

27364

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

AHMED NEYLÎ DİVANI

DOKTORA TEZİ

ATABEY KILIÇ

Tez Danışmanı

Prof.Dr. TUNCA KORTANTAMER

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

İZMİR - 1994

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
A. HAYATI.....	1
1 . Adı ve Mahlası.....	1
2 . Doğduğu Yer ve Târih.....	2
3 . Ailesi.....	4
a- Babası, Annesi.....	4
b- Kardeşleri.....	10
1- Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi.....	10
2- Mîrzâ-zâde Mustafa Efendi.....	16
3- Kızkardeşi.....	17
c- Eşi, Çocukları ve Bazı Torunları.....	17
d- Yeğeni Mîrzâ-zâde Mehmed Sa'id Efendi.....	20
e- Genel Olarak Mîrzâ-zâdeler Ailesi ve Şeceresi.....	22
4 . İlmîye Teşkilatında Aldığı Görevler.....	23
5 . Vefatı ve Mezarı.....	46
a- Vefatı.....	46
b- Mezarı, Mîrzâ-zâdeler Sofası.....	47
B . YAŞADIĞI DEVİR VE EDEBİ ŞAHSİYETİ.....	52
1 . Neylî'nin Şiirlerinde Yaşadığı Devir.....	52
2 . Diğer Şairlerle Münasebetleri.....	80
a- 18. yy. Şiiri ve Neylî.....	80
b- Nazireleri ve Şiirlerinin Tanzir Edilmesi.....	84
c- Öğrencileri.....	105
3 . Edebî Şahsiyeti, Tasavvufî Cephesi.....	108
a- Edebî Şahsiyeti.....	108
b- Tasavvufî Cephesi.....	135
c- Dünya Görüşü.....	142
C . ESERLERİ.....	143
1 . El-Fazlu'l-Vehbî Fî Tercemeti'l-Canibi'l-Garbî.....	144
2 . El-Evfâ Fî Tercemeti'l-Vefâ (Fî Fezâ'ili'l-Mustafâ).....	151
3 . Mâ Lâ Büdde Li'l-Edib Mine'l-Meşhur Ve'l-Garib (Şerh-i Lugat-ı Târih-i Vassâf).....	156
4 . Kaynaklarda Bahsi Geçen Diğer Eserleri.....	163

5 . El Yazısı ve Takrizleri.....	165
6 . Müstensihliği.....	168
D . DİVAN.....	169
1 . Nüshaların Tavsifi.....	172
2 . Çeşitli Kaynaklardaki Şiirleri.....	196
3 . Divan'ın Muhtevası.....	202
4 . Nüshaların Şeceresi.....	204
5 . Transkripsiyon Alfabeti.....	209
E. DİVAN METNİ.....	210
Tevhidler.....	212
Na'tlar.....	214
Kasideler.....	223
Musammatlar.....	252
Gazeller.....	268
Târihler.....	357
Hikâye-i Manzûm.....	421
Mektub-ı Manzûm.....	426
Lugazlar.....	434
Mu'ammâlar.....	441
Rubâ'îler.....	443
Mukatta'ât.....	448
Metâli' ve Ebyât.....	457
Takrizler.....	474
F. BİBLİYOGRAFYA.....	477
G. EKLER.....	490

ÖNSÖZ

18. yy.'ın gerek edebî gerek siyasî bakımdan önemli simalarından olan Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî ile ilgili bu çalışmamızda, onun hayatını araştırmaya ve eserlerini tanıtmaya gayret ettik. Ayrıca, en önemli eseri olan Dîvan'ının edisyon kritikli metnini verdik.

Neylî'nin yaşadığı 17. yy.'ın sonu ile 18. yy.'ın ilk yarısı, Osmanlı İmparatorluğu'nun en karışık dönemleri arasında olmakla beraber, sonradan Lâle Devri diye bilinen bir barış, huzur ve imar devrini de içine almaktadır. Neylî, birçok şiirini bu huzur devrinde hükümdar III. Ahmed ve onun hem damadı hem de sadrazamı olan Nevşehirlî İbrahim Paşa için yazmıştır. Adı geçen hükümdar ve sadrazamının himayesiyle gerçekten de bu devir Osmanlı edebiyatının çok fazla sayıda şaire sahip olduğu bir dönem olmuştur. İsmi her zaman bu devir ile beraber zikredilen Nedim de bu dönemin en büyük ve en meşhur şairi olarak III. Ahmed ve Damat İbrahim Paşa'nın himayesinde bulunmuştur.

Bu çalışmamız, esasen ana hatlarıyla iki bölüm halinde düşünülebilir: İnceleme ve Dîvan. İlk bölümde, öncelikle "Hayatı" başlığı altında Neylî'nin doğum yeri ve tarihini, ailesini, ilmiye teşkilatında almış olduğu görevleri ve ölümü ile bugün medfun olduğu yeri, "Yaşadığı Devir ve Edebî Şahsiyeti" başlığı altında ise şiirlerinden yola çıkarak yaşadığı devri, diğer şairlerle münasebetlerini, edebî şahsiyeti ve tasavvufî cephesini, "Eserleri" başlığı altında da Dîvan'ı dışındaki eserlerini tanıtarak incelemeye çalıştık.

İkinci bölümü ise, Dîvan'ın nüshalarıyla birlikte tanıtılması ve metnine ayırdık.

Edisyon kritik yapmak için, tesbit ettiğimiz 20 nüshadan 5 tanesini esas aldık. İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi Ty. 2868 ve 2878, Süleymâniye Kütüphânesi Hâmidiye 1123 ve Zühdi Bey 172 ile Üsküdar Selim Ağa Kütüphânesi Selim Ağa Kit. 936 numaralarda kayıtlı olan bu nüshalara, yukarıdaki sıraya göre "A, B, C, D, E" şeklinde kısaltmak suretiyle isimler verdik.

"Dîvan" ve "Nüshaların Şeceresi" başlıkları altında da bahsettiğimiz gibi, Neylî Dîvan'ı nüshaları tertip bakımından bazı farklılıklar taşımaktadır. Neşrimizde, bu farklılıkları göz önünde bulundurduk, hepsini de dipnotlarda belirtmek sûretiyle klasik bir dîvan

tertibine riâyet ettik.. Ayrıca, çeşitli nazım şekilleriyle yazılan na't, tevhid vb. türleri de rubaî, kaside, murabba vb. olmalarına göre değil, hepsini de bir bütün olarak birden başlamak suretiyle kendi içlerinde sıraladık. Bunları ayrıca "Dîvan'ın Muhtevası" başlığı altında da zikrettik.

Edisyon kritik yapmak için öncelikle, daha önce yapılmış pek çok çalışmayı tekrar inceledik. Neticede Ahmed Ateş'in "Metin Tenkidi Hakkında"* adlı makalesinden yola çıkarak bazı değişiklikler de yapmak suretiyle tenkitli neşrimizi hazırladık.

Aparatta nüsha farklarını göstermek için, (olduğunu BCDE : aldığını A) örneğinde olduğu gibi esas alınan şekil ile farklı şekli (:) işaretiyle birbirinden ayırdık.

Metin neşrinde hem vezin, hem de anlam bakımından yanlış olan farkları, dipnotları keyfî yere şişirmemek ve zaten gereği de olmadığı için almadık. Yine, müstensih hatası olduğu belli olan yanlış yazılışları da aynı sebeple aparatta göstermedik. Özellikle, tam olan nüshalardan olduğu için aldığımız, kısaca "E" nüshası diye adlandırdığımız Selim Ağa 936'da kayıtlı bulunan nüshada bu tür müstensih hatalarına sıkça rastlamaktayız. Burada zikretmemiz gereken bir diğer husus da, tertip bakımından bazı farklılıklar arz eden nüshaların, metinde tutarlılık bakımından birbiriyle son derece uyumlu olmalarıdır.

Hatt, kadd, yemm, dürr vb. gibi aslında çift konsonantlı olan kelimeleri, vezin gereği böyle okunmaları gerekmedikçe, hat, kad, yem, dür şeklinde yazdık.

Yine, aslen sadr, nakş, 'ilm, zahm, 'itr, bezm vb. gibi sonunda iki konsonant ard arda gelen kelimeleri asıllarına uygun olarak kullandık, ancak vezin gereği sadır, nakış, 'ilim, zahım, 'ıtır, bezim okunmaları gerektiğinde de vezne sâdık kalarak bu kelimeleri ikinci şekilleriyle kullandık.

Vezin gereği kısa okunması gereken, mâhî, perîşânî, âlüdegî vb. gibi aslen uzun vokalli kelimeleri de mâhi, perîşâni, âlüdegi şekliyle aldık.

Ay adlarının yazımında da alıntı yaptığımız metnin tasarrufuna sâdık kaldık. Meselâ, kaynaklarda bazı ay adları cemâzi'l-evvel, cümâde'l-ûla, cemâzi'l-âhir, cümâde'l-uhrâ örneklerinde görüldüğü gibi iki farklı şekilde yazılmaktadır. Biz bunların yazımında, Faik Reşit Unat'ın Hicri

*Ahmed Ateş: "Metin Tenkidi Hakkında (Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Al-i Osmân Münasebeti ile)", Türkiyat Mecmuası, İstanbul 1939.

Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu adlı eserini örnek olarak bu isimleri cemâziyelevvel ve cemâziyelâhır şeklinde aldık.

İnceleme kısmında kullandığımız şiirlerin Dîvan'daki yerini gösterirken bazı kısaltmalar kullandık. Bunlar, K= kaside, M= musammat, G= gazel, T= tarih, L= lugaz, R= rubâî, Met.= Metâli ve Ebyât, K= kıt'a, şeklindedir. Bu kısaltmalardan sonra gelen numara ise alınan parçanın Dîvan metninde o başlık altındaki sıra numarasını işaret etmektedir.

Çalışmamızda kullandığımız kısaltmalardan bazıları da şöyledir: Bkz.: bakınız, S.: sayı, s.: sayfa, C.: cilt, vr.: varak, Ktp. kütüphane.

Eksikleri ve hatalarının bulunduğu inandığım bu çalışmam esnasında, yardımlarını ve kıymetli mesailerini esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Tunca Kortantamer'e, nüshaların fotokopilerini temin etmem hususunda büyük destek ve ilgilerini gördüğüm Süleymaniye Kütüphânesi müdür yardımcısı sayın Dr. Nevzat Kaya Bey'e, emeği geçen bütün arkadaşlarıma ve tezimin özellikle yazılmasında büyük yardımlarını gördüğüm eşime teşekkürü bir borç biliyorum.

Atabey KILIÇ
Kayseri-1994

A. HAYATI

1 . Adı ve Mahlası :

Asıl adı Ahmed, mahlası Neylî'dir¹. Ailesinin lakabı Mîrzâ-zâde olduğu için kaynaklarda adı genellikle Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî olarak verilmektedir. Kendisi de ismini verirken birçok yerde genellikle Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî², bazen de Ahmed Neylî Mîrzâ-zâde³ şeklini kullanmıştır. Neylî mahlasını ne zaman aldığını bilemiyoruz; ancak Neylî'nin bu mahlasıyla yazılmış olan bildiğimiz ilk şiiri, H. 1110/M. 1698-99'da 26 yaşındayken, Hüseyin Paşa-zâde Mehmed Bey'in doğumu üzerine yazdığı,

Şadr-ı vâlâ-himem ki mevhi bedir

Âleme zâti fezl-ı Mevlâdan

Rişte-i kâr-ı dehre virdi küşâd

Girih-i pîç pîç-i gavgâdan

İtmemiş yok duâ-yı devletini

Dil ü cân ile pîr ü bernâdan

Çün ki bir necî-i pâk-ahter ile

Oldı mükrem Hüdâ Teâlâdan

¹ "Nâm-ı ser-âmedleri Ahmed'dür" Sâlim, Mîrzâ-zâde Muhammed : Tezkiretü's-Şu'arâ, Kayseri Râşid Efendi Ktp. 979., vr. 245b.; "İsm-i şerîfleri Ahmed'dür" Safâyî, Mustafa: Tezkiretü's-Şu'arâ, Süleymâniye Ktp. Es'ad Ef. 2549, vr. 278a, Kayseri Râşid Efendi Ktp. 935. vr. 244a.; "İsmi Ahmed'dür" Kemiksiz-zade Safvet Mustafa : Nuhbetü'l-Asâr min Ferâidi'l- Eş'âr, İ.Ü. Ktp., Ty. 6189, vr. 142b.; "...Ahmed Neylî Efendi..." Fatin Davud Efendi : Hâtimetü'l-Eş'âr, İstanbul 1271. vr. 429a.; "Yegâne-i devrân Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî Efendi.. " Tevfik : Mecmû'atü't-Terâcim, İ.Ü. Ktp., Ty. 192.,vr. 99a.

² İ.Ü. Ktp. İbnül-Emin Kit. No. 3780'deki mecmuanın 14a varlığında kayıtlı takrizinde kendi ismini tam olarak "Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî" şeklinde vermektedir.

³ "Mâ Lâ Budde Minhu Lil-Edîb Mine'l-Meşhûr ve'l-Cerîb" adlı eserinin Kayseri Râşid Efendi Ktp. nu. 959'da kayıtlı nüshasının 1b ve "El-Evfâ Fî Tercemetil-Yefâ" adlı eserinin de İ.Ü. Ktp. Ty. Nu. 7378, 1b varlığında ismini bu şekilde vermektedir. Safâyî Tezkiresine yazdığı takrizde de "Ahmed Neylî el-ma'rûf bi-Mîrzâ-zâde" şeklini kullanmıştır. Bkz. Safâyî: Tezkire, Es'ad Efendi 2549, vr. 7a.

Oldı nev-gönçe-i bahâr-ı şeref
Ser-zede gül-bün-i temennâdan

Kopdı yek-bâr şevk-ı târihi
Dâciyân-ı cenâb-ı vâlâdan

Neyli-i dâci didi ol dem olup
Mülhem-i feyz-i şavb-ı bâlâdan

Dehre iclâlile Muhammed Beyk
Geldi şulb-i Hüseyin Pâşâdan⁴

Sene 1110

şeklindeki târih manzumesidir. Neylî'nin H. 1106/M.1694-95 ve H. 1108/M. 1696-97 yıllarına ait târih manzumelerinin hiç birinde de mahlas yoktur. Bu bilgilerden hareketle, Neylî bu mahlası en erken 26 yaşında almış olabilir diyebiliriz. Neylî, daha önce başka bir mahlas kullanmadığı gibi, bu mahlasını da ömrünün sonuna kadar terketmemiştir. Arapça bir kelime olan "neyl", "isteğe, merâma erişme ulaşma veya erişilen ulaşılan şey" demektir⁵. Neylî ise "merâma ulaşmaya ait" manasına gelmektedir.

2 . Doğduğu Yer ve Târih :

Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî, H. 1084⁶/M. 1673-74'te İstanbul'da

⁴ Bkz. T. 4.

⁵ M. Nâcî: Lugat-i Nâcî, İstanbul tarihsiz, s. 917; Şemseddin Sâmî: Kâmûs-ı Türkî, İstanbul 1317, s. 1479; Ferit Devellioğlu: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara 1982, s. 995.

⁶ Doğum tarihi hakkında bilgi veren en eski kaynak Süleyman İzzî Efendi'nin kaleme aldığı, H. 1157 / M. 1744-H. 1165 / M. 1751 yılları arasındaki hadiseleri konu edinen , kısaca İzzî Târihi diye bilinen eserdir. "...biñ seksen dört târihinde verâ-yı perde-i âdemden arz-ı cemâl..." ifadesi Neylî'nin doğum tarihini veren ilk kayıttır. Bkz. Süleyman İzzî Efendi : Târih-i İzzî, Müteferrika baskısı, C. II., İstanbul 1199, vr. 159b. Daha sonra gelen târih bakımından eski iki kaynak da bu konuda hemfikirdir. Tevfik, İ.Ü. Ktp. Ty. 192'de bulunan Mecmû'atü't-Terâcim adlı eserinin 99a varlığında "...biñ seksen dört târihinde şah-ı vücûda dâhil..." ibaresi ile, Fatîm de Hâtimetü'l-Eş'âr adlı eserinin 429a varlığında "...İstanbul kâdısı sâbık-ı müteveffâ Mîrzâ-zâde Mehmed Efendi'nin şulbünden biñ seksen dört târihinde kadem-nihâde-i sâha-i vücûd olup..." ibaresiyle Neylî'nin doğum tarihini vermektedir. Burada Fatîm'in düştüğü bir hatayı da tashih etmek gerekecektir. Alınan ibarede zikredildiği gibi Neylî, Mîrzâ-zâde Mehmed Efendi'nin oğlu değildir. Mîrzâ-zâde Mehmed Efendi, Neylî'nin büyük ağabeyidir.

doğmuştur. Neylî'nin doğum târihi, kendisi henüz yaşarken yazılmış olan çeşitli kaynaklarda verilmemiştir. Neylî'den sitâyişlerle bahseden Sâlim, H. 1099/M. 1688-H.1133/M. 1721 yılları arasında yaşamış olan şairler hakkında bilgi verdiği Tezkiretü'ş-Şu'arâsında, onun ne zaman doğduğu hakkında hiç bir malumat vermez⁷. Yine aynı devir tezkirelerinden olan, hattâ Neylî'nin de bir takriz yazdığı Safâyî Tezkiresi'nde de Neylî'nin doğum târihiyle ilgili hiç bir bilgi yoktur⁸. Safâyî Tezkiresinin adetâ bir özeti mahiyetinde olan Kemiksiz-zâde Safvet Tezkiresi veya tam adıyla Nuhbetü'l-Âsâr Mîn Ferâ'idü'l-Eş'âr'da da bu konu hakkında açıklayıcı bir bilgi mevcut değildir⁹. Tezkiresinde daha ziyade seçtiği şairlerin şiirlerinden örnekler veren İsmail Belîğ ise Nuhbetü'l-Âsâr Li Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr'ında Neylî'nin ne doğum târihi, ne de doğduğu yer hakkında bilgi vermiştir¹⁰.

Bursalı Mehmed Tâhir ve onlardan istifade eden bazı kaynaklarda H. 1084/M. 1673-74 olan doğum târihinin H. 1104/M. 1692-93 olarak verildiğini görmekteyiz¹¹. Bu târihin yanlışlığını daha ilk başta, Neylî'nin babası Mîrzâ Mehmed Efendi'nin ölüm târihini göz önüne aldığımızda görebiliriz. Mîrzâ Mehmed Efendi, İstanbul kadısı iken orada H. 1093/M. 1682 târihinde vefat etmiştir. Bu sebeple Neylî'nin babası öldükten on sene sonra doğması mümkün olamayacağı için bu 1104 târihi mantıkî olarak yanlıştır. Ayrıca, biliyoruz ki, Neylî, ilk görevini H. 1089/M. 1677'de babası

Daha sonraki devirlerde yazılan Mehmed Süreyya'nın Sicill-i Osmânî ve Fâik Reşâd'ın Terâcim-i Ahvâl adlı eserlerinde de bu târih tam olarak verilmiştir. Bkz. Sicill-i Osmânî, C. I., s. 250., Terâcim-i Ahvâl, s. 9.

⁷ Bkz. Sâlim: Tezkire, vr. 245b.

⁸ Bkz. Safâyî: Tezkire, Es'ad Ef. 2549, vr. 278 ve Râşid Ef. 935, vr. 244a.

⁹ Bkz. Safvet: Nuhbetü'l-Âsâr, vr. 110b.

¹⁰ Bkz. İsmail Belîğ: Nuhbetü'l-Âsâr, vr. 110b.

¹¹ Bkz. Bursalı Mehmed Tahir: "Neylî", Türk Yurdu, C. IV, İstanbul 1329, s. 714.; Bursalı Mehmed Tahir: Osmanlı Müellifleri, C. II., İstanbul 1333, s. 457. Fatî'nin düştüğü hataya Mehmed Tâhir de düşmüş, ? Neylî'nin büyük agabeyi olan Mîrzâ-zâde Mehmed Efendi'yi babası olarak göstermiştir. Mehmed Tahir'in bu eserlerinden faydalanan A. Gölpinarlı da hem Neylî'nin doğum tarihinde hem de babasının kimliğinde aynı hataları tekrar etmiştir. Bkz. A. Gölpinarlı: Divan Şiiri, (XVIII. yy.), İstanbul 1955, s.13. Yine, Dergah yayınlarından olan Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde de Neylî'nin babası, Mîrzâ-zâde Mehmed Efendi diye yanlış olarak gösterilmiştir. Bkz. TDEA. C. VII, (1990), s. 52. Muallim Nâcî de, Mecmû'a-i Muallim, (İstanbul 1303) s. 135 ve Esâmî, (İstanbul 1308) s. 330'da aynı hataya düşmüştür. Nâcî'den istifade eden Mehmed Ra'if de Mir'ât-ı İstanbul, (İstanbul 1314) s. 154'te Neylî'nin babasının adını Mîrzâ-zâde Mehmed Efendi olarak veriyor.

Mekke kadısı iken mülazım olarak almıştır. Buradan da bu târihin yanlış olduğu kesin olarak anlaşılmaktadır. Mehmed Tahir'in bu hataya hangi sebeple düştüğünü de bilemiyoruz.

Doğum yeri hakkında en eski üç kaynak müttefiktir. Sâlim, "...şemsül-me'ârif-i sipîhr-i ʿirfân olan mihr-i dirâşşâ-n-ı zât-ı fâ'ikül-akrânı ufku's-sa'âde şehri-i Kostantiniyye'den nümâyân olmuştur..."¹², Safâyî, "...hürşid-i cihân-tâb-ı me'ârif ü kemâl olan vücûdı matla'ı İstanbul'dan tülû' itmişdür..."¹³, Safvet ise "...vücûdı matla'ı İstanbul'dan tülû' itmişdür..."¹⁴ cümleleriyle Neylî'nin İstanbul'da doğduğunu teyid etmektedir.

3 . Ailesi :

a- Babası, Annesi :

Neylî, H. 1093/M. 1682'de İstanbul kadısı iken vefat etmiş olan Mîrzâ Mehmed Efendi'nin¹⁵ en küçük oğludur. Sâlim¹⁶, Safâyî¹⁷, Belfîğ¹⁸ ve Tevfik¹⁹ bu bakımdan bize yeterli bilgiyi verir. Bunun haricinde, matbu olan birçok çalışma da bu bilgileri desteklemekte, hatta aynen tekrar etmektedir²⁰. Fakat, bu konuda herhangi bir şüpheyeye yer bırakmadan

¹² Sâlim: Tezkire, vr. 245b.

¹³ Safâyî: Tezkire, Es'ad Ef. 2549, vr. 278. Râşid Ef. 935 vr. 244a'da bu ibare "...İstanbul'dan zuhûr itmişdür..." şeklindedir.

¹⁴ Safvet: Nuhbetül-Asâr, vr. 110b.

¹⁵ Mîrzâ Mehmed Efendi hakkında hazırlamış olduğumuz makale neşre hazırdır.

¹⁶ "...Ecille-şudûr-ı kirâm ve ʿulemâ-yı ulul-ihtirâmdan İstanbul'dan mæzûlen vedâ'ı ʿâlem-i fânî eyleyen fuzalânın bülendi Mîrzâ Muhammed Efendi merhûmunun küçük mahdûmları olup ..." Sâlim: Tezkire, vr. 245b-246a.

¹⁷ "...Sâbıkân İstanbul kazâsından mæzûlen merhûm olan ʿallâme-i cihân Büyük Mîrzâ-Efendi nâm fâzılın mahdûm-ı mükerremleridir..." Safâyî: Tezkire, Râşid Ef. 935, vr. 244a. Safâyî tezkiresinin Es'ad Efendi 2549'daki nüshası farklı ifadelerle sahiptir. Babası hakkında herhangi bir ibare yoktur. Sadece, Mîrzâ-zâde Mehmed Efendi'nin küçük kardeşi olduğu kayıtlıdır: "...Hâlen ecille-i fihûlden pîrâye-bahş-ı sadâret-i Rûm ʿallâme-i zamân mîrzâ-cân-ı devrân Mîrzâ-zâde Şeyh Muhammed Efendi hazretleriniñ birâder-i ʿâlî-güherleridir..." Safâyî: Tezkire, Es'ad Efendi 2549, vr. 278a.

¹⁸ "Mîrzâ-zâde Efendi'nin birâder-i kihteri Ahmed Efendi'dir..." Belfîğ: Nuhbetül-Asâr, vr.110b.

¹⁹ "...İslambol hükûmetinden mæzûlen irtihâl-i dâr-ı bekâ iden Mîrzâ Mehmed Efendi'nin şulbünden..." Tevfik: Mecmu'âtüt-Terâcim, vr. 99a.

²⁰ Meselâ, bkz. " Mîrzâ Mehmed Efendi mahdûm-ı şâgîridir." Mehmed Süreyya:

teferruatlı olarak bilgi veren tek kaynak İzzî Târihi'dir²¹.

Buna rağmen bazı kaynaklarda babası Mîrzâ Mehmed Efendi ile ağabeyi Mîrzâ-zâde Mehmed Efendi'nin isminin karıştırıldığını görüyoruz²². Bu karışıklığın kaynağı öncelikle Muallim Nâcî olmalıdır²³. Fâik Reşâd ve Mehmed Tâhir de daha sonraki yıllarda yaşamış olmaları hasebiyle bu yanlış bilgiyi aynen alıp kullanmış olmalıdırlar.

Neylî'nin babası Mîrzâ Mehmed Efendi, aslen doğu vilayetlerinden birinden olan "Habîb Bey" adındaki bir kişinin oğludur. Mehmed Efendi'nin kendisine verilen "mîrzâ" ünvanı ise babasının "bey" sıfatından dolayıdır. Bilindiği gibi mîrzâ, Farsça bir ünvan olup, hükümdar soyundan gelen manasındaki "mîr-zâde" veya "emîr-zâde"nin kısaltılmış şeklidir. Bu ünvan, ilk manası dışında, asillere ve diğer ileri gelenlere de verilmiştir. Mehmed Efendi'nin bir asil ve bey çocuğu olduğunu belirtmek için bu mîrzâ sıfatı kendisine sonradan verilmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti döneminde genellikle doğu vilayetlerinden gelen kişilere bu ünvanın verildiğini de biliyoruz²⁴. Bu mîrzâ ünvanından dolayı Mehmed Efendi'nin 18. asrın sonlarına kadar takip edebildiğimiz meşhur ailesinin genel olarak

Sicill-i 'Osmani, C. I., s. 250.

21 "...şadr-ı 'âlî-kadr müşârunileyh rahmetullahu te'âlâ 'aleyhi meşâhîr-i fuzalâ-yı devlet-i Mehmed Hâniden İstanbul kazâsından mazûlen 'azm-i behîşt-i câvidânî eyleyen Mîrzâ Mehmed Efendi merhûmîñ ferzend-i bihteri ve hudâvendigâr-ı 'âlem-penâh ve zillullah-ı sa'âdet-i dest-gâh efendimiz hazretleriniñ hîn-i cülûs-ı meymenet-i me'nûslarında revnak-efzâ-yı makâm-ı iftâ olan muhyî's-sünne merhûm Eş-Şeyh Mehmed Efendi Hazretleriniñ birâder-i kihterleri olup..." İzzî: Târih, C. II., vr. 159b.

22 "İstanbul kâdısı olan Mîrzâ-zâde Mehmed Efendi'nin oğlu olduğundan (Mîrzâ-zâde) 'ünvâmıyla ma'rûf idi." Muallim Nâcî: Mecmua-i Muallim, s. 135; "İstanbul kâdısı Mîrzâ-zâde Mehmed Efendi'nin oğludur." Fâik Reşâd: Terâcim-i Ahvâl, s. 9 ve "Faderi İstanbul kâdılarından (Mîrzâ-zâde Mehmed Efendi) isminde bir fâzıldır." B. M. Tâhir: Osmanlı Müellifleri, C. II., s. 457 ve "Neylî", Türk Yurdu, C. IV., s. 714.

23 Mecmua-i Muallim, 1887-88 yılları arasında neşredilmiş bir eserdir. Terâcim-i Ahvâl ise H. 1313 / M. 1895 yılında basılmıştır. Mehmed Tâhir'in Osmanlı Müellifleri adlı 3 ciltlik eseri de 1915, 1922 ve 1924 yıllarında neşredildiğinden kronolojik sıraya göre bu hatanın başlangıç noktası M. Nâcî'ye gitmektedir.

24 Meselâ, Batumlu 'Abdu'r-ra'ûf'un oğlu ve aynı zamanda tezkire müellifi Sâlim'in babası olan Şeyhülislam Mustafa Efendi (Öl. 1722) de doğu vilayetlerinden gelme olduğu için "Mîrzâ" ünvanıyla tanınmıştır. Kendisinden sonra gelen sülâlesi de Mîrzâ Mehmed Efendi'nin ailesinde olduğu gibi "Mîrzâ-zâdeler" olarak anılmıştır. Bu sebeple, Mustafa Efendi'nin oğlu Sâlim, Mîrzâ-zâde Mehmed Sâlim olarak da bilinir.

bilinen lakabı "Mîrzâ-zâdeler"dir. Mîrzâ Mehmed Efendi'nin çocukları ve torunlarının bir çoğu "Mîrzâ-zâde" sıfatını taşımıştır. Meselâ, büyük oğlu Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed, ortanca oğlu Mîrzâ-zâde Mustafa ve küçük oğlu Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî olarak tanınmıştır.

Mîrzâ Mehmed Efendi, Sultan IV. Murad'ın hükümdarlık (1623-1640) yıllarının sonuna doğru, büyük bir ihtimalle 1635'teki Revân seferinin sonunda hükümdarla beraber 27 Aralık 1635'te İstanbul'a gelmiş, sadâret kaymakamı Bayram Paşa'nın sarayında tahsil ve terbiye görmüştür. Bayram Paşa Bağdat Seferi'ne görevlendirilince yanına henüz küçük yaşta bulunan Mîrzâ Mehmed'i de alarak hareket etmiş, Tokat'a gelince onu burada bırakmış ve yoluna devam etmiştir. Mîrzâ Mehmed'in doğum târihi hakkında herhangi bir bilgi elimizde yoktur. Ancak, yukarıda bahsedildiği üzere H. 1048/M. 1638'de Bayram Paşa tarafından Tokat'ta bırakıldığında küçük yaşta olduğu ve tahsil hayatında bulunduğuna göre, bu sırada 7-8 yaşlarında olması gerektiğini düşünecek olursak, Mîrzâ Mehmed'in aşağı yukarı H. 1040/M. 1630-31'de doğmuş olması gerekir²⁵.

Mîrzâ Mehmed, uzun yıllar Saray-ı hümayun'da terbiye görmüş ve 19-20 yaşında iken Büyük oda hocası 'Osmân Efendi'nin vefatı ile Enderûn'un altı odasından ilki ve en düşük derecelisi olan Büyük Odanın hocası olmuş ve bu vesileyle Saray-ı Hümayun'dan ayrılarak "taşra çıkmış" oldu²⁶. Mîrzâ Mehmed'in ilmiye teşkilâtında aldığı ilk görev Rebiyülâhır 1066/Ocak-Şubat 1656'da İmâm-zâde İbrâhim Efendi yerine ibtidâ hâric pâyesi ile tayin olduğu Tophâne kasabasındaki Süheyl Bey medresesi müderrisliğidir. Daha sonra yaptığı görevleri de şöylece sıralayabiliriz: Şaban 1068/Mayıs 1657'de Boluvî Mustafa Efendi'nin

²⁵ "...Sultân Murâd Hân Hazretleri sefer-i Bağdâd'a tevcih-i ʿinân-ı ʿazîmet buyurmalarıyla kâfile-i teveccühleri resîde-i ser-menzil-i Tokat olduğda Paşa-yı merkûm mevîlânâ-yı mezbûrûñ henüz hadâset-i simî olup ve tahşîl-i meʿârifine evfâk olmağla bir iki hem-sâlleriyile tayîn-i muʿallimîn ve Tokat'da ibkâlarını münâsib-i hâl görüp kendüleri sefer-i merkûme ʿatf-ı licâm-ı teveccüh buyurmuşlar idi..." Şeyhî Mehmed Efendi (Haz. Abdülkadir Özcan): Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. I., İstanbul 1989, s. 491.

²⁶ "İhrâz-ı merâtib-i fazl u kemâl ve sâbık-ı akrân u emsâl olmalarıyla her hâlde mazhar-ı nüvâziş ü tekrîm olup şâyeste-i esnâf-ı ikrâm oldukları meʿlûm-ı hümayûn-ı pâdişâhî olmuşıdı bir müddetten soñra Büyük ota Hâ Vcesî Osmân Efendi vefât itmegin hizmetleriyle şâhibüt-terceme hazretleri çerâğ buyurılıp taşra çıktıklarında ..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. I., s. 491.

yerine Siyâvuş Paşa medresesine, Muharrem 1071/Eylül 1660'da Kız Ali Efendi yerine Hâdim Hasan Paşa medresesine tayin edilmiştir²⁷. Aynı sene Şaban'ında yani 1661 Nisan'ında Haydar Paşa medresesine atanmıştır²⁸. Şevval 1072/Mayıs 1662'de Karaçelebi-zâde Mahmûd Efendi medresesine, Receb 1073/Şubat 1663'te de Murâd Paşa-yı Cedîd medresesine tayin edilmiştir²⁹. Receb 1074/Ocak 1664'te Sahn-ı Semâniye'nin birisine tayin edilmiş³⁰, 1075 Muharrem/1664 Temmuz'unda Mahmûd Paşa medresesi müderrisliği verilerek derecesi yükseltilmiştir. Cemâziyelevvel 1076/Kasım 1665'te Kara Mustafa Paşa medresesine terfi etmiştir³¹. Zilkade 1076/Mayıs 1666'da hâmis-i Süleymâniye derecesiyle İstanbul'daki Vâlîde Sultan medresesine tayin edilmiştir.

Mîrzâ Mehmed Efendi'nin bundan sonra da, Muharrem 1077/Temmuz 1666'da Sultan Ahmed Han medresesine atandığını görüyoruz. Bu vazifede on sene kadar kalmış ve padişah IV. Mehmed'in huzurunda ders vermek için defalarca Edirne'ye davet edilmiştir³².

Mîrzâ Mehmed Efendi, Cemâziyelâhır 1086/Ağustos 1675'te Şam kadılığına tayin edilmiş³³, 1087 Şevval/1676 Aralık'ta da, 1 Muharrem

27 "...yetmiş bir muharreminde "Mîrzâ Mehmed Efendi" yerine Siyâvuş Paşa medresesi virülüp ..." Şeyhî Mehmed Efendi(Haz. Abdülkadir Özcan): Vakâyiü'l-Fuzalâ, C. II-III, İstanbul 1989, s. 295.

28 "Velîyü'd-dîn Efendi ...yetmiş bir şa'bânında "Mîrzâ Mehmed Efendi" yirlerine Hâdim Hasan Paşa medresesi virülüp..." Şeyhî: Vakâyiü'l-Fuzalâ, C. II-III, s. 80.

29 "Boluvi Birâderi 'Alî Efendi ...yetmiş üç recebinde "Mîrzâ Mehmed Efendi" yirlerine Kara Çelebi-zâde Mahmûd Efendi medresesine mavşül..." Şeyhî: Vakâyiü'l-Fuzalâ, C. II-III, s. 170.

30 "...yetmiş dört senesi cemâzîl-âhiresinde Hâcî-zâde Muştafâ Efendi yerine Kalender-ğâne medresesine şâyân oldılar sene-i mezbûre recebinde "Mîrzâ Mehmed Efendi" yerine Murâd Paşa-yı Cedîd medresesiyle tecdîd-i 'izz ü rik'at eyleyüp yetmiş beş muharreminde Hevâyi-zâde Seyyid Efendi yerine Mâgnisa kazâsı 'inâyet olunmuşıdı." Şeyhî: Vakâyiü'l-Fuzalâ, C. I, s. 318.

31 "Bostân-zâde Ebubekr Efendi ...yetmiş dört cemâzîl-âhiresinde Kadri Efendi Dâmâdı 'Abdullah Efendi yerine Kara Muştafâ Paşa medresesi sezâ görölüp yetmişaltı cemâzîl-âhiresinde 'azl olunup yirlerine "Mîrzâ Mehmed Efendi" virilmişiken sene-i mezkûre zil-ka'desinde Arec 'Ömer Efendi yerine Kalender-ğâne medresesi ihsân..." Şeyhî: Vakâyiü'l-Fuzalâ, C. I, s.388-389.

32 Bkz. Şeyhî: Vakâyiü'l-Fuzalâ, C. I, s. 492.

33 "Edirneli Çelebi ...seksen altı rebî'ül-evvelinde Mekke-i mükerre me kazâsı mev'ûd

1088/6 Mart 1677 Cumartesi gününden başlamak kaydıyla Mekke-i Mükerreme kadılığına getirilmiştir³⁴. Mekke kadılığı görevindeyken, bu kadılığın teşrifâtından oğulları Mîrzâ-zâde Mustafa Efendi ve Ahmed Neylî'ye mülâzemet vermiştir. Haremeyn mevleviyeti olarak adlandırılan Mekke kadılığından bir sene sonra azledilmiştir³⁵. Muharrem 1092/Ocak 1681'de Anadolu sadâreti pâyesiyle İstanbul kadılığına getirilmiştir³⁶. Bu görevinin sonuna doğru rahatsızlanan Mîrzâ Mehmed Efendi, İstanbul kadılığından ayrılmasından kısa bir müddet sonra, hastalığı artarak 20 Rebiyülevvel 1093/29 Mart 1682 Pazartesi günü öğleden sonra, tahmînen 51-52 yaşında iken vefat etmiş ve Üsküdar'da Karacaahmet Mezarlığı'nda hazırlattığı aile sofasındaki kabrine defnedilmiştir³⁷.

iken hilâf-ı me'mûl Şehlâ 'Abdül-bâkî Efendi yerine Şâm-ı şeref-encâm kazâsı virilüp arpalıkları şâniyen halefleri Avâre-zâde Mes'ûd Efendi'ye tevcih olındı lâkin bunların mîr'ât-ı dilinde 'ibâd-ı küdürret nişeste ve ol havâtır ile mizâcî şikeste olup sene-i mezkûre cemâzîl-âhîresinde kafes-i tenden mûrg-ı rûhî tayerân ve firdevs-i berrini âşiyân eylediklerinde mansıb-ı mahtûl "Mîrzâ Mehmed Efendi"ye şâyân görildi..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. I, s. 420-421; "...Mîrzâ Mehmed Efendi" İstanbul pâyesiyle Sultân Ahmed Hân medresesi müderrisi iken Şâm kâdısı olup ba'dehu Mekke'ye nakl olındı fi şevvâl sene 1087..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. I, s. 619; "Şeyhü'l-islâm Debbâg-zâde Mehmed Efendi ... seksen altı cemâzîl-ülâsında münfaşıl ve makâm-ı hükûmetlerine Beyâzî-zâde Ahmed Efendi vâsıl olup bunlara "Mîrzâ Mehmed Efendi" üzerinden Midilli ve Mîrzâ Mustafâ Efendi hazretleri üzerlerinden Cîsr-i Ergene ve Vize kazâları arpalık tayîn olunup..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. II-III, s. 189. Ayrıca bkz. Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. I, s. 492.

34 "Kâsım-zâde 'Abdullah Efendi ...seksendört zîl-hiccesinde Esîrî birâderi Mustafâ Efendi üzerinden...ve Hezarğrad kazâları arpalık virülüp seksen yedi şevvâlinde Burusa pâyesi zamîmesiyle "Mîrzâ Mehmed Efendi" yerine bil-fî'l Şâm-ı şeref-encâm kazâsıyla ikrâm olunup seksen sekiz zîl-kâdesinde münfaşıl ve yirlerine Antakî Mustafâ Efendi vâlî olındı..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. I, s. 472-473.

35 "...Mîrzâ Mehmed Efendi Şâm kâdısı iken Mekke'ye nakl olunup ba'dehu me'zûl oldı fî muharrem sene 1089..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. I, s. 612.

36 "Kevâkibi-zâde Şeyh Mehmed Efendi ...toxsan bir rebî'ül-âhîrinde Hekîm-başı-zâde Yahyâ Efendi üzerinden Menemen me' Foçalar ve Haremeynî'nî kazâları arpalık virilüp sene-i mezbûre şevvâlinde halefleri Müfettiş İbrâhîm Efendi def'a-i ülâsı yerine mahmiyye-i Kostantîniyye kazâsı 'inâyet olındıkda arpalıkları seleflerine virildi toxsan iki muharreminde mütekâ'id ve makâm-ı hükûmetlerine selef-i sâlifleri "Mîrzâ Mehmed Efendi" mütesâ'id oldı bunlara halefleri arpalıkları Pınar-hişârî ve Karasu Yeñice ve Kal'a-i Sultâniyye kazâları tayîn olındı..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. I, s.490-491.

37 "...evâhîr-i hükûmetlerinde mizâclarında i'tilâl vâkîe olmağın biñ toxsan üç rebî'ül-evveliniñ yigirminci işneyn günü ba'de'l-âşr dâr-ı fenâdan rihlet ve âlem-i şukbâya

Mîrzâ Mehmed Efendi'nin yerinden sökülme suretiyle tahrip edilmiş ve kabrinden tahmînen 2-3 metre aşağıya doğru bir ağacın altına atılmış olan mezar taşının üzerinde şunlar yazılıdır:

Hü ve l-Hayyü l-Bâkî
 Merhûm ü mağfûrûn leh
 Sâbıkân İstanbul kâdîsi
 Mîrzâ Mehmed Efendi
 Rûhiyyûn el-Fâtîha
 sene 1093³⁸

Mîrzâ Mehmed Efendi'nin bir kızı ve üç oğlu vardır. Kızının ismini bilemiyoruz. Ancak Mantıkçı Mes'ud Efendi ile evlendiğini biliyoruz. Bu evliliğin mahsulü olan İsmâil Efendi, Medine ve İstanbul kadılığı yaptıktan sonra H. 1164/M. 1750-51'de vefat etmiştir. Üsküdar'da dedesi Mîrzâ Mehmed Efendi'nin yanında medfun olduğu kayıtlıysa da bugün mezarı yok edilmiştir. İsmâil Efendi'nin Mehmed Sâdık Efendi adında müderris iken H. 1197/M. 1783'te vefat etmiş olan bir oğlu vardır.

Mîrzâ Mehmed Efendi'nin kızından devam eden neslinin bilebildiğimiz en son ferdi olan Hamdullah Refet Efendi, İsmâil Efendi'nin ahfâdından olup H. 1229/M. 1813-14'te Halep mollalığı yapmış ve H. 1233/M. 1817-18'de vefat etmiştir.

Mîrzâ Mehmed Efendi'nin oğulları ise sırasıyla, 1734'te vefat eden Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi, 1669'da doğup 1688'de vefat eden Mustafa Efendi ve 1673'te doğan 1748'de vefat eden Ahmed Neylî Efendi'dir.

Neylî'nin annesi, Safiyye Hanım'dır. Kaynaklarda ismini Safiyye Binti Abdullah olarak görmekteyiz.

*azîmet itdiklerinde mahrûse-i Üsküdar'da Toğancılar meydanında hayatlarında itâd itdikleri mahallde defn olındı..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. I, s. 492.

³⁸ Bkz. Ekler kısmı, 1. resim.

b- Kardeşleri :

1- Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi :

Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi³⁹, Mîrzâ Mehmed Efendi'nin büyük oğlu, Neylî'nin de en büyük ağabeyidir. Doğum târihi hakkında elimizde kesin bir bilgi mevcut değildir. Ancak, Fındıklılı İsmet Efendi'nin kaydına göre⁴⁰ 1147 Zilhicce/1734 Nisan'ında vefat ettiğinde yaşının 70'in üzerinde olması, aşağı yukarı 1665-1668 yılları arasında doğduğunu gösterir. Ayrıca, ortanca kardeşi Mustafa Efendi'nin doğum târihi H. 1080/M. 1669'dur. Bu da, Şeyh Mehmed Efendi'nin en azından bu târihten daha önce doğmuş olması gerektiğini gösterir.

Mîrzâ-zâdeler ailesinin en tanınmış fertlerinden olan Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi, Şeyhülislam Erzurumlu Seyyid Feyzullah Efendi(öl. 1703)'nin de dâmâdıdır. Hanımının ismi Feyzullah-zâde Seyyide Ayşe Hanım'dır.

Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi, babasının talim ve tedrisiyle tahsilini tamamladıktan sonra, tedris mesleğine girmiştir. İlimiye sınıfındaki ilk görevi 1099 Zilhicce/1687 Eylül'ünde atandığı Şâh Hûban Medresesi müderrisliğidir⁴¹. Hemen sonra, Bâlî Efendi Medresesi'ne tayin edildiğini görüyoruz. Şeyh Mehmed Efendi'nin daha sonraki görev yeri olan Topkapı civarındaki Ahmed Paşa Medresesi'ne ne zaman tayin edildiğini bilemiyoruz. Buradan 1102 Receb/1690 Nisan'ında azledilmiştir. Daha sonra Haydar Paşa Medresesi müderrisi olmuştur. Buradan 1105 Safer/1693 Eylül'ünde azledilen Şeyh Mehmed Efendi'nin bundan sonra 1106 Muharrem/1694 Ağustos'unda Sahn-ı Semâniye müderrisi olduğunu görüyoruz. Buradan ayrılmasından sonra müderrislik yaptığı medrese, Şeyhülislam Yahyâ Medresesi'dir. 1107 Rebiyülevvel/1695 Ekim'inde de Kara Mustafa Paşa Medresesi'ne tayin edildi. Buradaki görevi de 1109 Şevval/1697 Nisan'ına kadar sürdü. 1112 Cemâziyelevvel/1700 Ekim'ine kadar Şeh-zâde Medresesi'nde hâmis-i Süleymâniye pâyesiyle müderrislik

³⁹ Şeyh Mehmed Efendi hakkındaki makalemiz neşredilmeye hazırdır.

⁴⁰ "...1147 zi'l-hiccesinde sinni yetmiş mütecâvizen irtihâli vukû' buldı..." Fındıklılı İsmet Efendi(Haz. Abdülkadir Özcan): Tekmiletü'ş-Şakâyık ff Hakk-ı Ehli'l-Hakâyık, İstanbul 1989, s. 83.

⁴¹ Şeyhî: Vakâyiü'l-Fuzalâ, C. II-III, s. 14.

vazifesini ifâ ettiğini görmekteyiz⁴².

Müderrişliğin son merhalesine gelen her müderrişin tabîî hakkı ve istediği takdirde yapabileceği görevlerden olan "kadılık" mesleğini Şeyh Mehmed Efendi de seçmiş, aynı zamanda kayınbiraderi de olan Şeyhulislam Es-seyyid Feyzullah Efendi-zâde Es-seyyid Ahmed Efendi'nin yerine, Şeh-zâde Medresesi'nden ayrılmasından bir ay sonra, yani 1112 Cemâziyelâhır/1700 Kasım'ında Edirne pâyesiyle İzmir kadılığına tayin edilmiştir⁴³. Bir buçuk yıldan biraz daha fazla bir müddetle burada bulunduktan sonra 1114 Muharrem'i guresi/1 Mayıs 1702'de Mekke kadılığı pâyesi alarak azledilmiştir⁴⁴. Daha sonra Edirne kadısı olan Şeyh Mehmed Efendi, 15 Şaban 1114/5 Ocak 1703 Cuma gününe kadar bu görevini ifâ etmiştir⁴⁵. H. 1114 sonlarına doğru, yani 1703 yılı Nisan ayı civârında Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi'ye İstanbul pâyesi, kayınbiraderlerine de kazaskerlik pâyelerinin verildiğini görüyoruz⁴⁶. Mehmed Efendi ve kayınlarının bu yükselişlerinde tabîî ki, kayınpederi Şeyhulislam Seyyid Feyzullah Efendi'nin büyük bir tesiri vardır.

42 "...yüz on iki cemâzi'l-ülâsında Mîrzâ Efendi-zâde Şeyh Mehmed Efendi hazretleri yirlerine Şehzâde dârül-ifâdesine pâ-nihâde olup..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. II-III, s. 387.

43 "...yüz on iki cemâzi'l-âhiresinde...yirlerine Mîrzâ Efendi-zâde Şeyh Mehmed Efendi hazretleri vâşıl oldılar sene-i merkûme zî'l-hiccesinde bunlara İstanbul pâyesi ihsân olunup..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. II-III, s. 391.; Mehmed Ra'îf: Mîr'ât-ı İstanbul, İstanbul 1314 s. 185.

44 "...Mîrzâ Efendi-zâde Şeyh Mehmed Efendi hazretleri hâmis-i Süleymâniye itibârıyla Şehzâde Medresesi müderrişi iken Edirne pâyesiyle İzmir kâdısı olup ba'dehu Mekke pâyesiyle "azl olındılar fî gur-re-i muharrem sene 1114..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. II-III, s. 227.

45 "....Mîrzâ Efendi-zâde Şeyh Mehmed Efendi hazretleri Mekke pâyesiyle İzmir'den mazûl iken Edirne kâdısı olup ba'dehu mazûl oldılar fî 15 şabân sene 1114..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. II-III, s. 223.

46 "Tevcih-i pâyhâ be-h^vâce-i şehzâde Es-seyyid İbrâhîm Efendi ve Mîrzâ-zâde Efendi" "Şeyhül-islâm Efendi hazretleriniñ dördüncü mahdûmları olup İstanbul pâyesiyle şehzâde h^vâcesi olan Es-seyyid İbrâhîm Efendi birâderlerinden Es-seyyid Muştafâ Efendi bil-fîl ve Es-seyyid Ahmed Efendi pâye ile şadr-ı Anadolî rütbesini ihrâz itmagin kendü dahı rütbe-i mevleviye tden pâye-i şadârete irtikâ itmek niyâzında olmagın evâsıt-ı mâh-ı merkûmda mahdûm-ı müşârün ileyhe dahı Anadolî pâyesi ve dâmâd-ı şeyhül-islâmî olan Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendiye İstanbul pâyesi ihsân olındı" Râşid: Târih, C. I., vr. 274a-b.

Şeyh Mehmed Efendi, kayınpederine yönelik tepkiler neticesi patlak veren ve Osmanlı târihine "Edirne Vak'ası" veya daha meşhur bir ifade ile "Feyzullah Efendi Vak'ası" şeklinde kaydedilen isyanın tesiri altında kalmıştır. Bu isyanda, Şeyhülislam Feyzullah Efendi ve oğlu Fethullah Efendi türlü hakâret ve işkencelerle katledilmiş, kafası vücudundan ayrılan Feyzullah Efendi'nin cesedi Tunca nehrine atılmış (21 Rebiyülâhır 1115/3 Eylül 1703 Pazar), Padişah II. Mustafa tahttan indirilmiş, yerine kardeşi III. Ahmed tahta çıkmıştır(10 Rebiyülevvel 1115/23 Ağustos 1703)⁴⁷. Bu hadise esnâsında Feyzullah Efendi'nin damatları da göz altına alınmıştır. Daha önce almış olduğu İstanbul pâyesiyle Edirne kadılığından mazul ve kadılığını almak için İstanbul'a gelmekte olan Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi ile kendisi gibi Feyzullah Efendi damatlarından, Rumeli kazaskerliği sözü almış olan Es-seyyid Mahmud Efendi, "Edirne Vak'ası"nın ortaya çıkmasından dört beş gün önce Çorlu yakınlarına gelmiş bulunurlarken, İstanbul'da isyanın patlak verdiğini duymuşlar, hadisenin neticesini anlamak için burada birkaç gün beklemeye karar vermişlerdi. Bu sırada, İstanbul'daki âsiler Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi'nin İstanbul kadısı olduğunu, Çorlu'da beklediğini işitince hemen, Feyzullah Efendi'nin bu iki damadının yakalanması için adam gönderip, bunları İstanbul'a getirterek yeniçeri odalarının birinde hapsedmişlerdir⁴⁸.

Bu isyan sonunda, Feyzullah Efendi'nin yakınlarının birçoğu gibi Mehmed Efendi de bir müddet açıkta kalmıştır. Hemen hemen beş sene

⁴⁷ Daha geniş bilgi için bkz. Orhan F. Köprülü: "Feyzullah Efendi", İ.A., C. IV, (1988), s. 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599.; Enver Ziya Karal, "Ahmed III.", İ.A., C. I, (1988), s. 165, 167, 168.; Münir Aktepe, "Ahmed III.", TDV. İ.A. C. II, (1989) s. 35-38.; Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C. XI, (1989), s. 109-111.

⁴⁸ "Ahz-i Dâmâd-ı Şeyhül-İslâm Efendi" Müftî-i müşârün ileyhîñ dâmâdlarından İstanbul pâyesiyle Edirne'den mazûl Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi yine müftî-i müşârün ileyhîñ dâmâd-ı evveli olup karîben şadr-ı Rûma nakl ile mevûd u mübeşşer olan İstanbul kâdısı sâlifü z-zikr Es-seyyid Mahmûd Efendi'ye halef olması muşammem ü mukarrer olmağla vak'a zuhûrından dört beş gün mukaddemce taraf-ı âsitâneye hareket itmiş bulunup Çorlu merhalesine vuşûlünde vak'a hudûğünden haber-dâr olmağın intizâr-ı encâm-ı kâr ile merhale-i mezbûrda birkaç gün mekşer karar virmişidi İstanbul kazâsına intizâr üzere olan efendiler "Mîrzâ-zâde Efendi İstanbul Efendisi olmuş geliyormiş hattâ Çorlu'ya dek gelüp bu ahvâli işitdikde anda mekşer itmiş sübhanallah bundan meflûm oldı ki bu nevbet dahı bizleriñ vâyesi harman-ı haybet imiş" diyü gayzları müzdâd ve keyfiyyet mesmûc-ı erbâb-ı fesâd oldıkda mahşûs âdemler tayîn ü ihzâr olunup ye fiçeri otaları habs u temkîn olındı..." Râsid: Târih, C. II, vr. 11a-12b.

müddetince Şeyh Mehmed Efendi her hangi bir görev yapmadan beklemiştir. 15 Şaban 1119 hâmis/12 Kasım 1707 Cuma günü Mekke kadısı Şemse'd-din-zâde Mehmed Efendi vefat edince yeri, Şeyh Mehmed Efendi'ye münasip görülmüş,⁴⁹ MehmedEfendi'nin bu göreve gelmesi 1120 Muharrem /1708 Mart'ını bulmuştur. Mekke kadılığından da 1121 Muharrem'i guresi/13 Mart 1709 Çarşamba günü azledilmiş, 1122 Saferi guresi/1 Nisan 1710 Salı günü, müddetini tamamlayan Şeyhülislam İsmâ'il Efendi yerine İstanbul kadısı olmuş, bir senelik normal müddetini tamamladıktan sonra 22 Cemâziyelevvel 1123/6 Haziran 1711 Salı günü azledilmiştir.

Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi, Anadolu Kazaskeri Nakîbü'l-Eşrâf Sahrâf Şeyh-zâde Es-seyyid Mehmed Efendi'nin 19 Safer 1125/17 Mart 1713'te emekli olması üzerine İstanbul kadılarının en kıdemlisi olarak Anadolu kazaskerliği makamına ulaşmış, bir senelik kazaskerlik görevini ifâ ettikten sonra, 3 Rebiyülâhır 1126/17 Nisan 1714'te de süresi dolduğu için azledilmiştir⁵⁰.

Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi 1128 Cemâziyelevvel/1716 Mayıs'ında, hükümdar III. Ahmed'in huzurunda yapılan, Avusturya'ya karşı sefer açılıp açılmamasıyla ilgili müşâvere heyetinde, sefer açmaya niyetli olan sadrazam Damat Ali Paşa'nın aksine savaşa karşı çıkmış ve bu sebepten dolayı da arpalığı olan Pravadi'ye 24 Cemâziyelevvel 1128/18 Mayıs 1716 Pazartesi günü sürülmüştür. Bu zamana kadarki teâmüle göre, arpalık sahibi olan ulemâ arpalık olarak tahsis edilen kazâyâ bizzat gitmeyerek, oraya kendisi tarafından bir nâib gönderirdi; bazen mazul mevâlînin nâib göndermeyerek kendi arzusuyla arpalığına gittiği görüldüğü gibi bazı arpalık sahiplerinin de cezâ olarak arpalığına gönderilerek kadılık

⁴⁹ "...sene-i mezkûre [1119] şa'banınıñ onbeşinci hâmis günü merâhil-i 'ömri tamâm ve 'âlem-i 'uq bâya hıram itmeleriyle mahall-i mezbûrede [Karaman Ereğlisi] defnolunup mansıb-ı mahlûle [Mekke-i Mu'azzama kazâsı] Mîrzâ Efendi-zâde Şeyh Mehmed Efendi hazretleri vüshûl buldılar..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. II-III, s. 294.

⁵⁰ "Azl-i Şadr-ı Rûm ve Şadr-ı Anadolu" "Şadr-ı Rûm 'Abdu'r-rahîm Efendi ve Şadr-ı Anadolu Mîrzâ-zâde Efendi müddet-i mu'âdelerin teknil ile mâh-ı rebî'ül-âhiriñ üçüncü günü Rûm ili pâyesiyle Şadr-ı Anadolu'dan mazûl Dâmâd-zâde Ahmed Efendi Şadr-ı Rûm ile ve İstanbul'dan mazûl Hâmid-zâde 'Abdullah Efendi Şadr-ı Anadolu ile tebcil olındı." Râşid: Târih, II. C., vr. 99a.; ayrıca bkz. "Azl-i müftîl-enâm Mîrzâ Efendi ve Tebdîl-i Şadr-ı Rûm" Râşid: Tarih, C. II, vr. 113a.

etmesi vâki ise de bu nâdiren olurdu⁵¹.

Şeyh Mehmed Efendi'nin karşı çıktığı sefer, ordunun Varadin'de Avusturyalılara yenilmesi ile sonuçlanmıştır. Karlofça antlaşması ile Rumeli'de Avusturyalılara bırakılan yerlerin alınması düşünülürken, bu mağlubiyet sonucunda, bütün Macaristan toprakları kaybedilmiştir. Nihayetinde, uzun süren görüşmeleri takiben, sadrazamlığa Nevşehirli İbrahim Paşa'nın getirilmesiyle, 21 Temmuz 1718'de Avusturya ile 20, Venedik ile 26 maddelik Pasarofça Antlaşması imzalanmıştır.

Pravadi'ye bizzat kadılık yapmak üzere sürgün gönderilen Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi, Damat Ali Paşa'nın şehit olması üzerine Varadin hezimetinden sonra Mîrâhur Ağa'nın yardımıyla sürgünden affedilmiş ve kendisine Rumeli kazaskerliği pâyesi verilmiştir. Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi, 10 Rebiyülevvel 1129/22 Şubat 1717'de Rumeli kazaskeri olmuştur⁵². Bir senelik kazaskerlik müddetini tamamlayınca, 20 Rebiyülevvel 1130/21 Şubat 1718'de mazul olan Şeyh Mehmed Efendi'nin 12 Zilkade 1132/15 Eylül 1720'de ikinci defa Rumeli kazaskeri olduğunu görüyoruz. Mehmed Efendi, Rebiyülevvel 1134/Aralık 1721'de görev müddeti 16 ay kadar olunca azledilmiştir.

Şeyh Mehmed Efendi'nin Lâle Devri denilen dönemi kapatan Patrona Halil önderliğindeki ayaklanmada da rol oynadığını biliyoruz. Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın isteği ile Şeyhülislam olan Yenişehirli Abdullah Efendi ayaklanmanın en şiddetli bir hâl aldığı 18 Rebiyülevvel 1143/30 Eylül 1730'da azil ve sürgün edilince, bu makam Saray-ı Humâyuna davet edilen ulemâ ve devlet erkânı arasında bulunan Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi'ye münasip görülmüştür. Ayaklanmanın en kanlı gününde Mîrzâ-zâde Mehmed Efendi, şeyhülislamlık gibi ilmiyenin en yüksek derecesine getirilmiş ve bir dönemin kapanmasına sebep olan bu

⁵¹ I. H. Uzunçarşılı: Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı, Ankara 1988, s. 119.

⁵² "Azl ü Vefât-ı Şadr-ı Rûm Şahhâf-zâde Es-seyyid Mehmed Efendi ve Tevcîh-i Şadâret-i Rûm ve Anadolî" "Şadr-ı Rûm Şahhâf-zâde Es-seyyid Mehmed Efendi'nin bir iki aydan berü 'alilü'l-mizâc ve umûr-ı divâniyye beher-hâl Rûm kâzî'askerine muhtâc olduğundan mâ'adâ gerek kâzî'asker-i müşârunileyh ve gerek şadr-ı Anadolî 'Abdullah Efendi hazretleri müddet-i mu'tâdelerin tekmi'l itmeleriyle şadr-ı Rûm ile sâbıkan Anadolî kâzî'askeri "Mîrzâ-zâde Es-Şeyh Mehmed Efendi" hazretleri ve şadr-ı Anadolî ile İstanbul'dan mazûl Çivi-zâde Efendi teci'l olunup..." Râşid: Târih, C. II, vr. 178b-179a.; Müstakim-zâde Süleyman Sa'düddin: Devhatü'l-Meşâyih, İstanbul tarihsiz, s. 87-88'de Anadolu kazaskerliğine tayin tarihi 25 Safer'dir.

ayaklanmayla ilgili çeşitli kararlar, fetvâlar vermiştir. Damat İbrahim Paşa'nın katline fetvâ veren de, âsilerin isteği ile onlara dokunulmaması gerektiği fetvâsını veren de kendisidir.

Şeyhülislam Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi 7 ay 11 gün bu görevde kaldıktan sonra iyice yaşlandığı ve artık gözlerinden de çok rahatsız olduğu gerekçesiyle padişah'tan azlini istedi⁵³. 3 Zilkade 1143/11 Mayıs 1731 Perşembe günü bu isteği kabul edildi ve şeyhülislamlıktan azledildi.

Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi, azledildikten sonra Üsküdar'da Sultan Tepesi'nde bulunan ve kendi adıyla anılan câmi civarında bulunan konağına çekilmiş; burada ibâdetle meşgul iken 1147 Zilhicce/1734 Nisan'ında vefat etmiştir⁵⁴.

"Mîrzâ-zâdeler Sofası"nda küçük kardeşi Neylî'ye ait olan mezarla

⁵³ "Azl-i Şeyhül-İslâm Mîrzâ-zâde Efendi ve Naşb-ı Seyyid 'Abdullah Efendi" "Revnağ-efzâ-yı makâm-ı vâcibül-ihtirâm-ı fetvâ olan Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi hazretleri bi't-tab' tahammül-i meşgale-i enâmdan mu'arrız husûsan dîde-i dekâyık-bînlerine gâyetle zâf 'arız olup işğâl-i 'âmme ile iştigâlden istinkâf ve peyder-pey ol câh-ı mu'allâ-bârgâhdan sa'âdet-hânelerinde ikâmet itmek üzere istifâ ve rikâb-ı müsteşâb-ı pâdişâhîden isti'tâf itmeleriyle recâları karîn-i kabûl ve Üsküdar'daki sa'âdet-hânelerinde meş ü ârâm itmek üzere mâh-ı zîl-ka'deniñ üçüncü perşembe günü mazûl kılınup şadr-ı celîlül-kâdr-ı iftâya bi'l-istihkâk iki def'a Rûm ili şadâretini ihrâz ve Başmakçı-zâde merhûm 'Alî Efendi hazretleriniñ ma'hdûm-ı pesendide-rûsûmları olup hadâset-i sinn ü sâllerinden berü devlet-i 'âliyyede mahrem-i esrâr u umûr-ı külliyyede müsteşâr olmağla emşâl-i kirâmları meyânında tahşil-i kemâl-i inatîyâz iden Seyyid 'Abdullah Efendi hazretleri terfî ü a'fâ ve birkaç gün mukaddem nakl buyurdıkları Fındıklı'da vâki' Emn-âbâda muttasıl mîrî sâhil-serâydan Koz bekcibaşı ağa vâsıtasıyla huzûr-ı hümâyûna da'vet buyurulup elbâs-ı semur ve makâm-ı mevrûğlarınıñ kendülerine ta'yîni ile şadr-ı vâlâ-kâdr-ı fetvânü revnağ u şâm dü bâlâ kılındı." Subhî: Tarih, vr. 13b.

⁵⁴ "...1147 zîl-hiccesinde sinni yetmiş mütecâvizen irtihâli vakû' buldı..." Fındıklılı İsmet Efendi: Tekmiletü's-Şakâyık s. 83. Bu konuda, Şâkir, tarihinde şu bilgileri vermektedir: "Vefât-ı Şeyhül-İslâm-ı Sâbık Mîrzâ-zâde Eş-şeyh Mehmed Efendi" "Rütbe-i sâmiye-i meşîhat-ı İslâmiyeden 'azl ile Üsküdar'da Sultân Depesi nâm mahall-i mürtefide vâki' kendü me'vâ-yı dîrin ü 'iffet-saray-ı pişininde halvet-gerin-i peygüle-i ârâm ve kenâr-ı seccâde-i ta'abbüd ü teheccüdde şubh u şâm pâ-bercâ-yı kıyâm olup 'üvân-ı şebâbindan evân-ı sinn-i vakf u seyhûhte müntehlî olunca nakd-i vakt-i 'ömr-i 'azîzi neşr-i 'ulûm-ı dîniyyeye maşrûf ve enfâs-ı ma'dûde-i zindegânisi huzûzât-ı dünyeviyyeden mücânebet birle semt-i zühd ü takvâya ma'tûf olan 'allâme-i yegâne ve fehhâme-i bî-bahâne Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi hazretleriniñ tâ'ir-i rûh-ı cennet-âşiyâm 'âzîm-i nüzhet-serây-ı ferrûh u reyhân "ve üzlifetil-cennetü lilmüttakîn [O gün cennet takvâ sahiplerine yaklaştırılır. Şu'ara/90.]" makâmında mesned-nişîn-i dârü'n-ni'âm-i cinân oldu..." Subhî: Tarih, vr. 65a.; Mehmed Raif, Mir'ât-ı İstanbul, s. 185'te bu vefât tarihini yanlış olarak 1146 şeklinde vermiştir.

yan yana bulunan mezarının üzerindeki baştaşında

Hü ve l-Hayyü'l-Bâkî
 Merhûm ve mağfûrûn leh
 Sâbıkâ şeyhü'l-islâm
 ve müftiyü'l-enâm Mîrzâ-zâde
 Şeyh Mehmed Efendi
 Rûhına el-Fâtiha
 sene 1147⁵⁵

ibaresini okumaktayız.

Şeyh Mehmed Efendi, gördüğü bir rüya üzerine Üsküdar Sultantepe'sinde Hâce Hatun mahallesinde, Müfti Câmii ismiyle de anılan, bugün üzerinde "Şeyhü'l-İslam Mîrzazâde Şeyh Mehmet Efendi Camii Şerifi M. 1734" yazılı yeni mermer kitâbesi bulunan bir câmi yaptırmıştır.⁵⁶

2- Mîrzâ-zâde Mustafa Efendi :

Mîrzâ Mehmed Efendi'nin ikinci oğlu, Neylî'nin küçük ağabeyidir⁵⁷. 21 Cemâziyelevvel 1080⁵⁸/16 Ekim 1669 Çarşamba günü ikindi vaktinden sonra dünyaya gelmiştir. Muharrem 1088/Mart 1677'de babası Mekke kadısı iken mülâzım olduktan sonra, 1098 Cemâziyelevvel/1687 Mart'ında Cenâbî Efendi medresesine müderris olmuştur. Bu görevini 1100 H./1688 M.'ye kadar sürdürdü, 5 Muharrem 1100/29 Ekim 1688 Cumartesi günü ağabeyi Şeyh Mehmed Efendi yerine Bâlî Efendi Medresesine tayin edildi. Bu görevini yapmaktayken, 21 Muharrem 1100/16 Kasım 1688 Pazartesi günü, sabah güneş doğmak üzere iken henüz yirmi yaşını bile

⁵⁵ Bkz. Ekler kısmı, 2. resim.

⁵⁶ Hazırladığımız makalede bu câmi hakkında daha geniş bilgi bulunabilir. Câmii'nin fotoğrafları için bkz. "Ekler" kısmı, 3. resim.

⁵⁷ Mîrzâ-zâde Mustafa Efendi hakkında hazırlamış olduğumuz neşre hazır kısa bir makalemiz vardır.

⁵⁸ " B iñ seksen cümâde'l-ülâsıñ yigirmi birinci erba'â günü ba'del-âşır kadem-nihâde ve kâşâne-i vücûd olup..." Bkz. Şeyhî: Vakâyiü'l-Fuzalâ, C. II-III, s. 17.

doldurmadan, genç yaşta vefat etmiştir. Kaynaklarda vefat sebebi ile ilgili hiç bir kayıt mevcut olmadığından, herhangi bir hastalık yüzünden mi, yoksa eceliyle mi öldüğünü bilemiyoruz.

Mezarının Üsküdar'da⁵⁹ aile sofasında olduğu belirtilmesine rağmen, mezar bugün burada mevcut değildir.

3- Kızkardeşi :

Neylî'nin ismini bilemediğimiz bir de kızkardeşi vardır. Bu kardeşinin Mantıkçı Mes'ud adlı birisiyle evlendiğini ve H. 1164/M. 1751'de ölen İsmail Efendi adında bir oğlu olduğunu da Fındıklılı İsmet Efendi'den öğrenmekteyiz⁶⁰.

c- Eşi, Çocukları ve Bazı Torunları :

Neylî'nin, 1 Safer 1192/1 Mart 1778'de vefat ettiğini Karacaahmet mezarlığının, Tunusbağı'ndan Selimiye'ye giden caddenin sağ tarafında kalan ve henüz tahrip edilmemiş bulunan kısmında, yol kenarında bulduğumuz mezarının kitâbesindeki

Hü ve l-Hayyü'l-Bâkî
Sâbıkân Rûmîli Kâdî'askeri
Merhûm u mağfûrun leh Ahmed Neylî
Efendi'nin hâlılesi merhûme
ve mağfûre Hanîfe Hâtûn
Rûhına el-Fâtiha
sene 1192 H. fî gurre-i S[afere]⁶¹

ibarelerinden öğrendiğimiz Hanîfe Hatun adında bir hanımının varlığını tesbit edebildik. Kaynakların hiçbirinde de bahsi geçmeyen hanımının, 1778'de öldüğünde şâyet çok yaşlı değilse, H. 1161/M. 1748'de vefat eden Neylî'den yaş itibarıyla pek genç olması gerektiğini düşünüyoruz. Hanife Hatun'un Neylî'den ortalama 10 yaş küçük olduğunu farzederseniz, 1680'li

⁵⁹ "...medine-i Üsküdar'da vâlidleri cenbinde defn olunup..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. II-III, s. 17-18.

⁶⁰ Bkz. Fındıklılı İsmet Efendi: Tekmiletü's-Şakâyık, s. 173-174.

⁶¹ Bkz. "Ekler" kısmı, 4. resim.

yıllarda doğmuş olması mümkündür. Bu da onun tahminen 100 yaş civarında vefat ettiğini gösterir. Böyle bir şey, insan ömrü açısından mümkün olmakla beraberyine de Hanife Hatun'un, 1673-74'te doğan ve 1748'de vefat eden Neylî'nin ikinci hanımı olması ihtimali akla gelmektedir.

Bununla beraber, yeni bilgiler bulunana kadar, Neylî'nin hanımı veya varsa hanımları hususunda, bu durum göz önünde tutularak, ihtiyatlı olmak gerektiğine de inanıyoruz.

Neylî'nin iki oğlu ve bir de kızı vardır.

İlk çocuğu olan ve Hamîd mahlasıyla şiirler de yazan Mehmed Hamîd Efendi 1181 yılı ortalarında yani 1767 Eylül veya Ekim'inde vefat etmiştir⁶². Silahdar Tezkiresi'nde bir gazeli kayıtlı olan Mehmed Hamîd Efendi, şiirde daha ziyâde Neylî-zâdelikle şöhret kazanmıştır. Arapça ve Farsça'yı babasından öğrenmiş, H. 1143/M. 1730'da amcası Şeyh Mehmed Efendi Şeyhülislam iken hâric pâyesini almış, H. 1146/M. 1734'te Şeyh Muhyiddin Medresesi'ne dâhil pâyesiyle müderris olmuş, ardından sırasıyla çeşitli derecelerdeki müderrislik görevlerini ifâ ettikten sonra H. 1166/M. 1753'te Süleymâniye müderrisliğinden Selânîk kadılığına terfi etmiştir. H. 1174/M. 1760-61'de Edirne ve H. 1179/M. 1765-66'da da İstanbul kadısı olmuştur. Anadolu kazaskerliğini beklerken vefat etmiştir.

Ölümüne Müstakim-zâde

Kabr-i Neylî-zâdeyi pür-nûr ide Rabb-i Hamîd

târihini düşürmüştür. Kaynaklarda belirtildiğine göre birçok özelliği babasını andıran bir kişidir.

Mehmed Hamîd Efendi'nin Mîrzâ-zâdeler Sofası'nda, kırılmış ve üzeri toprakla örtülmüş bir vaziyette bulduğumuz mezartaşının üzerinde

Hüve'l-Bâki

Sâbıkân İstanbul kâdîsi

Merhûm ve mağfûrun leh Neylî-zâde

Mehmed Hamîd Efendi

⁶² Bkz. Hüseyin Râmiz: Âdâb-ı Zürefâ, Süleymaniye Ktp. Es'ad Efendi 3873, vr. 28b-29a.; Silahdar-zade Mehmed Emin: Silahdar Tezkiresi, İ.U. Ktp. Ty. 2557, vr. 46b.

Rûhiyûn el-Fâtîha

sene 1181⁶³

ibâreleri kayıtlıdır.

Neylî'nin diğer oğlu ise, Mehmed Süreyyâ'nın "...mahdûm müderrisinden Mehmed Efendi 1162'de vefât idüp yanına defn idildi diğeri Hamîd Efendîdir." kaydından öğrendiğimize göre, kendisinden bir sene sonra yani, H. 1162/M. 1749'da vefat eden müderris Mehmed Efendi'dir⁶⁴. Yine aynı kaynakta Mehmed Efendi'nin babası Neylî'nin yanına defnedildiği belirtilmektedir, ancak bugün Neylî'nin yanında böyle bir mezar yoktur. Mehmed Efendi'nin ne zaman doğduğunu da bilmediğimiz gibi, sadece bir kaynakta bu isimde bir oğlunun olduğu kaydedildiği için temkinli davranılması gerektiğine de inanıyoruz.

Kızı Safiyye, Neylî'nin, Dîvanı'nda da kayıtlı bulunan

Dirîğ duğter-i pâk-ağterim Şafiyyecigim

Ki hep kırâat-i Kur'ân u ilm idi kârı

Dem-i şebâbda terk itdi dâr-ı dünyâyı

Civâr-ı rahmet-i Hakkıñ ola sezâ-vârı

Bekâya eyledi rihlet bu dâr-ı gurbetde

İlâhî hür u cinân ola mûnis ü yârı

Hezâr hüznile Neylî didim aña târiğ

Mekânın eyleye cennet Şafiyyeniñ Bârı

Sene 1138⁶⁵

beyitlerinden oluşan târih manzumesinden anlaşılacağı üzere H. 1138/M. 1725-26'da genç yaşta vefat etmiştir.

Neylî'nin çocukları "Neylî-zâde" sıfatıyla anılmıştır.

Neylî-zâde Hamîd Efendi'nin oğullarından Ahmed Mecîd Efendi ve Mustafa Efendi adında müderris olan iki oğlu ile Fâtıma Hanım ve Rukiyye Molla Hanım adında iki kızı vardır.

⁶³ Bkz. "Ekler" kısmı, 5. resim.

⁶⁴ M. Süreyyâ: Sicill-i Osmânî, C. I, s. 251.

⁶⁵ Bkz. T. 48.

Ahmed Mecîd Efendi⁶⁶ H. 1183/ M. 1769-70'te, Mustafa Efendi⁶⁷ ise H. 1199/ M. 1784-85'te vefat etmiştir. Neylî-zâde Mehmed Hamîd Efendi'nin kızlarından Fâtıma Hanım, Anadolu kazaskerlerinden Hammâmî-zâde Mehmed Reşîd Efendi ile evlenmiştir. Ne zaman öldüğünü bilemiyoruz. Fâtıma Hanım'dan olan Ali Rızâ Efendi Meclis-i Tedkikât-ı Şer'îye azası iken Bebek'teki evinde hırsızlar tarafından 1872'de öldürülmüştür⁶⁸.

Neylî-zade Mehmed Hamîd Efendi'nin diğer kızı Rukiyye Molla Hanım'ın kiminle evlendiğini bilemiyoruz. Mîrzâ-zâdeler sofasında bulunan târih kısmı toprağa gömülmüş müzeyyen mezar taşında,

Hüve'l-Bâkî
Neylî-zâde Muhammed Hamîd
Efendi'nin kerîmesi
Merhûm ve mağfûrun lehâ Rukiyye
Mollâ Hâmm rûhiyçün el-Fâtiha

yazılıdır. Mezarının bu sofada bulunmasından dolayı evlenmemiş olabileceğini de düşünmek mümkündür.

d- Yeğeni Mîrzâ-zâde Mehmed Sa'îd Efendi :

Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi'nin oğlu, Neylî'nin de yeğenidir⁶⁹. 1122 H./1710 M.'de İstanbul'da doğmuştur. Annesi, 1703 yılında Edirne vak'ası sonunda öldürülen Şeyhülislam Seyyid Feyzullah Efendi'nin kızı Seyyide Ayşe Hanım'dır. Sa'îd Efendi, 11 yaşında eğitimini tamamladıktan sonra 1139 /1726-27'de tedris mesleğine dâhil olmuştur. 1730 yılında babası şeyhülislam olunca zamanın önemli müderrislik derecelerinden sayılan hâmise-i Süleymâniye müderrisliğine tayin edildi. 1145 H./1732

⁶⁶ M. Süreyyâ: Sicill-i Osmânî, C. II, s. 256.

⁶⁷ M. Süreyyâ: Sicill-i Osmânî, C. IV, s. 97.

⁶⁸ Şânî-zâde: Târih, C. II, İstanbul 1284, s. 128.; Mehmed Şemî: İlâveli Esmârüt-Tevârih mâ'a Zeyl, İstanbul 1295, s. 188.

⁶⁹ Mehmed Sa'îd Efendi hakkında hazırladığımız neşredilecek makalemizde daha geniş bilgi bulunmaktadır.

M.'de İzmir, 1156 H./1743 M.'de Mekke pâyesiyle Bursa kadılığı yaptıktan sonra, 1161 H./1748 M.'de İstanbul kadılığına nâil olmuştur.

1171 Şaban/1758⁷⁰ Nisan'ında Anadolu kazaskerliğine tayin edilmiş, azledildikten 25 gün sonra 1173 Şevval/1760⁷¹ Mayıs'ında Rumeli kazaskerliğine terfi etmiş, 1174 Şevval/1761 Mayıs'ında kazaskerlik müddetini tamamlayarak mazul olmuştur⁷². 20 Muharrem 1175/21 Ağustos 1761 Cuma günü nakibüleşraf ve 1177 Rebiyülâhır⁷³/1763 Ekim'inde azledildikten hemen sonra ikinci defa Rumeli kazaskeri olmuş, H. 1178/M. 1764-65'te de azledilmiştir⁷⁴. 28 Cemâziyelevvel 1181/23 Ekim 1767 Cuma günü ikinci defa nakibüleşraf tayin edilen ve bu görevinde de müddetini dolduran Mehmed Sa'îd Efendi, 1182 Receb/1768 Kasım'ında üçüncü defa Rumeli kazaskeri oldu. Senesinde, yani tam bir yıl sonra buradan da azledildi⁷⁵. Kazasker mazulü iken 6 Zilkade 1183⁷⁶/3 Mart 1770 Pazartesi günü şeyhülislam⁷⁷ tayin edildi. Tam olarak üç yıl beş ay onyediyedi gün bu görevi îfâ etti. Vücutça zayıf ve hastalıklı bir bünyeye sahip olduğu için son zamanlarında evinden dışarı çıkamamış, bu sebeple azlini istemiş ve 20 Ağustos 1773'te de azledilmiştir. Üsküdar'da Sultantepeci'ndeki evinde istirahat ederken, bir yıl altı ay yirmidokuz gün sonra, 18 Zilhicce 1188⁷⁸/19 Şubat 1775 Pazar günü vefat etmiştir. Babasının yanına defnedildiği bildiriliyorsa da, bugün mezarı kayıptır. Mehmed Sa'îd Efendi'nin bir zamanlar bu sofada dikili duran mezar taşının üzerinde,

⁷⁰ Bu târih, Cevdet: Târih-i Cevdet, C. I, İstanbul tarihsiz, s. 79'da 1170, M. Süreyyâ: Sicill-i Osmânî, C. III, s. 31'de ise 1172 Ramazanı olarak kaydedilmiştir. Bunun gibi, Meydan Larousse, "Mîrzâzâdeler", C. VIII, (1972), s. 833'te bu târihin 1757 olarak verilmesi de yanlıştır.

⁷¹ Meydan Larousse, "Mîrzâzâdeler", C. VIII, s. 833'te bu târihin 1759 olarak verilmesi yanlıştır.

⁷² M. Şemî: Esmârü't-Tevârîh, İstanbul 1295, s. 173.; M. Süreyyâ: Sicill-i Osmânî, C. III, s. 31.

⁷³ Sicill-i Osmânî'ye göre 1178'de. Bkz. Sicill-i Osmânî, C. III, s. 31.

⁷⁴ M. Şemî: Esmârü't-Tevârîh, s. 173.; Müstakim-zâde: Devhatül-Meşâyih, s. 104.

⁷⁵ M. Şemî: Esmârü't-Tevârîh, s. 173.

⁷⁶ Sicill-i Osmânî'ye göre 5 Zi'l-ka'de 1183'te. Bkz. Sicill-i Osmânî, C. III, s. 31.

⁷⁷ Meydan Larousse, "Mîrzâzâdeler", C. VIII, s. 833'te sadrazam olduğu kayıtlıysa da bu bilgi yanlıştır.

⁷⁸ M. Süreyyâ: Sicill-i Osmânî, C. III, s. 31'de 18 Zi'l-ka'de 1188'de vefât ettiği kayıtlıdır.

Hü ve l-Hallâk u l-B âkî
 Sâbıkân Şeyhülislâm olup
 İntikâl-i dâr-ı bekâ iden
 Merhûm ve mağfûrun leh Mîrzâ-zâde
 Esseyyid Mehmed Sa'îd Efendi
 Rûhiyçün El-Fâtiha

ibaresinin kayıtlı olduğunu kaynaklar zikretmektedir⁷⁹.

Ölümü üzerine Müstakim-zâde Süleymân Sa'dü'd-din,

"Yalvarıp Hakk'a bu mışrafla dedim târihin
 Kıla necl-i Mîrzâ-zâde İlâhâ huldî câ"

Sene 1188 [1774]

târihini söylemiştir⁸⁰.

Mehmed Sa'îd Efendi'nin bilebildiğimiz kadarıyla hiç çocuğu olmamıştır veya olduysa bile bunlar yaşamamıştır.

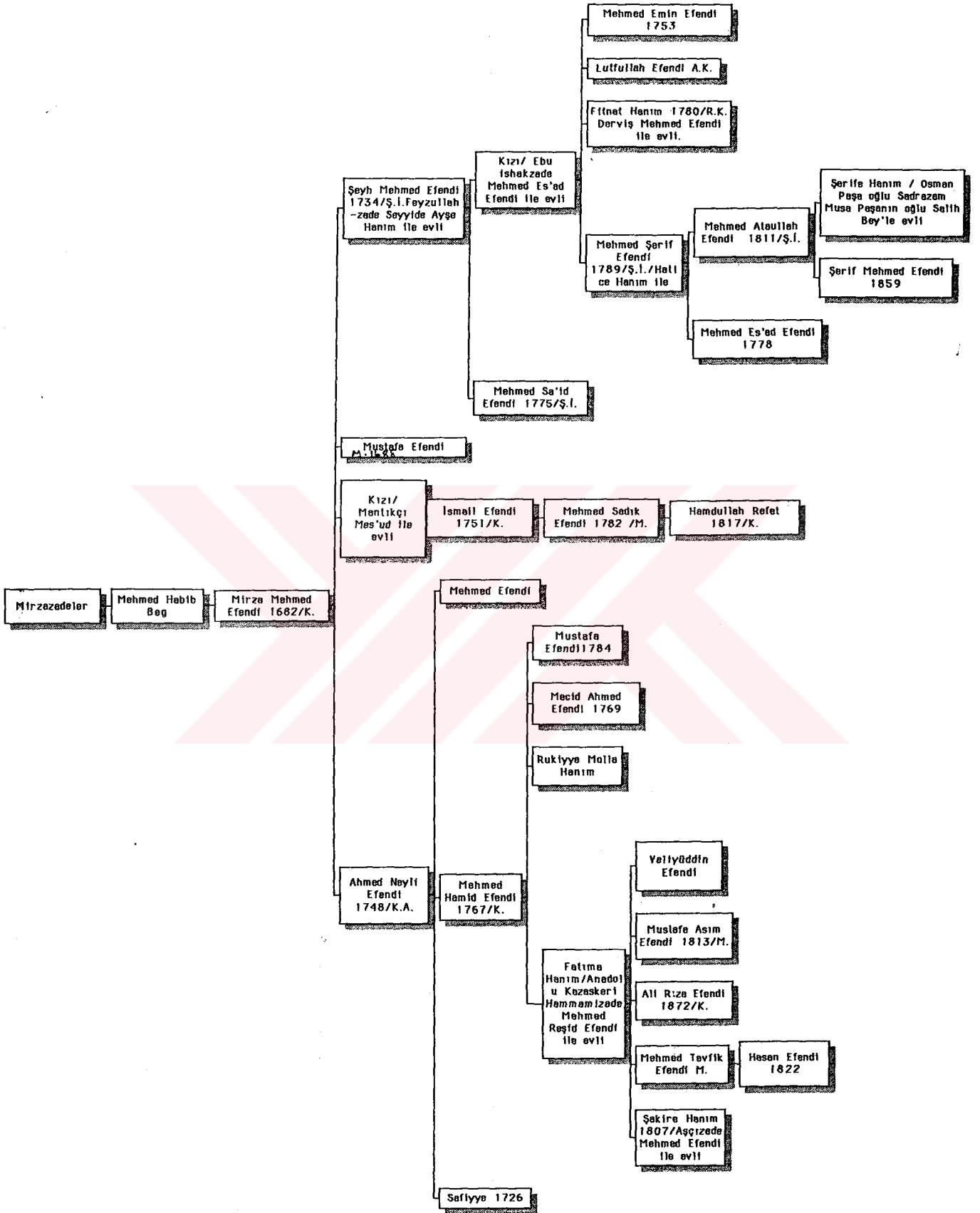
e- Genel Olarak Mîrzâ-zâdeler Ailesi ve Şeceresi:

Neylî'nin mensup olduğu Mîrzâ-zâdeler ailesi, babası Mîrzâ Mehmed Efendi(öl. 1682) ile başlayan ve 18. yy. sonuna takip edebildiğimiz bir Türk ailesidir. Bu aileye mensup olan kişiler, daha önceki bölümlerde verilen bilgilerden de anlaşıldığı üzere ilmiye sınıfına girerek müderrislik, kadılık, kazaskerlik, nakibüleşraflık ve şeyhülislamlık gibi büyük mevkilere kadar yükselen görevler îfâ etmiştir.

Bu ailenin, tespit ettiğimiz fertlerinden oluşturduğumuz şeceresi şu şekildedir:

⁷⁹ Bkz. Behceti İsmail Hakkı el-Üsküdari (Haz. Prof. Dr. Bedi N. Şehsuvaroğlu): Merakid-i Mu'tebere-i Üsküdar, İstanbul 1976, s. 7; Saadettin Nüzhet(Ergun): Mezar Kitabeleri, İstanbul'da Medfun Meşahire Ait, İstanbul 1932, s. 18.

⁸⁰ Hâfız Hüseyin Ayvansarayî(Haz. Fahri C. Derin-Vahid Çabuk): Mecmû'a-i Tevârih, İstanbul 1985, s. 208.

4 . İlmîye Teşkilatında Aldığı Görevler:

Neylî, babası ilim âleminin içerisinde olduğu için, ulemâ-zâde sıfatıyla daha altı yaşında iken ilim tahsil etmeye başlamıştır. Sâlim'in "...tahsîl-i 'ulûm-ı keşîre ve tekmîl-i ma'ârif-i vefîreden şofra vâlid-i mâcid-i keşîrül-hamîdleriniñ biñ seksen toköz târihinde Mekke-i mükerreme kazâsı teşrifâtından mülâzım olup evvel kâdeme-i ihtirâm olan süllem-i tarîk-ı ikdâma irtikâ..."⁸¹ ve İzzî'nin "...mânend-i hilâl ene fânen istifâde-i envâr-ı kemâl eyleyüp seksen toköz târihinde lezzet-i şehd-i mülâzemetle şîrin-kâm..."⁸² şeklindeki ifadelerine göre, babası Mekke kadısı iken Mekke kazası teşrifâtından H. 1089/M. 1678'de mülâzım olmuştur.⁸³ Ancak, babası 1 Muharrem 1088/6 Mart 1677 ile 1 Muharrem 1089/23 Şubat 1678 târihleri arasında Mekke kadısı olarak görev yaptığına göre, Neylî bu mülâzemeti en geç, babasının azlinden kısa bir müddet önce veya azil günü olan 1 Muharrem 1089⁸⁴ târihinde almış olabilir. Bu durumda, şâyet Neylî, babasının azledildiği gün mülâzemet almamışsa -ki, bu teâmüle de aykırı olduğu için pek mümkün değildir -, kaynaklarca verilen bu târih yanlış olmalıdır. Kanaatimizce, Neylî, kardeşi Mustafa Efendi'nin mülâzemet aldığı Muharrem 1088/Mart 1677'den kısa bir müddet sonra, 1088 senesi içerisinde Mekke kazası teşrifâtından mülâzemet almış olmalıdır.

Müderris olmak isteyen Neylî, bu emelini, ağabeyi Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi'nin de kayınpederi olan ve H. 1106/M.1695'te ikinci defa Şeyhülislamlık vazifesine getirilen Erzurumlu Seyyid Feyzullah

⁸¹ Sâlim: Tezkire, Râşid Ef. Ktp. nu. 949, vr. 246a.

⁸² İzzî: Târih, vr. 159b.

⁸³ Tevfik de, Mecmû'atü't-Terâcim, vr. 99a'da "...nişâb-ı ma'ârif-e nâ'îl olup seksen toközde mülâzım ve tarîk-ı medreseye 'âzım olup..." ifadesiyle mülâzemet târihini verir. Bu devir kaynaklarından olan Safâyî ise mülâzemet târihini muğlak bir ifadeyle geçiştirir. "...Evâ'il-i hâlinde tahsîl-i 'ulûm idüp mehâdim-i kirâma mahşûş olan tarîk-ı sa'âdet-refîk-ı tadrîse dâhil olup..." ifadeleri Es'ad Efendi 2549 vr. 278b'de, "...Evâ'il-i hâlinde tahsîl-i me'ârif-i bi-şümârdan şofra tarîk-ı tadrîse 'âzım olup..." ifadeleri de Râşid Ef. 935, vr. 244a'da bulunmaktadır. Ayrıca bkz. Fatîh: Hâtimetül-Eş'âr, vr. 429a.

⁸⁴ "Kevâkibi-zâde Şeyh Mehmed Efendi" "...seksen sekiz recebinde sene-i âtiye muharremül-harâmı gürresi tevki'tiyle "Mîrzâ Mehmed Efendi" yirine Mekke-i mu'azzama kazâsıyla tazîm olunup arpalıkları Müfettiş İbrâhîm Efendi'ye virildi..." Şeyhî: Vakâyiül-Fuzalâ, C. I, s.490.

Efendi(1638-1703)'ye sunduğu,

Yine ʿahd-i kerem hengām-ı feyz-i luṭf u iḥsāndır
Zamāne bu zamāne dem bu dem devrān bu devrāndır

Ne devrān her dil-i derd-āşinā māne nde-i deryā
Nesīm-i şevkıla bu demde cûşān u ḥurûşāndır

Ne devrān nev-bahār-ı feyz-i ümmîd ü emānî kim
Derûn-ı ḥâṭır-ı erbâb-ı dil gül gibi ḥandāndır

Zihî devr-i ṭarab kim her dil-i nâ-dîde maksûdın
Yine rûy-ı emel mirʿât-ı baḥtında nümâyāndır

Zihî vakt-i şafâ hengām-ı feyz-i şâd-mānî kim
Zamān-ı ʿadl ü dâd-ı dâver-i ferḥunde -ʿünvāndır

Ne dâver gevher-i nâ-yâb-ı ikbâl ü cihân-dâri
Ne gevher ʿizzet ü iclâl ü câh u devlete kândır

Zahîr-i dîn ü devlet mültecâ-yı mülket ü millet
Medâr-ı ʿizzet ü rifʿat cihân-ı şevket ü şāndır

Zihî bâzâr-ı germ-â-germ-i erbâb-ı dil ü dāniş
Ki hengām-ı revâc-ı kâle-i kemyâb-ı ʿirfāndır

Ḥidivv-i ʿâlem-ârâ kām-kâr-ı mesned-i vâlâ
Şadır-pîrâ-yı fetvâ ḥüvâce-i şâh-ı cihân-bāndır

Cenâb-ı kuṭb-ı ʿirfân ḥazret-i ʿallāme-i devrān
Ki ṭab-ı ibn-i Hâcib der-geh-i fazlında der-bāndır

Yed-i beyzâ-yı luṭf u cûdı evc-i himmetiñ mâhi
Münîr-i reʿyî burc-ı devlete ḥürşîd-i raḥşāndır

Kemîne rîzesiniñ âsitām efser-i şâhân
Gubâr-ı der-ge hi kuḥl-i cilâ-yı çeşm-i aşyāndır

Cihân-ı cûd-ı iḥsân ser-firâz-ı ʿarşa-i devrān
Sipihr-i fazl u ʿirfân ʿâlim-i takvâ vü ikāndır

Yegâne dâver-i ḥikmet-şîʿâr-ı bî-müdâni kim
Ḥakîm-i reʿyî fehîm-âmûz-ı Eflâṭûn-ı Yûnāndır

Gül-i âl-i risâlet server-i sebz-i siyâdet kim
 Cemen-pîrâ-yı bāğ-ı dūd-mân-ı nesl-i ʿAdnândır
 Sütûn-ı câhına hayme kıbâb-ı atlas-ı gerdûn
 Hâdeng-i hükmine menzil verâ-yı hâdd-i imkândır
 Hüner lutf-ı beyân-ı tabʿ-ı pâk-i şûhuna meftûn
 Hîred hüsn-i cemâl-i hulkına şeydâ vü hayrândır
 ʿAceb mi haste-diller çâre-cûyân olsalar dâʿim
 Der-i lutfında kim dârüş- şifâ-yı derd-mendândır
 Şafâ-yı tabʿ-ı pâki gıpta-fermâ-yı dil-i hürşîd
 Zülâl-i meşrebi gayret-fezâ-yı âb-ı hayvândır
 Nola sırâb-sâz-ı teşne-gân-ı âb-ı lutf olsa
 Elinde hâme bir mizâb-ı feyz-i cûd u ihsândır
 Penâh-ı çâre-sâzâ kâ-m-bahşâ maʿlelet-kârâ
 Ki dergâhıñ melâz u mültecâ-yı dâr-ı hâhândır
 ʿAceb mi ʿarz-ı hâl-i bende-gâna olmasa hâcet
 Ki ʿilmin şâmil-i ahvâl-i râz-ı müsteme ndândır
 Suhan buldı kararın iy dil âgâz-ı duâ eyle
 Duâ kim kudsiyân yek-ser aña âmîn-güyândır
 Ola hem-vâre zâtı mazhar-ı eltâf-ı Yezdânî
 Vücûdî tâ cihâne mahz-ı feyz-i lutf u ihsândır⁸⁵

şeklindeki 24 beyitten oluşan kasidesiyle ifâde etmiş ve neticede, henüz 25 yaşlarında iken Şeyhülislam Feyzullah Efendi kendisine H. 1109/M. 1697-98'de Câfer Ağa darülhadisi müderrisliğini hâric pâyesi ile vermiştir⁸⁶.

Yine Feyzullah Efendi'nin himmetiyle iki sene sonra, yani H. 1111/M. 1699-1700'de hareket-i hâricle Sayyadbaşı medresesine müderris olmuştur⁸⁷. Yerine Mes'ûd Mahmud Efendi 1111 Şaban/1700 Ocak ayında

⁸⁵ Bkz. K. 7.

⁸⁶ Bkz. Sâlim: Tezkire, vr. 246a.; İzzî: Târih, vr. 159b-160a.; Fâik Reşad: Terâcim-i Ahvâl, s. 9.

⁸⁷ Bkz. Sâlim: Tezkire, vr. 246a.

Cafer Ağa darülhadisi müderrisliğine tayin edilmiştir.⁸⁸ Burada da iki sene kadar müderrislik yaptıktan sonra, yine Şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin himmetiyle H. 1113/ M. 1701'de Timurkapu mevkiinde bulunan Ahmed Paşa Medresesi'ne dâhil pâyesiyle tayin edilmiştir⁸⁹. Yerine Hattât-zâde Abdullah Efendi 3 Safer 1113/10 Temmuz 1701 Pazar günü getirilmiştir⁹⁰.

Aşağı yukarı 19 ay Ahmed Paşa Medresesi'nde müderrislik yapan Neylî'nin daha sonra, Şeyhülislam Başmakçı-zâde Esseyyid Ali Efendi'nin himmetiyle H. 1116/M. 1704-1705'te Mimar Kâsım Medresesi müderrisliği ile taltif edildiğini görüyoruz⁹¹. Yine Başmakçı-zâde'den 1118 Şaban/1706 Kasım'ında mûsıla-i sahn pâyesi ile Ülâ-yı Zekerıyyâ Efendi Medresesi'ne terfi etmiştir⁹².

1121 Cemâziyelevvel/1709 Temmuz'unda Ebe-zâde Abdullah Efendi'den Sahn-ı Semâniye müderrisliklerinden birisini almış⁹³, 1121 senesi sonunda yani 1710 Şubat'ında da yine Ebe-zâde'den ibtidâ altmışlı rütbesi ile Nuh Efendi Medresesi'ne geçmiş⁹⁴, yerine Nasuh Ağa İmamı

88 "...kırk akçe medreseden mazûl iken biñ yüz on bir şa'banında Mîrzâ Efendi-zâde Neylî Ahmed Efendi yirlerine Cafer Ağa dârü'l-hadîsiyle kâm-revâ olup yüz on yidi recebinde Luhûmî-zâde Muştafâ Efendi yirine Fîrûz Ağa Medresesine tahrik olunup..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. II-III, s. 322.

89 "...ba'dehu biñ yüz on üç târihinde yine onlardan ibtidâ dâhil ile Timur kapuda Ahmed Paşa medresesine geldiklerinden soñra ..." Sâlim: Tezkire, vr. 246a.

90 " Hattât-zâde "Abdullah Efendi" "...biñ yüz on üç saferiniñ üçinci günü Neylî Ahmed Efendi yirlerine ibtidâ hâric itibâriyle Şayyâd-başı medresesi virilüp..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. II-III, s. 527.

91 "...biñ yüz on altıda meşâyih-i İslâmiyye'nin bülendi Başmakçı-zâde es-Seyyid "Ali Efendi'den Mîmâr Kâsım medresesiyle serây-ı arzuları tæmîr..." Sâlim: Tezkire, vr. 246a.

92 "...ve biñ yüz on sekiz şa'banında yine onlardan mûsıla-i sahn ile Ülâ-yı Zekerıyyâ Efendi medresesiyle tevkiir olunup..." Sâlim: Tezkire, vr. 246a.

93 "...biñ yüz yigirmi bir cumnâdâsında merhûm ve mağfûr. "ve mağfûrû'd-derrâc ilâ rahmeti rabbihi'l-gâfir". Ebe-zâde "Abdullah Efendi'den Şahn-ı Semâniyye'den biriyle dil-şâd..." Sâlim: Tezkire, vr. 246a.

94 "... ol sâliñ âhîrinde yine onlardan ibtidâ altmışlı ile Nuh Efendi medresesiyle bermurâd..." Sâlim: Tezkire, vr. 246a.

Mehmed Efendi sahn müderrisi olarak tayin edilmiştir⁹⁵.

Müderrislik mesleğinde hızla yükselen Neylî, hemen akabinde yani H. 1122/M. 1710 senesinde Başmakçı-zâde Seyyid Ali Efendi'den hareket-i altmışlı pâyesi ile Sinan Paşa Medresesi'ne terfi etmiş⁹⁶, yerine 1122 Rebiyülevvel/1710 Mayıs'ında La'lî Mustafa Efendi getirilmiştir⁹⁷. 1125 senesine kadar bu görevi ifâ eden Neylî, mûsıla-i Süleymâniye ile Kalenderhâne Medresesi'ne terfi etmiş⁹⁸ ve yerine, yani Sinan Paşa Medresesi'ne, Kevâkibî-zâde Ahmed Efendi 29 Ağustos 1713 Çarşamba günü müderris olarak tayin edilmiştir⁹⁹.

Hemen hemen dört sene kadar mûsıla-i Süleymâniye pâyesi ile Kalenderhâne Medresesi'nde müderrislik yaparak en yüksek derecedeki Osmanlı eğitim kurumu olan, bütün müderrislerin ulaşmaya can attığı Süleymâniye Medresesi müderrisi olmayı bekleyen Neylî, Ebu İshak İsmâ'il Efendi'nin nasbıyla H. 1129/M. 1717'de bu emeline nâil olmuştur¹⁰⁰.

Müderrislerin ulaşabileceği en son mertebeye de çıkmış olan Neylî, şiirlerinde hep kimsesizliğinden şikayetçidir. Baltacı Mehmed Paşa'ya yazdığı aşağıdaki kasidesinde bunu görebiliyoruz:

⁹⁵ "Naşûh Ağa İmâmı Mehmed Efendi" "...yüz yigirmi bir rebî'ül-evveliniñ onbirinci günü Neylî Ahmed Efendi yirlerine medâris-i sahn biriyle nâ'ilül-me'mûl olmuşlar idi..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. II-III, s. 543.

⁹⁶ "...biñ yüz yigirmi ikide yine Başmakçı-zâde es-Seyyid 'Alî Efendi merhûmdan Sinân Paşa medresesine hareket..." Sâlim: Tezkire, vr. 246a.

⁹⁷ "La'î Mustafâ Efendi" "...yüz yigirmi iki rebî'ül-evvelinde sarây h'âcesi Mustafâ Efendi yirine Şahn-ı Şemâniye'ten biriyle tahşil-i 'izz ü şân eyleyüp sene-i mezkûre şevvâlinde Mîrzâ Efendi-zâde Neylî Ahmed Efendi yirlerine Hekîmbaşı Nûh Efendi medresesine şâyân olmuşlar idi..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. II-III, s. 328.

⁹⁸ "...biñ yüz yigirmi beşde Mahmûd Efendi'ten mûsıla-i Süleymâniye ile Kalenderhâne medresesine kıyâm..." Sâlim: Tezkire, vr. 246.

⁹⁹ "Kevâkibî-zâde Ahmed Efendi" "...yüz yigirmi beş şa'bânınıñ yidinci günü Neylî Ahmed Efendi yirlerine altmışlı hareketi itibâriyle Sinân Paşa medresesine irtikâ..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. II-III, s. 514.

¹⁰⁰ "... biñ yüz yigirmi tokuzda Ebû İshak faziletlü İsmâ'il Efendi hazretlerinden hasretîl-müderrisin olan medâris-i Süleymâniyyeniñ biriyle ikrâm buyurulduktan soñra..." Sâlim: Tezkire, vr. 246a.

Habbezâ 'ahd-i mübârek dem-i ferhunde-kadem
Oldı gül-zâr-ı cihân reşk-i çemen-zâr-ı İrem

Eyledi dehre yine 'ahd-i meserret 'avdet
Oldı diller yine şad şevkle şâd u hurrem

Oldı leb-riz sürûr ile cihân ser-tâ-ser
N'bla ârâma mahall bulmasa bir güşede gam

Sükker-i şükr-i enâm olsa mükerrer ne 'aceb
Âsaf-ı 'ahd yine oldı vezîr-i 'azam

Âsaf-ı kâmil-i Cem-rütbe Mehemmed Paşa
Ki der-i devletidir mârîz-ı hâcât-ı ümem

Kâdr-dân-ı 'ulemâ dâd-pe nâh-ı fukarâ
Dest-gîr-i zu'afâ lücce-i bî-kâr-ı kerem

Mesned-i mekremete şadr-ı sûtûde-evşâf
Kışver-i 'âtîfete dâver-i ferhunde-şiyem

Zerre-i mekremeti reşk-i derûn-ı hûrşîd
Kaatre-i 'âtîfeti dâğ-ı dil ü sine-i yem

O müsellemeğer-i 'izz ü 'alâ kim olamaz
Kaşr-ı iclâline nüh pây-e-i gerdûn süllem

Dîde-i hıfzı nigâh eylese pervâneye ger
Şem'e dâmânım fânûs ide bâd esdigi dem

'Ahd-i lutfunda o zî-şân-ı mekârim-kârîñ
Cây-ı ârâm-ı site m oldı hemân künc-i 'adem

Âsafâ bahr-kefâ dâver-i Dârâ-sipehâ
İy meh-i burc-ı şeref mihr-i dıraşşân-ı kerem

Sensin ol çâre-res-i derd-i dil-i şeydâ kim
Kemterin lutfuñ olur zağm-ı derûna merhem

N'bla kim kaatre-i ihsânîñ idersem me'mûl
Lücce-i 'âtîfetiñden seniñ iy bahr-ı himem

Menem ol bî-kes ü bî-çâre ki her demde başa
Künc-i miñnetde gam u derd ü belâdır hem-dem

Eyleyüp dür beni mañlab vü me'mûlümnden
Beni şâd eylemedi hâşılı bu bañt-ı dijem

Oynadı gerçi nice şube-de-i gün-a-gün
Lik güldürmedi ben bî-kes ü zârı bir dem

Besdür iy dil bu kadar hâlini i'fâm hemân
İrdi encâma suhan şimdi du'sâ oldu e hem

Tâ ki teşrîfi ile şadra bir ehl-i keremiñ
Eyleye lutf-ı Hudâ dilleri şâd u hurrem

Şem'î zâtın ide Hak bād-ı hañadan mahfûz
Eyleye düşmenin üftâde-i girdâb-ı elem

Devlet ü 'ömri olup rûz-be-rûz efzûn-ter
Câh u ikbâli ola hem mütezâyid her dem¹⁰¹

Yine Şehit Ali Paşa'ya sunduğu bir kasidesinde de aynı şikayetlerle karşılaşırız:

Yine ahkâmın icrâ kılmağa nevrûz-ı sultânî
Cemende eyledi tertîb-i divân-ı gülistânî

İder şad-perde-i nâz içre gonce hândesin nihân
Hezâr-ı zârıñ ammâ perde-birûn oldu efgânı

Değildir rûy-gerdân keşret-i feryâd u zârından
Hezârından biñ olsa yüz çe virmez verd-i hândanı

Çırâğân eyle diler mağdem-i sultân-ı nevrûza
Gül ile lâle gül-zârın olup şem'î fützâmı

Meger bir servüñ oldu bî-ķarâr-ı bâde-i 'ışkı
Değül beyhûde cûy-ı gülşeniñ mestâne cevânı

¹⁰¹ Bkz. K. 11.

Budur erbâb-ı tabîîñ re'yi her dem bâğ-ı 'âlemde
İderler vaşf-ı rengin-i bahâra hâme-cumbânî

Veli şimdi budur şâyeste kim vaşf ideler dâ'im
Bahâr-ı 'ahd-i 'adl-i Âsafîñ olup şenâ-ñvân

Bahâr-ı 'âlemiñ ezhâr-ı gün-â-günü var ancak
Bahâr-ı 'ahdidir izhâr iden eşmâr-ı ihsân

Şifâ-yı şadr-ı devlet pâk-ıfirat Bû 'Alî-hikmet
Mühim-sâz-ı şerî'at hâmi-i kânûn-ı 'Osmânî

Cenâb-ı şadr-ı azam dâver-i dâniş-ver-i ekrem
Müşîr-i muhterem revnak-fezâ-yı mülk-i hâkânî

Bir ism-i bî-müsemnâ idi şimdi şâhibin buldı
Nbla kesbi şeref kılsa Nizâmül-mülk 'ünvân

Yed-i tülâ-yı ilm ü fazlına şâhid bu besdür kim
Sipihre eyledi peyveste kâdr-i ehl-i 'irfân

O olup tâbende nûr-ı 'adli aktâr-ı memâlikde
Cihânî çeşm-i erbâb-ı kemâle kıldı nûrânî

Bu 'aşr için dimiş gûyâ bu beyt-i pâk-ma'zûm
Hudâ şâd ide dâ'im rûh-ı Bâkî-i suhan-dân

“Me'tâ'-ı ma'rifet geldi revâcın buldığı demler
Zer-e-fşân eylesün nergisler evrâk-ı gülistân,⁽²⁾”

Hudâvendâ mişâl-i deşt-i ümmîd-i heves-kârân
Bulunmaz sâha-i evşâfınıñ hiç hadd ü pâyân

Sezâdır 'âciz-âne 'arz-ı hâl-i bendeñi gûş it
Niğâh-ı şefkat-i ihsânıña kıl anı erzânî

Benim ol bî-nevâ-yı zâr u ser-gerdân-ı kem-vâye
Ki mir'ât-ı cihânda görmedim hiç rûy-ı sâmânî

Rehâ-yâb olmadım ben teng-destiden dağı anmâ
Semend-i tabîm aldı sâha-i pehnâ-yı 'irfânî

Lisân-ı hâşş-ı vâdî-i ‘Arabda şîr-gûy olsam
Cevâd-ı hâmem eyler esb-i Tâzî gibi cevânı

Ger itsem Şâbit-i merhûma tarz-ı şîrde taklîd
Hemân Şâbit şanur gûş eyleyenler dehrde anı

Du‘â-yı devlet ü câhile hatm it nüsha-i vaşfin
Ki şıdkile ola kerrûbiyân âmîn-güyânî

İdüp her dem fûrûzân şem‘i kâdrin bezm-i ‘âlemde
Hudâ ol şem‘den kılsun münevver bu nüh eyvân¹⁰²

Kadı olmak istediği anlaşılan Neylî, sadece Süleymâniye müderrislerine verilmiş olan isterlerse kadılık mesleğine geçme hakkını da kullanmıştır. Bilindiği gibi üçüncü derecedeki mevleviyetlerden "mahreç mevleviyetleri" olan Kudüs, Halep, Tırhala Yenişehir, Galata, İzmir ve Selânik'ten oluşan kadılıklardan birine, eğer Süleymâniye müderrisleri isterlerse tayin edilebilirlerdi¹⁰³. Kazâ mesleğini seçen Neylî, 45-46 yaşında iken Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi'nin himmetiyle 1 Receb 1130/31 Mayıs 1718 Perşembe günü İzmir kadısı olarak tayin edilmiştir¹⁰⁴. Şimdiye kadar, birçok devlet büyüğüne yazdığı kaside ve çeşitli şiirlerinde hep felekten ve talihinden şikayet eden Neylî'nin İzmir kadısı olmasıyla bu şikayetlerinden vazgeçtiğini görüyoruz. Meselâ devrin sadrazamı ve kendisinin de hâmilerinden olan Damat İbrahim Paşa'ya yazdığı şu kaside buna açık bir delildir:

¹⁰² Bkz. K. 12.

¹⁰³ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. İ. Hakkı Uzunçarşılı: Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı, s. 101.

¹⁰⁴ "...biñ yüz otuzda erîke-nişin-i sadr-ı fetvâ-yı ‘âlî-makâm ve hallâl-ı müşkilât-ı enâm olan fazîletlü Yefûşehirli ‘Abdullah Efendi hazretlerinden İzmir mevleviyye tîne vuşûl ve egnâ-yı tahrîr-i tezkir(e)mizde ol mansıbdan mazûl idiler..." Sâlim: Tezkire, vr. 246a.; "...Neylî Ahmed Efendi Süleymâniye müderrisi iken İzmir kâdısı oldılar fi gurre-i Receb sene 1130." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. II-III, s. 449.; Bu târih, İzzî'de ve onu kullandığını tahmin ettiğimiz Fatîn'de 1129, Sicil-i Osmânî'de 1128 olarak kayıtlıdır: "...Ber-muktezâ-yı ‘âde niçe medâris-i mü‘essesede ferş-i seccâde-i ifâde eyleyüp yigirmi tokuz târihinde medrese-i Süleymâniyye'den vâlid-i mâcidleriniñ maktûb-ı lakablari olan İzmir kazâsına neyl ile dâhil-i ‘adâd-ı mevâlî..." İzzî, vr. 159b.; "...yüz yigirmi tokuz târihinde İzmir kazâsı mevleviyyetine nâ‘il..." Fatîn, vr. 429a.; "...128de İzmir...munlası oldu..." Sicil-i Osmânî, C. I, s. 250.; Fâik Reşâd da, Terâcim-i Ahvâl, s. 9'da bu tarihi 1129 olarak kaydeder.

Hudâvendâ dil-i şeydâ yine lutfuñla şâd oldı
Bu ʿabd-i müstemende kand-i ihsânıñ muʿâd oldı

Hezâr-ı dil dügâh itdi nevâ-yı şükri şubh u şâm
Du dâmen gül-şen-i lutfuñda gül-çîn-i murâd oldı

Nbla kılsa mükerrer sükker-i şükriñ dil-i şeydâ
Dübâre lutf u ihsânıñla mesrûrül-fuʿâd oldı

Kime vaşf eylesün zâtin keremle hâme ʿâlemde
Ki lutfıñ ser-be-ser meşhûd-ı âhâd-ı ʿibâd oldı

Lisânül-gayb olup Vaşşâf-ı hazret bezm-i câhiñda
Bu ʿünvânü-ş-şerefle nâmıñ iclâliyle yâd oldı

Yemînü-devle rüknül-mülk şadr-ı Asaf-istiklâl
Ki reʿy-i gurre-i pişâni-i rüşd ü sedâd oldı

Aristö-dâniş Iskender-ʿazîmet Bermekî-himmet
Ki ʿahd-i devlet ü câhı zamân-ı ʿadl ü dâd oldı

Müşîr-i bî-müdâni muhterem dâmâd-ı Sultâni
Ki evşâf-ı güzini ʿadd ü ihsâdan ziyâd oldı

Veziir-i aezam İbrâhîm Pâşâ-yı kerem-ver ki
Kudümü şadr-ı câha bâʿiş-i emn-i bilâd oldı

Hümâyun makdemiyle oldı emn-âbâd bir demde
Cihân kim bir zamân şuriş-geh-i şerr ü fesâd oldı

Benân-ı reʿyine sehl eyledi tevfiğ-i Yezdâni
Her emr-i şebʿi kim eslâfına hırt-ı katâd oldı

O şadr-ı müşteri kadruñ münevver reʿy-i bâriki
Hilâl-âsâ şikest-i devlete sîmîn-kenâd oldı

Şenâ-yı cûd u inʿâmıyla heft iklim mâ-lâ-mâl
Binâ-yı kadr ü şâmı bir ter-i sebʿi şedâd oldı

Şemîm-i tayyib ahlâkı güzâr itdigi aqtârıñ
Ser-â-pâ hâk ü âbı gayret-i müşk ü zebâd oldı

Seme nd-i şûhınıñ pişâni-i devlet-nişânında
 Şabâhü'l-ğayrı reşk-efzâ-yı nûr-ı bâm-dâd oldu
 Olup hem-nâm-ı İbrâhîm virdi isminiñ hükmin
 Göñüller Ka'besin yapmağla nâm-ı pâki yâd oldu
 Felek rûy-ı mahabbet gösterüp erbâb-ı 'irfâna
 Şafâ-yı tab'ı te'siriyle mir'ât-ı vidâd oldu
 Hüdivâ dâ'i-i dirine idi Neyli-i kemter
 Zamân-ı devlet ü câhînda ol da ber-murâd oldu
 'Utârid müşteri çıktı virüp nakd-i Şüreyyâyı
 Kumâş-ı nazmı kim tamga-yı vaşfiñla mezâd oldu
 Güzide matla'ı luftuñ gibi ol 'abd-i nâçize
 Durâ-yı devletiñle nazm-ı vaşfiñ müstezâd oldu
 Hudâ ikbâl ü 'izz ü kâdr ü câhîñ ber-devâm itsün
 O hengâme degin kim diyeler ye vm-i tenâd oldu¹⁰⁶

Neylî, tam bir sene olan mahreç mevleviyeti görevini ifâ ettiği için İzmir kadılığından 1 Ramazan 1131/18 Temmuz 1719 Salı günü azledildi¹⁰⁷. Yerine, Nefes-zâde Es-seyyid Mehmed Aziz Efendi tayin edildi¹⁰⁸.

Mahreç mevleviyetlerinin bir üst derecesi olan ve Edirne, Bursa, Şam, Mısır ile Filibe kadılığından oluşan "Bilâd-ı Hamse" mevleviyetine ulaşabilmesi için, Neylî'nin İzmir kadılığından sonra aşağı yukarı yedi sene beklemesi gerekecektir. Neylî, 53 yaşının içerisinde ve henüz İzmir kazâsı mazullerinden sıfatı ile anılırken, Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın, İmam

106 Bkz. K. 6.

107 "Kuzât-ı İzmir Mirzâ-zâde Neylî Ahmed Efendi Süleymâniye medresesi müderrisi iken İzmir kâdısı olup ba'dehu 'azlolundılar fi gurre-i Ramazân sene 1131..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C.II-III, s. 727.

108 "Nefes-zâde Es-seyyid Mehmed 'Aziz Efendi" "...yüz otuz bir cemâzi'l-âhîresiniñ sekizinci günü sene-i mezbûre ramazân-ı şerîfi gurresi tevkîtiyle Neylî Ahmed Efendi yirlerine İzmir kazâsıyla tevkîr olundıklarında arpalıkları mahrûse-i Burusa kazâsından münfasıl 'Abdü'r-rahîm-zâde Ahmed Efendi'ye virilmişidi..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. II-III, s. 491.

Bedrüd-din 'Aynî'nin¹⁰⁹ "İkdü'l-Cümân fî Târihi Ehli'z-Zamân" adını taşıyan kıymetli ve hacimli târihinin Arapça'dan Türkçe'ye tercüme edilmesi için oluşturduğu heyete de dâhil edilmiştir. Bu tercüme faaliyetinin hikâyesini Çelebizâde Târihi'nde "Zıkr-i Tercüme Şuden-i Târih-i 'Aynî ve Habîbü's-Siyer" başlığı altında teferruatlı bir şekilde buluyoruz: Nüşha-i küberâ-yı kemâlât-ı insânî olan şadr-ı azam-ı 'adîmül-müddânî hazretlerinin tab'ı nekkâd ve zihn-i vekkâdları erkân-ı devlet husûsan vükelâ-yı saltanata elzem levâzımdan olan tevârih-i selef mütalâ'asına me'lûf ve şeref-yâb-ı hidâmet-i pâdişâhî oldukları ân-ı sa'ad-iktirândan berü evkât-ı hâliyeleri ictinâ-yı esmâr-ı nevâdir ve enmâre maşrûf olup fenn-i merkûmuñ mufasssalâtından manzûrları olmadık kitâb-ı nâdir ve gencine-i sînelerinde mahfûz olan cevâhir-i nevâdirin üsr-i mu'asşerine suhen ve rûşân-ı bâzâr-ı tevârih ü aḥbâruñ şarf-ı nükkûd-ı enfâs ve imâr ile dest-res bulmayacakları zâhir iken fenn-i mezbûrun mufasssalâtından miyân-ı nâsda vücûd-ı nâ-bûd ve ancak bir nüshası sermest-i rahîk-i dârü's-sürûr-ı na'ım merhûm Sultân Selîm-i halîm hazretlerinin Edirne'de binâ buyurdıkları câmi'-i şerîfin kitâbhânesinde mevcûd olmak üzere meşhûr olan Buḥârî ve Hidâye şârihi İmâm Bedrüd-din 'Aynî'nin İkdü'l-Cümân fî Târihi Ehli'z-Zamân nâm târih-i celîlü's-şânîñ bir nüshası Mekke-i Mükerreme kâdısı olup esnâ-yı tarîkde vefât iden Mu'îd Ahmed Efendi merhûmuñ metrûkâtından zuhûr ve kemâl-i nedretine binâ'en ol nüshâ-i celîleyi kethüdâ-yı pesendide-edâları Mehmed Paşa hazretleri 'arz-ı huşûr-ı şadrü's-şudûr idüp manzûr-ı sa'âdetleri olıcak derhâl ol kitâb-ı kâmil ve târih-i şâmilin nâm-ı nâmi-i pâdişâh-ı heft-ıklîme tercüme olunmağla fevâ'id-i cümleye ta'mim olunmasını ta'mim buyurdılar lâkin kitâb-ı mezbûr baḥr-i summân ve deryâ-yı bî-pâyân maḥûlesi olup tercümesini itmâm mevkkûf-ı taḥallübât-ı eczâ-yı sinnin ü avâm olmağla mevâlî-i 'izâm ve müderrisin-i kirâm ve zî'avâmda bulunan ba'z-ı havâşş-ı

¹⁰⁹ Türk asıllı Hanefî fakihî, tarihçi, hadis ve dil âlimi. M. 1360'ta Antep'te doğmuş. 1451'de Kâhire'de vefât etmiştir. Çoğu Arapça yazılmış çeşitli eserleri vardır. Târih el-Ekâsire (Kisrâlar Târihi, Türkçe), Kudûrî tercümesi (fıkıha dair, Türkçe), ve İkdü'l-Cümân fî Târihi Ehli'z-Zamân (Arapça) bunlardandır. 20 cilt olan bu son eserini daha sonra 3 cilt halinde kısaltarak "Târihu'l-Bedr fî Evşâfi Ehli'l-'Asr" adını vermiştir. İkdü'l-Cümân, insanlığın yaratılışından, milâdî 1446 yılına kadarki olayları toplayan Arapça bir genel tarihtir. En önemli özelliklerinden birisi Kaşgarlı Mahmud'un Divanü Lügati't-Türk'ünden faydalanılarak yazılmış bir eser olmasıdır. Daha geniş bilgi için bkz. Ali Osman Koçkuzu: "Aynî", TDV. İ.A., C. IV, (1991), s. 271-72., Ord. Prof. M. Şemseddin Günaltay: İslam Tarihinin Kaynakları, Tarih ve Müverrihler, İstanbul 199, s. 349-51., Mükrimin Halil Yınanç: "Aynî", İ.A., C.II, (1979), s.70-72., "Aynî", TDEA. C.I, (1977), s. 248.

vâcibü'l-ikrâmdan fenn-i merķûm ile ülfet ve 'ulûm-ı edebiyeye intisâb ile şöhreti olan erbâb-ı dâniş ü 'irfâna beşer onar cüz' takşim ve bu huşûsda dağı kerem ü ikrâmlarını aşhâb-ı istihkâka ta'mim olunmasını fermân ve İstanbul kazâsı mazûllerinden Mîrzâ Efendi-zâde Mehmed Sâlim Efendi ve İshak Efendi Hazretleri ve Şâmîdan mazûl Medhî Efendi ve Haleb'ten mazûl 'İlmî Ahmed Efendi ve Selânik'den mazûl Mestci-zâde 'Abdullah Efendi ve Kara Halil Efendi-zâde Mehmed Sa'îd Efendi ve İzmir mazûllerinden Neylî Ahmed Efendi ve Fetvâ-emini 'Ömer Efendi ve Galata mazûllerinden Mustafâ Efendi ve Es'ad Efendi ve meşâyih-i cevâmî'ci selâtından Süleymâniye şeyhi 'Arab-zâde Hasan Efendi ve Sultân Mehemmed şeyhi 'Alî Efendi ve müderrisinden Yek-çeşm İsmâ'îl Efendi ve Receb-zâde Ahmed Efendi, Tıraşçı-zâde Efendi ve Seyyid Vehbî Efendi ve Nedîm Efendi ve 'Arab-zâde Şâlih Efendi ve Tezkireci Halil Efendi ve Şâmî Ahmed Efendi ve Şâkir Hüseyin Beyg Efendi, Dârendeli Mehmed Efendi ve Râzî Efendi-zâde ve muharrirül-fakîr ve mülâzımından Hâcî Çelebi ve kuşât-ı Rûmdan Şeyhî Mustafâ Efendi ve libâs-ı 'avâmda bulunan havâşşdan Mevkûfâtçı Hüseyin Paşa-zâde Mehmed Beyg Efendi ve defter-dâr mektûbcısı 'İzzet 'Alî Beyg Efendi ve Tavukçî-başî Çelebi'yi hizmet-i tercümeğe tahşîş ü tayîn ve her birine mazhar-ı firâvân u ihsân buyurdıklarından şofra kitâb-ı merķûmuñ tahrif-i kitâbdan nâzi galatları keğir ve tercümesi emri 'asîr olmağla Edirne'de olan 'Aynî târihini getürmeğe himmet ü kerem ü 'inâyetlerinden gayrı tercüme erbâbına bu cihetle 'inâyet ü i'ânet buyurdılar huşûs-ı merķûmda kemâl-i suhûlet mukarrer ve niçe sinnin ü 'avâmda cem' ü te'lîfi müşkil olan bir kitâb-ı celîliñ zamân-ı kalilde beyâza çıkması müyesser olmağla Fârsî târihlerin mufaşşalâtından "Ravzatü's-Şafâ" nâm târih-i meşhûruñ mü'ellifi "Mîrh'vând"ın h'vâher-zâdesi "H'vândmîr"iñ rakam-zede-i hâme-i belâgat-semîri olan "Habîbü's-Siyer" nâm târih-i mu'teberiñ vech-i meşrûh üzere tercüme olınmasını murâd ve mezâyâ-yı 'ibârât-ı fârsiyyeye vâkıf olan erbâb-ı ma'ârifden sâbıkan Haleb kâdısı olan Mansûrî-zâde Efendi ve müderrisinden Faşihî Hasan Efendi ve h'vâcegân-ı divândan Nahîfî Efendi ve Dürri birâderi Sa'îd Efendi ve Kâsım Paşa mevlevihânesi şeyhi Mûsâ Efendi ve küttâb-ı divândan Herevî Fâzîz Efendi ve Şerî Efendi defter-i hâkânî kâtiblerinden Seyyid Çelebi'yi hizmet-i merķûmeye tayîn ile beyne'l-emşâl mübtehic ü dil-şâd buyurdılar bu tedbîr-i dil-peğir ile bir sene içinde resâ'il-i ihvânuş-şafâ gibi iki târih-i celîliñ tercümesi tamâm huşûşan ecdâd-ı imcîdâd-ı şehriyâriden merhûm Sultân Selîm Hân'dan gayrı bir tâc-dârîñ kitâbhânelelerinde tamâm-ı aslı görülmeyen 'Aynî târihiniñ himmet-i bi-hemtâ-yı Asaf-âneleriyle nâm-ı

hümâyûn-ı şehriyâr-ı rub'-ı meskûna tercümesi karîn-i hüsn-i hitâm oldu."¹⁴⁰

Bilindiği gibi Lâle Devri diye hatırlanan devrin en önemli mimarı olan Sadrazam Damat İbrahim Paşa, aynı zamanda sanata, kültüre düşkün bir insan olduğu için birçok sanatkarı da himayesine almıştır. Neylî, Seyyid Vehbî, Nahîfî, Nedim, Müverrih Râşid Paşa, Osman-zâde Tâib gibi değerli şairler ve kalem sahipleri hep onun himayesine mazhar olmuş insanlardı. Damat İbrahim Paşa'nın, meclisine devam eden ilim ve fikir adamlarıyla sohbet edip herhangi bir konuda onları tartıştırdığını ve icabında kendisinin de tartışmaya katılarak kanaatini söylediğini biliyoruz. Teşkil ettiği ilmî bir encümen ile târihe ve özellikle de İslam târihine ait kıymetli eserleri Türkçe'ye tercüme ettirmiştir. İşte, Aynî diye meşhur Antep'li Bedreddin Mahmud'un (öl. 1451) "İkdü'l-Cümân fî Târihi Ehli'z-Zamân" isimli 20 ciltlik büyük târihi de târihe çok meraklı olan İbrahim Paşa'nın dikkatini çekmiş, tercüme edilmesini bu ilim heyetinden istemiştir. Sadrazamın H. 1138/M. 1725'te teşkil ettiği bu ilim heyeti aşağıdaki kişilerden müteşekkildir:

İstanbul kadısı mazullerinden Mîrzâ-zâde Mehmed Sâlim Efendi, İshak Efendi, sâbık Şam kadısı Medhî Efendi, sâbık Halep kadısı 'İlmî Ahmed Efendi, sâbık Selânik kadısı Mestçi-zâde Abdullah Efendi ve Yenişehir mazullerinden Râzî Efendi ve Kara Halil-zâde Mehmed Sa'îd Efendi, İzmir kazâsı mazullerinden Neylî Ahmed Efendi, Fetvâ-emini 'Ömer Efendi, sâbık Galata kadısı Mustafa Efendi, Es'ad Efendi, Süleymâniye Câmii imamı 'Arab-zâde Hasan Efendi, Fâtih Câmii imamı 'Ali Efendi, müderris Yek-çeşm İsmâ'il Efendi, Receb-zâde Ahmed Efendi, Tıraşçı-zâde Efendi, Seyyid Vehbî, Nedim, 'Arab-zâde Sâlih Efendi, Tezkireci Halil Efendi, Şamlı Ahmed Efendi, Şâkir Hüseyin Efendi, Dârendeli Mehmed Efendi, Râzî Efendi-zâde, Küçük Çelebizâde İsmail Âsım, mülâzım Hacı Çelebi, Şeyhî Mustafa Efendi, Mevkufâtçı Hüseyin Paşa-zâde 'Afvî Mehmed Bey, Defterdar mektupçusu İzzet Ali Bey (Paşa).

Mekke-i Mükerrreme kadısıyken yolda vefat eden Mu'id Ahmed Efendi'nin terekesi arasından zaten çok az bulunan 'Aynî Târihi'nin bir nüshası çıkınca, bunu Sadrazam İbrahim Paşa'nın damadı ve kethüdası Mehmed Paşa hemen satın alarak kayınpederine takdim etmiştir.

¹⁴⁰ Şeyhülislam Küçük Çelebi-zâde Âsım: Târih-i Çelebi-zâde, İstanbul 1153, vr. 90b-91a.; ayrıca bkz. 'İzzî: Târih, vr. 31b-32a.

Sadrazam da bu kitabın padişah III. Ahmed adına tercüme edilmesini ve herkesin bu faydalı eserden istifade etmesinin sağlanmasını istemiştir. Ancak bu "İkdü'l-Cümân" nüshası biraz tahrif edilmiş olduğundan mukayese için Edirne Selimiye Kütüphanesindeki nüshanın da getirilmesi, Edirne kadısıyla Edirne bostancı-başısına yazılmış ve kitabın itinalı olarak muhafaza altında gönderilmesi emredilmiştir¹¹¹. Geldikten sonra yukarıda adı geçen zâtlardan her birine cüz cüz verilen târihin tercümesi bir yıl gibi kısa bir sürede yapılmış ve sekiz kalın ciltten oluşan bu eser¹¹² hükümdar III. Ahmed'e ithaf olunmuştur. Ayrı bir heyete de Hvândmir'in Farsça eseri "Habîbü's-Siyer"i tercüme ettirilmiştir.

'Aynî Târihi ve Habîbü's-Siyer adlı bu iki târihten başka, IV. Mehmed zamanında müneccimbaşı olan Mevlevî Ahmed Dede tarafından Arapça olarak kaleme alınan "Câmiü'd-Düvel" isimli umûmi târih de yine İbrahim Paşa'nın isteğiyle H. 1132/M. 1720'de Türkçe'ye çevrilmesi için şair Nedim'e verilmiş olup bu tercüme H. 1142/M. 1730'da sona ermiştir¹¹³.

İzmir kadılığından 1 Ramazan 1131/18 Temmuz 1719 Salı günü azledilen Neylî'nin bilâd-ı hamse mevleviyetlerinden olan Mısır kadılığına başlama târihi 1 Şevval 1138/2 Haziran 1726 Pazar'dır. Es'ad-zâde Fâ'iz Esseyid 'Abdür-rahim Efendi 1137 Şevval/17 Haziran 1725'te getirildiği Mısır Kadılığı görevini henüz tamamlayamadan 29 Ocak 1726'da vefat

¹¹¹ Oral Onur, Edirne Vakıf Kütüphaneleri adlı çalışmasında, "Sultan Selim II. Vakfiyyesinde Yer Alan Vakıf Kitapları" başlığı altında ismini 'Ukud el Cüman Fi Tevârîh Ezzaman' olarak verdiği bu tarihin 29 cildinin varlığından haber veriyor. Bkz. Oral Onur: Edirne Vakıf Kütüphaneleri, İstanbul 1986, s. 38, 50.

¹¹² Bkz. Franz Babinger(Çeviren: Prof. Dr. Coşkun Üçok): Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, Mersin 1992, s. 285-286.

¹¹³ Bu tercüme ile ilgili bir yanlışlığı İ. H. Uzunçarşılı şu şekilde düzeltiyor: "Dâye-zâde'nin Selimiye risalesinin (Esat Efendi kitapları 2283) kenarında Müneccimbaşı'nın Arapça târihinin tercümesinden bahsedilirken bu eserin Vehbî, Neylî, Reis Mustafa, Rûhî, Râşid, Kara Halil-zâde, Râzî, İlmî, Subhî, Müstakim-zâde Mustafa Vefâ (Dâye-zâdenin amcası), Hıfzı Efendilerle diğer hâcegân ve ulemâ tarafından bir haftada tercüme olunduğu, fakat selâset-i tabiri cihetiyle Nedim Ahmed Efendi muvaffak olmağla anın adına meşhur olduğu yazılıyorsa da tercümeden anlaşıldığına göre bu eserin tamamının tercümesi Nedim'in olup on senede tamamlanmıştır. Dâye-zâdenin zikrettiği zevat diğer eserlerin tercümelerinde hizmet etmişlerdir." Osmanlı Târihi, C. IV, I. Bölüm, s. 154-155.

edince dört-beş ay kadar kadılık görevini oğulları yerine getirmiş, ardından da Neylî, haziran ayında bu görevi devralmıştır.¹¹⁴

Neylî'nin Mısır kadılığı, teâmülün dışında bir uygulama ile, normalde

¹¹⁴ "...yüz otuz yedi şevvâli'l-mükerrerminiñ beşinci günü sene-i âtiye şaferü'l-hayrı guresi tevkîtiyle Keşudâ Mustafâ Efendi yirlerine Mısr-ı zâtül-[k]âhire kazâsıyla ikrâm olındıklarında arpalıkları müşıla-i Süleymâniye itibâriyle Kadırğa limanında vâkıfa Mehmed Paşa medresesinden mütekâ'id Esseyid Cafer Efendi-zâde Esseyid Mehmed Efendi'ye Filibe kazâsı pâyesiyle tevcih olındı biñ yüz otuz sekiz cumâdîl-ülâsınıñ yigirmi beşinci günü nâhiye-i mansıb-ı hayâtdan münfasıl ve âlem-i 'ukbâya vâsıl oldılar mansıb-ı mañlûl dört ay mikdârı evlâdına medd olunup ba'dehu sene-i mezbûre şevvâli'l-mükerremini guresi tevkîtiyle İzmir kazâsından ma'zûl Mîrzâ Efendi-zâde Neylî Ahmed Efendi hazretlerine mahall görildi..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. II-III, s. 604.; "Vefât-ı Seyyid Fâ'iz Efendi ve Tevcih-i Kazâ-i Mısr be-Mîrzâ-zâde Neylî Efendi" " Mısr kâdısı olan Seyyid Fâ'iz Abdürrahîm Efendi'niñ mâh-ı cemâzîl-evveliniñ yigirmi beşinci günü[1138] mu'tâd üzere divâna varup fasl-ı münâza'at ve şasm-ı rişte-i girih-gîr-i muhâşamâta mübâseret üzere iken peymâne-i muvakkît-i mergi nûş ve bâgteten dehân-ı sürûs-ı gaybdan "ircif ilâ rabbike (Rabbine dön! Fecr, 28.)" şadâsını gûş itmegin Mısr-ı kâhireye taraf-ı devletden kâdı varıncaya degin temsîyet-i umûr-ı kazâ ve hükûmete merhûmuñ mañdûm-ı nebîli Mısr nakîbi Seyyid Vâkıf Yahyâ Efendi vâli tarafından tevkil olunduğı haberi evâ'il-i şehri recebül-ferdde vâsıl-ı sütte-i sa'âdet olmağla kazâ-i mezbûr mevâli-i 'izâmıñ fezâ'il ü ma'ârif ile meşhûr ü benâmlarından olup bi-hasbîz-zât ve z-zamân hem-rütbelerinden ziyâde kazâ-i mezbûra liyakatı nümâyân olan "Mîrzâ-zâde Neylî Ahmed Efendi"ye gurre-i şevvâlden zabt itmek üzere tevcih ü ihsân ile mesrûr u şadân kılındı merhûm-ı merkûm nakîbü'l-esrâf Es'ad-zâde Efendi'niñ birâderleriniñ mañdûmı olup deryâ-yı ma'ârif ü 'ulûm 'ârif Efendi merhûma dâmnâd ve biñ yüz altı târihinde hâric medresesi ile nâ'il-i murâd olduğdan soñra

Be'yt

Neler çeker güzelim nerdîbân-ı 'ışkıñda

Çıkınca kasr-ı vişâle kadem kadem 'âşık

merhûmı üzere refte refte mirkâde pâye-i tarîk-ı tadrîsden müşıla-i Süleymâniye rütbesine kadem-nihâde bi-hasbîl-âde Süleymâniyeye harekete müterakkib ü âmâde iken Şeyhül-islâm Paşmakçı-zâde Efendi hazretleriniñ mübtelâ oldukları 'illet merhûmuñ kaynataları pirâye-i makâm-ı fetvâ olmak ihtimâl-i mevhûmına binâ'en ba'z-ı dervîşân ile esmâ-i kahriyye ye müdâ'emetinden zuhûr u neş'et itmek üzere ba'z-ı erbâb-ı gamz u nifâkıñ ifk ü iftirâları sebebiyle merhûm-ı müşârûn ile yh tarafından mazhar-ı nigâh-ı gâzab ve resm-i tarîka muğâyir Mâgnisa kazâsıyla muhân u mu'azzeb olmuşıdı kazâ-i mezbûrdan ma'zûl ve bir müddet cây-gîr-i zâviye-i humûl olduğdan soñra mazhar-ı nazar-ı merhamet ve Galata kazâsı ihsân u 'inâyet olunup ba'dehu kazâ-i Mısr-ı kâhire ile sitâre-i ikbâli zâhire olmuşıdı muktezâ-yı mañdûmiyet üzere bizâ'â-i istidâdı izâ'at itmeyüp tekni'l fûnûna verziş ve tahşil-i ma'ârif-i gün-â-gûna gûşîş itmekle her vâdîde emsâli idâre-i bahş ü kelâma kâdir ta'lik-nüvislik ve kasîde-perdâzlıkda naziri kem-yâb ü nâdir şatranc-bâzlığı seyre muhtâc ihtirâc itdiği mansûbeler hayret-efzâ-yı Leclâc mehâsin-i ahlâkı müsellemler bir zât-ı şerîf-i mükerrrem idi." Çelebi-zâde Efendi: Târih, vr. 86b-87a.; bu târih İzzî, Fatîm, Sicill-i Osmânî ve Fâik Reşâd'da 1139 olarak kayıtlıdır. "...otuz tokuzda kazâ-i Mısr-ı kâhire ile müretteb-sâz-ı esbâb-ı me'âli olup..." İzzî, vr. 159b.; "...yüz otuz tokuz târihinde Mısr-ı kâhire mevleviyetine...", Fatîm, vr. 429a.; "...139da Mısr...munlâsı oldu", Sicill-i Osmânî, C. I, s. 250.; bkz. Fâik Reşâd: Terâcim-i Ahvâl, s. 9.

eski takvimle bir sene olması gerekirken on üç ay kadar sürmüştür. Bu hâl, Osmanlı ilmiye teşkilatının nâdir olarak gördüğü hallerdendir¹¹⁵. Neylî, 2 Haziran 1726'da başlayan Mısır kadılığı görevinden tam bir yıl bir ay onsekiz gün sonra yani, 1 Zilhicce 1139/20 Temmuz 1727'de azledilmiş, yerine Kütahyalı Ahmed Efendi getirilmiştir. Kaynaklarda belirtildiği kadarıyla, Neylî, bu görevini hakimane ve şerihane bir şekilde ifa etmiştir.¹¹⁵

Neylî'nin, H. 1143/M. 1730'da vuku bulan, Osmanlı devletinin huzur, asayiş ve eğlence devri olarak hatırlanan Lâle Devri'ni sona erdiren, padişah III. Ahmed'in tahttan indirildiği, devrin birçok önemli şahsiyetinin koruyucusu Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın da feci bir şekilde katledildiği Patrona Halil isyanından hiç etkilenmediğini kaydetmemizde fayda vardır. Müverrih ve şair Râşid gibi İbrahim Paşa'nın himaye ettiği bazı şairler taşraya sürülürken Neylî'nin İstanbul'da Haremeyn mevleviyetini gözlediğini görüyoruz. Birçok Lâle devri şairi gözden düşmüş, İstanbul'dan sürülmüşken Neylî'nin İstanbul'da hem de itibarını hiç kaybetmeden kalmasının en önemli sebebi, Neylî'nin büyük ağabeyi Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi'nin ihtilal esnasında asiler tarafından şeyhülislamlık makamına getirilmiş olmasıdır. İhtilalde önemli rol oynamış olan Şeyh Mehmed Efendi bu devrin dikkati çeken önemli simalarındandır. 18 Rebiyülevvel 1143/30 Eylül 1730 târihinde, isyanın en ateşli gününde bu makama ulemânın ısrarıyla getirilmiş ve İbrahim Paşa'nın katline de fetva vermiştir. Bu sebeple Neylî'nin isyandan

¹¹⁵ İ. H. Uzunçarşılı, da buna dikkat çekmektedir. Bkz. Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı, s. 96.

¹¹⁶ "Tevcih-i Kazâ-i Mısır be-Kütâhî Ahmed Efendi" "...kazâ-i Mısır-ı kâhire ile sitâre-i 'izz ü ikbâli zâhire olan Mîrzâ-zâde Neylî Ahmed Efendi kazâ-i mezbûrda hakîmen hareket ve şerihâne hükûmet ile on dört ay zabt itdikden soñra mazûl ve yiri sene-i mezbûre zî'l-hiccetü'l-şerîfesinden zabt itmek üzere Şâm kazâsından bi-hasbîz-zamân kide-m-i 'azli hem-rütbelerine bâ'is-i rüchân olan Kütâhiyeli Ahmed Efendi'ye tevcih ü ihsân olunmağla nâ'îl-i me'mûl kılındı." Çelebi-zâde Efendi: Târih, vr. 118b.; " fî gurre-i şafer sene 1137 Es'ad-zâde Fâ'iz Esseyyid 'Abdû'r-rahîm Efendi Galata kazâsından münfasıl iken Mısır kâdısı olup ba'dehu fevt oldu fî 25 cemâzî'l-ülâ sene 1138 dört ay mikdârı nâ'ibi zabt idüp ba'dehu mazûl oldu fî gurre-i şevvâl sene 1138 Mîrzâ-zâde Neylî Ahmed Efendi İzmir kazâsından münfasıl iken Mısır kâdısı olup ba'dehu mazûl oldılar fî gurre-i zî'l-hicce sene 1139 Kütâhyalı Ahmed Efendi Şâm'dan mazûl iken Mısır kâdısı olup ba'dehu mazûl oldılar..." Şeyhî: Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. II-III, s. 723.

etkilenmediği açıkça görülmektedir. Neylî, isyandan sonra da huzurlu bir hayat sürmüş, ilmiye teşkilatında normal terfiini yaparak ilerlemesini . . devam ettirmiştir.

Bilâd-ı hamse mevleviyetini Mısır kazâsında yapan Neylî'nin kadılıkta en üst derece olan Haremeyn mevleviyeti görevini de "kat'-ı merâtibe" ederek Muharrem 1144/Temmuz 1731'de Pîrî Mehmed Efendi'den devraldığı Mekke kadılığı ile yerine getirdiğini görmekteyiz¹¹⁷.

İlmiye teşkilâtına göre, Neylî'nin bundan sonra ulaştığı İstanbul pâyesini takiben alması gereken Anadolu sadâreti görevi pâyesine de iki-üç sene sonra ulaştığını biliyoruz. Kendisine önce, ağabeyi Şeyh Mehmed Efendi'yi kaybettiği H. 1147/M. 1734'te, Mestci-zâde Abdullah Efendi ile beraber Anadolu sadâreti pâyesi verilmiş,¹¹⁸ ardından 26 Muharrem 1149/5 Haziran 1736 Salı günü Sâlim Mehmed Efendi'nin yerine Anadolu Kazaskeri olmuştur¹¹⁹. Bir sene olan kazaskerlik görevi 23

¹¹⁷ "Tevcih-i Kazâ-i Mekke-i Mükerreme ve Mısır-ı Kâhire ve Burusa" "Bîñ yüz kırk dört senesi muharreminden zabt itmek üzere bilâd-ı erba'a mazûlleriniñ akdemi olmağla mukaddemâ bi-hasbit-tarîk Mekke-i Mükerreme kazâsı ihsân olınan Pîrî Mehmed Efendi gayetle girân-bâr-ı düyûn ve giriftârî-i marâz-ı ihtiyâcdan elif-i kâmeti mânend-i hemze dûtâ vü ser-nigûn olmağla İstanbul'dan harekete adem-i sermâye-i kudreti beyân ve mansıb-ı mezbûre bedel-i bi-hasbiz-zâhire ta'ayyüş ü tahfîf-i bâr-ı düyûna vesîle olan arpalıklar kerem olunmak bâbında recâ-yı "afv ü ihsân itmeğin hil'at-ı şeref-tırâz-ı kazâ-i Ummül-kurâ [Mekke-i Mükerreme] düfte-i kâmet-i istihâl ü liyâkatları idigi bi-reyb ü riyâ olan Mısır-ı Kâhire den mazûl Mîrzâ-zâde Neylî Ahmed Efendi kazâ-i merkûm ile teşrif ü terhib ve Pîrî Efendi dil-h'âhı üzere arpalıklar ile tatyb olup kazâ-i Mısır-ı Kâhire ile Kuds'ün mazûl Lafî-zâde Esseyyid "Abdül-bâkî Efendi terfih ve Burusa kazâsı Galata'dan mazûl Şamti-zâde Mehmed Reşid Efendi'ye tevcih olındı." Subhî: Târih, vr. 15b.; "...kırk dört senesinde kazâ-i Mekke-i Mükerreme ile Anadolu pâyesine şâyân..." İzzî: Târih, vr. 159b.; "...yüz kırk dört târihinde Mekke-i Mükerreme mevleviyetine vâsıl...", Fatfî, vr. 429a.; "...44 muharreminde Mekke-i Mükerreme munlâsı oldu...", Sicill-i Osmânî, C. I, s. 250.; Fâik Reşâd: Terâcim-i Ahvâl, s. 9.

¹¹⁸ "Pâye-i Şadâret-i Mestci-zâde "Abdullah Efendi ve Mîrzâ-zâde Neylî Ahmed Efendi" "Fuzalâ-yı tarîk-ı 'ilmiyyeden üstâd-ı küll ve fâriğ-i dağdağ-ı esbâb-ı tecemmül olan İstanbul pâyesiyile Burusadan mazûl Mestci-zâde "Abdullah Efendi ve yine bâ-rütbe-i mersûme Mîrzâ-zâde Neylî Ahmed Efendi şadâret-i Anadolu pâyelerin ihrâz ve bu vechle dahı mazhar-ı 'inâyet-i pâdişâh-ı müsteşakk-nüvâz oldılar." Subhî: Târih, vr. 63b.; Sadık Erdem, Neylî Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri adlı eserinde, Neylî'nin bu târihte Anadolu Kazaskeri olduğunu kaydediyor ki, bu pâye ile görevin karıştırılmasından ortaya çıkan bir hata olmalıdır. Bkz. a.g.e. s. 2.; "...ba'dehu İstanbul pâyesi 47de Anadolu pâyesi olup ...", Sicill-i Osmânî, C. I, s. 250.

¹¹⁹ "Tebdîl-i Şadreyn-i Muhteremeyn" "Ulemâ-yı a'lâmın azîl ü ercümendi sâbıkan sadr-ı Anadolu Sâlim Mehmed Efendi ve mecmû'a-i dest-i ibcâl u tazîm sâbıkan İstanbul

Muharrem 1150/23 Mayıs 1737'de sona ermiştir¹²⁰.

Subhî târihinde "İcmâl-i Keyfiyyât-ı Mükâlemât be-elçi 'Abdül-bâkî Hân ve Hîtam-ı Emr-i Muşâlahe" başlığı altında "Mukaddemâ zıkr ü tafsîl olındığı üzere İrân elçisi mûmâ ileyh 'Abdül-bâkî Hân âsitâne-i sa'âdete dâhil ve mükâlemeye me'mûr mûmâ ileyhüm efendiler hazerâtı dağı der-'akab kâb-ı hümâyûn-ı mülûkâneye ve ordu vâsıl oldukdan sonra birkaç gün mürûrunda ber-vech-i muharrer şâh-ı müşârun ileyh tarafından te'zîs ü temhîdine izhâr-ı h'vâhiş ü ragbet olunan mebânî-i mütvâlât u ittihâdîñ devâm u istimrârı zımnında taraf-ı devlet-i 'aliyyeden şart-ı güne te'kabbül ü is'âfların irâd eyledi ki mevâdd-ı umûr-ı mülkiyye vü şer'iyyeden mürekkeb ve mişli gayr-ı mesbûk bir tertib-i garîb ile müretteb hâlâtdan olup be-her-hâl inzimâm-ı re'yi 'ulemâ ve mesâg-ı şerî'at-i garrâya menût u mev'kûf olmağla fühûl-ı 'ulemâ-yı a'fâm ve şudûr-ı fuzalâ-yı kirâmdan sâbıkan şeref-efzâ-yı şadr-ı Anadolu olup hâlâ imâm-ı evvel-i hazret-i şehriyârî olan Mehmed Şâhib Efendi ve bi'l-fi'l mesned-ârâ-yı şadr-ı Anadolu "Neylî Ahmed Efendi" ve Anadolu pâyesiyile sâbıkan İstanbul kâdısı Mestci-zâde 'Abdullah Efendi ve yine sâbıkan İstanbul kazâsiyle şeref-yâb olan 'İlmî Ahmed Efendi ve sâbıkan Mısr-ı kâhire kâdısı olup hâlâ Mekke-i Mükerreme pâyesiyile fetvâ-emîni olan 'Abdullah Efendi taraf-ı hümâyûn-ı cihân-dârîden mevâdd-ı müsâlemeniñ müzâkere ve mükâlemesine

kâdısı ve Anadolu pâyesi olan Paşa-zâde İbrâhim Efendi hazretleriniñ müddet-i hükümetleri hitâma karîn olmağla mâh-ı muharremü'l-harâmıñ yigirmi altıncı günü sâbıkan Anadolu Kâzî'askeri Seyyid Zeynel'âbidîn Efendi şadâret-i Rûm ve Anadolu pâyesi olan Neylî Ahmed Efendi dağı şadr-ı Anadolu ya kudüm idüp ol iki fehhârne-i bî-miğl karîn-i mazhar-ı ikrâm ü iltifât-ı pâdişâh-ı 'adâlet-âyîn oldılar." Subhî: Târih, vr. 80a.; "...kırk tokuzda tahkik-i rütbe ile revnak-efzâ-yı divân-ı 'âli-şân olup..." İzzî, vr. 159b.; "...yüz kırk tokuz târihinde Anadolu şadâret-i behiyyesine nâ'iliyyetle şudûr-ı 'azam meslegine dâhil oldukdan sonra...", Fatîh, vr. 429a.; "...49 muharreminde Anadolu kazâ'skeri oldu...", Sicill-i Osmânî, C. I, s. 250-251.; Fâik Reşâd: Terâcim-i Ahvâl, s. 9.

¹²⁰ "Tebdîl-i Şadreyn-i Muhteremeyn" "Hâlâ Rûm ili kâzî'askeri olan Zeynel-âbidîn Efendi ve şadr-ı Anadolu Mirzâ-zâde Neylî Ahmed Efendi'niñ müddet-i kâmile-i hükümetleri resîde-i hüsn-i hitâm olmağla mâh-ı muharremü'l-harâmıñ yigirmi üçüncü günü şadâret-i Rûm eşref-i 'uzmâ-yı fuhûl u kurûm hallâl-i müşkilât-ı mantûk u mefhûm miyân-ı erbâb-ı fevâzil u fezâ'ilde ke'l-'ilmü'n-nâ'ir müşârun bâlâ nâ'îl ve şît u şadâ-yı menâkıb u 'ifâfları memlûkin mecâmi' ve mehâfil-i fâzil-ı yegâne 'iffet-i mekâmb İmâm-ı evvel-i hazret-i şehriyârî semâhatlü Şâhib Mehmed Efendi ve şadâret-i Anadolu..." Subhî: Târih, vr. 96b.; "...150 muharreminde 'ezl idildi...", Sicill-i Osmânî, C. I, s. 251.; Sadık Erdem, bu şadâreti Neylî'nin ikinci defa Anadolu kazaskeri olması olarak düşünmüştür. Neylî, bir defa Anadolu, iki defa da Rumeli kazaskeri olmuştur. Bkz. a.g.e., s. 2.

me'mûr ü tacyîn ve Bâğçe kapusu kurbünde vâki^e Muhsin-zâde Sarâyı demekle meşhûr sarây-ı nüzhet-ârâ mahall-i mükâleme olmak üzere tahşîş buyurulup ibtidâ zikr olunan 'ulemâ-yı a'lâm efendiler vezîr-i müşârün ileyh Genc 'Alî Paşa hazerâtı ve ordu-yı hümâyûndan gelen mûmâ ileyhüm efendiler birkaç def'a 'ahd-i encümen-i cem'iyet ve şâh-ı müşârün ileyh cânibinden vürûd iden nâmesiniñ tercümesi ve ba'del-kırâ'a bu bâbda her biri a'mâl-i fikr ü icâle-i kemiyet-i zihn ü rüyet idüp her biri bilte-i perviziñ tetkîk itdikleri dekâyık-ı efkâr u ârâlarını ta'în ü tahmîr eylediklerinden soñra Elçi Hân mûmâ ileyh ve ma'iyetinde olan mollâlar ile gâh sarây-ı mezbûrda ve gâh Kadirğa limanı sarâyında sekiz def'a halka-bend-i mükâleme vü müzâkere ve tarh-efken-i mecâlis-i mukâvele vü mübâhase olup beynlerinde umûr-ı şer'iyeye ve mülkiyyeye dâ'ir envâ'ı münâzara vü mücâdele ve eşnâf-ı münâkaşa vü mu'âraza güzerân itmekle âhirül-emr şâh müşârün ileyhiñ ber-vech-i muharrer takabbül ü isti'âfların irâde eyledikleri mevâddan mîrûl-hâc tacyîni mâddesi Şâm-ı şerîf tarafından mâ'adâ Lahsâ ve Necef tarîklarından kankısı kendülere âsân olur ise ol taraftan gitmek vechiyle ve üserâ mâddesi ve beyne'ü-devleteyn mu'temedler tacyîni keyfiyyeti dahı maksûd u merâmları üzere karîn-i hüsn-i is'âf u kabûl ve mezheb-i Ca'feriyyeniñ mezâhib-i erba'aya hâmis olması huşûsına ber-muktezâ-yı şer'î enver-beyân mahzûr olunup bu vechle emr-i muşâlağa şûret-yâb-ı hüsn-i hitâm ve peyveste-i derece-i ikmâl ü itmâm kılınıkdan soñra mu'tâd-ı kadîm üzere mevâdd-ı mezkûreyi hâvî esâs temessükleri ahz u istâ olunmak murâd olınıkdâ Elçi Hân mûmâ ileyh cevâb virüp "Şâhımızıñ taraf-ı devlet-i 'aliyyeden istid'â eyledikleri mevâdd mecmû'ı pezîrâ-yı huşûl olmadıkça temessük virmek mertebe-i vüs'ûmden şad merhale dûrdur" diyü dâmen-i 'aciz ü istizâre teşebbüs idüp ve bu huşûs için mecâlis-i müte'addidede niçe def'a münâzara vü münâkaşa vukûsundan soñra nihâyetü'l-emr taraf-ı devlet-i 'aliyyeden nâme-i hümâyûn tahrîr ve mu'teber elçi ve ma'iyyetle 'ulemâ-yı a'lâm efendilerden iki fâzıl-ı bî-nazîr tacyîn ü tesyîr buyurulur ise işler cânib-i İrân'da temşiyet-pezîr olur diyü kaç-ı rişte-i takrîr eyledigine binâ'en ber-vech-i muharrer mîr-i mîrândan Mehmed Paşa elçi tacyîn ü tesyîr olunmak tasnîm olunup ba'dehu karar-dâde olan esâs u mevâddi cümleye tefhîm ü işâ'at için mâh-ı cemâzil-ülânıñ yigirmi dördüncü bâzâr günü bâ-fermân-ı hümâyûn-ı cihân-dârî fazîletlü Şeyhü'l-islâm ve Şadreyn-i muhteremeyn ma'zûlleri ve pâyelûleri..."¹²¹ şeklinde tafsîl edildiği

¹²¹ Subhî Târihi, vr. 89ab-90a.

üzere H. 1149/M. 1736'da İran ile barış antlaşması yapmak için Bahçekapısında Muhsin-zâde Sarayı'nda toplanan heyete "bi'l-fi'l mesned-ârâ-yı Sadr-ı Anadolu Neylî Efendi" de dâhildi.

Anadolu kazaskerliğinden sonra, dört sene kadar Rumeli kazaskerliğini gözleyen Neylî, bu emeline de 16 Cemâziyelâhır 1154/29 Ağustos 1741'de ulaşabilmiştir. Ser-etibbâ-ı Hâssa Mehmed Emin Efendi'nin azlini müteakip Neylî 29 Ağustos'ta Rumeli sadâretine getirilmiştir¹²². Bu görevi sırasında da 17 Safer 1155/23 Nisan 1742 Pazartesi günü sadrazamın huzurunda toplanan heyette bulunduğunu yine Subhî'nin "Ameden-i Münif Muştafâ Efendi ve Vukû-ı Müşâvere der Huzûr-ı Şadr-ı "Uzmâ" başlığı altında verdiği "Bundan mukaddem zıkr olundığı üzere İrân tarafından bağ ü tesyir olunan Münif Muştafâ Efendi hâmil olduğu nâme-i şâhiyi bir ân akdem Der-sa'âdete işâle müsâra'at eylemek için mekâtib-i şadâret-penâhi ile isti'âl olunmağın mûmâ ileyh dağı bir mahalde mekş ü tevakkuf itmeyüp kemâl-i sür'at-i seyr ü hareket birle mâh-ı şaferü'l-hayriñ onbirinci günü Üsküdar'a vüşül ve andan dağı âsitâne-i sa'âdet tarafına cubûr idüp şadr-ı a'zam hazretleriyle ba'de'l-mülâkât nâme-i şâhi ve sâ'ir tahrîrâtıñ cümlesini teslim itmekle derhâl tercüme olunup 'aynı ve tercümeleri rikâb-ı müstetâb-ı mülûkâneye 'arz u takdîm olunduğda şâh-ı müşârün ileyh öteden berü tekabûl ü isti'âfında ısrâr itdigi mâddeler için ber-muktezâ-yı şer'î enver-beyân mahzarıyla taraf-ı devlet-i 'aliyyeden bâ-nâme-i hümâyûn-ı cihân-dârî irâd olunan itizâra kat'â havâle-i sem'î işgâ ve itibâr itmeyüp kemâ-fî l-evvel mevâdd-ı hâmise-i mezkûreniñ bitemâmihâ şüret-yâb-ı huşul olmasını niyâz u istid'â ve bu def'a dağı müsâ'ade olunmadığı şüretde memâlik-i mahrûse-i pâdişâhiye itâle-i ikdâm-ı tec'âvüz ü te'addî idecegin taşrih ü imlâ eylediginden mâ'adâ nâme-i merkûmeye mevzû'an kâ'ime şüretinde irsâl eyledigi

¹²² "Tevcih-i Şadâret-i Rûm" "A'lem-i 'ulemâ-yı 'ifâf-âyın ve eşref-i 'uzmâ-yı mehbâbet-karîn hâlâ şeref-fezâ-yı mesned-i şadâret-i Rûm olan ser-etibbâ-ı hâssa Mehmed Emin Efendi hazretlerinin müddet-i ma'fûme-i hükümet ü kazâları peyveste-i derece-i hüsn-encâm olmakdan nâşi mâh-ı cemâzîl-âhîreniñ on altıncı günü şadâret-i Rûm fihûl-ı 'ulemâ-yı a'âmîñ ser-hayli sâbıkan Anadolu kâzı'askeri olan Ahmed Neylî Efendi'ye tevcih ü ihsân olunup ol yegâne-i mümtâz mazhar-ı ikrâm u ihtirâm-ı pâdişâh-ı ehl-i nüvâz oldı." Subhî:Tarih, vr. 201b.; "...154 cemâzîl-uhrâsınıñ on altısında şadr-ı Rûmili oldı..." Sicill-i Osmânî, C. I, s. 251.; "...elli dört târihinde şadr-ı 'âlî-kadr-ı Rûm ve fâ'iz-i gâyetü'l-gâyât-ı ma'lab u merûm olduklarından şofra..." İzzî, vr. 159b.; "...yüzelli dört târihinde...Rûm ili şadâret-i celîlesine revnak-bahş-ı fa'zî u kemâl buyurulmuş..." Fatîh, vr. 429a.; ayrıca bkz. Mehmed Şemî: Esmârüt- Tevârih, s. 172.

kâğıdlarında dağı istidâ-yı merkûmeye ba'z-ı mü'talabât-ı bî-ma'nâ ilâvesiyle niyyet-i fâside-i derûnı mutlakâ devlet-i 'aliyye-i dâ'imü'l-karâr ile kaçı-ı rişte-i müşâfât u müvâlât ve işâre-i gubâr-ı fitne vü fesâd olduğunu iş'âr u imâ idüp bu şüretde taraf-ı saltanat-ı seniyyeden dağı tertîb ü tedârik-i 'udde ve 'itâd u techîz ü tesyîr-i 'asâkir ü ecnâd ile müdâf'asına kıyâm u ibtidâr olunmak bâbında bi'l-cümle 'ulemâ-yı 'izâm ve vükelâ-yı fiĥâm ve 'umûmen kâr-dânân-ı devlet-i ebed-kıyâm ile 'akd-i encûmen-i meşveret ve ittifâk u istihsân-ı re'yy ile tedârik-i kâra mübâşeret olunmak ĥuşûsı bâ-ĥatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn şadr-ı a'zam ĥazretlerine taraf-ı hümayûn-ı mülûkâneden tenbîh ü tefhîm olduğına binâ'en mâh-ı merkûmuñ onyedinci günü kapudân-ı deryâ vezîr-i mükerrem Muştafâ Paşa ve dergâh-ı 'âlî yeñiçerileri ağası vezîr-i mükerrem Hasan Paşa ve 'umûmen şudûr-ı kirâm ve 'ulemâ-yı a'lâm u nakîbü'l-eşraf ve İstanbul ve sâ'ir ma'zûl ve mevâlî-i 'izâm efendiler ve bi'l-cümle ocaklar ağaları ve kethüdâları ve ĥüvâcegân med'uvvan sarây-ı cenâb-ı şadâret-penâhiye gelüp ĥalka-bend-i meşveret oldukları eşnâda ĥâlâ re'isü'l-küttâb olan Râgıb Mehmed Efendi ĥazretleri bâ-fermân-ı 'âlî ibtidâ şâh-ı müşârün ileyhîñ nâmesi ve zikr olunan kâ'imelerinñ ve 'imâdü'd-devlesi tarafından şadr-ı a'zam ĥazretlerine gelen mektûblarınñ 'aym ve tercümelerini birer birer cümle müvâcehesinde mücâheret-i kırâ'at ve her biriniñ mefhûm u me'âlini ĥuzzâr-ı meclise tefhîm ü işâ'at idüp ba'dehu şadr-ı a'zam ĥazretleri 'ulemâ-yı a'lâm efendilere ĥitâb ve "Şâh-ı bî-intibâhîñ teklifât-ı 'anîfesi mesmû' ü ma'lûmuñuz olmağın taraf-ı devlet-i 'aliyyeden dağı müdâf'asına kıyâm olunmak ĥuşûsuna mesâg-ı şer'î var mıdır" diyü isticâb eylediklerinde hemân şudûr-ı kirâm efendiler ĥazerâtı 'ale'l-ittifâk âgâz-ı kelâm idüp "Şâh-ı merkûm taraf-ı devlet-i 'aliyyeden İrâd olunan 'öçr-i şer'îye ĥavâle-i sem'î kabûl itmeyüp memâlik-i mahrûse-i pâdişâhiye sû-i kaşd eylediği şüretde müdâf'ası cümleye vâcib ü müteĥattim ve kıtâli 'amme-i müslimîne farz-ı 'ayndır" diyü cevâb virmeleriyle şadr-ı a'zam ĥazretleri dağı "Çünkü keyfiyyet böyledir fîmâ ba'd biz dağı tedârük-i kâra şürû' ü mübâşeret ve şimdiki ĥâlde ol taraflara vüzerâ-yı 'izâm ĥazerâtınıñ şâhib-i liyâkat ü iktidârlarından bir vezîr-i sûtûde-tedbîri ser-'asker naşb u tayîn idüp ma'yyetine mikdâr-ı kifâye 'asker techîz ü tertîbine mübâderet idelüm" diyü ĥuzzâr-ı meclis ile bu bâbda dağı bir müddet müzâkere ve muĥâvereye kıyâm eylediklerinden soñra ittifâk u istihsân-ı re'yy ile ĥâlâ Anadolu vâlîsi vezîr-i şâfi-zamîr devletlü 'Alî Paşa ĥazretleriniñ cânib-i mezbûra ser-'askerlikleri emri cümle 'indinde karar-dâde olup ve ma'yyetlerine iktizâ

iden mühimmât u esâkir bundan böyle tertîb ü teslim olunmak üzere hemân müşârün ileyh hazretleri bir ân evvel mahall-i merkûmdan tahrik-i tâziyâne-i isti'câl ü sür'at ve ser-haddât-ı İrân'da olan gûzât-ı müslimîne takviyet-bahş-ı celâdet olmaları için bir sâ'at muqaddem şavb-ı me'mûrlarına ezîmet ü ilgar eylemeleri bâbında fermân-ı 'âlî ısdâr olunmak üzere meclis-i müşâvereye hitâm virilüp ve keyfiyyet-i merkûme 'alâ-vukûfihi şadr-ı a'zam hazretleri tarafından rikâb-ı hümayûn-ı hazret-i şehriyâriye 'arz u telhîş olunmağın derhâl Anadolu vâlisî vezîr-i müşârün ileyhi mansıbından kaldırıp mahall-i me'mûrine irsâl eylemek için cânib-i pâdişâh-ı dil-âgâh hazretlerinden mîr-âhûr-ı evvel olan 'Abdullah Beg Efendi me'mûr ü tayîn ve irtesi gün iktizâ iden evâmir-i 'aliyye dahı mîr-i mûmâ ileyh hazretlerine teslim olup ber-vech-i isti'câl semt-i merkûma irsâl u taqdîm olundu." cümlelerinden oluşan bilgilerden ayrıntılı bir şekilde öğreniyoruz¹²³.

Neylî, 29 Ağustos 1741'de başladığı Rumeli kazaskerliği görevinden, müddetini tamamladıktan sonra, 4 Şevval 1155/1 Aralık 1742'de de azledilmiştir.

Neylî, ömrünün son yıllarında aşağı yukarı 74 yaşında iken ikinci defa Rumeli kazaskeri olmuştur. Rumeli Kazaskeri Es'ad Mehmed Efendi henüz azil târihi gelmemişken, âniden rahatsızlandığı için görevi yürütemediğinden infisal vaktinden önce azledilmiş, yerine Rumeli mazullerinin en kıdemlisi olması hasebiyle Neylî münasip görülmüş ve 24 Receb 1160/1 Eylül 1747'de padişahın huzurunda samur kürk giydirilerek ikinci kez Rumeli Kazaskeri olmuştur¹²⁴.

¹²³ Subhî Tarihi, vr. 210 ab- 211a.

¹²⁴ "Tevcih-i Şadâret-i Rûm be-Cenâb-ı Neylî Ahmed Efendi" "Hâlâ mesned-ârâ-yı şadâret-i Rûm olan fezâ'il-mevsûm sa'de's-su'ûd-ı âsumân-ı 'ulûm mevlânâ Es'ad Muhammed Efendi hazretlerinin vakt-i hükûmetlerinden ibâret olan müddet-i 'ürfiyyeleri kemâl-i 'iffet ü hakkâniyyet ile reside-i derece-i hüsn-i hitâm olmak hengâmı egerçi karîb olup lâkin henüz 'azl ü infişâlleri vakti degil iken mâh-i merkûmîñ yigirmi dördüncü günü "izâcâ'e receb feterrâ'l-'aceb(Receb ayı geldiği zaman hayrete düşersin. Arap atasözü)" mefhûmı üzere bilâ-sebeb zâhir sâhil-hânelerinde ikâmet ve istirahatleri irâdesi rû-nümâ vü müttebâ ve bu bâbda fermân-ı 'âlî dahı şadır olmuşdı kerîme-i " 'Asâ en tekrâhû (Nisa,19)" mazmûn-ı hayriyyet meşhûm rû-nümûn olup çend rûz mürûründe ta'allübât-ı gûniye zuhûr ve tebdîl-i şadr-ı şudûr iktizâ itmekle mevlânâ-yı müşârün ileyh haklarında ez-kadîm mü'eyyed ve müstedîm olan iltifât-ı seniyye-i husrevâne ve enzâr-ı 'aliyye-i pâdişâhâne kemâ kâne derece-i terakkide derkâr olduğımı iş'âr zımnında hatt-ı hümayûn-ı kerâmet-nümûn şeref-bahş-ı şudûr olup evvelkiden iz'âf-ı muzâ'af muzhir-i tevkîr u ihtirâm ve bu güne mir'ât-ı hâlden cilve-nümâ-yı zuhûr olan şüret-i evvelî ve sâni bâ'îş-i teceddüd-i ikrâm olmuşdır ve yevm-i merkûmda mansıbları şadr-ı Rûmdan münfasıl neyyir-i sipihri-fezâ'il Mîrzâ-zâde Mevlânâ Neylî Ahmed Efendi hazretlerine be-hatt-ı hümayûn inâyet buyurulup

5 . Vefatı ve Mezarı :

a- Vefatı

Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî, ikinci kez Rumeli kazaskerliğini yaptığı sırada yaşının ve rahatsızlığının artması sebebiyle vefatından 20 gün önce yani 29 Rebiyülevvel 1161/29 Mart 1748'de istifâ ederek konağına çekilmiş ve sût-i kinye, yani dinmez ishalden dolayı 19 Rebiyülâhır 1161/18 Nisan 1748 perşembe günü öğleden sonra vefat etmiştir¹²⁵. Neylî'nin vefatı

tekrâr mansıb-ı Rûm ile anlar dağı mübeccel ü mükerrem ve de'v-i dîrin üzre huzûr-ı şadr-ı 'âlîde ferâce-samur kürk elbâsıyla mazhar-ı lutf u kerem ve bu vechle cümleden isticlâb-ı durâ-yı hayrile muğtenim buyuruldı." İzzî, vr. 129a.; "...altmış senesi hilâlinde ber-fehvâ-yü'l-'avd-i Ahmed tekerrür-i şadâret ile bünyân-ı 'izz ü şânları müşeyyed kılınup mukaddemâ eyyâm-ı hükümetlerinde icrâ ide geldikleri etvâr-ı şerîhâneyi ihyâya takayyüd-i tâmları meşhûd-ı enâm olup "Ahmed yarına râ bâz hemân hâl şud(Ahmed yarının işini hemen halledir.)" mişli zebân-güzâr-ı havâşş u 'avâm olmuşiken..." İzzî: Târih, vr. 159b-160a.; "...yüz altmış târihinde mu'ahhar olmak üzere mükerreren Rûm ili şadâret-i celîlesine revnak-bahş-ı fazl u kemâl buyurulmuş..." Fatîn, vr. 429a.; "...nişâb-ı ma'ârifeye nâ'il olup seksen tokuzda mülâzım ve tarîk-ı medreseye 'âzım olup ol râh-ı devr ü dirâzda kaç-ı nesib ü firâz iderek şer'î şerîf sene 1160 târihinde ber-fehvâ-yü'l-'avd-i Ahmed tekke-i şadâret-i Rûm ile nâ'il-i ma'tlab u merûm olmuşiken..." Tevfik, vr. 99a.; Bu konuda Fâik Reşâd büyük bir yanlışlığa düşerek, hem Neylî'nin birinci defa Rumeli kazaskeri oluş târihini zikretmeden ikinci defa Rumeli kazaskeri olma târihini 1151 olarak verir, hem de kullandığı kaynakların hatalarını tekrar ederek ölüm târihini 1151 şeklinde verir. "...1151'de ikinci defa olarak Rûm ili kâdî'skeri olmuşiken mizâcına târî olan inhirâf sebebiyle müdâvât kaşdıyla isti'fâ ve yigirmi gün mürûrunda, ya'nî 151 senesi rebî'ü-âhîrinde irtihâl-i dâr-ı be'kâ itmişdir.", Fâik Reşâd: Terâcim-i Ahvâl, s. 9.; Bursalı Mehmed Tâhir: Türk Yurdu, s. 714-715 ve Osmanlı Müellifleri, C. II, s. 457'de târih 1159 olarak verilmiştir.

¹²⁵ "...161 rebî'ülevveliniñ yigirmi tokuzunda isti'fâ idüp...", Sicill-i Osmânî, C. I, s. 251.; Mehmed Şemî: Esmarût-Tevârîh, s. 173'te de azil târihi 1161 olarak verilir.; "...mizâc-ı le'tâfet-ımtizâclarında karîn-i zuhûr olan za'f u fütür sebebi ile tu'me-i şîrin-güvâr mansıbdan haç-ı derûnlarını isti'fâ ve vefâtlarından yigirmi gün mukaddem meşgale-i şadâretten isti'fâ buyurmuşlar idi..." İzzî: Târih, vr. 159b-160a.; "...mizâc-ı le'tâfet-ımtizâcında za'f u fütûv-i dürûge olmakla şadâretten isti'fâ ve 'abâdan cenâb-ı Hüdâ ile güzârende-i evkât iken..." Tevfik: Mecmu'atü't-Terâcim, vr. 99a.; "...yüz altmış târihinde mu'ahhar olmak üzere mükerreren Rûm ili şadâret-i celîlesine revnak-bahş-ı fazl u kemâl buyurulmuş iken müddet-i mu'asyre nesini tekmi'l itmeksizin ba'z-ı meretebe münharifü'l-mizâc olmuş olduğundan kendüsine müdâvât u 'ilâc eylemek kaşdıyla makâm-ı şadâretten isti'fâ ve yigirmi gün mürûrundaki biñ yüz elli bir senesi şehri-ı rebî'ü'l-uh'râsında 'azm-i gülgeşt-i me'vâ eylemişdür..." Fatîn, vr. 429a. Burada görüldüğü gibi ölüm târihi 1151 olarak verilmiştir. Halbuki, Fatîn, Neylî'nin 1160'da mükerreren Rumeli kazaskeri olduğunu da söylüyor. Baskı hatasından ortaya çıkan bir yanlışlık olduğu ortadadır. Ancak, Fatîn'den istifade eden daha sonraki kaynaklarda bu hatanın dikkat edilmediği için aynen alındığını görüyoruz. Meselâ,

hakkında en teferruatlı malumâtı yine İzzî Târihi'nde buluyoruz. "İrtihâl-i Mîrzâ-zâde Mevlânâ Neylî Ahmed Efendi Şadr-ı Rûm-ı Sâbık" başlığı altında verdiği şu bilgiler bizi bu konuda yeterince aydınlatmaktadır: "Mevlânâ-yı mûmâ ileyh hazretleri be-emr-i Hudâ 'ahd-i karîbden berü mübtelâ oldukları marâz-ı sû'î kınyeden muhtarib ve piçân u âlâyiş-i dünyâ-yı denîyeden dâmen-keşân ve hem-hâl-i Ahmed-i Bicân olup 'akd-i sinn-i şerîfleri 'akd-i sâbi'î güzerân itmiş idi ki işbu biñ yüz altmış bir senesi şehr-i rebî'ül-âhîrin on tokuzuncu hâmis günü ba'de'l-'asr temâşâ-yı ravza-i rıdvân ümîdiyle fedâ-sâz-ı nakdîne-i revân ve irtesi cum'a günü merâkib-i müsâfirân-ı dâr-ı cinân olan taht-ı revân-ı tâbût-ı rahmet-menhût ile muşallâ-yı Câmi'î Mehmed Hânî'ye revân olup hazır olan havâşş u 'avâm ve 'ulemâ-yı a'lâm ve meşâyih-ı kirâm edâ-yı namâz-ı dü-gâneye kıyâm ile hıdmet-i lâzime-i du'â ve şenâ-yı tamâm itdiklerinden sonra hâk-i pâk-i Üsküdar'da günûde-i pister-i rahmet-i Perverdigâr olan vâlid-i büzürg-vâr ve birâder-i mihter-i fazîlet-âğârları civârında mevzû' mezâr-ı rahmet-meşhûn ve dirîğ ü efsûs ki öyle bir gencine-i cevâhir-ma'ârif ü 'ulûm zîr-i hâk-i siyâhda medfûn kılındı..."¹²⁶. Buna göre, ömrünün son günlerinde yakalandığı ishalden çok muzdarip olmuş, dünyadan elini eteğini çekmiş, hastalıktan dolayı aynı Ahmed Bî-cân gibi cansız zannedilecek kadar zayıflayıp dermansız kalmıştı. Yaşı yetmişdört yetmişbeş civarındayken 1161 senesi 19 Rebiyülâhîr Perşembe günü öğleden sonra ruhunu teslim etmiş, ertesi Cuma günü cenazesi Fâtih Câmii'nde musallâ taşına konmuş ve hazır olan büyük bir kalabalık tarafından namazı kılınarak, Üsküdar'a nakledilmiş ve aynı gün Karacaahmet Mezarlığı'ndaki Mîrzâ-zâdeler Sofası diye bilinen aile mezarlığına babasının ve ağabeyi Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi'nin yanına defnedilmiştir.

b- Mezarı, Mîrzâ-zâdeler Sofası

Mîrzâ-zâdeler Sofası Karacaahmet Mezarlığı'nın önemli sofalarından birisi olmasına rağmen, günümüzde maalesef üç dört kabir dışında buradaki mezarların hemen hemen hepsi yeni mezar açma hırsıyla

bkz. Fâik Reşâd: Terâcim-i Ahvâl, s. 9.; M. Nâcî: Mecmua-i Muallim, s. 135. , Esâmî, s. 330 ve Lugat-i Nâcî, s. 917.; Mehmed Ra'if: Mir'ât-ı İstanbul, s. 154.; Şemseddin Sâmî: Kâmûsü'l-'Alâm, C. IV, İstanbul 1316, s. 4642.; Bursalı Mehmed Tâhir: Türk Yurdu, s. 714-715 ve Osmanlı Müellifleri, C. II, s. 457.; E. J. W. Gibb: A History of Ottoman Poetry, IV. C., Londra 1905, s. 86.

¹²⁶ İzzî: Târih, vr. 159b-160a.

yok edilmiştir. Tunusbağı'ndan Selimiye'ye giden Tıbbiye caddesinin sol¹²⁷ tarafında kalan mezarlık kısmında bulunan bu sofada bugün sadece Neylî, ağabeyi Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi ile Neylî'nin torunu Rukiyye Molla Hanım'ın mezarları ve mezar taşları yerli yerinde durmakta, Neylî'nin H. 1093/M. 1682'de vefat eden babası Mîrzâ Mehmed Efendi ve yine Neylî'nin H. 1181/M. 1767-68'de ölen oğlu Mehmed Hamîd Efendi'nin de mezar yerleri durmakta, fakat taşları yerinden sökülmüş ve yola doğru 3 metre aşağıya atılmış üzerleri toprakla örtülmüş bir vaziyette bulunmaktadır¹²⁸.

Neylî'nin babası Mîrzâ Mehmed Efendi'ye ait mezar taşının üzerinde şunlar yazılıdır:

Hü ve l-Hayyü l-Bâkî
Merhûm u mağfûrun leh
Sâbıkan İstanbul kâdîsi
Mîrzâ Mehmed Efendi
Rûhiyçün el-Fâtika
sene 1093

Neylî'nin oğlu Mehmed Hamîd Efendi'ye ait olan mezar taşında ise,

Hü ve l-Bâkî
Sâbıkan İstanbul kâdîsi
Merhûm ve mağfûrun leh Neylî-zâde
Mehmed Hamîd Efendi

¹²⁷ Bazı kaynaklarda ısrarla sağ tarafta olduğunun belirtilmesi Neylî'nin kabrini bulmamızı zorlaştırdı. Sağ tarafta, bugün hâlâ büyük ve henüz tahrip edilmemiş orijinal haliyle duran kısımda, sadece Neylî'nin 1 Safer 1192 / 1 Mart 1778'de vefât eden hanımı Hanife Hatun'un mezarını bulabildik. Alt kısmı iyice toprağa gömülmüş olan mezar taşının üzerinde şunlar yazılıdır:

Hü ve l-Hayyü l-bâkî
Sâbıkan Rûmîli Kâdîaskeri
Merhûm u mağfûrun leh Ahmed Neylî
Efendi'nin hâlılesi merhûme
ve mağfûre Hanife Hâtun
Rûhuna el-Fâtika
sene 1192 H. fî gurre-i S[afër]

İstanbul Ktp. Yazma Divanlar Kataloğu, C. III, s. 748, M.Tâhir: Türk Yurdu, s. 715, Türk Ansiklopedisi, C. XXV, s. 242 v.b. eserlerde Neylî'nin mezarının yolun sağında olduğu belirtilmiştir. Daha eski kaynakların hiçbirinde de mezarın yerinin solda olduğuna dair bir bilgi yoktur.

¹²⁸ Üzerlerini örtmüş bulunan toprağı temizleyerek, fotoğraflarını çektik.

Rûhiyçün el-Fâtiha

sene 1181

ibârelerini okumaktayız.

Yola beş altı metre mesafede bulunan Neylî'nin torunu Rukiyye Molla Hanım'ın mezarı bir mezarlık selvisinin altına âdetâ hapsolmuştur. Ayak taşı yoktur. Târih kısmı toprağa gömülmüş olan müzeyyen mezar taşında,

Hüve'l-Bâki

Neylî-zâde Muhammed Hamîd

Efendi'nin kerimesi

Merhûm ve mağfûrun lehâ Rukiyye

Mollâ Hanım rûhiyçün el-Fâtiha

yazılıdır.

Neylî ve ağabeyinin mezarları ile taşları sökülmiş üç mezar da yola doğru dikey bir vaziyette yan yana sıralanmıştır. En üstte Neylî'nin, sonra yanında ağabeyinin mezarı vardır. Şeyh Mehmed Efendi'nin yanından aşağıya doğru sıralanan üç mezarın sahiblerinin Mîrzâ Mehmed Efendi, Neylî-zâde Mehmed Hamîd Efendi ve Mîrzâ-zâde Mustafa Efendi olduğu âşikardır. Yukarıda da zikrettiğimiz gibi bu mezarların ikisinin taşları yerinden sökülmiş ve kırılmış da olsa mevcuttur. Üçüncü mezarın taşını bütün aramalarımıza rağmen bulamadık. Bu mezarın da Neylî'nin 21 Muharrem 1100/16 Kasım 1688'de vefat eden, bu kabristana defnedildiğini bildiğimiz kardeşi Mîrzâ-zâde Mustafa Efendi'ye ait olması kuvvetle muhtemeldir. Buna göre sıralama yukarıdan aşağıya doğru şu şekilde olmalıdır: Neylî, Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi, Mîrzâ Mehmed Efendi, Mîrzâ-zâde Mustafa Efendi ve Neylî-zâde Mehmed Hamîd Efendi. Neylî'nin bugün hâlâ ayakta olan mezar taşının üzerinde şu ibareleri okuyoruz:

Hüve'l-Bâki

Merhûm ve mağfûrun leh sâbıkan

Rûmili kâzî'askeri

Mîrzâ-zâde Neylî Ahmed Efendi

Rûhiyçün Fâtiha

sene 1161¹²⁹

Lahit kapağının ağabeyinin mezarı tarafında yola bakan yan kısmında Şeyhülislam Çelebizâde İsmâ'il Âsım Efendi'nin Neylî'nin vefatı üzerine kaleme aldığı

Neyli Ahmed Efendi tâ be serâh
Kıldı çün gül-şen-i cinânu vatan

Didi ahbâbına mübeşşir-i gayb
Mevtine eylemen anıñ şiven

Mîrzâ-zâde Ahmed-i Neylî
Şahn-ı firdevsi eyledi mesken

beyitleri talik yazı ile nakşedilmiştir¹³⁰. Ayak taşında ise her hangi bir yazı yoktur.

Mîrzâ-zâdeler Sofası, 19. asrın ortalarına kadar takip edebildiğimiz Mîrzâ-zâdeler ailesinin bir çok ferdinin defnedildiği Üsküdar Tunusbağı'nda bulunan Karacaahmet Mezarlığı'nın önemli sofalarından birisidir. Bu sofanın yok olmasındaki en önemli sebebin belediye tarafından yapılmış olan yol açma çalışmaları olduğunu rahatlıkla iddia edebiliriz. Tunusbağı'ndan Selimiye'ye doğru giden ve sonradan mezarlık tahrip edilerek açılan yol ne yazık ki, bu kıymetli sofanın üzerinden geçmiştir. Neylî'nin hanımı Hanîfe Hatun'un mezarı ile Neylî'nin mezarının bulunduğu kısım arasındaki mesafe 30 metreden fazladır. Bu aradan yol geçirildiği için sofadaki kabirler de yolla beraber yerle bir edilmiştir. Bu katliamdan kurtulmuş olan mezarlar da, yeni definler uğruna katledilmiş, yağmalanmış

¹²⁹ Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 2'de bu son satırın "19 R(ebiü'l-ahir) sene 1161 H(icri)" şeklinde olduğu kayıtlıdır. Fotoğraftan da anlaşılacağı üzere son satır yukarıda verdiğimiz gibidir. Bkz. "Ekler" kısmı, 6. resim.

¹³⁰ Bu târih, Âsım'ın matbu Divan'ında da vardır. Bkz. İsmail Âsım: Divan, s. 38.; ayrıca bkz. Behçetî: Merâkîd-ı Mu'tebere-i Üsküdar, s. 78. Bu son beyit Doç. Dr.İsmail Yakıt: "Ebcad Hesabı ve Târih Düşürme", s. 192'de

Mîrzâ-zâde Ahmed-i Neylî sahnı Firdevs'i eyledi mesken

ve yok edilmiştir. Bugün bu sofa, yukarıda bahsettiğimiz mezarların hâricinde hep yeni mezarlarla doldurulmuştur. Ayakta kalabilenlerinse âkıbetleri ve ne zamana kadar sofayı süsleyecekleri belli değildir¹³¹.

Sofa o kadar meşhurdur ki, çeşitli kaynaklarda herhangi birisi hakkında bilgi verilirken, eğer bilgi verilen kişiler Karacaahmet'te defnedilmişlerse yerlerini tarif etmek için mezarının Mîrzâ-zâdeler Sofası'nın neresine düştüğü belirtilmiştir. Meselâ, Fındıklılı İsmet Efendi, H. 1165/M. 1751-52'de vefat eden ulemâdan Nu'man Efendi'nin¹³² ve yine aynı târihte vefat etmiş olan El-Hac Mustafa Efendi'nin¹³³ mezarlarını tarif etmek için bu sofayı esas almıştır.

Kaynaklar tarafından bu sofada medfun olduğu bildirilen bazı aile mensuplarının da tabii ki mezarları yok edilmiştir. Mesela, Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi'nin oğlu Mehmed Sa'îd Efendi ve Mîrzâ Mehmed Efendi'nin, Mantıkçı Mes'ud Efendi ile evlenen kızından torunu olan İsmâ'il Efendi'nin¹³⁴ mezarları kaynaklarda varlığından bahsedildiği halde bugün

¹³¹ Karacaahmet Mezarlığı ve başından geçen ilginç olayları teferruatlı bir şekilde İsmail Hakkı Konyalı'nın Âbideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Târîhi adlı eserinin II. cildi s. 481-502 arasında bulmak mümkündür.

¹³² "Nu'mân Efendi ulemâdan kudemâ-yı ulemâdan olup Üsküdar mevleviyeti ile bekâm olmuştu Vefâtı 1165'dedir Medfeni Mîrzâ-zâde Sofasının mukâbilinde Alacacı-zâde yanındadır" Bkz. Fındıklılı İsmet Efendi: Tekmiletü's-Şakâyık, s. 209.

¹³³ "El-Hâc Muştafâ Efendi Manisalıdır Alacacı-zâde dirler Ulemâdan ve tarîk-i Celvetî muhibbânından olup 1165 târihinde terk-i gavgâ-i hayât itmişdir Üsküdar'da Tunusbağında Şeyhü'l-İslâm Mîrzâ-zâde Sofasının karşı tarafında hazret-i pîr-i Hüdâî âsitân-ı ulyâlarından neşet iden hulefâ ve dergâh-ı hakâyık-şinâsânın mekâbir-i şerifleri civârında mütevaridir." Tekmiletü's-Şakâyık, s. 208-209.

¹³⁴ Fındıklılı İsmet Efendi, İsmâ'il Efendi hakkında şu bilgileri veriyor: (Elhâc İsmâ'îl Efendi) İstanbul kâdısı Üsküdarî İsmâ'îl Efendi İstanbul kâdiliginde müddet-i me'ûmesi olan bir seneyi ikmâl itdikden sonra 1093 târihinde intikâl iden muhîr-i şehîr Mîr-zâde Mehmed Efendi hazretlerinin kerîme-zâdesi ve tarîk-i küberâsından olup ulemâ arasında faziletli kâfiyye-i müselleme gibi muşaddak olan Mantıkçı Mes'ûd Efendi'nin oğludur. Üsküdar'da tevellüd itmesi Üsküdarî diyü teşehhür itmesini mücib olmuşdur Dayısı Mîrzâ-zâde Şeyhü'l-İslâm Şeyh Mehmed Efendi hazretlerinin nezâret-i kemâlât-perverileri ile ulemâ-yı a'lâmın reis-i de kâ-yık-şerîlerinden fütûn-ı mütedâvileyi telakkî ve tarîk-i müderrisinde terakkî itmişidi. Mahrec mevleviyetlerinden biri ve mu'ahharan Şâm ve 1159 muharreminde Mekke-i Mükerrreme mevleviyetleri ve 1160 şabânında Dârü'l-hilâfetü'l-aliyye kâdılığı tevcih idildi 1164 târihinde vefât itdi Üsküdar'da Paşa kapısı önünden Karaca Ahmed'e giden caddenin sağından Tunusbağı tarafına şapılarak biraz gidildikde sol tarafında bulunan kabristânın câddeye yakın olan mahallinde cediti Mîrzâ Mehmed Efendi sofasının karşularında defn ile vedî'a-i rahmet-i Yezdânî kılındı" Tekmiletü's-Şakâyık, s. 173-

yoktur.

B . YAŞADIĞI DEVİR VE EDEBİ ŞAHSİYETİ

1 . Neylî'nin Şiirlerinde Yaşadığı Devir :

Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî H. 1084/M. 1673-74'te doğup, H. 1161/M. 1748'de de öldüğüne göre sırasıyla IV. Mehmed (1648-1687), II. Süleymân (1687-1691), II. Ahmed (1691-1695), II. Mustafa (1695-1703), III. Ahmed (1703-1730) ve I. Mahmud (1730-1754)'un saltanat yıllarında yaşamıştır.

Özellikle Neylî'nin kaside ve târih manzumeleri, devrinde yaşayan birçok önemli şahsın görev alması, herhangi bir eser yaptırması; çeşitli ülkelerle olan savaşlar veya barış antlaşmaları, çeşitli imar faaliyetleri, önemli kişilerin doğum veya ölümleri için yazılmıştır. Divan'ındaki kasidelerin hemen hepsi ve târihlerin de 60 kadarı bu tür sebeplerle kaleme alınmıştır.

Neylî'nin hayatındaki önemli değişiklikler ancak II. Mustafa döneminde olduğu ve şiirlerinde de bu devirden itibaren çeşitli etkiler gördüğümüz için, bu kısımda II. Mustafa'dan başlayarak I. Mahmud devrinin Neylî'nin ölümüne kadar olan bölümünü gözden geçireceğiz.

Râşid Târihi'nde "İrtihâl-i Pâdişâh-ı Mebrûr Hazret-i Sultân Ahmed Hân-ı Şânî ve Cülûs-ı Hümâyûn-ı Hazret-i Sultân Mustafâ Hân-ı Şânî Ebedallahu Mülkehu" başlığı ile "Pâdişâh-ı nâzik-mizâc Hazretlerinin tab'-ı hümâyûn-ı nezâket-îmtizâclarında bir miqdâr inhirâf zuhûr idüp gitdikce müstedd ve biemrîlâhi te'âlâ bir kaç günler mütemâdî ve mümtedd olmağla meşâlih-i 'ibâd mu'attal olmamak için yine divân-ı hümâyûn terk olunmayup mâh-ı cemâziye l-âhireniñ yigirmi üçüncü bâzâr günü şadr-ı azam 'Alî Paşa Hazretleri bilcümle erbâb-ı divân ile kubbealtında temşiyet-i meşâlih-i 'ibâdullaha iştigâl üzere iken Dârü'ssâ'ade ağası tarafından balıacılar kethüdâsı gelüp pâdişâh-ı huçeste-hâl hazretlerinin gülşen-serây-ı ferruh u reyhâna irtihâl buyurdıklarını hafiyet-i şadr-ı azam hazretlerine ifâde eyledikde agyârdan ketm-i hakikat-ı hâl ile def'-i zühhâm-ı divân ve erbâb-ı müşâlaha "mısrâ" "Tağlun bî-cânler çün kaldı divân irteye" mazzmûnı üzere müdâfa'aların fermân eyleyüp der-âkâb kendüler dahı sarâylarına 'avdete 'atf-ı 'inân eylediler.

Kendülerini ta'kib iderek kapucular kethüdâsı ve mîrâhûr-ı şânî ber-vech-i isti'âl gelüp kendülerini ve Şeyhül-islâm Efendi hazretleri ve vüzerâ-yı 'izâm hazerâtı ve Şadreyn Efendiler vesâire erkân-ı devleti sarây-ı hümâyûna da'vet itmeleriyle pâdişâh-ı mağfûruñ rihletleri zâhir ü âşikâr ve dîvân-ı hümâyûnda zuhûr iden telâş ve tefrikamñ me'âlinden herkes haberdâr oldu vefât-ı şehriyâr-ı mağfiret...peder-i behîst-makarrları hâlsinden berü erike-i 'uzlet ve humûlde evkât-dâr olan şehzâde-i kâmkâr Sultân Muştafâ Hân ibn Sultân Mehmed Hânül-gâzi Hazretleriniñ resîde-i sâmi'a-i ihtiyârları olduğı sâ'at Hâşş otayı makdem-i sâ'adet-tev'emleri ile tebcil ve şadr-ı azam hazretleriniñ 'acelelen sarây-ı hümâyûna gelmeleri için sarâyâ varınca egnâ-i tarîkda birkaç defa baltacılar irsâliyle ta'cîl buyurdılar hâşılı vezîr-i azamıñ sarây-ı hümâyûna vüsûllerine degin dahı tevakkut olunmayup hemân a'yâdde dest-bûs için mu'âd olan mahalde taht-ı 'âlî-baht-ı mülûkâne kurulduğı sâ'at henüz dahı şadr-ı azam ve Şeyhül-islâm Efendi hazerâtı mevkîf-ı intizâr-ı kudûm-ı sultânî olan Kubbealtına vâsıl olmadın bilâ-istihkâk vâriş-i saltanat-ı çâr-cihet-i âfâk olan pâdişâh-ı ferhunde-baht ve şehensâh-ı müzerkeş-i dihîm ve mu'allâ-baht şevketlû mehâbetlû Sultân Muştafâ Hân halledallahu mülkehu ve saltanuhu ve efâza 'alel-'âlemînehu birrehu ve ihsânehu hazretleri ziyet ü zîb-i şâhâne ve ârâyış-i dil-firîb-i pâdişâhâne ile müşerref-i âfitâb-ı câh u celâl ve matla'-ı hürşîd-i şevket ü ikbâl olan bâbü's-sa'âdeden meydân-ı dîvân-ı bülend-eyvâna teşrif-sâz ve kudûm-ı hümâyûnlarına şâf-beste-i intizâr olan bendegâne 'arz-ı dîdâr ile pertev-endâz olduklarında şadâ-yı mübârek-i bād-ı ser-hengâm peyveste-i künküre-i âsmân olup iş bu biñ yüz altı senesi mâh-ı cemâziye'l-âhîresiniñ yigirmi ikinci ahad günü dahve-i kübrâda serîr-i şevket-maşîr-i 'Osmânî üzere şeref-i cülûs-ı hümâyûn-ı erzânî buyurdılar Ca'alallâhu mübâreken ve meymûnen ve bi-envâ'il-yümni ve ş-şerefi müşâdifen ve makrûnen ba'dehu cümle vüzerâ ve şeyhül-islâm ve nakîbü'l-eşrâf ve şadreyn efendiler vesâ'ir erkân-ı devlet harem-i muhterem kapusu piş-gâhında müsâfir otası ta'bir olunan otaya varup edâ-yı merâsim-i bey'ate âgâz ve şeref-i takbîl-i dâmen-i pâdişâhiyi ihrâz eylediler andan soñra pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretleri Şırık meydânına nâzır Alay Köşki dimekle ma'rif kaşra teşrif buyurup pâdişâh-ı mağfûruñ techîz ü tekfînine ihtimâm maşlahatına işti'âl ve na'aşlarınıñ âsitâne-i sa'âdet tarafına irsâl ve işâli huşûsunda müsâra'at u isti'âl olunmak üzere fermân buyurdılar..."¹³⁵ şeklinde verilen II. Mustafa'nın H. 1106/M. 1695'te II. Ahmed'in yerine tahta çıkması sebebiyle Neylî'nin yazduğı

¹³⁵ Râşid: Târih, vr. 204b-205a.

İtdi ol şâh-ı cihân teşrif-i cāy-ı saltanat
 Eyledi tekrîm ile ser-cümle erkân pây-bûs
 Reşk-i mihr olsa eaceb mi necm-i baht-ı kâinât
 Tâli^e oldu mahtâ^e-ı devletden ol şemsü'ş-şümûs
 İrdi nevbet ol şehenzâh-ı mu'allâ-rütbeye
 Tâk-ı gerdûna nbla olsa reside bâng-i kûs
 Bâz-ı ikbâli şu dem ki şaldı dehre perr ü bâl
 Dide-i haşm oldu hûn-âlûd mânend-i horûs
 Hâtif-i kudsi didi bu mışra^eî târih için
 Adlile dâdile Sultân Muştafâ itdi cülûs¹³⁶
 Sene 1106

beyitlerinden oluşan târih manzumesi, yaşadığı devrin hâdiselerine temas eden ilk şiiridir.

II. Mustafa (1664-1703),¹ IV. Mehmed'in Râbia Gülnûş Sultan'dan oğludur. Kendisinin hükümdar olduktan sonra bütün hayatını etkileyecek ve hatta tahttan indirilmesine sebep olacak olan Erzurumlu Feyzullah Efendi(1638-1703)'nin talebesidir. 1695'te cülûs edince Erzurum'da sürgün bulunan hocası Feyzullah Efendi'yi getirtmiş ve kısa bir müddet sonra ona şeyhülislamlık makamını teslim etmiştir. Biraz da aceleye getirilen bu tayini Râşid "Teşrif-i Mu'allim-i Sultânî Es-Seyyid Feyzullah Efendi be-mesned-i Fetvâ" başlığı altında şöyle anlatıyor: "Hüvâce Es-Seyyid Feyzullah Efendi'yi davetden murâd pâdişâh-ı enâm Şeyhül-islamlık şadriyla ikrâm itmek üzere iken şadr-ı azzam-ı sâbık^e Ali Paşa Hazretleri şadr-ı fetvâyı mevlânâ-yı müşârinileyh hazretlerinden şarf için Edirne şehrine vusûllerine karîb vâkte müftî tebdiline ikdâm itmesi muvâfık-ı takdîr-i mülk-i 'ilâm olmayup ibtidâ kendü mesned-i şadâretten mæzûl ve badehu mevlânâ-yı mûmâ ileyh mâh-ı şevvâliñ on birinci günü mesned-i fetvâya mevşûl oldu hemân İmâm Mehmed Efendi'nin üzerinde bulunan şadâret-i Rûndan beyhûde dîr ve altmış altı günde mansıb-ı fetvâdan eazl ile mağdûr olduğu şöyle dursun sâ'ir fetvâ ma'zûlleri gibi hânesinde mahbûs ve bir müftî olmuş âdemdir diyü bîm-i rekâbet kendüye sebebi nefy ü tağrîb olur mülâhazasıyla râhat u âsâyiş devâmından me'vûs olmak

¹³⁶ Bkz. T. 1.

kaydına giriftâr olduğu kaldı.¹³⁷

Padişah II. Mustafa zamanının büyük bir kısmını Edirne'de geçirmiş, diğer taraftan hocası şeyhulislam Feyzullah Efendi'ye büyük bir itimat göstermiştir. Feyzullah Efendi'nin birçok icraatı bazılarınca beğenilmemekle beraber, kendisine bağlı mansıpları akrabaları, hısımları ve yakınları ile doldurduğu da bilinmektedir. Neylî'nin bu esnada hükümdara ve Feyzullah Efendi'ye çeşitli şiirler sunduğunu biliyoruz. II. Mustafa'ya takdim ettiği

Bârekallah iy cihânuñ Rüstem-i cenk-âveri

Bir gözâ itdüñ ki dil-şâd eyledüñ âlemleri

beytiyle başlayan 44 beyitlik en uzun kasidesinde

Arz-i hâl-i bende-gâna ruḥşat olursa eger

Eyleyim tebyîn ben de hâl-i zâr-ı muḫtarı

Sehsüvârâ it kemâl erbâbına âtf u finân

Destüñe oldı müsellem ç ün zimâm-ı serveri

El-amân iy dâd-baḫş-ı derd-mendân el-amân

Bir nigâh-ı lutfâ şâyân kıl bu âbd-i kemteri

Menzile irdi tarîk-i ilmde ebnâ-yı cins

ilm ü fazl ile nigeḫ hem-pâ degilken ekşeri

Ben revâ mı böyle pâ-der-gil kalam meddâḫ iken

Sen gibi bir pâdişâh-ı ârif ü dâniş-veri

Eyledi mâlik beni gerdün-ı dün bir baḫta kim

Cânib-i ikbâle itmez bir nigâh-ı kemteri

Olmışiken bunca dem üftâde-i çâh-ı belâ

itmedi bir şâhib-i himmet başa dest-âveri¹³⁸

beyitleriyle de lütuf beklediğini beyan etmektedir.

¹³⁷ Râşid: Târiḫ., vr. 212a.

¹³⁸ Bkz. K. 5.

Neylî, II. Mustafa devrinin şeyhülislamı Feyzullah Efendi için daha fazla şiir yazmıştır. Neylî'nin Feyzullah Efendi'ye biri nâkıs olmak üzere iki kasidesi, bir mersiyesi ve yaptırdığı Medrese-i Feyziyye için Arapça, Farsça ve Türkçe yazılmış toplam üç de târih manzumesi vardır. Neylî, müderris olma isteğini aynı zamanda ağabeyi Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi'nin de kayınpederi olan Feyzullah Efendi'ye sunduğu,

Yine eahd-i kerem he ngâm-ı feyz-i luţf u ihsândır

Zamâne bu zamâne de m bu dem devrân bu devrândır¹³⁹

beytiyle başlayan 24 beyit tutarındaki kasidesi ile belirtmiş ve neticede henüz 25 yaşında iken Şeyhülislam Feyzullah Efendi kendisine H. 1109/M. 1697-98'de Cafer Ağa darülhadisi müderrisliğini hâric pâyesi ile vermiştir¹⁴⁰. Neylî'nin Feyzullah Efendi'ye yazdığı

Teâlallah zihî feyz-i ne sîm-i luţf-ı Yezdânî

Getürdi cûşa deryâ-veş derûn-ı müste mendânu

matla beytiyle başlayan ancak, nâkıs olan 8 beyitlik bir kasidesi daha vardır.

Neylî, sadece Feyzullah Efendi'ye değil, bu aileden olan bazı kişilere de çeşitli şiirler sunmuştur. Meselâ, Feyzullah Efendi-zâde İbrahim Efendi'ye de

Görenler ol büt-i ra'nâda bu hüsn-i Hudâ-dâdı

İderler levh-i hâtırdan sûtüde nakş-ı Behzâdı¹⁴¹

beytiyle başlayan 13 beyitlik güzel bir kaside takdim etmiştir. Yine Feyzullah Efendi'nin kendisinden sonra şeyhülisamlık makamına oturması için ferman çıkarttığı oğlu Fethullah Efendi'nin bu pâyeyi alması üzerine de

Meh-i sipihr-i himem âfitâb-ı evc-i hikem

Güzide-şadr-ı kerem zîb-i mesned-i vâlâ

Huceste-menkabet-i sizz ü mekremet kim odur

Nakîb-i fırka-i sâdât u seyyid-i nukabâ¹⁴²

beyitleriyle başlayan H. 1112/M. 1700 târihini gösteren 7 beyitlik bir târih

¹³⁹ Bkz. K. 7.

¹⁴⁰ Bkz. Sâlim: Tezkire, vr. 246a.; İzzî: Târih, vr.159b-160a.; Fâik Reşâd: Terâcim-i Ahvâl, s. 9.

¹⁴¹ Bkz. K. 8.

¹⁴² Bkz. T. 11.

manzumesi yazmıştır.

Neylî'nin Feyzullah Efendi için son şiiri ise, onun H. 1115/M. 1703'te Edirne veya Feyzullah Efendi Vak'ası diye bilinen feci hadisede katledilmesi üzerine yazdığı 31 beyitlik mersiyesidir. Feyzullah Efendi'nin Hz. Muhammed'in soyundan geldiği için "seyyid" olduğunu da belirten telmihlerle dolu bu mersiye'nin ilk birkaç beytini alıyoruz:

Nedir bu vak'â-i tâkât-güdâz-ı hayret-zâ
Kim oldu vâkı'â-i Kerbelâ ile hem-tâ

Ne vak'âdır bu ki mâtem-keşân-ı âl-i Betül
Bunuñla tâzeledi dâğ-ı hasreti hayfâ

Ne vak'âdır bu ki a'âlâ-yı hânedân-ı Resûl
Bunuñla eyledi rûh-ı Yezîd'e bahş-ı şafâ

Ne vak'âdır ki zuhûrıyla eyledi tecdîd
Libâs-ı mâtem-i âl-i 'abâyı ehl-i ğazâ¹⁴³

İki defa şeyhülislam olan Feyzullah Efendi, dokuz seneye yakın süren ikinci şeyhülislamlığının başlangıcında, henüz en küçük rütbeleri bile ihraz etmemiş olan oğullarını, büyük mevkilere yükseltmek için, çok kısa sayılabilecek bir müddet zarfında, İstanbul kadılığı, Anadolu ve Rumeli kazaskerlikleri gibi, yüksek ilmiye makamlarına geçirmekle de yetinmeyerek, büyük oğlu Fethullah Efendi'nin kendisinden sonra bilfiil şeyhülislam olması için Ramazan 1113/Şubat 1702'de talebesi olan padişah II. Mustafa'nın mührünü taşıyan bir hatt-ı hümayûnun ısdar edilmesini temin etmiştir. Osmanlı târihinde bu hadisenin bir benzeri daha yoktur. Feyzullah Efendi'nin padişah üzerindeki nüfuzu o kadar büyüktür ki, II. Mustafa tayin ettiği bütün sadrazamlara, hocasının fikri alınmadan hiç bir şey yapılmaması hususunda kesin emir vermiştir. Belli başlı makamları oğullarına, akrabasına ve yakınlarına veren Feyzullah Efendi'ye karşı ulemâ arasında daha önceden var olan hoşnutsuzluk, oğlu Fethullah Efendi ile ilgili son tevcihten sonra iyice su yüzüne çıkmaya başladı. Bu hoşnutsuzluk, İstanbul'da ikiyüz kadar cebecinin alamadıkları ulûfeleri istemek bahanesiyle 4 Rebiyülevvel 1115/17 temmuz 1703 gecesi

¹⁴³ Bkz. K. 3.

toplantıları ve ertesi gün cebehâneye kapanarak, ulûfe talepleri ve gûlbang çekmeleri ile boy vermeye başlayan bir isyana kısa zamanda dönüşür. Osmanlı târihine "Edirne Vak'ası" veya daha meşhur bir ifade ile "Feyzullah Efendi Vak'ası" şeklinde kaydedilen bu isyan neticesinde, Şeyhülislam Feyzullah Efendi ve oğlu Fethullah Efendi türlü hakâret ve işkencelerle katledilmiş, kafası vücudundan ayrılan Feyzullah Efendi'nin cesedi Tunca nehrine atılmış (21 Rebiyülâhır 1115 Pazar/3 Eylül 1703 Cumartesi), padişah II. Mustafa tahttan indirilmiş, yerine kardeşi III. Ahmed tahta çıkmıştır (10 Rebiyülevvel 1115/23 Ağustos 1703)¹⁴⁴.

Tahta çıktığı zaman 30 yaşında olan III. Ahmed, bir isyan hareketinden sonra tahta geçtiği için saltanatının ilk aylarında âsilerin isteklerini yerine getirmeye ve 60 kadar devlet adamını zorbalara teslim etmeye mecbur kalmıştır. Âsilerin istediği Kavanoz Ahmed Paşa sadrazamlığa ve İmam Mehmed Efendi ise şeyhülislamlığa getirildi. Yine ayaklananların zorlamasıyla, meydana gelen zorbalıklardan dolayı kimsenin suçlanıp sorgulanmayacağına ve hepsinin bağışlanacağına dair bir hatt-ı hümâyûn yazıp veren III. Ahmed, Edirne'de bulunduğu ilk zamanlarda kimseye dokunamadı. Tahta çıkışının üzerinden birkaç gün geçtikten sonra ailesi ve ordu ile birlikte İstanbul'a geldi. Padişah ile birlikte İstanbul'a gelmiş bulunan âsiler ise, Edirne'de sorgulanmamaları ve bağışlanmaları konusunda çıkarılacak hatt-ı hümâyûna karşılık kendilerinin de devlet işlerine karışmayacaklarına dair verdikleri sözleri unutarak elebaşları yeniçeri ağası Çalık Ahmed Paşa'yı Sadrazam yapmak istediler. Bu arada tek görevleri hükümdarı ve sarayı korumak olan saray bostancılarının bir süreden beri ulûfelerini alamamalarını bahane ederek başlattıkları huzursuzluk, âsilerin ve elebaşlarının işine yaradı. Padişah başkaldıran bu bostancılardan 700 kadarını saraydan çıkardı ve yerine yenilerini kaydettirdi. Bunun üzerine kendilerinin de cezalandırılacağından korkan zorbalı ve onların lideri durumunda olan Çalık Ahmed Paşa, sadâret konusunda padişaha daha çok baskı yapmaya başladı. Padişah buna karşılık bir planla Çalık Ahmed'i önce sürgüne gönderip ardından

¹⁴⁴ Daha geniş bilgi için bkz. Orhan F. Köprülü: "Feyzullah Efendi", İ.A., C. IV,(1988), s.593-599.; Enver Ziya Karal: "Ahmed III.", İ.A., C. I,(1988), s. 165, 167, 168.; Münir Aktepe: "Ahmed III.", TDV. İ.A., C. II, (1988), s. 35-38.; Cengiz Orhonlu: "Mustafa II.", İ.A., C. VIII, (1960), s. 695, 698, 699.; M. Tayyib Gökbilgin: "Edirne", İ.A., C. IV, (1988), s. 112-113.; Doğuştan Günümüze Büyük İslam Târîhi, C. XI, s.109-111.

idam ettirdi. Elebaşları birer ikişer ortadan kaldırılan zorbalar etkisiz hale getirildiler. Daha sonra ise onlar sâyesinde sadârete gelen Kavanoz Ahmed Paşa ve Şeyhülislam Mehmed Efendi ile bazı zevât görevden alındı. Hâsılı, bu ayaklanmanın bastırılması uzun bir müddet yeni hükümdarı meşgul etmiştir¹⁴⁵.

Neylî'nin ayaklanma sonrası ile ilgili herhangi bir şiiri yoktur. Anlaşılan bu kargaşa esnâsında sessiz kalmayı tercih etmiştir. Sâkin ve uyumlu kişiliğinin de bu tavrında etkili olduğunu düşünüyoruz.

Neylî'nin III. Ahmed devriyle ilgili şiirleri ise bir hayli fazladır. İki devreye ayrılan bu dönemin birincisi 1703-1717 yılları arası ve ikincisi de daha sonra Lâle Devri diye adlandırılacak olan 1718-1730 yılları arasındaki dönemdir. Neylî özellikle ikinci döneme ait çeşitli olaylar, savaşlar vs. için şiirler vermiştir. Genel olarak III. Ahmed devrine ait kaside veya târih manzumesi türündeki şiirleri diğer devirlere oranla fazladır. Bu devirde sadrazam olan hemen hemen herkese Neylî'nin bir kaside takdim ettiğine veya vezâretine târih düşürdüğüne şâhit oluyoruz. Şair bu tür şiirlerinde genellikle kimsesizliğinden şikâyetçidir.

Edirne hadisesinden sonra sadrazamlık makamına getirilen ve bu görevini 1706 yılına kadar sürdüren Baltacı Mehmed Paşa¹⁴⁶ (1660?-1712)'ya

Habbe zâ 'ahd-i mübârek dem-i ferhunde-kadem
Oldı gül-zâr-ı cihân reşk-i çemen-zâr-ı Irem

Eyledi dehre yine 'ahd-i meserret 'avdet
Oldı diller yine şad şevkle şâd u hurrem

Oldı leb-rîz sürûr ile cihân ser-tâ-ser
N'bla ârâma mahall bulmasa bir güşede gam

Sükker-i şükr-i e nâm olsa mükerrer ne 'aceb
Aşaf-ı 'ahd yine oldı ve zîr-i azzam

¹⁴⁵ Daha geniş bilgi için bkz. Enver Ziya Karal: "Ahmed III.", İ.A., C. I, s. 165, 167, 168.

¹⁴⁶ Bkz. Akdes Nimet Kurat: "Baltacı Mehmed Paşa", İ.A., C. II, (1979), s. 287-290.

Aşaf-ı kâmil-i Cem-rütbe Mehemmed Paşa
Ki der-i devle tidir ma'rifîz-ı hâcât-ı ünem¹⁴⁷

şeklinde başlayan 21 beyitlik kasidesinde

Menem ol bî-kes ü bî-çâre ki her demde baña
Künc-i mihnetde gam u derd ü belâdır hem-dem

Eyleyüp dür beni ma'lab u me'mûl ümden
Beni şâd eylemedi hâşılı bu baht-ı dijem

Oynadı gerçi nice şu'bede-i gün-â-gün
Lîk güldürmedi ben bî-kes ü zârı bir dem

beyitleriyle de hâlerinden şikayet ederek Baltacı Mehmed Paşa'dan ihsan ve himmet beklediğini belirtmektedir.

Baltacı Mehmed Paşa'nın yerine 3 Mayıs 1706'da sadrazam olan Çorlulu Ali Paşa'ya da şiir yazmaktan geri kalmayan Neylî, Paşa'nın H. 1119/ M. 1707'de bir çeşme yaptırması üzerine

Şadr-ı azam ol müşîr-i pür kerem
Revnağ-efzâ-yı serîr-i dâveri

Yâni hem-nâm-ı şehen-şâh-ı Necef
Peyrev-i âşâr-ı pâk-i Hayderî

Şâh-ı âlem hazret-i Hân Ahmedîñ
Aşaf-ı zî-şân-ı haşmet-güsteri

Hây-ı câriye idüp niyyet yine
Oldı eltâf-ı Hudâniñ mazharı

Geldi cârî oldı bu âb-ı hayât
İtdi Hızr-ı himmeti çün reh-beri

Oldı âyât-ı duâ-yı devleti
Şu gibi cümle enâmîñ ezberi

¹⁴⁷ Bkz. K. 11.

Neyli-i dâ'i didi târihini
 içelim 'ayn-ı 'Aliden kevşeri¹⁴⁸

Sene 1119

beyitlerinden oluşan târih manzumesini yazmıştır. Ali Paşa'nın azledilip yerine Köprülü-zâde Nu'man Paşa'nın sadrazam oluşunu da Neylî 5 beyitten oluşan Arapça târih manzumesi ile şiirlerine konu edinmiştir.

H. 1125/M. 1713'te sadrazam olan Silahtar Ali Paşa için de 21 beyitlik bir kaside kaleme almış,

Hudâvendâ mişâl-i deşt-i ümmîd-i heves-kârân
 Bulunmaz sâha-i evzâfınıñ hiç hadd ü pâyânı

Sezâdır 'âciz-âne 'arz-ı hâl-i bendeñi gûş it
 Nigâh-ı şefkat-i ihsânıña kıl am erzânî

Benim ol bî-nevâ-yı zâr u ser-gerdân-ı kem vâye
 Ki mir'ât-ı cihânda görmedim hiç rüy-ı sâmânı

Rehâ-yâb olmadım ben teng-destîden dahı ammâ
 Semend-i tabîm aldı sâha-i pehnâ-yı 'irfânı

Lisân-ı hâşş-ı vâdî-i 'Arabda şîr-gûy olsam
 Cevâd-ı hâmem eyler esb-i Tâzî gibi cev lâm

Ger itsem Şâbit-i merhûma tarz-ı şîrde taklîd
 Hemân Şâbit şanur gûş eyleyenler de hrde am¹⁴⁹

diyerek hem kendisini medhetmiş, hem de himmet talep etmiştir. Ali Paşa(1667?-1716), III. Ahmed'in kızı Fatma Sultan ile evlendiği için uzun müddet Damad Ali Paşa diye tanınmış, 5 Ağustos 1716'da Petervaradin savaşı esnâsında şehit düşünce de Şehid Ali Paşa olarak anılmıştır.¹⁵⁰

Neylî'nin şiirlerine geniş bir şekilde aksettiğini bildiğimiz bu devir olaylarını şu şekilde kısaca gözden geçirebiliriz.

¹⁴⁸ Bkz. T. 14.

¹⁴⁹ Bkz. K. 12.

¹⁵⁰ Ali Paşa hakkında daha geniş bilgi için bkz. M. Cavid Baysun: "Ali Paşa", İ.A., C. I, (1986), s. 328-330.

1711'deki Prut savaşıdan sonra bu kadar başarılı bir seferden hiçbir fayda sağlanamaması, sadrazam Baltacı Mehmed Paşa'nın 20 Kasım 1711'de azledilmesine yol açtı. Ruslar üzerine sefer için ordu hazırlandıysa da araya Avrupalıların girmesi ile Ruslar taahhütlerini yerine getireceklerine dair söz verince bu seferden vazgeçildi.

H. 1125/M. 1716'da sadrazamlık makamına getirilen Silahtar Damad Ali Paşa, Karlofça antlaşmasıyla kaybedilen toprakların tekrar geri alınması emelindeydi. Bu yüzden Ruslar'la yapılan barış antlaşmasının biraz da aceleye getirildiği görüşündeydi. Çünkü sadrazam, Rus tehlikesinin hiç değilse şimdilik uzaklaştırıldığını, bundan yararlanılarak Balkanlarda uğranılan kayıpların telâfi edilmesi için çalışmaya başlanması gerektiğini düşünüyordu. Özellikle de Venedik'in eline geçmiş bulunan Mora yarımadasının geri alınmasıyla işe başlamak istiyordu. Öte yandan Prut savaşıdan önce Ruslar'ın tahrikleriyle ortaya çıkan Karadağ ayaklanmaları Bosna valisi Köprülüzâde Numan Paşa tarafından bastırılmış olmakla birlikte, Karadağlılar'ın önemli bir kısmı Venedik'e kaçmayı başarmışlardı. Venedik ise, antlaşmalara aykırı olarak bu âsileri koruduğu gibi, Akdeniz'deki korsanlık faaliyetlerini de artırmıştı. Bu cümleden olarak Akdeniz'de seyreden pek çok Osmanlı ticaret gemisine de saldırıyorlardı. Bütün bu sebeplerden dolayı Sadrazam, bir mektup yazarak Venedikliler'e, barışa uyup uymayacaklarını sordu. Karşı taraftan cevap alınamayınca, aradaki barışın defalarca Venedik tarafından bozulmuş olmasına dayanılarak 8 Aralık 1714'te bu ülkelere savaş ilan edildi. Ali Paşa'nın bizzat komuta ettiği Osmanlı ordusu, 1699 târihli Karlofça antlaşmasıyla Venedikliler'e terk edilmiş olan Mora'yı, 100 gün kadar süren bu sefer sonucunda tamamen geri aldı. Neylî bu fethin târihini 47 beyitlik uzun bir kaside halinde düşmüştür. Bu manzumenin târih kısmı son beyit olan

Aldı cümle memâlik-i Morayı
Cûd-ı ikbâlile 'Alî Pâşâ¹⁵¹
Sene 1127

beytidir.

Avusturya, Venedikliler'in Karlofça antlaşmasıyla elde ettikleri toprakları bir çırpıda kaybettiklerini görünce, Osmanlı Devleti'nin

¹⁵¹ Bkz. T. 22.

Venedik'e sefer açmakla Karlofça hükümlerini ihlâl ettiğini ileri sürerek kendilerinin de katılımıyla bu barışın yeniden yapılması gerektiğini bildirdi. Bu mektubun cevabını beklemeden de Venedikliler'le bir ittifâk antlaşması yaptılar(15 Nisan 1716). Ardından, son sefer dolayısıyla Venedik'e verilen zararların Osmanlı Devleti tarafından tazmin edilmesi halinde Karlofça antlaşmasının yenilenebileceğini ifade eden ikinci mektup geldi(2 Cemâziyelevvel 1128/25 Nisan 1716 Cumartesi). Elçi, Galata'da bulunan Avusturya işleri kethüdasına (Nemçe kapu kethüdası) haber getirdiğini bildirmesinin akabinde, kapu kethüdası, gelen mektubu hemen sadrazam Damat Ali Paşa'ya ilettili. Bunun üzerine mektubun şartları ve Avusturyalılara karşı ne yapılacağı hususunda meşveret görülmesi için devlet erkanına davet gönderildi. Toplantı Avusturya elçisinin gelmesinden hemen bir gün sonra, 3 Cemâziyelevvel 1128/26 Nisan 1716 Pazar günü, Eyüp semtindeki Vâlîde sarayında yapıldı. Hükümdar III. Ahmed'in de gelmesiyle akşam saat 17.00'de meşveret başladı. Mecliste Sadrazam Damat Ali Paşa, Şeyhulislam 'Abdu'r-rahim Efendi, Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî'nin ağabeyi olan Anadolu kazaskerliğinden mazul Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi, Hamid-zâde Abdullah Efendi gibi erkân-ı devletin mühim isimleriyle beraber buraya adlarını alamadığımız birçok kişi katılmıştır. Damat Ali Paşa, "Cümlenizin mæ'lûmudur ki sene-i sâbıkada Venedik tâ'ifesinden gereği gibi aḥz-ı intikâm ve bu sene daḥî körfez cezâresi nez' ü teshîre tahrîk-i aḫlâm-ı zafer-encâm kılınmıştı..." diye söze başlayarak, Avusturya prensi Eugen'den gelen mektubu herkesin duyabileceği şekilde yüksek sesle okumuş ve Nemçe yani, Avusturya'ya sefer açma kararı aldığı ifade etmiştir. Bunun üzerine mecliste bulunanlardan Şeyh Mehmed Efendi hâricindekiler¹⁵², sadrazamın bu kararının doğruluğunu

¹⁵² Bu konuda Râşid Târihi, C. II, vr. 143b'deki "...şadr-ı 'uzmâyı taşîk idüp sâ'irleri aḫlâ bir ḥarf tefevvüh itmediler." ifadesi noksan olmalıdır. Çünkü, diğer kaynaklarda sadrazama sadece Şeyh Mehmed Efendi'nin itiraz ettiği kayıtlıdır. Meselâ, bkz. Şeyhî: Vakâyiü'l-Fuzalâ, C. II-III, s. 704. Ayrıca, yine Râşid Târihi, C. II, vr. 165 a-b'de Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi'nin sürgün gönderildiği Pravadi kazâsından affını anlatan kısım da bu tartışmayı doğrulamaktadır: "İtlâk-ı Kâzî'asker-i Şâbık Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi ez Nefy" "Mukaddemâ huḫûr-ı hümâyûnda vâki Nemçe seferi meşveretinde serdâr-ı şehîd (Şehîd 'Ali Paşa) ile mübâhase itdiğinden arpalığı olan Pravadi kazâsında mekḫe me'mûr ve 'iyâl ü evlâdından dūr u maḡdûr olan sâbıkân şadr-ı Anadolî Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi mîrâḫûr ağa ḥazretleriniñ şefâ'atleriyle 'afv olunmaḡın birkaç gün mübtelâ olduğu derd-i hicriyyeye müdâvât ve Rûmîli pâyesi ihsâmıyla ḡadr-ı sâbıkâ mükâfât olındı." Ayrıca Mehmed Ra'if: Mîr'ât-ı İstanbul, s. 185 ve tezimizdeki "Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi" başlığına da

tasdik ederek, Avusturya'nın anlaşma hükümlerine uymadığını, bu yüzden seferin gerekli olduğunu belirttiler¹⁵³. Neylî'nin büyük ağabeyi Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi ise, Avusturya'nın antlaşma hükümlerini çiğnemediğini ileri sürerek savaş açılmasına karşı çıktı. Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi'ye, meşverette "Nemçe üzerine sefer lâzım gelmez" diye Ali Paşa ile münâkaşa ve münâzara ettiği için arpalığı olan Pravadi kazasına bilfiil kadılık yapmak üzere gitmesi hususunda 24 Cemâziyelevvel 1128/18 Mayıs 1716 Pazartesi günü de ferman çıkartıldı¹⁵⁴. Bu zamana kadarki teâmüle göre, arpalık sahibi olan ulemâ bizzat arpalık olarak tahsis edilen kazâyâ gitmeyerek oraya kendisi tarafından bir nâib gönderirdi; bazen mazul mevâlinin nâib göndermeyerek kendi arzusuyla arpalığına gittiği görüldüğü gibi bazı arpalık sahiplerinin de cezâ olarak arpalığına gönderilerek kadılık etmesi vâki ise de bu nâdiren olurdu.¹⁵⁵ Mîrzâ-zâde Mehmed Efendi gibi arpalığına gönderilerek cezâlandırılan bir başka kişi ise, Rumeli kazaskeri Erzincanlı Ali Efendi'dir. Bu da, ceza olarak, kendisine arpalık verilen memleketi Erzincan'a gönderilmişti¹⁵⁶.

Neylî'nin ağabeyi Şeyh Mehmed Efendi'nin karşı çıktığı Avusturya veya Nemçe Seferi daha başlangıçta çeşitli aksiliklere sahne olmaktadır. Beklenmedik bir zamanda alınan sefer kararı dolayısıyla Ali Paşa'nın eyaletlere peşpeşe gönderdiği fermanlara rağmen bütün kuvvetler toplanamamış, ordunun tam mevcuduyla hareketi sağlanamamıştı. Buna rağmen yola çıkıldı. Sadrazam Damad Ali Paşa komutasındaki ordu Temmuz 1716'da Belgrad'a vardı. Türk ordusu düşman kuvvetleri ile 3 Ağustos 1716 günü karşılaştı. Ne o gün ne de ertesi gün düşman hücumu

bakılabilir.

¹⁵³ Bkz. Râşid: Târih, "Zuhûr-ı Sefer-i Nemçe ve Vukû'-ı Meşveret", C. II, vr. 143 a-b.; Şeyhî: Vakâyiü'l-Fuzalâ, C. II-III, s. 703-704.

¹⁵⁴ "...serdâr-ı ekrem şadr-ı âzam "Alî Paşa hazretleri Dâvûd Paşa şahrâsından hareket ü şavb-ı maşûdlarına âzîmet buyurdılar mâh-ı mezbûruñ yigirmi dördüncü günü mukaddemâ Nemçe üzerine sefer lâzım gelmez diyü şadr-ı âzam hazretlerine kâdî asker Mîrzâ-zâde Efendi hazretleriniñ meşverette muâraza ve münâkaşalarından gâyet dil-gîr olmalarıyla mevlânâ-yı müşârün ileyh hazretlerine Pravadi kazâsına bil-fiil kendüler icrâ-yı ahkâm-ı şer'iyye itmek üzere fermân olundu." Şeyhî: Vakâyiü'l-Fuzalâ, C. II-III, s. 703-704.

¹⁵⁵ I. H. Uzunçarşılı: Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı, s. 119.

¹⁵⁶ Râşid: Târih, C. II, vr. 188a-b.

geçti. 5 Ağustos sabahı Avusturya ordusu âni olarak taaruza geçti. Karşı tarafın umumi taaruza başlamış olmasına rağmen, Damad Ali Paşa, basireti bağlanmış gibi, âtıl halde kalmış, askeri vaktinde harekete geçirememişti. Ancak, Osmanlı ordusunda geri çekilme başladıktan sonra çözülmeyi durdurabilmek umuduyla bizzat atına binip ileriye atıldı ise de yaralanıp şehit düştü. Mağlup Osmanlı ordusu ise Ağustos 1716'da Belgrad'a çekildi.

Varadin'de hezimete uğrayıp dağılan ordunun perişan bir şekilde Belgrad'a çekilmesinden sonra zafer kazanmış olan Avusturyalılar Macaristan'da kalmış olan son eyalet merkezi Temeşvar üzerine yürüdü. Temeşvar bir süre kuşatmaya dayandı ise de, yardıma gelen kuvvetlerin Avusturyalılar'a yenilmeleri üzerine 15 Ekim 1716'da teslim olmak zorunda kaldı. Oysa önemli miktarda Kırım ve Osmanlı kuvvetinden oluşan yeni bir yardımcı birlik bu sırada yola çıkmıştı. Böylece Tuna'nın karşı sahillerinin adeta kilidi durumunda olan bu çok önemli kale elden çıkmış ve Eflak ve Boğdan yolu Avusturyalılar'a açılmış oldu. Osmanlı ordusu perişan bir halde Edirne'ye döndü. Bu büyük hezimet Osmanlıların Avusturya ve Venedik ile antlaşma yapmasını gerektirmiştir. Osmanlı kaynaklarında Nemçe Sulhü olarak kaydedilen Pasarofça antlaşması işte bu mağlubiyetin neticesidir. Barış görüşmeleri için taraflar, Şubat 1718'de Semendire'nin güneydoğusundaki Pasarofça yakınlarında bir araya geldiler. Bu arada, barış görüşmelerinden sonuç alınamaması ihtimâli düşünülerek orduya çekidüzen verildi. Sadrazamlık görevi Mayıs 1718'de Nevşehirli Damad İbrahim Paşa (1662?- 1730)'ya verildi. Barış görüşmeleri çetin bir şekilde başladı. Osmanlı temsilcileri Temeşvar ve Belgrad'ın kendilerine geri verilmesini istiyor, buna karşılık Avusturyalılar ise, Niş'ten Vidin'e kadar olan bütün toprakların kendilerine bırakılmasında ısrar ediyorlardı. İşte bu vaziyet, Pasarofça ile Viyana ve Edirne arasında pek çok yazışmaların yapılmasına sebep olmuş, hatta bir ara tarafları savaşın eşiğine getirmişti. Öyle ki, Sadrazam İbrahim Paşa, orduyu Filibe'den Sofya'ya sevk etmiş ve savaş düzeni bile aldirmişti. Osmanlı tarafının bu kararlı tutumu ve İtalya'da savaş ihtimalinin doğması Avusturyalılar'ı biraz olsun yumuşatmıştı. Osmanlı temsilcileri bir taraftan Avusturya, bir taraftan da Venedik temsilcileriyle pazarlık etmek zorunda kalıyorlardı. 12 oturum süren Pasarofça görüşmeleri sonunda, 21 Temmuz 1718'de Avusturya ile 20, Venedik ile 26 maddelik antlaşmalar imzalandı. Avusturya ile yapılan

antlaşmaya göre Eflak ve Boğdan'ın Lehistan ve Erdel ile olan sınırları eskisi gibi kalacak, buna karşılık Osmanlı Devleti'nin Macaristan'daki son eyalet merkezi olan Temeşvar, Küçük Eflak, Belgrad ve Kuzey Sırbistan Avusturyalılar'a bırakılacaktı. 24 yıl süreyle geçerli olacak bu antlaşmanın ardında 20 maddelik bir de ticaret anlaşması yapılmıştır. Öte yandan aynı târihte imzalanan Venedik-Osmanlı antlaşması ise daha çok Osmanlılar lehine olmuştur. Buna göre Mora Osmanlılar'a bırakılmış, Venedikliler'e ise Dalmaçya, Hersek ve Karlıeli taraflarında elde ettikleri bazı kaleler kalmıştır.

Neylî, H. 1130/M. 1718'de akdedilen Pasarofça Antlaşması için "Târîh-i Sulh-i Nemçe" başlığı ile 25 beyitlik bir târih manzumesi nazmetmiştir.

Şulh ile gerd-i vegâdan kalmayup şimdi nişân

Şûret-i emn ü emân gösterdi mir'ât-i cihân

matla'î ile başlayan bu manzumede, "İnnâ fetehnâ lekafethen|[Ey Muhammed!]

Biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik. Fetih 1. âyetinin bu fethi târih olduğunu belirttikten sonra

Kıldı emn-âbâd cümle kişveri şulh u şalâh

Buldu sa'y-ı dâver-i ekremle âsâ-yiş cihân¹⁵⁷

şeklindeki son beyitle asıl târihi verirken, âdetâ Lâle Devrini de müjdelemektedir.

Damad İbrahim Paşa'nın sadârete gelmesi ile, III. Ahmed saltanatının ikinci bir devreye girdiğini söylemek yanlış olmaz. Bu yeni devir, artık huzur ve barışın nisbeten tesis edildiği bir dönemdir. Daha sonraki yıllarda Lâle Devri diye meşhur olan bu dönem'in mimarı şüphesiz ki Damad İbrahim Paşa'dır.¹⁵⁸ Ancak, III. Ahmed'in savaş istemeyen mizacının da bu devrin oluşmasında büyük bir rolünün olduğunu hesaba katmak gerekir.

Sultan III. Ahmed saltanatının ikinci dönemi İstanbul târihi bakımından konakları, kasırları, sarayları, yalıları ve bu yapıları çevreleyen bahçeleri, çeşitli çiçekleri arasında lâle tarhlarıyla unutulmayan on iki yıllık zevk ve safâ devri olmuştur. Damad İbrahim Paşa, Pasarofça

¹⁵⁷ Bkz. T. 25.

¹⁵⁸ Damad İbrahim Paşa için bkz. M. Münir Aktepe: "Damad İbrahim Paşa", TDV., İ.A., C. VIII, (1993), s. 441-443.; M. Münir Aktepe: "Nevşehirli İbrahim Paşa", İ.A., C. IX, (1988), s. 235-239.

antlaşmasından sonra, mümkün olduğu kadar savaştan kaçınarak, 12 sene sürecek olan devrini zevk ve sükûn içinde, etrafına topladığı şâirler, âlimler arasında, İstanbul'u saraylar ve köşklerle süslemekle geçirmek, memleketi imar etmek istegindeydi. Nevşehirli olan Damad İbrahim Paşa'nın İstanbul'un imarı için küçümsenemeyecek bir gayret sarfettiği bilinmektedir. Daha ziyade padişah kasırları, sultan sarayları, çeşitli kişilere ait konaklar, câmi, medrese ve çeşme gibi yapıların inşaat faaliyeti zamanla genişlemiş, sadrazam padişahın ve kendisinin hoşuna giden semtlerde binalar yaptırmaya, buraları câmi, mektep ve köşk, çeşme ve bahçeler ile şenlendirmeye özen göstermiştir. Sa'dâbâd adı verilen Kâğıthâne bu sâyede İstanbul'un en rağbet edilen yeri olmuş, imarı iki ay içinde tamamlanan ve İbrahim Paşa tarafından sık sık teftiş edilen Sa'dâbâd'ın açılış merasimi, padişaha mükellef bir ziyafet verilerek kutlanmıştır.

Neylî de bir Lâle devri şairi olarak bu devrin önemli kişilerine çeşitli vesilelerle kasideler, murabbalar, terhib-i bendler ve târih manzumeleri sunmuştur. Onun bu devirle ilgili ilk şiiri Mustafa Paşa'nın H. 1132/M. 1720'de kaptan-ı derya olması üzerine yazdığı, tarih beytini aşağıya aldığımız 7 beyitlik manzumesidir.

Didi Neylî-i kemter dâ'î-i dîrîne si târih
Kıpûdân oldu ikbâl ile bahre Mustafâ Pâşâ¹⁵⁹

Kapudan Mustafa Paşa ile ilgili şiirleri sadece bundan ibaret değildir. Paşa'ya ayrıca biri yaptırdığı kasr için bir kaside olmak üzere bir ıydiyye, bir ramazaniyye ve iki tane de müzeyyel gazel yazmıştır. Bu müzeyyel gazellerden özellikle

Göñülde şevk-ı vuslat dîdede rûy-ı nigâr olsa
Cırâgân vakti gelse faşl-ı seyr-i lâle-zâr olsa

Yine bir nâz-perver şeh-levend ister göñül ammâ
Hat-ı nevle beyâz-ı gerdani şubh-ı bahâr olsa

Vahid olsa dür-i yektâ gibi hüsn-i ser-âmedle
Dil-ârâ dil-firîb ü dil-nüvâz u dil-küşâ olsa

Şafak-puş oldu zann itse göre n hürşid-i rahşân
Turuncî câme ile reşk-i mihr-i tâb-dâr olsa

Sirâc-âsâ olup mir'ât-ı ruḥ-sârı fûrûzende
Çerâğ-ı hüsnî ile gül-şen-i dil şûle-dâr olsa

Görüp dâğ-ı ke bûdum lâciverdî lâle şevkıyle
O gül-ruḥsâr gelse sîneme zîb-i kenâr olsa

Sinân-ı ğamze dönse nîze-i gül-gûna her zaḥmı
Mişâl-i ḥancer-i la'lin dilde yâdigâr olsa

Bahâr u lâle vaşfı şimdi bî-hengâmdır Ne yîlî
Ne deñlü gerçi vaktinde sezâ-yı i'tibâr olsa

Tek ü pûy-ı dile bir gülşen-i feyz olsa âlemde
Olup dâ'im şükûfte gülleri her dem bahâr olsa

Nihâl-i ḥâmeye ya'nî olursa cilve-gâh-ı feyz
Çemen-zâr-ı şenâ-yı Aşaf-ı âlî-tebâr olsa

Vezîr-i bî-müdânî revnaḥ-ı câh-ı kapûdânî
Ki şâyân zevraḥ-ı iclâli gerdûn-i'tibâr olsa

Cenâb-ı Muştafâ Pâşâ-yı zî-şân kim ve fâ itmez
Nevâ-perdâz-ı gül-zâr-ı şenâsı şad-hezâr olsa

Yem-i mecd ü me'âlî kim sezâ eyyâm-ı ikbâli
Mişâl-i âkd-ı gevher-zîb-i tâc-ı rûzgâr olsa

Bülend-ikbâl-i devrân kim olur şâhib-ser ü sâmân
Nigâh-ı himmetinden bir kemîne behre-dâr olsa

Hemîşe neyyir-i iclâli reşk-i mihr ü mâh olsun
Budur Hakdan du'âmız her ne dem leyl ü nehâr olsa¹⁶⁰

beyitlerinden müteşekkil olanı, "rûy-ı nigâr, subh-ı bahâr, dürr-i yektâ, dil-ârâ, dil-firîb, dil-nüvâz, dil-küşâ, lâciverdi lâle, turuncî vb. gibi lâle isimleriyle süslenmiştir.

Devrin birçok şairinin yaptığı gibi Neylî de, 1722'de açılan Sa'dâbâd köşkü için çeşitli şiirler yazmıştır. Sadece bu köşkün açılışına 51 beyit tutan 5 târih düşürdüğünü söyleyecek olursak, onun bu konudaki yaklaşımı az çok anlaşılır. Sultan III. Ahmed adına yazılan bu manzumelerin târih kısımlarını aşağıya kaydediyoruz:

Kudûm-ı pâkine gelsün de Neylî söyle târihin
Sa'îd itsün bu Sa'î-âbâdı Sultân Ahmede Mevlâ¹⁶¹

§

Bu Sa'î-âbâd-ı 'âlî cennet-âsâ
Yapıldı 'ahd-i Sultân Ahmedile¹⁶²

§

Bu Sa'î-âbâd-ı vâlânîñ hemîşe
Anılsun nâmı Sultân Ahmedile¹⁶³

§

Lisânül-gaybdan Neylî gelürse söyle târihin
Sa'îd itsün bu cây-ı sa'î Sultân Ahmede Mevlâ¹⁶⁴

§

Yazıldı tākına eyvân-ı çerhin Neyliyâ târih
Bu Sa'î-âbâdı yapı mecdile Sultân Ahmed Hân¹⁶⁵

Yine Sa'dâbâd vasfında Sultan III. Ahmed'e yazdığı 4 benden oluşan şu murabba da güzel şiirlerindedir:

161 Bkz. T. 28.

162 Bkz. T. 29.

163 Bkz. T. 30.

164 Bkz. T. 31.

165 Bkz. T. 32.

I

- 1 Cemen pâ-bûsuña biñ cânile âmâde sultânım
Kıyâm itdirdi şevk-i makdemiñ şimşâde sultânım
- 2 Ayâğıñ tozin özler bende vü âzâde sultânım
Kadem rencide kıl devletle Sa'î-âbâda sultânım

II

- 1 Şabâ kim hâk-i anber-fâmım geşt ü güzâr eyler
Semim-i cân-fezâsın ber-güzâr-ı zülf-i yâr eyler
- 2 Çerâğ-ı devletiñdir makdemiñle iftihâr eyler
Kadem rencide kıl devletle Sa'î-abada sultânım

III

- 1 O bâğ-ı dil-keşiñ miemârı bir düstür-ı ekremdir
Ki âlem sahd-i lutfında ser-â-pâ şâd u hurremdir
- 2 Zamân hurrem zemîn reşk-i İrem ferhunde bir demdir
Kadem rencide kıl devletle Sa'î-âbâda sultânım

IV

- 1 Hudâ zât-ı hümâyünüñ hatâlardan ba'îd itsün
Sa'âdetle hemişe her günüñ ayd-ı sa'îd itsün
- 2 O da Neylî gibi takbîl-i dâmâniñle 'îd itsün
Kadem rencide kıl devletle Sa'î-âbâda sultânım¹⁶⁶

Neylî, aşağıdaki terkiib-i bendi de Sa'dâbâd'ın açılışı üzerine hem hükümdar hem de devrin veziri için yazmıştır:

I

- 1 Feyz-i nûr itmede hûrşîd-i cihân-efrûzı
Böyle sâl-i tarabıñ böyle olur nev-rûzı
- 2 Cebhe-i tâli'-i sa'îdında bu sâl-i şerefiñ
Gün gibi oldı ayân bârika-i fîrûzı

- 3 Dehre tâb-efken olup neyyir-i sa'î-ı ikbâl
Lem'â-i feyzle şeb virdi gınâ-ya rûzı
- 4 Germ idüp tâb-ı hevâ açdı dil-i ezhârı
Bülbülüñ oldu mü'ezzir nefes-i pür-sûzı
- 5 'ıyd-gâh-ı tarab itdi çemeni hükmi-i bahâr
Rûze-dârân-ı gama oldu meserret rûzı
- 6 Câme-i sebz ile bak cilvesine şimşâdîñ
Nev-be-nev hüsnü füzün olmadı Sa'î-âbâdîñ

II

- 1 Var iken sâha-i 'âlemde o cây-ı hurrem
Seyr idenler dimesün eylemedük seyr-i İrem
- 2 Olmuş encüm gibi etrâfı kuşûr-ı eşrâf
Mâh-ı pür-nûr u ziyâ kaşr-ı şehenşâh-ı ümem
- 3 Hikmet-i şun'ı Hakiñ oldu riyâziyyâtı
Cedvel-i sîm ile bir nüshadır ol reşk-i İrem
- 4 Sebz kâlîçesin itmiş yoluna pây-endâz
Dîde-i hasret ile muntazır-ı hâk-i kadem
- 5 Demidir eyleye teşrif o Neşât-âbâdı
'ızz ü ikbâlile sultân-ı hümâyûn-makdem
- 6 Şehriyâr-ı 'azamet-güster-i Dârâ-mesned
Şâh-ı Cem-kadr celî-menkabe Sultân Ahmed

III

- 1 O şehenşeh ki degil saht-ı firâz-ı gerdûn
Süllem-i kürsi-i ikbâline bir pây-e-dûn
- 2 Gördi devlet yüzini cümle mülûk-ı aktâr
Hâk-i pâk-i kademin itmekile kuhl-i 'uyûn

- 3 Eylemiş şey-cihet-i ʿāleme hükmin cārī
Eyleyen devle tile dāver-i rubʿ-i meşkūn
- 4 Kefi deryā-yı himem lutfi himem-sāz-ı ümem
ʿAhd-i nevrūz-ı kerem mekre meti rûz-efzûn
- 5 Râhat-ı halkı bilüp kendüye aḳşâ-yı murād
Dâimâ olmağıla niyyeti ḫayra maḳrûn
- 6 O şeh-i ekremi devletle Süleymân-âsâ
Kıldı bir Aşaf-ı zî-şâna muvaffak Mevlâ

IV

- 1 Niçe Aşaf ki mekârimde olup miğli ʿadīm
Hüsni tedbiri ile oldı cihân bâğ-ı naʿīm
- 2 Şadr-ı aʿzam şeref-i mesned-i ʿizz ü ikbâl
Dāver-i ekrem ü dāmād-ı şehensâh-ı kerīm
- 3 Hükatinde komuş ahlâk-ı Halilül-lâhı
İsm-i sâmîsin iden rûz-ı ezel İbrâhîm
- 4 Hüsni tedbiri müsellem ʿalem-efrâz-ı himem
Cûd u ihsânı dem-â-dem kerem ü lutfi ʿamīm
- 5 Reʿy-i bârik-teri vâsıtatül-ʿaḳd-i nizâm
Nuḳtı mecmûʿa-i hikmet suḫanı dürr-i nazîm
- 6 Hâḳḳ bu kim gelmedi ol mesnede bundan aḳdem
Şâhib-i seyf ü kalem böyle vezîr-i aʿzam

V

- 1 Neyliyâ dergeh-i Mevlâya olup dest-güşâ
Elimizden bu gelir eyleyelim ḫayr duʿâ

- 2 Sâye-i luftı olan pâdişeh-i devrânı
Haşre dek eyleye Hakk devletile kâ-m-revâ
- 3 Bir işâretle biñ efkendeyi ihyâ eyler
Bir günin biñ ide ikbâl ü saâdetle Hudâ
- 4 Güni günden yeg ola devlet ile izzet ile
İde her rûzını nevrûz şerefle Mevlâ
- 5 Ide şeh-zâdele rin revnağ-ı bâğ-ı ikbâl
Her biri gülşen-i luftında bula neşv ü nemâ
- 6 Aşaf-ı dehre vire göñli murâdın Bârî
Gün gibi mahşere dek eyleye hükmin câri¹⁶⁷

Neylî'nin Lâle Devri'nin hükümdarından ziyade sadrazamına şiirler nazmettiğini belirtmekte fayda vardır. III. Ahmed'e yazdığı müstakil tek bir kasidesi yoktur, fakat Damad İbrahim Paşa için yukarıda saydıklarımızın haricinde biri 21 beyitlik Türkçe ve biri de Acem Nâmî Han tarzında Farsça yazdığı 13 beyitlik iki kasidesi ve Mısır'da 1 Şevval 1138/2 Haziran 1726'dan 1 Zilhicce 1139/20 Temmuz 1727'ye kadar kadılık yaptığı sırada yazdığı anlaşılabilir bir de 7 bendlik muhammesi vardır. Ayrıca, yine İbrahim Paşa'nın çeşitli yerlerde yaptırdığı çeşme, sebil, okul vb. binalar için de târih manzumeleri nazmetmiştir.

Tipik bir Lâle Devri şairi olarak karşımıza çıkan Neylî, kendisine İbrahim Paşa'yı yakın bulmuş ve onun meclisine dâhil olmuştur. Damat İbrahim Paşa devri Neylî için mutlu bir dönem olmuş, o, bu dönemde önemli görevlerde bulunması yanında, İstanbul'a geldikçe Paşa'nın meclislerine de katılmıştır. Bu arada 'Aynî Târihi'ni çevirecek komisyona üye tayin edildiğini de biliyoruz. Neylî, 53 yaşının içerisinde ve henüz İzmir kazâsı mazullerinden sıfatı ile anılırken, Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın, İmam Bedrû'd-din 'Aynî(1360-1451)'nin "İkdu'l-Cümân fî Târihi Ehli'z-Zamân" adını taşıyan kıymetli ve hacimli târihinin Arapça'dan Türkçe'ye tercüme edilmesi için oluşturduğu heyete de dâhil edilmiştir. Bu tercüme faaliyetinin hikayesini Çelebizâde Târihi'nde "Zıkr-i Tercüme

¹⁶⁷ Bkz. M. 1.

Şuden-i Târih-i "Aynî ve Habîbü's-Siyer" başlığı altında teferruatlı bir şekilde buluyoruz¹⁶⁸.

Ülkeye yenilikler getirmesi, sanatkarları ve edibleri koruyup yardım etmesi, Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'ya Osmanlı devlet adamları arasında ayrı bir yer kazandırmakla beraber belli bir zümrenin refah ve huzuru hâricinde geniş halk tabakaları arasında hüküm süren sefâlet her geçen gün ona karşı hoşnutsuzluğu arttırdı. Buna imparatorluktan kopan toprakların olumsuz tesirleri ve kendi ailesine, adamlarına sağladığı imkânlar da eklenince halk İbrahim Paşa aleyhine döndü. Bu sırada Şirvan hanlığı ve Dağıstan meselelerinden dolayı Eylül 1723'te Osmanlı hükûmeti İrân ile fiilen harp haline girdi. İrân şâhı II.Tahmasb'ın İstanbul'a gelen elçisi geri gönderilip, Osmanlı kuvvetleri Gence, Nahçıvan, Hoy, Çors, Erdelan, Hemedan ve Kirmanşah istikâmetinde yürümeğe başladılar. Her ne kadar bu yeni durum Osmanlı Rus münâsebetlerini tekrar gergin bir safhaya soktu ise de, 2 Şevval 1136/23 Haziran 1724'te iki devlet arasında "İrân mukâseme-nâmesi" denilen bir anlaşma imzalanarak, İrân'ın batıda kalan toprakları nihayet Osmanlılar ile Ruslar arasında paylaşıldı. Nevşehirli İbrahim Paşa'nın kolaylıkla elde ettiği bu başarı zamanın şairleri tarafından büyük bir zafer gibi kutlandı. Neylî'nin "Târihler" başlığı altında sıraladığımız 37, 38, 40, 41, 43, 44 ve 45. târihleri de bu kabîlden şiiirlerdir. Aslında kolay bir şekilde elde edilen bu zaferleri Neylî de büyük bir başarı olarak gösterir.

Bu mukâseme neticesinde sünñiler ile meskun Dağıstan'ın ve Bakü havalisinin Ruslara terkedilmesi, çoğu ahâlisini Şiflerin teşkil ettiği yerleri ele geçirmek üzere, İrân ile harp etmek mecburiyeti hâsıl olması tenkitlere uğradı. Nitekim bu paylaşmayı kabul etmeyen Afganlılar'la Osmanlı Devleti arasında Rebiyülevvel 1139/Kasım 1726'da savaş başladı. Sadrazam sefere gitmeyerek orduyu Bağdat valisi Ahmed Paşa'ya bıraktı. Ordunun beklenmedik bir yenilgiye uğraması İbrahim Paşa'yı halk nazarında müşkül duruma düşürdü. İbrahim Paşa meseleyi barış yoluyla

¹⁶⁸ Bu faaliyeti için daha geniş bilgi tezimizin "İlmiye Teşkilatında Aldığı Görevler" başlığı altında ve Çelebi-zâde Efendi Târihi, vr. 90b-91a. ile Târih-i 'İzzî, vr. 31b-32a., Ali Osman Koçkuzu: "Aynî", TDV. İ.A. C. IV, (1991), s. 271-72., Ord. Prof. M. Şemseddin Günaltay: İslam Târihinin Kaynakları, İstanbul 1991, s. 349-351., Mükrimin Halil Yınanç: "Aynî", İ.A. C. II, (1979), s. 70-72., "Aynî", TDEA. C. I, (1977), s. 248'de geniş bilgi bulunabilir.

çözdüğü halde muhâlifleri onu eleştirmeye devam ettiler. Müslümanlarla meskûn Dağıstan, Derbend, Bakü ve yöresinin mücâdelesiz bir şekilde Ruslar'a terki ile Şiiiler'le meskûn Batı İrân şehirlerinin savaşlar sonucu elde edilmesinin büyük bir hatâ olduğu iddia edildi.

Bir taraftan siyasi olayların getirdiği sonuçlar, diğer taraftan iktisadi ve içtimai meseleler, Damad İbrahim Paşa'nın günden güne yıldızının sönmesine sebep oldu. Öte yandan yeni vergiler konulması, göçler yüzünden İstanbul'da meydana gelen işsizlik, her gün değişik yerlerde hoşça vakit geçiren İbrahim Paşa ile yakınlarına duyulan hoşnutsuzluğu biraz daha artırıyordu. Bütün bu olayların sonunda İbrahim Paşa, Patrona Halil İsyanı adı verilen olayın içine sürüklendi. 1730'da patlak veren, bir bakıma halk ayaklanması sayılabilecek olayları bastıramayan İbrahim Paşa, damatlarıyla birlikte padişahın gözünden düştü. Neticede Patrona Halil adlı birinin etrâfında toplanan âsiler sarayı da basınca Sultân Ahmed, damadını gözden çıkarttı ve 18 Rebiülevvel 1143/1 Ekim 1730 sabahı sarayda öldürülen İbrahim Paşa'nın cesedi âsilere teslim edildi. İbrahim Paşa'nın cesedi İstanbul sokaklarında dolaştırılarak çeşitli hakâretlerden sonra parçalanmış bir halde Sultânahmet Meydanı'nda III. Ahmed Çeşmesi civarına terkedildi. Osmanlı târihinin belki de en kanlı isyanlarından biri olan Patrona Halil İsyanı, Edirne Vak'ası ile tahta çıkmış olan III. Ahmed'in yine bir ayaklanma vâsıtasıyla tahttan uzaklaştırılmasına sebep olmuş; târihe Lâle Devri olarak geçen bir huzur, imar ve eğlence devrinin kapanmasına yol açmış, üstelik mimarlarından birinin de feci bir şekilde katledilmesiyle sona ermiştir.

Neylî'nin, bu isyandan, İbrahim Paşa'nın etrâfında bulunan birçok kişinin etkilenmesine ve sürülmesine rağmen hiç etkilenmediğini biliyoruz. Bunun en büyük sebebi, Neylî'nin büyük ağabeyi Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi'nin 18 Rebiülevvel 1143/30 Eylül 1730'da âsilerin, artık saraya saldıracak kadar işi büyütmesi üzerine şeyhülislam olarak görevlendirilmesidir. Mîrzâ-zâde Mehmed Efendi önce bu görevi kabul etmek istememiş, ancak Rumeli kazaskeri olan Seyyid Abdullah Efendi'nin zoru ile muvâfakat etmiştir¹⁶⁹. Ayaklanmanın en kanlı gününde Mîrzâ-zâde

¹⁶⁹ "Meşâ-yı İslâm" " Abdullah Efendi hazretleri şadr-ı Anadolıdan ma'zûl Rûm ili pâyesine mutaşarrıf iken şeyhül-islâm olup ba'de hu 'azl olındılar fî 18 rebî'ü l-evvel sene 1143 Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi hazretleri şadr-ı Rûmdan ma'zûl iken şeyhül-islâm olup zamânlarında cülûs-ı hümayûn vâkı'ı oldu..." Şeyhî: Vakâyiül-Fuzalâ, C. II-III, s. 719.

Şeyh Mehmed Efendi, şeyhülislamlık gibi ilmiyenin en yüksek derecesine getirilmiş ve bir dönemin kapanmasına sebep olan bu ayaklanmayla ilgili çeşitli kararlar, fetvâlar vermiştir. Damat İbrahim Paşa'nın katline fetvâ veren de, âsilerin isteği ile onlara dokunulmaması gerektiği fetvâsını veren de kendisidir. Ağabeyinin ayaklanma esnâsında bu görevde bulunması sebebiyle Neylî büyük bir ihtimalle taşraya sürgünden kurtulduğu gibi, isyandan sonra da huzurlu bir hayat sürmüştür, ilmiye teşkilatında normal terfiini yaparak ilerlemesini de devam ettirmiştir. Bilâd-ı hamse mevleviyetini Mısır kazâsında yapan Neylî'nin kadılıkta en üst derece olan Haremeyn mevleviyeti görevini de isyandan hemen sonra Muharrem 1144/Temmuz 1731'de Mekke kadılığı ile yerine getirdiğini görmekteyiz.

Neylî'nin şiirlerinde Patrona İsyanı'nın herhangi bir izini göremiyoruz. Ne bu isyan neticesi katledilen Damad İbrahim Paşa'ya bir mersiyesi vardır, ne de Sultân III. Ahmed'in yerine tahta çıkan I. Mahmud'un cülûsuna bir târih veya kasidesi.

II. Mustafa'nın Sâliha Sultân'dan doğma oğlu olan ve 1696'da Edirne sarayında dünyaya gelen I. Mahmud(1730-1754), temiz bir seciyeye sahip, hamiyetli ve zeki bir kimse idi. Çocukluğunda babasının hocası Şeyhülislam Feyzullah Efendi ve onun oğlu İbrahim Efendi'den dersler görmüştür. III. Ahmed'in tahta çıkışından sonra İstanbul'a getirilip bir daireye yerleştirilmiş, nihayet onun da Patrona Halil isyanı ile tahttan çekilmek zorunda kalışı üzerine 1 Ekim 1736'da, 35 yaşında iken tahta çıkmıştır. III. Ahmed tahtı devrettiği yeğenine uzun uzun nasihat ve tavsiyelerde bulunmuştur. I. Mahmud, dedesinin, babasının ve amcasının uğradığı acı âkıbetlere düşmemek için devlet idaresinde yetkiyi kimseye teslim etmeme politikasını gütmüştür. Damad İbrahim Paşa'nın Safevî hanedanının çöküşüyle doğan şartlardan yararlanarak, Avusturya'ya olan yenilgilere karşılık kolay bir zafer kazanma hesabıyla açtığı İran harplerini mümkün olan ölçüde az zararla kapattığı gibi, Rusya'nın tecavüzleri sonunda açmak zorunda kaldığı, daha sonra da Avusturya'nın katıldığı Avrupa yakasındaki savaşta da hiç olmazsa Belgrad'ın geri alınmasını sağlamakla, Osmanlı Devleti'nin daha bir yüzyıldan fazla bir süre Balkan yarımadası üzerinde sürecek olan hakimiyetini pekiştirmiştir.

Neylî, I. Mahmud devrinde hiç bir kaside yazmamıştır. I. Mahmud

için yazdığı şiirler ise sadece çeşitli bahânelerle yazdığı târih manzumeleridir. Bunlar, H. 1145/M. 1732-33'te yaptırılan Aynalı Kasır için 13 beyitlik, Belgrad'ın H. 1152/M. 1739'da fethine 17 beyitlik, I. Mahmud'un H. 1160/M. 1747'de yaptırdığı sandalı için 11'er beyitlik iki ayrı târih ve yine H. 1160'da yaptırdığı çeşme için 7 beyitlik târihtir. Ayrıca, bu devirde yapılan çeşitli imar faaliyetlerine dair târihleri varsa da bunlar önemsiz şiirleridir.

III. Ahmed zamanında İran'a açılması düşünülen sefer, Patrona isyanı sebebiyle her şey alt üst olduğu için yapılamamıştı. Nihayet I. Mahmud'un tahta çıkışından bir süre sonra kendisini tebrike gelen İran elçisi ile barış konusu görüşülmek istendi, fakat herhangi bir sonuç alınamadı. Bu arada da Tahmasb'in Tebriz'den Revan üzerine yürüdüğü haberi geldi. Böylece elçinin İstanbul'u oyalamak amacıyla gönderildiği anlaşıldı ve Irân elçisi tutuklandı. İstanbul'da âsâyiş ve sükûnet de sağlanmış olduğundan I. Mahmud, Irân sorunuyla ilgilenmeye fırsat bulabilmişti. Bağdat valisi Ahmed Paşa'yı serasker tayin ederek hemen Irânlılar'ın üzerine yürümesi emrini verdi. Kuzey cephesi komutanı Hekimoğlu Ali Paşa'ya ise Tebriz'i geri alması bildirildi. Hekimoğlu Ali Paşa, Revan'ı kuşattıktan sonra kaleyi 15 Kasım 1731'de fethetti. Ardından yürüdüğü Tebriz kalesini ise, Irânlı kale komutanının kaçıp gitmiş olması yüzünden 4 Aralık 1731'de savaşız ele geçirdi. Böylece 13 yıl süren savaşlardan sonra iki taraf temsilcileri Tiflis'te barış görüşmeleri yapmaya karar verdiler. Osmanlılar'ın barış şartları IV. Murad zamanında yapılan Kasr-ı Şirin Antlaşmasının muhtevasına benziyordu. Irânlılar ise Nâdir Han'ın Irân hükümdarlığının tanınması ve Şîî-Caferî mezhebinin beşinci mezhep olarak kabulünde ısrar ediyorlardı. Nitekim sınır konusunda 1639 Kasr-ı Şirin antlaşmasıyla belirlenen sınırların kabul edilmesine rağmen son şartlar konusunda anlaşmazlık çıktı ve görüşmeler kesildi. Bir müddet sonra Irân Şahı Abbas'ın öldüğünü bildirip yerine kendisinin geçtiğini ilan eden Nâdir Şah, görüşmelerin devamı için bir heyetin başında Abdülbâkî Han'ı İstanbul'a gönderdi. Uzun süren tartışmalardan sonra, ulemânın görüşleri doğrultusunda Caferîliğin beşinci mezhep sayılması şartı reddedildi, diğer maddeler ise bazı değişikliklerle kabul edildi. H.1149/M. 1736'da Irân'dan Abdülbâkî Han'ın elçi olarak gönderilmesi üzerine toplanan Osmanlı müşavere heyetinde Anadolu kazaskeri olarak Neylî'nin de olduğunu Subhi Târihi'ndeki "İcmâl-i Keyfiyyât-ı Mükalemât Bielçi

'Abdü'l-Bâkî Hân ve Hitâm-ı Emr-i Musâlahâ" başlıklı bilgiden öğreniyoruz¹⁷⁰.

Bütün bunlar olurken, bu arada ordularını Afganistan ve Hindistan üzerine sevk etmek için barış konusunda acele eden Nâdir Şah, İrân'da Sünnîliği resmen ilan ederek Caferîlik konusundaki isteğinden şimdilik kaydıyla vazgeçti. Böylece Damad İbrahim Paşa tarafından biraz da gereksiz yere açılan bu uzun mücadele sona ermiş oldu. Üstelik 1736'da gönderilen bir tebrik elçisiyle Nâdir'in şahlığı kabul edildi.

Batıda ise Osmanlı Devleti'nin Avusturya ile bir barış antlaşması imzaladığını görüyoruz. Avusturya'nın 1737'de Osmanlılara ağır bir şekilde yenilmesi üzerine Avusturya ve Rusya ile 18 Eylül 1739'da imzalanan 23 maddelik Belgrad Antlaşması neticesinde 27 yıllık Osmanlı-Avusturya barışı tesis edilmiş oldu. Belgrad Osmanlı Devleti'ne bırakıldı. I. Mahmud devrinin Neylî ile ilgili olan, onun şiirlerine konu edindiği olaylarından biri de H. 1152/ M. 1739'da Belgrad'ın fethedilmesidir.

1744 yılında da tamiri yapılan Belgrad için Neylî'nin nazmettiği

Şehriyâr-ı heft-kişver pâdişâh-ı bahr u ber
Dâver-i Dârâ-der ü hâkân-ı İskender-zâfer

Ol şehen-şâh-ı felek-mesned ki reşk eyler müdâm
Azümânda kevke b-i ikbâline şems ü kâmer

Yümn-i tuğrâsı nişân virir hümâdan cân gibi
Olalı nâm-ı hümâyûm içinde cilve-ger

Şekli bir ankâ-yı kâf-ı mâtele tdir kim ider
Beyzasıyla be yzâtü'l-islâm def'-i şür-ı şer

Zü'l-fikâr-ı Haydâr-ı kerrârdır şemşîri kim
Seyf-i kişver-gîr-i şâh-ı âleme telmîh ider

Dâ'im olsun devlet ü sıhhatle sultân-ı enâm
Dîde-i ikbâli bir dem görmesün rûy-ı keder

¹⁷⁰ Subhî: Târih, vr. 89b-90a. Ayrıca, daha geniş bilgi için tezimizin "İlmiye Teşkilatında Aldığı Görevler" başlığına bakılabilir.

Kim Beligrâdı alup düşmen niçe eyyâm u sâl
Kâfire oldı esîr ol hısn-ı pāk ü musteber

Gelmez idi ʻaqla tahlişi o zibâ maʻkılıñ
Ehl-i islâma ʻaceb dâğ-ı dil idi ser-te-ser

Hamdü lillah dest-i aʻdâdan anı itdi halâş
Himmet-i şâh-ı cihân Sultân-ı Mahmûdü'l-eşer

Baʻd ez-in hem kaʻfasın taʻmîr ü tezyîn eyledi
Oldı revnaqla metânetde dahı efzün-ter

Gerçi kim sâʻir kapularla kapu yoldaşdır
Oldı İstanbul Kapusu cümleden mergüb-ter

Intisâb itmîş o zirâ pâ-y-i taht-ı câhına
Anıñ içün oldı pes bu resmile pür-zîb ü fer

Eyleye Bâri o şâh-ı ʻaşrı manşürü'l-livâ
Kahr idüp aʻdâsını dâʻim ide zir ü zeber

Fethine taʻmîrine târih ile meʻmûr olup
Neyli-i kemter de bu hıdmetle oldı behre-ver

Geldi tâ ki hâtıra bir beyt kim mısraʻları
İmtizâc itmîş biri biriyle çün şîr ü şeker

Mısraʻ-ı evvel olup târih-i fethi kalʻanıñ
Mısraʻ-ı şâni virir târih-i taʻmîrin haber

Feth idüp bu kalʻayı yümn ile sultânü'l-ümem Sene 1152

Kıldı meʻmûr anı ol Sultân Mahmûdü's-siyer¹⁷¹ Sene 1157

beyitlerinden oluşan manzumesi, hem kalenin H. 1152/M. 1739'da

¹⁷¹ Bkz. T. 65.

fethedilmesinin ve hem de H. 1157 /M. 1744'te tamir edilmesinin târihini verir. Neylî'nin bu târih manzumesi, tamiratın bitmesinden sonra Belgrad kalesinin İstanbul Kapısı üzerine Sultân I. Mahmud'un tuğrası ile birlikte bir kitâbe halinde asılmıştır. Semavi Eyice'den öğrendiğimize göre "İstanbul kapısı Belgrad'ın Sırp'lara kesin olarak tesliminden sonra 1867-68 yıllarında yıktırılmış, sadece İkinci Dünya Harbinden az önce ve sonra yapılan kazılarda İstanbul'a giden ana yolun kaldırımli başlangıcına rastlanmıştır. Bugün, İstanbul kapısını süsleyen Sultân I. Mahmud'un tuğrası ile yukarıda metni verilen kitâbe, Viyana dışında Hadersdorf'da bir parkın içinde bir de Türk mezarının parçaları ile birlikte bulunmaktadır." Aynı kaynaktan öğrendiğimize göre bu târih manzumesinin bütün beyitleri değil de, sadece 1, 3, 7, 9, 10, 11, 14, 16, 17. beyitleri olmak üzere toplam 9 beyti bu kitâbeye nakşedilmiştir.¹⁷²

H.1155/M. 1742'de vukû bulan İrân meselesi dolayısıyla toplanan heyette Neylî'nin de bulunduğunu biliyoruz. Bu konuda Subhî Târihi'ndeki "Ameden-i Münîf Muştâfâ Efendi ve Vukû-ı Müşâvere der Huzûr-ı Şadr-ı 'Uzmâ" başlığı altında verilen bilgiler bizi yeterince aydınlatmaktadır¹⁷³.

Toparlayacak olursak, Ahmed Neylî, toplam dört hükümdar devrinde yaşamış; 1703 yılında vukû bulan Edirne veya Feyzullah Efendi Hadisesi ile 1730'daki Patrona Halil ayaklanmasını görmüş; devrinin birçok önemli hadisesine de gerek şiiirleriyle ve gerekse varlığıyla iştirak etmiştir. Şiiirlerinde izlerini gördüğümüz en önemli zaman veya devre ise özellikle Lâle Devri diye bilinen 1718-1730 yılları arasında kalan devredir.

2 . Diğer Şairlerle Münasebetleri

a- 18. yy. Şiiri ve Neylî

1699'da imzalanan Karlofça antlaşmasıyla, parçalanmaya ve çökmeye doğru hızla giden Osmanlı İmparatorluğu üç kıtayı titreten bir dev olmaktan çıkmış, elinde bulundurduğu topraklara sahip olma

¹⁷² Bkz. Prof. Dr. Semavi Eyice: "Hadersdorf'da Türk Taşları Belgrad'dan Viyana'ya Götürülen Taşlar", Kaynaklar, I, İstanbul 1983, s. 38.

¹⁷³ Subhî: Târih, vr. 210 ab-211a. Ayrıca tezimizde "İlmiye Teşkilatında Aldığı Görevler" başlığı altında da daha önce bilgi verilmişti.

mücadelesinde olan bir devlet manzarası arz etmeye başlamıştır. Ancak, siyasi alandaki bu gelişmelere rağmen yine de 17. yüzyılda olduğu gibi, 18. yüzyılda da, divan şiirinde gerileme değil, ilerleme görülür.

18. yy., Osmanlı kültürünün iyice olgunlaştığı ve kendine has özellikler kazandığı bir dönemdir. Buna paralel olarak, bilhassa divan şiirinde, mahallî ve millî unsurlar daha da kuvvet kazanmaya başladığı için, daha önceki şairler tarafından üstad olarak kabul edilen birçok İrân şairini Osmanlı şairlerinin artık örnek olarak almamaya gayret ettiklerini görmekteyiz. Klasik Türk şiiri, kendi başına müstakil bir seyir takip etmekte, mahallî hayattan alınan konular sadece mesnevîlerde değil, gazeller, hatta kasidelerde bile işlenmeye başlanmaktadır. Bu yüzyılda, mahallîleşme ve günlük hayattan alıntı yapmanın en belirgin temsilcisi Nedîm'dir. Nedîm ve ondan etkilenmiş, ona nazireler yazmış devrin önde gelen şairlerinin hepsinde de bu hususiyeti canlı bir şekilde görüyoruz.

Bu devrin belirgin özelliklerinden biri de, şairler arasında Arapça ve Farsça kelimelerin aşırı şekilde kullanılmasına karşı bir tepkinin oluşmasıdır. Aslında biliyoruz ki, bu tepki daha 17. yy.'da, Nâbî'nin "*Dîvân-ı gazel nüsha-i kâmûs değildir*" mısraında olduğu gibi bir ses getirmeye başlamıştır.

İşlenen konularda mahallîleşme ve kullanılan dilde sadeleşmenin hakim olduğu bu devirde haliyle İrân tesiri daha da azalmıştır. Ancak, yine de bu devir Türk şiirinde Şevket-i Buharî ve Sâ'ib'in tesiri vardır. Nedîm ve Şeyh Gâlib üzerinde "Şevket" in, Nâbî mukallitlerinde ve Râgıp Paşa'da "Sâ'ib" in tesiri çok bârizdir.¹⁷⁴ Neylî'de de özellikle Sâ'ib tesirinin kuvvetli olduğunu biliyoruz. Divanında Sâ'ib'in gazellerine nazireler ve tahmisler vardır.

18. yy.'ın ilk yarısında, özellikle 1730'a kadar, klasik Türk şiiri hükümdar III. Ahmet ve sadrazamı Damat İbrahim Paşa tarafından korunmuş, devrin birçok önemli şairi himâye altına alınmıştır. Bu sebeple, bu devir şairlerinin çoğu hükümdar ve sadrazamına kasideler, medhiyeler yazmıştır. Bu devrin meşhur şairlerinden Osman-zâde Tâib, şehzâde İbrahim'in doğumuna bir târih manzumesi yazdığı için, bizzat hükümdar tarafından "Reis-i şairân" ünvanı ile taltif edilmiştir.

¹⁷⁴ Bkz. Prof. Dr. Köprülü-zâde Mehmed Fuad: Eski Şairlerimiz Divan Edebiyatı Antolojisi, İstanbul 1931, s. 453.

18. asırda, kaside ve gazel türlerinde Bâkî, Nefî gibi büyük şairlerin tartışma götürmez bir nüfuzu vardır. Bilhassa kasidede Nefî, bütün bu asır şairleri tarafından üstat olarak kabul edilmiştir. Gazel tarzında ise Nedîm ve Nâbî tarzının birbiriyle âdetâ bir mücadele halinde olduğunu görüyoruz. Nedîm'in şühâne gazel tarzı ile Nâbî'nin hikemî gazel tarzı, özellikle bu devrin ilk yarısı şairleri arasında çok rağbet görmüştür. Fakat, yüzyılın sonlarına doğru bu iki tarz da çöküntüye uğramış, Köprülü'nün deyişi ile "*Râgıb Paşa ve Şeyh Gâlib istisna edilecek olursa, Enderunlu Fâzıl, Sünbülzâde Vehbî gibi alelade mukallitler*" yetişmiştir¹⁷⁵. Artık ömrünü doldurmak üzere olan klasik Türk şiirinin sonu veya inhitâtı, asrın sonlarına doğru iyice belirginleşmeye başlamıştır. Şiir canlılığını kaybetmiş, yeni ve orijinal buluşlar ortaya çıkmamış, taklitte ibtizâle, bayağılığa düşülmüştür.

Bu devrin önemli şairleri kaynaklara göre, Nedîm, Şeyh Gâlib, Nesfîb, Kâmî, Sâmî, İzzet Ali Paşa, Râşid, Seyyid Vehbî, Nahîfî, Neylî, Nazîm, Çelebi-zâde Asım, Selîm, Osman-zâde Tâib, Dürrî, Sâkıb, Ârif, Sâlim, Râtib Ahmet Paşa, Râgıb Paşa, Esrâr Dede, Enderunlu Fâzıl, Surûrî, Sünbül-zâde Vehbî, Hoca Neş'et ve Fitnat Hanım'dır¹⁷⁶. 18. yy.'ın ilk yarısında yaşamış, kaynaklar tarafından kıymetli olduğu ifade edilmiş olan şairlerin sayısı ise daha azdır. Bunlar, Nedîm (Ö.1730), Neylî(Ö. 1748), Osman-zâde Tâib(Ö. 1723-24), Nazîm(Ö. 1723-24), Nahîfî(Ö. 1738), Seyyid Vehbî(Ö. 1736), Sâmî(Ö. 1733-34), Râşid (Ö. 1735-36), Dürrî(Ö. 1722-23), Kâmî(Ö. 1723), Selîm(Ö. 1725-26), İzzet Ali Paşa(Ö. 1734-35) ve Çelebi-zâde Âsım(Ö. 1759-60)'dır.

Asrın başında, ya da Lâle devri diye adlandırılan dönemde üstad olarak kabul edilen ancak üç şair vardır. Bunlar, meşhur Şeyh İbrahim Gülşeni'nin oğlu olan, "Edirneli Efendi" diye de tanınan Kâmî(Ö. 1723); Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî(Ö. 1748) ve Seyyid Vehbî tarafından "her fennin allâmesi" diye vasıflandırılan, büyük bir âlim olan Selîm(Ö. 1725)'dir.

Bu ilk devir şairlerinin arasında Nedîm'in etkisi altında kalmayan, ona nazire söylemeyen yok gibidir. Aslında, klasik edebiyatımızın genel özelliklerinden olan nazire söylemek, adeta bu devrin karakteristiği halini almıştır. O kadar ki, hemen hemen bu devir şairlerinin gazelleri tamamen

¹⁷⁵ Bkz. aynı eser. s. 457.

¹⁷⁶ Bkz. "Divan Edebiyatı", TDEA., C. II,(1977), s.336.; Prof. Dr. Köprülü-zâde Mehmed Fuad: Eski Şairlerimiz Divan Edebiyatı Antolojisi, s.457.; Abdülbaki Gölpınarlı: Divan Şiiri XVIII. y.y., İstanbul 1955, s. 5.

birbirlerine naziredir. Ancak, Neylî açısından bu etkilenmeyi çok ileri derecelere çıkarmak pek doğru olmayacaktır. Çünkü, Neylî bu devir şairleri içerisinde kendisine has bir edâya sahip olanlardandır. Şiirlerinde bazan neş'e, bazan keder hâkimdir. Fakat, hepsinden de önemlisi ondaki didaktik edâdır. Neylî'yi, şiirlerinde genellikle eğitici bir kişi olarak görmekteyiz. Tabî ki, bundaki en önemli âmil, kendisinin öncelikle bir müderris, yani eğitici, öğretici olmasıdır. Bu asır şairleri hakkında kısa kısa bilgiler veren Köprülü, büyük şairlerdendir diye vasıflandırdığı ve "bu devrin mümtaz bir simasıdır" dediği Neylî'den bahsederken "*...sade fakat çok temiz ve ahenktar bir lisanla yazdığı mahdut gazellerinde bazan hakimane, bazen şuhane, lakin daha samimi bir eda...*"¹⁷⁷ taşıdığını ifade etmektedir. Bu kısa malumattan da anlaşılacağı üzere, Neylî'deki diğer şairlerin etkisi, basit bir taklit değil, devrin müsaade ettiği ölçüler içerisindeki normal ilişkiler neticesi ortaya çıkan şairler arası bir münasebettir. Dolayısıyla, Neylî nazirelerinde bile orijinal kalmayı başaramış bir şairdir. O, hiç bir zaman meselâ, Nâbî tesiri altında kalan, Seyyid Vehbî ve Râşid gibi, şiirlerinde bu tesiri alenen göstermemiştir. Hiç bir zaman kendisini üstat sayılan herhangi bir şairin muakkıbı olarak tanıtmaya, veya kabullendirmeye çalışmamıştır.

18. yy., klasik edebiyatımızda çok fazla sayıda şairin bulunduğu, Nedîm gibi belki de Türk edebiyatının yetiştirdiği en büyük şairlerden birini de içerisinde barındıran bir devir olmakla beraber, aynı zamanda en olgun ve verimli devresini idrak etmekte olan bu edebiyatın çöküş devresidir.

18. yy. şairleri bir önceki asrın modasına uyup, nazmın muhtelif türlerine ağırlık vererek çeşitli vâdilerde eserler vücuda getirmişlerdir. Hiciv, hezel, lügaz, muammâ, târih gibi türler de büyük bir kullanım alanına kavuşmuştur. Fakat, aslında edebî kıymetleri çok mahdut olan bu türlerde de bariz bir yenilik, bir hususiyet genellikle yoktur. Devrin umumi temayüllerine göre, şühâne ve müstehcen sayılabilecek açık şiirlerin çoğalmasına rağmen, tasavvufî neşveyi ve dînî ilhamı haiz şiirler de kuvvetini büsbütün kaybetmemiştir. Bu asırda mesnevi tarzında manzum hikayeler çok yazılmıştır; fakat bunlar ekseriyetle mahallî hayattan alınmış küçük eserlerdir. Bunların edebî kıymetleri de genellikle çok mahduttur.

¹⁷⁷ Bkz. Prof. Dr. Köprülü-zâde Mehmed Fuad: Eski Şairlerimiz Divan Edebiyatı Antolojisi, s. 454-455, 518-519.

Klasik hamse mevzuları ve büyük mesneviler artık büsbütün terkedilmiş gibidir¹⁷⁸.

Bu devir şairlerinin rağbet ettiği lügaz ve muammâ Neylî'nin de kullandığı türlerdendir. Neylî divanında, biri Arapça ve mensur olmak üzere 14 lügaz ve 6 tane de muammâ vardır. Bu lügazlardan birisi de lügaz hakkındadır.

Ol nedir kim bir hişâr-ı mânevi
Beytler ekşer içinde meşnevi

Fethine erbâb-ı tabe idüp gülüvv
Ortaya alurlar anı sû-be-sû

Hâşılı bir sırr-ı mübhemden garaz
Oldı gâhî cevher ü gâhî 'araz

Söylesem de ben anı saña nedir
Yine sorarsın anı baña nedir

Oldı reh-ber kendüsine bu lügaz
Görinen köye kulağuz istemez¹⁷⁹

Muammâ, birçok Türk şairi tarafından pek itibar görmemiş bir edebî türdür. Meselâ, Bâkî, Nefî, Nedîm gibi üstadların divanlarında hiç muamma örneği yoktur. Fakat, Nâbî gibi bazı büyük şairlerin de divanlarında bu türden örnekler bulundurduğunu biliyoruz.

b- Nazireleri ve Şiirlerinin Tanzir Edilmesi

Neylî'nin Türkçe şiirlerinde Nedîm, Nâbî, Nefî, Bâkî, Nazîm, Nâ'îlî, Farsça şiirlerinde de Sâ'ib ve Nizâmî tesiri görülür.

Neylî'nin Nedîm edâsını andıran gazellerinin bir kısmı gerçekte de

¹⁷⁸ Bkz. Prof. Dr. Köprülü-zâde Mehmed Fuad: Eski Şairlerimiz Divan Edebiyatı Antolojisi, s. 454.

¹⁷⁹ Bkz. L. 2.

Nedîm'e nazire olarak yazdığı şiirleridir. Bunların bazılarında bunu kendisi de ifade eder. Mesela, devrin birçok şairi tarafından tanzir edilmiş olan Nedîm'in

*Sâkıyâ hûşum alan zenzeme-i çeng midir
Yoksa destindeki peymâne-i gülteng midir*

*Nağmene tîr-i nıgeh pîş-rev olmakda meger
Mutrib ebrûda kemânınla hem-âheng midir*

*La'l-i handân mı yâhûd kûçe-i verd-i terde
Dest-i tarab-ı sabâdan çözülen deng midir*

*Perde-i şermi giderdin ruh-ı pür-tâbından
Kasd o gül-çihreye ey duht-ı ineb reng midir*

*Bir nihânice tebessüm de mi sığmaz cânâ
Söyle billah dehenin tâ o kadar teng midir*

*Lezzetinden nice âb olmadın ol la'l-i terin
Meded ey sâgar-ı yâkût dilin seng midir*

*Ne bu nev-nakş-ı tirâzende Nedîmâ yohsa
Üstâd-ı kalemin hâme-i erjeng midir¹⁸⁰*

şeklindeki gazelini, Neylî,

*Tûde-i hûsn mi ol 'arız-ı gül-reng midir
Meşreb-i nâz mı yohsa dehen-i teng midir*

*Mûy-ı müşgîn-i ser-âmedle ser-efrâz olmuş
Hâl-i dilber sipeh-i fitneye ser-heng midir*

Müjeler sâha-i çeşnimde hayâliñ üzre

¹⁸⁰ A. Gölpınarlı: Nedim Divanı, İstanbul 1972, s. 266.

Biri birine girüp saf-zede-i ceng midir

Dil-i uşşâkda fikr-i hatı nâ-ber-câdır
İşk mirâti meger cilve-ge h-i jeng midir

Târ-ı zülfünde olan ukdeler aldı hûşum
Sâhir-i gamzesi bend itdigi nîreng midir

Pey-rev olmakda Nedîmâya özür-hVâh olduñ
Neyliyâ söyle e pây-ı kalemiñ leng midir¹⁸¹

şeklinde başarılı bir şekilde tanzir ederken Nedîm'e nazire yaptığını da ifade etmektedir.

Bilindiği gibi, klasik edebiyatımızda, kadını, kadın güzelliğini, aşkın maddi ve manevi zevklerini konu alan, zarif, nükteli ve çapkın bir üslupla söylenmiş gazellere "şûhâne gazel" denir. Böyle söylenmiş gazellerden bahsedildiğinde de akla hemen "Nedîm-i nükte-perdâz" gelir. Bu tarz gazel yazma, Nedîm'le o kadar alâkalıdır ki, böyle bir üslupla gazel söylemeye "Nedîmâne tarz" denilmiştir. Nedîm'in bu tür gazellerinden olan ve aslında İzzet Ali Paşa'ya nazire olan,

*Haddeden geçmiş nezâket yâl ü bâl olmuş sana
Mey süzülmiş şîşeden ruhsâr-ı âl olmuş sana*

*Büy-i gül taktîr olunmuş nâzun işlenmiş ucu
Biri olmuş hoy birisi dest-mâl olmuş sana*

*Sihr ü efsûn ile tolmışdur derûnun ey kalem
Zülfî Hârût'un demek mümkün ki nâl olmuş sana*

*Şöyle gird olmuş fireng-istân birikmiş bir yire
Sonra gelmiş gûşe-i ebrûda hâl olmuş sana*

*Ol büt-i tersâ sana mey nûş ider misin dimiş
El-amân ey dil ne müşkil-ter suâl olmuş sana*

¹⁸¹ Bkz. G. 45.

*Sen ne câmun mestisin ayâ kimün hayrânısın
Kendin aldurdun gönül n'oldun ne hâl olmuş sana*

*Leblerün mecrûh olur dendân-ı sin-i bûseden
La'lün öpdürmek bu hâletle muhâl olmuş sana*

*Yok bu şehri içre senün vasf itdüğün dil-ber Nedim
Bir perf-sûret görünmüş bir hayâl olmuş sana¹⁸²*

şeklindeki gazelini Neylî,

Merdüm-i çeşm-i gazâl-i Çin hâl olmuş saña
Aks-i gül mir'âte düşmüş rûy-ı âl olmuş saña

Ab u tâb-ı nâzile tahmîr olunmuş âfitâb
Ab u tâb-ı gevher-i hüsn ü cemâl olmuş saña

Vechi var cânâ sipîhr-i hüsn dirsem rûyña
Cebhe meh ruhsâr mihr ebrû hilâl olmuş saña

Nakşî çıkmış ser-nüviştî eylemiş şimdi zuhûr
Hüsnî Leylânî siyeh bir de st-mâl olmuş saña

Neyliyâ çıkmaz hayâliñden miyân-ı dil-rübâ
Ma'nî-i nâzik hayâl-ender-ğayâl olmuş saña¹⁸³

ifadeleriyle iddialı bir şekilde tanzir etmiştir.

Neylî'nin aşağıya aldığımız

Çeşmiñ ki ğvâb-ı işve ile nâ-küşüdedir
Bir fitne-i zamânedir amnâ ğunüdedir

Kaddüñ ğayâli dîde-i pür-ne mde iy perî
Bir servdir ki perverişi taraf-ı c üdedir

Mânend-i Kays olup ğöñül âvâre-i cünün

¹⁸² Bkz. A. Gölpinarlı : Nedim Divanı, s. 249-250.

¹⁸³ Bkz. G. 1.

İy âhu-yı remîde seni cüst ü cûdadır

Olsa aceb mi beste-i fitrâk-i kâkûli
Şeh-bâz-ı çeşm-i yâre göñül kim rübûdedir

Neylî ne sîm-i feyz bu deñlü vezân iken
Hayfâ yine der-i emelim nâ-küşûdedir¹⁸⁴

beyitlerinden mürekkep gazeli de, Nedim'in

“ *Ol hoş-hurâm-ı işve aceb kangı sûdedir
Seyl-i sirişk-i dîdem anı cüst-ü cûdedir*

*Görmez hayâl-i hâbda da rûy-ı matlabım
Tâ rûz-ı haşr merdüm-i çeşmim gunûdedir*

*Bakmaz gürûğ-ı mihr-i cihân-taba zerrece
Şâm-ı gam içre kaldı dil ol mâh-rûdedir*

*Dâim visâl-i dil-beri yâd etmede gönül
Mecnûn kendü kendü ile güft-ü gûdedir*

*Ser-pençe-i gamunda helâk olsa çâre yok
Şeh-bâz-ı çeşm-i yâra Nedîmâ rübûdedir¹⁸⁵ ”*

Bununla beraber Nedîm'in, yaşadığı devrin, Seyyid Vehbî, Osman-zâde Tâib, Kâmî, Dürrî, Neylî, Sâlim, Râşid ve Çelebi-zâde Âsım gibi, meşhur şairleri yanında, edebiyat târihçilerinin kaydettiği üzere, pek o kadar şöhret kazanamadığı görülür. III. Ahmed'in fermanı ile melikü'ş-şu'arâ tayin edilen Osman-zâde Tâib, zamanının şairlerinden bahsettiği

*Benim şimdengeru mahkûm-ı fermân-ı muta'imdir
Gerek erbâb-ı tedris ü gerek küttâb-ı dîvânî*

*Ve lâkin Hüsvrev-i mülk-i ma'ânî Râşid ü Vehbî
Birisi nûr-ı çeşmimdir birisi cânımın cânı*

¹⁸⁴ Bkz. G. 47.

¹⁸⁵ Bkz. A. Gölpınarlı : Nedim Divanı, s. 270.

*Mevâlf zümresin 'add eylemem şâ'ir gürûhundan
Ki nâdir bulunur nazm-âşinâ merd-i suhan-dânî*

*Velf ben bildigim şâ'ir fakat Neylî vü Kâmf'dir
Hatâdır gayra itmeme şâ'iriyyet ile bühtânı*

*Müderrişlerde ancak Âsım-ı hoş-gû müsellemdir
Ki nazm ü nesr ü fazl u ma'rifetde yokdur akrânı*

*Eger meşk etse mektûbî-i defter-dâr 'izzet Bey
Ederlerdi re'îs-i zümre-i nazm-âverân anı*

*Reşd ü Sâlim ü Şehrî vü Lem'î vü Rahîmî'dür
Benâm-ı şâ'irân-ı zümre-i küttâb-ı divânî*

*Ederdim Tâibâ her fırkanın erbâbını tayîn
Velf havfım budur şâyed ki dil-gîr ide yârânı*

*Vekîlimdir benim Vehbî-i mu'ciz-dem beyân itsün
Sunûf-ı tâze gûyânı gürûh-ı yâve destânı*

*Olur ise eger mîzân-ı temyîz-i suhan der-kâr
Bilindir herkesin ol dem kemâlâtıyla noksânı*

şeklindeki kasidesinde, Nedîm'i zikretmemiştir. Ancak, Tâib'in "vekilimdir" dediği Seyyid Vehbî'nin, "Vekaletname" adlı o devir şairlerinin derecelerini tayin için yazdığı uzun kasidesinde de Nedîm'in, zikredilmekle beraber diğer şöhretli şairler arasında biraz gölgede kaldığı görülür.

Bilindiği üzere, ahlâka ilişkin öğütler veren, şairin yaşadığı hayattaki tecrübelerine dayanan, bu konudaki görüşlerini içeren özdeyiş niteliğindeki sözlerin ağır bastığı gazellere de "hikemî gazel, hakîmâne gazel, hikmet-âmîz gazel" denir. Bu yolda gazel yazmak da hakîmâne tarz, hikemî tarz, hikemî vâdî adıyla anılmıştır¹⁸⁶. Bu tarzın en mühim temsilcisi olan Nâbî'nin hakîmâne bir üslupla yazdığı

¹⁸⁶ Cem Dilçin: Divan Şiirinde Gazel, Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), sayı 415-416-417/ Temmuz Ağustos Eylül 1986, s. 143.

*Gül-sitân-ı dehre geldük reng yok bû kalmamış
Sâye-endâz-ı kerem bir na'l-i dil-cû kalmamış*

*Eylemiş der-beste dükkânın tabîb-i rûzgâr
Hokka-i pîrûze-i gerdûnda dârû kalmamış*

*Teşnegânın çâk çâk olmuş leb-i hâ' his-geri
Çeşme-sâr-ı merhametde bir içim sû kalmamış*

*Kadrin anlar yok bilür yok her dür-i sencîdenün
Çâr-sû-yı kâbiliyyetde terâzû kalmamış*

*Ceyş-i gamdan kande itsün ilticâ ehl-i niyâz
Kal'a-i himmetde Nâbî burc u bârû kalmamış*

beyitlerinden oluşan gazelini, Neylî şu şekilde tahmis etmiştir:

I

- 1 Hâr-zâr olmuş cihân bir verd-i hüd-rû kalmamış
- 2 Neşve-bahş-ı kâm olur bir câm-ı memlû kalmamış
- 3 Bir giyâh-ı sebz yok bir berg-i hoş-bû kalmamış
- 4 Gülsitân-ı dehre geldik reng yok bû kalmamış
- 5 Sâye-endâz-ı kerem bir na'lı-i dil-cû kalmamış

II

- 1 Çâre-perdâz olmadı çün nakd-i çeşm-i eşk-bâr
- 2 Cân-sipâr olmakdan özge kalmadı uşşâka kâr
- 3 Derd ü mihnetle helâk olsa n'bla her dil-fikâr
- 4 Eylemiş der-beste dükkânın tabîb-i rûzgâr
- 5 Hokka-i firûze-i gerdûnda dârû kalmamış

III

- 1 Geçme yüp nakd-i niyâzı âşık-ı şûrîdeniñ
- 2 Seng-veş yok râğbeti la'î-i sirişk-i dîdeniñ
- 3 Kârı sûd itsün mi hiç kesb-i me'ârif ideniñ

- 4 Kâdrin aňlar yok bilür yok merdüm-i sencidenin
5 Çarsû-yı kâbiliyye tde terâzû kalmamış

IV

- 1 Hicr ile pür-süz iken erbâb-ı aşkıñ dilleri
2 Eylemez çeşm-i terahhumla nigâh-ı kemteri
3 Reşha-i lutfın dirig eyler leb-i laf-i teri
4 Teşnegâniñ çäk-çäk olmuş leb-i h^vâhiş-geri
5 Çeşme-sâr-ı merhametde bir içim şu kalmamış

V

- 1 Leşker-i endüh u gam Neylî olup âşûb-sâz
2 İtmeye kaşd-ı hücum-ı cânile şad Türk ü Tâz
3 Her taraftan gelmede tır-i cefâ-yı cân-güdâz
4 Ceş-i gamdan kande itsün ilticâ ehl-i niyâz
5 Kal'a-i himmetde Nâbî burc u bârû kalmamış¹⁸⁷

Yine, Nâbî'nin "görmüşüz" redifli meşhur gazelini de son beyti eksik kalmakla beraber, "*Tahmîs-i Gazel-i Nâbî*" başlığı altında

I

- 1 Geh bu bezmiñ cân-ı vaşl-ı hoş-güvârın görmüşüz
2 Mübtelâ-yı hicr olup gâhî humârın görmüşüz
3 Rûzgârıñ hâşılı her güne kârın görmüşüz
4 Bâğ-ı dehriñ hem hazânın hem bahârın görmüşüz
5 Biz ne şâtiñ da gamıñ da rûzgârın görmüşüz

II

- 1 Her zamân iy dil bu bezm-i munkalib-ahvâlde
2 Rûy-ı kâm olmaz nümâyân sāgar-ı âmâlde
3 Neşve-i cânıñ fenâsın yâd idüp her hâlde
4 Çok da mağrûr olma kim meyhâne-i ikbâlde
5 Biz hezârân mest-i mağrûruñ humârın görmüşüz

III

- 1 Leşker-i cāh u celāli sâz-kâr olmaz yine
- 2 Sahti-i bünyād-ı ikbâli medâr olmaz yine
- 3 Üstüvâr olsa ne de flü ber-ķarâr olmaz yine
- 4 Töb-ı âh-ı inkisâra pây-dâr olmaz yine
- 5 ‘Arşâ-i cāhıñ nice sengin-hişârin görmüşüz

IV

- 1 Rıfât ile urşa cüftî dâmen-i eflâke dest
- 2 Olma girre kaşr-ı cāhı eyleyüp cāy-ı nişest
- 3 Kim idüp bir dem revâķ-ı tāk-ı vâlâsın şikest
- 4 Bir hurûşıyla ider biñ hâne-i ikbâli pest
- 5 Ehl-i derdiñ seyl-i eşk-i inkisârin görmüşüz¹⁸⁸

şeklinde hakîmâne üslupla tahmis etmiştir.

Nâbî'nin "görmüşüz" redifli gazeline nazire olarak yazdığı gazeline de aşağıya alıyoruz.

Yârden ne bûse aldık ne kenârın görmüşüz
Nehl-ı kâmiñ dahı ne bergin ne bârın görmüşüz

Hün-ı dil yâ zehr-i telhâb-ı sitemdir sâkiyâ
Bezm-i dehrif biz şarâb-ı hoş-güvârın görmüşüz

Lücce-i pür-cûş-ı ırşkız bir havâda kalmazız
Firķatin de vuşlatın da rûzgârın görmüşüz

‘Andelîbâ lâf urup itme teferrüd ırşkda
Biz seniñ gibi bu gül-şende hezârın görmüşüz

Şadme-i pây-ı humâr eyler serin âhir şikest
Bezm-i cāhıñ Neyliyâ çok bâde-hvârın görmüşüz¹⁸⁹

Ayrıca, Neylî'nin aşağıya aldığımız gazeli de bir hikemi şiir olarak

¹⁸⁸ Bkz. M. 8.

¹⁸⁹ Bkz. G. 84.

Nâbî tarzında yazılmıştır:

‘Âlem bakılsa şafha-i ‘ibret degil midir
Eczâ-yı kevn nüsha-i hikmet degil midir

‘Kaddîñ kabâ-yı surhıla âfet degil midir
Âfet degil kızılca kıyâmet degil midir

Nâhcîr-i kâmu elde bilürse ‘aceb mi kim
Dil şâh-bâz-ı sâ‘id-i himmet degil midir

Bak cûş-ı bahr-ı eşkime âgûş-ı vaşla gel
Cânâ kenâr-ı cây selâmet degil midir

Şâh-ı bahâr açdı çemen mülkini yine
Erbâb-ı ‘yza vakt-i ganîmet degil midir

Geldikçe baña nâveg-i cevriñ rakîbe de
Sehv ile râst gelse işâbet degil midir

Berğ-ı nigâhı itdi hebâ hırmen-i dili
Ol şûh-ı fitne-cû ‘aceb âfet degil midir

Kalsa küşâde dîde-i hürşîd ü meh n’bla
Neylî bu ‘âlem ‘âlem-i hayret degil midir

Neylî'nin tesiri altında kaldığı şairlerden birisi de Nefî'dir. Kaside vadisinde üstad sayılan Nefî, zengin lisanı, azametli hayalleri ve muhteşem üslûbu ile klasik Türk edebiyatının en mümtaz şahsiyetlerinden birisi olmaya hak kazanmıştır. Osmanlı şairleri arasında Farsça şiirler yazmakta başarılı olan birkaç şairden biri de Nefî'dir. Türkçe şiirlerinde olduğu gibi Farsça şiirlerinde de Urî ve Enverî tesiri göze çarpar, rubailerinde de ara sıra Hayyam nüfûzu hissedilir. Ölümünden sonra her edebî nesil üzerinde Nefî tesiri devam etmiştir. Her devrin büyük şairleri Nefî'yi kasidecilikte yetişilmez bir üstad olarak tanımışlardır. Nefî'den sonra yazılan Türkçe

kasidelerde mutlaka Nefî tesiri göze çarpar¹⁹⁰. Neylî'nin sadece kasidelerinde değil, gazellerinde bile Nefî tesiri vardır:

Hatt hüsni âteşin-i dil-ârâya şân virir
Perde cemâl-i nağme-i pür-sûza ân virir

“Aşık kad-i hamîde vü ahın ki arz ider
Ol şeh-suvâr-ı işveye tîr ü kemân virir

Viridi güc ile “aşıkâ cânâneyi rakîb
Hîleye iş gören kişi mihnetle cân virir

Meclisde saña düşmen-i bed-kâr olur yakın
“Uşşâka bu muâmele cânâ gümân virir

Neylî alınca nişger-i hâmesin ele
Dâd-ı edâ-yı Nefî-i şîrin-zebân virir¹⁹¹

şeklindeki gazeli buna örnek olarak verilebilir.

Bâkî de Neylî'nin takdir ettiği üstad şairlerdendir. Neylî, Sadrazam Ali Paşa için yazdığı,

- 1 Yine ahkâmın icrâ kılmağa nevrûz-ı sultânî
Çemende eyledi tertîb-i dîvân-ı gülistânî
- 2 İder şad-perde-i nâz içre gonce handesin nihân
Hezâr-ı zârûñ ammâ perde-bîrûn oldu efgân
- 3 Degildir rûy-gerdân keşret-i feryâd u zârından
Hezârından biñ olsa yüz çe virmez verd-i handânı
- 4 Çirâgân eylediler makdem-i sultân-ı nevrûza
Gül ile lâle gül-zârın olup şem-i fîrûzâm
- 5 Meger bir servûñ oldu bî-karâr-ı bâde-i “ışkı
Degül beyhûde cûy-ı gülşeniñ mestâne cevîâm
- 6 Budur erbâb-ı tabâñ re’yi her dem bâg-ı “âlemde
İderler vasf-ı rengin-i bahâra hâme-cunbânî

¹⁹⁰ Köprülü-zâde, M. Fuad: Eski Şairlerimiz Divan Edebiyatı Antolojisi, s. 396.

¹⁹¹ Bkz. G. 32.

- 7 Vellî şimdi budur şâyeste kim vaşf ideler dâ'im
Bahâr-ı 'ahd-i 'adl-i Âşafî'n olup genâ-h'vânı
- 8 Bahâr-ı 'âlemi'n ezhâr-ı gûn-â-gûnı var ancak
Bahâr-ı 'ahdidir izhâr iden eşmâr-ı ihsânı
- 9 Şifâ-yı şadr-ı devlet pâk-fıtrat Bû 'Alî-hikmet
Mühim-sâz-ı şerî'at hâmi-i kânûn-ı 'Osmânî
- 10 Cenâb-ı şadr-ı azam dâver-i dâniş-ver-i ekrem
Müşîr-i muhterem revnak-fezâ-yı mülk-i hâkânî
- 11 Bir ism-i bî-müsemmâ idi şimdi şâhibin buldı
N'bla kesb-i şeref kılsa Nizâmü'l-mülk 'üvânı
- 12 Yed-i tülâ-yı 'ilm ü fazlına şâhid bu besdür kim
Sipihre eyledi peyveste kâdr-i ehl-i 'irfânı
- 13 Olup tâbende nûr-ı 'adli aktâr-ı memâlikde
Cihânı çeşm-i erbâb-ı kemâle kıldı nûrânî
- 14 Bu 'aşr için dimiş güyâ bu beyt-i pâk-mazmûnı
Hudâ şâd ide dâ'im rûh-ı Bâkî-i suhan-dânı
- 15 Metâ'-ı mârifet geldi revâcın buldığı demler
Zer-e fşân eylesün nergisler evrâk-ı gülîstâm,¹⁹²

beyitlerinden oluşan kasidesinde görüldüğü gibi, Bâkî'den hürmetle bahsetmektedir. Yine bu saygıdan ötürü, Bâkî'nin,

*Dilâ bülbül sanurdum ben hemân gül-şende dil-dâde
Belâ bu güllerin ruhsânına şeb-nemde üftâde*

*Disem bir bûse vir cânâ dir ihsân itdi mi Leylâ
Cemâli bâğınun şeftâlüsinden Kays-ı nâ-şâde*

*Nümûne gonçe-i ra'hâ leb-i rengin-i Şifrin'e
Nişâne lâle-i sahrâ dil-i hûnün-i Ferhâde*

¹⁹² Bkz. K. 12, ayrıca bkz. Sadettin Nüzhet Ergun: Bakî Hayatı ve Şiirleri, s. 17.

*İşitdik âhiretde hür u kevser var imiş ammâ
Nazîr olur mı iy sūff mey ü mahbûba dünyâda*

*Sözüm dinle mugannî nagmesin gûş itme iy Bâkî
Garaz sana nahîhatdir kulak tut kavî-i üstâda*

beyitlerinden oluşan gazelini,

I

- 1 Hemân bir sen şanurdum iy göñül zencîr-i sevdâda
- 2 Ne diller var ki düşmüş kalmış ol zülf-i semen-sâda
- 3 Nigâh itdikce her dem itdigi efgân u feryâda
- 4 Dilâ bülbül şanurdum ben hemân gül-şende dil-dâde
- 5 Belâ bu güllerin ruhsârına şeb-nemde üftâde

II

- 1 Olup divâne bir şûh-ı perî-rûye dil-i şeydâ
- 2 Cünûn-ı ırşkîma ırşk itdi Kays u Vâmık u Azrâ
- 3 Kıyâs idüp yine Kays'a beni ol dil-ber-i ra'nâ
- 4 Disem bir bûse vir cânâ dir ihsân itdi mi Leylâ
- 5 Cemâli bâğının şeftâlüsünde n Kays-ı nâ-şâde

III

- 1 İdüp taşvîr-i eşyâ ser-be-ser ressâm-ı dirîne
- 2 Ne şûret viridi seyr it âlemiñ gülşen-se râyine
- 3 Niçe hem-reng imiş gör hüsn ü ırşkı biri birine
- 4 Nümûne gonçe-i ra'nâ leb-i rengin-i Şirîne
- 5 Nişâne lâle-i şahrâ dil-i hûnîn-i Ferhâde

IV

- 1 Ne deñlü vâiz itseñ rind-i ırşka vâde-i ferdâ
- 2 İder elbette meyl-i dilber ü şahbâ-yı gam-fersâ
- 3 Şeniden key buved mânend-i diden iy dil-i şeydâ
- 4 İşitdik âhiretde hür u kevser var imiş ammâ
- 5 Nazîr olur mı iy şüff mey ü mahbûba dünyâda

V

- 1 Şadâ-yı dil-keş-i mutrib ne deñlü tutsa âfâkı

- 2 Tesellî eylemez Neylî dil-i mahzûn u müştâkı
- 3 Koyup bir dem nevâ-yı nâle-i pür-sûz-ı "uşşâkı
- 4 Sözüm difle muğannî nağmesin gûş itme iy Bâkı
- 5 Garaż saña naşihatdir kulak tut kavlı-i üstâda¹⁹³

şeklinde tahmis etmiştir.

Neylî, gazelde Neşâtî tesirinde olan 18. asır şairlerinden Yahyâ Nazîm'e¹⁹⁴ de nazire yazmıştır.

Güftâre gelüp olsa dehâmîñ güher-endâz
Hacletle olur gonçe-i pür-jâle ser-endâz

Almağa mecâl olmadı hayret-zede oldum
Sende nazarım kaldı olunca nazar-endâz

Tîr-i nigeş-i çeşm ile bir gamzesi Tâtâr
Hürmen-geh-i sâmanıma oldu şerer-endâz

Tâk itdi hased kâmet-i hûbâm olaldan
Ebrûlarıñ eyvân-ı cemâle kemer-endâz

Ruḡşat virüp açılma şakın gül gibi cânâ
Ger dest-i nesîm olsa daḡı perde-ber-endâz

Pey-revligiñ eşâr-ı Nazîme yine Neylî
Kân-ı suḡana olmağa beñzer güher-endâz¹⁹⁵

beyitlerinden oluşan bu gazeli buna bir örnek olarak verilebilir.

Neylî'nin etkilendiği şairlerden bir diğeri de Sebk-ı Hindî tarzının önemli temsilcilerinden olan Nâ'îlî'dir. Onun,

Hevâ-yı aşka uyup kuy-ı yâra-dek gideriz

¹⁹³ Bkz. M. 5.

¹⁹⁴ Yahyâ Nazîm hakkında geniş bilgi için bkz. Haluk İpekten: "Nazîm", İ.A., C. IX, (1988), s. 143-144.

¹⁹⁵ Bkz. G. 88.

Nesim-i subha refkiz bahâra-dek gideriz

*Pelâspâre-i rindî be-duş u kâse be-kef
Zekât-ı mey verilir bir diyâra-dek gideriz*

*Tarîk-i fâkada hem-keş olup Senâ'îye
Cenâb-ı Külhânî-i Lâyhâra-dek gideriz*

*Verip tezelzül-i Mansûru sâk-ı arşa tamâm
Hudâ Hudâ diyerek pâ-y-ı dâra-dek gideriz*

*Ederse kand-ı lebin hâtır-ı mezâka hutûr
Diyâr-ı Mısra değil Kande-hâra-dek gideriz*

*Felek girerse kef-i Na'îliye damânın
Seninle mahkeme-i Girdgâra-dek gideriz¹⁹⁶*

beyitlerinden oluşan gazelini,

İdüp te fehhus-ı dil kûy-ı yâre dek gideriz
Karâr-gâh-ı dil-i bî-karâre dek gideriz

Mezâma nûkhet-i müşgîn-i zülfi irse eger
Hıtâ vü Çine degil çak Tatâre dek gideriz

Şalup dili yem-i ırşka o gevher-i hüsniñ
Hevâ-yı vaşlı ile bir kenâre dek gideriz

Añup o Leyli-i hüsni mişâl-i Kays gehî
Cünûn-ı ırşkla bir küh-sâre dek gideriz

İlâc-ı derd ü mahabbet sefer dimişler çün
Göñül bu derdile biz bir diyâre dek gideriz

İdüp gubâr-ı dehen tûtüyâ-yı dîde-i cân
Zihî şafâ diyerek kûy-ı yâre dek gideriz¹⁹⁷

şeklinde tanzir etmiştir.

¹⁹⁶ Bkz. Doç. Dr. Haluk İpekten : Nâ'ilî, Ankara 1986, s. 98

¹⁹⁷ Bkz. G. 75.

Bu devrin önemli şairlerinden olan Sâbit(öl. 1712) de Neylî'nin takdir ettiği şairlerdendir. Neylî'nin Şehit Ali Paşa'ya yazdığı kasidesinde geçen şu beyitler bunun bir ifâdesidir:

Lisân-ı hâşş-ı vâdî-i 'Arabda şîr-gûy olsam
Cevâd-ı hâmem eyler esb-i Tâzî gibi cevâlâm
Ger itsem Şâbit-i merhûma tarz-ı şîrde taqlîd
Hemân Şâbit şanur gûş eyleyenler dehrde anı¹⁹⁸

Neylî'nin şiirleri de devrinin şairleri tarafından beğenilmiş ve tanzir edilmiştir. Mesela, Neylî'nin,

Marîz-i bister-i aşkıñ devâyı neyler imiş
Esîr-i 'ukde-i zülfüñ rehâyı neyler imiş
Olan mişâl-i kadeh neşve-yâb-ı la'î-i lebiñ
Bu bezm-i dehrde câm-ı şafâyı neyler imiş
Şikâr-ı câna yetişmez mi çeşm-i şeh-bâzı
O zülf-i ham-be-ham-ı dil-rübâyı neyler imiş
Hezâr-veş ser-i kûyın mekân iden o gülüñ
Figân u nâleyi şubh u mesâyı neyler imiş
Yeter nezâket-i ma'nâ suhanda iy Neylî
Bu deñlü rikkat-i hüsn-i edâyı neyler imiş¹⁹⁹

şeklindeki gazelini, bu yüzyılın mukallit şairlerinden Haşmet(Ö. 1768), aynı vezin ve kafiye ile şöyle tanzir etmiştir:

"Nazîre berâ-yı Kâdî asker-i Merhûm Üstâd-ı Fezâil-Mersûm Hazret-i Neylî Efendi"

Şeh-i serîr-i melâhat vefâyı neyler imiş
Güzel olup da o terk-i cefâyı neyler imiş

¹⁹⁸ Bkz. K. 21/20-21.

¹⁹⁹ Bkz. G. 93.

Olur resîde-i hicrân çıkınca sâhile dürr
Garîk-i lücce-i vuşlat şenâyı neyler imiş

‘Atâsı vâde-i merdüm-firîbe beste iken
Kibâr-ı devlet olanlar saḫâyı neyler imiş

Olan rübûde ḫam-ı gisûvân-ı müşgîne
Hevâ-yı sünbül-i Çîn ü Hittâ’yı neyler imiş

Göñül bu ma‘reke-i pür-şavaş-ı ḫasre tde
‘Amûd-ı âha tayansun ‘asâ-yı neyler imiş

Bu zevrak-ı meyi Haşmet şuyunda kullana gör
Bulunca semt-i kenârı hevâyı neyler imiş²⁰⁰

Yine bu devir şâirlerinden olan Mîrzâ-zâde Mehmed Sâlim(1688-1739) Dîvân'ına baktığımızda da Neylî'nin gazellerine nazire olarak yazıldığı tahmin edilebilecek şiirlerle karşılaşırız. Meselâ, bâ‘iş²⁰¹, tevḫîd²⁰², göñlümüz²⁰³ ve neylersin²⁰⁴ redifli gazellerle

Pür edelden fikr-i rûyu gülşen-i endişemiz
Bülbül-i bâğ-ı cünûnuz nâledir hep pişemiz²⁰⁵

ve

Biz ki bir sâķî-i bezm-i ‘işretin meftûnuyuz
Neşve-dâr-ı büse-çini-i leb-i mey-gûnuyuz²⁰⁶

matla'lı gazeller bu yoldadır.

Neylî, devrinin birçok şâiri tarafından üstad olarak tanınmış, takdir

²⁰⁰ Haşmet: Dîvân-ı Haşmet, Kayseri Râşid Efendi Ktp., Râşid Efendi Eki 21522, vr. 75a.

²⁰¹ Bkz. Dr. Adnan Ince: Mîrzâ-zâde Mehmed Sâlim Dîvânı, Ankara 1994, s. 275, 25. gazel.

²⁰² Bkz. a.g.e. s. 281, 36. gazel.

²⁰³ Bkz. a.g.e. s. 327-328, 124. gazel.

²⁰⁴ Bkz. a.g.e. s. 378, 221. gazel.

²⁰⁵ Bkz. a.g.e. s. 331-332, 132. gazel.

²⁰⁶ Bkz. a.g.e. s. 335, 138. gazel.

edilmiştir. Bunlardan, Osmanzâde Tâib "Reis-i şairân" olunca kaleme aldığı uzun kasidesinde,

*Vefî ben bildigim şâ'ir fakat Neylî vü Kâmî'dir
Hatâdır gayra itnem şâ'iriyet ile bühtânı*

diyerek aynı devrin üstad şairlerinden olan Neylî ile beraber Edirneli Efendi diye bilinen Kâmî'ye de yüksek bir pâye vermiştir²⁰⁷. Talebelerinden Seyyid Vehbî de meşhur Vekâletname'sinde hocası Neylî için şu beyti yazmıştır:²⁰⁸

*Meger Kâmî-i kâmil Neylî-i fâzıl ola nâzır
Edîbân-ı suhandân ideler temyîz nâ-dânı*

Tâib ve Vehbî tarafından takdir edilen Kâmî'yi Neylî de kıymetli bir şair olarak görür, onun gazellerini tanzir eder. Aşağıya aldığımız iki gazel buna örnek olarak verilebilir:

Şihhat-i şeh ʻıyd-i rûze sûrdur eṣnâ-yı ʻıyd
ʻıyd ber bâlâ-yı ʻıyd ü ʻıyd ber bâlâ-yı ʻıyd

Güne güne ʻıydler biri birin taʻkîb idüp
Oldu bu sâl-i niʻamda ʻâleme âlâ-yı ʻıyd

Geldi sûr-ı pâdişâhiye reh-i yek-sâleden
Müsteḥakk-ı ḥilʻat-i teşrîfdır bâlâ-yı ʻıyd

Eyledi peyveste biri birine ʻıydeyni sûr
El ele virdiler iki dil-ber-i raṣnâ-yı ʻıyd

Şehhat-i şâ'ir ul'âdında şihhat-i hep mebzûl olan
Tanzir yâniye yekdu bu câmî pîri kâmilde tayr-ı ʻıyd

Sâl-ḥûrde çâker-i dirînedir bayrâm tām
Sûra irişdi karîrü'l-ʻavn olup lâlâ-yı ʻıyd

²⁰⁷ Kâmî için bkz. Ali Cânib: "Edirneli Efendi", Hayat mecmuası, C. I, S. 11, Ankara 10 Şubat 1927, s. 6.

²⁰⁸ Ali Cânib: "Edirneli Efendi", Hayat mecmuası, s. 6.; Ali Cânib: "Seyyid Vehbî", Hayat Mecmuası, S. 16, Ankara 17 Mart 1927, s. 5-7.

Ragbet-i üstâd ile oldı müşârun bi'l-benân
Neyliyâ bu nev-gazel çün gurre-i garrâ-yı ıyd

Hâzret-i Kâmi ki mihr-i tab'-ı pür-envâridir
Gayret-efzâ-yı cemâl-i şubh-ı şevk-efzâ-yı ıyd²⁰⁹

§

§

Bezm-i mey öyle gerek meşreb-i rindâne göre
Dide-i sâgarı rûy-ı gamı bigâne göre

Şâhid-i mey çok Aristûları bî-hûş eyler
Akl-ı evveldir o kim anı hakîm-âne göre

Bunca sûzîşleri pervâne-i aşkıñ efsûs
Mâye-i hâdedir ol şem'-i şeb-istâne göre

Seyr iden hüsnin o şûhuñ dil-i sevdâ-zedeniñ
Bilür âşüfteligin zülf-i perîşâne göre

Neyliyâ yok sözüm elhak ki nazîr olmaz imiş
Nazm-ı pâkîze-i Kâmi-i suhan-dâna göre²¹⁰

Neylî'nin Farsça şiirlerinde ise özellikle Sâ'ib tesiri dikkati çekmekle beraber, Nizâmî etkisine de şahit olmaktayız.

Sâ'ib'in beğendiği gazelini,

²⁰⁹ Bkz. G.19.

²¹⁰ Bkz. G. 147.

I

- 1 Dehen-i merd der-i mahzen-i sāmān bāşed
- 2 Her ki zed mühr-i berān genc-i Süleymān bāşed
- 3 Ez suhan ters ki cāsūs-ı zebān-dān bāşed
- 4 Nakd-i cān rā leb-i hamûş nigeh-bān bāşed
- 5 Raĥne-i memleket-i dil leb-i handān bāşed

II

- 1 Ber der-i külbe-i teslīm tevakkuf dārem
- 2 Pîr-i Kenān-ı rızâyem çî tekellûf dārem
- 3 Ber meh-i gümsede-i ĥod ne te'essûf dārem
- 4 Sîne-i şâf-ter ez çehre-i Yûsuf dārem
- 5 Nakş-ı ümmîd-i men ez seyli-i ihvān bāşed

III

- 1 Her ki şud peyrev-i erbâb-ı ĥired zîn hāmûn
- 2 Zulmet-âbâd-ı emel rā buvedeş rāh-nümûn
- 3 Dehen-i Leylî-i ĥod did zi dâgeş Mecnûn
- 4 Revzen-i âlem-i gaybest dil-i ehl-i cünûn
- 5 Men u ân şehr ki divâne firāvān bāşed

IV

- 1 Hâşıl-ı geşt-i cihān çün heme ber-bād buved
- 2 Âkıl ānest be-cûd u keremeş yād buved
- 3 Sûd-ı İn Bey'-i Selem bîn ki Ĥudâ dād buved
- 4 Dâne-i rā ki dil-i mûr ez ân şād buved
- 5 Hōşe eş rûz-ı cezâ tâc-ı Süleymān bāşed

V

- 1 ʔışk-ı bî-cān ki be-dîdār zi-dil şud tâlib
- 2 Ĥâkiyān rā şeved ân nîz be-desteş râgîb
- 3 Neyliyâ ʔışk hemān geşte beşer rā cāzîb
- 4 Cezbe-i ʔışk ne-pîçed be-melâ'ik Şâ'ib
- 5 İn kemendîst ki der gerden-i insān bāşed²¹¹

şeklinde tahmis eden Neylî, aşağıdaki gazelini de ona nazire olarak

²¹¹ Bkz. M. 9.

yazmıştır.

Rüsten ez berg ü nevâ berg ü nevâ-yı dîger est
Sîm ü zer râ hâk-kerden kîmyâ-yı dîger est

Reh-nümâyî hem zi hod-h^vâh er zi hod reften kunî
Sedd-i reh încâ be-pîşet reh-nümâ-yı dîger est

Hoş-ter âyed külbe-i endîşe ra ez âşnâ
Ma'ni-i bigâne mâ râ âşinâ-yı dîger est

Ker-ı ye m râ zûd yâbed her ki neşnâsed şitâ
Nâ-şinâyî bâ şinâ încâ şinâ-yı dîger est

Her şavâb-endîş bâşed Neylî-i hengâm-ı h^vîş
Her ki dâred fikr-i Şâ'ib Şâ'ibâ-yı dîger est²¹²

Nizâmî ile boy ölçüştüğü şu gazeli de, ondaki bu etkiyi göstermektedir.

Der devr-i hüsn-i sâki-i nâzik hırâm-ı mâ
Reşk efkened be-girdîş-i hürşîd câm-ı mâ

Sehlest kâmrâni-i vuşlat be-mâ velî
Nâ-kâmi-i maḥabbet u rîşkest kâm-ı mâ

Rûy-ı turâ zi-perde-i zülfet ne-dîde im
Şubhî bedîd hîc ne-mîkerd şâm-ı mâ

Bâ-hûn-ı dil zi-minnet-i mey bûde em halâş
Peyveste bâd ne şve-i rîyş-ı müdâm-ı mâ

Bâ-intizâmî şî'r-i Nizâmî ḥalel resed
Neylî zi-nazm-ı in gâzel-i hoş nizâm-ı mâ²¹³

²¹² Bkz. G. 15.

²¹³ Bkz. G. 6.

c- Öğrencileri

Ahmed Neylî'nin kaynaklarda zikredilen, tesbit edebildiğimiz talebeleri H. 1149/M. 1737'de vefat eden Seyyid Vehbî Efendi,²¹⁴ H. 1180/M. 1766-1767'de vefat eden Edirnekapılı Selîm el-Kâzî²¹⁵ ve H. 1183/M. 1769-1770'de vefat eden Altunçoğzâde 'Abdî Abdullah Efendi'dir²¹⁶.

Asıl adı Hüseyin olan Seyyid Vehbî(öl. 1149/1737)'nin babası Hacı Ahmed, Yenişehir kazasından azledilerek vefat eden İmam-zâde Efendi'nin kethüdasıdır. Babası tarafından nesebi ehl-i beytten şeyhül-şüyûh Hüsâmeddin Efendi'ye vardığından nesebiyle ilgili bu irtibatın bir nişânesi olarak şiir yazmaya başladığı ilk zamanlar "Hüsâmî" mahlasını kullanmıştır. Bu husus üzerinde görüştüğü hocası ve üstadı Ahmed Neylî, daha sonra, birgün kendisine *"Niçin Hüsâmî mahlasını kullanıyorsunuz? Şimdiye kadar Hüsâme'd-din sülâlesinden gelmiş bir şair olmadığı halde, o sülâlenin yegâne övüncü olan seyyidlik şânına bir de şairlik şerefi ilâve etmek*

214 Bu konu ile ilgili olarak, Fındıklılı İsmet Efendi, Tekmiletü's-Şakâyık'ta, "Mevâliden ve meşâhîr-i şâ'irândan Seyyid Vehbî Efendi Yenişehir Fener mevleviyetinden münfasılan 'âzîm-i dârül-karâr olan İmâm-zâde Mehmed Efendi'nin kethüdâsı Hâcî Ahmed Efendi'nin şulbünden İstanbul'da doğdu. Vâlideşi tarafından nesebi tarîk-ı Bayrâmî küberâsından olup Ankara'da müridleri Ahmed Sârbân hazretlerinin tekyesinde seccâde-nişin iken 964 târihinde irtihâl eden Ankaravî Şeyh Hüsâme'd-din kâddesallahu esrârül-bünye hazretlerine mütedâhildir. Seyyid Vehbî Efendi 'ulûm-ı 'âliyeyi Şeyhül-İslâm Mirzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi ve müşârün ile yhiñ küçük birâderleri efâzül-ı şudûrdan Mirzâ-zâde Ahmed Neylî hazerâtından ve hatt-ı ta'likî ser-levha-i fuzalâ olan şudûrdan 'Abdül-bâkî 'ârif Efendi hazretlerinden tahşil eyledi." şeklinde bilgi vermektedir. Bkz. F. İsmet Efendi: Tekmiletü's-Şakâyık, s. 112-113.

215 Selim Efendi ile ilgili olarak Râmiz şu bilgileri vermektedir: "Selim el-kâzî...Edirnekapılı Selim Efendi dinmekle meşhûr olmuşlar idi...selâmet-i tabî'atleri iktizâsı üzere dest-mâye-i mukaddemât-ı 'ilmiyyeyi erbâb-ı dâniş ve 'irfân-ı zâtı er-rahmehü Nahîfî nükte-dândan tahşil ü iktisâb itmegin karîni rahmet-i bî-hadd Neylî Ahmed Efendi dâ'iresinden nâ'il-i neyl-i murâd olup evvelen mülâzemetle ve şâniyen Rûmîli kalemine duhûl ile kâmyâb olmuşlar idi." Râmiz: Âdâb-ı Zürefâ, Es'ad Efendi 3873, vr. 56a.

216 Altunçoğ-zâde 'Abdî 'Abdullah Efendi'nin ismi, Râmiz: Âdâb-ı Zürefâ, Es'ad Efendi, 3873, vr. 73b'de "'Abdî Altunî-zâde", Fındıklılı İsmet Efendi: Tekmiletü's-Şakâyık, s. 12-13'te ise "Altunçoğ-zâde 'Abdullah Efendi" şeklindedir. Sadık Erdem de, Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 1'de 'Abdî'nin tam adını "Altunî Çuka-zâde Abdullâh Abdî Efendi" olarak vermektedir.

üzere siz geldiniz. Bu sizin için Allah'ın bir mevhibe-i mahsusudur. Şu halde "Vehbî" mahlasını almanız en münâsibi olur" demiş, Vehbî de hocasının bu arzusuna uyarak o günden itibaren kullanmakta olduğu "Hüsâmî" mahlasını terk etmiş ve Vehbî mahlasını kullanmıştır²¹⁷. Seyyid Vehbî'nin şiirleri, Neylî'de olduğu gibi, Nâbî ve Nedîm'den mülhem olarak hem hakîmâne hem de âşıkânedir:

*O mahr-i evc-i melâhet ki âleme mişli
Henüz gelmedi bilmem gelir mi gelmes mi?*

* *

*Tâkdan eyledi ben hâke tenessül dil-dâr
Buldum ol meh-veşi gökde arariken yerde*

* *

*Ne bilsün eşk-i germa ü âh-i serdi âşık-ı zâr
Haber-dâr cümeynâsı rûzgârın germa ü serdinden*

* *

*Sen de âşkın var ise bir neşve tahşîl et yürü
Âlemiñ ta'n etme tiryâkisine âyyâsına*

* *

*Eşerin görünmes idik cân ile cânânımız
Çeldi gördük yerine geldiğini cânımız*

beyitleri Seyyid Vehbî'nindir.

Abdülkadir Karahan, Vehbî'nin edebi kıymeti hakkında şu bilgileri vermektedir: "Vehbî kendisini, edebi mekteplerimizden birinin sahibi olan Nâbî'nin en kudretli muakkibi saymıştır. Nâbî'den başka, o Nefî (öl. 1635)'den, Nâilî (öl. 1666)'den ve kendi devrine yakın diğer şairlerden de müteesir olmuştur. Bilhassa Nedîm'in şiirlerine karşı geniş bir takdir hissi ile dolu olduğunu defalarca ifade etmekten geri kalmamıştır. Kasidelerinde daha çok Nefî'nin edâsını taklit eden bir durum hiss olunmaktadır... Vehbî, bir çok şairlerin gazellerini de tanzir veya tahmis eylemiştir. Bunlar arasında, başta Fuzûlî, Bâkî, Nefî, Neylî, Râşid

²¹⁷ Bu konuda ayrıca bkz. M. Nâci: Mecmua-i Muallim, s. 145-146., Osmanlı Şairleri, İstanbul 1307, s. 70-74., Osmanlı Şairleri, (Haz. Cemal Kurnaz), Ankara 1986., s. 82., Esâmî, s. 177-179. Abdülkadir Karahan da, "Seyyid Vehbî", İ.A., C. X, (1988), s. 543-544'te, Neylî ile Vehbî arasında böyle bir konuşmanın olmasına ihtimal vermediğini kaydetmektedir. Bunun Sâlim'deki (Tezkire, s. 710 v.d.) bir kaydı biraz da hayal kudreti ile süslemek ihtiyacından doğduğunun söylenebileceğini belirtmektedir.

v.b. gibi, ya kendinden önce gelen, yahud da çağdaşı olan şairler zikredilebilir.²¹⁸

Neylî'nin diğer öğrencisi Altunîçokzâde(Altunî-zâde) 'Abdî Abdullah Efendi, bizzat Neylî'nin yetiştirmesidir. Hocalarından ve tabîî ki Neylî'den de ilim tahsil ettikten sonra mülâzım olmuş, 1140 senesi ortalarında yani, Ocak 1728'de hakkı olmadığı halde hâric medresesinden birinde görev alınca, müderrislik mesleğine de girmiş, zamanla müderrislik derecelerini kat' ederek Süleymâniye müderrisliğine kadar yükseldi. 'Abdî Abdullah Efendi H. 1183/M. 1769-70'de vefat etmiştir²¹⁹.

Şiirde "'Abdî" mahlasını kullanan Altunî-zâde'nin şairliği hakkında elimizde bulunan tek belge, I. Mahmud'un Galata'da yaptırdığı ve Kurşunlu Mahzen Câmii veya daha meşhur ismiyle Yeraltı Câmii için söylediği, H. 1166/M. 1753'ü gösteren 6 beyitlik târih manzumesidir. Bu manzumenin son beyti şöyledir:

Didim bu mızrağ garrâ ile 'Abdî aña târih
Bu zîbâ câmîi Sultân Mahmûd eyledi ta'mîr²²⁰

Edirnekapılı Selîm Efendi veya sadece Selîm el-Kâzî ismiyle bilinen Neylî'nin bilebildiğimiz talebelerinin sonuncusu ise, aslen Nahîffî'nin talebesi olup, ilk tahsilini aldıktan sonra Neylî'nin yanına gelmiş, burada mülâzım olmuş, daha sonra da Rumeli kazaskerliği kaleminde görev almıştır. H. 1180/M. 1766-67'de vefat etmiştir²²¹.

²¹⁸ Karahan, "Seyyid Vehbî", I. A., C. X, s. 546.

²¹⁹ "'Abdî Altunî-zâde" "...olmanın tahşil-i dest-mâye-i rûsûm-ı 'ilmiyye ye bezl-i nakdiyye-i himmet ve fûhûl-ı 'asrından fâzîl-ı bî-mânend merhûm u magfûr Neylî Ahmed Efendi hazretleri ve emsâli 'ulemâdan telemmüz ve âgaz-ı dâye-i telezzüz iderek tekmîl-i 'ilm ü fazîlet itmegin nâ'îl-i şeref-i mülâzemet ve tarîk-ı devlet-refîk-i 'ulemâya 'azîmet idüp biñ yüz kırk senesi hilâlinde bilâ-istihkâk medrese-i hâric ile dâhil-i müderris-in-i kirâm ve refte refte medâris-i Süleymâniye'nin birinde vaz'-ı..." Râmiz: Âdâb-ı Zürefâ, Es'ad Efendi 3873, 73b.

²²⁰ Fındıklılı İsmet Efendi: Tekmiletü's-Şakâyık, s. 12-13.

²²¹ Bkz. Râmiz: Âdâb-ı Zürefâ, Es'ad Efendi 3873, vr. 56a.

3 . EDEBİ ŞAHSİYETİ, TASAVVUFİ CEPHESİ

a- Edebî Şahsiyeti

Neylî'nin edebî şahsiyetini tespit etmek için öncelikle onun eserlerinde kullandığı dile ve temas ettiği konulara bakmak gerekecektir. Neylî, güzel düşünüp fasih yazan ve bazan da İrân mukallidliğine kaçan ince ruhlu bir şair olup, aynı zamanda ilmi eserler de veren devrinin önde gelen âlimlerindedir. Eserleri onun ilmî kudretini gösteren birer delildir. Kendisi hakkında bilgi veren gerek devrindeki gerek daha sonraki eserlerin hepsi de istisnasız ondan övgüyle bahseder.

III. Ahmed'in fermanı ile melikü'ş-şu'ara tayin edilen Osman-zâde Taib(Öl. 1723-24), zamanının şairlerinden bahsettiği uzun kasidesindeki

Velf ben bildigim şâ'ir Neylî vü Kâmî'dir

Hatâdır gayra itmem şâ'iriyyet ile bühtânî²²²

beytiyle, Neylî'yi Kâmî ile beraber zikrederek, ancak bu ikisinin şair olduğunu, diğerlerine şairdir demenin yalan ve iftira olduğunu söyler.

Neylî'nin talebelerinden olan Seyyid Vehbî de meşhur Vekaletname'sinde hocası Neylî için şu beyti yazmıştır:²²³

Meger Kâmî-i kâmil Neylî-i fâzıl ola nâzır

Edfân-ı suhandân ideler temyîz nâ-dânı

18. yy.'ın belli başlı müracaat kitaplarında da Neylî ile ilgili hükümlerin hep iyi yönde olduğuna şahit oluyoruz.

Sâlim, 1688-1721 yılları arasındaki şairleri aldığı tezkiresinde "...hakkâ ki zât-ı 'âlîleri hilye-i kemâl ile ârâste vücûd-ı bih-büdları fâzıl u efzâlle pîrâste bir maḥdûm-ı necâbet-mersûmdur mevrûş-ı ḥânedân-ı kemâlleri olan fâzıl u şalâḥ-ḥâlden mâ'adâ zemânede şî'r ü inşâda daḥı yegâne bir zât-ı bî-bahânedir mahâret-i kemâl ve zât-ı sûtûde-ḥışâlleri ma'rûf-ı cümle-i enâm olduğundan evşâf u meḥmedetlerinde tafşîle ḥâcet yokdur..."²²⁴ diyerek Neylî'nin edebî cephesini vermeye çalışıyor.

1640-1719 yılları arasında bulunan şairleri dâhil ettiği tezkiresinde de Safâyî, "...Maḳâm-ı lâyıḳ-ı 'izz ü iḳbâl bir maḥdûm-ı melek-ḥışâldir. Ḥuşûşan ulûm-ı 'arabiyyeniñ merd-i meydânı ve 'arşa-i nazm u inşânıñ fâris-i devrâm

²²² Bkz. yukarıda s. 84.

²²³ Bkz. Ali Cânib: "Seyyid Vehbî", Hayat Mecmuası, S. 16, s. 5-7.

²²⁴ Tezkire, vr. 246a-b.

olup selâset-i eş'âr-ı feşâhat-şî'ârı zevk-bahş-ı şafâ-yı leb-i cüy-bâr ve güftâr-ı âbdârı güher-nigâr bir kâmil-i rûzgârdır. Her fennde kemâl ile meşhûr bir vücûd-ı mâ'mûrdur...ulûm-ı 'arabiyyede mâhir ve fûnûn-ı şettâ istismâline kâdir ve zebân-ı fârisîde kemâl-i kudreti zâhir 'asrda akrâmî nâdir lâyıq-ı 'izz ü ikbâl bir vücûd-ı hüceste-hışâldür..."²²⁵ ifadeleriyle, Neylî'nin zamanında akrânî nadir ve özellikle Arapça ile ilgili ilimlerde rakipsiz olan bir edib ve şair olduğunu beyan ediyor.

Safâyî Tezkiresi'nin bir özeti mahiyetinde olan Safvet Tezkiresi'nde Neylî için kullanılan ifadeler şöyledir: "...Hürşîd-i cihân-tâb-ı ma'ârif ü kemâl olup ..ulûm-ı 'arabiyyeniñ merd-i meydânı ve 'arşa-i nazm u inşâniñ fâris-i devrânı olup selâset-i eş'âr-ı feşâhatuñ şî'ârı zevk-bahş-ı şafâ olup cüy-bâr u güftâr-ı âbdârı güher-nigâr bir kâmil-i rûzgârdur." Safvet ayrıca, Neylî'nin müzik terimleri ile süsleyerek yazdığı

Mutribâ meclis-i 'aşka tarab-âversin sen
Mâhdan mihr gibi hüsn ile mihtersin sen
Ceyş-i gam neyle girift-i dile âheng itse
Şâh-ı mansûr ile bir demde muzaffersin sen
Bûselikle dil-i suşâka virirseñ de karâr
Yok muhâlif saña kârında muhâyyersin sen
Dâg-ı aşkıñla ki dil itdi nevâ-yı kânûn
Alup iy kaşı kemânım ele neyle rsin sen
Eyledin beste-i zencîr-i uşûl ile dili
Ol müsel sel nağamât ile fûsûn-âersin sen
Dest-zen şeyk-ı kudûmuñla büzürg ü küçek
Tâ frâk u 'Acemb velvele-güstersin sen
Dehr dem-sâziñ olup itdi makâmını bülend
Mâye-i vech-i hümâyûni-i ahtersin sen
Olsa eyfer ne kadar saña niyâz-ı Neylî
Evc-i şeh-nâzda şad-perde fûzûn-tersin sen²²⁶

beyitlerinden oluşan gazelini de "İstılâhât-ı Mûsikî" başlığı altında

²²⁵ Safâyî: Tezkire, Esad Ef. 2549, vr. 278a ve Râşid Ef. 935, vr. 244a.

²²⁶ Safvet: Nuhbetü'l-Asâr, vr. 142b-143ab.

vermiştir²²⁷.

Izzî de Neylî'nin "...manzûm ve menşûr elsine-i şelâsede mahâretleri müselleme ve sevhâ ve cevdet-i tabî'atleri pesendîde-i "âlem" olduğunu zikrederek Türkçe, Arapça ve Farsça yazdığını, nazım ve nesirde kabiliyetinin herkes tarafından bilindiğini belirtiyor²²⁸.

Neylî, şiirlerinde dile tam olarak hâkimdir. Sâde ve temiz bir lisanı, fasih bir ifadesi vardır. Şiirlerinde gördüğümüz kadarıyla kendisine güvenen bir şâirdir.

*Şâhid-i şî'rime halk oldu kulakdan âşık
Açmış âgûşunu Neylî anın için her gûş²²⁹*

şeklinde söylediği gibi şiirleri halk arasında yayılmış ve bazı şiirleri zamanla kim tarafından söylendiği de unutulmuş "lâedrî"nin olmak üzere bilinmiştir.

Neylî, sadece gazel veya kasidede iddialı olmamış, rubâîde Hayyam'la bile boy ölçüştüğünü ileri sürmüştür:

*Eş'âr-ı nüvis-i dehr ider ser-nâme
Her matla'mız cerîde-i eyyâme
Nüh hayme-i çerhî Neyliyâ teng ideriz
Vâdî-i rubâ'ide ser-i Hayyâme²³⁰*

Diğer bir rubâîsinde de Hayyam'ın şiiriyle kendi şiirinin kıyaslanmasının mümkün olmadığını, çünkü kendi şiirinin asil bir güzel, Hayyam'inkinin ise çadırda oturan bir Bedevî olduğunu iddia eder:

*Her mâni-i beyt-i Neyli-i nûkte-güzîn
Der hüsni-edâ geşte sezâ-yı tahsîn
Endîşe-i Hayyâm bedügi mâned
În dil-ber-i hân-zâd u ân hayme-nişîn²³¹*

Neylî'nin kendi şiiri için kullandığı,

²²⁷ "Kâr-ı nâtık" diye bilinen lâdînî Türk müziğinin büyük şekli ile bu gazelin alâkasının ayrıca incelenmesi gerektiğini düşünüyoruz. Bu konuda bkz. Ş. Pınar Varol: Kâr-ı Nâtıklar, İzmir 1993, Basılmamış yüksek lisans tezi

²²⁸ Izzî: Târih, vr. 160b.

²²⁹ Bkz. G. 97/5.

²³⁰ Bkz. R. 2.

²³¹ Bkz. R. 16.

Vâdi-i tanzîre düğün reh-neverdân-ı suhan
Kışve r-i ma'nâda Neylî nev-zemînîm var benim²³²

§ §

Zemîn-i nevde Neylî cilve kılsın Edhem-i hâmeñ
Kühen vadîde olup pey-rev-i üstâd neylersin²³³

§ §

Vakf iderdim ben seni vaşf-ı dehân-ı dil-bere
İy zemîn-i tâze ammâ neyleyim pek tengsin²³⁴

§ §

Pesend iderse sezâ Neyliyâ suhan-sencân
Bu nev-zemîn gâzel-i mu'ciz-iştibâhımızı²³⁵

§ §

Ne mümkündür nazîre bu zemîn-i tenge iy Neylî
Ki cevlan-gâh-ı raş-ı tab' pür-zûr olmadan kaldı²³⁶

§ §

‘Acab mi olsa sezâ-yı kabûl iy Neylî
Bu şi'r-i tâzeyi kim görse râğbet itmez mi²³⁷

§ §

Neylî bu nev-zemînde nazîre muhâl iken
Buldı bu penç-beyle anda mahâl kalem²³⁸

§ §

Düğün bu nev-zemîne kümeyt-i yerâ'ası
Neylî semend-i tab'ına meydân idenleriñ²³⁹

beyitlerinde görüldüğü üzere “zemin-i teng, nev-zemin şi'r, zemin-i taze, şi'r-i taze, nazm-ı ab-dar...” gibi çeşitli sıfatlar vardır. Bunlar onun şiirde yenilik, yeni bir tarz iddiasında olduğunu gösteren sözlerdir.

232 Bkz. G. 125/5.

233 Bkz. G. 134/5.

234 Bkz. G. 135/4.

235 Bkz. G. 170/5.

236 Bkz. G. 175/7.

237 Bkz. G. 169/5.

238 Bkz. G. 119/5.

239 Bkz. G. 103/5.

Her suhan uymaz bu nazm-ı âb-dâra Neyliyâ
Gevher-i şâf ile olmaz seng-i bî-mikdâr bir²⁴⁰

şeklindeki tefahhur beytinde de görüldüğü gibi Neylî, şiirini saf bir cevhere, kendi şiirine benzetilmeye çalışılan sözleri de miktarı belli olmayan taş benzettikten sonra ikisinin bir tutulamayacağını söyleyecek kadar şiirine ve şairliğine güvenen bir kişiliğe sahiptir.

Neylî sözünün dolayısıyla kendi ifadesinin, şiirinin özelliklerini "suhanım" redifli gazelinde şu şekilde vermiştir:

Bezm-i erbâb-ı dile zevk-fezâdır suhanım
Sem-i fânûs-ı şeb-istân-ı şafâdır suhanım

Suhan-ı pâkimi âyineye teşbîh itmem
Şafve-t-i ırşıkla bî-gerd-i riyâdır suhanım

Dösta pertev-i envâr-ı şafâ-yı hâtır
Düşmene şaşaa-i berk-i belâdır suhanım

Bir büt-i tâze-res-i fitne-nişândır gûyâ
Ol kadar işve-ger ü şive-nümâdır suhanım

Neyliyâ şüret-i mânâ görünür her yüzden
Dest-i ırfânda mirâat-ı şafâdır suhanım²⁴¹

Ona göre suhan, yani söz güzel olmalı, hakikati ifade etmelidir.

Meyve-i tâze hem-ser mi olur meyve-i huşk
Suhan-ı tâze belî köhneye tanzîr olmaz²⁴²

beytindeki ifadeye göre söz yeni şeyleri karşılamalı, eskimiş, köhnemiş ifadelerden uzak olmalıdır.

Vâdi-i nazm-ı mecâziye düşüp ehl-i suhan
Böyle meydân-ı hakikat kala tenhâ niçe bir²⁴³

beytinde de hakîkî manânın esas olduğu fikrini görüyoruz.

²⁴⁰ Bkz. G. 33/5.

²⁴¹ Bkz. G. 122.

²⁴² Bkz. G. 80/4.

²⁴³ Bkz. G. 35/5.

Şiirde manâyı çok kişinin yakalamaya çalıştığını, onu ancak kendisinin avladığını belirtir:

Heves-kârân-ı naḥcîr-i ma'ânî çokdur ammâ kim
Anı şeh-bâz-ı tab'ı Neylî-i mu'ciz-be yân tutmuş²⁴⁴

Neylî'nin

Şalâdır ehl-i dile var ise disün Neylî
Bu resme pâk-edâ şîr-i dil-küşâ diyecek²⁴⁵

beytiyle, diğer şairlere meydan okuduğunu görüyoruz. Ona göre, kendi şiirinin kıymetini bilecek fikir erbabı kimseler kalmamıştır:

Kadrini kim bilsün iy Neylî dür-i eş'arımın
Aşınâ-yı lücce-i deryâ-yı fikret kalmamış²⁴⁶

Kendine has bir ifade, üslup ve tarz bulmaya çalışan Neylî, tanzir veya nazire hususunda çok hassastır. Ona göre, eskilerin ifadelerine körü körüne bağlanmak doğru değildir, herkes kendisine has bir tarz oluşturmalıdır:

Resm-i maḥşûş ile te'sîs-i suḥan kıl Neylî
Tâbi' olma selef elfâzına te'kîd gibi²⁴⁷

Taklit, Neylî'nin şiirde kabul etmediği bir tarzdır. Aşağıdaki beyitten de anlaşılacağı gibi, kimseyi taklit etmemek Neylî'nin şiirdeki prensiplerinden birisidir.

Olsa maḥşûş n'bla Neyli'ye bu hüsn-i edâ
Kimse ye tûti-i endîşesi taklîd itmez²⁴⁸

diye bu hususu açan Neylî,

N'bla ta'vîze-i cân itse erbâb-ı suḥan şimdi
Mişâl-i şîr-i Neylî nüshâ-i sihr-i halâl olmaz²⁴⁹

beyitinde de söz erbabının kendi şiiri gibi güzel şiirler îrad edemeyeceği iddiasındadır.

Neylî şiirlerinde inançlı bir şahıs olarak karşımıza çıkmaktadır. O, ehl-i sünnet akâidine sıkı sıkıya bağlanmış, takvâ sahibi bir mü'mindir.

Ma'ni-i ḥulûş oldı ayân fıtratımızda

²⁴⁴ Bkz. G. 95/5.

²⁴⁵ Bkz. G. 107/5.

²⁴⁶ Bkz. G. 94/5.

²⁴⁷ Bkz. G. 162/6.

²⁴⁸ Bkz. G. 77/5.

²⁴⁹ Bkz. G. 81/5.

Yok rûy-ı riyâ âyine-i sîretimizde

Biz hikmet-i rindîde Felâtûn-ı zamânuz
Der-kâr gerekdir hum-ı mey şîretimizde

Yok se bze-i bigâne eceb bâg-ı vefâyız
Hep mihr-i giyâ ser-zededir tıynetimizde

Sultân-ı gamız dâgımızı eyle yüp âmâc
Tiriñ geçinür dâire-i devletimizde

Her zerreyi Neylî görüriz şems-i hakikat
İksir var ancak nazar-ı şîretimizde²⁵⁰

beyitleri örnek gösterilebileceği gibi başka şiirleri de onun bu konudaki inancını bize bildirmektedir. Numan Paşa-zâde Ahmed Paşa'ya yazdığı kasidesinden aldığımız şu beyitler ehl-i sünnet itikadına bağlılığını ve bu itikadın dışında olanlara karşı beslediği duygularını vermektedir:

Kitâb u sünnet olmuş ana düstürü'l-âmel hakkâ
O düstür-ı cihândır dâver-i dîn-dâr-ı Hakkânî

Ne teşîr-i diyâne tdür ki yümn-i eahd-i ikbâli
İdüp ilhâd u rızâ cümle tâ'ib ehl-i Irânı

Şeh-i Irân dahı der-gâh-ı câha eyledi i'läm
Ki nâ-hakk mezheb-i bâtıldan idüp rûy-gerdânî

Taleb-kâr oldu iki âlim-i kâmil bu devletden
Ki teşhîh ide Irân ehline erkân-ı İmânı²⁵¹

Neylî'nin kullandığı dilin sade ve akıcı olduğunu söylemiştik. Temiz bir İstanbul Türkçesi'ni terennüm ettiği şiirlerinde konuşma dilinin birçok imkânını da şiirinde malzeme olarak kullandığını görüyoruz. Özellikle

²⁵⁰ Bkz. G. 150.

²⁵¹ Bkz. K. 10/10-13.

deyimler ve atasözleri lisanında ahenkli bir şekilde yer alır.

Viridi güc ile aşıkâ cânânâyî rakîb
Hîleyle iş gören kişi mihnetle cân virir²⁵²

beytindeki atasözünü bugün de aynı şekilde kullanılmaktadır.

Eylerse nbla vaşlîñ her rüz göñül ümîd
Meşhûr meşeldir kim dîvâneye hergün şîd²⁵³

müfredinde “Deliye her gün bayramdır” atasözünü, yare kavuşma isteğinde,

Nbla ol kâfir-i hüsne havâle itsem ağıyârı
Meşeldir dinsizîñ iy dil gelür hakkından imânsız²⁵⁴

beytinde “Dinsizin hakkından imansız gelir” atasözünü orijinal bir buluşla sevgiliden vaz geçme düşüncesine bir bahane olarak,

Şeh-i aşk eyleyince hükmin icrâ aklıla yer kalmaz
Meşeldir iy göñül bir mülke iki pâdişâh olmaz²⁵⁵

beytinde “Bir mülke iki padişah olmaz” atasözünü aynen alınarak aşkla aklın bir yerde bulunamayacağını ifade etmek için başarılı bir şekilde verilmiştir.

Kendi şiirinin rakipleri tarafından kıskanılmasını da

Yine seng-endâz-ı tañ olmak muqarrerdir şîdû
Şîr-i Neylî meyve-i bustân-ı icâz olsa da²⁵⁶

beytinde “Meyvesi olan ağacı taşlarlar” atasözünü kullanmak suretiyle vermiştir.

“Tebdil-i mekanda fayda vardır” şekliyle atasözünü haline gelmiş meşhur söz de Neylî'nin Nâ'îlî'ye nazire olarak yazdığı gazelinin

²⁵² Bkz. G. 32/3.485

²⁵³ Bkz. Met. 15.

²⁵⁴ Bkz. G. 73/3.

²⁵⁵ Bkz. G. 79/3.

²⁵⁶ Bkz. 154/5.

‘İlâc-ı derd ü mahabbet sefer dimişler çün
Gönül bu derdile biz bir diyâre dek gideriz²⁵⁷

şeklindeki beytinde kullanılmıştır.

Hayâlin görmege itmez tahammül dide hâtırda
Bakılmaz hâ tıra meşhûrdur dil-ber huşûşında²⁵⁸

beytinde de gönül işlerinde hatıra bakılmayacağını beyan eden atasözü gizlidir.

Neylî'nin bazı şiirleri veya onlardan bazı parçalar da halk arasında darb-ı mesel gibi yayılmıştır.

‘Âlem bakılsa şafha-i ‘ibret degil midir
Eczâ-yı kevn nüşha-i hikmet degil midir
Kaddiñ kabâ-yı surhıla âfet degil midir
Âfet degil kızılca kıyâmet degil midir
Naçcîr-i kâmi elde bilürse ‘aceb mi kim
Dil şâh-bâz-ı sâ‘id-i himmet degil midir
Bak cûş-ı bahr-ı eşkime âgûş-ı vaşla gel
Cânâ kenâr-ı cây selâmet degil midir
Şâh-ı bahâr açdı çemen mülkini yine
Erbâb-ı ayşâ vaqt-i ganîmet degil midir
Geldikçe baña nâveg-i cevriñ rakîbe de
Şehv ile râst gelse işâbet degil midir
Berķ-ı nigâhı itdi hebâ hırmen-i dili
Ol şûh-ı fitne-cû ‘aceb âfet degil midir
Kalsa küşâde dide-i hürşid ü meh nbla
Neylî bu ‘âlem ‘âlem-i hayret degil midir²⁵⁹

²⁵⁷ Bkz. G. 75/5.

²⁵⁸ Bkz. G. 152/3.

²⁵⁹ Bkz. G. 40.

beyitlerinden oluşan gazeli hem en çok beğenilen güzel gazellerinden birisidir, hem de darb-ı mesel halinde halk arasında senelerce dolaşan beyitleri ihtiva etmektedir.

Tevâzu^e âdeme çün muktezâ-yı tıynetdir
Kişi fütâdelere meyl âde miyyetdir

Bu reng reng gül-i gül-sitân-ı keşretten
Gelen meşâmıma her lahza bû-yı vahdetdir

Ter itmeden güzer it anda dâmeni çün kim
Mecâz-ı kantara-i âlem-i hakikatdir

Zuhûrı hârik-ı âde ricâl-i aşra göre
Kerem zamâne ye nisbet ace b kerâmetdir

Bu nâ-revâci-i dânişde dâvi-i ırfân
Güvâh-ı bî-ıredî şahid-i hamâkatdir

Felek de gerdişine oldu Neyliyâ hayrân
Ki mihr ü mâhı küşâde dü-çeşm-i hayretdir²⁶⁰

şeklindeki halk arasında darb-ı mesel gibi düşünölmüş beyitler ihtiva eden gazeli de hikemî bir gazel olarak aynı alâkayı görmüştür.

Ziyâret-gâh-ı yârân mecma^e-ı ahbâbdır dirler
Der-i mey-hâne yi erbâb-ı aşka bâbdır dirler

Dil-i vîrâneniñ miemâr-ı gamze ölçüsün aldı
Görenler cünbiş-i müjgân-ı çeşmin çâbdır dirler

İbâdet âbı çirk-i şirkile kılmagla âmiziş
Hulûş ehli riyâ murdârına çirkâbdır dirler

İdüp târ-ı dil-i ʿuṣṣâkı nâlân darb-ı destile
Sual itseñ anı mutrib-dih-i mızrâbdır dirler²⁶¹

beyitlerinden müteşekkil olan gazeli de aynı şekilde darb-ı mesel özelliği arz eden beyitlerden oluşmuştur.

Neylî'nin

Göñül ağıyar için incinme yâre
Gül olmaz bâğ-ı ʿâlemde dikensiz²⁶²

§

Gayra şiklet virme tahşil-i mâʿâşa saʿy kıl
Dûşına bâr olma halkıñ kimse hammâliñ degil²⁶³

§

Giyeh-i huşk gül-i gül-şene hem-ser mi olur
Hiç ber-â-ber ola mı laʿl ile seng-i hârâ²⁶⁴

beyitleri de özlü ifadeler taşıyan atasözü mesâbesindeki şiirleridir.

Üslup özelliklerinden bir diğeri de şiirlerinde bol miktarda deyim kullanmasıdır. Şiirlerinde “geceyi gündüze katmak, söz ebesi, görünen köy kılavuz istemez, hesaba çekmek, dilden gelen elden gelmez “ vb. deyimleri

Tüvânâdan füzûn ʿâciz tutar kâr
Gelür dilden gelen lâlin elinden²⁶⁵

§

Tutar destiyle lâl-i bî-zebân iş
Meger dilden gelen elden gelürmiş²⁶⁶

§

Gelmede gün yüzine hatt-ı siyeh leyl ü nehâr
Giceyi gündüze katmış geliyor faşl-ı bahâr²⁶⁷

§

Oldı reh-ber kendüsine bu lugâz

261 Bkz. G. 42.

262 Bkz. G. 72/3.

263 Bkz. G. 111/3.

264 Bkz. T. 63/14.

265 Bkz. Met. 57.

266 Bkz. Met. 35.

267 Bkz. Met. 24.

Görinen köye kulağuz istemez²⁶⁸

§

Mâder-i muhbireden toğmada etfal-i suhan
Vâsıta olmağıla söz ebesi oldu kalem²⁶⁹

§

Vefâyı gerçi ki ağıyâre bî-şümâr eyler
O şûh Neyli'ye bir lutfı bîñ hisâbe çeker²⁷⁰

gibi çeşitli beyitlerde ve çeşitli şekillerde kullanmıştır.

Neylî şiirlerinde günlük hayattan tablolar vermeyi de başarmıştır. Aşağıdaki gazelini buna örnek olmak üzere alıyoruz:

Deve tabanı kadehden gice rind eyledi nûş

Deve tepmiş gibi ağızı seher oldu hamûş

Başlı dâğ-ı siyehim gördi çün ol eşve-fürûş

Didi baş ile geçer nakd-i sere kara gurûş

Bûm-veş geldi ayâğına naşîbi rindiñ

İtdi şahbâ ile pür sâğarını bâde-fürûş

Dil havâlandı fesinden görelî perçemini

Bâd-ı garbî nitekim lücceyi eyler pür-cûş

Şâhid-i şirime halk oldu kulakdan eşîk

Açmış âğuşını Neylî anıñ için her gûş²⁷¹

Yaşanılan hayatı yansıtan şiirlerinin ikisi de Ramazan ayı ile ilgilidir. Bu gazellerde ramazan karşısındaki insan psikolojisinin samimi bir eda ile verildiğine şahit oluyoruz.

Olup mübâreki-i tâli'-i sipihre nişân

Görindi cebhe-i gerdûnda garra-i ramazân

Selâm virdi enâma gelüp meh-i rûze

Hamîde kaddile şamma hilâl oldu rıyân

²⁶⁸ Bkz. L. 2/5.

²⁶⁹ Bkz. G. 120/4.

²⁷⁰ Bkz. G. 68/5.

²⁷¹ Bkz. G. 97.

Bu mâhı eyledi sı pâye süllem-i ra'nâ
 "Urûc -ı "arş-ı füyûzâta Hazret-i Mennân
 Degil hilâl açılıp genc-i feyz-i Sübhânı
 Kilidin eyledi âmâde hâzin-i devrân
 Kuşûr-ı tab'ına vaşında itirâf itdim
 Semend-i hâmemi Neylî tutup keşide-"inân
 Hezâr-şermile bu demde eyle dim cür'et
 Ki tâ ve sile-i "afv ola hürmet-i ramazân²⁷²

ve

Var yine şehriñ oruc nâmında bir meh-pâresi
 Yâ seferdir yâ tahammül mübtelâya çâresi
 Perveriş-yâb-ı deb-istân-ı na'îm ü nâzdır
 Hatm olur ancak tamâm-ı şehride sı-pâresi
 Geçt iderler şâme dek sûzişle hergün sû-be-sû
 Var yimez içmez niçesi geşte vü âvâresi
 Çıkmada günden güne elden çü eyyâm-ı bahâr
 Geçmede hergün çü nakd-i vakt-i "ömrüm pâresi
 Kadrini bil hoş tut ol yek-mâhe tıfl-ı pâki kim
 Gurre-i "îd olamaz Neylî anıñ geh-vâresi²⁷³

Şiir tekniğine hakim bir şair olan Neylî'nin söz ve bazı edebî şekillerle ilgili çeşitli oyunlara da meylettiğini biliyoruz. Özellikle târih düşürme konusunda mâhir olan şair, Revan'ın fethi için yazdığı

Şehen-şâh-ı muzaffer şehriyâr-ı mâdelet-güster
 Şeh-i tevfiğ-rehber râyet-efrâz-ı cihân-dârî

²⁷² bkz. G. 129.

²⁷³ Bkz. G. 167

Hümâyûn-sâye Sultân Ahmed-i hürşîd-pertevla
Yayıldı şark u garba gün gibi envâr-ı âşârı

Revân teşhîrine Sultân Murâd erkân-ı devletle
‘Azîmet eyleyüp bi’z-zât çekmiş renc-i esfârı

Zihî kuvvet ki hâkân-ı cihân taht-ı hümâyûndan
O semte nîm hatve sürmemişken hünk-i reh-vârı

Mişâl-i ‘abd-i âbık pâyine mülk-i Revân geldi
Niceymiş şimdi bildi halk âyîn-i cihân-dârı

Serîr-i saltanatda bir günin biñ eyleyüp Mevlâ
Muzaffer eylesün dâ’im o hâkân-ı nigû-kânı

Vücûhuñ her birine bir ‘inâyet arzûsuyla
Sekiz vech üzre târîh eyledim bu nazm-ı he m-vârı

Revânı himmet ile aldı Sultân Ahmed a’lâdan
Yine feth-i cezîl oldu hümâyûn eylesün Bârı

Olup her mışra‘-ı garrâsı bir târîh ol beytiñ
Bu vechile iki târîh tab‘iñ oldu muhtârı

Olur târîh-i şâliş evvelin âhâdı eyleser
Ger ‘aşrât u mi‘ât-ı mışra‘-ı şânî meded-kârı

Çıkar târîh-i râ bi‘ evvelin ‘aşrâtı eyleser
Ger âhâd u mi‘ât-ı mışra‘-ı dîger aña yârı

Mi‘ât-ı evvel o şâniniñ âhâdıyla ‘aşrâtı
Gelüp târîh-i hâmis oldu nevg-i hâmede n cârı

Olur târîh-i sâdis evvelin âhâd u ‘aşrâtı
Mi‘ât-ı mışra‘-ı şânî aña zamm olsa her bârı

Hem âhâd u mi'ât-ı evvel ü 'aşrâtı gâ'niniñ
Olur târih-i sâbi'den saña bil-cümle iş'arı

Hem 'aşrât u mi'ât-ı evvel ü âhâdı gâ'niniñ
Olur târih-i gâmin kıl şümâr ol nazm-ı pergâri

Bu vadîde n'ola teklîf-i cevân olsa ihvâna
Kümeyt-i tab'-ı yârânıñda ma'fûm olsa mişvâri

Şalâdır ehl-i nazma işte meydân-ı hüner kim ben
Kodum öñdül hisâb-ı lafz-ı Neylî deflû dinâri²⁷⁴

[Sene 1136]

şeklindeki târih manzumesinde böyle bir söz oyunu uygulamış, şiirinin içerisine sekiz ayrı tarzda târih yerleştirmiştir. Böylece H. 1136 târihi sekiz şekilde bulunabilmektedir.

Şeyhülislam İshak Efendi'nin H. 1146/M. 1733-34'te yaptırdığı konak için Neylî'nin yazdığı

Dâver-i vâlâ-himem / Husrev-i Dârâ-'alem
Menba'-ı lutf u kerem / şâh-ı Süleymân-haşem

Husrev-i gâzî ki heb / kulluğun eyler taleb
Pâdişehân-ı 'Arab / tâc-verân-ı 'Acem

Fahr-ı mülük-i cihân / mefhar-ı 'Osmaniyan
Hazret-i Mahmûd Hân / lücce-i cüd u himem

'İlme idüp ihtirâm / ehlini eyler müdâm
Himmeti ile bekâm / lutfi ile muğte nem

Kıldı o sultân-ı dîn / hürmet-i şer'-i mübîn
İde Hudâ-yı mu'în / dâ'im anı muhterem

Müfti-i zî-şânına / gâni-i nûmânına
'Adl ü himem kânına / kıldı çü kaşd-ı kerem

²⁷⁴ Bkz. T. 38.

Böyle mu'allâ serâ / eyledi temlik aña
Şânına dinse sezâ / şâni-i bâğ-ı İrem

Anda şühûr usinîn / mecdile olup mekin
Eyleye ihyâ-yı dîn / devlet ile dem-be-dem

Hâzret-i İshâk Efendi ki dil-i pâkidir
Mağzen-i esrâr-ı feyz menba'ı 'ilm ü hîke m

Ol şeref-i 'izz ü câh / dâver-i fetvâ-penâh
'Arif-i pür-intibâh / şadr-ı 'adâlet-şiyem

Kilk-i şeref Neyliyâ safha-i ikbâlde
Sâlini temlikiniñ kıldı çü kaşd-ı rakam

Yazdı bu 'ünvân ile tākına târihini
Menzil-i 'adl ü kerem beyt-i veliyü'n-ni'am²⁷⁵

şeklindeki târih manzumesi de sanatlı bir şekilde "musammat" olarak kaleme alınmıştır.

I. Mahmud'un beşinci kadını olan Verd-i Naz Kadın'ın²⁷⁶ Aksaray'da yaptırdığı mekteb için yazdığı târih manzumesini de musammat olarak nazmetmiştir:

Kılsun Hudâ-yı müste'ân / dâ'im şeh-i kevn ü mekân
Sultân-ı gerdun-âsitân / hâkân-ı âlî-kevkebi

Ya'nî şehen-şâh-ı ümem / Sultân Mahmûdü'ş-şiyem
Kim olmuş amîñ dem-be-dem / nâsa 'inâyet matlabı

'İşme t-sarâyında yine / bir zât-ı nigû-dîdine
Bu mekte biñ ihyâsına / be zî itdi mâl-i atıye bi

²⁷⁵ Bkz. T. 58.

²⁷⁶ Bkz. M. Çığatay Uluçay: Padişahların Kadınları ve Kızları, Ankara 1992, s. 96.

Olduğça ʿâlem ber-ķarâr / ikbâli olsun üstüvâr
Câh u saʿâdetle güzâr / itsün heme rûz u şebi

Neylî olup târih-sâz / dest-i duʿâsıyile bâz
Bünyâd kıldı Verd-i Nâz / Kadın bu zibâ mektebi²⁷⁷

Belgrad'ın I. Mahmud tarafından 1739'da yeniden fethi üzerine hükümdarca bu fethi târih düşürmekle Neylî memur kılınmış ve bunun üzerine aşağıya son dört beytini aldığımız 17 beyitlik târih mahzumesini kaleme almıştır:

Fethine taʿmîrine târih ile meʿmûr olup
Neyli-i kemter de bu hîdmetle oldu behre-ver

Geldi tâ ki hâtıra bir beyt kim mışraʿları
imtizâc itmiş biri biriyle çün şîr ü şeker

Mışraʿ-ı evvel olup târih-i fethi kalʿanıñ
Mışraʿ-ı şâni virir târih-i taʿmîrin haber

Feth idüp bu kalʿayı yümn ile sultânü'l-ümem Sene 1152
Kıldı meʿmûr anı ol Sultân-ı Mahmûd ü's-siyer²⁷⁸ Sene 1157

Belgrad şehrinin ve kalenin H. 1152/M. 1739'da Türk idaresine geçmesi üzerine, kale tamir edilmiş, Belgrad'dan İstanbul'a uzanan sefer ve kervan yolunun başlangıcını teşkil eden İstanbul Kapısı da yeniden düzenlenmiştir. Bu kapının üstüne de Sultân I. Mahmud'un 1.08x1.68 m. ölçüsünde mermer levha üzerine işlenmiş büyük bir tuğrası konduktan sonra altına ve yine mermere işlenmiş uzun bir de kitâbe halinde Neylî'nin yukarıya kaydettiğimiz târih manzumesinin 1, 3, 7, 9, 10, 11, 14, 16 ve 17. beyitleri nakşedilmiştir.²⁷⁹ Metinden de anlaşılacağı üzere Neylî

²⁷⁷ Bkz. T. 68.

²⁷⁸ Bkz. T. 65. Ayrıca krş. s. 78-79.

²⁷⁹ Daha geniş bilgi edinmek için bkz. Prof. Dr. Semavi Eyice: "Hadersdorf'da Türk Taşları Belgrad'dan Viyana'ya Götürülen Taşlar", Kaynaklar, I, s. 37-38. Burada Semavi Eyice'nin târih metnini hatalı da olsa verdiğini kaydedelim. Mesela, 1. beyitteki "Dâver-i Dârâ-der ü" ibaresi "Dâver-i Dârâdır ve" diye, 7. beyitte vezin gereği Belgrad okunması icab eden kelime Belgrad

manzumenin son beytinde, iki târih düştüğüne işâret eder. Bunlardan birincisi Belgrad kalesinin yeniden fethine, ikincisi ise kalenin tamiri ile İstanbul kapısının ihyâsına târihtir. Bu târihlerden ilki, H. 1152/M. 1739-40, ikincisi ise H. 1157/M. 1744'ü göstermektedir. Bu kitâbe, daha sonra General Freiherr von Laudon tarafından 1789'da, Belgrad, Osman Paşa'dan teslim alındığında İstanbul Kapısı yıktırılınca Viyana yakınlarındaki Hadersdorf'a götürülmüş ve buradaki bir parkın içerisinde duvara yapııştırılmış vaziyette bırakılmıştır. Bu kitâbe hadisesi de Neylî'nin güçlü bir şair olduğunun ifadelerinden biridir.

Neylî'nin bu devir şairlerinden, H. 1147/M. 1734-35'te vefat eden Rif'atî Ali Beg için yazdığı

Güzîde-i ʿurefâ Rif'atî ʿAlî Beyg kim
Vücûh-ı dâniş ile bulmuşıdı ol şöhret

Olup o hûb-şiyem kâzi-i Ebî Eyyûb
Hükûmet itmiş idi ʿiffet ile bir müddet

Şalâh u ʿiffet ü ʿirfân ile olup mæ'rûf
İderdi ehl-i me'ârifle dâ'imâ ülfet

Burûsa pâyesi olmuşıdı dâr-ı dünyâda
Bekâda da vire Hak aña ʿizzet ü rif'at

Vefâtına didi Neylî du'â ile târih
Mekân-ı Mîr ʿAlî ola kıt'â-i cennet²⁸⁰

beyitlerinden oluşan târih manzumesi de yukarıdaki târih manzumesi gibi mermere nakşedilmiştir. Fındıklılı İsmet Efendi'nin verdiği bilgiye göre bu manzume, güzel bulunarak Rif'atî Ali Beg'in Hazret-i Hâlid, yani Eyüp semtindeki mezarının baştaşına da yazılmıştır.²⁸¹

olarak ve 13. beyitte geçen "Kahredüp a'dâsını" ibaresi de "Fahredüb a'dâsını" şeklinde okunmuştur. Bu kitabe ile ilgili çalışmalar ve bunların târihi seyri bu yazıda etraflı bir şekilde verilmiştir.

²⁸⁰ Bkz. T. 60.

²⁸¹ Bkz. Tekmiletü'ş-Şakâyık, s. 86-88.

Neylî'nin edebî karakterini en bâriz bir şekilde gösterdiği nazım şekli gazeldir. Gazellerinin birkaçı hariç hemen hemen hepsinde de mahlası vardır. 35. sırada kayıtlı bulunan "niçe bir" redifli 9 beyitlik gazel, 75. sıradaki "dek gideriz" redifli 6 beyitlik gazel, 124. sıradaki 5 beyitlik "imiş tutalım" redifli gazel ve 4 beyitlik "cûy" redifli 176. sırada kayıtlı gazellerde, Neylî, mahlas kullanmamıştır.

Neylî'nin mürettep divanında وق غ ع ط ط ض ص س خ harfi ile gazel yoktur. ف harfi ile de tek bir gazeli vardır. Bu da onun her harf ile gazel yazma gibi klasik bir endişe taşımadığını gösterir.

Gazellerinin büyük bir kısmı aşkı terennüm eder, bunların içinde sanatkârâne ve zarif olanları, güzel mazmunlarla süslenenleri çoktur. Bunlardan üçünü aşağıya alıyoruz:

Çeşm-i dil-dâre nazar nergis ü 'abher ne imiş
Kaddiñe nisbetile serv ü şanevber ne imiş

Görme yen 'arız-ı pâkindeki dürr-i 'arâkın
Ne bilür bahr-i melâhatdeki gevher ne imiş

Ne terahhüm ider iy dil ne bilür hâl-i dili
Meded ol şûh-ı cefâ-cûy-ı site m-şer ne imiş

Gör hırâma gelicek kadd-i kıyâmet-hîzin
Bilmek istersen eger şûriş-i mahşer ne imiş

Şöyle âh-ı şerer-âlüd ideyim iy Neylî
Görsün a'dâ dahı şemşîr-i mücevher ne imiş²⁸²

§ §

Rindâne çeküp câm-ı meyi nûş idebilsem
Hum gibi o keyfiyyet ile cûş idebilsem

Cân virmek o şevkile bâña minnet-i cândır
Fervâne-veş ol şem'i der-âgüş idebilsem

Şad şevkıla küyünde idüp nâliş ü zârı
Gül-şende hezârı yine hâmüş idebilsem

İdrāk olunurdu he le zevk-i gam-ı hicrân
Bir kerre dili ırışk ile bî-hûş idebilsem

Neylî yine âh ile tutup kûymı yârîñ
Ol Ka'be-i ırışşâkı siyeh-pûş idebilsem²⁸³

§ §

Hengâm-ı vişâl ırâkıbet ağıyâre de kalmaz
Encâma irer mevsim-i gül hâre de kalmaz

Bir şûhuñ olur ol dahı dermânde-i ırışkı
İtdikleri ol şûh-ı sitem-kâre de kalmaz

Çok kûh-ken-i ırışkıñ irişdi sere kârı
Kuh-sâr-ı belâda dil-i biçâre de kalmaz

Ağıyârîñ ider hâne-i ümmîdini rûşen
Bir gice o meh ırâşık-ı âvârede kalmaz

Bir gün tükenür nâle-i bülbül dahı Neylî
Encâma irer mevsim-i gül hâre de kalmaz²⁸⁴

Neylî'nin

Ahır olmuş meclis-i Cem câm-ı ırışret kalmamış
Devri dönmüş sâğarıñ şahbâda hâlet kalmamış

Pâyîñe cûy-ı sirişki itmege her sû revân
Gül-sitân-ı dehrde bir serv-kâmet kalmamış

Cümle târâc eylemiş gâret-ger-i endûh-ı gam
Şehr-bend-i dilde esbâb-ı meserret kalmamış

²⁸³ Bkz. G. 117.

²⁸⁴ Bkz. G. 82.

Ahır olmuş güft ü güy-i meclis-i erbâb-ı ʻıyş
Hâşılı bu ʻâlem-i fânide şohbet kalmamış

Kadrini kim bilsün iy Neylî dür-i eşʻârımıñ
Aşınâ-ya lücce-i deryâ-ya fikret kalmamış²⁸⁵

ve "değil midir"²⁸⁶ redifli gazeli gibi pek çok şiiri Nâbî'yi andırırken,

N'bla sen zülf-i müşginiñle dirseñ sünbülüm vardır
Benim de tâze tâze zahm-ı tığıñla gülüm vardır

Seniñ var ise gül gibi ʻizâriñ bâğ-ı hüsninde
Figânımdan benim de bülbül-âsâ gulgulum vardır

Bizimle bir gece haşır olmağı yâde getürmezsiñ
Dimezzin iy me h-i nâ-mihribân birgün ölüm vardır

Senin câm-ı Cemîñ var ise cânâ laʻl-i nâbîñla
Benim de hûn-ı dilden bezm-i ʻaşkıñda mülüm vardır

N'bla ol gül eger bilmezse şimdi kadriñi birgün
Diye garrâlanup Neylî gibi bir bülbülüm vardır²⁸⁷

şeklindeki gazeli ve "lâzım sana" redifli olanı gibi birçok gazeli de Nedîm'i andırmaktadır²⁸⁸. Nedîm henüz gençken, yaşını başını almış, üstad tanınmış bir şair olan Neylî, onu tanzir ettiği makta' beyti

Pey-rev olmakda Nedîmâya ʻözür-h'vâh olduñ
Neyliyâ söyleye pây-ı kalemiñ leng midir²⁸⁹

285 Bkz. G. 94.

286 Bkz. s. 90

287 Bkz. G. 49.

288 Bu konuda daha geniş bilgi için tezimizdeki "Nazireleri ve Şiirlerinin Tanzir Edilmesi" konu başlığına bakılabilir.

289 Bkz. G. 45. Ayrıca bkz. s. 81.

şeklinde olan gazelinde de Nedîm'in gücünü itiraf ederek büyük bir tevâzu örneği gösteriyor.

Neylî, gazellerinin mühim bir kısmında samimi edasını kaybetmemekle beraber sanat göstermeye de düşkündür. Hayalleri zarif ve oldukça girifttir:

Bakdıkça güle oldı giriftâr-ı maḥabbet
Târ-ı nıgehîñ kendüye dâm eyledi bülbül²⁹⁰
§ §

Ab u tâb-ı nâzile tahmîr olunmuş âfitâb
Ab u tâb-ı gevher-i ḥüsn ü cemâl olmuş saña²⁹¹
§ §

Çeşm-i pür-nemde ider cilve ḥayâlin ancak
Bir perîdir ki görenler anı deryâde görür²⁹²
§ §

Yine bir necm-i gîsü-dâr-ı ḥüsnîñ ḥükm-i te'şîri
Miyân-ı ehl-i dilde bâ'îş-i âşûb u gavgâdır²⁹³
§ §

Ne ḥâcet mürğ-ı câna nâveg-endâz-ı nigâḥ olmak
Giriftâr-ı kemend-i zülfüñ olmuş bir şikâriñdir²⁹⁴
§ §

Gözümden merdüm-âsâ ḥâl-i rûy-ı dil-rübâ çıkmaz
Süveydâ-veş dilimden fikr-i zülf-i müşk-sâ çıkmaz²⁹⁵

290 Bkz. G. 113/3.

291 Bkz. G. 1/2.

292 Bkz. G. 38/3.

293 Bkz. G. 50/3.

294 Bkz. G. 43/4.

295 Ahmet Talat Onay da Neylî'nin bu beytini "misk kokan bir dilber saçı kadar güzeldir" diyerek takdir etmektedir. Bkz. Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Ankara 1992, s. 30-31.

Göñül zahmın görüp ümîd-vâr-ı nakd-ı vasl olmaz
Bilür kim ol şeh-i bî-dâddan merhem-behâ çıkmaz

İder beyhûde aşık safha-i ümmîdi fersûde
Nigîn-i laf-i dil-berden aña harf-i vefâ çıkmaz²⁹⁶

beyitlerindeki ince ve güzel hayaller buna bir örnek olarak verilebilir.

Neylî'nin bazı şiirlerinde sanata düşkünlüğünün cezasını çektiğini de görüyoruz. Bu merakı yüzünden bazan alışılmadık kelimeler ve mazmunlar kullandığı da olur. Haliyle bu tür parçalarda bütün zerafetini kaybetmektedir. Sırf hüner göstermek maksadıyla yazdığını zannettiğimiz bazı gazellerini ve beyitlerini aşağıya alıyoruz:

Şandım görünce hâleyi itmiş kâmer mekar
Ağûşa almış ol mehi sîmîn-kemer meger

Dilber olunca olsa bize bir dür-i yetîm
Aşıkla virir ülfete bîm-i peder keder

Oldı nûtâkı hâncer-i sîmîne cilve-gâh
Güyâ Gümüş-su yine olupdur kemer memer

Çıkmış rakîb süllem-i kaş-ı vişâline
Düşsün zemîn-i firâte yâ Rab teker meker

Neylî sezâdır olsa ser-efrâz cümleden
Şemşîr ü hâncerinden olup mu'te ber teber²⁹⁷

§ §

Geşt-i künişte oldı o serv-i çemen çemân
Büt gibi kaldı hayretile berhemen hemân

Dârü-yı derd-i ışık leb-i nüş-handidir
Renc-i firâkdan bulur anı emen emân

²⁹⁶ Bkz. G. 90.

²⁹⁷ Bkz. G.53.

Viridi behişt-i heştî Hudâ cins-i tâ'ate
Bâzâr-ı fazîda olur ednâ şemân şemân

Tavîz-i hüsn olup hat-ı müşgîn midâd ile
Oldı görünce anı niçe ehremen remân

Yâkût-ı la'li dil-beri gördükde Neyliyâ
Reşk ile oldı hâl-i 'âşık-i Yemen yemân²⁹⁸

§ §

Neşve-i bûs-ı la'li haşre sürer
Özge ma'cûndur leb-i dilber

Ser-nüvişt-i dili görüp bildim
Oldığın ehl-i aşka ser-defter

Sîne-ber-sîne idüp anı tirâş
Olmuş ağıyâre ol perî berber

Hükm-âmîz ola diyü şîrin
Şimdi yârân-ı nazm hâlî eyley

Neyliyâ râst gelse 'âşıkına
Hancer-i Tâzi nakd-i câna deger²⁹⁹

§ §

Hâlin hayâli dîdede kim merdümeklenür
Türmaz o tıfl-ı mehd-i melâhet be beklenür

Gül-bûselerle sâ'id-i sîmîni zeyn olup
Ol nev-nihâl-i bâğ-ı letâfet çiçeklenür

Çekdikce sîneye o meh-i mihrîbânı dil
'Âlî olup sitâre-i kadri feleklenür

Zer-baft câme ile gehi reşk-i mihr olup
Gâhî kabâ-yı sebz ile ol meh meleklenür

²⁹⁸ Bkz. G. 126.

²⁹⁹ Bkz. G. 54.

İtdikce geşt-i deşt-i sitem şâh-ı gamzesi
Laht-ı cigerle sâhe-i dilde yemeklenür

Mamûre-i cemâline bulmaz eadû zafer
Ser-hadd-i hüsnî leşker-i hatt ile beklenür

Neylî bu bezm-ge hde o kân-ı melâhatin
Yaşf-ı lebiyle hân-ı tabî'at nemeklenür³⁰⁰
§ §

Vâjgün-na'î disem râstdır ebrûlarına³⁰¹
Ki ider eâşıkâ îmâ-yı tarîk-ı mihnet³⁰²

Neylî'nin iyi veya vasat şiir özellikleri taşıdığını kaydederek yukarıda verdiğimiz gazellerine ve çeşitli şiirlerinden alınmış parçalara bakıldığında görülebilecek en önemli özelliklerden biri de kullanılan dilin -ister sanat gayesi taşıyın ister taşımasın- son derece kıvrak ve pürüzsüz olmasıdır. Dikkat edilecek olursa Arapça tamlamalara hemen hemen hiç rastlanmadığı, Farsça tamlamaların da mümkün olduğunca dilin akıcılığına mâni olmayacak ölçüde kullanıldığı görülecektir. Farsça tamlamalarda, zincirlenmelerin genellikle "giriftâr-ı muhabbet, dil-i 'uşşâk, licâm-ı rahş-ı kilik, miyân-ı ehl-i dil" örneklerinde olduğu gibi bir veya iki olduğu, üç terkinin ise nâdiren kullanıldığına şahit oluyoruz. Bu da onun, fesâhata uyduğunun, üslûp ve dil konusunda ne derece hassas olduğunun bir ifadesidir.

Mısır'da bulunduğu sırada yazdığını düşündüğümüz şu gazeli de onun bulunduğu çevreyle yakın alâkası olduğuna bir delil olarak görülebilir:

Yok sûdî kesb ü vâye-i 'irfân idenleriñ
Hep dâniş oldı mâyesi husrân idenleriñ

³⁰⁰ Bkz. G. 62.

³⁰¹ Ahmet Talat Onay, buradaki teşbihi tuhaf bulur. Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, s. 30-31.

³⁰² Bkz. G. 13/3.

Mânend-i Nîl bildirir encâm-ı kârda
Mikyâs-ı dehr haddini tuğyân idenleriñ

Erbâbı oldu ışık-ı mecâziñ nümûnesi
Taklîd-i tavr-ı cünbüğ-i mestân idenleriñ

Tahdîs-i ni'met emrine ikrârı yok mudır
Ketm-i yesâr için 'aceb îmân idenleriñ

Düşün bu nev-zemîne kümevt-i yerâ'ası
Neylî semend-i tab'ına meydân idenleriñ

Neylî'nin edebî şahsiyeti için çeşitli kaynaklarda verilen hükümleri de şöylece değerlendirebiliriz:

Muallim Nâci, Neylî hakkında ilk ve en ciddi tesbiti yapmış olan kişidir. Mecmu'a-i Mu'allim'de "*Neylî, iktidârı nisbetinde şöhret bulamayan şâirlerimizden sayılır. Lisân-ı halkda dâîr olan ba'z-ı ebyât-ı meşhûr "lâedri"nin olmak üzere telakkî edilir. Eş'ârı toplansa "divânçe" dinilemeyecek kadar büyük bir kitâb teşkil eder. Böyle eserlere ehemmiyet verilmemesi şâyân-ı te'essüf hallerdendir. Bizde "târih-i edebiyât" nasıl teşekkül edebilsin? Öyle meşhûr edîblerimiz mevcûddur ki, nâdiren yetişen şâirlerimizden ma'dûd olmak lâzım gelen Neylî'nin henüz divânını görmemiştir!*

Memâlik-i mütemeddinede mektebli bir genç milletinde yetişmiş olan eshâb-ı kalemin terâcim-i ahvâlini, müntehebât-ı âsârını, ne yolda ne kadar hizmet itdiğini biliyor. Bir zamândan beri sâye-i şâhânedede mülkümüzde tahsîl ile iştigâl iden gençlerimiz dahı Avrupa meşâhir-i üdebâsını Avrupa şebânı kadar tanyolar. Halbuki şu'arâmız içinde en ziyâde muhabbetimize mazhar olan Fuzûlî'nin tercüme-i hâlini bilmiyorlar ki anlar da bilsünler! Anın vaktiyle mükemmel tercüme-i hâli yazılmak lâzım gelirdi. Üçyüz bu kadar sene geçtikden sonra kim ne yazabilir?

Bir tezkiretü-ş-şu'arâ açılıp "Fuzûlî"ye bakılsa "Ol bülbül-i muhrîk-nevâ-yı gülistân-ı belâgat" gibi âdetâ lüzûmsuz 'addolunabilecek sözlerden başka ne görülebilir?

Bereket versin bu îbâreyi de biz uydurduk!...

Vâkı'â Fuzûlî'nin nasıl bir adam olduğu bıraktığı eserlerden anlaşılıyor, fakat o başka nokta-i nazar! Âsârına bakılacak, Fuzûlî şöyledir, böyledir denilecek, fakat bu kadarla iktifâya niçin mecbûr olacağız? Elbette vaktiyle ana

*dâir hemân hiç bir şey yazılmamış olduğu için! Her millet az çok mühim olan adamlarına ehemmiyet viriyor..*³⁰³ diyerek biraz da Türkiye'de edebiyat târihinin oluşabilmesi için yeterli malzeme olmadığına dair şikayetlerde bulunduktan sonra, Neylî gibi az yetişen kıymetli bir şairin divanını bile henüz görmemiş olan ediblerin dahi mevcudiyetinden duyduğu üzüntüyü belirtiyor. Nâci'ye göre Neylî, iktidarı nisbetinde şöhret olamayan bir şairdir. Bu fikre bazı noktalarda katılmak mümkünse de itiraz edilebilecek kısımları da vardır. Öncelikle söylenmesi gereken şey, Neylî'nin yaşadığı asırda yeterince tanındığı, bilindiği ve hatta bazı şairler tarafından şiirleri tanzir edilecek kadar üstad bilindiğidir³⁰⁴. 18. asrın ilk yarısında büyük şair olarak görülen birkaç şairden birisi de Neylî'dir. Ancak, Neylî'nin bu asrın sonunda ve 19. asırda neredeyse hiç bir kaynak tarafından zikredilmemesi, onun iktidarı nisbetinde şöhret bulamadığına dair M. Nâci'ye ait görüşün doğru olduğunu kabul etmemizi gerektiriyor. M. Nâci'nin Neylî ile alakalı görüşleri şu şekilde devam ediyor: "*Neylî eslâf-ı şu'arâmızın pek çoğuna tercih olunur. Güzel düşünür, münakkah söyler. San'at-perdâzlığa meyli ziyâdece olduğu hâlde sözü câzibesiz düşmez. Tabî'atı nâzik, fikri hâyîde-edâdan müctenibdir; fakat ba'zan İrân mukallidliğine mağlûb olarak:*

İtdikce geşt-i deşt-i sitem şâh-ı gamzesi

Lâht-ı cîgerle sâhe-i dilde yemeklenir

gibi lakırdılar da söylediği olur.

Meselâ:

Katl iden agyârı oldu lâyıık-ı bûs-ı lebi

La'l-i şîrîni o şühun gâzîler helvâsıdır

tatsızlığını kendisine belki kendisi de yakıştıramaz, fakat ne yapsın? Mazmûnı fedâ edemez. Ma'mafih bu yolda beyitleri pek az bulunur. "Lâzım sana" redfînde söylenilmiş olan gazellerin en güzellerinden biri de Neylî'ninkidir. Bunun nihâyetinde müftehirâne der ki :

Çek 'inân-ı rahş-ı kilki geçmesün i'câzı da

*'Arşa-i ma'nâda hem-'inân lâzım sana'*³⁰⁵

303 M. Nâci: Mecmu'a-i Muallim, s. 135-136.

304 Bu konuda daha geniş bilgi için tezimizdeki "Nazireleri ve Şiirlerinin Tanzir Edilmesi" konu başlığına bakılabilir.

305 Mecmua-i Muallim, s. 136. Nâci'nin aldığı beytin aslı

"Çek licâm-ı rahş-ı kilki geçmesün i'câzı da

Sâha-i ma'nâda Neylî hem-'inân lâzım sana"dır. M. Nâci'nin bu görüşlerini

Neylî hakkında kıymetli tespitleri bulunan Ali Cânib de, onun 18. asrın en meşhur simalarından biri olduğunu, bu devirde var olan vuzuh, samimiyet ve sadelik hususunun Neylî'de de görüldüğünü belirtir. Bu hususların oluşmasında Nâbî ve Nedîm'in tesirinden bahsettikten sonra Neylî'de bu iki şairin de tesirinin görüldüğünü kaydeder. Neylî'nin ifadece vâzih külfetsiz gazellerinden bazılarının bazen Nedîm'i bazen de Nâbî'yi andıran bir üslupla kaleme alındığını söyler. Ali Cânib de, Muallim Nâci'nin "*İktidarı nisbetinde şöhret bulamamıştır*" hükmüne, Neylî'nin ulaştığı makamlar ve şiirlerinin kalitesinden dolayı zaten meşhur olduğu için katılmamaktadır³⁰⁶.

Köprülü de Neylî hakkında "*...Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî bu devrin mümtaz bir simasıdır; sade fakat çok temiz ve ahenktar bir lisanla yazdığı mahdut gazellerinde bazan hakimane, bazen şuhane, lakin daha samimi bir eda vardı.*" diyerek, onun özellikle dili, gazelleri ve üslûbu hakkında kısa fakat isabetli tesbitlerde bulunuyor³⁰⁷.

Abdülbâki Gölpınarlı'nın da Divan Şiiri adlı antolojisinde "*Neylî, şiirlerini antolojimize aldığımız şairler arasında İzzet Ali Paşa, Çelebizâde Asım ve Nahîffî'den sonra en üstün bir şairdir. Her sözünde sanat yapmak kaygısına düştüğü halde soğuk buluşlarla manayı bozamaz, güzel söyler, temiz söyler, bayağılığa düşmez.*" diyerek Neylî'yi edebi kıymet bakımından İzzet Ali Paşa, Çelebi-zâde Âsım ve Nahîffî'den sonra gelen bir şair olarak gösterdiğini görüyoruz.³⁰⁸

b- Tasavvuffi Cephesi

Neylî, bir defa Anadolu, iki defa da Rumeli Kazaskerliği görevini ifa etmiş dindar bir insandır. Aslında bu inanç özellikleri aynı zamanda mensup olduğu Mîrzâ-zâdeler ailesinin ve bu aileyi oluşturan fertlerin de

Gibb de aynen kabul ederek eserine almıştır. Bkz. Gibb, E. J. W.: A History of Ottoman Poetry, C. IV, s. 86-87.

³⁰⁶ Ali Cânib: "Mîrzâ-zâde Neylî", Hayat Mecmuası, C. III, S. 68, Ankara 10 Mart 1928, s. 2-3.

³⁰⁷ Prof. Dr. Köprülü-zâde M. Fuad: Eski Şairlerimiz Divan Edebiyatı Antolojisi, s. 454-456.

³⁰⁸ A. Gölpınarlı: Divan Şiiri(XVIII. yy.), s. 13.

karakteristiğidir. Babası Mîrzâ Mehmed Efendi, ağabeyi Şeyh Mehmed Efendi ve yeğeni Mehmed Saîd Efendi başta olmak üzere Mîrzâ-zâdeler ailesinin bütün üyelerinin ehl-i sünnet itikadına son derece bağlı müttakî insanlar olduğunu biliyoruz. Neylî'nin inancını ve dolayısıyla dünya görüşünü en iyi şekilde yansıtan şiirleri Divan'ının başında bulunan 5 tevhid, 14 na't ve Kabe ile ilgili şiirdir.

Divan'ında gazeller arasında kayıtlı bulunan

Sehî kadler tarîk-i Gülşenîde şanma bî-câdır
Reh-i gülşende gûyâ her biri bir serv-i raenâdır

Giriftâr olalı gîsû-yı yâre dâr-ı gurbette
Göñül bir lânesinden dür mürğ-i rişte-ber-pâdır

Yine bir necm-i gîsû-dâr-ı hüsnîñ hükmi te'şîri
Miyân-ı ehl-i dilde bâ'is-i âşûb u gavgâdır

Muhakkak hân-kâh-ı Gülşenîdir gülşen-i cennet
Ki gîsûlarla ol şûh-ı ser-âmed anda tûbâdır

Olaldan nağme-senc-i şevkı ol gül-gonceniñ Neylî
Göñül mânend-i bülbül Gülşenî bir mürğ-i şeydâdır³⁰⁹

beyitlerinden oluşan gazelinden "Gülşeniye" tarikatına mensup olduğu tahmin edilmektedir³¹⁰. Ancak, Neylî'nin sadece bu gazelinden hareket ederek Gülşenî olduğunu iddiâ etmek de hatalı bir yoldur. Çünkü, Neylî'nin şiirlerinde bu tarikat ile ilgili tek temas bu gazeldir. Oysa, şiirlerinde Mevlevîlik ile ilgili motifler defalarca geçmektedir; ayrıca Nakşibendîlikle ilgili çeşitli temaslarının da varlığını inkar etmemiz mümkün değildir. Manzum mektubunda geçen

³⁰⁹ Bkz. G. 50.

³¹⁰ Neylî'nin tarikatı hakkında ilk bilgiyi M. Tâhir vermiştir. Bkz. Bursalı Mehmed Tâhir: Osmanlı Müellifleri, C. II, s. 458. Sadık Erdem de M. Tahir'den aldığı bu bilgileri aynen tekrar etmiştir. Bkz. Sadık Erdem: Neylî, Hayatı ve Eserleri, Yedi İklim Dergisi, Aralık 1992, İstanbul 1992, s. 4.

Gâh irdikde rûz-ı âzîne
Semt-i Eyyûb'e yol düşer mi yine

Hem-reh olup bir iki yârâne
Kaşd olunur mı Mevlevî-hâne

Bize çün lâcerem olup olacak
Künc-i gam kaldı cilve-gâh ancak

beyitleri İstanbul dışındayken hatırladığı eski günlerden bahseder. Burada onun bir iki dostuyla beraber Mevlevî-hane'ye gidiş günlerini nasıl yâd ettiğini görüyoruz.

Müfredler arasında kayıtlı

Bir Mevlevî-i şûha olup eâşık-ı şâdık
Hâlim diyicek döndü didi öyle mi eâşık³¹¹

beytinde de Mevlevîlikle ilgili terimler kullanılmıştır.

Kasideler arasına kaydedilmiş, aynı zamanda Mevlânâ Müzesi 479 ve 596 numaralarda kayıtlı olan, Mevlânâ ve mevlevîlik hakkında medhiyeler ihtiva eden mecmu'ada da bulunan Mevlânâ ve Mekke'deki Mevlevî tekkesi ile ilgili

Der Sitâyîş-i Tekye-i Hazret-i Mevlânâ ve Vâsî-î ân Cenâb-ı Kerâmet-pîrâ

Habbe zâ der-geh-i sultân-ı serîr-i ʿirfân
Ana kandîl-i harem olsa sezâ mihr-ı cihân

Ayet-i şun-ı Hudâ Hzret-i Mevlânâ kim
Oldı her nutk-ı revân-perveri mağz-ı Kurʿân

Tâc-ı Hürşîd'e ider nâzuñile pûşânî
Hırka-pûşânı virir atlas-ı çerhî erzân

Eylemez gerdîş-i gerdûna nigâh-ı ragbet

311 Bkz. Met. 40,

Asitânında olan şevkâ bir kez gâltân

Görinen kâh keşân şanma şe bân-gâh-ı felek
Hıdmet-i der-gehine oldı kemer-bend-i miyân

Hasret-i der-geh-i pâküfle eyâ mefhar-i Rûm
Dil-i pür-dâgım idi ney gibi dâ'im nâlân

Rûy-mâl-i harem-i der-geh-i 'âli-şânî
Lillahi'l-hamd nasîb itdi Cenâb-ı Yezdân

Kemterin çâker-i deryûze-ger-i feyzühdür
Nıgeh-i lutfuña kıl Neyli-i zârı şâyân³¹²

ve

Der Vâsf-ı Mevlevî-hâne-i Mekke-i Mükerreme

Habbezâ tekye-i firdevs-âsâ
Dil-i 'ârif gibi pür-şevk u safâ

Tekye-i aşk u muhâbbetdir bu
Genc-i esrâr-ı hakîkatdir bu

Külbe-i şohbet-i dervîşândır
Gülşen-i bî-bedel-i 'irfândır

Çün getürmez bunun erbâbı keder
Buna gam-nâk gelen şâd gider

Beyt-i Mevlâya olup hem-sâye
Şeref-i kurbdan almış vâye

N'ola cerr-i şeref itse her bâr
Lâcerem kâfidedür cerr-i civâr

³¹² Bkz. K. 1.

Oldı bir başka şerêf bu cāya
Nisbeti Hazret-i Mevlānāya

Halka itmiş kerem ıssı Mevlā
Şiddet-i cerr-i hevāda me'vā

Buñā beñzer kanı bir nüzhet-gāh
Her gören 'âşık ider eyvallāh

Idüp āyın-i semā' icrā
Oldı fevvāreleri şevk-efzā

Cem' olup nāziki-i āb u hevā
Oldılar rûha gıdā cāna şafā

Abı kevşerle idüp āmiziş
Tekye-i 'ışka yolundan gelmiş

Revnaķı olmuş anın Şeyh Sa'īd
Zevkını şevkını Hakk ide mezīd³¹³

şeklindeki şu kasidelerini de göz önünde bulundurduğumuzda Neylî'nin Gülşenîlikle ilgisinin Mevlevîlikle kıyaslandığı zaman daha az olduğunu rahatlıkla iddiâ edebiliriz.

Nakşibendîlikle ilgili de daha ziyade târih cinsinden olmakla beraber çeşitli şiirleri vardır. Şeyhülislam Es-Seyyid Mustafa Efendi'nin yaptırdığı Nakşibendî hankâhı için yazdığı H. 1157/M. 1744'ü gösteren

Hudāvend-i cihān fetvā-penāh-ı ma'lelet-ünvān
Mekārim-pişe hayr-endişe şadr-ı mekremet-mu'tād

Kerīm-i bü'l-mefāhir dāver-i şāhib-me'âşir kim
Siyādetle fütüvvet zātı ile oldılar hem-zād

Semiyy-i Muştafā müfti'l-e nām-ı Hāşimî-nisbet

³¹³ Bkz. K. 2.

Ki fetvâsı tarîk-ı şere nâsı kılmada irşâd

Bu ihsân u mekârimle revâdır ol kerem-kârîñ
İderse ğıpta eahd-i lutfına cümle geçen ayyâd

Yine ğayr-ı ezîme Hak muvaffak eyleyüp anı
Nakışbendiyye ye bu hânkâhı eyledi bünyâd

Bu eyyâma gelince ol tarîk aşhâbına kimse
Bu resme hânkâh-ı bî-ķuşûrı kılmadı âbâd

Meger ol zât için ğıfz eyler imiş Hazret-i Bârî
Ki oldu şimdi bünyânı karin-i himmet-i evtâd

O zât-ı kâm-kârîñ ol tarîka nisbet-i ğâssı
Zuhûrına bu ğayrîñ bî-muğâbâ eyledi imdâd

Ħudâ eyyâm-ı ömr ü devletin efzün ide dâ'im
Enâma oldu Neylî bu duâ şubh u mesâ evrâd

Koyup ğâke ser-i ihlâsı bir dâ'î didi târiğ
"Ace b "âlî-makâm-ı nakşıbendiyye mübârek-bâd³¹⁴

Sene 1157

ve

Ħudâvend-i mükerrem dâver-i zî-şân-ı ekrem kim
Der-i ihsânı dâ'im mültecâ-yı ğâssı u eâm oldu

O "ummânü'l-mefâğir şadr-ı nu'mânî-me'âşir kim
Dem-â-dem zinde-sâz-ı resm-i e slâf-ı kirâm oldu

O mifzâl-i siyâdet-vâ yenîñ "ünvân-ı iclâli
Muğî'î-i ma'delet kenzü'l-"atâ müftî'l-enâm oldu

Semiyi-i Muştafâ zîb-i makâm-ı şeyh ü'l-islâmî
Ki hem-vâre enâma feyz-i lufti müstedâm oldu

Niçe nâ-kâm ü bî-vâye hezârân kesri-i hâtırla
İdüp der-gâhına rû-mâl maqziyyü'l-merâm oldu

Tarîk-i Nakşbendiyye olup bi'l-cümle muhtârı
Hemîşe mazhar-ı tevfiğ-i Hayy-ı lâ-yenâm oldu

İdüp ihlâşıla nev-hânkâh-ı dil-keşi ihyâ
Sefe r-ender-vağan erbâbına Dârü's-selâm oldu

Tecellî-gâh-ı aşhâb-ı kulüb olsa sezâdır kim
Hulûş-ı dille bed' ü şıdk-ı kalbile tamâm oldu

Virüp keşretde vahdet halvet-ender-encümen hükmin
Füyûzât ile her bir hücre cây-ı izdihâm oldu

Gelüp gördükde bir dâ'î didi Neylî aña tarîh
Nakşbendiyyeye bu dil-keş ü zîbâ maqâm oldu³¹⁵

Sene 1157

ile

Hudâvend-i mükerrem kâm-bağş-ı ekrem ü efham
Ki teşrîfiyle şadr-ı câh-ı fetvâ kâm-bîn oldu

Melazğ-ı bî-nevâyân dâver-i 'allâme-i devrân
Ki aşhâb-ı kemâle der-gehi hısn-ı haşîn oldu

Gül-i âl-i siyâdet-reng ü büy-ı gül-şen-i devlet
Ki bâğ-ı saltanat zâtıyla firdevs-i berîn oldu

Olup tevfiğ-ı Yezdâni mülâzım bezm-i hâşında
Gulâm-ı âsitân-ı devleti re'yy-i rezîn oldu

Tarîk-ı nakşbendîde mürâ'at-ı şerî'atle
Olup zîkr-i hafî pes güft ü gûdan çün emîn oldı

İdüp erbâbına bu hânkâh-ı dil-keşi bünyâd
Ki bî-şekk revnak ârâyiş-i bâzâr-ı dîn oldı

Ve lîkin hânkâhlar anda nedret üzre olmağla
Bu emriñ sırrı pes genc-i hafâda der-kemîn oldı

Meger ol zât içün hıfz eyler imiş Hazret-i Bârî
Bilindi hikmeti şimdi e nâma müstebîn oldı

Veli 'alî senedle ol tarîka nisbet-i hâşî
Bu hayra mazhar olmağda aña bî-şek mu'în oldı

Olup her mısra'ı târîh bir beyt-i dil-âviziñ
İki târîhi Neylî biri birine karîn oldı

Semiyy-i Muştafâ müftîl-memâlik eyle yüp bünyâd Sene 1157
Nakışbendiyye ye me'vâ mahall-i dil-nişîn oldı³¹⁶ Sene 1157

şeklindeki târih manzumeleri de Neylî'nin bahsettiğimiz bu tarikata ilgi duyduğunu ayrıca gösterir.

Bunun hâricinde Neylî'nin herhangi bir tarikata veya mürşide intisab ettiğine dair elimizde hiç bir belge yoktur. Tahminimize göre o, hiç bir zaman tam bir mürid olmamış, ancak Gülşenîlik, Mevlevîlik ve Nakşibendîlik gibi bazı tarikatların zaman zaman muhibbi olmuştur.

c- Dünya Görüşü

Neylî, ehl-i sünnet itikadına samimî bir şekilde bağlanmış dindar bir insandır. Babasının doğu vilayetlerinde doğması, daha sonra saraya alınması gibi bazı konular göz önünde bulundurulursa, onun Şîî veya Caferî olabileceği düşünülebilir. Ancak, Neylî'nin şiirlerinde özellikle İrân ve ona bağlı itikada karşı hiç bir sempati izi göremiyoruz. Divan'ında görüleceği üzere, Hz. Muhammed için çeşitli nazım şekilleriyle yazılmış 14 nat-ı şerfi

³¹⁶ Bkz. T. 74.

vardır ki, en azından bu bile onun ehl-i sünnet akidesine ve onun sahibine ne kadar bağlı olduğunu gösterir.

Tebriz'in 1725 yılında fethedilmesi üzerine yazdığı 5 beyitlik târihinde geçen

Çaldıran cengin kızıl başa yine yâd itdirüp
Çâr-yâriñ gayreti tîğını çaldı yümñile³¹⁷

beytinde görüldüğü gibi, İrân'a ve dolayısıyla halk arasında "kızılbaş" olarak isimlendirilen Şîf inancında olanlara karşı düşüncesini, Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmail'e karşı kazandığı Çaldıran galibiyetini hatırlatıp, Sultan Ahmed'in Tebriz'i fethini Yavuz'un zaferiyle kıyaslayarak vermektedir.

Neylî'nin bağlı bulunduğu Mîrzâ-zâdeler ailesinde, kişilere verilen isimlere baktığımızda da sünnete ve tabîî ki Hz. Muhammed'e ne derece bağlı olduklarını ayrıca görüyoruz. Neredeyse bütün isimler, Hz. Muhammed'in ismine atfen ya "hamd" kökünden türetilmiş kelimelerdir veya "Mustafa"dır. Aile şeceresine şöyle bir bakacak olursak; Neylî'nin dedesinin ismi Mehmed Habîb'dir. Aynı zamanda "Habîb" de Habîbullah şeklinde kullanılan Hz. Peygamber'in sıfatlarından birisidir. Neylî'nin babasının ve büyük ağabeyinin adı Mehmed'dir. Kendisinin asıl adı Ahmed'dir. 1688'de 20 yaşını bile doldurmadan vefat ikinci ağabeyinin adı da Mustafa'dır. Neylî'nin oğullarından 1748'de vefat eden büyüğünün adı Mehmed, 1757'de vefat eden küçüğünün adı ise Mehmed Hamîd'dir. Aileden kişilerin Hz. Muhammed'le ilgili isimlerinin sayısını artırmak mümkünse de, bu kadar örneğin yeterli olacağını düşünüyoruz. Bu ve bunun gibi çeşitli sebeplerden yola çıkarak Neylî'nin sünñî olduğunu kesinlikle söyleyebiliriz³¹⁸.

C . ESERLERİ

Neylî'nin "El-Fazlu'l-Vehbî Fî Tercemeti'l-Cânibi'l-Garbî", "El-Evfâ Fî

³¹⁷ Bkz. T. 41/2.

³¹⁸ Bağdatlı İsmail Paşa, Neylî'nin künyesini verirken "Kâdı Ahmed b. Muhammed er-Rûmî el-Haneñî el-maerûf bi-Mîrzâ-zâde min şudûri'l-kuzât" ibaresini kullanarak, bu konudaki fikrimizi teyit etmektedir. Bkz. İzâhu'l-Meknun fî'z-Zeyl-i alâ Keşfi'z-Zünûn 'an Esâmî'l-Kütübi ve'l-Fünûn, C. I, İstanbul 1954, s. 536.

Tercemetü'l-Vefâ (fî Fezâ'ili'l-Muṣṭafâ) ” ve “Mâ Lâ Budde Minhu Li'l-Edîb Mine'l-Meşhûri ve'l-Garîb(Şerh-i Lügât-i Târiḥ-i Vaṣṣâf)” adını taşıyan üç ayrı eseri ve şiirlerini topladığı mürettep bir “Divan”ı vardır.

1 . El-Fazlu'l-Vehbî Fî Tercemeti'l-Cânibi'l-Garbî :

El-Fazlu'l-Vehbî Fî Tercemeti'l-Cânibi'l-Garbî, Şeyh Mekkî³¹⁹ diye de tanınan Ebu'l-Feth Muhammed bin Muzaffere'd-din'in kaleme aldığı “El-Cânibü'l-Garbî Fî Halli Müşkilâtü'ş-Şeyh İbnü'l-'Arabî” adlı Farsça eserin Türkçe'ye tercümesidir. El-Cânibü'l-Garbî Fî Halli Müşkilâtü'ş-Şeyh İbnü'l-'Arabî, Muhyiddin İbni 'Arabî(1165-1240)'nin³²⁰ yazdığı kısaca “Füsûsü'l-

³¹⁹ Şeyh Mekkî diye tanınan Ebü'l-Feth Muhammed b. Muzaffere'd-din Muhammed b. Hamîde'd-din 'Abdullah H. 926 (M. 1519-1520) sularında vefât etmiştir. Yavuz Sultan Selim devri âlimlerindendir. El-Cânibü'l-Garbî Fî Halli Müşkilâtü'ş-Şeyh İbnü'l-'Arabî adlı eserini Yavuz Sultan Selim'in emri üzerine kaleme almıştır. Bkz. Bağdatlı İsmail Paşa: Hediyyetü'l-Ârifin, “Şeyhü'l-Mekkî”, C. II, İstanbul 1951, s. 228-229.

³²⁰ Muhyiddin İbni 'Arabî (Muhyi'd-din Arabî, Muhyi'd-din ibnül-'Arabî, Ebu 'Abdullah Muhammed b. 'Ali b. Muhammed b. El-'Arabî El-Hâtimî Et-Tâî, Eş-Şeyh Ekber (İspanya 1165-Şam 1240). Vahdet-i vücûd nazariyesini son noktasına kadar götüren ve şöhreti bütün İslam aleminde gittikçe genişleyerek, bugüne kadar devam eden en büyük sûfilerden birisidir. Endülüste Mürsiye şehrinde doğmuş, daha sonra Konya'ya gelmiş, hayatının son yıllarını da Şam'da geçirmiştir. İslam düşüncesinin en dikkat çekici şahsiyetlerinden biri olan İbni Arabî eserleriyle tasavvufî tefekküre yeni bir çehre kazandırmıştır. İbni Arabî fikirlerinden dolayı iki zıt sıfat kazanmıştır: Şeyh-i Ekber, yani en büyük şeyh, ulu şeyh ve Şeyh-i ekfer, yani kafir şeyh. Bu birinci isimden hareketle onun fikirlerinin ördüğü anlayışa da “Ekberîye” adı verilmiştir. Kaynaklarda böyle bir tarikatın adı geçerse de bunu diğer tarikatlar gibi bağımsız bir tekkesi, şeyhi, müridi, âdâb ve erkânı olan bir kurum olarak görmemek gerekir. Çünkü târihte böyle bir şey yoktur. Ekberîye fikrini, tasavvufî bir düşünme ve yaşama tarzı olarak anlamak gerekir. İslam târihinde düşünce ve yorumları en çok tepki ve ilgi gören kişi her halde İbni Arabî'dir. Füsûsu'l-Hikem bir çok kişi için gerçekten hikmetlerin kaynağı olduğu gibi, büyük bir kalabalık için de zındıkça fikirleri üreten ve savunan bir kitaptır. XIII. yüzyıldan beri bir yandan Füsûs şerhleri ile bu düşünce tarzı daha geniş kitlelere ulaştırılırken, diğer taraftan da aynı kitaba yazılan reddiyelerle saf dışı bırakılmak istenmiştir. Füsûs'u ilk defa Sadreddin Konevî, Füsûs adıyla şerh ederken İbni Arabî'nin vefâtından 20 yıl sonra Harran'da doğan İbni Teymiye bu kültüre amansız bir mücadele başlatmıştır. Füsûs'un Kâşânî (Öl. H. 730/M. 1330), Câmî (Öl. H. 898/M. 1493) ve Abdullah Bosnevî ile (Öl. H. 1054/M. 1644) Arapça, Farsça ve Türkçe'ye tercüme ve şerhleri devam ederken karşı faaliyetler de durmamıştır. Abdullah Bosnevî, Füsûs'u ilk defa bu asırda Türkçe olarak şerhedecek, şerhin ön tarafına koyduğu uzun bir girişle konunun temel terimlerine açıklık getirecektir. Ahmed Nâsırî, Alâuddin Buhârî, İbrahim Bukâî ile devam eden karşı harekete omuz verenlerden bir de İbn Haldûn'dur(Öl. H. 808/M. 1405). Hatta Ekberî düşüncesini saf dışı edebilmek için Saduddin Teftazânî'ye bu tür

Hikem"³²¹ şeklinde bilinen "Füsûsü'l-Hikem ve Huşûşe'l-Kalîm" adındaki meşhur eserinde ileri sürülen bazı konulara muhâliflerce yapılan itirazlara cevap vermek üzere, Yavuz Sultan Selim'in emriyle Şeyh Mekki tarafından, Farsça olarak H. 18 Şevval 924/M. 23 Ekim 1518 Pazar günü³²²

bir eser bile nisbet edilmiştir. İbni Arabî'nin önderliğini yaptığı ve kendisinden sonraki yıllarda vahdet-i vücûd diye isimlenen sistem insan ve kainatı yeniden yorumlamaya dayanır. Varlığın birliği anlamına gelen bu terim, kainatta Allah'tan başka ikinci bir varlık olmadığı tezinden kalkarak bütün dîni esasları bu dîni bakış açısına göre te'vil ve izah eder. Vahdet-i vücûdu, vahdet-i mevcûd şeklinde anlayarak "bu sistem kainatı Allahlaştırmaktadır" noktasına ulaşanlar çok sert tenkitler yapmışlardır. Fakat, bütün bu gayretlere rağmen İbni Arabî düşüncesinin yayılmasına engel olunamamıştır. Özellikle XV. yüzyıldan sonra yeni bir hamle yapan Melâmiye ile bu düşünce birleşince tasavvufî hayatın hakikî rengi haline gelmişlerdir.

İbni Arabî'ye 500 civarında eser atfedilmektedir. Bunların içinde en meşhurları ve fikirleri bakımından en önemli olanları Fütûhatü'l-Mekkiye ile Füsûsü'l-Hikem'dir. Çok geniş olarak kaleme alınan Fütûhat 560 bâbıyla tasavvufî düşüncenin zengin bir hazinesidir. Bu eser için bkz. Prof. Dr. Nihat Keklik: El-Fütûhat El-Mekkiye, Ankara, 1990. Bu konuda daha geniş bilgi için ayrıca bkz. Doç. Dr. Mustafa Kara: "Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar", Osmanlı Ansiklopedisi, C. I, (İstanbul tarihsiz), s. 183, 215.

321 Füsûsü'l-Hikem, İslam âleminde Arapça, Farsça ve Türkçe, tercüme, şerh, talik, tenkit, tahkik vb. gibi üzerinde en çok çalışma yapılan eserlerin ilk sıralarında yer alır. Türkçe şerhler içinde en çok tutulmuş Bosnevî şerhidir ve yazarına "Şârih-i Füsûs" lakabını verdirmiştir.

Füsûsü'l-Hikem İbni Arabî'nin bütün düşüncelerinin hulâsası olan en olgun eseridir. Füsûsü'l-Hikem en çok şerhedilen eserlerden olup 40 civarında şerhi vardır. Bunlar arasında bizzat müellifinin Miftâhu'l-Fügûş'u, Sadru'd-din Konevî'nin "al-Fukûk fî Müstene'dât Hikemü'l-Fügûş'u, 'Affü'd-dîn el-Tilamsânî (Öl. H. 690/M. 1291)'nin, 'Abdü'r-rezzâk el-Kâşânî (Öl. H. 736/M. 1335)'nin şerhleri, Dâvûd-ı Kayserî (Öl. H. 751/M. 1350)'nin Ma'âlâe Huşûşu'l-Kalîm'i, Câmî'nin Nakdüh-Nüşûş'u, Bâlf Halife es-Sufiyavî (Öl. H. 957/M. 1552)'nin Şerh'i, 'Abdü'l-Ganî el-Nâblûsî (Öl. H. 1143/M. 1731)'nin Cevâhirü'n-Nüşûş'u, 'Abdullah el-Bosnavî (Öl. H. 1054/M. 1644)'nin Tecelliyât 'Arâisü'n-Nüşûş'u en iyilerindendir. Türkçe olarak Yazıcıoğlu (Öl. H. 850/M. 1446) ve 'Abdullah el-Bosnavî'nin şerhleri zikredilebilir. Füsûs'un müellifi tarafından yapılmış Nakşu'n-Nüşûş adlı bir muhtasarı ve Câmî'nin bunun üzerine yazdığı şerh de önemlidir. Daha geniş bilgi için bkz. Ahmed Ateş: "Muhyiddin Arabî", İ.A., VIII. C., (1960), s. 543-544.; Mustafa Kara: "Muhyiddin Arabî", TDEA, C. VI, (1986), s. 435-436.

322 "...kâle'l-'abdul-'aşgar Ebu'l-Feth el-Muzaffer ferâgtu min-tesvîdi hâzihi'r-risâleti...bade'l-'aşr yevme'l-ehâd şâmine 'aşere şevvâl...fî-seneti erba' ve 'aşrin ve tis'a-mi'e..." El-Fazlül-Vehbî fî Tercemeti'l-Cânibi'l-Garbî, Köprülü Kütüphânesi II. Kısım nu. 118, vr. 132b.; El-Fazlül-Vehbî fî-Tercemeti'l-Cânibi'l-Garbî, Süleymâniye Ktp. Hâlet Efendi nu. 363, vr. 94b.

yazılmıştır. Füşûsü'l-Hikem, Muhyiddin İbni 'Arabî'nin 1230'da Şam'da gördüğü bir rüyada Hz. Muhammed tarafından kendisine verildiğini söylediği bir kitaptır. Hz. Adem'den Hz Muhammed'e kadar, 28 peygamberin derecelerine göre temsil ettikleri gerçekleri hikmetler şeklinde anlatan ve 'Arabî'nin bütün düşüncelerinin hulâsası olan en olgun eseridir. Neylî, El-Cânibü'l-Garbî Fî Halli Müşkilâtü's-Şeyh İbnü'l-'Arabî adlı eserin tercümesini 3 Cemâziyelâhır 1148/21 Ekim 1735 Perşembe günü tamamlamış³²³ ve yaptığı tercüme "El-Fazlû'l-Vehbî Fî Tercemeti'l-Cânibi'l-Garbî" adını vermiştir.

İki bâb ve bir hâtimedden meydana gelen eserin birinci bâbında Muhyiddin İbni 'Arabî'ye itirazda bulunan âlim ve şeyhlerin, onu hangi sebeplerden dolayı küfrün içerisine düşmüş, yolunu sapıtmış birisi olarak gördükleri konusu ele alınır. İkinci bâb, 'Arabî'ye yapılan itirazların akıl ve şeriat yoluyla cevaplandırılmasına ayrılmıştır. Hâtime'de ise Muhyiddin 'Arabî ile ilgili bazı menkıbelere, ona intisab etmiş olan şeyhlerine ve melâmiye silsilesine yer verilmiştir.

Eserin tespit edebildiğimiz nüshalarını şu şekilde sıralayabiliriz:³²⁴

I. Köprülü Kütüphânesi II. Kısım Nu. 118 :³²⁵

³²³ "...yekûlul-'abduz-za'if mütercimu hâze'l-kitâbi'l-la'tif Ahmed Neylî Mîrzâ-zâde vefekahullâhu hayra mâ-erâdehu kad-temmeti'l-kitâb bi-'avni'llâhi'l-melikî'l-vehhâb vakte'z-zuhâ yevme'l-hâmis şâlişe cumâde'l-âhire li-seneti şemân ve erbâ'in ve mi'e ve elf." El-Fazlû'l-Vehbî fî Tercemeti'l-Cânibi'l-Garbî, Köprülü Kütüphânesi, II. Kısım nu. 118, vr. 132b.; El-Fazlû'l-Vehbî fî Tercemeti'l-Cânibi'l-Garbî, Süleymâniye Ktp. Hâlet Efendi nu. 363, vr. 94b.

³²⁴ Bu nüshaların çoğu çeşitli kaynaklarda tanıtılmıştır; ancak toplu halde bir arada bulunsunlar diye bu tavsifleri dipnotlar halinde aynen vermeyi uygun gördük. Alıntı yaptığımız kaynaktaki yazım şekilleriyle ilgili tasarruflara da haliyle sâdık kaldık.

³²⁵ "Ct.: Kırmızı deri, miklepli, şemseli, zencirekli, sâlbekli. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, beyaz. Yk.: 1^b-132^b. Ölç.: 205x125 mm., 120x67 mm. Yz.: Ta'lik. Başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple altın yıldızlı cedvel içine yazılmıştır. Str.: 13 Müstensih (yk. 132^b): Ahmed Sakıb el-maruf bi-tabii Hazreti Neylî Efendi. İst. ta. (yk. 132^b): H. 3 Cumâde'l-âhire 1148/ M. 21 Ekim 1735. Vakıf mührü: Yk. 1^a, 1^b, 40^a, 69^a, 79^a, 132^b'de kütüphane vakıf mührü vardır. Başı (yk. 1^b): Bi'smillahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'l-lahi'llezi feteha bi-mefatihî'l-guyubi akfale'l-kulubi ve rafea hucûbe's-sera'ir ve cela ebsara'l-besa'ir...ve's-salatü ve's-selâmü ala-men enahati's-seadat fi-babihi... Emma badü bu abd-i kemine Ahmed Neylî Mîrzâ-zâde metteahü'llahü bi-nezari evliya'ihî's-sade... Sonu(yk. 132^b):...Kale'l-abdü'l-asgar Ebü'l-Feth el-Muzaffer feragtü min-tesvidi hazihi'r-risaleti... bade'l-asr yevme'l ehad samine aşere

2. Süleymâniye Kütüphanesi Hâlet Efendi Nu. 363 :³²⁶ Kütüphanenin tespit fişlerinde bu nüshanın müellif hattı olduğu kaydediliyorsa da, doğru değildir. Neylî, tercümesini H. 1148/M. 1735'te tamamlamıştır. Bu nüsha ise H. 1155/M. 1743'te "Abdullah Vassâf Efendi"nin oğullarından biri tarafından yazdırılmıştır.³²⁷

3. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine Kitaplığı Nu. 273 :³²⁸

Şevval...fi-seneti erba ve ısrin ve tisa-mi'e... Yekulü'l-abdü'z-zaif mütercimü haze'l-kitabi'l-latif Ahmed Neylî Mîrzâ-zâde vefekahü'llahü hayra ma-eradehü kad-temmeti'l-kitab bi-avni'llahi'l-meliki'l-vehhab vakte'z-zuha yevme'l-hamis salise cumade'l-ahire li-seneti seman ve erbain ve mi'e ve elf. Hateme'llahü amalena bi'l-hayri ve's-seade." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 4-5.

³²⁶ "Ct.: Sırtı bordo, koyu bej renkli deri, miklepli, şirazeli. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, beyaz. Yk.: 1^b-94^b. Ölç.: 206x125 mm., 138x65 mm. Yz.Ta'lik. Başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 19. İst. ta. (yk. 94b): H. 8 Receb 1155/ M. 8 Eylül 1742. Mülk. ka.(yk. 1^a): İstektebehül-'abdül-fakir Halid b. el-Mevla Abdillahi'l-Vassaf b. eş-Şeyh Mehmed b. eş-Şeyh Ahmed b. eş-Şeyh Haydar gafera'llahü lehüm. Min-kütübi's-Seyyid Mustafa Mesud Ser-etıbbay-ı Hassa gufira lehü. Sene 1224. Vakıf mührü (yk. 1^a): İlahi cem-i kütüb kerde ehl-i vahdet bidih bedest-i yemineş kitab-ı Hâletra 1236. Başı (yk.1^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahillezi feteha bi mefatihü'l-guyubi akfale'l-kulubi ve rafea hucübe's-serâir ve celâ ebsâra'l-besâir ve's-salâtü ve's-selâmü ala-men enahati's-seadat fi-babihi... Emma badü bu abd-i kemine Ahmed Neylî Mîrzâ-zâde metteahü'llahü bi-nezari evliya'ihis-sade....Sonu (yk. 94b):... Kale'l-abdü'l-asgar Ebül-Feth el-Muzaffer feragtü min-tesvidi hazihir-risaleti... bade'l-asr yevme'l-ehad samine aşere Şevval... fi-seneti erba' ve ısrin ve tisa-mi'e... Yekulü'l-abdü'z-zaif mütercimü haze'l-kitabi'l-latif Ahmed Neylî Mîrzâ-zâde vefekahü'llahü hayra ma-eradehü kad-temmeti'l-kitab bi-avni'llahi'l-meliki'l-vehhab vakte'z-zuha yevme'l-hamis salise cumade'l-ahire li-seneti seman ve erbain ve mi'e ve elf. Hateme'llahü amalena bi'l-hayri ve's-seade." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 5.

³²⁷ Ali Cânib de bu meseleye temas ederken eserin yazılış târihini yanlışlıkla H. 1143 olarak verir. Bkz. "Mîrzâ-zâde Neylî", Hayat Mecmuası C. III, S. 68., s. 3.

³²⁸ "Ct.: Kahve rengi, miklepli, şemseli, sâlbekli, zencirekli, deri. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, beyaz. Yk.: 1^b-151^a. Ölç.: 200x138 mm., 125x66 mm. Yz.: Nesih. başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 15. Müstensih (yk. 151^a): Ahmed Sakıb el-maruf bi-Gaybi-zade tabi-i Hazret-i Neyli Efendi. İst. ta. (yk. 151^a): H. 20 Rebî'ül-âhir 1159/M. 12 Mart 1746. Mülk. ka. (yk. 1^b): İstashabehül-'abdül-la'im Halebi-zade İsmâil Asım sene 1171. Başı (yk. 1^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... Emma badü bu abd-i kemine Ahmed Neylî Mîrzâ-zâde... Sonu (yk. 150^b):... Kale'l-abdü'l-asgar Ebül-Feth el-Muzaffer.... Yekulü'l-abdü'z-zaif mütercimü haze'l-kitabi'l-latif Ahmed Neylî Mîrzâ-zâde... Hateme'llahü amalena bi'l-hayri ve's-seade." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 5.; "Aharlı kağıt 200mm boy ve 135mm eninde 151 yaprak. Sahifede iri nesihle 65mm uzunl. 15 satır.

4. Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Hüdâî Efendi Nu. 317 :³²⁹
5. Süleymâniye Kütüphanesi Es'ad Efendi Nu. 1347 :³³⁰
6. Süleymâniye Kütüphanesi Pertev Paşa Nu. 628/2 :³³¹

1159 (1746) da Ahmed Sâkib 'Aynî-zâde eliyle istinsah edilmiştir. Mıklep ve şemseli kahve rengi deri cilt.

El-Fazl el-Vehbî fi tercümet el-Cânib el-Garbî

Muhyiddîn İbn el-'Arabî (öl. 638/1400)nin eserlerindeki müşkilâtın halli için Muhammed b. Muzaffer el-Mekki'nin El-Cânibü'l-Garbî fi Halli Müşkilat-ı İbni 'Arabî adlı farsça eserinin Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî (öl. 1161 / 1748) tarafından 1148 (1735) yılında yapılan tercümesidir.

Başu: Elhamdü'llahi'llezi fethu bimefâtihi'l-guyûbi ekâle'l-kulûb u ref' " F. E. Karatay: Topkapı Sarayı Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C. I, s. 62.

³²⁹ "Ct.: Mıklepli, ebru kâğıt kaplı, mukavva ciltli. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, beyaz. Sahife kenarlarında kurt yenikleri vardır. Yk.: 1^b-128^a. Ölç.: 217x153 mm., 150x70 mm. Yz.: Nesih. Sözbâşları kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 17. İst. ta. (yk. 128^a): H. 10 Ramazan 1165 /M. 22 Temmuz 1752. Vakıf mührü (yk. 1^b, 128^a): "Kütüb-hâne-i Hazret-i Pîr Hüdâyî Kudde sîrruhü'l-âlf 1334" diye yazılı mührü vardır. Başu (yk. 1^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... Emma badü bu abd-i kemter Ahmed Neylî Mîrzâ-zâde... Sonu (yk. 127^b-128^a):... Kale'l-abdü'l-asgar Ebü'l-Feth el-Muzaffer... Yekulül'-abdü'z-zaif mütercimü haze'l-kitabi'l-latif Ahmed Neylî Mîrzâ-zâde... Hateme'llahü amalena bi'l-hayri ve's-seade." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 5.

³³⁰ "Ct.: Zencirekli, şirazeli, bordo renkli deri. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, beyaz. Yk.: 1^b-66^a. Ölç.: 200x140 mm., 160x90 mm. Yz.: Ta'lik. Altın yaldızlı cedvel içinde başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Yk. 1^b mihrabiyeli ve süslüdür. Str.: 21. Müstensih (yk.66^a): Ahmed Sakıb el-maruf bi-tabii Hazreti Neyli Efendi. Mülk. ka. (yk. 1^a): İstashabehü'l-abdü'l-müznib es-Seyyid Muhammed b. Hasen aleyhima rahmetü'l-mümecced. Vakıf mührü (yk. 1^a): Es'ad Efendi'nin vakıf mührü vardır. Başu (yk. 1^b): Bi'smi'l-lahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... Emma badü bu abd-i kemine Ahmed Neyli Mirza-zade... Sonu (yk. 65^b):... Kale'l-abdü'l-asgar Ebü'l-Feth el Muzaffer... Yekulül'-abdü'z-zaif mütercimü haze'l-kitabi'l-latif Ahmed Neyli Mirza-zade... Hateme'llahü amalena bi'l-hayri ve's-seade." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 5.

³³¹ "Ct.: Mıklepli, şirazeli, sırtı kahve rengi deri, ebru kâğıt kaplı mukavva ciltli. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, beyaz. Yk.:41^b-101^a. Ölç.: 213x138 mm., 161x75 mm. Yz.: Nesih, Başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 27. Müstensih (yk. 101^a): Ahmed Sakıb el-maruf bi-tabii Hazreti Neyli Efendi. Mülk. ka. (yk. 1^a): Mîn-kütübi'l-fakir Abbas Vesim gufira lehü. Mîn-kütübi'l-fakir ila-eltafi rabbihi'l-emcedi'l-kadir Veliyyi'd-din b. Ahmed el-vezir el-kazı bi Mekketi'l-müşerrefeti sabıkan fi Ş. sene 1197. Mîn-kütübi'l-fakir Mustafa Behçet re'isi'l-etibba' es-sultani gufira lehü. Başu (yk.41^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... Emma badü bu abd-i kemine Ahmed Neylî Mîrzâ-zâde... Sonu (yk. 100^b-101^a): Kale'l-abdü'l-

7. İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi T. Y. Nu. 2332 :³³²

8. İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi T.Y. Nu. 2214 :³³³

9. Nuruosmaniye Kütüphânesi Nu. 2354 :³³⁴

10. İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi İbnül-Emin Mahmud Kemal İnal Kısmı Nu. T. 3304 :³³⁵

asgar Ebü'l-Feth el-Muzaffer... Yekulül'-abdü'z-zaif mütercimü haze'l-kitabi'l-latif Ahmed Neylî Mîrzâ-zâde... Hateme'llahü amalena bi'l-hayri ve's-seade." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 5-6.

³³² "Ct.: Şirazeli, miklepli, zencirekli, bordo renkli deri. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, beyaz. Yk.: 4^b-132^a. Ölç.: 168x112 mm., 135x62 mm. Yz.: Ta'lik. Kırmızı cedvel içinde başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 17. Müstensih (yk. 132^a): Şeyh Ebu Bekr es-Sadi b. Osman b. Abdi'r-rahman. İst. ta. (yk. 132^aY): H. 17 Rebî'ül-âhir 1210/M. 31 Ekim 1795. Başu (yk. 4^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... Emma badü bu abd-i kemine Ahmed Neyli Mîrza-zade... Sonu (132^a):... Kale'l-abdü'l-asgar Ebü'l-Feth el-Muzaffer... Yekulül'-abdü'z-zaif mütercimü haze'l-kitabi'l-latif Ahmed Neyli Mîrza-zade... Hateme'llahü amalena bi'l-hayri ve's-seade." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 6.; ayrıca bkz. İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, s. 43.

³³³ "Ct.: Sırtı kahve rengi deri, mukavva ciltli. Kt.: İnce, aharsız, filigranlı, beyaz. Yk.: 1^b-70^a. Ölç.: 212x132 mm., 151x85 mm. Yz.: Rık'a. Sözbaşları kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 19. Müstensih (yk.70^a): Mustafa Asım, Müdür-i Esham-i Maliyye. İst. ta. (yk. 70^a): H. 2 Safer 1299/ M. 24 Aralık 1881. Başu (yk. 1^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... Emma badü bu abd-i kemine Ahmed Neyli Mîrza-zade... Sonu (yk. 70^a):... Yekulül'-abdü'z-zaif mütercimü haze'l-kitabi'l-latif Ahmed Neyli Mîrza-zade... Hateme'llahü amalena bi'l-hayri ve's-seade." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 6.; ayrıca bkz. İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, s. 43.

³³⁴ " Ct.: Uzeri yeşil bez kaplı mukavva ciltli, şirazeli, ebrulu, özel kutulu. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, açık sarı. Yk.: 1^b-103^b. Ölç.: 200x119 mm., 130x65 mm. Yz.: Ta'lik. Metin altın yaldızlı cedvel içinde siyah mürekkeple yazılmıştır. Yk. 1^b mihrabiyelidir. Str.: 15. Müstensih (yk. 103^b): İsmail b. Mahmud el-Bosnavi. Vakıf mührü (yk. 1^a): Sultân Osmân ibn Sultân Mustafâ Hân'ın vakıf mührü. Başu (yk. 1^b): Bi's-mi'llahi'r-rahmini'r-rahim. El-hamdü li'llahi... Emma badü bu abd-i kemine Ahmed Neyli Mîrza-zade... Sonu (yk. 103^b):... Yekulül'-abdü'z-zaif mütercimü haze'l-kitabi'l-latif Ahmed Neyli Mîrza-zade... Hateme'llahü amalena bi'l-hayri ve's-seade." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 6.

³³⁵ "Ct.: Sırtı kahve rengi deri, mukavva ciltli. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, beyaz. Yk.: 1^b-139^b. Ölç.: 201x126 mm., 130x59 mm. Yz.: Ta'lik. Sözbaşları kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 16. Mülk. ka. (yk. 1^a): İstashabehül'-fakir es-Seyyid Mehmed. İstashabehül'-fakir Ahmed Kemal nale ma-fi-balihi mine'l-amal. İstashabehül'-fakir ileyhi azze şanühü Seyyid Mahmud Kemalü'd-din Mehmed Emin

11. İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi T. Y. Nu. 9784 :³³⁶
12. Süleymâniye Kütüphânesi Hacı Mahmud Efendi Nu. 2078 :³³⁷
13. Süleymâniye Kütüphânesi Mihrişâh Sultan Nu. 168 :³³⁸
14. Mevlânâ Müzesi Kütüphânesi Nu. 1052 :³³⁹

b. Mustafa b. Mehmed Emin b. Osman rahimehümü'r-Rahman. 11 Seferü'l-hayr sene 1338. Başı(yk. 1^b): Bi's-mi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... Emma badü bu abd-i kemine Ahmed Neyli Mirza-zade... Sonu(yk. 139^b):... Yekulü'l-abdü'z-zaif mütercimü haze'l-kitabi'l-latif Ahmed Neyli Mirza-zade.. Hateme'llahü amalena bi'l-hayri ve's-saade." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 6.

³³⁶ "Ct.: Sırtı kahve rengi deri, pembe kağıt kaplı mukavva ciltli. Kt.: İnce, aharsız, filigransız, beyaz. Yk.: 1-107 sahife. Ölç.: 202x158 mm., 157x108 mm. Yz.: Rık'a. Siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 20. Başı (s. 1): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... Emma badü bu abd-i kemine Ahmed Neyli Mirza-zade. Sonu (s. 107):... Yekulü'l-abdü'z-zaif mütercimü haze'l-kitabi'l-latif Ahmed Neyli Mirza-zade... Hateme'llahü amalena bi'l-hayri ve's-seade." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 6.

³³⁷ "Ct.: Sırtı kahve rengi deri, koyu vişne çürüğü rengi bez ciltli. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, sarı. Yk.: 1^b-15^b (Sonu eksiktir). Ölç.: 212x140 mm., 150x66 mm. Yz.: Nesta'lik. Başlıklar kırmızı, metin kırmızı cedvel içinde siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 33. Başı (yk. 1^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... Emma badü bu abd-i kemine Ahmed Neyli Mirza-zade... Sonu(yk. 15^b):... Lâzımdur ki esna-yı kelamda ana rücu iktiza eyler. Mukaddime bir lafz ki bir mana için mevzu ola..." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 6.

³³⁸ Ct.: Sırtı bordo renkli deri, ebru kağıt kaplı mukavva ciltli. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, beyaz. Yk.: 1^b-96^b. ölç.: 215x140 mm., 140x70 mm. Yz.: Nesih. Kırmızı cedvel içinde başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 19. Vakıf mührü (yk. 1^a): Mehmed Ata'u'llah'ın Vâlide Mihr-i Şâh Sultân Kütübhânesi'ne vakfettiğini belirten mühür. Başı (yk. 1^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... Emma badü bu abd-i kemine Ahmed Neyli Mirza-zade... Sonu(yk. 96^b):... Yekulü'l-abdü'z-zaif mütercimü haze'l-kitabi'l-latif Ahmed Neyli Mirza-zade... Hateme'llahü amalena bi'l-hayri ve's-seade ve ceale lene'l-husna ve'z-ziyade." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 6.

³³⁹ Abdülbaki Gölpınarlı bu nüshayı ayrıntılı olarak şu şekilde tavsif etmiştir:
cilt 1052

Naylî Ahmad(Mîrzâzâda 1161 H. 1748)

Al-Fadl'al- Wahbî fî Tarcamat'al-Cânib'al- Garbî

Türkçe

Cilt eb'adı: 22,5x14,7

Yazı eb'adı: 13,2x 6,5

Kenarı zencirekli, mıklabı düz, siyah meşin cilt. Başta bazı sayfalarda ve sonda, dairevi büyük bir mühür içinde ta'lıykle "vâkıfu hâze'l-kitâbu mukarrerren ve mahfûzen fî kütübhâne-i Dervîş Muhammed Paşa bi-medîne-i Burduri" yazısı,

2 . El-İvfâ Fî Tercemeti'l-Vefâ(fî Fezâ'ili'l-Muṣṭafâ) :

Ebü'l-Ferec Abdu'r-rahman b. Ali b. el-Cevzî'nin³⁴⁰ (Öl. H.597/

kenardaki dairede "Ebûbekir, 'Ömer, 'Osmân, 'Alî" adları ve her adın yanında "razıyallahü 'anhü" cümle-i duaiyyesi gene ta'lyikle. Ayrıca bir de öbüründen küçük ve gene dairevi mühür içinde "vakfu hâze'l-kitâbu mukarrerren kütüphâne-i sadr-ı a'zam bi-medîne-i Burdur" yazısı var. Birinci mühürde 1258, ikincisinde 1224 tarihi mevcut. 1233 saferinde (1817) sadr-ı a'zam olan ve bir müddet bu makamda kalıp 1253 muharreminde (1837) vefat eden bir Derviş Muhammed Paşa var ki, her halde Burdur'da kütüphane tesis eden bu zat olacak; 1235 recebinde (1820) Anadolu vâlisi olmuştur ve şair Nevres'in atasıdır.(Sicill, II, s. 336)

Şayha'l-Makkî diye tanınan ve 926 sularında (1519-1520) vefât eden Abu'l-Fath Muhammad b. Muzaffara'd-din Muhammed b. Hamîda'd-din 'Abd-Allah'ın, İbni 'Arabî'ye "Fusûs"undaki bazı mülahazaları yüzünden itiraz edenlere cevap olarak Farsça te'lif ettiği "el-Cânib-al-Garbî fî halli muşkilâtı Muhyîd-dîn İbn 'Arabî" adlı eserin tercemesidir.(Asâmî'l-Mu'allifin, II, s. 228-229) El-Cânib-al-Garbî, Yavuz'un (saltanatı 918-926 H. 1512-1520) emriyle yazılmıştır. Neylî, bunu dîbâcede kaydetmekte ve tercemenin adını da zikr eylemektedir. (2. a-b) 83 yaprak. Her sahifede 21 satır var. Yazı rık'a. Tercemenin 1148 cumâdelâhırasının 3. perşembe günü (1738) bittiği kayıtlıysa da, rık'anın zamanı düşünülürse bu nüshanın bir hayli sonra, fakat müellifin el yazısı nüshadan, tetimmesiyle istinsah edildiği anlaşılır. O. M. bu tercemenin bir nüshasının istanbul Ayasofya Kütüphanesinde bulunduğunu kaydetmektedir.(II. s. 457).

Baş: Elhamdüli'llahillezi fethü bimefatihül-guyub... .. (1b)

Son ve Tetimme: Ve gâh gâhî ana ed'ye-i sâlihaya dâhil buyrula âmîn... .. Kale'l-abdü'l-asgar Ebü'l-Feth el-Muzaffer feragtü min-tesvîdi hâze'r-risâleti... bade'l-asr yevme'l-ehad sâmin 'aşere Şevval...fi-seneti erba' ve 'ısrîn ve tis'a-mi'e... fî medfnetü'l-Edirne... Yekülül'-abdü'z-za'if mütercimu hâze'l-kitâbu Ahmed Neylî Mîrzâ-zâde veffekahü'llahü hayra mâ-erâdehü kad-temmeti'l-tercemeti'l-kitab bi-'avni'l-meliki'l-vehhab vakte'z-zuha yevme'l-hamîs sâlise cumâde'l-âhire li-seneti semân ve erba'în ve mi'e ve elf. Hateme'llahü a'malenâ bil'-hayri ve's-se'ade. (83a-b)." Mevlana Müzesi Yazmaları Kataloğu, C. III, s.428-429.; El-Cânibü'l-Garbî fi Halli Müşkilatü's-Şeyh İbnül-'Arabî" adlı eserin orijinal Farsça nüshalarından birisi de Mevlana Müzesi Kütüphanesinde 309 cilt numarası ile kayıtlı bulunan mecmuanın içerisinde. Bkz. Mevlana Müzesi Yazmaları Kataloğu, C. II, s. 45-49.

³⁴⁰ Kısaca İbnülcevzî diye de bilinir. Tam adı, İbn el-Cevzî, 'Abdu'r-rahman b. 'Alî b. Muhammed Ebu'l-Ferec(Ebu'l-Fezâ'il) Cemâle'd-din'dir. Hanbelî fakihlerinden, vaiz ve velud bir bilim adamıdır. 1116'da doğduğu Bağdat'ta 1200 yılında da vefat etmiştir. Zengin, fakat bilimle hiç bir irtibatı olmayan bir ailenin çocuğu olmasına rağmen kendisini ilme vermiş ve bütün hayatını eser telif etmek, kitap istinsah etmek ve vaaz vermekle geçirmiştir. İslam dünyasının en çok eser bırakan alimlerindendir. O kadar çok eser yazmıştır ki, rivayete göre sadece hadis yazmak için kullandığı kalemleri yontmasıyla biriken parçaları toplamış ve ölünce yıkanacağı suyun bununla ısıtılmasını vasiyet edince, vasiyetine uygun davranılmış ve bu kalem parçaları cesedini yıkamak için hazırlanan suyu ısıttığı gibi artmıştır da. Bazıları birkaç cilt olmak üzere 300 eser yazdığını söyleyen İbnülcevzî'nin bugüne kadar korunabilmiş olan 100 kadar eseri Brockelmann'ın GAL, I, Leiden 1943, 502-503, s.

M.1200), "El-Vefâ Fî Fezâ'ili'l-Mustafâ" adlı Arapça eserinin Türkçe tercümesidir³⁴¹.

Neylî, bu eseri tercüme ediş sebebini şu şekilde izah ediyor : "...ve ba'dü bu 'abd-i kemîne Ahmed Neylî Mîrzâ-zâde bu siyâk üzere sâ'ik-i hacâli kâfile-i makâl ve bu vech üzere burku'-efken-i cemâl-i vâkı'-ı hâl olur ki reşk-fermâ-yı 'ıyd u nevrüz bir rûz-ı firûz-ı behcet-efrûzda birkaç ihvân-ı şafâ ve hallân-ı vefâ ile sohbet-i hâşş-ı me'arif-i ihtişâş egnâsında ziyer-i mu'teber-i Hazret-i Seyyidü'l-beşer ve haber-i pür-iber-i Cenâb-ı Şefî'ül-mahşerde imâm-ı himâm-ı yegâne fenn-i hadîş-i hâfîzül-'asr 'Abdu'r-raḥman İbne'l-Cevzî'nin "El-Vefâ Fî Fezâ'ili'l-Mustafâ" ism-i şerîfiyle tesmiye eylediği te'lif-i latîf nâdir ü kem-yâb bir kitâb-ı müstetâb olmağla bir nüshâ-i şahîhasının şeref-yâb-ı istişhâbı olmağla izhâr-ı ragbet eyledigimde ol meclis-i üns-i pür-cevrde şeref-bahş-ı huşûr yegâne-i 'irfân bir zât-ı pesendide-simât bu kemîne-i kem-mâyeye tevcîh-i rûy-ı iltifât idüp egerçi kitâb-ı müstetâb-mersûmı istişhâb bir ni'met-i celîle idigi vâreste-i şâ'ibe-i irtiyâbdır. Lâkin ol ferâ'id-i kalâ'id-i âşâr-ı Nebeviyye ve fevâ'id-i nukûd-ı nâ-ma'dûd-ı fezâ'il-i Mustafaviyyeye halbe-i lisân-ı tâzîniñ fârisi olmayup ol vâdide çendân tek ü tâzî olmayan 'uşşâk-ı şeydâ "fehmi-râzeş çi kunen ü 'arabî men 'acemî"³⁴² mü'eddâsınca iş'âr-ı 'aciz ü kuşûr itmeleri mu'karrer olmağın "imdi ol nüshâ-yı kem-yâb himmet olunup lisân-ı Türkiye terceme olunsa lutf-ı 'azîm ve kerem-i 'amîm olurdu" diyü bâ'îş-i şevk-ı derûn olmağla hasbü'l-isti'tâ'a ol emr-i hatîre kıyâm ve tekni'l ü ikmâline ikdâm u ihtimâm olunup resîde-makâm-ı temmü'l-ke'lâm oluğda "El-Evfâ Fî Tercemeti'l-Vefâ" 'ünvânıyla tayîn kılındı..."³⁴³. Buradan da anlaşıldığı üzere, Neylî arkadaşlarıyla ilim ve mearif üzerine sohbet ederken, 'Abdurrahman İbn-i Cevzî'nin "El-Vefâ Fî Fezâ'ili'l-Mustafâ" adlı kitabından bahis açılır. Neylî, bu eserin sağlam bir nüshasına sahip olmak istediğini söyleyince, o

663'te ve Suppl. I, Leiden 1937, s. 914-920 ile Bağdatlı İsmail Paşa'nın Hediyyetü'l-Arifin, C. I, İstanbul 1951, s. 520-523'te sıralanmıştır. İbnülcevzî hakkında daha geniş bilgi edinmek için bkz.: C. Brockelmann: "İbnülcevzî", İ.A., C. V/II, (1988), s. 848-850.

341 Brockelmann:Suppl. I, s. 916'da bu eserinTürkçe olarak "Nîlî" tarafından tercüme edildiği kaydedilmiştir. Neyli mahlasının "Nîlî" şeklinde okunduğuna İstanbul Arkeoloji Müzesi (Âsâr-ı Âtika) kayıt fişlerinde de şahit olmuştuk.

342 Onun sırrını anlamak ne mümkündür. O Arapça, ben ise Farsım.

343 El-Evfâ Fî Tercemeti'l-Vefâ, İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi T. Y. Nu. 7378, vr. 1b.

meclise şeref veren irfan sahibi bir kişinin kendisinde bu eserin bir nüshasının bulunduğunu lakin dilini Türkçe olmadığı için anlayamadığını, Türkçe'ye tercüme edilse bunun büyük bir lütuf ve kerem olacağını söylemesi üzerine eseri Türkçe'ye tercümeyle başladı ve bitirince eserine "El-Evfâ Fî Tercemeti'l-Vefâ" ismini verdiğini kaydeder.

486 bâba ayrılmış olan eserde her bâb "fasıl" başlığı altında çeşitli kısımlara bölünmüştür. El-Evfâ Fî Tercemeti'l-Vefâ, Hz. Muhammed'in nûrundan, silsilesinden, doğumundan, hayatından, mucizelerinden, diğer peygamberlere olan üstünlüğünden, vefatından ve son olarak kendisi ile ashâbının faziletlerinden bahseden hacimli bir eserdir.

El-Evfâ Fî Tercemeti'l-Vefâ'nın tespit edebildiğimiz nüshaları şunlardır:

1. Bayezid Devlet Kütüphanesi Bayezid Nu. 5266 :³⁴⁴
2. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T. Y. Nu. 7378 :³⁴⁵
3. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Emânet Hazinesi Kitaplığı Nu. 1177:³⁴⁶

³⁴⁴ "Ct.: Yeşil bez kaplı, sırtı kırmızı, koyu kahve rengi deri, miklepli, şirazeli. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, açık sarı. Yk.: 1^b-298^b. Ölç.: 287x165 mm., 190x88 mm. Yz.: Nesih. Metin kırmızı cedvel içinde siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Str.: 25. Müstensih (yk. 298^a): Osman b. Mustafa. İst. ta. (yk. 298^a): H. 19 Zi'l-ka'de 1154/M. 26 Ocak 1742. Vakıf mührü (yk. 1^a, 298^b): Sultan Abdül-mecîd'in vâlidesi Bezm-i Âlem Sultan'ın vakıf mührü vardır. Başy (yk. 1^b): Bi's-mi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... bu abd-i kemine Ahmed Neyli Mîrza-zade... Sonu (yk. 298^a)... Kıyamet günü ol kimseye benüm şefaatum halal olur... ya Rabbe'l-alemin. Bu nüsha, mütercimim yazıp tashih ettiği nüshadan istinsah edilmiştir." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 7.

³⁴⁵ "Ct.: Şirazeli, zencirekli, kahve rengi deri. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, beyaz. Yk.: 1^b-283^b. Ölç.: 298x185 mm., 207x92 mm. Yz.: Nesih. Kırmızı cedvel içinde metin siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Str.: 27. Müstensih (yk. 283^b): Osman b. Mustafa. İst. ta. (yk. 283^b): H. 19 Zi'l-ka'de 1154/M. 26 Ocak 1742 Mülk. ka. (yk. 1^a) Temellekehül'-fakir Mekki-zade Mustafa Asım ufiye anhüma sene 1237. Başy (yk. 1^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... bu abd-i kemine Ahmed Neyli Mîrza-zade... Sonu (yk. 283^a): ... Kıyamet günü ol kimseye benüm şefaatum halal olur.. ya Rabbe'l-alemin. Bu nüsha da mütercimim yazıp tashih ettiği nüshadan istinsah edilmiştir." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 7.

³⁴⁶ "Ct.: Miklepli, şemseli, açık kahve rengi deri. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, açık sarı. Yk.: XIX s. (fihrist)+1^b-256^a. Ölç.: 290x160 mm., 195x95 mm. Yz.: Ta'lik. Metin yaldızlı cedvel içinde siyah, sözbaşları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Str.: 25.

4. Süleymâniye Kütüphanesi Pertev Paşa Nu. 488 :³⁴⁷

5. Süleymâniye Kütüphanesi Mihrişâh Sultan Nu. 305 :³⁴⁸

6. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Bağdat Köşkü Kitaplığı Nu. 256 :³⁴⁹

Müstensih (yk. 255^b-256^a): Muhammed Meyli b. İsmail es-Serayi. İst. ta. (yk. 256^a): H. 23 Cumâde'l-âhire 1155/M. 25 Ağustos 1742. Başı (yk. 1^b): Bi'smi'llahir'rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... bu abd-i kemine Ahmed Neyli Mirza-zade... Sonu (yk. 255^b-256^a): ... Kıyamet günü ol kimseye benüm şefaatum halal olur... ya Rabbe'l-alemin." Sadık Erdem: Neyli, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 7.; "Aharlı ince kağıt. 290mm boy ve 160mm eninde 255 yaprak. Sahifede talikle 90mm uzunl. 25 satır. Mehmed Meyli İsmâ'il es-Sarâyî eliyle 1155 (1744-45)'te İstanbul'da istinsah edilmiştir. Serlevha müzehhep, cetveller yaldızlı. Miklep ve şemseli açık kahve rengi deri cilt.

El-Evfâ fî Tercümet el-Vefâ

Ebû'l-Ferec 'Abdurrahmân b. 'Alî b. el-Cevzî (ö. 597/1200-1201)'nin siyeri Nebi hakkındaki "el-Vefâ fî fazâ'il el-Mustafâ" adlı eserinin Osmanlı şairlerinden Mirzâ-zâde Ahmed Neyli (öl. 1161-1748) tarafından tercümesidir. Başında bir fihristi vardır.

Baş: ... Elhamdü'lillahi'lezi halaka'l-hulku ve mate kühmi siva..." F. E. Karatay: Topkapı Sarayı Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C. I, İstanbul 1961, s. 353-354.

³⁴⁷ "Ct.: Şemseli, sâlbekli, zencirekli, miklepli, bordoya yakın kahve rengi deri. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, açık sarı. Yk.: 1^b-294^b (yk.: 1^b mihrabiyeli ve tezyinatlıdır). Ölç.: 297x173 mm., 194x90 mm. Yz.: Ta'lik. Kırmızı cedvel içinde metin siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Str.: 25. Müstensih (yk. 294^b): Solak-zade Mehmed b. Ahmed. İst. ta. (yk. 294^b): H. Muharrem 1163/M. Aralık 1749. Mülk. ka. (yk. 1^a): Min-kütübi'lleti vehebethe'l-kurretü ayni Mir Mehmed Sadık el-müderriş tavve'llahü umrahü vefekahü. Vakıf mührü (yk. 1^b): Kütüphane vakıf mührü vardır. Baş (yk. 1^b): Bi's-mi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... bu abd-i kemine Ahmed Neyli Mirza-zade... Sonu (yk. 294^a): ...Kıyamet günü ol kimseye benüm şefaatum halal olur... Ya Rabbe'l-alemin." Sadık Erdem: Neyli, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 7.

³⁴⁸ " Ct.: Şemseli, sâlbekli, köşebendli, zencirekli, miklepli, yeşil deri. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, beyaz. Yk. 1^b-329^a (yk. 1^b mihrabiyeli ve tezyinatlıdır). Ölç.: 260x165 mm., 196x100 mm. Yz.: Ta'lik. Metin yaldızlı cedvel içinde siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Str.: 25. Müstensih (yk. 329^a): Osman b. Mustafa. Vakıf mührü (yk. 1^a, 156^a, 328^b): Mühr-i Şâh Sultân'ın vakıf mührü vardır. Baş (yk. 1^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... bu abd-i kemine Ahmed Neyli Mirza-zade... Sonu (yk. 328^b):Kıyamet günü ol kimseye benüm şefaatum halal olur... ya Rabbe'l-alemin." Sadık Erdem: Neyli, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 7.

³⁴⁹ "Ct. Miklepli, şemseli, kahve rengi deri. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, beyaz. Yk.: 1^b-210^a (yk. 1^b mihrabiyeli ve tezyinatlıdır). Ölç.: 297x160 mm., 202x90 mm. Yz.: Ta'lik . Metin kırmızı cedvel içinde siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Str.: 33.

7. Nuruosmaniye Kütüphanesi Nu. 735 :³⁵⁰
8. Süleymâniye Kütüphanesi Halet Efendi Nu. 66 :³⁵¹
9. Süleymâniye Kütüphanesi Kılıç Ali Paşa Nu. 738 :³⁵²

Süleymâniye Kütüphanesi Reşid Efendi 629'daki eser de kütüphâne fişlerine göre Neylî'nin *El-Evfâ Fî Tercemati'l-Vefâ* adlı eserinin nüshalarındandır. Ancak, bu bilgi yanlıştır; çünkü bu kitap, Sadrazam

Vakıf mührü (yk.: 1^a): III. Selim'in tuğrası vardı. Baş (yk. 1^b): Bi's-mi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... bu abd-i kemine Ahmed Neyli Mirza-zade... Sonu (yk. 210^a) ... Kıyamet günü ol kimseye benüm şefaatum halal olur... ya Rabbe'l-alemin." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 7.; " Aharlı kağıt. 297mm boy ve 160mm eninde 210 yaprak. Sahifede talikle 85mm uzunl. 33 satır. Serlevha yıldız ve cetveller kırmızı. Miklep ve şemseli kahve rengi deri cilt..." F. E. Karatay: Topkapı Sarayı Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, s.354.

350 "Ct.: Şirazeli, bordo renkli mukavva ciltli. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, beyaz. Yk.: II s. (fihrist)+1^b-250^a (Yk.: 1^b tezyinatlı ve mihrabiyelidir). Ölç.: 290x159 mm., 200x90 mm. Yz.: Nesih. Başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Metin, yalnızca yk. 1^b-2^a'da altın yıldızlı cedvel içindedir. Str.: 27. Vakıf mührü (yk. 1^a): Sultan Osman Han'ın vakıf mührü vardır. Baş (yk. 1^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi.. bu abd-i kemine Ahmed Neyli Mirza-zade... Sonu (yk. 250^a): ... Kıyamet günü ol kimseye benüm şefaatum halal olur... ya Rabbe'l-alemin." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 7-8.

351 "Ct.: Şemseli, miklepli, kahve rengi deri. Ayrıca özel kutusu vardır. Kt.: ince, aharlı, filigranlı, beyaz. Yk.: 1^b-216^b. Ölç.: 313x175 mm., 204x90 mm. Yz.: Ta'lik. Metin kırmızı cedvel içinde siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Str.: 27. Mülk. ka. (yk. 1^a): İstektebehül-fakir ila-rabbihi's-samed Abd'ullah b. Mehmed el-müderriş gufira lehüma. Vakıf mührü (yk. 215^b): Hâlet Efendi'nin vakıf mührü vardır. Baş (yk. 1^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... bu abd-i kemine Ahmed Neyli Mirza-zade... Sonu (yk.: 216^b):... Kıyamet günü ol kimseye benüm şefaatum halal olur... ya Rabbe'l-alemin." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 8.

352 "Ct.: Kahve rengi deri. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, beyaz. Yk.: 1^b-196^a (Eserin sonu biraz noksandır). Ölç. 209x138 mm., 153x73 mm. Yz.: Ta'lik. Başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 23. Mülk. ka. (yk. 1^a): Sahib ve malik Bilal tabi-i el-Hac İbrahim Efendi el-maruf bi-Debbag-zade 15 Rebî'ül-evvel 1218. Vakıf mührü (yk. 1^a, 101^b, 196^a): Kılıç Alî Paşa'nın vakıf mührü vardır. Baş (yk. 1^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... bu abd-i kemine Ahmed Neyli Mirza-zade... Sonu (yk. 196^a):... Yir üzerine oturup taamin yire konur idi ve galiz rahş libas geyüp ve hammala binüp adem alur idi va'llahi elini yalar idi." Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 8.; Bu nüshanın numarası GAL I, 503, s. 663'te 837 olarak verilmiştir.

Damat İbrahim Paşa tarafından, aralarında Neylî'nin de bulunduğu devrin önde gelen âlimlerinden oluşan bir heyete tercüme ettirilen Bedrüd-din Mahmud 'Aynî'nin 'İkdü'l-Cümân Fî Târihi Ehli'z-Zamân adlı büyük târih eserinin 4. cildinin Mîrzâ-zâde Mehmed Emin Sâlim tarafından yapılan tercümesidir.

3 . Mâ Lâ Budde Minhu Li'l-Edib Mine'l-Meşhûri ve'l-Garib(Şerh-i Lügât-i Târih-i Vassâf) :

İrânlı müverrih ve yazar Şerefe'd-din (Şihâbe'd-din) 'Abdullah Vassâf b. Fazlullah Şirâzî'nin³⁵³ (Öl. 1334) "Târih-i Vassâf" diye meşhur olan ve özellikle XVIII. yüzyıldan itibaren üzerine çeşitli şerh, zeyl ve lügatler hazırlanan "Tecziyetül-Emşâr ve Tezciyetül-Aşâr" adlı beş ciltlik Farsça eserine, Neylî'nin "Mâ Lâ Budde Li'l-Edib Mine'l-Meşhûr Ve'l-Garib" adını verdiği, daha ziyade "Şerh-i Lügât-i Târih-i Vassâf" diye bilinen şerhidir³⁵⁴.

Beş ciltlik büyük ve hacimli bir eser olan Tecziyetül-Emşâr ve Tezciyetül-Aşâr, müellifine nisbetle kısaca "Târih-i Vassâf" diye bilinmiştir. Vassâf, kendisini meşhur müverrih 'Atâ Melik Cüveynî'nin halefi saydığı için eserini de Cüveynî'nin "Târih-i Cihân-güşâ"sının bir zeyli olarak hazırlamıştır. 1. ciltte 1285 yılından itibaren Moğol târihi hakkında bilgi verdikten sonra, İlhanlı târihine giriş yapar; Fars bölgesi, Hindistan ve

³⁵³ Abdullah Vassâf, 1264-1334 yılları arasında yaşamıştır. Vassâfu'l-Hazrat (sarayın meddahi) terkininin kısaltılmışı olan Vassâf lakabı ile meşhur olup, Salgur atabeylerinin merkezi olan Şiraz'da dünyaya gelmiştir. Salgurluların ve Moğolların himayesinde bulunmuştur. Meşhur eseri Tecziyetül-Emşâr'ı 1298'de yazmaya başlamış, ilk üç cildini 1303 yılında İlhanlı hükümdarı Gazan Han'a sunmuştur. Kalan iki cildini de 1312'de İlhanlı hükümdarlarından olan Olcaytu'ya takdim etmiştir. Bunun üzerine Olcaytu kendisine Vassâfu'l-Hazrat ünvanını vermiştir. Ayrıca bkz. A. S. Levend: Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara 1973, s. 232.; Doç. Dr. Erdoğan Merçil: Fars Atabegleri Salgurlular, Ankara 1975, s. XI-XII.

³⁵⁴ Erdoğan Merçil, "Neylî" yi, 'Molla "Nâ'ilî" Ahmed Efendi Mîrzâ-zâde' ibaresinde görüldüğü gibi yanlışlıkla "Nâ'ilî" olarak takdim etmiş ve Şerh-i Lügât-i Târih-i Vassaf ile Mâ Lâ Büdd Li'l-Erîb Mine'l-Meşhûr ve'l-Garib ismiyle iki ayrı eserinin varlığından haber vermiştir. Bu iki eser de yukarıda belirtildiği gibi aynı eserin meşhur ismiyle asıl isminden başka bir şey değildir. Ayrıca bu maddeden Mâ Lâ Budde Minhu Li'l-Edib Mine'l-Meşhûr Ve'l-Garib hakkında C. Storey'in Persian Literature'a Bio-Bibliographical Survev. London 1936, s. 270'te bilgi bulunduğunu da öğreniyoruz. Bkz. Erdoğan Merçil: "Vassâf" İ.A., C. XIII, (1986), s. 233.

Mısır'da vuku bulan hadiselere de temas eder. 2. ciltte Salgurlu atabegleri ve bu Türk hanedanının Moğollarla münasebetleri ile Lur atabegleri hakkında önemli bilgiler yer alır. 3. cilt Kirmân Sultanları ile Delhi sultanları'na ayrılmıştır. 4. ciltte ise, Târîh-i Cihân-güşâ'dan özetlediği Moğolların ortaya çıkışı ve Harzemşâhlar Devleti hakkında bilgiler bulunmaktadır. 5. ve son ciltte de İlhanlılar târihi 1327 yılına kadar getirilmiştir. Vassâf'ın bu târihi, kıymetli bir eserdir. Kendisi sarayda bulunduğu için birçok bilgiye daha ilk elden ulaşabiliyordu. Tarafsız kalmayı da başarabildiği için ortaya çıkardığı eseri güvenilir bir kaynak olmuştur. Târihinin en önemli kusuru, akıcı ve sade bir üslûpla yazılmamış olmasıdır. Târîh-i Vassâf, uzun cümleler, cinaslar, seciler, Arapça şiir, âyet ve kelimelerin çok kullanılması ile tabiflikten uzaklaştığı için, onu okumak isteyenler anlaşılması güç bir üslûpla karşılaşmıştır. İşte bu sebeple, eserin daha iyi anlaşılabilmesi için bu târih üzerine çeşitli şerh, hâşiye ve lugâtler hazırlanmıştır.³⁵⁵

Neylî, Mâ Lâ Budde Li'l-Edîb Mine'l-Meşhûr Ve'l-Garîb adını verdiği eserinin ismi ve düzenleniş tarzı hakkında şunları söylemektedir:

"Annâ ba'd işbu mecmû'a-i mergûbenîñ dâ'î-i cem' ü te'lîfi ve müsted'î-i tertîb ü teşnîfi oldur ki câmi'î-i iştilâhât-ı 'adîde ve müstecmi'î-i envâ'ı lugât-i nâ-şinîde "ledâ'l-fuzalâ ve'l-üdebâ" mu'teber ü mu'tenâ olup şöhret-i evşâfi ta'rîf ü beyândan muğnâ olan Târîh-i Vassâf'ın elsine-i şettâda hâvî olduğu iştilâhât u lugâtının hall-i müşkilâtında bu 'abd-i kemîne Ahmed Neylî Mîrzâ-zâde'nîñ zafer-yâb olduğu âşâr-ı celîlül-ı'tibâr teshîlen li't-tâlibîn hurûf-ı hecâ tertîbi üzre tertîb ve "Mâ Lâ Budde Li'l-Edîb Mine'l-Meşhûr Ve'l-Garîb" ismiyle tevşim olunup meşhûda şürû' olındı."³⁵⁶

Kendisinin de belirttiği gibi bu eserini, H. 1135/M. 1722-23'te vefat eden Reîsülküttâb Ebubekir b. Rüstem Şîrvânî'nin³⁵⁷ müsveddelerini ikmal ederek³⁵⁸, Târîh-i Vassâf'ta bulunan, fuzalâ ve üdebânın anlayamadığı

³⁵⁵ Bunlarla ilgili bir listeyi Erdoğan Merçil: "Vassâf" I.A., C. XIII, s. 233'te bulmak mümkündür.

³⁵⁶ Râşid Efendi 959, vr. 1b.

³⁵⁷ Bağdatlı İsmâ'il Paşa: İzâhu'l-Meknûn Fî'z-Zeyl-i alâ Keşfi'z-Zünûn 'an Esâmî'l-Kütübi ve'l-Fünûn, C. II, s. 420.

³⁵⁸ Mâ Lâ Budde Minhu Li'l-Edîb Mine'l-Meşhûr ve'l-Garîb, Süleymâniye Kütüphanesi Lala İsmail Nu. 545/2, yk. 20b. Ayrıca 'İzzî de bu konuda "...ve bir kaç def'a re'îsül-küttâb olan efâzîl-ı 'aşrımñ ser-büle'ndi 'Acem Ebûbekr Efendi merhûmñ Târîh-i Vassâf'ın lugât-ı 'Arabiyye'sin cem' ü hall kaşdıyla bida' buyurdıkları nüsha nakış ve perişân kalmagla merhûm-ı mebrûr niçe fevâ'id-i cezîle zammıyla tertîb ü

çeşitli dillerden ıstılahların ve kelimelerin izahı için hurûf-ı hecâ tertibi ile yazmıştır. Alfabetik sıraya göre Vassâf Târihi'ndeki bilinmesi gereken veya az bilinen her şey açıklanmaya çalışılmıştır. Alfabetik tasniften dolayı eser, "Der Beyân-ı Harfû'l-bâ, Der Fasl-ı Harfû'l-Kâf, Der Faslu'l-Lâm, Der Faslu'l-Mîm" şeklinde kelimeleri alfabe sırasına göre tasnif eden başlıklara ayrılmıştır. Özel isimler, yer adları, eser isimleri, çeşitli kavramlar, Türkçe veya Farsça fiiller gibi Vassâf Târihi'nde bulunan ve açıklanması gereken neredeyse her şey, Arapça veya Türkçe bazen de hem Arapça hem Türkçe cümlelerle, manzum ve mensur metinlerin içerisinde de nasıl kullanıldığı gösterilerek açıklanmıştır. Bu açıklamalar son derece doyurucu olup, geniş bir bilgi birikiminin de ürünüdür. Meselâ, Ahmed bin El-Kâsım, Ebû Eyyûbü'l-Ensârî, Ahmed bin 'Abdü'l-Ganî, İbnü'l-Hâcib, İmrü'l-Kays, Ebu Ahmed 'Abdu'r-rahman bin El-Fazlu'ş-Şirâzî, Arşimedes, Ebubekir Es-Sıddîk, Emîr Timur gibi kişiler; encümen, âyine-i İskenderî, El-emîr, emîrû'l-mü'minîn gibi birçok kavram izah edilirken Mahbûbü'l-Kulûb, Lutffî'nin Gül ü Nevrûz'u ve Ali Şîr Nevâyî'nin Mecâlisü'n-Nefâ'is'i türünden birçok eserden örnekler verilerek eserin muhtevasına zenginlik kazandırılmıştır. Burada buna bir örnek verecek olursak, Türkçe bir kelime olan "İni"nin açıklandığı maddede Nevâyî ve Lutffî'nin yukarıda adı geçen eserlerinden alıntı yapılarak bu kelimenin ne şekilde ve nasıl kullanıldığı gösterilmiştir. Bu bakımdan Neylî'nin bu eseri hem mükemmel bir sözlük hem de kıymetli bir şerhdır. Eserin başında Târîh-i Vassâf'ta geçen âyetlerin Arapça açıklamaları da vardır.

Eserinin yazılışı için Nâilî³⁵⁹ mahlaslı bir şâir veya müstensih,

tekmîl idüp bir eser-i cemîl buyurmuşlardır..." diyerek tamamlayıcı bilgi vermektedir. Bkz. İzzî: Târih, vr. 160b. İzzî'den hareketle bazı kaynaklar da bu bilgileri tekrarlamıştır. "...sâbıkû'z-zıkr Re'îsü'l-küttâb 'Acem Beg Efendi'nin "Mâ Lâ Budde Minhu Li'l-Erîb Minel-Meşhûr ve'l-Garîb" nâm târih-i Vassâf'ın şerhi nâ-tamâm kalmağla fevâid-i keşîre zammıyla itmâm itmiştir" Tevfik: Mecmû'ati't-Terâcim, vr. 99a.; "Acem Ebûbekr Efendi'nin Vassâf şerhiniñ itmâmı..." Mehmed Süreyya: Sicill-i-Osmâni, C. I, s. 251.

³⁵⁹ 18. asır şairleri arasında Neylî ile münasebeti olan böyle bir şaire tesadüf edemedik. Ancak, F. Edhem Karatay'ın hazırladığı Topkapı Sarayı Türkçe Yazmalar Kataloğu'na göre, Hazine 1070 numarada kayıtlı bulunan şiir mecmu'ası, Defterdar Hüseyin Paşa mahdumu Mustafa Nâilî(Öl. 1130/1717-18) adlı bir kişiye aittir. Şiirle alakasının olduğunu öğrendiğimiz bu kişinin Neylî ile de ilgisinin olması ihtimal dahilindedir. Bkz. F. E. Karatay: Topkapı Sarayı Türkçe Yazmalar Kataloğu, C. II, İstanbul 1961, s. 252-253.

aşağıya aldığımız târih manzumesini yazmıştır.

Ol vire n fenn-i şetîte intizâm
Hâzret-i Neylî Efendî-i hümâm

Hak Te'âlâ rûzın e fzûn eyleye
Devlet ü 'ilm-re v-kemâlin müstedâm

Teşne-i 'ilm ü 'itâş-ı mârifet
Çeşme-i tab'ından eyler iğtinâm

Bir 'azîzdür gelse olurdu aña
Yûsuf-ı Mısr-ı 'elim şimdi gulâm

Ol edîb ü ol lebîb-i mû-şikâf
Ol hasîb ü ol nesîb ü nîk-nâm

Intifâ'ı halk için sa'y eyle yüp
Nice taşnîfâta itdi ihtimâm

İşte ez-cümle biri te'lîfiniñ
Bu kitâb-ı müste'tâb-ı hoş-kelâm

Fenn-i târih ü lügâta müşte mil
Hem virür her bir 'ilimden bir peyâm

Vaşfına kâdir degül ehl-i zebân
Müste'fid eyler anuñla i'tişâm

Bendesine emr idüp tahrîr için
Hâme-i çâbükle itdüm ihtitâm

Hem didüm târihini ey Nâ'ili
Bu kitâb oldu bi-'avni'llah tamâm

(Sene) 1157 ³⁶⁰

Bu târih manzumesinin Neylî'nin isteği üzerine yazılmış olabileceğini düşünmek mümkün olduğu gibi, şayet bu eser gerçekten H. 1157/M. 1744'te istinsah edilmişse, istinsahın bitişine müstensihî tarafından düşülen bir târih de olabilir. Şu halde, Nâ'ilî mahlasını kullanarak bu manzumeyi yazan kişi

Bendesine emr idüp tahrîr için

Hâme-i çâbükle itdüm ihtitâm

beytinin de işâret ettiği üzere Neylî'nin emretmesiyle bu nüshayı istinsah etmiş olan bir müstensih olabilir. Bu manzumeden yola çıkarak Neylî'nin bu eserini H. 1157/M. 1744 yılında yazdığını iddia etmemiz bu sebepten dolayı mümkün değildir³⁶¹. Bu eserin, Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi Nu. 959'da kayıtlı nüshasının dipnotta verdiğimiz tavsifine bakılacak olursa, bu nüshanın istinsahının Mehmed Bahtî İbn' 'Osman adlı müstensih tarafından 3 Cemâziyelevvel 1150/29 Ağustos 1737 Çarşamba günü bitirildiği görülecektir. Bu kayıt da bu konudaki tezimizi desteklemekte ve bu eserin, yukarıdaki târih manzumesinden hareketle H. 1157/M. 1744'te yazıldığı iddiasını çürütmektedir.

Eserin tespit edebildiğimiz nüshaları şunlardır:

1. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T. Y. Nu. 974 :³⁶²

³⁶⁰ Mâ Lâ Budde Lil-Edîb Mine'l-Meşhûr Ve'l-Garîb, Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Hacı Selim Ağa Nu. 815, yk. 336b. Sene 1157 olarak kaydedilmiştir. Ancak ebced hesabına göre toplandığı zaman târih H. 1193'ü göstermektedir ki, bu târihte Neylî hayatta olmadığı için bir yanlışlık olduğu ortadadır.

³⁶¹ Sadık Erdem, Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri adlı çalışmasında bu manzumeden yola çıkarak Neylî'nin bu eserini H. 1157 / M. 1744'te yazdığını iddia etmektedir. Biz bu konuda daha temkinli olmak gerektiğine inanıyoruz. Bkz. Sadık Erdem, s. 8.

³⁶² "Ct.: Mıklepli, zencirekli, şemseli, sâlbekli, koyu kahve rengi deri. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, açık sarı. Yk.: 1^b-508^b (yk. 24^b boştur). Ölç.: 204x140 mm., 150x75 mm. Yz.: Ta'lik. Başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 25. Müstensih (yk. 25^a): Neyli Ahmed b. el-Mevla Mirza Muhammed. Bu yazıdan sonra Neylî'nin imzası yer alır. Ayrıca "Merhum Mirza-zade semahatli Kazı-asker Neyli Efendi işbu Vassaf Lügati'nı cem buyurdıklarında bu nüshayı tahrir ve badehü mukabele ve tashih buyurup bu mahalle dahi kendü imzalarını sebt buyurmuşlardır. Gafera lehül-Mevla, amin." diye bir kayıt vardır. Mülk. ka. (yk. 25^a) Veffekaniye'llahü te'âlâ bi-temellüki hazihi'n-nüşhati'l-latîfeti ve ednâ halkı'llahi es-

2. Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Hacı Selim Ağa Nu. 815:³⁶³
3. Süleymâniye Kütüphanesi Mihrişah Sultan Nu. 317/2 :³⁶⁴
4. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T. Y. Nu. 3969 :³⁶⁵

Seyyid Abdu'r-rahmân el-med'uvü beyne etrâbihi Böcekci Efendi-zâde kâne'llâhü lehümâ ve sâmeha an-taksîrâtihimâ, âmîn, (yk. 1^b, 25^a)'da şu mühür vardır: Mîn-mütemellikâti'l-fakîr ilâ-rabbihî'l-a'lâ el meduvvü beyne'l-vüzera bi-İşkodravi Şerifi Mustafa sene 1261. (Başı (yk. 1^b, 25^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim ve bihi nestein... El-hamdü li'llahi... Emma badü bu abd-i hakir yani Mirza-zade Ahmed Neyli... Sonu (yk.508^b)... ve sa'ir kütüb-i lügatda kula at manasına mezkurdur. Mîn-Şerh-i Müşkilat-ı Şeh-name." Sadık Erdem: Neyli, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 8-9.

³⁶³ "Ct.: Mıklepli, şemseli, sâlbekli, zencirekli, koyu kahve rengi deri. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, mihrabiyeli. Yk.: I s.+1^b-15^b+1^b-336^b (yk. 1^b'ler tezhipli, tezyinatlı ve mihrabiyelidir). Ölç.: 273x150 mm., 174x83 mm. Yz.: Nesih. Metin yaldızlı cedvel içinde siyah, açıklanan kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Str.: 31. Mülk. ka. (yk. 1^a): İstashabehü'l-fakîr Mûsâ-zâde Mehmed 'Abdu'llah gufira lehümâ. Vakıf mührü (yk. 1^a, 336^b): Hacı Selim Ağa'nın kütüphane vakıf mührü vardır. Başı (yk. 1^b, 1^b): Bi'smi'lâhi'r-rahmâni'r-rahîm ve bihi neste'in... El-hamdü li'llâhi... Emmâ ba'dü bu 'abd-i hakîr ya'nî Mîrzâ-zâde Ahmed Neyli... Sonu (yk. 336^b): ... ve sâ'ir kütüb-i lügatda kula at ma'nâsına mezkûrdur. Mîn-Şerh-i Müşkilât-ı Şeh-nâme." Sadık Erdem: Neyli, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 9.

³⁶⁴ "Ct.: Şirazeli, mıklepli, şemseli, sâlbekli, zencirekli, kahve rengi deri. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, beyaz. Yk.: 34^b-676^b Es-Seyyid Mehmed Emîn b. Seyyid Seyfu'llâh. İst. ta. (yk. 676^b): (yk. 34^b mihrabiyeli ve tezyinatlıdır). Ölç.: 197x132 mm., 150x78 mm. Yz.: Nesih. Metin altın yaldızlı cedvel içinde siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Str.: 23. Müstensih (yk. 676^b): H. 1174/M. 1760. Vakıf mührü (yk. 1^a, 356^b, 677^a): Mihr-i Şâh Vâlide Sultân Kütüphanesi vakıf mühürleri vardır. Başı (yk. 34^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... Emma badü bu abd-i hakir yani Mirza-zade Ahmed Neyli... Sonu (yk. 676^b): ... ve sa'ir kütüb-i lügatda kula at manasına mezkurdur. Mîn-Şerh-i Müşkilat-ı Şeh-name." Sadık Erdem: Neyli, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 9.

³⁶⁵ "Ct.: Şirazeli, mıklepli, zencirekli, şemseli, sâlbekli, kahve rengi deri. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, açık sarı. Yk.: 1^b-298^a (yk. 16^b-17^a boştur). Ölç.: 281x160 mm., 199x92 mm. Yz.: Nesih. Metin kırmızı cedvel içinde siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Str.: 37. Müstensih (yk. 298^a): Abdu'llah. İst. ta. (yk. 298^a): H. 1195/ M. 1781. Mülk. ka. (yk. 1^b): Mîn-kütübî'l-fakîr Re'is Arif Efendi-zade Mehmed Raif el-kazı bi-medineti Üsküdar 15 Muharrem sene 1240. Başı (yk. 1^b, 17^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... Emma badü bu abd-i hakir yani Mirza-zade Ahmed Neyli... Sonu (yk. 298^a): ... ve sa'ir kütüb-i lügatda kula at manasına mezkurdur. Mîn-Şerh-i Müşkilat-ı Şeh-name." Sadık Erdem: Neyli, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 9.

5. İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi T. Y. Nu. 1516 :³⁶⁶
6. Süleymâniye Kütüphânesi Lala İsmail Nu. 545/2 :³⁶⁷
7. İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi A.Y. Nu. 3221 :³⁶⁸
8. Kayseri Râşid Efendi Kütüphânesi Râşid Efendi No. 959 :³⁶⁹

³⁶⁶ "Ct.: Şirazeli, miklepli, zencirekli, şemseli, sâlbekli, kahve rengi deri. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, beyaz. Yk.: 1^b-274^a (yk. 46^a, 63^a, 76^a, 90^a, 100^a, 117^b, 118^a, 121^a, 151^a, 155^a, 162^a, 164^a, 168^a, 189^a, 196^a, 209^a, 244^a, 257^a, 263^a, 270^a boştur. Yk. 1^b mihrabiyeli, altın yaldızlı ve tezyinatlıdır). Ölç.: 295x167 mm., 215x97mm. Yz.: Ta'lik. Başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 33. Mülk. ka. (yk.1^a): Es-Seyyid İbrahim Edhem mührü vardır. Baş (yk. 1^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... Emma badü bu abd-i fakir yani Mîrza-zade Ahmed Neyli... Sonu (yk. 274^a): ... ve sa'ir kütüb-i lügatda kula at manasına mezkurdur. Mîn-Şerh-i Müşkilat-ı Şehname." Sadık Erdem: Neyli, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 9.

³⁶⁷ "Ct.: Şirazeli, miklepli, şemseli, sâlbekli, zencirekli, mor deri. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, sarı. Yk.: 20^b-376^a (yk. 97^a, 113^b, 116^a, 143^a, 153^b, 165^a, 184^a, 191^b, 210^b, 215^b, 224^b, 233^a, 287^b, 303^b, 336^b, 353^b, 361^b boştur). Ölç.: 268x158 mm., 194x88 mm. Str.: 31. Vakıf mührü (yk. 1^a): Lala İsmail Efendi'nin vakıf mührü vardır. Baş (yk. 20^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi... bu abd-i aciz-i fakir yani Ahmed Neyli Mîrza-zade ... Sonu (yk. 376^a): ... ve sa'ir kütüb-i lügatda kula at manasına mezkurdur. Mîn-Müşkilat-ı Şehname." Sadık Erdem: Neyli, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 9.

³⁶⁸ " Ct.: Sırtı koyu yeşil deri, miklepli, pembe mukavva ciltli. Kt.: İnce, aharsız, filigranlı, beyaz. Yk.: 103^b-165^a (Eserin sonu eksiktir). Ölç.: 278x163 mm., 192x87 mm. Yz.: Ta'lik. Sözbaşları kırmızı ile çizilmiş, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 29. Bu nüsha, elif harfinden "bân" maddesine kadar olan bölümü ihtiva eder. Baş (yk. 103^b): Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim. El-hamdü li'llahi.. Bu abd-i fakir yani Ahmed Neyli Mîrza-zade... Sonu (yk. 165^a): ... tühlifü bezran fi-kurunin yüşbihül-luvbiya fiha habbün kesıgaran li'l-fetki..." Sadık Erdem: Neyli, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 9.

³⁶⁹ Çaharkûşe, şemseli, zencirekli, miklepli kahverengi deri cilt aharlı, suyollu filigranlı, beyaz, âbâdî kağıt; talik yazı, metin siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple, önemli kelimelerin altı kırmızı mürekkeple çizilmiş; 290x165, 195x90 mm. ölçü, 31 satır, 371 yaprak, 351b, 352a-b ve 353a boş; istinsah târihi(vr. 371a) 3 Cemâziyelevvel 1150/29 Ağustos 1737 Çarşamba; müstensihî Mehmed Bahtî İbn 'Osman; temellük kaydı (1a) "istashâbehu el-hakîr Mehmed Râşid Fevzi-zâde bi'smî'llâhi te'âlâ muhasşılul-'ulûm ve'l-istifâde 'an Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn gûfira lehumâ"; 1b, 46b ve 371a'da "Hâze'l-kitâb vakfu Mehmed Râşid Bin Ca'fer Fevzi taleben li-merzâtillahi te'âlâ bişartı en lâ yuh'râce min hizânetin gaferelehu velivâlideyh (sene) 1211 " şeklindeki vakıf mührü basılıdır.

Baş 1b : Bi'smî'llahi'r-rahmani'r-rahim ve bihi nesta'in..... El-hamdü li'llahi ellezi fazlu benî Âdem... annâ ba'î işbu mecmû'a-i mergûbenîñ dâ'i-i cem' ü te'lifî ve

Ayrıca, Ali Cânib Yöntem, bu eserin bizim göremediğimiz iki nüshasını daha haber vermektedir. Ali Cânib, "Bu eserin bir nüshası Rıza Paşa Kütübhânesinde 183, diğeri Hâlis Efendi Kütübhânesi'nde 1701 numaralarda mukayyed ve mahfuzdur. Bu iki nüsha arasında hayli fark vardır." diyerek bu iki nüshayı görüp incelediğini de belirtmektedir³⁷⁰.

4 . Kaynaklarda Bahsi Geçen Başka Eserleri :

Neyli'nin Divan'ı ve yukarıda sıraladıklarımızın hâricinde başka eserlerinin de varlığına çeşitli kaynaklar işâret etmektedir. Özellikle, İzzî'nin "mütâla'â ve tedris buyurdukları kütüb-i celileden dört yüz kadar nüshanın hevâmişine tahrîrat-ı metâlib ü fevâ'id ve gürisnegân-ı bevâdî-i talebe bast-ı mevâ'id itmişlerdir ve cümle hayrât-ı 'amîmetül'-berekâtlarından zikri âti muvaffak ve manzûr oldukları eger-i mebrûr ki fi hadd-i zâtihi i'tinâyâ sâlih sa'y-ı meşkûr olmağla mütekkaddiminden bir ferd neyl-i vişâliyle mesrûr olmak değil belki hâtır-ı ahâde hutûd itmeyen ma'nâ-yı mestûr olup mukârenet-i tevfiğ-i ehâdiyyet ve meyâmin-i hüsn-i niyyet ve 'azîmetleri sebebi ile kendülere nasîb ve kısmet olmağın farf-ı ihtilâşdan nâsi şahâyif-i 'âlemde şûret-yâb-ı terkîb olan eger-i zibende-tertibleri reşk-âver-i ervâh-ı eşhâb-ı hayrât-ı selef ve gıpta-fermâ-yı erbâb-ı müberrât-ı halef olmuştur ol eger-i ferhunde-cemâl bu şekli iclâl üzre izhâr-ı gunc u delâl itmişdür ki kıdve-i 'ulemâ-yı Rûm üsve-i fuzalâ-yı kurûm Mevlânâ Birgili Mehmed Efendi merhûmuñ risâle-i kelâmiyye-i Türkiyyesi filhakîka nazar-ı havâşşda bir mecmû'a-i kübrâ-yı hakâyık ve şanduka-i girân-kadr-ı dekâyık olduğundan mâ'adâ 'avâm-ı nâsa dağı fevâ'id mevşül ve menâfi'i meşmûl olup ta'allüm ü kırâ'atı mütehattim ve vâcib ü hıfz u mülâzemeti lâzım ve lâzib bir kenz-i meknûnül'-cevâhir ve rûz-ı mermûzül'-zevâhir gül-i şad-berg-i gülbin-i 'akâyid dürre-i iklîl-i menâfi' ve mevâ'id bir kitâb-ı müste'tâb olmağla Mevlânâ-yı müşârü'n-ileyh ol risâle-i hikmet-

müsted'î-i tertîb ü taşnîfi oldur ki...

Son 351a : Yele yekrân ... ve Şeref-nâmetle ol torı atdır ki yelezi ve kuyruğı sefid ola Hâkânî buyurur "Du esbe der âv-ı rikâbî der âver / Gezed çerme-i şubh-ı yekrân nümâyed" rikâb kadehdır yâni tez gel ve bir kadeh şarâb getür ki şubh-ı ezrak şu'sâ'ından şafak gibi sürh u gül-gün ola sâ'ir kütüb-i lûgatde kula at ma'nâsına mezkûrdur. Şerh-i müşkilât-ı Şeh-nâme. Temme.

353b-370b arasında Vassaf târihinde geçen sûre ve âyetlerin açıklamaları vardır.

³⁷⁰ Bkz. Ali Cânib: "Mîrzâ-zâde Neyli", s. 3.

makâlden altmış mîkdârı nüshâ-i şahiha tahrîr ve tezbîr ü şirâze ile tanzîm ve tevkîr buyurup şanduka-i maşûşa ve vezâif-i mu'ayyine-i mansûşa ile otuz kıt'asın bir dersiyeye olmak üzere maşûş-ı müderris ile câmi'-i şerîf-i Ayasofiya-i kabîre ve kezâlik otuz kıt'asın dağı câmi'-i Sultân Mehmed Hân-ı gufrân-ı hatîre vaz' itmeleriyle mu'allim ve müte'allim ifâde ve istifâdelerinde nüsağ-ı mezkûre-i imâdeye müraca'ât ile 'akâyid-i dîniyyelerin taşhîh ü tekmîl ve şerâiyit-i islâmiyyetlerin tenkîh ü tahşîl eylemelerinde emr-i şu'ûbetleri bu vechle te yisîr ü teshîl ve bu bâbda berâ-yı ihrâcât-ı vezâif-i 'akarât-ı vâfiye vakf u tezbîl buyurmuşlardır...³⁷¹ şeklindeki ifadelerinden öğrendiğimize göre, müderrislik görevi esnâsında okuttuğu ders kitaplarından 400³⁷² kadarının kenarına açıklayıcı ilâve bilgiler kaydetmiştir³⁷³. Fatîn de, Neylî'nin "...ulûm-ı 'Arabiyyeye dâir haylice taşnîfât u te'lîfâtı ve niçe niçe kütüb-i nefîseye hâşiyeye-i selîsül-ifâdâtı..." olduğunu kaydediyor³⁷⁴. Ancak, hiç bir kaynakta Neylî'nin bu tarzda oluşturulmuş bir eserinden veya hâmişinden bahsedilmediği gibi, incelemelerimizde de böyle bir esere tesadüf edemedik.

Bursalı Mehmed Tâhir de, kaynaklarda ve özellikle Fatîn tezkiresinde bahsedilen bu telifatı göremediğini belirttiğinden sonra, Neylî'nin görebildiği eserlerini sıralamıştır. Buna göre, Neylî'nin, yukarıda sıraladıklarımızın hâricinde, ahlak ilmine dâir ve bir nüshasının Hâlis Efendi Kütübhanesi'nde bulunduğunu söylediği manzum bir eser olan "Fazîlet-nâme", yine Hâlis Efendi Kütübhanesi'nde bir nüshasının bulunduğunu belirttiği "Şerh-i Manzûme-i Kavâ'idü'l-İrâb" ile Neylî'nin zamanında vukû bulan Macaristan Seferini anlatan ve bir nüshasının Hâlis Efendi Kütübhanesinde bulunduğunu söylediği "Cümletü'l-'Arûs Fî Târîh-i Engürüs" adlı üç eseri daha vardır³⁷⁵. Mehmed Tâhir'in verdiği bu eser

³⁷¹ İzzî: Târih, vr. 160a.

³⁷² Bu rakam Sicill-i Osmânî'de de aynen geçmektedir. "...dört yüz nüsha kadar kütüb-i hevâmişî..." Bkz. M. Süreyya: Sicill-i Osmânî, C. I, s. 251

³⁷³ Hâmiş kelimesinin sözlükteki karşılığı kitabın veya mektubun kenarı ve altıdır. Terim olarak ise, haşiyeye yakın bir mana taşır. İslam kitap kültüründe, bir eserin yazımından sonra, cetvel dışında kalan boş kısma asıl eserle ilgili olarak açıklayıcı, şerh edici bilgilerin yukarıdan aşağıya doğru aynı varakta sıralandığı, böylece adeta ikinci eserin meydana getirildiği bir tarzdır. Hâmişin çokluk şekli ise "hevâmiş"tir.

³⁷⁴ Fatîn: Hâtîmetü'l-Eş'âr, vr. 429a.

³⁷⁵ M.Tâhir: Türk Yurdu, s. 714-715 ve Osmanlı Müellifleri, C. II, s. 457-458.

listesini bazı kaynaklar da hiç tetkik etmeden aynen alarak kullanmıştır.³⁷⁶ Neylî'nin, "Cümletü'l-'Arûs Fî Târîh-i Engürüs" adlı eserine, Franz Babinger de Aynî'nin 'İkdü'l-Cümân Fî Târîh-i Ehli'z-Zamân adlı târih eserinden ve eseri tercüme eden heyetten bahsederken, bu heyette bulunan Neylî ile alakalı olarak bir dipnot vererek temas etmiştir. Babinger de, eserin Türklerin Macaristan'daki hareketlerini anlatan bir târih olduğunu kaydediyor³⁷⁷. Tahminimize göre, Babinger bu bilgiyi M. Tâhir'den aynen almıştır.

Yukarıda sayılan üç eserin de herhangi bir kütüphânedeki herhangi bir nüshasına rastlayamadık. Üç eserin de hiç bir nüshasının bugün mevcut olmamasının bizce iki sebebi olabilir. Birincisi, bu eserlerin Neylî'nin diğer eserlerine nazaran nüshalarının az bulunması ve kaybolmuş olması ihtimalidir. Diğer de, M. Tâhir'in başkalarına ait olan eserleri yanlışlıkla Neylî'ye aitmiş gibi göstermiş olabileceği ihtimalidir. Zaten, bu son eserlerin güvenilir başka kaynaklarca da teyit edilmemesi bu yanlışlık ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Şayet Neylî'nin Divan'ı ve diğer üç eserinin hâricinde de eserleri olsaydı, bunların en azından İzzî Târîhi gibi eski kaynaklar tarafından sayılması gerekirdi. Ayrıca, kıymetli bir eser olan Hediyyetü'l-'Ârifîn'de Bağdatlı İsmail Paşa da, Neylî'nin sadece bizim sıraladığımız Divan, El-Fazlul-Vehbî Fî Tercemetil-Câhibil-'Garbî, El-Evfâ Fî Tercemetil-Vefâ ve Mâ Lâ Budde Lil-Edîb Mine'l-Meşhûr ve'l-'Garîb adlı eserlerinden bahsediyor³⁷⁸. Bu da tezimizi bu açıdan desteklemektedir.

5 . El Yazısı ve Takrizleri :

İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi İbnül-Emin Kitapları, T. 3780 numarada kayıtlı "Mecmû'a-i Murakka'ât"³⁷⁹ adlı eserin 14a yaprağında Neylî'nin kendi el yazısıyla yazdığı 9 satırlık bir takriz vardır:

³⁷⁶ A. Karahan: "Neylî", T.A., C. XXV, (1977), s. 242-243.; "Neylî", TDEA, C. VII, s. 52-53.

³⁷⁷ Osmanlı Târîh Yazarları ve Eserleri (Çev.: Prof. Dr. Coşkun Uçok), s. 286.

³⁷⁸ Bağdatlı İsmail Paşa: Hediyyetü'l-'Ârifîn Esmâ'il-Müeliffîn ve Âsârü'l-Musanniffîn, C. I, s. 174.

³⁷⁹ TDEA, "Neyli", C. VII, s. 53'te bu eser Neyli'nin el yazısıyla yazdığı, "müellif hattı" divan nüshalarından biri olarak gösterilmiştir.

" Bismi men esmâ'uhu sübhâne hamdi'l-hâmidîn / ve ba'du fe hâzâ te'lifun şerifun bel te'lifun şerifun / fihi "Gurerü'l-Ferâ'id ve Dürerü'l-Fevâ'id" ve "Hidâyetun" ilâ sebilü'r-reşâd / ve irşâdun ilâ tarîku's-sedâd . Mü'ellifuhu kad ebreze'l-hakka hâlisen / bite'lîfin min ba'di mâ kâne kâminan lekâd bezele'l-cuhûde lillahi derruhu / femâkâne fî nuşîl'-hâlâ'iki hâ'inen şekkerallahu bi'ayyihî hayşu şarife / vüs'ahu fî taşhîhî'l-ahâdîşih-nebeviyye ve tefeşşuhîl-rivâyâti'l-Muştafaviyye / ve bihi hâmiden lillahi te'âlâ Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî'l-kâzî fi'l-mâzî / bi'asâkiri Rûmili gâferelehumâ ve 'afâ 'anhumâ

'Abduhu Ahmed

ibarelerinden oluşan bu metni şu şekilde Türkçeye aktarabiliriz:

" Bütün isimleri, hamdedenlerin hamdinden dışarı (ayrı) olan zâtın ismiyle (başlarım). Ve bundan sonra, bu çok çok güzel bir teliftir ki, onda, "Gurerü'l-ferâid ve Dürerü'l-fevâid" ve aydınlığa hidâyet ve doğru yola irşad vardır. Bu eserin müellifi, gizlenip bir köşede kaldıktan sonra, hakkı hâlisâne bir şekilde ortaya koymuştur. (yemin olsun ki) Çalışmalar sarfedenin mükâfâtçısı Allah'tır. Kullara vaktinde nasihat eden her ne var ise Allah'a şükür olsun. Onun (müellifin) çektiği zorluğa karşı Allah ona rahmet etsin. O bakımdan ki, o bütün gücünü Nebi (A.S.) hadislerini tashih etmek ve onun rivayetlerini genişletmek için sarfetti. Allah tealaya hamdedici olarak eski Rumeli kazaskeri Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî, Allah kendisini ve babasını bağışlasın ve (babasına) mağfiret eylesin.

Allah'ın kulu Ahmed

Neylî, bu takrizini metinden çıkarttığımız bilgiye göre H. 1154/M. 1741 'den sonra yazmıştır. Çünkü, metindeki "kâzî fi'l-mâzî bi'asâkiri Rûmili" ibaresi, Neylî'nin bu yazıyı ilk Rumeli kazaskerliğinden sonra yazdığına delâlet etmektedir. Neylî'nin birinci defa Rumeli kazaskeri olması H. 1154/M. 1741 yılındadır. Bu takrizi ikinci defa Rumeli kazaskeri olduktan sonra yazmış olması ihtimali çok zayıftır. Neylî, bu görevinden 29 Rebiyülevvel 1161 H./29 Mart 1748 M.'de çok yaşlandığı ve hastalandığı için istifa ettikten hemen sonra, 19 Rebiyülâhır 1161 H./18 Nisan 1748 M.'de vefat etmiştir.

Neylî'nin bir diğer takrizi de kısaca Safâyî Tezkiresi diye bilinen, Mustafa Safâyî'nin(Öl. H. 1138/M. 1725) H. 1132/M. 1720'de yazmış

olduğu, H. 1050/M. 1640'tan yani Tezkire-i Rızâ müellifi Seyyid Mehmed Rızâ'nın(Öl. H. 1082/M. 1671) bıraktığı târihten başlayarak, 480 şairi alfabetik sıraya göre tanıttığı "Tezkiretü'ş-Şu'ara"sının Süleymâniye Kütüphânesi Es'ad Efendi 2549'da bulunan nüshasının 7a varağında kayıtlıdır³⁸⁰.

"Sâ bikan İzmir kâdısı olan *ʿallâme-i zamân mîrzâ-cân-ı devrân Mîrzâ-zâde Neylî Ahmed Efendi* hazretlerinin tahrir eylediği takrîz-i latîfidir ki kalem-i nûr ile çehre-i hûra yazılmağa şâyandır.

Derc itdi kitâbında Şafâyî şuarâyı
Cem' eyledi bir meclise yârân-ı şafâyı

Mirâat-ı şafâ dirlerise vechî nümâyân
Gösterdi niçe şâir-i pâkîze-edâyı

Hezâr sitâyış ü tahsîn. işbu gül-zâr her dem bahâra nişâr-ı dest-i i'tibâr kılınmak şâyeste ve sezâ-vârdur ki. her gül-bün-i şafha-i şafâ-bahşâsında bir *ʿandelîb-i sûtûde-edâ. inne_mine_ş-şîre_li-hikmete.*³⁸¹ zemzemesiyle nağme-senc ü gûyâdur ve bî-şümâr pesend ü âferîn. bu hadîka-yı enîka-yı bî-hemtâya ber-dâşte vü ihdâ kılınmak pâyeste ve revâdur ki. her makâm-ı dil-küşâsında bir bülbül-i pâkîze-nevâ. *inne_mine_l-beyân_li-sihran.*³⁸² perdesiyle terâne-sâz u nağme-serâdur el-hâk divânçe-i sinnîn ü aevâm-ı târih-i hicriyyeden binelli varak gerdide-i dest-i rûzgâr olaldan bu eyyâma dek müstezâdd manzûme-i eslâf olan suhan-serâyân-ı bedî'ü'l-vaşşâfiî menâkıb u me'âşirleri güm-geşte ve müsvedde-i ihmâl olmak şâyeste-i himmet-i aşhâb-ı fûnûn olmadığı muqarrer olmağın bu kitâb-ı latîfe kalem-zen-i cem' ü te'lîf olan Şafâyî-i sûtûde-eşer ol

³⁸⁰ Safâyî, tezkiresi için devrin önde gelen 18 şair ve bilim adamına takriz yazdırmıştır. Yazdırdığı bu takrizler Safâyî tezkiresinin kütüphânelerde bulunan bütün nüshalarında mevcut değildir. Meselâ, İ.U. Ty. 1353, 2524'te bu takrizler yoktur. Kayseri Râşid Efendi Ktp. 935'te de Neyli'nin takrizinin hâricinde diğer takrizlerden 5'i vardır. Bu tezkire ve takrizler hakkında daha geniş bilgi için, Prof. Dr. H. İpekten: Şuarâ Tezkireleri, Erzurum 1991, s. 106-109 ve A. S. Levend: Türk Edebiyatı Tarihi, s. 307-311'e bakınız.

³⁸¹ "Şiirden hikmet olan vardır." Hadis-i şerif. Bkz. A. J. Wensick: Concordance Et Indices De La Tradition Musulmane, C. I., s. 491. Leiden 1936.

³⁸² "Sözden de sihr olan vardır." Hadis-i şerif. Bkz. A. J. Wensick: Concordance Et Indices De La Tradition Musulmane, C. I., s. 259.

hıdmet-i celîleye muvaffak olmalarıyla men_ğademe_ğudime³⁸³ mazmûnına mazhar olmuşlardır. Şekerallahu_mesâsiyehü_ve_kazâ_bil_ğayri_ğeyâsiyehü³⁸⁴

Harretu el-fakîr Ahmed Neylî
el-ma'rûf bi-Mîrzâ-zâde ³⁸⁵

Aynı eserin 6b varağında Mehmed Kâmi'nin, 7b varağında da Osman-zâde Tâib'in takrizleri vardır.

6 . Müstensihliği :

İzzî Târihi'nde³⁸⁶ Neylî'nin, Birgili Mehmed Efendi(1522-1573)'nin "Vasiyet-name"³⁸⁷ adındaki "Risâle-i Birgivi" diye de meşhur İlmihâl'inden 60 kadar nüshayı bizzat yazdığı, ciltlettirdiği ve özel sandukalara koydurarak bunlardan 30 tanesini Ayasofya Camii'ne 30 tanesini de Fâtih Camii'ne verdiği, öğrenci ve öğretmenlerin bu vesile ile dini bilgilerini daha iyi ve sağlam kaynaktan öğrenmelerini temin ettiği kayıtlıdır. Bu konuda hakkında Fatîn³⁸⁸ de "kütüb-i fıkhiyyeye müte'allık almış 'adede ħayrât-ı 'amîmetül'-berekâtı olduğundan" bahsederek bilgi vermektedir.

Bunun hâricinde Neylî'nin kendi eserlerinden bazılarını da bizzat istinsah ettiğini biliyoruz. Meselâ, Mâ Lâ Budde Li'l-Edîb Mine'l-Meşhûr ve'l-Ğarîb adını verdiği Vassâf Târihi şerhi ve lugatının İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi T. Y. Nu. 974'te kayıtlı bulunan nüshası, Neylî'nin bizzat kendisinin talik hatla istinsah ettiği, mukabele ve tashihini yaptığı bir nüshadır. Eserin 25a varağındaki şu kayıt buna işaret etmektedir: "Merğûm

³⁸³ Hizmet edene hizmet edilir.

³⁸⁴ Allah onu yapanı meşkur kılsın ve sebep olanlara da hayırla hükmetsin.

³⁸⁵ Neylî'nin bu takrizini çeşitli okuma hatalarıyla beraber Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 4'te de görmekteyiz.

³⁸⁶ İzzî Târihi vr. 160a'da verilen bu bilgi için, "Kaynaklarda Bahsi Geçen Başka Eserleri" başlığına bakılabilir. Bkz. s. 163.

³⁸⁷ Çok sayıda şerhi olan bir eserdir. Müslümanlara tavsiyeler şeklinde kaleme alınmış olup, iman, ibadet ve muamelata dair İslâmî esasları anlatır. Sanatsız, sade ve tabii bir üslubu olduğu için dikkati çeken ve Birgivi'nin bugüne kadar gelen şöhretini sağlayan kıymetli bir eserdir. Bkz. Hasan Aksoy: "Birgivi Mehmed Efendi", TDEA, C. I, (1977), s. 447.; Kasım Kufralı: "Birgivi", İ.A., C. II, (1979), s. 634-63

³⁸⁸ Fatîn: Hâtimetül-Eş'âr, vr. 429a.

Mîrzâ-zâde semâhatli Kâzî-âsker Neylî Efendi işbu Vaşşâf Lûgatini cem^e buyurdıklarında bu nüshayı tahrîr ve ba^edehü mu^kâbele ve ta^hîh buyurup bu mahalle da^hı kendü imzâlarını şebt buyurmuşlardır. Gafera lehü'l-Mevlâ, âmîn."

Ayrıca, Divan'ında "Târih-i İtmâm-ı Kitâb-ı Şir'atü'l-İslâm" başlığı altında H. 1119/M. 1707-1708'de istinsah ettiği kitap için düştüğü

Oldı çünkim bu kitâb-ı fâhîr
Dürre-i fâhire ehl-i şer^ea

Rağbet idüp em istinsâha
Eyledim hatmine anıñ sür^ea

Avn-i Hak ile müyesser olıcak

Oldı târihi mükemmel şir^ea Sene 1119

şeklindeki târih de Neylî'nin bu isimde bir kitabı bu târihte istinsah ettiğini göstermektedir³⁸⁹. Neylî'nin bizzat bu manzume ile varlığından bahsettiği bu eseri maalesef bulamadık.

D . DIVAN :

Neylî'nin edebî kıymetini ortaya koyan, bir edîb ve şair olarak duygularını, düşüncelerini aksettiren şiirlerini topladığı en önemli eseri mürettep Divan'ıdır³⁹⁰. Neylî'nin Divan'ını, İsmail Belig'in "...mürettep divân-ı belâğat-nişânından nümûnedir..."³⁹¹ ifadesinden hareketle en geç 1726 yılına kadar hazırlamış olabileceğini rahatlıkla iddia edebiliriz. İsmail Belig, tezkiresine 1621-1726 yılları arasında yaşamış olan şairleri aldığına ve kendisi de 1729 yılında vefat ettiğine göre, yukarıdaki ibarenin de delâlet

³⁸⁹ Şir'atü'l-İslâm, İmâm-zâde Muhammed b. Ebubekr el-Buhârî(öl.H. 573/M. 1177-78)'nin fıkıh ilmine ait bir eseridir.Bkz. Kâtib Çelebi: Keşfü'z-Zünun, II, İstanbul 1971, 1044. Şir'atü'l-İslâm adlı bu eserin Kayseri Râşid Efendi Ktp.'ndeki nüshalarının tavsifi için bkz. Ali Rıza Karabulut: Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesindeki Türkçe, Farsça, Arapça Yazmalar Kataloğu, Kayseri 1982, s. 652.

³⁹⁰ Bkz. İzzî: Târih, vr.160a.; Tevfik: Mecmû'atü't-Terâcim, vr. 99a.

³⁹¹ Belig: Nuhbetü'l-Âsâr, İ.Ü. Ktp. Ty. 1182, vr. 110b.

ettiği üzere tezkiresini bitirdiğinde Neylî'nin mürettep Divan'ını görmüş olmalıdır. Ancak, Neylî Divan'ının bu târihe yakın bir zamanda yazılmış herhangi bir nüshası yoktur. Divan'ın hemen hemen bütün nüshaları Neylî'nin vefatından birkaç sene önce veya sonra istinsah edilmiştir. Bu durumda düşünülmesi gereken ihtimal, Belîğ'in vefatından önce de Neylî'nin yazdığı şiirlerini tam bir divan halinde henüz toplamamış olduğudur. Gerçi Neylî, Belîğ tezkiresi bitirildiğinde 54 yaşında, olgunluk çağındadır. Divan'ını artık tertip etmiş olması gerektiği de düşünülebilir. Belîğ'in de bahsettiği gibi, Neylî'nin şiirlerini 1726 yılında bir divan halinde toplamış olması ihtimali de her zaman kuvvetlidir. Ancak, kanaatimize göre, Neylî bütün ömrü ilmiye teşkilatının içinde çalışmakla ve çeşitli konularda eser vermekle geçtiği için sağlığında yazdığı şiirlerini kendi eliyle bir araya getirememiştir. Biliyoruz ki, Neylî ölümünden 20 gün önce bile Rumeli kazaskeri olarak görev başındadır. Bu sebeple, belki bir divan olarak bir araya getiremediği şiirleri müsvedde halinde idi ve Belîğ de bunları görmüştü. Gerçekten de Neylî Divan'ının nüshalarını incelediğimizde gözümüze çarpan ilk ve en önemli şey, gazeller haricinde kalan şiirlerin Divan'da çok düzensiz bir şekilde yer almasıdır. Mesela, "Murabba' Der Vâsf-ı Sa'd-abad" başlıklı murabba, A nüshası olarak gösterdiğimiz İ.Ü. Kütüphanesi Ty. 2868 ve Arkeoloji Müzesi Ktp. 275'te normal sırası olan musammatlar başlığı altında kayıtlı iken, diğer nüshalarda "Fî Harfû'l-Mîm" başlığı altındaki gazeller arasına kaydedilmiştir. Yine, "Hikâye-i Manzûm" ve "Mektûb-ı Manzûm" adıyla kaydedilmiş olan mesneviler sadece bu iki nüshada târihler kısmından sonra gelmekteyken diğer nüshalardan İ.Ü. Kütüphanesi Ty. 2878, Millet Kütüphanesi 483, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 900, Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi 4316, Süleymâniye Kütüphanesi Zühdi Bey 172, Es'ad Efendi 3442/6, Tarlan 31 ve Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi 303'te bu mesneviler, musammatların içerisinde 2 terkeb-i bend ve 1 muhammesin arasında; Süleymâniye Ktp. Hâmidiye 1123, Hâlet Efendi Mülhâkâtı 173, İ.Ü. Kütüphanesi Ty. 1627, 3116, 9622 ve Âtîf Efendi Kütüphanesi 2115'te musammatların içinde 2 terkeb-i bend ve 1 murabba'-ı mütekerrir arasında, Süleymâniye Kütüphanesi Es'ad Efendi 2710'da ise yine musammatların içinde "Der Medh-i Otağ-ı Âli" ile 1 muhammesin arasında, Selim Ağa Kütüphanesi 936'da ise 2 terkeb-i bend ile târihlerin arasında kayıtlıdır. Ayrıca, İ.Ü. Kütüphanesi Ty. 2868'de

normal olarak kasideler arasına kaydedilen 13 beyitlik kaside diğer nüshalarda gazeller arasına alınmıştır. Bu tür düzensizliklerin sayısını artırmak mümkündür. Biz bunun sebebini, bizzat şair tarafından şiirlerinin bir divan halinde toplanmamış olmasına bağlıyoruz. Şâyet, Neylî her tür şiirini kendisine göre belli bir sırayla düzenlemiş veya kendi hattıyla bir nüsha oluşturmuş olsaydı, istinsah edilen diğer nüshalar da bu tertibe uyacak ve bu karışıklık ortaya çıkmayacaktı.

Beliğ Tezkiresi'nden daha önce yazılmış olan Safâyî ve Sâlim Tezkirelerinde de Neylî'nin Divan'ından bahsedilmemektedir. Safâyî (Öl. 1725), 1640-1719 yılları arasında yaşayan şairleri aldığı tezkiresinde, "Huşûsan ʿulûm-ı ʿArabiyyeniñ merd-i meydânı ve ʿarşa-i nazm u inşânıñ fâris-i devrâm olup selâset-i eşʿâr-ı feşâhat-şiʿârı zevk-bağış-ı şafâ-yı leb-i cûy-bâr ve güftâr-ı âbdârı güher-nişâr bir kâmil-i rûzgârdır. Her fende kemâl ile meşhûr bir vücûd-ı maʿmûrdur bu çend ebyât âşâr-ı kalemleri olan eşʿârındandır."³⁹² şeklinde verdiği bilgilerde Neylî'nin bir divanından bahsetmiyor. 1688-1721 yılları arasında yaşayan şairleri tezkiresine dâhil eden Sâlim (1687/88-1743) de "zemânede şiʿr ü inşâda dañı yegâne bir zât-ı bî-bahânedir mahâret-i kemâl ve zât-ı sûtûde-hışâlleri maʿrûf-ı cümle-i enâm olduğundan evşâf u mehmedetlerinde tafşîle hâcet yokdur. Binâ-ber-în medâyh-ı şeriflerinde itrâ olunmayup âşâr-ı bî-hemtâlarından bu güftârların tahriri ile iktifâ olundu."³⁹³ ifadelerinde görüldüğü gibi böyle bir divandan haber vermiyor. Bu bilgilerden hareketle en azından Neylî'nin 1725 yılına kadar henüz bir Divan'ının veya bir divan teşkil edecek kadar şiirinin bulunmadığını iddia edebiliriz.

İncelemelerimiz neticesinde kendisinin bizzat istinsah ettiği herhangi bir divan nüshası olmadığını tespit ettik. Bu konuda, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi "Neylî" maddesinde, İstanbul Üniversitesi İbnül-Emin Kitapları nu. 3780'de müellif hattı ile divan nüshasının bulunduğu dair verilen bilgi yanlıştır³⁹⁴. "Mecmû'a-i Murakkaât" adı ile kayıtlı bulunan bu eser, meşhur bazı kişilerin el yazılarından toplanan örneklerden ibarettir. Bu mecmu'anın 14a yaprağında Neylî'nin de kendi el yazısıyla yazdığı aşağıya aldığımız 9 satırlık bir takrizi vardır³⁹⁵.

³⁹² Safâyî: Tezkire, Es'ad Efendi 2549, vr. 278b.

³⁹³ Sâlim: Tezkire, Râşid Efendi Ktp. 949, vr. 246b.

³⁹⁴ TDEA, C. VII, s.53.

³⁹⁵ Bkz. "El Yazısı ve Takrizleri", s.165.

1 . Nüshaların Tavsifi:³⁹⁶*a- Süleymâniye Kütüphânesi :**1) A. N. Tarlan Kitapları : 31³⁹⁷*

Çaharkûşe ebrî kağıt kaplı, kahverengi meşin cilt; âharlı, filigranlı beyaz kağıt; talik yazı, metin siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple, 210x127-167x75 mm ölçü, çift sütunda 21 satır, 73 yaprak, 1b-73a; İstinsah târihi 73a, H. 16 Cemâziyelevvel 1243/M. 23 Kasım 1827; 1a'da Ali Ekrem Bolayır'ın A. N. Tarlan'a 1935 yılında armağan ettiğine dair kaydı vardır.

³⁹⁶ Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphânesi, Genel 4316'da kayıtlı bulunan nüsha hâricindeki nüshaların hepsi de çeşitli kaynaklarda farklı şekillerde tavsif edilmiştir. Bizim tavsifimizle aralarında bazan bir hayli fark ortaya çıktığından ve bunları tek tek burada göstermek dipnot kalabalığına yol açacağından, nüshaların başka kaynaklardaki tavsifini her bir nüshayı tanıttıktan sonra dipnot olarak aynen aldık.

³⁹⁷ Bu nüsha, Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu, Süleymâniye Yazmalar Merkezi, Ali Nihat Tarlan Dermesi, (34), I, s. 88'de,

" Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm beytiyle başlar.Türkçe, talik yazıyla, 210x127-167x75mm ölçüsünde, 21 satırlı, çift sütunda, 73 yaprakta, filigranlı beyaz kağıda 1243 (1827) Cemaziyülevvelinde yazılmıştır. Sözbaşları kırmızı ile belirlenmiştir. Çaharkuşe ebri kağıt kaplı, kahverengi meşin bir cildi vardır.

Heder oldı hüner ü haysiyyet

Rebeviyyâtda hemçün çü dest[cevdet]

beytiyle sona ermektedir. 1 hamdele, kıta ve rubaî biçiminde 4 münacat, rubaî biçiminde 9 na't, 14 kaside ve medhiye, 2 nazm, 2 terhib-i bend, 2 mesnevi, 1 muhammes, 5 tahmis, 169 gazel, 55 tarih, 10 lugaz, 6 muamma, 55 rubaî, 92 müfred'ten oluşmaktadır. 1a'da Ali Ekrem Bolayır'ın A.N.Tarlan'a 1935 yılında armağan ettiğine dair kaydı vardır." şeklinde tavsif edilmiştir. Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 12'deki tavsifi ise "Ct.: Çaharkuşe ebri kâğıt kaplı, kahve rengi deri. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, beyaz. Yk.: 1^b-73^a. Ölç.:210x127 mm., 167x75 mm. Yz.: Ta'lik. Metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 21. Muhteva: 1 Besmele manzumesi, 4 münâcât, 9 na't, 14 kaside ve medhiyye, 2 terhib-i bend, 2 mesnevi, 5 tahmis, 1 muhammes, 169 gazel, 55 tarih 10 lügaz, 5 muammâ, 21 rübâî, 34 mukatta', 92 müfred. İst. ta (yk. 73^a): H. 16 Cumâde'l-ülâ 1243/M. 23 Kasım 1827. Mülk. ka. (yk. 1^a): Ali Ekrem Bolayır'ın Ali Nihat Tarlan'a 1935 yılında armağan ettiğine dair kayıt vardır. Baş (yk. 1^b):

Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahîm

Satr-ı nuhustîn-i Kitâb-ı Kerim...

Sonu(yk. 73^a):

.....Heder oldı hüner ü haysiyyet

Rebeviyyatda (?) hem çün çü dest" şeklindedir.

Baş 1b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahim*
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerim
 Son 73a : *Heder oldı hüner ü haysiyyet*
Rebeviyâtda hemçün çü dest

Muhteva: 1 besmele manzumesi, 6 münacaat (tevhid), 14 na't, Mısır'da kadem-i Nebî olan binaya ve Ka'be'ye 2 gazel, 18 kaside(1'i Otağ-ı Âlî medhi), 2 terki b-i bend, 2 mesnevi, 1 muhammes, 6 tahmis, 173 gazel (10'u Farsça), 79 târi h(1'i mükerrer), 13 lugaz, 5 muamma, 20 rubâi, 35 kıt'a, 3 takriz, 84 metâli ve ebyât(müfred).

2) Zühdi Bey : 172³⁹⁸

Kenarları ıstampa ile yaldızlı kahve rengi meşin cilt; âbadî taklidi filigransız beyaz kağıt; nesih yazı, metin siyah başlıklar kırmızı mürekkeple, 200x145-135x80 mm. ölçü, 15 satır, 108 yaprak 1b-107a; 1a'da Abdullah Tâce'd-dîn Mehmed'in mülkiyet mührü ve Zühdi Bey'in vakıf mührü vardır. Çeşitli sayfa kenarlarında Neylî'nin sonradan ilave

398 İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C. III, s. 750-751'de bu nüsha, "Bu nüshada 1 besmele manzumesi, 5 münacât, 13 na't, insanın yaratılışına dair 1 manzume, 2 medhiye, 10 kaside, Arapça 1 manzume, bir papaz'ın müslüman olduğuna dair manzum 1 hikaye, 2 terki b-i bend, manzum 1 mektup, biri Farsça 7 tahmis, 179 gazel, 75 tarih, 10 lügaz, 6 muammâ, 56 rubâi, 2 takriz, 97 beyit yazılıdır.

Baş: *Bismillahi'r-rahmani'r-rahim*
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerim
 Son: ...Heder oldı hüner ü haysiyyet
Rebeviyyatda hemçün cevdet

Md.ta: 108 yk, 200x145 ölç, nesih yz, muhtelif st, abâdi taklidi kt, kırmızı szb., kahve rengi meşin, kenarları ıstampa ile yaldızlı ct.

Başta Zühdi Bey'in vakıf mührüyle kütüphanenin resmî damgası basılı ve bazı sayfa kenarlarında Neylî'nin sonradan ilaveten yazılmış manzumeleri, son yapraklarda bir kaç destan yazılıdır." şeklinde; Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 12'de de "Ct.: Kenarları yaldızlı, kahve rengi deri. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, beyaz. Yk.: 1^b-107^a. Ölç.: 200x145 mm., 138x81 mm. Yz.: Nesih. Başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 15. Muhtevâ: 1 Besmele manzumesi, 5 münacât, 13 na't, 13 kaside ve medhiye, 1 mersiye, 2 terki b-i bend, 2 mesnevî, 6 tahmis, 1 muhammes, 179 gazel, 75 tarih, 11 lügaz, 5 muammâ, 20 rübâi, 33 mukatta', 2 takriz, 95 müfred. Mülk. ka. (yk. 1^a): Abdul'llah Tace'd-din Mehmed'in mührü vardır. Vakıf mührü(yk. 1^a): Zühdi Bey'in vakıf mührü vardır. Baş (yk. 1^b):

Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim
Satr-ı nuhustîn-i Kitâb-ı Kerim...

Sonu (yk. 107^a):

... *Heder oldı hüner ü haysiyyet*

Rebeviyyatda (?) hem çün cevdet" şeklinde tavsif edilmiştir.

edilen şiirleri vardır.

Baş 1b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm*
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm
 Son 107a : *Heder oldu hüner ü haysiyyet*
Rebeviyâtta hemçün çü dest

Muhteva: 1 besmele manzumesi, 5 münacaat (tevhid), 13 na't (8 rubâi, 1 mesnevi, 1 gazel, 1 kaside, 2 murabba'-ı mütekerrir), Mısır'da kadem-i Nebî olan kasra ve Ka'be'ye 1'er gazel, 18 kaside(1 Otağ-ı Âlî medhi, 1 arapça, 1 Farsça, 1 mersiye, 2'si gazeliyatta), 1 murabba'-ı mütekerrir, 2 terkib-i bend, 2 mesnevi, 1 muhammes, 6 tahmis, 175 gazel, 80 târih (1'i mükerrer), 13 lugaz, 6 muamma, 20 rubâi, 36 kıt'a, 3 takriz, 101 metâli ve ebyât (müfred).

3) Hâlet Efendi Mülhâkâtı : 173³⁹⁹

³⁹⁹ İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C. III, s. 748-749'da bu nüsha "Bu nüshada besmele hakkında 1 mesnevî, tevhîde dair 5 rubâi, 14 na't, Kâbe ve Mısır'daki Kadem-i şerîf binası, Mevlâna ve Mekke'deki mevlevihane için 4 medhiye, Şeyhülislam Feyzullah Ef. için 1 mersiye, 11 kaside, 2 terkib-i bend, manzum 1 mektup, 1 hikâye, 7 tahmîs, mürettep 177 gazel, 78 tarih, 15 lûgaz, 31 muamma, 25 kıt'a, 3 takriz, 76 matla' yazılıdır.

Baş: *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm*
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm
 Son: ...oldı cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn u edebî
 Kişver-i nazmda söz sâhibi Sâhib Çelebi
 İst. th: H. 1165- M. 1751. Yzn: Rasim.
 İst. kd: Râsim didim itmâmına târih Heb becâ nazm-ı Neylî yazıldı

sene 1165

Md. ta: 92 yk, 210X140-160X84 ölç, talik yz, 17 st, avrupa kt, kırmızı szb ve cl, arkası ve kenarları meşin, üstü kağıt kaplı ct.

Uçuncü yaprakta *Vakf-ı Mevlevihâne-i Galata* yazılı mühür ile 1-3 üncü yapraklarda Çağatayca bazı kelimelerin manaları, Türkçe, Arapça ve Farsça kıt'a ve beyitler yazılıdır." şeklinde; Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 10'da ise "Ct.: Sırtı koyu kahve rengi deri, ebru kaplı, miklepli, mukavva. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, beyaz. Yk.: 3^b-92^b. Ölç.: 210x143 mm., 160x85 mm. Yz.: Ta'lik. Başlıklar kırmızı, metin kırmızı cedvel içinde siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 17. Muhtevâ: 1 Besmele manzumesi, 5 münacât, 12 na't, 17 kaside ve medhiyye, 1 mersiye, 2 terkib-i bend, 2 mesnevî, 6 tahmis, 1 muhammes, 180 gazel, 81 tarih, 15 lûgaz, 5 muammâ, 20 rübâi, 35 mukatta', 3 takriz, 91 müfred. İst. ta. (yk. 92^b):

Râsih itmâmına didüm târih
Hep becâ nazm-ı Neylî yazıldı

H. 1165/M1752. Vakıf mührü (yk. 3^b): "Vakf-ı Mevlevî-hâne-i Galata" mührü vardır. Baş(yk. 3^b):

Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahîm

Arkası ve kenarları meşin, kağıt kaplı cilt; âharlı, filigranlı, beyaz Avrupa kağıt; talik, 210x140-160x84 mm. ölçü, 17 satır, 92 yaprak 3b-92b; 3b'de "Vakf-ı Mevlevîhâne-i Galata" yazılı mühür ile 1-3 üncü yapraklarda Çağatayca bazı kelimelerin manaları, Türkçe, Arapça ve Farsça kıt'a ve beyitler vardır. 92b'de "Nazm-ı Dil-ârâ ve Beyân-ı Târîh-i İtmâm-ı Dîvân Der İstinsâh-ı An" başlığını taşıyan 16 beyitlik bir istinsah târihi var. Târih beyti:

*Râsih itmâmına didim târih
Heb becâ nazm-ı Neyf yazıldı
sene 1165*

Müstensihi Râsih, istinsah târihi H. 1165/M. 1752.

Baş 3b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm*

Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son 92a : *Oldi cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn u edebî*

Kişver-i nazmda söz sâhibi Sâhib Çelebi

Muhteva : 1 besmele manzumesi, 5 münacaat (tevhid), 14 na't(8 rubai, 1 mesnevi, 1 kaside, 3 gazel, 1 murabba'-ı mütekerrir), Ka'be ile ilgili 9 beyitlik ve Mısır'da kadem-i Nebî olan Kasra 4 beyitlik l'er gazel, 18 kaside (1 Arapça, 1 Farsça, 1 mersiye), 2 terkiib-i bend, 2 mesnevi, 1 murabba'-ı mütekerrir, 1 muhammes, 6 tahmîs (1'i Farsça), 177 gazel (11'i Farsça), 80 târih, 13 lugaz, 5 muamma, 20 rubâi, 35 kıt'a, 3 takriz, 92 müfred (metâli ve ebyât).

4) Hâmidîye : 1123⁴⁰⁰

Satr-ı nuhustîn-i Kitâb-ı Kerim...

Sonu (yk. 92^a):

... Oldi cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn u edebî

Kişver-i nazmda söz sâhibi Sâhib Çelebi " şeklinde tavsif edilmiştir.

⁴⁰⁰ İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C. III, s. 753'te bu nüsha, "Bu nüshada manzum 1 dibâce, tevhîd ve münacâta dair 5 rubâi, 13 na't, 4 medhiye, 1 mersiye, 12 kasîde, 2 terkiib-i bend, 1 manzum hikâye, 1 manzum mektup, 1 muhammes, biri Farsça 6 tahmîs, 182 gazel, 82 tarih, 13 lûgaz, 5 muammâ, 53 rubâi, 4 takriz, 93 matla' ve müfred yazılıdır.

Baş: Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm

Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son: ...oldi cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn u edebî

Kişver-i nazmda söz sâhibi Sâhib Çelebi

Md. ta: 97 yk, 207x126-142x81 ölç, talik kırmızı yz, 17 st, renkli avrupa kt, 1, 26 ve 59 uncu yaprak başlıkları nefis nakışlı ve yaldızlı, kırmızı szb, yaldız cl, kahverengi meşin, şemseli, kenarları yaldız nakışlı ct.

Başta Sultan I. Abdülhamid'in tuğralı vakıf mühriyle vakfı tescil eden Behçet

Şemseli, şirâzeli, zencirekli, sâlbekli, kenarları yıldız nakışlı kahverengi meşin cilt; ince, âharlı, çeşitli renkte Avrupa kağıt; talik, altın yıldızlı cetvel, metin siyah başlıklar kırmızı mürekkeple, 1b, 2a, 26b ve 59b varak başlıkları nefis nakış ve tezhipli, 207x125-141x80 mm, 17 satır, 97 yaprak 1b-97a; 1a'da Sultan I. Abdülhamid'in tuğralı vakıf mührü ve vakfı tescil eden Behçet Ali Efendi'nin mührü vardır.

Baş 1b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahim*
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son 97a : *Oldi cem'eyleyüp envâ'-ı fûnûn-ı edebî*
Kişver-i nazmda söz şâhibi Sâhib Çelebi

Muhteva : 1 besmele manzumesi, 5 münacaat (tevhid) (1'i Farsça), 14 na't (8 rubâi, 1 mesnevi, 1 kaside, 3 gazel, 1 murabba'-ı mütekerrir), Ka'be ve Mısır'da Kadem-i Nebî olan kasra 2 gazel, 18 kaside (1 Arapça, 1 Farsça, 1 mersiye, 1 ıydiyye, kasidelerden ikisi gazeliyatta), 2 Terkib-i bend, 2 mesnevi, 1 murabba'-ı mütekerrir (gazeliyat arasında), 1 muhammes, 6 tahmis (1'i Farsça), 177 gazel (11'i Farsça, 3'ü derkenar), 79 târih, 13 lugaz, 5 muamma, 20 rubâi, 36 kıt'a, 4 takriz (1'i derkenar), 92 metâli ve ebyât (müfred).

5) Es'ad Efendi : 2710⁴⁰¹

Ali Ef.'nin mührü ve kütüphanenin resmî damgası basılıdır." şeklinde; Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 11'de "Ct.: Şirazeli, zencirekli, şemseli, sâlbekli, koyu kahve rengi deri. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, birkaç renk kağıt kullanılmıştır. Yk.: 1^b-97^a. Ölç.: 207x125 mm., 141x77 mm. Yz.: Talik. Metin altın yıldızlı cedvel içinde siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yk. 1^b-2^a sahife kenarları altın yıldızlı çiçek motifleriyle süslü. Yk. 26^b, 59^b mihrabiyelidir. Str.: 17. Muhtevâ: 1 Besmele manzumesi, 5 münâcât, 11 na't, 17 kaside ve medhiyye, 1 mersiye, 2 terkib-i bend, 2 mesnevî, 6 tahmis, 1 muhammes, 180 gazel, 80 tarih, 13 lügaz, 5 muammâ, 20 rübâî, 35 mukatta', 3 takriz, 93 müfred. Vakıf mührü (yk. 1^a): Sultân Abdül-hamîd Hân ibn Sultân Ahmed Hân'ın vakıf mührü vardır. Baş (yk. 1^b):

Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim
Satr-ı nuhustîn-i Kitâb-ı Kerîm...

Sonu (yk. 97^a):

...Oldi cem'eyleyüp envâ'-ı fûnûn-ı edebî

Kişver-i nazmda söz şâhibi Sâhib Çelebi" şeklinde tavsif edilmiştir. İstanbul Kütüphanelerindeki Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu'nun bu tavsifinde manzum dîbâce olduğu iddia edilen metin, diğer nüshalarda da gördüğümüz 'besmele' ile ilgili 10 beyitlik manzumedir. Bu konuda ayrıca bkz. Doç. Dr. Tahir Üzgör: Türkçe Divan Dibaceleri, s. 5.

401 İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C. III, s. 748'de bu nüsha, "Bu nüshada besmele hakkında 1 nazım, 3 münâcât, 15 na't, 1 ilahî, Mekke,

Kahverengi meşin cilt; âharlı, âbâdî taklidi beyaz kağıt; talik yazı, metin siyah başlıklar kırmızı mürekkeple, 192x127-135x72 mm. ölçü, 17 satır, 91 yaprak 1b-91b; 27a ve 60a boş. 1a ve 1b'de Sultan I. Abdülhamid'in tuğra şeklinde mührü ile Es'ad Efendi'nin vakıf mührü vardır. 91b'de "Zebrehu bi'l-kalemi ba'de'l-kırâ'atihi bi'l-zımmı temme't-tastîruhu bi'inâyeti Rabbihi evâhiri Muharremü'l-harâm fî sa'de'l-eyyâmu belaga bi'l-ikmâl 1157" şeklinde istinsah kaydı var. M. 1744 Mart'ının 5 ile 15'i arasında yazılmıştır.

Baş 1b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm*
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son 91b : *İy Hüseynim sohbetün seyr-i hisârımdır benim*
Gözlerün Göksu, sakalun Sarıyârımdır benim

Muhteva : 1 besmele manzumesi, 6 münacaat (tevhid) (1'i Farsça 5 rubâi ve 1 murabba'-ı mütekerrir), 14 na't, Mısır'da kadem-i Nebî olan kasra 4 beyit gazel, Ka'be ile ilgili 9 beyit gazel, 1 murabba'-ı mütekerrir

Mevlâna ve Mekke mevlevihanesi hakkında 3 medhiye, Feyzullah Ef. hakkında 1 mersiye, 11 kasîde, 1 terhib-i bend, 1 Otağ-ı hümâyün medhiyesi, 1 manzum hikâye, 1 manzum mektup, 5 tahmîs, 1 muhammes, 159 gazel, 60 tarih, 13 lûgaz, 5 muammâ, 19 rubâi, 35 kıt'a, 2 takrîz, 93 beyit yazılıdır.

Baş : Bismillahirrahmani'r-rahîm
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son : İy Hüseynim sohbetün seyr-i hisârımdır benim
Gözlerün Göksu, sakalun Sarıyârımdır benim

İst. ta: Muharrem 1117-Şubat/Mart 1774

İst. kd: Zebrehü bi'l-kalemi ba'de'l-kırâ'atihi bi'l-zımmı temme't-tastîruhu bi'inâyeti Rabbihi evâhiri Muharremü'l-harâm fî sa'de'l-eyyâmü belaga bi'l-ikmâl 1157
Md. ta: 90 yk, 192x127 ölç, talik yz, 17 st, abâdî taklidi kt, kırmızı szb, kahverengi meşin ct.

Başta Sultan I. Abdülhamid'in tuğra şeklinde mührü ile Es'ad Efendi'nin vakıf mührü basılıdır." şeklinde; Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri s. 10'da ise, "Ct.: Kahve rengi deri. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, beyaz. Yk.:1^b-91^b (Yk. 27^a, 60^a boştur). Ölç.: 192x127 mm., 135x72 mm. Yz.: Ta'lik. Başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 17. Muhtevâ: 1 Besmele manzumesi, 6 münacât, 12 na't, 18 kasîde ve medhiye, 1 mersiye, 2 terhib-i bend, 2 mesnevî, 6 tahmîs, 1 muhammes, 176 gazel, 64 tarih, 13 lûgaz, 5 muammâ, 19 rubâi, 35 mukatta', 2 takrîz, 94 müfred. İst. ta. (yk. 91^b): H. Evâhir-i Muharrem 1157/M. Mart 1744. Vakıf mührü (yk. 1^a, 1^b): Kütüphane vakıf mührü vardır.

Baş (yk. 1^b):

Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahîm
Satr-ı nuhustîn-i Kitâb-ı Kerîm...

Sonu (yk. 91^b):

Ey Hüseynüm sohbetün seyr-i hisârımdur benim

Gözlerün göksu sakalın sarı yârımdur benim" şeklinde tavsif edilmiştir.

(gazeliyatda), 18 kaside, 2 Terkib-i bend, Otağ-ı Âlî medhi (13 beyit, kaside), 2 mesnevi, 1 muhammes, 6 tahmis, 170 gazel (10 Farsça), 79 târih (1'i mükerrer), 13 lugaz, 5 muamma, 19 rubâî, 35 kıt'a, 3 takriz, 93 metâli ve ebyât.

6) Es'ad Efendi : 3442/6 (mecmu'a)⁴⁰²

⁴⁰² İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C. III, s. 752-753'te bu nüsha, "Yk. 165-244, Bu nüshada besmele hakkında 1 manzume, tevhide dair biri Farsça, 5 rubâî, 13 na't, 1 münacât, Kâbe ile Mısır ve Konya mevlevîhaneleri hakkında 3 medhiye, Şeyhülislam Feyzullah Ef. için 1 mersiye, 7 kasîde, 2 terkib-i bend, 3 manzum hikâye ve mektup, 1 muhammes, 2 tahmîs, 168 gazel, 70 tarih, 13 lûgaz, 5 muammâ, 55 rubâî, 3 takrîz, 90 matla' yazılıdır.

Baş: Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son: ...oldı cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn u edebî
Kişveri nazmda söz sâhibi Sâhib Çelebi

Md. ta: 78 yk, 205x120-154x76 ölç, talik yz, 21 st, abâdi taklidi kt. yıldızlı ve nakışlı bk, kırmızı szb, yıldız cl, vişne çürüğü renginde meşin, miklepli, zencirekli ct. Mecmuanın baş tarafında Es'ad Efendi'nin vakıf mühriyle Nureddin isimli bir mühür vardır.

Bu nüsha, içinde bulunduğu mecmuanın 165 inci yaprağından başlar.

282 yapraktan müteşekkil olan bu mecmuanın;

1-42 nci yapraklarında İbrahim Müteferrika'nın İncil, Tevrat, Kur'an hakkındaki risalesi,

43-58 inci yapraklarında Koca Ragıp Paşa'nın Fethiye-i Belgrad isimli tarihçesi.

59-94 üncü yapraklarında Koca Ragıp Paşa'nın bazı telhîsati,

95-101 inci yapraklarında Şeyhülislam Es'ad Efendi'nin 4 na'tı ile bir kasîdesi,

102-104 üncü yapraklar yazısızdır.

105-162 nci yapraklarda Şerif Divanı,

163-164 üncü yapraklar yazısızdır.

245-268 nci yapraklarda Âtîf Divanı,

269-282 nci yapraklarda Defterdar Atîf Ef.'nin şemsî ayların kullanılması

hakkında yazdığı layiha ile bazı muharrerati yazılıdır." şeklinde; Sadık Erdem: Neylî,

Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 11'de de "Ct.: Zencirekli, vişne çürüğü renginde

deri. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, beyaz. Yk. 165^b-244^b (yk. 186^a, 213^b, 214^a boştur).

Ölç.: 200x117 mm., 154x74 mm. Yz.: Ta'lik. Başlıklar kırmızı, metin altın yıldızlı

cedvel içinde siyah mürekkeple yazılmıştır. Yk. 165^b mihrabiyeli ve tezyinatlı, yk.

186^b de tezyinatlıdır. Str.: 21. Muhtevâ: 1 Besmele manzumesi, 6 münacât, 14 na't, 17

kaside ve medhiye, 1 mersiye, 2 terkib-i bend, 2 mesnevî, 6 tahmis, 1 muhammes,

179 gazel, 80 tarih, 13 lûgaz, 5 muammâ, 20 rübâî, 35 mukatta', 3 takriz, 93 müfred.

Vakıf mühürü (yk. 1^a): Es'ad Efendi'nin vakıf mühürü vardır. Baş (yk. 165^b):

Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahîm

Satr-ı nuhustîn-i Kitâb-ı Kerîm..

Sonu(yk. 244^b):

... ..*Oldı cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn-ı edebî*

Kişver-i nazmda söz sâhibi Sâhib Çelebi" şeklinde tavsif edilmiştir.

Vişne çürüğü renginde meşin, miklepli, zencirekli cilt; ince, âharlı âbâdî taklidi beyaz kağıt; talik yazı, altın yaldızlı cetvel, metin siyah başlıklar kırmızı, 165b ve 186b müzeyyen, 200x120-154x75 mm, 21 satır; 78 yaprak 165b-244b; 186a, 213b, 214a boş. 1a'da Es'ad Efendi ve Nure'd-dîn isimli birinin mührü vardır.

Baş 165b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm*
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son 244b : *Oldı cem'eyleyüp envâ'-ı fûnûn-ı edebî*
Kişver-i nazmda söz şâhibi Şâhib Çelebi

Muhteva : 1 besmele manzumesi, 6 münacaat (tevhid), 14 na't, Mısır'da kadem-i Nebî olan kasra 4 ve Ka'be ile ilgili 9 beyitlik 2 gazel, 18 kaside, 2 terhib-i bend, 2 mesnevi, 1 muhammes, 6 tahmis, 1 murabba'-ı mütekerrir (gazeliyatta), 174 gazel, (10 Farsça), 79 târih (1'i mükerrer), 13 lügaz, 5 muamma, 20 rubâi, 35 kıt'a, 3 takriz, 92 metâli ve ebyât(müfred).

b- İstanbul Üniversitesi :

7) TY. 1627⁴⁰³

⁴⁰³ İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C. III, s. 751'de bu nüsha, "Bu nüshada 1 besmele manzumesi, 5 tevhîd, 13 na't, Medine harem-i şerfi hakkında 1 manzume, Mısır'daki bir ziyaretgâh için 1 manzume, mevlevî tekkesi için 2 manzume, 1 mersiye, 14 kasîde, 1 terhib-i bend, manzum 1 hikâye, manzum 1 mektup, 1 muhammes, 6 tahmis, 179 gazel, 79 tarih, 13 lügaz, 5 muammâ, 56 rubâi ve kıt'a, 3 takrîz, 3 beyit yazılıdır.

Baş: *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm*
Satr-ı nuhustîn-i kelâm-ı kadîm

Son: ...Gönlimi aldın efendim beni de al bârî
Koma gurbetde gönülsüz bu ten-i bîmârî

Md. ta: 92 yk, 227x135-157x79 ölç, talik yz, 17 st, abâdi taklidi kt, nakışlı ve tezhipli bk, kırmızı szb, yaldız cl, kahverengi meşin, şemseli zencirekli ct.

Başta kütüphanenin resmî mühriyle temellük kayıtları yazılı ve sonunda miktarı belirsiz eksik vardır." şeklinde; Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 11'de ise "Ct.: Şirazeli, zencirekli, şemseli, koyu kahve rengi deri (kenarları kırmızı deri özel kutulu). Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, beyaz. Yk.: 1^b, 9^b (Sonu noksandır). Ölç.: 226x136 mm., 155x79 mm. Yz.: Ta'lik. Başlıklar kırmızı, metin altın yaldızlı cedvel içinde siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 17 . Muhtevâ: 1 Besmele manzumesi, 5 münâcât, 14 na't, 17 kaside ve medhiyye, 1 mersiye, 2 terhib-i bend, 2 mesnevî, 6 tahmis, 1 muhammes, 181 gazel, 81 tarih, 13 lügaz, 5 muammâ, 20 rubâî, 35 mukatta', 3 takriz, 3 müfred (Bu nüshanın sonu eksiktir). Mülk. ka. (yk.1^a):

Temellekehü İbrahim Şamlı-zade. Başı (yk. 1^b):

Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahîm
Satr-ı nuhustîn-i Kitâb-ı Kerîm...

Sonu (yk. 9^b):

Kahverengi meşin, şemseli zencirekli cilt; âharlı, filigranlı sarı âbâdî taklidi kağıt; talik yazı yaldız cetvel, başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple, 227x135-157x79 mm. ölçü, 17 satır, 92 yaprak 1b-91b, sondan 6 varak eksik. 1a'da "Temellekehu İbrâhîm Şamlı-zâde" kaydı var.

Baş 1b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm*

Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son 91b : *Gönlümü aldın ilâhî beni de al bârî*

Koyma gurbetde gönülsüz bu ten-i bîmârî

Muhteva : 1 besmele manzumesi, 5 münacaat (tevhid), 14 na't, Ka'be ile ilgili 9 beyitlik gazel, Mısır'da kadem-i Nebî olan kasra 4 beyitlik gazel, 18 kaside (1 Arapça, 1 Farsça, 1 mersiye), 2 terkiib-i bend, 2 mesnevi, 1 murabba'-ı mütekerrir, 1 muhammes, 6 tahmis (1'i Farsça), 173 gazel, 80 târih, 13 lügaz, 5 muamma, 20 rubâi, 35 kıt'a, 3 takriz, 3 müfred.

8) TY. 2868⁴⁰⁴

... *Gönlümü aldun ilâhî beni de al bârî*

Koyma gurbetde gönülsüz bu ten-i bîmârî" şeklinde tavsif edilmiştir.

404 İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C. III, s. 751'de bu nüsha, "Bu nüshada 1 besmele manzumesi, 17 na't, 3 münacât, Medine harem-i şerîfi hakkında 1 manzume, Mevlevî tekkesi için 2 manzume, 15 kasîde, 2 terkiib-i bend, 1 muhammes, 5 tahmîs, 1 murabba, 173 gazel, 56 rubâi ve kıt'a, 92 beyit, 84 târih, 1 manzum mektup, manzum 1 hikâye, 2 takrîz, 14 lügaz, 5 muamma yazılıdır.

Baş: *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm*

Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son: ...*Nâçâr dili ben çü ruh-ı yâre düşürdüm*

Tekrâr ser-i zülf-i siyeh-kâre düşürdüm

Md. ta: 72 yk, 213x129-172x84 ölç, nesih yz, 24 st, abâdî kt, nakışlı ve tezhipli bk, kırmızı szb, yaldız cl, kahverengi meşin şemseli, selbekli, zencirekli, miklepli ct. Başta kütüphanenin resmî mührü basılıdır." şeklinde; Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 12'de, "Ct.: Şemseli, sâlbekli, zencirekli, miklepli, koyu yeşil deri. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, beyaz. Yk.: 1^b-72^a(Yk. 12^b,13^a,18^a, 41^a, 45^a, 66^a boştur). Ölç.:212x128mm., 164x71mm. Yz.: Nesih. Başlıklar kırmızı, metin altın yaldızlı cetvel içinde siyah mürekkeple yazılmıştır. Yk. 1^b mihrabiyeli ve tezayinatlıdır. St.: 25. Muhtevâ: 1 Besmele manzumesi, 5 münacât, 14 na't, 18 kaside ve medhiyye, 2 terkiib-i bend, 2 mesnevî, 6 tahmis, 1 muhammes, 156 gazel, 80 tarih, 14 lügaz, 5 muammâ, 2 takriz, 92 müfred. Baş (yk. 1^b):

Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahîm

Satr-ı nuhustîn-i Kitâb-ı Kerîm...

Sonu(yk. 72^a):

Benâm-ı Elmâs

...*Nâçâr dili ben çü ruh-ı yâre düşürdüm*

Tekrâr ser-i zülf-i siyeh-kâre düşürdüm" şeklinde tavsif edilmiştir.

Şemseli, sâlbekli, zencirekli, miklepli, yeşil meşin cilt; ince, âharlı, filigranlı, beyaz âbâdî kağıt; okunaklı nesih yazı, yaldız cetvel, başlıklar kırmızı metin siyah mürekkeple, 213x129-172x84 mm. ölçü, 24 satır; 72 yaprak 1b-72a. 1b mihrâbiyeli ve tezyinâtlı, 12b, 13a, 18a, 41a, 45a, 66a boş.

Baş 1b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm*
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son 72a : *Nâçâr dili ben çü ruḡ-ı yâre düşürdüm*
Tekrâr ser-i zülf-i siyeh-kâra düşürdüm

Muhteva : 1 besmele manzumesi, 14 na't, (1 mesnevi, 1 kaside, 3 gazel, 1 murabba'-ı mütekerrir, 8 rubâi), 5 münacaat (tevhid) (1'i Farsça 5 rubâi ve 1 murabba'-ı mütekerrir), Ka'be ile ve Mısır'da kadem-i Nebî olan kasra l'er gazel, 18 kaside (1 Farsça, 1 Arapça, 1 mersiye, 1 ıydiyye), 2 terhib-i bend, 1 muhammes, 6 tahmis (1'i Farsça), 1 murabba'-ı mütekerrir, 175 gazel (11'i Farsça), 36 kıt'a, 19 rubâi, 92 metâli ve ebyât (müfred), 81 târih (2'si mütekerrir), 2 mesnevi, 3 takriz (1'i rubâiler arasında), 14 lugaz (1'i Arapça mensur), 5 muamma.

9) TY. 2878⁴⁰⁵

⁴⁰⁵ İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C. III, s. 751-752'de bu nüsha, "Bu nüshada 1 besmele manzumesi, 5 tevhid, 14 na't, Mısır'daki bir ziyaretgâh için 1 manzume, 1 münacât, Medine'deki harem-i şerif için 1 manzume, Mekke'deki Mevlevî tekkesi hakkında 1 manzume, 1 mersiye, 13 kaside, 1 terhib-i bend, manzum 1 hikâye, manzum 1 mektup, 1 muhammes, 3 tahmis, 177 gazel, 88 tarih, 12 lûgaz, 5 muammâ, 52 rubâi, 3 takriz, 93 beyit yazılıdır.

Baş : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm*
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son : ...oldı cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn u edebî
Kişvere nazmda söz sâhibi Sâhib Çelebi

Md. ta: 81 yk, 211x125-155x78 ölç, talik yz, 21 st, abâdi kt, 1 ve 22 nci yaprak başlıkları tezhipli, kırmızı kt, yaldız cl, açık vişnerengi meşin, zencirekli ct.

Başta kütüphanenin resmî mühriyle Âlî Paşa'nın oğlu Mustafa Reşid Bey'in temellük kaydı yazılı ve mührü basılıdır." şeklinde; Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 11-12'de "Ct.: Şirazeli, zencirekli, kırmızı deri. Kt.: İnce, âharlı, filigransız, beyaz. Yk.: 1^b-81^b (Yk. 22^a, 49^b, 50^a, 50^b, 51^a boştur). Ölç.: 213x127 mm., 153x76 mm., Yz.: Başlıklar kırmızı, metin altın yaldızlı cedvel içinde siyah mürekkeple yazılmıştır. Yk. 1^b mihrabiye ve tezyinatlıdır. Str.: 21. Muhtevâ: 1 Besmele manzumesi, 5 münacât, 14 na't, 16 kaside ve medhiyye, 1 mersiye, 2 terhib-i bend, 2 mesnevî, 6 tahmis, 1 muhammes, 177 gazel, 77 tarih, 13 lûgaz, 5 muammâ, 21 rubâi, 32 mukatta', 3 takriz, 92 müfred. Mülk. ka. (yk. 1^a): Temellekehü'l-abdü'l-hakirü'l-fakir es-Seyyid Mustafa Reşid Mahdum-ı Re'is-i Meclis-i Ali-i Tanzimat Ali

Açık vişne rengi meşin, zencirekli cilt; âharlı, filigransız, beyaz âbâdî kağıt; talik yazı, yaldız cetvel, başlıklar kırmızı metin siyah mürekkeple, 211x125-155x78 mm. ölçü, 21 satır, 81 yaprak 1b-81b. 1b mihrâbiyeli ve tezyinâtlı, 22a, 49b, 50ab, 51a boş. 1a'da "Temelle kehu'l-âbdul-hakîrû'l-fakîr es-seyyid Muştafâ Reşîd maḥdûm-ı Re'îs-i 'Alî-i Tanzîmât 'Alî Paşa yesserahullahu mâ-yeşâ'u, 21 Şevvâl 1276" kaydı var(1 Mayıs 1860).

Baş 1b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm*

Satr-ı nuḥustîn-i kitâb-ı kerîm

Son 81b : *Oldı cem'eyleyüp envâ'-ı fûnûn-ı edebî*

Kişver-i nazmda söz şâhibi Şâhib Çelebi

Muhteva : 1 besmele manzumesi, 6 münacaat (tevhid) (1'i Farsça 5 rubâi ve 1 murabba'-ı mütekerrir), 14 na't (8 rubâi, 1 mesnevi, 3 gazel, 1 kaside, biri gazeliyatta olmak üzere 1 murabba'-ı mütekerrir), Mısırdâ kadem-i Nebî olan kasr ve Ka'be için 1'er gazel, 18 kaside (1 Arapça, 1 Farsça, 1 mersiye, 1 iydiyye, kasidelerden ikisi gazeliyatta), 2 terki-i bend, 2 mesnevi, 1 muhammes, 6 tahmis (1'i Farsça), 174 gazel (10'u Farsça), 79 târih (1'i mükerrer), 13 lügaz, 5 muamma, 20 rubâi, 35 kıt'a, 3 takriz, 92 metâli ve ebyât(müfred).

10) İbnü'l-Emin Kitapları :3116⁴⁰⁶

Paşa yesserahû'llahü ma-yeşâ'ü, 21 Şevval 1276 /M. 1 Mayıs 1860. Baş (yk. 1^b):

Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahîm

Satr-ı nuḥustîn-i Kitâb-ı Kerîm...

Sonu (yk. 81^b):

... Oldı cem'eyleyüp envâ'-ı fûnûn-ı edebî

Kişver-i nazmda söz şâhibi Şâhib Çelebi" şeklinde tavsif edilmiştir.

⁴⁰⁶ Bu nüsha, Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 11'de "Ct.: Zencirekli, kahve rengi deri. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, beyaz ve sarı. Yk.: 1^b-96^b. Ölç.: 206x127 mm., 168x76 mm. Yz.:Talîk. Altın yaldızlı cedvel içinde başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 17. Muhtevâ: 1 Besmele manzumesi, 5 münacât, 14 na't, 17 kaside ve medhiyye, 1 mersiye, 2 terki-i bend, 2 mesnevî, 6 tahmis, 1 muhammes, 180 gazel, 80 tarih, 13 lügaz, 5 muammâ, 20 rübâi, 34 mukatta', 3 takriz, 90 müfred. Mülk. ka. (yk. 1^a): İstashabehül-fakir Seyyid Mahmud Kemal ibn Mehmed Emin ibn Mustafa ibn Mehmed Emin ibn Osman rahimehümür-rahman. 6. Şa'bân sene 1323. Baş (yk. 1^b):

Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahîm

Satr-ı nuḥustîn-i Kitâb-ı Kerîm...

Sonu (yk. 96^b):

....Oldı cem'eyleyüp envâ'-ı fûnûn-ı edebî

Kişver-i nazmda söz şâhibi Şâhib Çelebi" şeklinde tavsif edilmiştir.

Zencirekli kahverengi meşin cilt; âharlı, filigransız renkli Avrupa kağıt; talik yazı, yaldız cetvel, başlıklar kırmızı metin siyah mürekkeple, 208x125-165x75 mm., 17 satır, 96 yaprak 1b-96b. 1a'da "istaşhabehul-fakîr Seyyid Maḥmûd Kemâl ibn Mehmed Emîn ibn Muştafâ ibn Mehmed Emîn ibn Osmân rahimehumu'r-rahman. 6 Şa'ban 1323" (6 Ekim 1905) kaydı var.

Baş 1b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm*
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm
 Son 96b : *Oldı cem'eyleyüp envâ'-ı fûnûn-ı edebî*
Kişver-i nazmda söz şâhibi Şâhib Çelebi

Muhteva : 1 besmele manzumesi, 5 münacaat (tevhid), 14 na't (8 rubâi, 1 mesnevi, 1 kaside, 3 gazel, 1 murabba'-ı mütekerrir), Ka'be ve Mısır'da kadem-i Nebî olan kasma 9 ve 4 beyitlik 2 gazel, 18 kaside (1 Arapça, 1 Farsça, 1 mersiye), 2 terhib-i bend, 2 mesnevi, 1 murabba'-ı mütekerrir, 1 muhammes, 6 tahmis (1'i Farsça, 173 gazel, 79 târih, 13 lugaz, 5 muamma, 20 rubâi, 35 kıt'a, 3 tahmis, 91 matla ve ebyât (müfred).

11) TY. 5537/3 (mecmu'â)⁴⁰⁷

⁴⁰⁷ İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C. III, s. 752'de bu nüsha,"Yk. 134-141, Bu nüshada 49 gazel, 14 rubâi vardır.

Baş: Hîrâm eyle çemende nâz ile serv-i çemân-âsâ
 Revân olsun sirişkim pâyine cûy-i revân-âsâ
 Son: ...küleh kec zülf pürçîn deşne der-dest nîgeh ser-mest
 O şûh-ı şehlevend elhakk 'aceb rindâne olmaz mı

Md. ta: 8 yk, 252x180 ölç, talik yz, 15 st, aharlı abâdi taklidi kt, kırmızı szb., kırmızı renkte meşin, kenarları zencirekli, tıgılı, miklepli ct.

Mecmuanın başında tuğra şeklinde okunamayan bir mühürle kütüphanenin resmî damgası ve Derviş Yusuf adına bir temellük kaydı vardır.

Bu eser, içinde bulunduğu mecmuanın 134 üncü yaprağından başlar.

208 yapraktan müteşekkil olan bu mecmuanın,

1-65 inci yapraklarında Sâbit Divanı

67-126 nci yapraklarında Fasîh Divanı

127-133 üncü yapraklarında Fasîh Dede'nin Tercüme-i Münazara-i gül ü mül risalesi,

142-148 inci yapraklarında Kâmî Divanı,

148-151 inci yapraklarında Fâiz Divanı

151-156 inci yapraklarında Abdî Divanı,

156-162 inci yapraklarında Mantıkî Divanı,

164-174 üncü yapraklarında Vecdî Divanı,

175-184 üncü yapraklarında Nedim Divanı,

185-208 inci yapraklarında Riyâzî'nin Sakînâme'si yazılıdır." şeklinde; Sadık

Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 13'de "Ct.: Zencirekli, miklepli, kırmızı deri. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, beyaz. Yk.: 134^b-141^a. Ölç.: 252x134mm., 192x76mm. Yz.: Ta'lik. Başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.:

Kırmızı meşin, kenarları zencirekli, tıgılı, miklepli cilt; âharlı âbâdî taklidi filigranlı beyaz kağıt; talik yazı, başlıklar kırmızı metin siyah mürekkeple, 250x125-195x75 mm., 25 satır, 8 yaprak 134b-141a. 1a'da Temellekehül-fakîr Dervîş Yûsuf ufiye anhu kaydî var.

Baş 134b : *Hîrâm eyle çemende nâz ile serv-i çemân-âsâ
Revân olsun sirişküm pâyüne cüy-ı revân-âsâ*

Son 141a : *Küleh kec cebhe pür-çîn deşne ber-dest ü nigeş ser-mest
O şûh-ı şeh-levend el-hakk âceb rindâne olmaz mı*

Muhteva : 50 gazel, 14 rubâî.

12) TY. 9622⁴⁰⁸

Ebrû kaplı âdî mukavvâ cilt; âharlı filigransız sarı âdî kağıt; talik yazı, başlıklar kırmızı metin siyah mürekkeple, 241x140-170x70mm., 19 satır, 88 yaprak 2b-88b, 25a boş. 1a'da Fehmî mührü var.

Baş 2b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm*

Son 88b : *Oldı cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn-ı edebî
Kîşver-i nazmda söz sâhibi Sâhib Çelebi*

Muhteva : 1 besmele manzumesi, 5 münacaat (tevhid), 12 na't (6

25. Muhtevâ: 47 gazel ve rübâî. Mük. ka. (yk. 1^a): Temellekehül-fakîr Dervîş Yûsuf ufiye anhu. Baş (yk.134^b):

*Hîrâm eyle çemende nâz ile serv-i çemân-âsâ
Revân olsun sirişküm pâyuna cüy-ı revân-âsâ...*

Sonu(yk. 141^a):

*Küleh kec cebhe pür-çîn deşne ber-dest ü nigeş ser-mest
O şûh-ı şeh-levend el-hakk âceb rindâne olmaz mı" şeklinde kayıtlıdır.*

408 Bu nüsha, Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 12'de "Ct.: Sırtı kahverengi deri, ebru kaplı mukavva. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, sarı, Yk.: 2^b-88^b (Yk. 25^a boştur). Ölç.: 240x140 mm., 170x72 mm. Yz.: Talik. Başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.:19. Muhtevâ: 1 Besmele manzumesi, 5 münacât, 9 na't, 16 kaside ve medhiyye, 1 mersiyye, 2 terkiib-i bend, 2 mesnevî, 6 tahmis, 1 muhammes, 157 gazel, 76 tarih, 13 lügaz, 5 muammâ, 21 rübâî, 34 mukatta', 3 takriz, 92 müfred. Mülk. ka. (yk. 1^a): Fehmî diye bir mühür vardır. Baş(yk. 2^b):

*Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahîm
Satr-ı nuhustîn-i Kitâb-ı Kerîm...*

Sonu (yk. 88^b)

*...Oldı cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn-ı edebî
Kîşver-i nazmda söz sâhibi Sâhib Çelebi" şeklinde tavsif edilmiştir.*

rubâi, 1 mesnevi, 1 kaside, 3 gazel, 1 murabba'-ı mütekerrir), Ka'be ile ilgili 9 ve Mısır'da kadem-i Nebî olan kasra 4 beyitlik 2 gazel, 18 kaside (1 Arapça, 1 Farsça, 1 mersiye), 2 terki-i bend, 2 mesnevi, 1 murabba'-ı mütekerrir, 1 muhammes, 6 tahmis (1'i Farsça), 178 gazel, 79 târih, 13 lugaz, 5 muamma, 20 rubâi, 36 kit'a, 3 takriz, 92 matla ve ebyât.

c- Arkeolojî Müzesi (Âsâr-ı Âtika) :

13) 275⁴⁰⁹

Âdî mukavvâ cilt; âharlı, filigranlı beyaz kağıt; nesih yazı, başlıklar kırmızı metin siyah mürekkeple, 263x145-200x81 mm., 27 satır, 69 yaprak 1b-69b; 12a, 17a, 38b, 39a, 43a, 47a, 62b, 63a boş. 69a'da İstakarrat sefînetül-kalem 'alâ cûdiyiz-zeber ve'r-raqam fî leyleti'l-ye sferu şabâhuha 'an nehâri'ş-şüleşâ es-sâdis ve'l-ışrîn min Muharremü'l-harâm sene 1163 zelâze ve sittin ve mi'e ve elf min hicretin men enzele 'aleyhi'l-Kur'ân harfen ba'de harf. ve'l-hamdulillahî vahdehu temme" şeklinde H. 26 Muharrem 1163/M. 26 Aralık 1749 târihli istinsah kaydı var. 1a'da da "Min mütemellikâti'l-fakîr el-Hacc Mustafâ Şıdkî gufira lehu" temellük kaydı vardır.

Baş 1b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm*

Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son 69a : *Nâçâr velf ben çü ruh-ı yâra düşürdüm*

Tekrâr ser-i zülf-i siyeh-kâra düşürdüm

Muhteva : 1 besmele manzumesi, 14 na't, 6 tevhid (münacaat (1

⁴⁰⁹ Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 10'da bu nüsha şu şekilde tavsif edilmiştir: "Ct.: Sırtı deri, mukavva. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, beyaz. Yk.: 1b-69a (Yk. 12^a, 17^a, 38^b, 39^a, 43^a, 47^a 62^b, 63^a boştur). ölç.: 263x145 mm., 200x81 mm. Yz: Nesih. Başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 27. Muhtevâ: 1 Besmele manzumesi, 6 münâcât, 14 na't, 17 kaside ve medhiyye, 1 mersiye, 2 terki-i bend, 2 mesnevî, 6 tahmis, 1 muhammes, 181 gazel, 79 tarih, 14 lügaz, 5 muammâ, 20 rübâî, 35 mukatta', 3 takriz, 93 müfred. Bu nüshadaki müfredler son harflerine göre alfabetik sıraya konulmuştur. İst. ta. (yk. 69^a): H. 26 Muharrem 1163/M. 26 Aralık 1749. Mülk. ka. (yk. 1^a): Min-mütemellikati'l-fakir el-Hacc Mustafa Sıdkı gufira lehü.

Baş(yk. 1^b):

Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahîm

Satr-ı nuhustîn-i Kitâb-ı Kerîm...

Sonu (yk. 69^a):

Be-nam-ı Elmas

... *Nâ-çâr velf ben çü ruh-ı yâra düşürdüm*

Tekrâr ser-i zülf-i siyeh-kâra düşürdüm

Farsça), Ka'be ile ilgili 1 gazel, Mısır'da kadem-i Nebî olan kasra gazel, 18 kaside (1 Farsça, 1 Arapça), 2 terhib-i bend, 1 muhammes, 6 tahmis (1 Farsça), 1 murabba'-ı mütekerrir, 175 gazel, 36 kıt'a, 19 rubâî, 92 müfred, 81 târih (2'si mükerrer), 2 mesnevi, 3 takriz, 14 lugaz, 5 muamma.

14) 303⁴¹⁰

Zencirekli, şîrâzeli kahverengi meşin cilt; âharlı beyaz kağıt; talik yazı, başlıklar kırmızı metin siyah mürekkeple, 202x135-145x72 mm., 15 satır, 112 yaprak 1b-112b. 1a'da "İstahşebehü's-Seyyid Hüseyin Tahsîn fi seneti'sneteyn ve sittin ve mi'eteyn ve elf fi 26 Zîl-kâde (M. 8 Kasım 1749)" ve "İstahşebehü'l-fakîr 'Alî Rızâ ibn İşkodravî Şerîfî Mustafâ şeyhü'l-vüzerâ ve şeyhü'l-harem-i Hazret-i Risâlet-penâhî 10 Rebî'ül-âhîr [12]25 (M. 15 Mayıs 1810)" olmak üzere iki mülkiyet kaydı vardır.

Baş 1b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahim*
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm
 Son 112b : *Heder oldı hüner ü haysiyyet*
Rebeviyâtta hemçün cevdet

Muhteva : 1 besmele manzumesi, 6 münacaat, 13 na't (8 rubâî, 1 mesnevi, 1 gazel, 1 kaside, 1 murabba'-ı mütekerrir), Mısır'da kadem-i Nebî olan kasra 4 beyit ve Ka'be'ye 9 beyitlik gazel, 1 murabba'-ı mütekerrir (gazeliyâtta), 18+1 kaside (Der Medh-i Otağ-ı 'Âlf ile), 2 terhib-i bend, 2 mesnevi, 1 muhammes, 6 tahmis, 174 gazel, 79 târih (1 mükerrer), 13 lugaz, 6 muamma, 20 rubâî, 33 kıt'a, 3 takriz, 96 metâli ve ebyât(müfred).

⁴¹⁰ Bu nüsha, Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 12-13'te "Ct.: Zencirekli, şîrâzeli, kahverengi deri. Kt.: İnce, aharlı, filigranlı, beyaz. Yk.:1^b-112^b (Yk. 30^a, 30^b, 31^a, 69^b, 70^a, 70^b, 71^a, 95^a boştur). Ölç.: 202x135mm., 145x72mm. Yz.: Talik. Başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 15. Muhtevâ: 1 Besmele manzumesi, 5 münâcât, 14 na't, 17 kaside ve medhiyye, 1 mersiye, 2 terhib-i bend, 2 mesnevî, 6 tahmis, 1 muhammes, 178 gazel, 67 tarih, 13 lügaz, 5 muammâ, 21 rübâî, 31 mukatta', 3 takriz, 95 müfred. Mülk. ka. (yk. 1^a): İstahşebehü's-Seyyid Hüseyin Tahsin fi-seneti'sneteyn ve sittine ve mi'eteyn ve elf fi 26 Zîl-kade/M. 4 Kasım 1846. İstahşebehü'l-fakîr Ali Rıza İbn İşkodravî Şerîfî Mustafa Şeyhü'l-vüzerâ ve Şeyhü'l-harem-i Hazret-i Risalet-penahi 10 Rebîül-ahîr(12)25/M. 4 Mayıs 1810.

Başı (yk f^b):

Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim
Satr-ı nuhustîn-i Kitâb-ı Kerîm...

Sonu(yk. 112^b):

...Heder oldı hüner ü haysiyyet
Rebeviyyatda(?) hem çün cevdet" şeklinde tavsif edilmiştir.

ç- Âtîf Efendi Kütüphanesi :

15) 2073/2 (mecmu'a)⁴¹¹

Zencirekli, şemseli kahverengi meşin cilt; âbâdî taklidi ince, âharlı, filigranlı beyaz kağıt; talik yazı, metin siyah mürekkeple, 210x135-165x80 mm. ölçü, 18 satır, 30 yaprak 55b-84a, 1a'da "İstâşehbe hu'l-'abdu Lutfullah Luţfî 15 Rebi'ü'l-âhîr 1221(M. 2 Temmuz 1806)" şeklinde mülkiyet kaydı ve yine aynı yerde Mustafa Âtîf Efendi'nin vakıf mührü vardır.

Baş 55b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm*
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son 84a : *İşk-ı bî-cân ki bî-dîdâr zi-dil şud tâlib*
Hâkiyân râ şevved ân nîz be-desteş râğîb

411 İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C. III, s. 749-750'de bu nüsha, "Yk. 55-84, Bu nüshada 1 besmele manzumesi, 5 na't, 13 rubâi, 3 medhiye, 1 mersiye, 12 kasîde, 1 terkiib-i bend, Otağ-ı hümayûn hakkında 1 medhiye, 41 gazel, biri Farsça 5 tahmîs yazılıdır.

Baş: Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm
 Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son: ...Neyliyâ 'ışk hemân keşte beşer râ câzib
 Cezbe-i 'ışk ne-pîçed bemelâ'ik-i Sâ'ib
 İn kemendîst ki der gerden-i insân bâşed

Md.ta: 30 yk, 200x135 ölç, talik yz, muhtelif st, abâdi taklidi kt, kırmızı szb, kahverengi meşin, şemseli, zencirekli ct.

Mecmuanın başında Âtîf Ef.'nin vakıf mührüyle (1221) tarihli Lûtfî imzası vardır.

Bu eser, içinde bulunduğu mecmuanın 55 inci yaprağından başlar.

84 yapraktan müteşekkil olan bu mecmuanın,

1-53 ncü yapraklarında Râşid Divanı yazılıdır." şeklinde; Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 13'te, "Ct.: Zencirekli, şemseli, kahve rengi deri. Kt.: İnce, âharlı, filigranlı, beyaz. Yk.: 55^b-84^a. Ölç.: 210x135mm., 165x80mm. Yz.: Ta'lîk. Metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Str.: 18 . Muhtevâ: 1 Besmele manzumesi, 5 münâcât, 13 na't, 16 kasîde ve medhiyye, 1 mersiye, 1 terkiib-i bend, 5 tahmîs, 41 gazel(yk. 81^b'nin sonundaki mukabeleden 81^b ile 82^a arasında başka yaprakların bulunduğu anlaşılıyor. Dolayısıyla Divân noksandır). Mülk. ka.(yk. 1^a): İstâshabehül-'abdü Lutfullah Lutfî 15 Rebi'ül-âhîr 1221/M. 20 Haziran 1806. Vakıf mührü (yk. 1^a): Mustafâ Âtîf Efendi'nin vakıf mührü vardır. Baş(yk. 55^b):

Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahîm
Satr-ı nuhustîn-i Kitâb-ı Kerîm...

Sonu (yk. 84^a):

...Neyliyâ 'ışk hemân küşte beşerrâ câzib
 Cezbe-i 'ışk ne bî-had be-melâ'ik Sâ'ib
 İn kemendîst ki der-gerden-i insân bâşed" şeklinde tavsif edilmiştir.

*Neylîya ışk hemân geşte beşer râ câzib
Cezbe-i ışk ne-pışced be-melâ'ik Şâ'ib
in kemendîst ki der gerden-i insân bâşed*

Muhteva : 1 besmele manzumesi, 5 münacaat (tevhid), 13 na't, 17 kaside (1 Otağ-ı Âlî medhi, 1 medhiye, 1 mersiye), 1 terkib-i bend, 5 tahmis, 41 gazel.

16) 2115⁴¹²

Kahverengi, zencirekli meşin cilt; ince, âharlı, âbâdî taklidi beyaz kağıt; talik yazı, başlıklar kırmızı metin siyah mürekkeple, 221x137-142x77 mm. ölçü, 17 satır, 97 yaprak 1b-97b. 26b, 27a, 60b, 61a boş, 1b, 27b ve 61b mihrâbiyeli. 1a'da El-fakîr Mehmed Celâle'd-dîn ibn Ömer Vâhid eş-şehir bi-Âtıf-zâde el-müderris "şeklinde mülkiyet kaydı ve Âtıf Efendi'nin vakıf mührü ile "Bâkî heme üst cümle fânist" mührü vardır.

Baş 1b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm*

412 İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C. III, s. 750'de bu nüsha,"Bu nüshada 1 besmele manzumesi, 4 münacât, 14 na't, 4 medhiye, 1 Feyzullah Ef. mersiyesi, 11 kaside, 2 terkib-i bend, 1 manzum mektup, 1 manzum hikâye, 1 muhammes, biri Farsça 5 tahmis, bazıları Farsça 177 gazel, 186 tarih, 13 lügaz, 6 muammâ, 54 rubâi, 3 takriz, 92 matla' yazılıdır.

Baş : Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kadîm

Son : ...oldı cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn u edebî
Kişver nazmda söz sâhibi Sâhib Çelebi

Md. ta: 97 yk, 221x137-142x77 ölç, talik yz., 17 st, abadi taklidi kt, 1, 27 ve 61 nci yaprak başlıkları yaldızlı, kırmızı szb. 1, 27 ve 61 nci yaprak cetvelleri yaldız, diğerleri kırmızı, kahverengi meşin, zencirekli ct.

Başta Âtıf Efendi'nin büyük kıt'ada vakıf mührüyle Âtıf zâde Celaleddin b. Ömer Vahid imzası ve Bâkî heme ost cümle fânist mührü vardır." şeklinde; Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 11'de "Ct.: Bordo renkli deri. Kt.: İnce, âharlı, filigranlı, beyaz. Yk.: 1b-97b (26b, 27a, 60b, 61a boştur). Ölç.: 220x137 mm., 140x72 mm. Yz.: Ta'lik. Başlıklar kırmızı, metin siyah mürekkeple yazılmıştır. Yk. 1b, 27b ve 61b mihrâbiyelidir. Str.: 17. Muhtevâ: 1 Besmele manzumesi, 5 münacât, 14 na't, 17 kaside ve medhiyye, 1 mersiye, 2 terkib-i bend, 2 mesnevî, 6 tahmis, 1 muhammes, 180 gazel, 78 tarih, 13 lügaz, 5 muammâ, 20 rübâi, 35 mukatta', 3 takriz, 92 müfred. Mülk. ka. (yk. 1a): El-Fakir Mehmed Celale'd-din ibn Ömer Vahid eş-şehir bi-Âtıf-zade el-Müderris. Vakıf mührü (yk. 1a): Âtıf Efendi'nin vakıf mührü vardır. Baş (yk. 1b):

*Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahîm
Satr-ı nuhustîn-i Kitâb-ı Kerîm...*

Sonu (yk. 97b):

... Oldı cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn-ı edebî

Kişver-i nazmda söz sâhibi Sâhib Çelebi" şeklinde tavsif edilmiştir.

'Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son 97b : *Oldı cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn-ı edebî*
Kişver-i nazmda söz şâhibi Şâhib Çelebi

Muhteva : 1 besmele manzumesi, 5 münacaat (tevhid), 14 na't (8 rubâi, 1 mesnevi, 1 kaside, 3 gazel, 1 murabba'-ı mütekerrir), Ka'be ile ilgili 9 beyitlik bir gazel, Mısır'da kadem-i Nebî olan kasra 4 beyitlik 1 gazel, 18 kaside (1 Arapça, 1 Farsça, 1 mersiye), 2 terhib-i bend, 2 mesnevi, 1 murabba'-ı mütekerrir, 1 muhammes, 6 tahmis (1'i Farsça), 177 gazel (11'i Farsça), 76 târih, 13 lugaz, 5 muamma, 20 rubâi, 35 kıt'a, 3 takriz, 92 matla ve ebyât.

d- Üsküdar Selim Ağa Kütüphanesi :

17) 936⁴¹³

Miklepli zencirekli koyu kahverengi meşin cilt; ince, âharlı âbâdi taklidi beyaz kağıt; talik yazı, başlıklar kırmızı, metin yaldız cetvel içinde siyah mürekkeple, 210x128-150x77 mm. ölçü, 21 satır, 80 yaprak 1b-80a.

⁴¹³ İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C. III, s. 750'de bu nüsha, "Bu nüshada besmele hakkında 1 mesnevî, 1 münacât, 17 na't, 4 medhiye, 1 mersiye, 12 kasîde, 2 terhib-i bend, manzum 1 mektup, manzum 1 hikâye, 65 tarih, 6 tahmîs, 181 gazel, 53 rubâi, 91 matla, 6 muammâ, 12 lûgaz, 1 takriz yazılıdır.

Baş : Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm
 Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son: ...bâ'is-i zevkdır mezâyâsı
 Lafzı gibi yegâne ma'nâsı

Md. ta: 80 yk, 208x129-153x82 ölç, talik yz, 21 st, abâdi taklidi kt, yaldız bk, kırmızı szb, yaldız cl, tirşe renginde meşin, zencirekli miklepli ct.

1, 40 ve 80 nci yapraklarda Selim Ağa'nın vakıf mührü ile başta kütüphanenin resmî damgası basılıdır." şeklinde; Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 12'de, "Ct.: Miklepli, zencirekli, koyu kahve rengi deri. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, beyaz. Yk. 1^b-80^a (Yk. 13^a, 40^b, 68^a, 77^a boştur). Ölç.: 208x130 mm., 152x76 mm. Yz.: Ta'lik. Başlıklar kırmızı, metin yaldızlı çerçeve içinde siyah mürekkeple yazılmıştır. Yk. 1^a, 1^b mihrabiyelidir. Str.: 21. Muhtevâ: 1 Besmele manzumesi, 5 münacât, 14 na't, 17 kaside ve medhiye, 1 mersiye, 2 terhib-i bend, 2 mesnevî, 6 tahmis, 1 muhammes, 181 gazel, 66 tarih, 13 lûgaz, 5 muammâ, 21 rübâf, 32 mukatta', 1 takriz. Vakıf mührü (yk. 1^a, 40^a, 80^a): Hacı Selim Ağa'nın kütüphane vakıf mührü vardır. Baş (yk. 1^b):

Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahîm
Satr-ı nuhustîn-i Kitâb-ı Kerîm...

Sonu (yk. 80^a):

... *Bâ'is-i zevkdür mezâyâsı*

Lafzı gibi yegâne ma'nâsı" şeklinde tavsif edilmiştir.

13a, 40b, 41a, 68a, 77a boş. 1a, 40a, 80a'da Hacı Selim Ağa'nın mührü vardır.

Baş 1b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahim*
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son 80a : *Bâ'is-i zevk'dir mezâyâsı*
Lafzı gibi yegâne ma'hâsı

Muhteva : 1 besmele manzumesi, 6 münacaat (tevhid), 12 na't (8 rubâi, 1 mesnevi, 1 gazel, 1 kaside, 1 murabba'-ı mütekerrir), Mısır'da kadem-i Nebî olan kasr ve Ka'be'ye 2 gazel, 17+1 kaside(1 Der Medh-i Otağ-ı 'Âlf), 2 terkiib-i bend, 2 mesnevi, 66 târih, 1 muhammes, 6 tahmis, 174 gazel, 20 rubâi, 33 kıt'a, 94 metâli ve ebyât (müfred), 6 muamma, 13 lugaz, 3 takriz.

e- Fatih Millet Kütüphânesi :

18) Ali Emîrî, manzum 483⁴¹⁴

⁴¹⁴ Bu nüsha İstanbul Kütüphaneleri Yazma Divanlar Kataloğu, C. III, s.749'da "Bu nüshada besmele hakkında 1 mesnevî, tevhîde dair 4 rubâi, 13 na't, Kâbe, Mevlâna ve Kerbelâ vak'ası için 3 manzume, 16 kasîde, 2 terkiib-i bend, manzum 1 hikâye, 1 hasbihal manzumesi, 5 muhammes, 177 gazel, 81 tarih, 20 lûgaz, 61 rubâi, 97 müfred vardır.

Baş: *Bismillahi'r-rahmani'r-rahim*
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son: ...oldı cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn u edebî
Kişver-i nazmda söz sâhibi Sâhib Çelebi

İst. th: H 1165-M 1751

İst. kd: " temmetü'l-kitâb bi'avnilahi'l-meliki'l-Vehhâb 1165

Md. ta: 87 yk, 210x132 - 171x83 ölç., talik yz, 18 st, abâdi kt, 1 ve 24 üncü yaprak başlıkları nakışlı ve tezhipli, yıldız cl, etrafı meşin zencirekli, kenar sulu, üstü kırmızı kadife kaplı ct.

Başında ve sonunda Ali Emiri Ef.'nin vakıf mühriyle başta kütüphanenin resmî mühür ve damgası basılı ve Sadrî adına bir temellük kaydiyle mührü basılıdır." şeklinde; Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 10'da da "Ct.: Sırtı kahve rengi deri, kırmızı kadife kaplı mukavva. Kt.: İnce, aharlı, filigransız, beyaz. Yk.: 1^b-87^b (Yk. 24^a boştur). Str.: 19. ölç.: 210x135 mm., 177x85 mm. Yz.: Ta'lik. Metin altın yıldızlı cedvel içinde siyah mürekkeple yazılmıştır. Yk. 1^b, 24^b, 54^b sayfeleri mihrabiyelidir. Str.: 19. Muhtevâ: 1 Besmele manzumesi, 6 münacât, 14 na't, 17 kaside ve medhiyye, 1 mersiye, 2 terkiib-i bend, 2 mesnevî, 6 tahmis, 1 muhammes, 179 gazel, 80 tarih, 13 lûgaz, 5 muammâ, 20 rübâi, 35 mukatta', 3 takriz, 91 müfred. İst. ta. (yk. 87^b): H 1165/M 1752. Mülk. ka. (yk. 1^a): İstashabehü'l-fakir es-Seyyid Sadri gufira lehü. Vakıf mührü (yk. 1^a): Ali Emîrî'nin kütüphane vakıf mührü vardır. Baş (yk. 1^b):

Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahim
Satr-ı nuhustîn-i Kitâb-ı Kerîm...

Etrâfı meşin zencirekli, kenar sulu kırmızı kadife kaplı mukavva cilt; âharlı, ince sarı âbâdî kağıt; okunaksız talik yazı, metin yaldızlı cetvel içinde siyah mürekkeple, 210x132-175x83 mm. ölçü, 18 satır, 87 yaprak 1b-87b. 1b, 24b ve 54b mihrâbiyeli. 24a boş. İstinsah târihi H. 1165/M. 1751-52. müstensih Sâhib Çelebi. 1a'da "İstâşâbehul-fakîr es-seyyid Şadrî gûfirâ lehu" şeklindeki mülkiyet kaydı ve Ali Emîrî'nin vakıf mührü vardır.

Baş 1b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm*
Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm
 Son 87b : *Oldı cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn-ı edebî*
Kişver-i nazmda söz sâhibi Sâhib Çelebi

Muhteva : 1 besmele manzumesi, 5 münacaat (tevhid), 15 na't, Mısır'da kadem-i Nebî olan kasma 4 beyit ve Ka'be'ye 9 beyitlik gazel, 18 kaside, 2 terki-i bend, 2 mesnevi, 1 muhammes, 6 tahmis, 174 gazel (10 Farsça), 79 târih(1'i mükerrer), 13 lugaz, 5 muamma, 20 rubâi, 35 kıt'a, 3 takriz, 92 müfred (metâli ve ebyât).

f- Topkapı Sarayı :

19) Hazine 900^{A15}

Sonu (yk. 87^b):

... *Oldı cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn-ı edebî*

Kişver-i nazmda söz sâhibi Sâhib Çelebi" şeklinde tavsif edilmiştir.

⁴¹⁵ Bu nüsha, Fehmi Ethem Karatay: Topkapı Sarayı Türkçe Yazmalar Kataloğu, C. II, s. 195-196'da "Aharlı kağıt, 210 mm boy ve 145 mm, eninde 92 yaprak. Sahifede nestalikle 92 mm. uzunluğunda 17 satır. 1166(1704-05) istinsah edilmiştir. Serlevha müzehhep, cetveller yaldızlı. Koyu kırmızı deri cilt. ...

Baş: Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Y. 2^a'da münacat, nait ve kasideler; Y. 15^a'da terki-i bend der medhi İbrâhîm Paşa; başı:

Feyz-i nûr itmede hûrşîd-i cihân-efrûzı

Böyle sâl-i tarabın böyle olur nevrûzı

Y. 16^a'da Terki-i bend; Y. 17^b'de Hikâye-i manzum; başı:

Didi bir sûfî-i sabâ-reftâr

İder idim cihânı geşt ü güzâr

Y. 20^a'da mektubu manzum; başı:

Gele iy hâme-i garîb-nüvâz

Nâle-i ehl-i hasrete demsâz

Y. 23^a'da Tahmisleri; Y. 27^b'de Gazelleri; başı:

Merdüm-i çeşm-i gazâl çîn-i hâl olmuş sana

'Aks-i gül mir'âte düşmüş rûy-ı âl olmuş sana

Y. 61^b'de Tarihleri; başı:

Zencirekli, koyu kırmızı deri cilt; âharlı, ince beyaz kağıt; nestalik, yıldız cetvel, başlıklar kırmızı metin siyah mürekkeple, 210x140-150x85 mm. ölçü, 17 satır, 92 yaprak 1b-92b. sona doğru 4-5 yaprak eksiktir. 92b'de "Temmetu bi'avnillahî te'âlallah sene 1166 (M. 1752-53)" şeklinde istinsah kaydı var. 1a'da "Dehale fî silki mülki'l-fakîr Nâşid İbrâhîm, ce'ale'llahu min ehli'n-necâti ve afa'anhû" şeklinde mülkiyet kaydı var.

Baş 1b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm*

Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son 92b : *Oldı cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn-ı edebî*

Kişver-i nazmda söz sâhibi Sâhib Çelebi

Muhteva : 1 besmele manzumesi, 6 münacaat (tevhid), 14 na't, Mısır'da kadem-i Nebî olan kasma 4 beyitlik gazel, Ka'be ile ilgili olarak 9 beyitlik gazel, 18 kaside, 2 terkiib-i bend, 2 mesnevi, 1 muhammes, 6 tahmis, 174 gazel (10 Farsça), 79 târih (1'i mükerrer), 13 lugaz, 5 muamma, 20 rubâi, 22 kıt'a (bu kısımda 1 varak atlanmış), 3 takriz, 11 metâli ve ebyât (müfred) (bu kısımdan 4-5 varak eksiktir).

Hazret-i pâdişeh-i rûy-ı zemîn

Sâye-i lutf-ı hudâvend-i âhad

Y. 85^b'de Lûgazleri;

Olmedür kim müselleme ü makbûl

Oldı reddi delîl-i hüsn-i kabûl

Y. 87^b'de Muammalar; Y.88^a'da Rubaileri; başı:

Güftârımı âteşin-şi'âr it yâ Rabb

Nevk-i kalemim şerer-nisâr it yâ Rabb

Y.92^a'da Matla ve Beyitleri vardır." şeklinde; Sadık Erdem: Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, s. 10'da ise "Ct.: Zencirekli, bordo rengi deri. Kt.: İnce, âharlı, filigransız, beyaz. Yk.: 1b-92b (Yk. 26^b-27^a, 61^a boştur). Ölç.: 210x140 mm., 150x85 mm. Yz.: Ta'lik. Metin altın yıldızlı cedvel içinde siyah, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yk. 1^b mihrabiye ve tezyinatlıdır. Str.: 17. Muhtevâ: 1 Besmele manzumesi, 6 münâcât, 14 na't, 17 kaside ve kaside ve medhiye, 1 mersiye, 2 terkiib-i bend, 2 mesnevî, 6 tahmis, 1 muhammes, 179 gazel, 80 tarih, 13 lûgaz, 5 muammâ, 20 rübâî, 22 mukatta', 2 takriz, 10 müfred. İst. ta. (yk. 92^b): H. 5 Cumâde'l-âhire 1166/M. 30 Mart 1753. Mülk. ka. (yk. 1^a): Dehale fi-silki mülki'l-fakir Nâşid İbrahim, ceale'llahü min-ehli'n-necati ve afa'anhü. Başı (yk. 1^b):

Bi'smi'llahi'r-rahmani'r-rahîm

Satr-ı nuhustîn-i Kitâb-ı Kerîm..

Sonu (yk. 92^b):

....Oldı cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn-ı edebî

Kişver-i nazmda söz sâhibi Sâhib Çelebi " şeklinde tavsif edilmiştir.

g- Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphânesi :

20) Genel 4316⁴¹⁶

Şemseli, sâlbekli, yaldızlı, altın cetvelli siyah deri cilt; âharlı, filigranlı, sarı kağıt; talik yazı, cetveller ve başlıklar yaldızlı, metin siyah mürekkeple, 226x133-162x84 mm. ölçü, 17 satır, 98 yaprak 1b-98a; 26b, 27a, 61a boş; 1b, 27b, 61b nefis tezhipli, zahriyede okunamayan bir mülkiyet mührü vardır.

Baş 1b : *Bismillahi'r-rahmani'r-rahîm*

Satr-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerîm

Son 98a : *Oldı cem' eyleyüp envâ'-ı fünûn-ı edebî*

Kişver-i nazmda söz şâhibi Şâhib Çelebi

Muhteva : 1 besmele manzumesi, rubâi nazım şekliyle 5 tevhid, 8'i rubâi 1'i mesnevi 1'i kaside 3'ü gazel 1'i murabba'-ı mütekerrir şeklinde 14 na't, Ka'be-i şerife 9 beyitlik bir gazel, 2'si gazeller arasında olmak üzere 18 kaside(1'i Şeyhülislam Seyyid Feyzullah Efendi'ye mersiye), gazeller arasına kaydedilmiş Sa'dâbâd için 1 murabba'-ı mütekerrir, 2 terhib-i bend, 1 "Hikâye-i manzûme" ve 1 "Mektûb-ı manzûm" olmak üzere 2 mesnevi, 1 muhammes, 6 tahmis, 175 gazel, 77 târih, 12 lügaz, 5 muamma, 19 rubâi, 36 kit'a, 3 takriz, 92 matla ve beyit.

98b ve 99a'da Edirnevî 'Örfî ve Nazîrâ Efendi'ye ait târih manzumeleri vardır:

(98b):

" Târih-i 'Örfî-i Edirnevî "

İtdi 'Abdullah Beg'îñ şulb-i necîbinden tultû
Duhter-i mihr-ahterî kim virdi dünyâya ziyâ

Kevkeb-i bahtı ola yâ Rabb hemîşe tâb-dâr
'Ömr-i tûl ile mu'ammer eyleye anı Hüdâ

Ufk-ı 'işmetde ola rahşende tâb-ı 'iffeti
Vâlidayne vire nûr-ı cilvesi şevk u şafâ

416 Bu nüsha hakkında daha geniş bilgi için bkz. Atabey Kılıç: "Neylî Divanı'nın Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi'ndeki Nüshası", Yedi İklim, Sayı 43, Ekim 1993, s. 50-51.

Şaşa'a virsün cihâna âfitâb-ı devleti
Virme ye zerre keder aña Cenâb-ı Kibriyâ

Harf-i mu'cem-dâr ile 'Orfî didi târihîni
Med gibi doğdı Selîme Mollâ bâ-ñüsni likâ

sene 1184 [1770]

" Târih-i Diğer "

Mîr 'Abdullah Efendi'ye gelüp kabilesi
Didi kim müjde kızın oldu senin sulţânım

Didi bu mışra'ı garrâyı da 'Orfî târih
Zîver-i mehd ü vücûd oldu Selîme Hânım

sene 1184 [1770]

" Diğer "

Hüceste demde 'Abdullah Beg Efendi'ye tebşîre
Nesim-i cûş-ka dem gibi nüvîd-i şâd-mân geldi

Didi kim şulb-i pâkiñden vücûda geldi bir duşter
Şanasın 'âleme bir hûri-i bâğ-ı cinân geldi

Bir iki tarhile 'Orfî didi mevlûdına târih
Bu dünyâya Selîme Molla Hânım nâgehân geldi

sene 1184 [1770]

(99a):

" Târih-i Nazîrâ Efendi Edirnevî "

Cenâb-ı Mîr ‘Abdullah Efendi ‘izz ü şânile
Olup kassâm-ı şehri-i Edrine şâd iken ol demde

Aña bir duhter-i pâkîze ihsân eyledi Mevlâ
Meserret-yâb olup mesrûr-ı handân oldu ‘âlemde

Anı her hâlile dil-şâd ü hurrem eyleye B ârî
İder vârisleri zîrâ ki handân her tekellümde

İder tevzi‘ ü takîmi Kitâbullah ile dâ‘im
Hisâb-ı darb u zencîri tefekkürle te‘emmülde

Tarîkında dağı yâ Rab müşâr-ı bil-benân eyle
O hüsn-i hulûkıla dâ‘im ola vâdî-i eslemde

Anıñ ol duhter-i pâkîzesin hıfz eyleyüp yâ Rabb
Gören her bir sürûrın ‘izzetile ola her demde

Aña bir müjdecî geldikte şevkîla didi târîh
Sa‘âdet-yâb ola yâ Rab Selîmem bezm-i ‘âlemde

sene 1184 [1770]

Yukarıda saydıklarımızın hâricinde Neylî Dîvânı nüshalarından bazılarının varlığından bahseden kaynaklar da vardır. Meselâ, Bursalı Mehmed Tâhir, Galata Mevlevîhânesi ile Hâlis Efendi Kütüphanelerinde de Neylî Dîvânı'nın nüshalarından iki tanesini bizzat gördüğünü söylüyor.⁴¹⁷ Mehmed Tâhir'in gördüğünü söylediği Galata Mevlevîhânesi'ndeki nüsha, bugün Süleymâniye Kütüphânesi Hâlet Efendi Mülhakâtı nu. 173'te kayıtlı bulunan Neylî Dîvânı olmalıdır. Bu eserin 3b varlığındaki "Vakf-ı Mevlevîhâne-i Galata" mührü bu fikrimizi destekler mahiyettedir. Zâten, Galata Mevlevîhânesi kitaplarının kaydedildiği tescil defterini taramamız neticesinde, Mehmed Tâhir'in bahsettiği böyle bir eserin bugün burada mevcut olmadığını da gördük. Ayrıca, Hâlis Efendi kitaplarının arasında da var olduğu söylenen dîvân nüshasını da göremedik. Ali Cânib de *"Neylî'nin*

417 Bursalı Mehmed Tahir: O.M., C. II, s. 457-458; Türk Yurdu, s. 714-715.

Yıldız, Rıza Paşa, Hâlis Efendi, Millet.... gibi kütübhânelerde tesadüf idilen divanı küçük bir kitâbdır ⁴¹⁸ diye verdiği bilgide Yıldız ve Rıza Paşa Kütübhânelerinde de Neylî Dîvânı nüshalarının olduğunu belirtiyor. Ancak, adı geçen bu kütübhânelerde de bu nüshalar bugün mevcut değildir. Görünen odur ki, Neylî Dîvânı nüshaları bizim yukarıda tespit ettiğimiz sayıdan daha fazla adede sahiptir ve bunların bazıları bugün kayıptır.

2 . Çeşitli Kaynaklardaki Şiirleri:

Neylî'nin, bazı mecmua ve kaynaklarda da çeşitli şiirlerine rastlamaktayız. Bu eserleri aşağıya sıralıyoruz.

1. Nuruosmâniye Kütübhânesi 496/3 :

Şemseli, zencirekli, şirâzeli, sâlbekli ve miklepli kırmızı meşin cilt; karışık renkte âharlı kağıt; açık, okunaklı talik yazı, metin siyah mürekkeple, 220x120- 190x95 mm ölçü, 29 satır, 21b-22a arasında; 1a'da Sultan Osman İbn-i Sultan Mustafa Han'ın vakıf mührü vardır.

Baş 21b : *Fitil-i şem⁴-i meclis olsa bir şeb rişte-i cânım*

O şâh-ı hüsnâ bârf rûşen itsem pinhânım

Son 22b : *Hemîşe neyyir-i iclâli reşk-i mihr ü mâh olsun*⁴¹⁹

Budur Hakdan duâmuz her ne dem leyl ü nehâr olsa da

2. Süleymâniye Kütübhânesi, Ali Nihat Tarlan Kitapları 80/5. ⁴²⁰

418. Ali Cânib: "Mîrzâ-zâde Neylî", s. 4.

419. Sadık Erdem, Neylî, Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri adlı çalışmasında bu mısra'ı "Hemîşe tîr-i iclâli reşk-i mihr ü mâh olsun" şeklinde yanlış okumuştur. Mefâîlün mefâîlün mefâîlün olan gazelin vezniyle mısra' kontrol edildiğinde yanlışlık ortaya çıkar. Bkz. a.g.e. s. 13.

420 " Mecmû'a-i Eş'âr

Kasîde berây-ı Musâhib Paşa

Gam-ı firâkın akıtdı o denlü dîdeden âb

Ki oldı eşkime nisbetle heft bahr serâb

matlaıyla başlamaktadır. Türkçe talik yazıyla, 190x155 mm. kitap boyunda, yazı alanı değişik ölçüde, üç sütun üzerine, 103-400 sayfalar arasında, filigranlı nohudî renkte kağıda yazılmıştır. Sözbaşları kırmızı ile belirlenmiştir. Külrengi meşin yeni bir cilt içinde bulunmaktadır.

Cem

Çün saltanat-ı dîne ola 'adle mukârin

Haccü'l-haremeyn anı taleb kılssa 'aceb ne

beytiyle son bulmaktadır... 325-400 Nesib, Arzî, Sabit, Rüşdî, Neylî, Fasîh, Şemî,...Tigî ve Çâkerî'den bütün nazım çeşitlerinden örnekler vardır." Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu, I (34) Süleymâniye Yazma Merkezi, Ali Nihat Tarlan

3. Süleymâniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi 763 : Bu şiir mecmuası, zahriyesindeki "Cennet-mekân-ı firdevs-âşiyân Sultân Ahmed Hân 'aleyhi'r-rahmetihi ve'l-gufrân hazretlerine ve 'aşrlarında olan şu'arânıñ 'arz itdikleri kaşâyid ü tevârihdür emirleriyle Fâ'iz Efendi ve Şâkir Beg Efendi'ye cem'e ü tahrîr itirdikleri mecmû'a-i tabşıra" ifadesinden öğrenildiği üzere Lâle Devri'nin iki önemli siması, hükümdar III. Ahmed ve damadı Nevşehirli İbrahim Paşa'ya sunulan kaside ve târihlerden oluşturulmuştur.

Şirâzeli, mıklepli, çaharkûşe, sâlbekli, şemseli kahverengi deri cilt; âharlı renkli kağıt; talik yazı, metin siyah mürekkeple, 140x265-87x20 mm. ölçü.

Neylî'nin,

- 1 Kapuñda hıdmetiñ bir kişvere hân olmadan yegdir
- 2 Hıuşûl-i kâim içün gurbetde handân olmadan yegdir
- 3 Nigâh-ı iltifâtuñ mîr-i mîrân olmadan yegdir
- 4 Deriñde rîze-çini Çin'e hâkân olmadan yegdir
- 5 Eşigiñde kul olmak Mısr'a sultân olmadan yegdir⁴²¹

kıtasıyla başlayan Damat İbrahim Paşa'ya sunduğu 7 kıt'alık muhammesi, bu mecmuanın 383b-384a varakları arasında, "Taḥmîs-i Tazmîn-i Gûne-i Mîrzâ-zâde Neylî Efendi Der Medḥ-i Şadr-ı Celîl-i Bî-hemtâ" başlığı ile; Nemçe sulhu için yazdığı

Şulh ile gerd-i vegâdan kalmayup şimdi nişân
Şûret-i emn ü emân gösterdi mir'ât-ı cihân⁴²²

matla'lı 25 beyitlik târih manzumesi 63a-b varağında 21 beyit halinde ve "Târîh-i Neylî Efendi Berây-ı Sulh" başlığı altında; İbrahim Paşa'ya sunduğu

Hudâvendâ dil-i şeydâ yine lutfuñla şâd oldı
Bu 'abd-i müstemende kand-i ihsânıñ mu'âd oldı⁴²³

beytiyle başlayan 21 beyitlik kasidesi ise "Kasîde-i Neylî Efendi Berây-ı Medḥ-i 'Âlî Hazret-i Şadr-ı A'zam-ı Sâhib-simât İbrâhîm Paşa" başlığı altında; Revan'ın fethi için yazdığı

Şehen-şâh-ı muzaffer şehriyâr-ı mâdelet-güster

Dermesi, s. 124.

⁴²¹ Bkz. M. 3.

⁴²² Bkz. T. 25.

⁴²³ Bkz. K. 6.

Şeh-i tevfi̇k-rehber rāyet-efrāz-ı cihān-dāri⁴²⁴

matla' beytiyle başlayan 17 beyitlik târihinin 7. beyitten son beyte kadar olan kısmı, 414b-415a varakları arasında "Târîh-i Musanna' li-Mîrzâ-zâde Neylî Efendi Berâ-yı Feth-i Revân Der Vâsf-ı Şehensâh-ı Zamân" başlığı altında ve son olarak Sa'dâbâd vâsfında Sultân Ahmed'e yazdığı, ilk bendi

- 1 Feyz-i nûr itmede hûrşîd-i cihān-efrûzı
Böyle sâl-i tarabîñ böyle olur nev-rûzı
- 2 Cebhe-i tâli-i sa'dında bu sâl-i şerefiñ
Gün gibi oldu ıyân bârika-i firûzı
- 3 Dehre tâb-efken olup neyyir-i sa'd-ı ikbâl
Lem'a-i feyzle şeb virdi gınâ-yı rûzı
- 4 Germ idüp tâb-ı hevâ açdı dil-i ezhârı
Bülbülüñ oldu mü'eggir nefes-i pür-sûzı
- 5 ıyd-gâh-ı tarab itdi çemeni hükûm-i bahâr
Rûze-dârân-ı gama oldu meserret rûzı
- 6 Câme-i sebz ile bak cilvesine şimşâdîñ
Nev-be-nev hüsni füzûn olmada Sa'd-âbâdîñ⁴²⁵

şeklinde olan 5 bendlik "Terkib-i Bend"i ise, 303b-304b varakları arasında Terkib-i Bend-i Neylî Efendi Berâ-yı Midhat-i Hazret-i Şehensâh-ı Mu'azzam Es-sultân İbnü's-Sultân Es-sultân Ahmed Hân Halledallahu Mulkehu ve Ebbede Saltanatıhi ilâ Ahiri'd-deverân başlığı ile kayıtlıdır.

Bu mecmuanın çeşitli varaklarında Nedîm, Nazîm, Vehbî, Sâmf, Şâkir, Hıfzî, Kelîm, Hasîb, 'Âsım, Tâlib, Hamdî, Muhlis, Sâlim (Trabzonî), gibi şairlerin kaside ve târihlerinden seçmeler vardır.

4. Topkapı Sarayı, Hazine 1072.⁴²⁶

⁴²⁴ Bkz. T. 38.

⁴²⁵ Bkz. M. 1.

⁴²⁶ "Aharlı kağıt. 220 mm boy ve 100 mm eninde 123 yaprak. Sahifede nesihle 75 mm uzunluğunda 23 satır. Kahverengi deri ve ebru cilt.

Bu mecmu'ada; Râgıb Pâşâ, Fâ'ik, Nâ'ilî, Emrî, Sâlim, Unsî, Nazîm, Sırrî, Râmî, Bezmî, Sükûtî, Neylî, 'Âsım, Nedîm, 'Arif, Kâşif, İsmetî.... gibi şairlerden seçilmiş şiirler vardır." Topkapı Sarayı Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C. II, s. 253.

5 " " , Emânet Hazinesi 1470 .-427

6 " " , Y. 1683 .-428

7. Süleymâniye Kütüphanesi, Elmalı Kit. 2990 .-429

8. Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, 479 .-430

427 "Aharlı ve hafif renkli kağıt. 237 mm boy ve 130 mm eninde 96 yaprak. Sahifede güzel talikle 70 mm uzunl. 10 satır. tahminen XVIII. asırda yazılmış. İçi ve dışı çiçekli nefis Osmanlı lakesi cilt.

Bu şiir mecmuasında: Sâmî, Nedîm, Râsîd, Nâ'îlî, Sırrî, Neylî, Tâtâr Rahmî, Fasîh Mevlevî, 'İzzet Paşa, Kâmf Edirnevî, Nesîb, Çelebi-zâde 'Âsım, Vecdî ve Âgâh'ın gazelleri vardır." Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Kataloğu, C. II, s. 241.

428 "Aharlı kağıt. 150 mm boy ve 95 mm eninde 27 yaprak. Sahifede talikle mâilen yazılmış değişik sayıda satır. Yeşil bez kaplı cilt.

Mecmû'a-i Eş'âr

Şâir İbrâhim Nazîrâ (Öl. 1188 / 1774-75) tarafından toplanmış bir küçük şiir mecmuasıdır. İçinde Şeyh Hüdâî, Kâmf, Nazîf, Fatih Sultan Mehmed, Yavuz Sultan Selim, Ahmedî, Nevâb-zâde, Neylî Ahmed ve Nazîrâ'nın bazı parçaları vardır.

Baş: Sarây-ı lima' Allah gönlümdür
Tecellî-hâne vallahî gönlümdür "

Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Kataloğu, C. II, s. 267-268.

429 " Mecmu'a-i Ebyat

Bezm o bezm ahbâb-ı 'işret o 'işret degil
Mey o mey sâkî o sâkî hâlet o hâlet degil

beytiyle başlar. Türkçe, kaba rik'a yazısıyla, 195x135 mm. kitap boyunda, yazı alanı değişik ölçüde, değişik satırlı, 279 yaprakta, cedit kalın kağıda yazılmıştır. Siyah sahtiyan bir cildi vardır. Cedvelleri siyah mürekkeple çekilmiştir.

Yârin bize tevcih ü ikbâli kalmadı
'Ömrümün ittihâz olacak hâli kalmadı

beytiyle son bulur. Başta ve sonda fihristler ile eski valilerin adları ve çalıştıkları illerin listesi vardır. İçinde Abbas 233, Abdal 64, ... Nev'î 134, Nevres 41, Neylî 130, Nihad Bey 105..., Zühdi 177, Zülali 258." Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu, 07/3, s. 192.

430 " Vasıf
Mecmû'a

Mevlânâ ve Mevlevîlik Hakkında Medhiyeler

Cilt eb'adı: 30x20

Yazı eb'adı: 20.3x13

Her iki tarafta, üstünde gömme ve kavuk iskemlesi üstünde, altın yaldızlı, destarlı sikke şeklini, kenarlarda düz cedvelleri muhtevî bez kaplı yeni cilt. 137 yaprak. Her sayfada 21 satır var... yazı güzelce bir rik'a. İlk yaprakta "ihvân-ı tarikat-ı 'aliyemize bir yâdigâr-ı muhibbâne olmak üzere hâk-pây-i Mevleviyân Dervîş Vâsıf-ı pür-'isyân" tarafından toplandığını bildiren ve ta'liyikle "Bende-i Mevlânâ Vâsıf 1309" mührünü ihtivâ eden sekiz satırlık bir sunuş yazısı... ..

9 " " " " 596:⁴³¹ A. Gölpınarlı'nın verdiği bilgilere göre, aslen Nâbî'nin Divan'ı ve Hayriyye adlı eserini ihtiva eden bu cildin 278a-293b yapraklarında Neylî ve Nefî'nin şiirleri vardır.

10. Mevlânâ Müzesi Kütüphânesi, 894:⁴³²

11. Erzincan İl Halk Kütüphânesi, No. 1492 (Mecmu'â):⁴³³

Ayrıca, F. Edhem Karatay'ın hazırladığı Topkapı Sarayı Türkçe Yazmalar Kataloğu indeksine göre Hazine 1070 numarada kayıtlı bulunan, Defterdar Hüseyin Paşa mahdumu Mustafa Nâilî(Öl. 1130/1717-18)'ye ait şiir mecmu'asında Neylî'nin bazı şiirleri olduğu yazılıysa da, ne eserin kendisinde böyle bir şiir vardır, ne de yapılan tavsifte Neylî'nin şiirinin

137^b'deki 13 beyitlik kıta 1952'de vefât eden Tâhir Olgun'undur(Tâhirül-Mevlevî). Bu târihe nazaran Vâsîf, bu mecmuayı 1316 H. de (1898) tertîb etmiştir...

Bir melevvî Antolojisi denebilecek olan bu mecmua, 539 şiiri ihtiva ediyor.

İçinde şiirleri bulunan şairlerin adlarını alfabe sırasıyla yazıyoruz: Abdî, Ahkar...Necmî, Nehcî, Nesîb, Neşet, Neylî, Neyyir, Niyâzî,... Zihmî, Ziver.

Bu antoloji, hicri 9. yüzyıldan 14. yüzyıla kadar (15-20.) gelip geçen Melevvî şairlerinin şiirlerini toplamak sûretiyle meydana getirilmiştir." A. Gölpınarlı: Mevlana Müzesi Yazmalar Kataloğu, C. II, Ankara 1971, s. 237-239.

⁴³¹ Bkz.: A. Gölpınarlı: Mevlana Müzesi Yazmalar Kataloğu, C. II, s.361-362.

⁴³²

Vâsîf

Mecmû'a-i Medâyh-i Mevlânâ

Cilt eb'âdı: 32.8x2.5

Yazı eb'âdı: 20.8x11.5

Sırtı meşin, üstü bez kaplı mukavva ciltli. Arkasında "Medâyh-i Mecmû'a-i Hazret-i Mevlânâ" yazısı, hurûfâtla ve yaldızla bastırılmış. 167 sahife. Her sahifede 25 satır var. Yazı rık'a ve Vâsîf'in el yazısı...

Mecmû'adaki şairlerin adlarını hurûf-ı hecâyâ göre yazıyoruz:

Esrâr, Enver, Enîs...Nâzım, Nefî, Neylî, Vâsîf, Vehbî, Hemdem.

Baş: Hele bâğ-ı behişt-âsâdürür dergâh-ı Mevlânâ

Harîm-i cennetül-me'vâdürür dergâh-ı Mevlânâ

Son: mısra'

Bende ol hazret-i Mevlânâyâ ki âzâde olasın

(mısradâ vezin bozuk . Bende ol hazret-i mevlâyâ ki olacak; yanlış yazılmış.)..." A. Gölpınarlı: Mevlana Müzesi Yazmalar Kataloğu, C. III, Ankara 1972, s. 255-257.

⁴³³ Ahmet Sevgi'nin "Neylî'nin Manzum Bir Hikayesi" adlı makalesiyle haberdar olduğumuz bu nüshada, Neylî'nin "Mektûb-ı Manzûm" ve "Hikâye-i Manzûme" adlı mesnevîlerinin mevcut olduğunu öğreniyoruz. A. Sevgi, adı geçen makalede, bu mecmu'anın 4a-5b varakları arasında kayıtlı bulunan Hikâye-i Manzûme'nin metnini de çeşitli yanlışlık ve eksiklikleriyle beraber vermiştir. Bkz. Yedi İklim, S. 47, Şubat 1994, s. 42-45.

varlığından bahsedilmektedir⁴³⁴.

Hâfız Hüseyin Ayvansarayî'nin "Mecmû'a-i Tevârih" adlı târih mecmuasında da Neylî'nin Sultan I. Mahmud tarafından bir mahzen yaptırılmasına düştüğü târih beyti aynen şu şekilde kayıtlıdır:

"ve KERESTE mahzeninin târihi Kadıasker Mîrzâ-zâde Neylî Ahmed Efendi demiştir.

Dedi bu nev-esere Neylî-i kemter târih

Yapdı bu mahzeni ikbâl ile Sultân Mahmud

1159 (1746)⁴³⁵

Neylî'nin Damad İbrahim Paşa tarafından H. 1138/M. 1725-26'da yaptırılan çeşme için kaleme aldığı

Şehen-şâh-ı cihân Hân Ahmedîñ düstür-ı zî-şânı
Ki ebr-i re'feti fark-ı enâma sâye-bân oldu

Vezir-i a'zam u dâmâd İbrâhîm Pâşâ kim
Hemîşe der-geh-i luftı melâzz-ı ins ü cân oldu

Olaldan sâye-endâz-ı 'inâyet gül-şe n-i câha
Nihâl-i şefkati râhat-resân-ı bî-kesân oldu

Mekârim-pîşe hayr-endîşe şadr-ı mârdelet-güster
Ki dâ'im makşadı âsâyiş-i halk-ı cihân oldu

Şu gibi tab'-ı pâki meyl idüp bir hayr-ı cârîye
Bu dil-cû çeşme mahzâ feyz-i luftından revân oldu

Ola zâ't-ı kerîmi zîver-i kürsî-i istiklâl
Dinildikçe yine hûrşîd-i zîb-i âsmân oldu

Birer târih olup her muşra'ı bu matla'îñ Neylî

⁴³⁴ Bkz. F. Edhem Karatay: Topkapı Sarayı Türkçe Yazmalar Kataloğu, C. II, s. 252-253.

⁴³⁵ Hâfız Hüseyin Ayvansarayî(Haz. Fahri Ç. Derin-Vahid Çabuk): Mecmû'a-i Tevârih , s.279.

Sipih-r-i tākına bu çeşme-sārîñ ferkadân oldı

Bu dil-c ũ çeşme-i şâfî enâma nûş-ı cân oldı

Zülâl-ı luḫfî İbrâhîm Pâşâ-nıñ revân oldı

Se ne 1138

Se ne 1138

şeklindeki târih manzumesinin son mısra'ını Doç. Dr. İsmail Yakıt, "Ebced Hesabı ve Târih Düşürme" adlı eserinde Revan Kalesinin Fethine düşürülen târihlere örneklerden birisi olarak

"Zülâl-i Lüḫf İbrâhîm Paşa'nın Revân oldı.

1138"

şeklinde almıştır⁴³⁶.

3 . Divan'ın Muhtevası :

Bizim hazırladığımız edisyon kritikli "Neylî Divanı"nın muhtevası şöyledir:

Besmele ile ilgili 10 beyitlik bir manzume, rubâi nazım şeklinde 1'i Farsça 5 rubâi ve 4 bendlik 1 murabba'-ı mütekerrirden oluşan toplam 6 tevhid ; 1'i Farsça 8 rubâi, 12 beyitlik 1 mesnevi, 23 beyitlik 1 kaside, toplam 16 beyitlik 3 gazel ve 5 bendlik 1 murabba'-ı mütekerrirden oluşan 14 na't; Ka'be ile ilgili 9 beyitlik bir manzume, Mısır'da kadem-i Nebî olan kasra 4 beyitlik bir manzume; Mevlânâ tekkesine 8 beyit, Mekke'deki Mevlevî dergâhına 13 beyit, Otağ-ı Âlî'ye 13 beyit, Sultan Mustafa'ya 44 beyit, Damat İbrahim Paşa'ya 21 beyit, Feyzullah Efendi'ye 24 beyit, Feyzullah Efendi-zâde İbrahim Efendi'ye 13 beyit, Feyzullah Efendi'ye nâkıs 8 beyit, Numan Paşa-zâde Ahmed Paşa'ya 18 beyit, Baltacı Mehmed Paşa'ya 21 beyit, Şehid Ali Paşa'ya 23 beyit, Kapudan Mustafa Paşa'ya 10 beyitlik ıydiyye, Kapudan Mustafa Paşa'ya 9 beyit, Kapudan Mustafa Paşa'ya 15 beyit, Kapudan Mustafa Paşa'ya 10 beyitlik Ramazaniyye, Köprülü-zâde Abdullah Paşa'ya Arapça 9 beyit, Damat İbrahim Paşa'ya Farsça 13 beyit olmak üzere toplam 321 beyit tutan 18 kaside; Feyzullah Efendi'ye 31 beyitlik 1 mersiye; 1'i Sa'dâbâd vâsfinda 5 bend(30 beyit) ve 1'i âşikâne olmak üzere 7 bend(42 beyit)lik 2 terki-i bend; Damat İbrahim Paşa için 35 beyitlik 1 muhammes; Riyâzî'nin ve Bâkî'nin 5'er beyitlik birer gazeli; Sâ'ib'in yine 5 beyitlik Farsça bir gazeli ve

⁴³⁶ Doç. Dr. İsmail Yakıt: "Ebced Hesabı ve Târih Düşürme", s. 188.

Nâbî'nin 2'si 5, 1'i 4 beyitlik 3 gazelini içeren toplam 6 tahmis; Sa'dâbâd vasfında 16 beyitten oluşan 1 murabba'-ı mütekerrir⁴³⁷; 12'si Farsça 177⁴³⁸ gazel (toplam 909 beyit 1 mısra); 79⁴³⁹ târih; 1'i 73 beyitlik "Hikâye-i Manzûm" ve diğeri de 96 beyitlik "Mektûb-ı Manzûm" olmak üzere 2 mesnevi; 1'i mensur 14⁴⁴⁰ lugaz; 6 muamma⁴⁴¹; 20 rubâî⁴⁴²; 36

437 Sadık Erdem, Neylî, Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri adlı çalışmasında bu murabba'dan bahsetmemektedir.

438 Sadık Erdem, Neylî, Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri adlı çalışmasının 10. sayfasında bu sayıyı 182 olarak vermektedir. Bu yanlışlığın sebebi, "Ramazaniyye-i Müzeyyel Bâ-medh-i Merhûm Kapudân Mustafâ Paşa" başlığıyla 17. kaside olarak tezimize dâhil ettiğimiz A 12a, B 39a, C 46b, D 53b, E 57b'de kayıtlı olan ve A nüshasının dışındakilerde "Fî Harfû'l-Lâm" başlığı altındaki gazeller arasında bulunan kaside ile "Der Peyrevî-i Elçî-i 'Acem Nâmî Hân Müzeyyel Be-medh-i Vezîr-i A'zam İbrâhîm Paşa" başlığıyla 19. kaside olarak kaydettiğimiz A 8a, B 43b, C 52a, D 60a, E 62a'da bulunan, B, C, D ve E nüshalarında "Harfû'n-nûn" başlığı altındaki gazeller arasına alınmış olan kasidenin sıralamada ikişer gazel gibi düşünülerek sayılması olabilir. Ayrıca, A 17b, B 41a, C 49a, D 56a, E 59b'da kayıtlı olan ve sadece A'da murabba' olduğu belirtilen, tezimize de "Murabba' der Vaf-ı Sa'd-âbâd" başlığı ile aldığımız şiir de "Harfû'l-mîm" başlığı altındaki gazeller arasında kayıtlıdır. Bu murabba' da dikkatsiz bir tasnifte rahatlıkla bir gazelmış gibi düşünülebilir. Böylece aradaki fark ortaya çıkmaktadır. Murabba' da gazel olarak sayıldığında ortaya fazladan 5 gazel daha çıkmaktadır ki, bunlar, aslında, açıklandığı üzere 2 kaside ve 1 murabba'-ı mütekerrirdir.

439 Sadık Erdem: Neylî, Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri, s. 10'da Neylî Dîvânı'nda 81 târihin varlığından bahsedilmesi hatalıdır. Bu târihlerden ikisi mükerrerdir. Bunlar, çalışmamızda 6. târih olarak sıralanan "Târîh-i Vefât-ı 'Amûce-zâde Hasan Aga" başlıklı târih ile "Târîh-i Vefât-ı Tabîb Ahmed Efendi" başlığını taşıyan 20. sıradaki târihtir. Bunlara da şayet, dikkat edilmemişse, tekrar sayılarak târihlerin sayısı 79'dan 81'e çıkartılmış olmalıdır.

440 Adı geçen eserde bu sayı 16 olarak verilmektedir ki, bunun sebebini bilemiyoruz.
441 A.g.e. s. 10'da bu sayı 5 olarak verilmektedir. Tahminimize göre, çalışmamızda 6. sıraya kaydedilmiş olan ve sadece D 94b ve E 77b'de bulunan "Benâm-ı Hâtem" başlığını taşıyan

Eyle meydân-ı keremde esb-i cûdı germ-rev
Yâd ola Hâtem gibi nâmın cihânda nev-be-nev
mısralarından oluşan muammâ gözden kaçmış olmalıdır.

442 Sadık Erdem, Neylî, Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri, s. 10'da Neylî Dîvânı'nda 21 rubâî bulunduğunu zikrediyor. Bu yanlışlık, S. Erdem'in

Habbezâ manzûme-i 'ibret-nümâ
Nâzımı kavlince nâmı hûş-edâ

Kimseler bilmez nedir maksûdını

kıt'a; 96 müfred; 4 takriz⁴⁴³.

4- Nüshaların Şeceresi :

Edisyon kritik yapmak için biz, bu 20 nüshadan 5 tanesini esas aldık. Bunlar İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi'nde Ty. 2868 ve 2878 numara, Süleymâniye Kütüphânesi Hâmidîye 1123 ve Zühdi Bey 172 numara ve Üsküdar Selim Ağa Kütüphânesi Selim Ağa Kt. 936 numaralarda kayıtlı olan nüshalardır. Bu nüshalara, yukarıdaki sıraya göre "A,B,C,D,E" şeklinde kısa isimler verdik. Tereddüte düştüğümüz yerlerde kullanmak üzere istinsah târihine göre en eski nüsha olma vasfını taşıyan Süleymâniye Kütüphânesi Es'ad Efendi 2710'da kayıtlı bulunan nüshayı da göz önünde bulundurduk.

Süleymâniye Kütüphânesi Ali Nihat Tarlan Kitapları nu.31 haricindeki nüshaların çoğu Neylî'nin ölüm târihine çok yakın bir zamanda yazılmıştır. En eski istinsah târihi, Süleymâniye Kütüphânesi Es'ad Efendi 2710'un üzerinde kayıtlı olan H. 1157/M. 1744, en yakın istinsah târihi ise Ali Nihat Tarlan Kitapları nu.31'in üzerinde kayıtlı olan H. 1263/M. 1847'dir. Ali Nihat Tarlan Kitapları nu.31'i bir tarafa ayıracak olursak, üzerinde istinsah kaydı olan diğer nüshaların en yakın târihli olanı H. 1166/M. 1752-53 târihini taşımaktadır. İstinsah kaydı olmayan diğer nüshaların da büyük bir ihtimalle H. 1161/M. 1748 ile H. 1166/M. 1752-53 târihlerinde yazıldıklarını düşünüyoruz. Bu sebeple, esasında aralarında muhteva bakımından da pek fazla bir fark yoktur. En eski nüsha olarak görünen Süleymâniye Kütüphânesi Es'ad Efendi 2710, H. 1157/M.1744 târihini taşımaktadır ki, bu da bu nüshanın Neylî'nin ölümünden dört sene önce yazılmış olması demektir. Zâten bu sebeple bu nüsha diğerlerine göre özellikle gazeller kısmında eksiktir; ayrıca, özensiz yazılmış bir nüsha olduğunu da burada kaydetmekte fayda vardır. Tam nüsha olma özelliği

Her ne ise maksadın vire Hudâ
şeklinde iki beyitten müteşekkil olan takrizi, A nüshası 41b'de "Rubâ'ıyyât" başlığı altında kayıtlı olduğu için rubâî kabul etmesinden ortaya çıkmış olmalıdır.

⁴⁴³ Yine, a.g.e. s. 10'da, 3 takrizin varlığından bahsedilmektedir ki, Neylî Dîvânı'nda 4 takriz vardır. Bu hatanın sebebi, yukarıda açıklandığı üzere, bizim neşrimizde 2. sırada kayıtlı bulunan takrizin rubâî zannedilmesidir.

arzeden 19 nüshadan ancak 7 tanesinin üzerinde istinsah târihi vardır. Bunlar eskilik sırasına göre şöyle sıralanmaktadır: Süleymâniye Kütüphânesi Es'ad Efendi nu. 2710, H. 1157/M. 1744'te; Arkeoloji Müzesi Kütüphânesi nu. 275, H. 1163/M. 1750'de; Millet Kütüphânesi Ali Emiri manzum 483, Âtîf Efendi Kütüphânesi nu. 2115 ve Süleymâniye Kütüphânesi Hâlet Efendi mülhakâtı nu. 173, H. 1165/M. 1751-52'de; Topkapı Sarayı Kütüphânesi Hazine Kt. nu. 900, H. 1166/M. 1752-53'te ve Süleymâniye Kütüphânesi Ali Nihat Tarlan Kt. nu. 31 de H. 1263/M. 1847 senesinde istinsah edilmiştir. Yalnız, üzerlerinde istinsah târihleriyle ilgili her hangi bir kayıt bulunmayan diğer nüshaların sırf bu sebepten dolayı bir kenara bırakılması büyük bir hata olur. Bu nüshaların bir kısmı, üzerinde istinsah târihi bulunan bazı nüshalardan daha eskidir. Meselâ, H.1163/M. 1750'de istinsah edilen Arkeoloji Müzesi Kütüphânesi nu. 275'te kayıtlı olan nüsha, tamamen "A" nüshası diye adlandırdığımız İstanbul Üniversitesi Ty. 2868'den istinsah edilmiştir. Bu iki nüsha takrizlerin olduğu bölümlere kadar aynı şekilde devam ederken sadece bu son kısımda farklılık göstermektedir. Arkeoloji Müzesi Kütüphânesi nu. 275'teki nüshada fazladan olarak 2 beyitlik bir takriz daha vardır. Bu, bize İstanbul Üniversitesi Ty. 2868 numaralı nüshanın, Arkeoloji Müzesi Kütüphânesi 275 numaralı nüshaya kaynaklık ettiğini göstermektedir. Bu da istinsah târihi taşımamakla beraber bu nüshanın en azından H. 1163/M. 1750'den önce yazıldığını göstermektedir. Ayrıca bu iki nüsha şecereden de anlaşılacağı gibi tertip bakımından da diğer nüshalardan ayrılmaktadır.

Yine, istinsah târihi olmayan ve bizim metin neşrinde esas olarak aldığımız tam nüshalardan olan, kısaca "D" diye adlandırdığımız Süleymâniye Kütüphânesi Zühdi Bey 172 ve kısaca "E" diye adlandırdığımız Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphânesi Selim Ağa Kt. 936 no'larda kayıtlı olan nüshalar da kanaatimize göre müellif hattına en yakın olan nüshalardır ve târih olarak Neylî'nin ölümünden az önce ama, artık şiirlerini tamamladığı bir zamanda yazılmıştır.

Neylî divanı nüshalarından Süleymâniye Kütüphânesi Hâmidîye 1123, Hâlet Efendi mülhakâtı 173; İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi Ty. 1627, Ty. 2878, Ty. 9622 ve İbnül-Emin Kitapları 3116 ile Âtîf Efendi Kütüphânesi 2115 ve Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphânesi Genel 4316'da kayıtlı olanların hepsinin de Neylî'nin ölümünden hemen sonra yazılmış olduklarını bu nüshaların çeşitli varaklarında yer alan

"Gönlümi aldın ilâhî beni de al bârî

Koyma gurbetde gönülsüz bu ten-i bîmârî"

beytinin başlığı olarak kaydedilen *"merhûmûn vefâtlarına karîb buyurdıkları beytdir"* ibaresinden çıkartıyoruz. Oysa ki, bizim esas aldığımız, Süleymâniye Kütüphânesi Zühdi Bey 172 ve Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphânesi Selim Ağa Kt. 936 no'lu divanlarda bu beyit hiç yoktur. Bu bilgiden hareketle, Neylî'nin gerçekten bu beyti ölümüne yakın bir zamanda söylediğini kabul edecek olursak, diyebiliriz ki, her ne kadar bu iki nüshanın istinsah kaydı ve târihi yoksa da bunlar, Neylî daha vefat etmeden veya bu beyti söylemeden önce yazılmıştır. Bu da H. 1161/M. 1748 yılına denk gelmektedir.

Esas aldığımız nüshalardan kısaca "B" diye adlandırdığımız İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi Ty. 2878 numarayla kayıtlı olan nüsha da tam olanlardandır. İstinsah târihi kayıtlı değilse de, elimizdeki bilgilere dayanarak H. 1161/M. 1748 ile H. 1166/M.1752-53 târihleri arasında yazılmış olduğunu iddia edebiliriz.

"Gönlümi aldın ilâhî beni de al bârî

Koyma gurbetde gönülsüz bu ten-i bîmârî"

beytine başlık olarak vr. 75a'da, *"Şâhib-i divânın vefâtlarına karîb buyurdıkları ebyâtdır"* ibaresi verilmiştir. Bu da bu nüshanın Neylî'nin vefatından sonra yazıldığına bir işarettir. Bu nüshadan istinsah edilmiş olan Topkapı Sarayı Kütüphânesi Hazine 900 nüshası da H. 1166 târihinde yazıldığına göre, İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi Ty. 2878 no'lu nüsha H. 1161/M. 1748 ile H. 1166/M. 1752-53 yılları arasında yazılmış olmalıdır.

Kısaca "C" diye adlandırdığımız Süleymâniye Kütüphânesi Hâmidiye 1123 no'daki nüshayı ise, Neylî Divanı nüshalarının en güzellerinden ve en sağlamlarından biri olduğu için tenkitli neşri hazırlarken özellikle seçtik. Gerçekten de bu nüsha, gerek yazı, gerek kağıt ve gerekse cilt ve muhteva yönünden dikkati çeken bir nüshadır. Üzerinde ne zaman istinsah edildiğine dair herhangi bir kayıt yoksa da, Neylî'nin vefatından hemen sonra veya H. 1165/M. 1751-52 yılına kadar olan süre içerisinde yazıldığını düşünebiliriz.

Nüshaların şeceresini tespit etmek için öncelikle bunların tasnif ile tertibine, sonuna ve muhtevalarına dikkat ettik.

Buna göre; A ve Arkeoloji Müzesi Kütüphânesi nu. 275'te kayıtlı bulunan nüshalar özellikle divanın tertibi bakımından diğer nüshalardan ilk

bakışta ayrılmaktadır. "Hikâye-i Manzûm" ve "Mektûb-ı Manzûm" adıyla kaydedilmiş olan mesneviler sadece bu iki nüshada târihler kısmından sonra gelmektedir. Bu sebeple A ve Arkeoloji Müzesi Kütüphânesi nu. 275 nüshası şecerede kendilerine has bir kola ayrılmaktadır. Diğer nüshalardan B, D, Millet Kütüphânesi 483, Hazine 900, Bursa 4316, Es'ad Efendi 3442/6, Tarlan 31, Arkeoloji Müzesi Kütüphânesi nu. 303'te bu mesneviler, musammatların içerisinde 2 terhib-i bend ve 1 muhammesin arasında; C, Hâlet Efendi mülhakâtı 173, I.Ü. Ty. 1627, 3116, 9622 ve Âtîf Efendi Kütüphânesi 2115'te musammatların içinde 2 terhib-i bend ve 1 murabba'-ı mükekerrir arasında; Es'ad Efendi 2710'da ise yine musammatların içinde "Der Medh-i Otağ-ı Âlî" ile 1 muhammesin arasında; E'de ise 2 terhib-i bend ve târihlerin arasında kayıtlıdır. Bu mesneviler, I.Ü. Kütüphânesi 5537/3 ve Âtîf Efendi Kütüphânesi 2073/2'de hiç yoktur.

Divanlar sonlarına göre de şecere bakımından şu ortak noktalara sahiptir:

Oldı cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn-ı edebî

Kişver-i nazmda söz sâhibi Sâhib Çelebi

beytiyle biten nüshalar B, C, Süleymâniye Ktp. Es'ad Efendi 3442/6, Hâlet Efendi mülhakâtı 173, I.Ü. Ty. 3116, 9622, Âtîf Efendi Kütüphânesi 2115, Topkapı Sarayı Hazine 900, Millet Ktp. Ali Emiri manzum 483 ve Bursa 4316'da kayıtlı bulunan nüshalardır.

E nüshası,

Bâ'is-i zevkdür mezâyâsı

Lafzı gibi yegâne ma'nâsı

beytiyle; D, Tarlan Kit. 31 ve Arkeoloji Müzesi Ktp. 303,

Heder oldı hüner ü haysiyyet

Rebeviyyâtda hem çün Cevdet

beytiyle, A ve Arkeoloji Müzesi ktp. 275,

Be-nâm-ı Elmâs

Nâ-çâr velf ben çü ruh-ı yâra düşürdüm

Tekrâr ser-i zülf-i siyeh-kâra düşürdüm

lugazıyla, Süleymâniye Ktp. Es'ad Efendi 2710,

İy Hüseynim sohbetün seyr-i hisârımdır benim

Gözlerün Göksu, sakalun Sarıyârımdır benim

müfrediyle, sondan 6 varak eksik olan I.Ü. Ktp. Ty. 1627,

"Gönlümi aldın ilâhî benî de al bârî

Koyma gurbetde gönülsüz bu ten-i bîmârî"

beytiyle, İ.U. Ktp. Ty. 5537/3,

Tabîbim şerbet-i lâ'îni şunsan cânâ olmaz mı

Müdâvâ eylesen dil-haste-i hicrâne olmaz mı

Küleh kec cebhe pür-çîn deşne der-dest ü nîgeh ser-mest

O şûh-ı şeh-levend elhakk 'aceb rindâne olmaz mı

rubâisiyle, Âtîf Efendi Ktp. 2073/2 ise,

'İşk-ı bî-cân ki bî-dîdâr zi-dil şud tâlib

Hâkiyân râ şevd ân nîz be-desteş râgıb

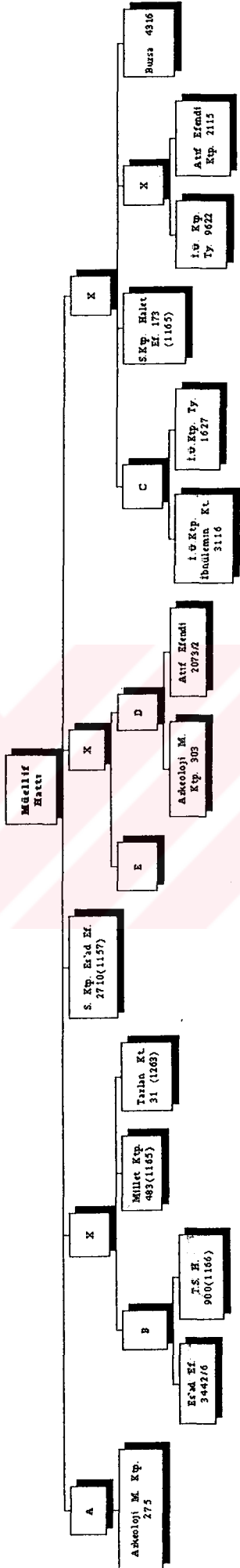
Neyliyâ 'ışk hemân geşte beşer râ câzib

Cezbe-i 'ışk ne-pîçed be-melâ'ik Sâ'ib

În kemendîst ki der gerden-i insân bâşed

mısralarıyla son bulmaktadır.

Muhteva bakımından da nüshalar bazı küçük farklılıklara sahiptir. Şecere tesbiti için bütün nüshaları tek tek kontrol edip birbirlerinden farklı olan taraflarını çıkarttık. Eksik olanların eksik oldukları kısımlar, yanlış kayıtlar vb. gibi özelliklere dikkat ettik. Mesela "Der Medh-i Otağ-ı Âlî" sadece, D, E, Âtîf Efendi Ktp. 2073/2, Süleymâniye Ktp. Es'ad Efendi 2710, Tarlan Kit. 31 ve Arkeoloji Müzesi Ktp. 303 numaradaki nüshalarda mevcuttur. Ayrıca "Murabba' Der Vâsî Sa'd-âbâd" başlıklı murabba', A ve Arkeoloji Müzesi Ktp. 275'te normal sırası olan musammatlar başlığı altında kayıtlı iken, diğer nüshalarda "Fî Harfû'l-Mîm" başlığı altındaki gazeller arasına kaydedilmiştir. Bütün bu incelemelerden sonra ortaya divan nüshalarının şeceresi olarak şu tablo çıkmıştır:

6 . Transkripsiyon Alfábesi

ا	Ä	ä
ح	H	h
خ	Ḥ	ḥ
ع	°	
غ	G	g
ق	Q	q
ش	S	s
ص	S	s
ض	Z	z
ي	I	i
ط	T	t
ظ	Z	z
ذ	Ẓ	ẓ
و	Ü	ü
ك		ñ

D - D I V A N M E T N I

..._/_..._/_..._*

- 1 Bismillahirrahmanirrahim
Satır-ı nuhustîn-i kitâb-ı kerim
- 2 Meslek-i ma'mûre-i sîdk u şavâb
Silk-i cevâhir-keş-i faşlul-htâb
- 3 Lâle-i nu'mâni-i şer'î mübin
Nîze-i za'ım-e fken-i a'â-yı dîn
- 4 Şaff-i nuhust-i sipeh-i kibriyâ
Evvel-i mevc-i yem-i 'izz ü 'alâ
- 5 Nüşha-i ta'vîz-i yemîn-i enâm
Hîrz-i emân-bahş-ı dil-i hâşş u 'âm
- 6 Heyet-i şâhîn terâzû-yı şer'
Kuvvet-i kudsiyye-i bâzû-yı şer'
- 7 Câdde-i kâfile-i 'izz ü câh
Râdde-i hucce-t-i şer'î ilâh
- 8 Mâh-ı nev 'âlem-i pehnâ-yı gayb
Mâhi-i sâhil-res-i deryâ-yı gayb
- 9 Meş'ale-i meşgale-sûz-ı sivâ
Bedreka-i bâr-geh-i kibriyâ
- 10 Mecma'-ı âşâr-ı celâl ü cemâl
Menba'-ı ser-çeşme-i 'izz ü kemâl

* A 1b, B 1b, C 1b, D 1b, E 1b

7 'izz BCDE : 'izzet A

8 pehnâ ABCD : bühtân E

9 meş'ale ABDE : meşgale C ; meşgale ABD : meş'ale C, şur'le-i E

Rubā'iyât der Tevhîd*

1

(Ahreb veznindedir.)

Yâ Rab dilime fâ'iz olup ihsanî
Olsun suhanım lâ'îk-ı vâzî-ı şânî
Âmed şud idüp hemîşe peyk-i ilhâm
Kıl hâne-i kalbimi menzil-i 'irfânî

2

(Ahreb veznindedir.)

Yâ Rab beni kayd-ı gândan âzâd eyle
Mağlûb-ı hevâyım baña imdâd eyle
Üftâde-i vâdî-i haşâyım yâ Rab
Sen câdde-i şavâba irşâd eyle

3

(Ahreb veznindedir.)

Şâd-ı keremîñ dâfi° vü kâşi yâ Rab
Sîr-i ni'samîñ 'âbid ü 'âşî yâ Rab
Çarç-ı yem-i luţfuñ olmada fülk-i vücûd
Olduğca girân-bâr-ı ma'âşî yâ Rab

4

(Ahreb veznindedir.)

İy pâdişeh-i kişver-i mülk-i melekût
Sultân-ı serîr-i kibriyâ vü ceberût
İtdikde ecel nâme-i enfâsımı tayy
Ur nâmın ile dehânıma mühr-i sükût

* A 4a, B 1b, C 1b, D 2a, E 1b, BC : ADE -

1 A 4a, B 1b, C 1b, D 2a, E 1b

1 kalbimi BC : kalbi A

2 A 4b, B 1b, C 2a, D 2a, E 1b

3 A 3b, B 2a, C 2a, D 2a, E 1b

3 dâfi° BC : dâni° ADE

4 A 4a, B 2a, C 2a, D 2a, E 2a

5

(Ahreb veznindedir.)

Yâ Rabb keremet bedraka-i râhem sâz
 V'ez lutf-ı tu ber zahm-ı dilem merhem sâz
 İy ânki be-yek-lahza be-sâzî heme kâr
 Kâr-ı men-i bî-çâre-i miskîn hem-sâz

6

— — — / — — — / — — — / — — —

Yâ ilâhî asker-i islâmı manşûr it müdâm
 1 Nuşretifile kıl kulûb-ı mü'minîni şâd-kâm
 Kahr idüp küffârı dâ'im iy 'azîz-i züh'tikâm
 Feth u nuşretle müyesser eyle yâ Rabbe'l-enâm

'Asker-i dîni idüp nuşretle dâ'im kâm-yâb
 2 Düşmeni hem-vâre eyle mazhar-ı kahr u 'azâb
 Mahz-ı fazlıñdan ilâhî kıl du'âmız müstecâb
 Feth u nuşretle müyesser eyle yâ Rabbe'l-enâm

Çapuşa geldük ilâhî hep seniñ bây u gedâ
 3 Dîniñe nuşretle yâ Rabb eyleriz saña du'â
 Bâb-ı fazlıñdan bize mes'ûlümüz eyle 'atâ
 Feth u nuşretle müyesser eyle yâ Rabbe'l-enâm

Eyleyüp lutfuñ ilâhî ehl-i islâma zâhîr
 4 'Avn ü lutfuñ anlara olsun hemîşe dest-gîr
 Geldiler yâ Rabb çapuşa ger şagîr ü ger kebîr
 Feth u nuşretle müyesser eyle yâ Rabbe'l-enâm

5 A 4a, B 2a, C 2a, D 2b, E 2a

6 A 3a, B 4b, D 5b, E 4a ; C -.

1 feth u nuşretle AB : feth-i nuşretle DE

4 şagîr ü ger A : şagîr ger BDE

Rubâ'ıyyât der Na'ı-ı Seyyid-i Kâ'inâr

1

(Ahreb veznindedir.)

Çün tâc-ı "le'amruk"^x oldu pîrâye saña
iy şâh-ı rûsûl kim ola hem-pâye saña
Hakkûñ dü cihâne sâye-i rahmetisin
Olmazsa 'aceb mi bir dağı sâye saña

2

(Ahreb veznindedir.)

iy mahrem-i râz-ı meclis-i "şümme denâ"^x
Hâşş oldu saña kalem-rev-i "ev ednâ"^{xx}
Ol hatm-i nübüvvetle vücûd-ı pāküñ
Mücrimlere oldu huccet-i 'afv-ı Hudâ

3

(Ahreb veznindedir.)

İy fahr-ı rûsûl pâdişeh-i 'arş-ı cenâb
Kim zikriñi ref' için nüzûl itdi kitâb
Bir nüşâ-i hikmet-i ilâhîsin sen
Şerh itse nbla şadıñı Rabbül-erbâb

4

(Ahreb veznindedir.)

Ger olsa ne deñlü bâre-i nâtıka-cüst
Vaşfında o serveriñ kalur 'âciz dest
Mevkûf-ı benân-ı emr ider fetk u retk
Kim mâhı şikest eyledi hem itdi dürüst

* C 2a, C : ABDE -

1 A 4a, B 2a, C 2a, D 2b, E 2a

x " (Resulüm!) Hayatın hakkı için..." Hicr, 72.

1 le'amruk CDE : ni'amun AB

2 A 3b, B 2a, C 2a, D 2b, E 2a

x "Sonra yaklaştı..." Necm, 8.

xx "Derken daha da yaklaştı" Necm, 9.

2 ol AC : o BDE

3 A 3b, B 2a, C 2b, D 2b, E 2a

4 A 4a, B 2a, C 2b, D 2b, E 2a

5

(Ahreb veznindedir.)

Şakḳ-ı mehe kim mehâbetüñdür bâ'îş
 Hark-ı felege şalâbetüñdür bâ'îş
 Rüy-ı mehe mihr ise viren revnaḳ u tâb
 Tâb-ı ruḥ-ı mihre tal'atüñdür bâ'îş

6

(Ahreb veznindedir.)

iy nür-ı cebîni mahfil-i kudse sirâc
 Haşîsa-i kaşr-ı izz ü câhîñ mi'râc
 Gayret-keş iken ümmetiñe sen hâşâ
 Gayrîñ olalar şefâ'atine muhtâc

7

(Ahreb veznindedir.)

Maşşerde eyâ şefî'-i yevmü's-sâ'a
 Geldikde uşât senden istişfâ'a
 Ol sâ'at-i pür-hevlde bir luṭfuñ olur
 Zaḥm-ı günehe merhem-i bür'ü's-sâ'a

8

(Ahrem veznindedir.)

Key buved kuhlî zi ḥâk-i Yeşrib u Bathâ kunem
 Çeşm-i cân rüşen-ter ez mihr-i cihân-ârâ kunem
 Çeşm-i bestem ez heme müjgân behem âverdeem
 Tâ ki çârüb-ı harîm-i ender-i vâlâ kunem

5 A 4a, B 2b, C 2b, D 2b, E 2b

5 Hark BCE : Havf A, fark D ; revnaḳ u tâb ABD : revnaḳ tâb CE

6 A 4a, B 2b, C 2b, D 3a, E 2b

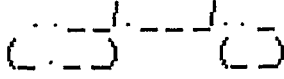
7 A 4b, B 2b, C 2b, D 3a, E 2b

7 luṭfuñ E : nuṭkuñ ABCD

8 A 3b, B 2b, C 3a, D 3a, E 2b

1 Bathâ AB : Bathî CDE

Na't-ı Resûl-i Kibriyâ der Zımn-ı Cenâb-ı Hudâ*

- 1 Hamd-i bî-hadd ol İzd-i pâke
Eyledi hâki kâbil idrâke
- 2 Eyleyüp hâk-i tîreyi âde m
Kıldı mescûd-ı kudsiyân anı hem
- 3 Dâniş-âmûz-ı ârifân oldur
Rehber-i feyz-i sâlikân oldur
- 4 Hâme pür-çüb-ı huşk-ı kemter iken
Ter zebân oldu feyz-i nuţkindan
- 5 Oldı fazlıla çün karîn-i şeref
Âdem oldu ferîşteden eşref
- 6 Anı ol Hâlık-ı zemîn ü semâ
Kıldı maşşüşü'l-âlemü'l-esmâ
- 7 Gelmedin fi'le bu müsemmâlar
Oldı ma'fûmü cümle esmâlar
- 8 Şulb-i pâkinden enbiyâ vü rüsûl
Buldılar kâr-gâh-ı kevne sübûl
- 9 Siyyemâ ol habîb-i her dü-serâ
Aşl-ı maşşûd-ı hilkat-i eşyâ
- 10 Ya'ni ol mefhar-ı cihân Ahmed
Şehriyâr-ı pe yem-berân Ahmed

9 A 1b, B 2b, C 3a, D 3a, E 2b

* ABC : DE -.

3 oldur AC : olur BDE

4 nuţkindan AB : luţfindan CDE ; kemter iken DE : kemter-âgîn ABC

6 maşşüşü'l ABC : maşşüş-ı D

7 bu ABDE : hem C ; müsemmâlar ABC : semâlar DE

- 11 Maḥrem-i bezm-gāh-ı kurb-ı ilāh
Zümre-i mezhebine ʿavn ü penāh
- 12 Gonce-i şāh-sār-ı bāğ-ı kıdem
Serv-i zibende-i riyāz-ı hikem

10

Naʿt-ı Habīb-i Hūdā ʿAle yhi Ezkeʿt-teḥāyā*

... / ... / ... / ...

- 1 Ol güher kim anı dil sermāye-i efkār ider
Kõnmağā ser-tāc-ı mihr-i tāb-dāra ʿār ider
- 2 Ol güher kim teşne-i ʿayne l-ḥayāt-ı maʿniye
Zulmet-ābād-ı emelde āb u tāb işār ider
- 3 Gevher ammā kân-ı feyz olsa sezâdır nâmi kim
Şāhibin müstāğni-i Sultân Cem-mikdâr ider
- 4 Pişe-kārân-ı suḥan dâʿim o kân-ı feyzden
Dâmen-i endişesin pür-gevher-i esrâr ider
- 5 Maḥz-ı iksîr-i saʿâdetdür o kân-ı feyz kim
Ḥāṭıra ilhâm-ı naʿt-ı Ahmed-i Muḥtâr ider
- 6 Ol ḥudāvend-i serîr-i li-maʿallah kim felek
Ḥāk-i pâyin kuḫl-i çeşm-i mihr-i pür-envâr ider
- 7 ʿAlemler bir nāfe-i müşkin-i çin eyley nesîm
Büy-ı aḫlâk-ı kerîmin her kaçan izhâr ider
- 8 Sâḫa-i ʿâlemde naḫl-ı zât-ı bî-hemtâsına
Sâyesizlik bî-ʿadil olduğunu işʿâr ider

10 A 2a, B 3b, C 3a, D 4a, E 3a

* BC : ADE -

4 pişe-kārân AB : tişe-kārân CDE

8 sâyesizlik ABCD: sâye-şürfe ñ E

- 9 Karz-ı nân-ı mâhî dest-i cûdî kim eyler dü nîm
Ümmete dünyâ vü şukbâ ni'metin ihzâr ider
- 10 Mucizâtın iden ihşâ kılsa tesbîhin haşâ
Ana kumlar sağışınca sübhâsın tekrâr ider
- 11 Oldı her bir harfi bir muciz kitâb-ı pâkiniñ
Hakk kelâmı oldıgın her pâk-fehm ikrâr ider
- 12 Pâdişâh-ı maşriq u mağrib şeh-i Yeşrib k'ânîñ
İstese Cibrîli Mevlâ ceşşine serdâr ider
- 13 Kâşifül-gamme nebiyyü'r-rahme kim Perverdigâr
Amîñ ile rahmetin âlemlere izhâr ider
- 14 Bülbül-i güyâ-i gülzâr-ı şefâ'at kim müdâm
Müznibîne nârı bir nutkı gül-i bî-hâr ider
- 15 Mü'minine re'fet ü rahme tile vaşf-ı zâtını
Nazm-ı Kur'ân-ı Kerîmînde Hudâ tezkâr ider
- 16 Rahmet-i ümmet nihâl-i mekremet kim şefkati
Sâye-i lutfın hemîşe melce-i ebrâr ider
- 17 Ma'den-i lutf-ı inâyet kim şefâ'at nakdini
Ravza-i pâki nişâr-ı zümre-i züvvâr ider
- 18 Hâdî-i ümmet ki tevfiq-i Hudâ-yı zül-celâl
Ribka-i şer'ini zîb-i gerden-i ahrâr ider
- 19 Neyyir-i evc-i hidâyet kim başîret ehline
Zulmet-âbâd-ı cihâmı matla'ul-envâr ider
- 20 Ravza-i pâkinden itdikce güzer bâd-ı şabâ
Gird-i hâkin sürme-i çeşm-i ülü'l-ebsâr ider

9 karz BDE : kurs AC

10 sağışınca AB : sayışınca CDE

17 Bu beyit E nüshasında yoktur.

18 gerden-i ACDE : gerdeni B

- 21 Fikr iden rāz-ı maḳām-ı ḳurb-ı "ev ednâ"sın^x
Derc-i pür-feyz-i ḥayâlin maḥzenü'l-esrâr ider
- 22 Tâ taḥiyyât u selâm idüp teşehhütde enâm
Hem ḥitâmında şalâtın nuḥbe-i ezḳâr ider
- 23 Şad şalât olsun revân ol dergehe kim tâ ebed
Rûy-mâl-i âsitânın rûz u şeb derḳâr ider

12

__ / _ . . / _ . . / _ . .

- 1 iy gevher-i vücûdı ser-i enbiyâya tâc
Ferş olmağıla pâyüñe ʿarş eyler ibtihâc
- 2 V'ey pâdişâh-ı mülk-i risâlet ki Ḥusrevân
Eyler der-i ʿinâyetine ʿarz-ı ihtiyâc
- 3 Pervâne-vâr dönmez idi üstüne felek
Bezm-i Hüdâya nûr-ı ruḥuñ olmasa sirâc
- 4 izhâr iderse dil nûla şevḳ u maḥabbetüñ
Envâr-ı şemsi setr idemez perde-i zücâc
- 5 Deryûze-i şefâʿat ider Neyli-i fakîr
Seyr-i kerem ḳıl anı meded bâb-ı luṭfiñ aç

13

__ / _ . . / _ . . / _ . .

- 1 iy şâh-ı ḳişver-i ʿAcem ü ḥıttâ-i ʿArab
Sultân-ı Hâşimî-neseb ü Bathâ-lakab
- 2 V'ey câmiʿ-ı leṭâyif-i ḥüsn-i ḥışâl kim
itmiş Ḥudâ vücûdını mecmûʿa-i edeb

x "Derken daha da yaklaştı" Necm, 9.

12 A 2b, B 3a, C 4a : DE -

3 hüdâya ACDE : hidâyete B

13 A 2b, B 3a, C 4a : DE -

1 Hâşimî-neseb ü Bathâ AB: Hâşimî-neseb ve l-Bathâ C

- 3 Zıll-ı himâyetinde cihân cümle şüretâ
Bî-sâye olsa nağl-i kadûfî olmaya ʻace b
- 4 ʻUnvân-ı vaşf-ı şân-ı şerîfin dem-i ezel
Maḥbûb-ı enbiyâ vü ḥabîb-i Cenâb-ı Rab
- 5 Neylî'ye oldı şerʻi şerîfin çü reh-nümâ
Olsun fedâ yolufında seniñ nağd-i cânı hep

14

.. _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _

- 1 iy cemâl-i tâb-dâruñ şemʻi bezm-ârâ-yı dîn
Üstüne pervâne-veş dâʻim döner çerç-i berîn
- 2 İğtinâm eyler hemîşe ʻahd-i şerʻiñle zamân
Hâk-i pâk-i merķadiñle iftiḥâr eyler zemîn
- 3 Menzil-i aʻlâ-yı "ev ednâ"^x ya irdiñ lâcerem
Nâveg-âsâ "kâbe kavseyn"^{xx} i geçüp iy şâh-ı dîn
- 4 Zerre zann itmeñ gubâr-ı âsitânuñ âftâ b
Çeşmine çekmekdedir mânend-i kuḫl-i ʻanberîn
- 5 Cânıma minnet fedâ iy rûḫ-ı ʻâlem cân saña
Tek kabûlüñle dil-i bîmârı eyle kâm-bîn
- 6 iy şeh-i aʻlâ-nişîn-i taḫt-ı "ev ednâ"^x seniñ
Kadrüñe nisbetle ednâdır sipihr-i heftumîn

4 vaşf-ı AB : vaşf u C

5 şerʻi şerîfin AB : şerʻi mübîniñ C

14 A 2b, B 3a, C 4b, D 3b, E 3a

1 cemâl ABCD : cihân E

x "Derken daha da yaklaştı." Necm, 9.

xx "iki yay arası kadar..." Necm, 9.

4 çekmekdedir mânend-i ABDE : dâʻim çeker mânend-i C

x "Derken daha da yaklaştı." Necm, 9.

15

- 1 Gam-ı ısyân derûna şaldı hayret
Şefâ'at yâ Resûlullah şefâ'at
Nigâh-ı merhamet kıl eyle şefkat
Şefâ'at yâ Resûlullah şefâ'at
- 2 Melâzz u melce'isin hâşş u 'âmmuñ
Penâh u dest-girisin e nâmuñ
Serir-i li-ma'allahdur makâmuñ
Şefâ'at yâ Resûlullah şefâ'at
- 3 Kapuñ sâ'illerinden bir gedâyım
Cenâ buñdan nigh-dâr-ı 'aţâyım
Garib ü derd-mend ü bi-nevâyım
Şefâ'at yâ Resûlullah şefâ'at
- 4 Sen olduñ fahrı cümle enbiyânuñ
Sen olduñ tâcı cümle eşfiyânuñ
Habîbisin cenâb-ı Kibriyânuñ
Şefâ'at yâ Resûlullah şefâ'at
- 5 Çü sensin derd-mendâna meded-kâr
Koma bu derd-mend-i zârı nâ-çâr
Sezâ-yı lutfuñ olsun Neyli-i zâr
Şefâ'at yâ Resûlullah şefâ'at

**Tek ü Püy-ı Hindü-yı Hâme-i Turfe-edâ der Harem-i
Evşâf-ı Beyt-i Hudâ***

- 1 Maţâf-ı enbiyâ beyt-i Cenâb-ı kibriyâdur bu
Gözüñ aç gâfil olma kim nazar-gâh-ı Hudâdır bu

15 A 3a, B 4a, C 4b, D 4b, E 3b

* A 4b, B 4b, C 5a, D 5b, E 4a, ABCE : D -

- 2 Maṭâfında pey-â-pe y tâ'ifân emvâc-ı rahmetdür
Yem-i elṭâf-ı bî-pâyân u deryâ-yı ʿatâdır bu
- 3 Tufeyl-i zâtı iken Muṣṭafâ'nıñ ʿarş ile kürsî
Zihî ʿizz ü şeref kim kıble-gâh-ı Muṣṭafâ tır bu
- 4 Elüñ aç şıdkile âmâde-i nakd-i kabûl ol kim
Geçer elbet ticâret-gâh-ı kâlâ-yı duʿâdır bu
- 5 Makâm-ı pāküñ İbrâhimiñ eyle kadrin izʿân kim
Kelâm-ı Hakkda hîz-kerde-i zıkr ü şenâdır bu
- 6 Hacer nâmiyla itdi cilve çeşm-i ehl-i zâhirde
Hakikatde sevâd-ı biniş-i ehl-i Hüdâdır bu
- 7 Şifâ kaşdıyla nüş it şerbet-âsâ zemzem-i bâlın
Giriftârân-ı derd-i cürm ü ʿișyâna devâdır bu
- 8 Elüñ aç mültezimde kâse-i der-yüze-i feyz it
Der-i beyt-i Huda vü melceʿ-i şâh u gedâdır bu
- 9 Bu fırsat böyle kalmaz Neyliyâ birgün çıkar elden
Şarıl estâr-ı beyte devlet-i pâ-der-hevâdır bu

Mısr'da Kadem-i Nebî Olan Kaşra Dinilmiştir*

(...) ()

- 1 Eylemiş ʿarş ile hem-pâye bu kaşr-ı tarabı
intisâb-ı kadem-i pāk-i nebiyy-i ʿarabî
- 2 Bu şerefle n'bla tâc-ı ser-i büldân olsa
Belde-i Mısr'ıdır çün kadem-i pāk-i nebî
- 3 Bu şerefdür nazâr-ı ehl-i merâsimde dağı
Pest iden Mısr'a göre pâye-i Şâm u Halebî
- 4 Mısr'a bifiñ sâl muḳaddem cereyânı Nîl'in
Kadem-i ʿizzete yüz sürmek imiş hem sebebi

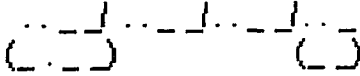
³ Tufeyl-i ABC : Tufeylî E

* A 4b, B 4a, C 5b, D 5a, E 4a, BC : ADE -

K A S İ D E L E R

1

Der Sitâyiş-i Tekye-i Hazret-i Mevlânâ ve Vâfı-ı ân
Cenâb-ı Kerâmet-pîrâ*

- 1 Habbezâ der-geh-i sultân-ı serîr-i ʻirfân
Ana kandîl-i harem olsa sezâ mihr-i cihân
- 2 Ayet-i şun-ı Hudâ Hazret-i Mevlânâ kim
Oldı her nutk-ı revân-perveri magz-ı Kurʻân
- 3 Tâc-ı Hürşid'e ider nâzufile püşânî
Hırka-püşâm virir atlas-ı çerhi erzân
- 4 Eylemez gerdiş-i gerdûna nigâh-ı râğbet
Asitânında olan şevkla bir kez gâltân
- 5 Görinen kâhkeşân şanma şebân-gâh-ı felek
Hıdmet-i der-gehine oldı kemer-bend-i miyân
- 6 Hâsret-i der-geh-i pâküfle eyâ mefhar-i Rûm
Dil-i pür-dâğım idi ney gibi dâ'im nâlân
- 7 Rüy-mâl-i harem-i der-geh-i ʻâlî-şânı
Lillahi'l-hamd naşîb itdi Cenâb-ı Yezdân
- 8 Kemterin çâker-i deryüze-ger-i feyzüfidür
Nigeh-i lufluña kıl Neyli-i zârı şâyân

* A 5a, B 5a, C 5b, D 6a, E 4b . Sitâyiş-i Tekye-i ABE : Sitâyiş-i Asitâne-i C, D -
3 nâzufile püşânî ABCD : nâzufile dürre püşân E

2

Mekke-i Mükerreme'de Asitâne-i Mevlânâ Vâsfinda Dinilmiştir*

.....|.....|.....
 (.....)

- 1 Habbezâ tekye-i firdevs-âsâ
Dil-i âarif gibi pür-şevk u şafâ
- 2 Tekye-i aşk u muhabbetdir bu
Genc-i esrâr-ı hakîkatdir bu
- 3 Külbe-i şohbet-i dervîşândır
Gülşen-i bi-bedel-i ırfândır
- 4 Çün ge türmez bunun erbâbı keder
Buna gam-nâk gelen şâd gider
- 5 Beyt-i Mevlâyâ olup hem-sâye
Şeref-i kurdan almış vâye
- 6 Nbla cerr-i şeref itse her bâr
Lâcerem kâfidedür cerr-i civâr
- 7 Oldı bir başka şeref bu câya
Nisbeti Hazret-i Mevlânâyâ
- 8 Halka itmiş kere m issi Mevlâ
Şiddet-i cerr-i hevâda mevâ
- 9 Buña beñzer kanı bir nüzhet-gâh
Her gören âşik ider eyvallâh
- 10 idüp âyîn-i semâ'ı icrâ
Oldı fevvâreleri şevk-efzâ
- 11 Cem' olup nâziki-i âb u hevâ
Oldılar rûha gıdâ câna şafâ

* A 5a, B 5a, C 5b, D 6b, E 4b ; C : Der Vâsfi Mevlevî-hâne-i Mekke-i Mükerreme Şerrefuhâ Allahu Teâlâ A, BDE -.

- 12 Abı kevserle idüp âmiziş
Tekye-i ırşka yolundan gelmiş
- 13 Revnakı olmuş anın Şeyh Sa'îd
Zevkını zevkını Hakk ide mezîd

3

**Merşiye-i Seyyid Feyzullah Efendi Eş-şehîdû 'Aleyhi
Raḥmetü'l-Mecîd***

... ..

- 1 Nedir bu vak'â-i tâkât-güdâz-ı hayret-zâ
Kim oldı vâkı'a-i Kerbelâ ile hem-tâ
- 2 Ne vak'adır bu ki mâtem-keşân-ı âl-i Betül
Bunuñla tâzeledi dâğ-ı ḥasreti ḥayfâ
- 3 Ne vak'adır bu ki a'îdâ-yı ḥânedân-ı Resûl
Bunuñla eyledi rûh-ı Yezîd'e bahş-ı şafâ
- 4 Ne vak'adır ki zuhûrıyla eyledi tecdîd
Libâs-ı mâtem-i âl-i 'abâyı ehl-i gazâ
- 5 Ne vak'â vâkı'a-i hayret-efken-i 'âlem
Ne vak'â mâtem-i şadr-ı güzîn-i bî-hem-tâ
- 6 O şadr-ı muhterem ü dîn-penâh-ı 'âlem kim
Harîm-i 'adli idi kehf-i me'men-i zu'afâ
- 7 Nihâl-i tayyibî'l-a'râk-ı bâğ-ı 'Adnânî
Bihîn sülâle-i pâkîze-i şeh-i Bathâ
- 8 Nizâm-ı 'âlem idi rûz u şeb heme kârı
Şalâh u dîn idi endîşesi şabâh u mesâ

* A 9a, B 5b, C 6a, D 7a, E 5a ; C : Merşiye Berây-ı Şeyhü'l-islâm-ı Şehîd-i
Merhûm es-Seyyid Feyzullah Efendi AE, B -
8 şalâh u dîn ABDE : şalâh-ı dîn C ; E'de bu mısra 9. beytin 2. mısraı ile yer
değiştirmiştir.

- 9 Cenâh-ı lutfına almışdı ehl-i ʿirfân
Hümâ-yı devlet idi ehl-i fazla ser-tâ-pâ
- 10 idüp zemîne revân hûn-ı nâ-hakkın elhakk
Yezîdîñ itdiler âyîn-i bâtilin-ı icrâ
- 11 Degil sezâ aña her nâ-revâ olursa n'bla
Kabâ-yı surh-ı şehâdet-şîʿâr-ı âl-i ʿabâ
- 12 ʿAcab mi çeşme-i hûn olsa dîde-i ʿâlem
Tokındı merdüm-i çeşm-i zamâna tîr-i kazâ
- 13 idüp ihâta o şîr-i künâm-ı ʿirfânı
Hezâr hûk-i kerihül-fiʿâl-i cehl ü şakâ
- 14 Ki oldı mâ-şadağ-ı hâli huffetül-ce nne
O deñlü itdiler ol zâta renciş ü izâ
- 15 Tamâm itdiler icrâ-yı resm-i Haccâcı
Virüp arâka-i hûnına huccet ü fetvâ
- 16 Bununı da hikmeti var çün dakâyık-ı hükmün
Ser-i evkât-ı umûr içre gizlemiş Mevlâ
- 17 Kelâm-ı tesliye-bahşâ-yı şümmül-emşeldir
Hemân netîce-i bürhân-ı dâniş-i ʿuqalâ
- 18 idüp şarîrini dem-sâz-ı nâle hâme-i fazl
Midâd yirine hûn-ı dilin akıtısa revâ
- 19 Ki şimdi maḥbere-i zillet içre kalmışdır
Hürâm-gâhı iken dest-i rağbet-i fuzalâ
- 20 Cerîde-i sabâğ-ı ʿilm ü rıķa-i ʿirfân
Yanup yakılssa bu nâr-ı taḥassür ile sezâ
- 21 Besân nüşâ-i takvîm-i sâl dîrine
Nazardan oldı fütâde ʿilimden oldı cüdâ

16 C nüshasında kelime "ser-i" şeklinde harekelennmiştir. Vezin yine de bozuktur.
18 dem-sâz-ı nâle ACDE : dem-sâz-ı nâme B

- 22 'Acab mi muntazır-ı rûz-ı re st-îz olsağ
Cezâ-yı haşmına dağı degil anıñ dünyâ
- 23 Turup maķâm-ı mücâzâta ser-be-ser 'âlem
O demde kim ola dîvân-ı 'adl-i rûz-ı cezâ
- 24 Gelüp mahall-i tazallumda tâki ol mazlüm
idince nâle ile cedd-i pâkine şekvâ
- 25 idüp hitâb o sultân-ı hitta-i levlâk
Didikde böyle mi olur meveddet-i kurbâ
- 26 Şafvet-i mahşeriyân mevc-îz-i dehşet olup
Gele o hâlet ile ihtirâza 'arş-ı Hudâ
- 27 Telâţun eyle yüp emvâc-ı kahr-ı Yezdâni
ide o fırkayı k'ar-ı cehenneme ilka
- 28 Bu zağma ol dem ider çâre merhem-i bihbûd
Bu derde ol dem olur miknet-i kabûl-i devâ
- 29 Ne çâre hükmi kazâya rızâdan özge gönül
Demidir ola küşâde hemân dü dest-i duâ
- 30 Bisât-ı cây-gehi sündüs ü setberk olup
Riyâz-ı cennet ola sîha menzil ü me'vâ
- 31 Nişân-ı nâveg-i nefrîn olup dil-i düşmeni
Kemend-i lânet ola tavk-ı gerden-ı arlâ

4

Der Medh-i Otağ-ı'Alî*

... / ... / ...

- 1 Te'âlallah zihî çetr-i mu'allâ
Otağ-ı dil-keş-i ferhunde-simâ

23 ola ACDE : şura B

24 tazallumda ACDE : tazalluma B

* D 19b, E 15b, DE : ABC -.

- 2 Hümâ yûn-lâle-i dil-cûy-ı hāmûn
Zihî eşküfte verd-i deşt ü şahrâ
- 3 Nukûşı şeh-per-i tâvûs-ı kudsî
Hümâ-yı evc-i izzet kendi gûyâ
- 4 Büründi sürh-ı sebzile sûtûm
Sütüde dilber-i mehzûn-ı raenâ
- 5 Tınâbı rişte-i hürşid-i enver
Sütûm zer kemerle oldu cevzâ
- 6 Ne mümkün eyleye Bihzâd u Mânî
Bunuñ resm-i dil-âvizin hüveydâ
- 7 Âdil olmaz buña nü h hayme-i çerh
Fezâ-yı izz ü rifatde huşuşâ
- 8 Şeref-bağş ola bu dil-keş otâğa
Cenâb-ı hazret-i düstür-ı vâlâ
- 9 O düstür-ı kerem-perver ki olmaz
Felek aña kemîne çetr-i yektâ
- 10 Semîm-i hulki reşk-i müşk-i ezfer
Nesîm-i lufti cân-bağş u dil-ârâ
- 11 Fürûğ-ı re'yi hürşid-i münevver
Zamîr-i pâki mir'ât-ı mücellâ
- 12 Kuruldıkça fezâ-yı âlem üzre
Tınâb-ı kudretile çetr-i hağrâ
- 13 Serîr-i devlet üzre izz ü câhîñ
Füzûn itsün hemîşe Hak te'âlâ

5

Der Vazf-ı Cennet-mekân Merhûm Sultân Muştafâ Hân*

— — — — —

- 1 Bârekallah iy cihânıñ Rüstem-i cenk-âveri
Bir gazâ itdün ki dil-şâd eyledün âlemleri
- 2 Zâhir oldı askerîñ ağâ-yı dîn ü devlete
Düşme niñ kendüye râci⁶ oldı fikr muzmanı
- 3 intikâm alduñ eadü-yı dînden ber-vefk-ı kâm
Eyledün hoş-nûd rûh-ı Hazret-i Peygamberi
- 4 Berk ü bâdı fetih u nuşretdir amñ bî-reyb ü şekk
Oldı tığñ bâğ-ı heycâmñ nihâl-i nevberi
- 5 Zülfikâr-âsâ dem-i heycâ o tığ-ı âbdâr
Eyledi icrâ-yı âyîn-i neberd-i Haydarı
- 6 Bâd-pâ-yı esbe pâ-mâl eyleyüp gösterdiler
Düşmene tûfân-ı rihı ehl-i dîniñ askeri
- 7 Çeşm-i bed-bîn-i eadü oldı şerbâ zir-i pâ
Bu tülüla görüp ol şâh-ı nigü-ahteri
- 8 Pâdişâh-ı mülk ü millet şâh-ı âlî-menzilet
Zîver-i dîhim-i devlet zîb-i taht-ı serveri
- 9 Ol şehensâh-ı muallâ-rütbe kim görmez sezâ
itmege İskender ü Dârâ'yı der-bân-ı deri
- 10 Hâmî-i âyîn-i dîn ü mâhî-i zulm ü fesâd
Sâlik-i râh-ı Sedâd u mâlik-i ins ü peri
- 11 Pâdişâhân-ı cihânıñ şehriyâr-ı kâмили
Ser-firâzân-ı zamâniñ server-i ser-defteri

* A 5b, B 6a, C 7a, D 8a, E 6a ; BC : ADE - .

7 zir-i pâ ABE : rîz-i ye⁸ CD

9 Ol ACD : O BE

- 12 Ya'nî Sultân Muştafâ hem-nâm-ı şâh-ı ıstıfâ
Sâye-i lutf-ı Hudâ mihr-i sipîhr-i serveri
- 13 Şad şeref-bahş-ı gürüh-ı pâdişâhân-ı selef
Düdmân-ı zümre-i 'Osmâniyânıñ mefharı
- 14 Bir devirde görmedi miğlini çeşm-i rûzgâr
Bunca demdir ki döner dölâb-ı çerhî çenberi
- 15 Tengdür bu 'arşa-yı pehnâ-yı 'âlem olmağa
Geşt-zâr-ı cüd u ihsân-ı şehe hırmen yeri
- 16 Her ne söz kim söyleye tedbîr-i devletde ide
Nüşa-i takdîrden güyâ ki nakl-i muştari
- 17 Dest-i ihsâm bilinmez kân mıdır deryâ mıdır
Muttaşıl bezl ü nişâr itdikce dürr ü gevheri
- 18 Şehsuvâr-ı 'arşa-i iclâl ü devlet kim olur
Nâf-i sümni-i esbi şâhân-ı cihâmın efseri
- 19 Bûy-ı hulkından mu'attardır meşâm-ı cân n'bla
Kılsa 'arz-ı bî-dimâğî şemme-i müşk ezferi
- 20 Hutbe-i vasfıñ okur her demde kilik-i hoş-nevâ
Câmi'-i endişeniñ olup hatîb-i minberi
- 21 Dûzaha olsa vezân bād-ı nesim-i lutfi ger
Bir gül-i gül-zâr-ı firdevs ola her bir aḡkeri
- 22 irse ammâ gül-şene yād-ı tef-i kahrıyla bād
Aḡker-i kül-ḡan gibi pür-tâb ola verd-i teri
- 23 Vâsf-ı şirini-i güftârından olup feyz-yâ b
Virme de ḡâme mezâka lezzet-i ney-şekkeri

14 çerhî ABCD : çerh E

15 Bu beyit E nüshasında 17. beyittir.

16 Bu beyit E nüshasında yoktur.

17 Bu beyit E nüshasında 15. beyittir.

18 Bu beyit E nüshasında 16. beyittir.

20 vasfıñ BCDE : vasfın A

- 24 Besdir ol şâhuñ çerâğ-ı fikri bezm-i ʿâleme
Yakmasun isterse gerdün şemʿ-i mihr-i hâveri
- 25 Kâm-bahşâ serverâ erbâb-ı ʿirfân-perverâ
iy cihân-ı ʿizz ü câhın dâver-i dâd-âveri
- 26 ʿArz-ı hâl-i bende-gâna ruşsat olursa eger
Eyleyim tebyîn ben de hâl-i zâr-ı mużtarı
- 27 Şehsüvârâ it kemâl erbâbına ʿatf u ʿinân
Destüñe oldı müsellem çün zimâm-ı serveri
- 28 El-amân iy dâd-bahş-ı derd-mendân el-amân
Bir nigâh-ı lutfâ şâyân kıl bu ʿabd-i kemteri
- 29 Menzile irdi tarîk-i ʿilmde ebnâ-yı cins
ʿilm ü fazl ile nigeş hem-pâ degilken ekşeri
- 30 Ben revâ mı böyle pâ-der-gil kalam meddâh iken
Sen gibi bir pâdişâh-ı ʿârif ü dâniş-veri
- 31 Eyledi mâlik beni gerdün-ı dün bir bahta kim
Cânib-i ikbâle itmez bir nigâh-ı kemteri
- 32 Olmuşiken bunc a dem üftâde-i çâh-ı belâ
itmedi bir şâhib-i himmet başa dest-âveri
- 33 Bâğ-ı dehrîñ böyledir âyın ü resmi muttaşıl
Kim nişân-ı seng-i cevri olur nihâl-i nevberi
- 34 Müdde ʿâmüñ olmazım işbâtına ʿâciz eger
Muciz-i nazmımla itsem dâvî-yi sihr-âveri
- 35 Bu kaşidem bir serâ-yı dil-küşâ-yı feyzdir
Şâhid-i şîrim anıñ bir şüh-ı hâne-perveri
- 36 Bes degil mi rûy-ı zerd ü nukre-i eşk-i teri
Hvâce-i bâzâr-ı ʿaşkıñ neylesün sîm ü zeri

- 37 Seyr idenler çeşm-i pür-nemde hayâl-i kâmetin
Tarf-ı cûda şandılar tâze nihâl-i 'ar'arı
- 38 Ziyet-i hâlini seyr it gerden-i berrâkda
Zîb-i kâfûr oldığın görmek dilerseñ 'anberi
- 39 Başı hoşdır rîze-i elmâs ile zağm-ı dilûñ
Şeb-nem ister gülşen-i 'aşkında lâbüd gülleri
- 40 Nev-şüküfte gonce-i bâğ-ı muhabbetdir sözüm
Ehl-i 'aşkıñ Neyliyâ olsa nbla zîb-i seri
- 41 Neyyir-i tabîm ki şem'î bezm-i ma'ândir nbla
Bir ziyâ-cüy-ı çerâğ-ı fikrim olsa enveri
- 42 Neyliyâ söz irdi pâyâna hemân şimden girü
Vaktidir eyle du'âya sîdkile dest-âveri
- 43 Her seher tâ kim livâ-yı mihr ile idüp zuhûr
Gâlib ola leşker-i şâma sipâh-ı hâveri
- 44 'izz ü devlet haşre dek olup rikâbında revân
Kanda 'azm eylerse olsun feth u nuşret rehberi

6

Der Sitâyîş-i Merhûm Şadr-ı Azam İbrâhîm Paşa*

..... / / /

- 1 Hudâvendâ dil-i şeydâ yine lutfuñla şâd oldı
Bu 'abd-i müstemende kand-i ihsânîñ mu'âd oldı
- 2 Hezâr-ı dil düğâh itdi nevâ-yı şükri şubh u şâm
Du dâmen gül-şen-i lutfuñda gül-çîn-i murâd oldı
- 3 Nbla kılsa mükerrer sükker-i şükriñ dil-i şeydâ
Dübâre lutf u ihsânîñla mesrûrû'l-fu'âd oldı

39 'aşkıñda A : 'aşkında BCDE

* A 7b, B 7b, C 8b, D 9b, E 7a ; Şadr-ı Azam BC : Vezîr-i Azam A, DE -

1 Hudâvendâ ABCD : Hudâvend E.

3 sükker-i şükriñ ADE : şükr-i sekrin B , şükr-i şükriñ C

- 4 Kime vaşf eylesün zâtın keremle hâme eâlemde
Ki luţfîn ser-be-ser meşhûd-ı âhâd-ı eibâd oldu
- 5 Lisânü'l-gayb olup Vaşşâf-ı hazret bezm-i câhiñda
Bu eüvnânü'ş-şerefle nâmüñ iclâliyle yâd oldu
- 6 Yeminü'd-devle rüknü'l-mülk şadr-ı Aşaf-istiklâl
Ki re'yy-i ğurre-i pişâni-i rüşd ü sedâd oldu
- 7 Aristü-dâniş İskender-ezîmet Bermeki-himmet
Ki eahd-i devlet ü câhı zamân-ı eadl ü dâd oldu
- 8 Müşir-i bi-müdüni muhterem dâmâd-ı Sultânî
Ki evşâf-ı güzini eadd ü ihşâdan ziyâd oldu
- 9 Vezir-i aşam İbrâhîm Pâşâ-yı kerem-ver ki
Kudümü şadr-ı câha bâ'eş-i emn-i bilâd oldu
- 10 Hümâyün maqdemiyile oldu emn-âbâd bir demde
Cihân kim bir zamân şuriş-geh-i şerr ü fesâd oldu
- 11 Benân-ı re'yyine sehl eyledi tevfiķ-i Yezdânî
Her emr-i şa'bi kim eslâfına ğart-ı katâd oldu
- 12 O şadr-ı müşteri kadruñ münevver re'yy-i bâriki
Hilâl-âsâ şikest-i devlete simin-kenâd oldu
- 13 Şenâ-yı cüd u in'eâmıyyla heft iklim mâ-lâ-mâl
Binâ-yı kadr ü şanı bir ter-i seb'e-i şedâd oldu
- 14 Şemim-i tayyib ahlâkı güzâr itdigi aķtârıñ
Ser-â-pâ ğâk ü âbı ğayret-i müşk ü zebâd oldu
- 15 Semend-i şuhınıñ pişâni-i devlet-nişânında
Şabâhü'l-ğayrı reşk-efzâ-yı nür-ı bâm-dâd oldu
- 16 Olup hem-nâm-ı İbrâhîm virdi isminiñ ğükmin
Göñüller Ka'besin yapmağla nâm-ı pâki yâd oldu

15 nişânında AC : nişânında BD, nişânında E

16 yapmağla BCDE : yapmağla A

- 17 Felek rüy-ı mahabbet gösterüp erbâb-ı ʿirfâna
Şafâ-yı tabî teʿşîriyle mirʾât-ı vidâd oldu
- 18 Hüdivâ dâʿi-i dirine idi Neyli-i kemter
Zamân-ı devlet ü câhînda ol da ber-murâd oldu
- 19 ʿUtârid müsterî çıktı virüp nakd-i Şüreyyâyı
Kumâş-ı nazmı kim tamğa-yı vaşfîla mezâd oldu
- 20 Güzide matlaʿ-ı lutfuñ gibi ol ʿabd-i nâçize
Duʿâ-yı devletiñle nazm-ı vaşfîñ müstezâd oldu
- 21 Hüdâ ikbâl ü ʿizz ü kadr ü câhîñ ber-devâm itsün
O hengâme degin kim diye ler yevm-i tenâd oldu

7

**Der Menkabet-i Şeyhül-islâm Şehîd-i Merhûm Es-seyyid
Feyzullah Efendi***

--- / --- / --- / ---

- 1 Yine ʿahd-i kerem hengâm-ı feyz-i lutf u ihsândır
Zamâne bu zamâne dem bu dem devrân bu devrândır
- 2 Ne devrân her dil-i derd-âşinâ mâne nde-i deryâ
Nesim-i şevkîla bu demde c üşân u hurüşândır
- 3 Ne devrân nev-bahâr-ı feyz-i ümmîd ü emânî kim
Derûn-ı hâtır-ı erbâb-ı dil gül gibi handândır
- 4 Zihî devr-i tarab kim her dil-i nâ-dîde makşûdın
Yine rüy-ı emel mirʾât-ı bahtında nümâyândır
- 5 Zihî vakt-i şafâ hengâm-ı feyz-i şâd-mânî kim
Zamân-ı ʿadl ü dâd-ı dâver-i ferhunde-ʿünvândır
- 6 Ne dâver gevher-i nâ-yâb-ı ikbâl ü cihân-dârî
Ne gevher ʿizzet ü iclâl ü câh u devlete kândır

20 devletiñle ABDE : devletiñde C

* A 8a, B 8a, C 9a, D 10a, E 7b. A : Der Sitâyiş-i Merhûm Şeyhül-islâm es-seyyid Feyzullah Efendi C, BDE -.

- 7 Zahir-i dîn ü devlet mültecâ-yı mülket ü millet
Medâr-ı ʿizzet ü rifʿat cihân-ı şevket ü şandır
- 8 Zihî bâzâr-ı germ-â-germ-i erbâb-ı dil ü dâniş
Ki hengâm-ı revâc-ı kâle-i kemyâb-ı ʿirfândır
- 9 Hüdîv-i ʿâlem-ârâ kâim-kâr-ı mesned-i vâlâ
Şadır-pîrâ-yı fetvâ hûvâce-i şâh-ı cihân-bândır
- 10 Cenâb-ı kuṭb-ı ʿirfân hazret-i ʿallâme-i devrân
Ki ṭabʿ-ı ibn-i Hâcib der-ge h-i fazlında der-bândır
- 11 Yed-i beyzâ-yı lutf u cüdü evc-i himmetiñ mâhı
Münîr-i reʿyi burc-ı devlete hürşîd-i raḥşândır
- 12 Kemîne rîzesiniñ âsitâm efser-i şâhân
Gubâr-ı der-gehi kuḥl-i cilâ-yı çeşm-i ʿayândır
- 13 Cihân-ı cüd-i ihşân ser-firâz-ı ʿarşâ-i devrân
Şipîhr-i fazl u ʿirfân ʿâlim-i takvâ vü ikândır
- 14 Yegâne dâver-i hikmet-şiʿâr-ı bî-müddânî kim
Hakîm-i reʿyi fehm-âmûz-ı Eflâtûn-ı Yünândır
- 15 Gül-i âl-i risâlet server-i sebz-i siyâdet kim
Çemen-pîrâ-yı bâğ-ı düd-mân-ı nesl-i ʿAdnândır
- 16 Sütûn-ı câhına hayme kıbâb-ı atlas-ı gerdûn
Hâdeng-i hükmine menzil verâ-yı hadd-i imkândır
- 17 Hüner lutf-ı beyân-ı ṭabʿ-ı pâk-i şühuna meftûn
Hîred hüsn-i cemâl-i hulķına şeydâ vü hayrândır
- 18 ʿAceb mi ḥaste-diller çâre-cüyân olsalar dâʿim
Der-i lutfında kim dâr ü ş- şifâ-yı derd-mendândır
- 19 Şafâ-yı ṭabʿ-ı pâki gıbṭa-fermâ-yı dil-i hürşîd
Zülâl-i meşrebi gayret-fezâ-yı âb-ı hayvândır

- 20 N'ola sırâb-sâz-ı teşne-gân-ı âb-ı lutf olsa
Elinde hâme bir mizâb-ı feyz-i cüd u ihsândır
- 21 Penâh-ı çâre-sâzâ kâim-bahşâ ma'de let-kârâ
Ki dergâh-ıñ melâz u mültecâ-yı dâd-ı h'vâhândır
- 22 "Aceb mi 'arz-ı hâl-i bende-gâna olmasa hâcet
Ki 'ilmin şâmil-i ahvâl-i râz-ı müstemendândır
- 23 Suhan buldı kararın iy dil âgâz-ı duâ eyle
Duâ kim kudsiyân ye k-ser aña âmîn-gü yândır
- 24 Ola hem-vâre zâtı mazhar-ı eltâf-ı Yezdâni
Vücûd-ı tâ cihâne mahz-ı feyz-i lutf u ihsândır

8

**Der Menkabet-i Es-seyyid Feyzullah Efendi-zâde
Merhûm Es-seyyid İbrâhîm Efendi***

... ..

- 1 Görenler ol büt-i ravnâda bu hüsn-i Hudâ-dâdı
İderler levh-i hâtırdan sûtüde nakş-ı Behzâdı
- 2 Harâb e yler o şühûñ bir nigâh-ı 'işve-perdâzı
Ne deflü hâne-i sâman-ıñ olsa saht bünyâdı
- 3 Hürâm-endâz olup iy nahl-ı nâzım taraf-ı gül-zâra
Esir-i cilve-i ref'târ-ıñ eyle serv-i âzâdı
- 4 Sırışki oldu çün hem-zâd-ı tıfl-ı merdüm-i dîde
Niçe terk itsün 'eşik eşk-i çeşm-i girye-mu'âdı
- 5 Olup seng-i cefây-ı ber-taraf-sâz-ı reh-i a'dâ
Dil-i nâ-şâd-ıma e yler havâle dest-i bî-dâdı
- 6 Bu âb u tâbı Ne yil bulmaz idi gevher-i nazm-ıñ
Eger feyz-i şenâ-yı dâver-ıñ olmasa imdâdı

* A 9b, B 8b, C 10a, D 11a, E 8a . A : Gazel-i Müzeyyel Der Sitâyış-i Merhûm Seyyid İbrâhîm Efendi C, BDE .

- 7 Cenâb-ı hâcî-i şeh-zâde İbrâhîm Efe ndi kim
Müsellemdir o zât-ı kâ m-kâre resm-i üstâdı
- 8 Zülâl-ı feyz-i lutf ile sirişte tıynet-i hulki
Kemâl ü fazlıla âmîhte tab'ı kerem-zâdı
- 9 Edâ-yı nazm-ı rûh-efzâsına nisbet o zî-şâmî
Hırâş-ı cândır ancak lehce-i Rûhî-i Bağdâdı
- 10 Cemâl-i şâhid-i pâkîze-i nazm-ı dil-âvîzi
Ferâmûş itdirir hüsni bütân-ı şüh-ı nev-şâdı
- 11 Hudâvendâ benim ol dâ'î-i dîrîne kim dâ'im
Du'âdır devlet ü ikbâlîfe şıdkîle mu'âdı
- 12 Hevâ-yı vaşîfî ile cûş-ı bahır-ı tab'ımı seyr it
Olursa ger nesîm-i hinmetiñ tahrikime bâdı
- 13 Olup zât-ı şerîfi dâ'imâ şavn-ı ilâhîde
Ola ma'mûr dâ'im hânedân-ı devlet âbâdı

9

Kaşıde-i Nakışa Der Medh-i Feyzullahe'l-Merhûm*

---/---/---/---

- 1 Te'âlallah zihî feyz-i nesîm-i lutf-ı Yezdânî
Getürdi cûşa deryâ-veş derûn-ı müstemendânî
- 2 Ne feyz ebr-i çemen-zîb-i gülistân-ı emânî kim
Behişt-âsâ müzeyyen kıldı gül-zâr-ı dil ü câm
- 3 Ne feyz âyîne-i şüret-nümâ-yı feth ü nuşret kim
Olur şevk-ı temâşâsında hayrân 'akl-ı insânî
- 4 Ne şevk iksîr-i devlet kim zebân-ı tab'ı dürpâşım
Medîh-i dâver-i devr ü zamânîñ itdi şâyâm
- 5 Serîr-i 'ilm ü 'irfânîñ cihân-ârâ şehenzâhı

* A 8b, B 9a, C 10b, D 11b, E8b . C : Der Medh-i Şehîd-i Merhûm Es-seyyid Feyzullah Efe ndi A . BCD - .

- Cihân-ı feyz ü lutfuñ dâver-i ferhunde ʿünvânı
- 6 Şeref-bahş-ı şadâret iftihâr-ı mülket ü millet
Müzeyyen-sâz-ı devlet mahz-ı feyz-i lutf-ı Rabbânî
- 7 Cenâb-ı hâc-e-i şâh-ı cihân müftî-i devrân kim
Vücûdıyla hayât-ı tâze buldı mülk-i ʿOsmânî
- 8 Yegâne şâh-ı vâlâ-rütbe-i iklim-i dâniş kim
Der-i fazlında bulmaz ibn-i Hâcib kâdr-i der-bânî

10

Kaşıde Der Sitâyiş-i Nu'mân Paşa-zâde Ahmed Paşa*

- 1 Zihî tevfiğ-i Hakk âşâr-ı feyz-i lutf-ı Rabbânî
Hoşâ rey-i hümâyün u hüceste-hüküm-i hâkânî
- 2 Olup ʿâlemde çün kim cây-be-cây şür u şagab peydâ
Nizâm-ı mülk-i millet oldı pes maksûd-ı sultânî
- 3 Vezîr-i azam-ı Aşaf-nazîrin eyleyüp irsâl
Rikâbe c â-nişîn oldı aña bir Aşaf-ı şânî
- 4 Ne Aşaf kim şehinşâh-ı Süleymân-kâdr-i zî-şânîñ
ʿAdâlet ile oldı revnak-ı eyvân-ı dîvânı
- 5 Vezîr-i maʿdelet-kâr u semiyî-i Ahmed-i Muhtâr
Müşîr-i mekremet-girdâr-ı şadr-ârâ-yı ʿOsmânî
- 6 Vezîr ibn-i-vezîr ü şadr-ı nigû-kâr-ı kişver-gîr
Ki kılmış hıttâ-i câha zamîme mülk-i ʿirfânı
- 7 Olup şânında sırruñ-veled-i zahîr o mîzâlıñ
Nümâyân oldı e tvârında hep âşâr-ı Nu'mânî

5 feyz ü lutfuñ ABDE : feyz-i lutfuñ C

* A 10a, B 9a, C 11a, D 12a, E 9a . BC : Der Sitâyiş-i Nu'mân Paşa-zâde Vezîr-i Mükerrrem Ahmed Paşa A, Berây-ı Nu'mân Paşa-zâde Ahmed Paşa D, Kaşıde Der Sitâyiş-i Ahmed Paşa Nu'mân Paşa-zâde E .

3,4 C'de 3. beytin 2. ile 4. beytin ilk mısraı yoktur.

- 8 Eben sancedd hüner-ver şadr-ı bî-hemtâ-yı emced kim
Felâtûn re'yini görse olurdu deng ü hayrânı
- 9 Sipihr-i devletiñ tâ bende mâh-ı âlem-efrûzı
Cihân-ı ilm ü irfâmñ dirahşân mihr-i tâbânı
- 10 Kitâb u sünnet olmış ana düstürü'l-âmel hakkâ
O düstür-ı cihândır dâver-i dîn-dâr-ı Hakkânî
- 11 Ne te'şîr-i diyânetdür ki yümn-i âhd-i ikbâli
İdüp ilhâd u rifza cümle tâ'ib ehl-i Irânı
- 12 Şeh-i İrân dahı der-gâh-ı câha eyledi i'lâm
Ki nâ-ğak mezheb-i bâtıldan idüp rüy-gerdâni
- 13 Taleb-kâr oldu iki âlim-i kâmil bu devletden
Ki taşhîh ide İrân ehline erkân-ı İmânı
- 14 Bu güne bir peyâm-ı şevk-bahşâ-yı ferah-güster
Dahı kar' itmedi bir âşırda sem'î dil ü cânı
- 15 Fezâ-yı vâsına olmaz nihâyet haşre dek Neylî
O vâdide ne deñlü eyler iseñ hâme-cumbânî
- 16 Duâ-yı devlet ü ikbâline şarf eyle evkâtıñ
Duâ kim cilve-gâhı ola zıll-ı ârş-ı rahmânî
- 17 Saâdele olup mesned-nişân-ı izzet ü iclâl
Ola dâ'im revân âlemde hükmi-emr ü fermânı
- 18 Olup sıhhatle şadr-ârâ-yı devlet ol melek-ğazlet
Kârlı-ı mecliz-ı ikbâli olsun âvân-ı Rabbânî

10 Kitâb ü sünnet AC : Kitâb-ı sünnet BDE

13 âlim-i kâmil ABDE : âlim ü kâmil

17 hükmi-emr AB : hükmi ü emr CDE

Kaşide Der Vâsıf-ı Vezîr-i A'zam Merhûm Baltacı Mehmed Paşa*

() ()

- 1 Habbe zâ 'ahd-i mübârek dem-i ferhunde-ka dem
Oldı gül-zâr-ı cihân reşk-i çemen-zâr-ı İrem
- 2 Eyledi dehre yine 'ahd-i meserret 'avdet
Oldı diller yine şad şevkle şad u hurrem
- 3 Oldı le b-rîz sürür ile cihân ser-tâ-ser
N'bla ârâma mahall bulmasa bir güşede gam
- 4 Sükker-i şükr-i enâm olsa mükerrer ne 'aceb
Aşaf-ı 'ahd yine oldı vezîr-i a'zam
- 5 Aşaf-ı kâmil-i Cem-rütbe Mehemmed Paşa
Ki der-i devletidir ma'rîz-ı hâcât-ı ünem
- 6 Kâdr-dân-ı 'ulemâ dâd-penâh-ı fukarâ
Dest-gîr-i zu'afâ lücce-i bî-ka'îr-ı kerem
- 7 Mesned-i mekremete şadr-ı sütüde-evşâf
Kışver-i 'âtıfete dâver-i ferhunde-şiyem
- 8 Zerre-i mekre meti reşk-i derûn-ı hürşîd
Katre-i 'âtıfeti dâg-ı dil ü sine-i yem
- 9 O müsellemeğer-i 'izz ü 'alâ kim olamaz
Kaşr-ı iclâline nüh pâye-i gerdün süllem
- 10 Dîde-i hıfzı nigâh eylese pervâneye ger
Şem'e dâmânın fânüs ide bâd esdigi dem
- 11 'Ahd-i lutfunda o zî-şân-ı mekârim-kârîñ
Cây-ı ârâm-ı sitem oldı hemân künc-i 'adem

* A 6b, B 9b, C 11b, D 13a, E 9b . BE : kaşide A - , merhûm C - , Berây-ı Baltacı Mehmed Paşa D

- 12 Aşafâ bahr-kefâ dâver-i Dârâ-sipehâ
İy meh-i burc-ı şeref mihr-i dirahşân-ı kerem
- 13 Sensin ol çâre-res-i derd-i dil-i şeydâ kim
Kemte rîn lutfuñ olur zaḥm-ı derûna merhem
- 14 Nbla kim katre-i ihsâmñ idersem me'mül
Lücce-i âtîfetiñden seniñ iy bahr-ı himem
- 15 Menem ol bî-kes ü bî-çâre ki her demde baña
Künc-i miñnetde ğam u derd ü belâdır hem-dem
- 16 Eyleyüp dür beni maḥlab vü me'mülümden
Beni şâd eylemedi ḥâşılı bu baḥt-ı dijem
- 17 Oynadı gerçi nice şu'bede-i gün-a-gün
Lîk güldürmedi ben bî-kes ü zârı bir dem
- 18 Besdür iy dil bu kadar ḥâlini iclâm hemân
İrdi enc âma suḥan şimdi du'â oldu ehem
- 19 Tâ ki teşrîfi ile şadra bir ehl-i keremiñ
Eyleye lutf-ı Ḥudâ dilleri şâd u ḥurrem
- 20 Şem'î zâtın ide Hakk bâd-ı ḥatâdan maḥfûz
Eyleye düşmenin üftâde-i girdâb-ı elem
- 21 Devlet ü 'ömri olup rûz-be-rûz efzûn-ter
Câh u iḳbâli ola hem mütezâyid her dem

12

**Kaşide Der Vaşf-ı Vezîr-i A'zam Şehîd 'Alî Paşa
Raḥimehullah***

- 1 Yine ahkâmın icrâ kılmğa nevrûz-ı sultânî
Cemende eyledi tertîb-i dîvân-ı gülistânî

14 himem ABDE : kerem C

18 ḥâliñi A : ḥâlini BCDE

20 zâtın A : zâtıñ BCDE; düşmenin A : düşmeniñ BCDE

* A 7a, B 10a, C 12a, D 13b, E 10a . C : raḥimehullah BE -, Der Menkabet-i
Vezîr-i A'zam Merhûm 'Alî Paşa-yı Şehîd A, Şehîd 'Ali Paşaya D .

- 2 İder şad-perde-i nâz içre gonce hândesin nihân
Hezâr-ı zârûñ ammâ perde-bîrûn oldı efgânu
- 3 Degildir rûy-gerdân keşret-i feryâd u zârından
Hezârından biñ olsa yüz çevirmez verd-i hândânu
- 4 Çırâgân eylediler makdem-i sultân-ı nevrûza
Gül ile lâle gül-zârın olup şem'î fûrûzânı
- 5 Meger bir servûñ oldı bî-karâr-ı bâde-i aşkı
Degül beyhüde cüy-ı gülşeniñ mestâne cevânı
- 6 Budur erbâb-ı tabîñ re'yi her dem bâğ-ı âlemde
İderler vaşf-ı rengin-i bahâra hâme-cunbânı
- 7 Velî şimdi budur şâye ste kim vaşf ideler dâ'im
Bahâr-ı 'ahd-i 'adl-i Aşafîñ olup şenâ-ğvânı
- 8 Bahâr-ı âlemiñ ezhâr-ı gün-â-günü var ancak
Bahâr-ı 'ahdidir izhâr iden ezmâr-ı ihsânı
- 9 Şifâ-yı şadr-ı devlet pâk-fıtrat Bû 'Alî-hikmet
Mühim-sâz-ı şerî'at hâmi-i kânûn-ı 'Osmânî
- 10 Cenâb-ı şadr-ı azam dâver-i dâniş-ver-i ekrem
Müşîr-i muhterem revnağ-fezâ-yı mülk-i hâkânî
- 11 Bir ism-i bî-müsemnâ idi şimdi şâhibin buldı
Nbla kesb-i şeref kılsa Nizâmü'l-mülk 'ünvânı
- 12 Yed-i tülâ-yı 'ilm ü fazlına şâhid bu besdür kim
Şipihre eyledi peyveste kâdr-i ehl-i 'irfânı
- 13 Olup tâbende nûr-ı 'adli aktâr-ı memâlikde
Cihâm çeşm-i erbâb-ı kemâle kıldı nûrânı
- 14 Bu 'aşr için dimiş güyâ bu beyt-i pâk-mazmûnu
Hudâ şâd ide dâ'im rûh-ı Bâkî-i suhan-dânı

- 15 "Metâ-ı mærifet geldi revâcın buldıǵı demler
Zer-e fşân eylesün nergisler evrâķ-ı gülistâm ,
- 16 Hudâvendâ mişâl-i deşt-i ümmîd-i heves-kârân
Bulunmaz sâha-i evşâfınıñ hiç hadd ü pâyâm
- 17 Sezâdır 'aciz-âne 'arz-hâl-i bendeñi güş it
Niğâh-ı şefkat-i ihsânıña kıl anı erzânî
- 18 Benim ol bî-nevâ-yı zâr u ser-gerdân-ı kem vâye
Ki mir'ât-ı cihânda görmedim hiç rüy-ı sâmânı
- 19 Rehâ-yâb olmadım ben teng-destiden daǵı ammâ
Semend-i tabım aldı sâha-i pehnâ-yı 'irfânı
- 20 Lisân-ı hâşş-ı vâdî-i 'Arabda şi'r-güy olsam
Cevâd-ı hâmem eyler esb-i Tâzî gibi cevânı
- 21 Ger itsem Şâbit-i merhûma tarz-ı şi'rde taklîd
Hemân Şâbit şanur güş eyleyenler dehrde anı
- 22 Duâ-yı devlet ü câhile hatm it nüşâ-i vaşfın
Ki şıdkile ola kerrübiyân âmîn-güyânî
- 23 İdüp her dem fûrüzân şem'-i kâdrin bezm-i 'âlemde
Hudâ ol şem'eden kılsun münevver bu nüh evvânı

13

Der Vaşf-ı Kaşr-ı Bî-hemtâ Kapudân Muştafâ Paşa*

- 1 Hoşâ ferhunde-manzar kaşr-ı dil-cü gurfe-i ğarrâ
Kalur görse te mâşâsında hayrân dîde-i hürâ
- 2 Ne kaşr-ı dil-güşâ bir beyt-i ma'mûr-ı dü-bâlâ kim
Nümâyândır zemîninden cihân-ı şüret ü ma'nâ
- 3 Degil 'aks-i felek nisbetle bu kaşr-ı mu'allâya

* A 10b, B 11a, C 13a, D 14b, E 10b . A : Kaşide Der Vaşf-ı Kapudân Muştafâ Paşa B , Der Vaşf-ı Kapudân Muştafâ Paşa C , Kaşide Der Vaşf-ı Kapudân-ı Deryâ Muştafâ Paşa E , D -

- B ün-i yemde görünür revzeninden sâlem-i bâlâ
- 4 Olur feyz-i hevâ-yı dil-keşinden râst-bîn elbet
N'ola görmezse sâha dîde-i şhvel dahı hem-tâ
- 5 Meh-i nev şanma tutmuş sâha gerdün zîrden güşın
Leb-i bâm-ı peyâm-ı 'arşı bâlâdan olup güyâ
- 6 Mişâl-i zülf-i dilber turre-i dil-cûsına yekser
Cihân dil-beste cân meftûn nazar vâlih hıred şeydâ
- 7 Hezâr ikbâlile olsa sezâ tâc-ı ser-i fağfür
Şükûfe-zârına tarh olunan her çinî-i zîbâ
- 8 Miyân-ı lâle-zârında görelden hancer-i la'lin
Sipihri ârzü-yı zahmı itdi sîne ser-tâ-pâ
- 9 Gümüş âyine-dân ferş-i ruḥâmı çârsüyunda
İçinde âb-ı nâb-ı havzı bir mir'ât-ı bî-hem tâ
- 10 Şu dîbâsı eteklikle döner bir şüh rakkâşe
Miyân-ı havzdan fevâreler oldukca şevk-efzâ
- 11 'Acab mi nâmu gülzâr-ı vefâ olsa hakikatde
İder her bende-i nâ-kâm kâmin anda istîfâ
- 12 N'ola olsa berâber kadr ü şâmı çerḥ-ı çârumla
Ki şadr-ârâsıdır ol neyyir-i iclâl rûh-âsâ
- 13 Vezîr-i bî-müdâni revnak-ı câh-ı kapudâni
Şeref-pîrâ-yı şadr-ı kâmrâni Muştafâ Pâşâ
- 14 Müsellem dâver-i fermân-revâ-yı mülk-i dâniyi
Mükerrem şîhr-i dâmâd-ı şehinşâh-ı cihân-ârâ
- 15 Temîme bâzû-yı ikbâline şad-nüşa-i 'irfân
Zamîme mülket-i iclâline biñ kişver-i mâ'nâ
- 16 Hudâvend-i mümecced ced-be-ced düstür-ı emced kim
Gulâm-ı dergehidir 'izz ü devlet irşle hakkâ
- 17 Mişâl-i gevher-i yektâ du'â-yı ömr ü ikbâli

Ola tāk-ı kabûle Neyliyâ âvîze-i ra'nâ

- 18 Hemîşe dest-gâh-ı mekremetde ber-devâm olsun
Hudâ hem-vâre kaşr-ı izz ü câhın eylesün ber-pâ

14

‘İydiyye-i Müzeyyel bâ-Vaşf-ı Merhûm Kapudân Muştafâ Paşa*

- 1 Makdem-i ‘ıyd ile bî-ârâm olup mâh-ı sıyâm
Kâmet-i ham-geştesiyle kıldı tevdî-i enâm
- 2 Bâng-i kûs-ı ‘ıyd oldu gûşına kûs-ı rahîl
Kalmayup bir dem karârı itdi âheng-i kıyâm
- 3 Mîz-bânânın ider gitdikde seyr-i h’ân-ı ‘ıyd
Böyle bir zayf-ı kerîmîñ kâdrini bilsün kirâm
- 4 Gitdi bîm-i izdihâm ile reh-i yek-sâleye
Bir gün evvel eylesün tebrîk-i ‘ıyd-ı hâşş u ‘âmm
- 5 Gusşa-i devri-i bezm-i dâverî bükmiş belin
Şubh-dem gördük hamîde-kadd ile eyler hırâm
- 6 Dâver-i şâhib-me‘âşir iftihâr-ı rûz-gâr
Şâhib-i Aşâf-mefâhir mâye-i fahr-ı enâm
- 7 Muştafâ Pâşâ-yı tevkî‘î ki feyz-i kilkidir
Cebhe-i menşûr-ı câha vâye-bahş-ı zîb-i tām
- 8 Gelse tuğrâ-yı harîm-i fazlına şâ yestedir
Ketm idüp lâmiyyesini kâmetin eyleser lâm
- 9 Muşhaf-ı medh ü şenâsı hatm olunmaz Neyliyâ
Kıl hemân da‘vât-ı hayriyye ile miskü'l-‘hitâm
- 10 Şâmı şâm-ı rûze vü her şubhı şubh-ı ‘ıyd olup
‘ıyd u Kâdr ola sa‘âdetle aña her şubh u şâm

* A 11a, B 11b, C 13b, D 15a, E 11a . A : Der Vaşf-ı Merhûm Kapudân Muştafâ Paşa B , Der Vaşf-ı Vezîr-i Mezbûr C , Der Vaşf-ı Merhûm Kapudân-ı Deryâ Muştafâ Paşa E , D - .

15

Gazel-i Müzeyyel Der Vaşf-ı Mezkûr Muştafâ Paşa*

--- / --- / --- / ---

- 1 Hemîşe lâm-ı zülfi meşk ider tuğrâ-yı garrâyı
Sebak virmiş meger lâmiyyesinde n aña tuğrâyı
- 2 Çeker tuğrâ-yı menşür-ı cemâle gamzeden şemşir
Şeh-i hüsnüm gözine kesdirir uşşâk-ı şeydâyı
- 3 Nişân-âsâ tağıtmuş turesin levh-i ce bîn üzre
Berât-ı hüsnî tevkiâe düşürmiş şimdi sevdâyı
- 4 Dil-i uşşâkı ihzâra meger tuğrâ-yı fermândır
Hat u zülfi o fettâmîñ çıkardı başa davâyı
- 5 Kelef şamma utârid şafha-i mâh üzre iy Neyli
Mişâlin meşk idüp resm eylemiş tuğrâ-yı pâşâyı
- 6 Cenâb-ı Muştafâ Pâşâ-yı tuğrâ-yı me'âşir kim
Fezâ-yı câhına olmuş zamîme mülk-i dâniyi
- 7 Kemân-ı Rüste m-âsâ çe kmege kâdir degil kimse
Menâşir üzre tîr-i hâmesi çekdigi tuğrâyı
- 8 Nüvâziş-nâme-i luţfiyla cân-bağş olmada her dem
Mesih-âsâ bilür ressam-ı kilki resm-i ihyâyı
- 9 Nişân-ı câhına ins ü perî münkâd olup dâ'im
Müşahhar eyleye mühr-i Süleymân gibi dünyâyı

* A 11b, B 11b, C 14a, D 15b, E 11b, C : Gazel-i Müzeyyel Bâ-medh-i Merhûm Kapudân Paşa A, Der Vaşf-ı Merhûm Kapudân Muştafâ Paşa B, Gazel-i Müzeyyel Der Vaşf-ı Merhûm Kapudân-ı Deryâ Muştafâ Paşa Rahimehullah E, D -

16

Gazel-i Müzeyyel Bâ Esâmî-i Lâle Der Vaşf-ı Vezîr-i Mezkûr*

- 1 Göñülde şevk-ı vuslat dîdede rûy-ı nigâr olsa
Çırâgân vakti gelse faşl-ı seyr-i lâle-zâr olsa
- 2 Yine bir nâz-perver şeh-levend ister göñül ammâ
Hat-ı nevle beyâz-ı gerdeni şubh-ı bahâr olsa
- 3 Vahîd olsa dür-i yektâ gibi hüsn-i ser-âmedle
Dil-ârâ dil-firîb ü dil-nüvâz u dil-küşâ olsa
- 4 Şafak-püş oldu zann itse gören hürşîd-i rahşânı
Turuncî câme ile reşk-i mihr-i tâb-dâr olsa
- 5 Sîrâc-âsâ olup mirâat-ı ruḥ-sârı fûrûzende
Çerâg-ı hüsnî ile gül-şen-i dil şu'le-dâr olsa
- 6 Görüp dâg-ı kebûdum lâciverdî lâle şevkıyle
O gül-ruḥsâr gelse sîneme zîb-i kenâr olsa
- 7 Sinân-ı gamze dönse nîze-i gül-güna her zaḥmı
Mişâl-i ḥancer-i la'lin dilde yâdigâr olsa
- 8 Bahâr u lâle vaşfı şimdi bî-hengâmdır Neylî
Ne deñlü gerçi vaktinde sezâ-yı itibâr olsa
- 9 Tek ü püy-ı dile bir gülşen-i feyz olsa âlemde
Olup dâ'im şükûfte gülleri her dem bahâr olsa
- 10 Nihâl-i ḥâmeye ya'nî olursa cilve-gâh-ı feyz
Cemen-zâr-ı şenâ-yı Aşaf-ı 'âlî-tebâr olsa
- 11 Vezîr-i bî-müdânî revnaḥ-ı câh-ı kapudânî
Ki şâyân zevrak-ı iclâli gerdün-itibâr olsa

* A 11b, B 12a, C 14a, D 16a, E 11b, C : Gazel-i Müzeyyel Bâ-medh-i Merhûm Kapudân Mustafâ Paşa A, Gazel-i Müzeyyel Der Medh-i Merhûm Kapudân Mustafâ Paşa B, Gazel-i Müzeyyel Der Medh-i Merhûm Kapudân-ı Deryâ Mustafâ Paşa E, D - 10 ḥâmeye ya'nî CDE : ḥâme-i ma'nî AB

- 12 Cenâb-ı Muştafâ Pâşâ-yı zî-şân kim vefâ itmez
Nevâ-perdâz-ı gül-zâr-ı genâsı şad-hezâr olsa
- 13 Yem-i mecd ü me'âlî kim sezâ eyyâm-ı iqbâli
Mişâl-i ıkd-ı gevher-zîb-i tâc-ı rûzgâr olsa
- 14 Bülend-ıqbâl-i devrân kim olur şâhib-ser ü sâmân
Nigâh-ı himmetinden bir kemîne behre-dâr olsa
- 15 Hemîşe neyyir-i iclâli reşk-i mihr ü mâh olsun
Budur Hağdan duâmuz her ne dem leyl ü nehâr olsa

17

**Ramazâniyye-i Müzeyyel Bâ-medh-i Merhûm Kapudân
Muştafâ Paşa***

- 1 Rûzenîñ zâfım inkâra dağı var mı mecâl
Bedr iken oldı meh-i rûzede mânend-i hilâl
- 2 Kâmetin şevkile dâl itdi berây-ı ikrâm
Hüsrev aydı meh-i rûzede idüp istikbâl
- 3 Rûze-i etvâl-i eyyâm dögünmek mi bilür
Yüsuf-ı ayd-ı azîz eyledi didârı bu sâl
- 4 Toldı peymânesi âhir deme irdi ramazân
Devridir ki görile câm-ı hilâl-i şevvâl
- 5 Nîmet-i rûze-i sı-rûze ye sır oldı cihân
Şâhid-i ayd temâşâsına şimdi iqbâl
- 6 Kim bakar gurre-i şevvâle tururken Neylî
Zevrak-ı Aşaf-ı deryâ-kef-i hürşîd-i celâl
- 7 Mesned-ârâ-yı mekârim Kapudân Pâşâ kim
Tab-ı feyz-âveridir lücce-i pür-cüş-ı kemâl

15 neyyir-i iclâli BCDE : neyyir-i iclâl-i A

*A 12a, B 39a, C 46b, D 53b, E 57b, A : BCDE nüshalarında "Harfü'l-lâm" başlığı altında toplanan gazeller arasındadır.

- 8 Geşti-i kadrine ol şadr-ı sipihr-i iclâliñ
Bâd-bân olsa sezâ bâl-i hümâ-yn iqbâl
- 9 Bezm-i ʿirfânı görseydi bilüp nokşânın
İbn-i ʿAbbâd iderdi heves-i istikmâl
- 10 Melce-i ʿâlem olup dergeh-i ʿizz ü câhı
ʿİyd u kâdr ola saʿâdetle hem eyyâm u le yâl

18

Kaşıde Der Medh-i Köprili-zâde ʿAbdullah Paşa*

— — / — — / — — / — —

- 1 Şukren li-mennike yâze'l-mecdi ve'l-kerem
Mâdâme vâdun lenâme'l-ʿaşra fi'z-zimemi
- 2 Lekad menente binnâ levrumtu ektubuhu
Yezi'ku levhu fezâi'l-kevni bi'l-kalemi
- 3 Sudde'l-enâmu ve fukte'n-nâse kullehumu
Bi'l-ilmî ve'l-hilmi ve'l-ihsâni bi'n-nisami
- 4 Eş-şemsu âyâtu şunʿillahi vâhideten
Kem fike lillahi âyâtun ve kem ve kemi
- 5 Levlâke fi ʿaşrinâ mâ kuntu muʿterifen
Mefâhıran hukiyet ʿan sâlifil-umemi
- 6 Veleste taʿhuzu şeyʿen min sivâke sivâ
Yedey zaʿfin şekâ min ʿaşratil-kademi
- 7 Verâsetu'l-mecdi fike'l-yevme'n-haşaret
Yâ vârize'l-ilmî ve'l-ifzâli ve'l-himemi
- 8 Lev hâme yevmen himâke ʿd-debbu muʿteriben
Len yezkure ʿd-dehra cırânen Bizî Selemi
- 9 Duʿâunâ leke külle'l-ʿâmi multezimun
ʿinde'l-vukûfi ve ʿinde'l-beyti ve'l-haremi

* A 10a, B 12b, C 14b, D 16b, E 12a, BE : Kaşıde fi Medh-i ʿAbdullah Paşa Köprili-zâde C, ʿArabiyye Der Medh-i Köprili-zâde Merhûm ʿAbdullah Paşa A

- 10 Allahu yubkiyke bi'n-na'mâ 'i mubtehicen
Ma'a's-selâmeti fil-evlâdi vel-hâdemi

19

**Der Peyrevî-i Elçi-i 'Acem Nâmî Hân Müzeyyel-i Bêmedh-i
Vezîr-i A'zam İbrâhîm Paşa***

— . / . . . / . . . / . . .

- 1 Engüşt der miyân-ı sebûy-ı şerâb kün
Gülgün-ı şevk râ zi-me h-i nev rikâb kün
- 2 İy pür-sitiz-i Hüsrev-i çeşm-i turâ demî
Arâm-gîr-i hacle-i Şîrin h'vâb kün
- 3 Esrâr-ı ışk râ be-süveydâ-yı dil-i nigâr
Yek nokta-i kemîne be-ma'nâ kitâb kün
- 4 Mihrâb-ı hüsn-keşte be-çeşmeş niyâz-gâh
Yâ Rabb duâ-yı haste-dilân müstecâb kün
- 5 Sedd-i reh-i nezâre şevd tâb-ı 'arîzet
Ref'î niķâb râ be-cemâlet niķâb kün
- 6 Bün-ger şafâ-yı câm-ı mey-i la'î-i fâm râ
Der gevher-i hoş-âb temâşâ-yı âb kün
- 7 Sûd hâme der zebân-deri cilve-rîz-i şevk
Yâ Rab zi feyz ber-dil-i men fe tı-i bâb kün
- 8 Nâmî cevâb-ı ân-gazel est in ki güfteî
Bâ haç be-keş be-güfte-i men yâ cevâb kün
- 9 Be-güzâr kıl ü kâl zi Şeh-nâme-i hayâl
Neylî şenâ-yı şadr-ı güzîn intihâb kün
- 10 Dâmâd-ı şehriyâr u bihîn şadr-ı a'zameş
K'ez midhateş hemîşe şeref iktisâb kün

* A 8a, B 43b, C 52a, D 60a, E 62a, A : BCDE'de "Harfü'n-nün" başlığı altındaki gazeller arasındadır.

- 11 Şıfır-ı raqam zi encüm-i eflāk kün nuḥust
V'āngāh pez mekārīm-i zāteş ḥisāb kün
- 12 Hürşid rā sitāre-i 'āliyeş zerre küst
Eflāk rā muḥit-i 'aṭāyeş ḥabāb kün
- 13 Yâ Rab be-zîr-i sāye et ân rā nigāh-dâr
Mâ râ be-zîr-i sāye-i û kām-yâb kün

MUSAMMATLAR

1

**Terkib-i Bend Der Vâsıf-ı Sa'ad-âbâd ve Müzeyyel
Bâ-medh-i Sultân Ahmed Hân ve Dâmâd İbrâhîm Paşa***

... _ / _ _ / _ _ / _ _

I

- 1 Feyz-i nûr itmede hürşîd-i cihân-efrûzı
Böyle sâl-i tarabîñ böyle olur nev-rûzı
- 2 Cebhe-i tâli-i sa'adında bu sâl-i şerefiñ
Gün gibi oldu ayân bârika-i firûzı
- 3 Dehre tâb-efken olup neyyir-i sa'ad-ı ikbâl
Lem'a-i feyzle şeb virdi gınâ-yı rûzı
- 4 Germ idüp tâb-ı hevâ açdı dil-i ezhârı
Bülbülüñ oldu mü'ezzir nefes-i pür-sûzı
- 5 Eyd-gâh-ı tarab itdi çemeni hükmi-i bahâr
Rûze-dârân-ı gama oldu meserret rûzı
- 6 Câme-i sebz ile bak cilvesine şimşâdîñ
Nev-be-nev hüsni füzûn olmada Sa'ad-âbâdîñ

II

- 1 Var iken sâha-i âlemde o cây-ı hurrem
Seyr idenler dimesün eylemedük se yr-i İrem
- 2 Olmuş encüm gibi etrâfı kuşur-ı eşrâf
Mâh-ı pür-nûr u ziyâ kaşır-ı şehenzâh-ı ümem
- 3 Hikmet-i şun'-ı Hakîñ oldu riyâziyyâtı
Cedvel-i sîm ile bir nüshadır ol reşk-i İrem

* A 13b, B 12b, C 15a, D 17a, E 13b, A : Terkib-i Bend Der Medh-i Vezir-i Azam İbrâhîm Paşa C, Terkib-i Bend Der Medh-i Vezir-i Azam Dâmâd İbrâhîm Paşa C, Terkib-i Bend Der Medh-i Vezir-i Azam Şehid İbrâhîm Paşa E, D -

- 4 Sebz kâliçesin itmiş yoluna pâye-ndâz
Dîde-i hâsret ile muntazır-ı hâk-i kâdem
- 5 Demidir eyleye teẓrîf o Neşât-âbâdı
‘İzz ü ikbâlile sultân-ı hümâyün-mağdem
- 6 Şehriyâr-ı ‘azamet-güster-i Dârâ-mesned
Şâh-ı Cem-kadr celî-menkabe Sultân Ahmed

III

- 1 O şehenşeh ki degil saḥ-ı firâz-ı gerdûn
Süllem-i kürsi-i ikbâline bir pâye-i dîn
- 2 Gördi devlet yüzini cümle mülûk-ı aḳtâr
Hâk-i pâk-i kâdemini itmekile kuḥl-i ‘uyûn
- 3 Eylemiş seç-cihet-i ‘âleme hükmin câri
Eyleyen devletele dâver-i rub‘-ı meskûn
- 4 Kefi deryâ-yı himem lutfi himem-sâz-ı ümem
‘Ahdî nevrûz-ı kerem mekremeti rûz-efzûn
- 5 Râhat-ı halkı bilüp kendüye aḳşâ-yı murâd
Dâ‘imâ olmağıla niyyeti hayra makrûn
- 6 O şeh-i ekremi devletle Süleymân-âsâ
Kıldı bir Aşaf-ı zî-şâna muvaffaḳ Mevlâ

IV

- 1 Niçe Aşaf ki mekârimde olup miḡli ‘adîm
Hüsn-i tedbiri ile oldı cihân bâḡ-ı na‘îm
- 2 Şadr-ı ‘azam şeref-i mesned-i ‘izz ü ikbâl
Dâver-i ekrem ü dâmâd-ı şehenşâh-ı kerîm
- 3 Hülkatinde komuş aḫlâḳ-ı Halîlü'l-lâhı
İsm-i sâmisin iden rûz-ı ezel İbrâhîm
- 4 Hüsn-i tedbiri müselleme ‘alem-efrâz-ı himem

Cüd u ihsâm dem-â-dem kerem ü lutfı samim

- 5 Re'yy-i bârik-teri vâsıtâtü'l-âkd-i nizâm
Nutkı mecmû'a-i hikmet suhanı dürr-i nazım
- 6 Hakk bu kim gelmedi ol mesnede bundan âkdem
Şâhib-i seyf ü kalem böyle vezir-i azam

V

- 1 Neyliyâ dergeh-i Mevlâya olup dest-güşâ
Elimizden bu gelir eyleye lim hayr duâ
- 2 Sâye-i lutfı olan pâdişeh-i devrânı
Haşre dek eyleye Hakk devletile kâm-revâ
- 3 Bir işâretle biñ efkandeyi ihyâ eyler
Bir günin biñ ide ikbâl u sa'âdetle Hudâ
- 4 Günü günden yeg ola devlet ile izzet ile
İde her rüzını nevrüz şerefle Mevlâ
- 5 İde şeh-zâdele rin revnak-ı bâg-ı ikbâl
Her biri gülşen-i lutfında bula neşv ü nemâ
- 6 Aşaf-ı dehre vire göñli murâdın Bâri
Gün gibi maşşere dek eyleye hükmin câri

2

Terkib-i Bend-i 'Aşık-âne*

-- / . . . / . . .

I

- 1 İy gamzesi me st-i nâz u 'işve
Ve 'y bâde-perest-i nâz u 'işve
- 2 Her güşe-i çeşm-i nîm-ıvâbiñ
Bercâ-yı nişest-i nâz u 'işve
- 3 Hum-der-hum-ı zülf ü kâkülüñ kim

3 günin A : günüñ BCDE

* A 14a, B 13b, C 16a, D 18a, E 14a , ABCE : D -

Kurmuş yine şest-i nâz u eşve

- 4 Biñ fitneyi eylemiş giriftâr
Her târ-ı şikest-i nâz u eşve
- 5 Tâ key reh-i tâ key bu zaḥm-kârî
İy deşne-be-dest-i nâz u eşve
- 6 Feryâdına gamzeñ eylemez dâd
Dâdı şe h-i mülk-i cevri ü bî-dâd

II

- 1 Aşüb-ı esîr-i tarz-ı nâziñ
Dil-beste-i ruḥşat-ı niyâziñ
- 2 Çekmiş alem-i sipâh-i fitne
Serv-i kad-i şüh-i ser-firâziñ
- 3 Dökmüş yine âb-ı rûy-ı mihri
Pertâbi-i ḥüsn-i cân-güdâziñ
- 4 Köhne gam-ı eşkım itdi tâze
Nev-tarz-ı ḥirâm-ı eşve-sâziñ
- 5 Biñ kişver-i cân yolufda dâ'im
Pâ-mâl-i semend-i Türk ü Tâziñ
- 6 Hayfâ ki yamufda cân-ı nâlân
Olmadı nigâh-ı luḫfa şâyân

III

- 1 Sen mihr-i sipihr-i nâz u naḫvet
Ben zerre-i ḥâk-sâr-ı miḫnet
- 2 Sen pâdişeh-i serîr-i ḥübî
Ben bende-i küçe-i mezellet
- 3 Sen gonçe-i bâğ-ı nâz u eşve
Ben bülbül-i gülşen-i mahabbet

- 4 Sen çäre-resân-ı derd-i ağıyar
Ben haste-i zaḥm-ı renc-i gayret
- 5 Sen şunmada gayra cām-ı vaşlın
Ben itmede nûş-ı zehr-i firkat
- 6 inşâf ile eyle cevri iderseñ
inşâfı bırakma her n'iderseñ

IV

- 1 Bir âfet-i şüh-ı bî-vefâsın
Âmâde-i renciş ü cefâsın
- 2 Hem mâye-i zaḥm-ı sine-rişân
Hem merhem-i cân-ı bî-nevâsın
- 3 İy Yûsuf-ı hüsn yok bahâneñ
Hakkâ ki cihânda bî-bahâsın
- 4 "Aybıñ budur ancak iy sitem-ker
Bigâne-i aşka âşinâsın
- 5 Biñ hasteye iy Mesih-âşâr
Bir nuḥ-ı lebûñle cân-fezâsın
- 6 Bu hüsn ile görse bî-muhâbâ
Mecnûnuñ olurdu cân-ı Leylâ

V

- 1 Bir "âşık-ı zâr-ı hâk-sârım
Ser-geşte-i devr-i rûzgârım
- 2 Hem-vâdi-i Kays-ı bî-nevâyım
Uftâde-i deşt ü kühsârım
- 3 Agâze-i her-nevâ-yı derdim
Her nağme-i miḥnete kararım
- 4 Bu fazl u hûnerle kim cihânda
Bir nâdire-yâb-ı rûzgârım

- 5 Yanında yine o bî-vefânî
Mehcûr-ı nigâh-ı ʾitibârım
- 6 Ahımla varır göge şerâre
Hâlim yine vara vara vara

VI^x

- 1 Oldı yine kilik-i nükte-pîrâ
Revnağ-dih-i hânümân-ı maʿnâ
- 2 Neylî yine bezle senc-i hâmeñ
Bezm-i dile oldı revnağ-efzâ
- 3 Mânî-i hayâl-i kilikñ itdi
Bir nağş-ı bedîʿi tâze peydâ
- 4 Ger olsa sezâ bu heft-bendiñ
Seyyâre-mişâl dehr-peymâ
- 5 Oldı yine muṭrib-i hayâlin
Bir nağş-ı nevâyla nağme-pîrâ
- 6 Nev-beste nevâ-yı ʾışkıdır bu
Bir özge hevâ-yı ʾışkıdır bu

VII

- 1 Yâ Rabb baña rehber eyle ʾışkıñ
Kân-ı dile gevher eyle ʾışkıñ
- 2 Hükmin dil-i zâre eyle cârî
Cân mülkine dâver eyle ʾışkıñ
- 3 Kıl hâne-i târ-ı kalbi pür-şevk
Bir şemʿi münevver eyle ʾışkıñ
- 4 Bir bî-kes-i zâr-ı bî-nevâyım
Ben bî-dile yâver eyle ʾışkıñ

6 ahımla ABDE : hem-vâre C

x A nüshasında bu bend bir sonraki bendle yer değiştirmiştir.

4 bî-kes-i BCDE : bî-kes ü A

- 5 Ser-mest-i mahabbet it derûnum
Bezm-i dile sāgar eyle ʔşkıñ
- 6 ʔşkıñla idüp nebüd bûdım
Kıl hâk-i reh-i fenâ vüc üdım

3

Muhammes Der Sitâyış-i Vezîr-i Aʔam Dâmâd İbrâhîm Paşa*

- I
- 1 Kapuñda hıdmetiñ bir kişvere hân olmadan yegdir
2 Huşul-i kâm için ğurbe tde hândân olmadan yegdir
3 Nigâh-ı iltifâtıñ mîr-i mîrân olmadan yegdir
4 Deriñde rîze-çini Çin'e hâkân olmadan yegdir
5 Eşigiñde kul olmak Mısr'a sultân olmadan yegdir

II

- 1 Kazâ dñn eyleyüp hâk-i deriñden çeşm-i giryânım
2 Kazâ-yı ğurbete itdi fütâde cism-i süzânım
3 Bihamdillah yine oldı münevver dîde-i cânım
4 Hele ben şöyle izcân eyledim devletlü sultânım
5 Eşigiñde kul olmak Mısr'a sultân olmadan yegdir

III

- 1 Yoğiken lücce-i eltâfınıñ bir demde noksânı
2 Nice teşbîh olunup aña Mısr'ın Nîl-i ihsânı
3 O halka gösterir parmak hesâbın iy kerem-kânı
4 Budur ben bildiĝim ancak hemân bilmem bunu anı
5 Eşigiñde kul olmak Mısr'a sultân olmadan yegdir

IV

- 1 Veliyy-i nismetinden dñr olan âvâre vü şeydâ
2 Ne mümkün tesliyet virmek aña dünyâ vü mâfihâ
3 ʔAzîz itdi Mısr'ıda gerçi lutfiñ bendeni ammâ
4 Lisân-ı hâlim olurdu yine bu mısrâı ğüyâ
5 Eşigiñde kul olmak Mısr'a sultân olmadan yegdir

* A 15a, B 19a, C 22b, D 26a, E 37b, A : Muhammes Der Sitâyış-i Vezîr-i Aʔam İbrâhîm Paşa BCE, Berây-ı İbrâhîm Paşa D

2 kâm için A : kâm ile BCDE

5 Mısr'a ADE : dehre BC

V

- 1 Cihâm ser-be-ser sîr eyler iken şîr-i ihsânıñ
- 2 Nesin vaşf itsün ebnâ-yı zamâne ümm-i dünyânıñ
- 3 Füzün itsün hemân hem-vâre Mevlâ izzet ü şâmıñ
- 4 Bu davvâ üzredir hep ittifâkı ehl-i ʿirfânıñ
- 5 Eşigîñde kul olmak Mısr'a sultân olmadan yegdir

VI

- 1 Cihânda yalıñız bir ben dimem ʿâlem bunı söyler
- 2 Metâʿ: fazl u ʿirfâna kapuñdur dâverâ bender
- 3 Hüner kâdrin bilür sensin cihânda iy kerem-perver
- 4 Dir idi dergeh-i iclâline gelseydi Iskender
- 5 Eşigîñde kul olmak Mısr'a sultân olmadan yegdir

VII

- 1 Olup her dem meserret devletiñle ʿâleme sâri
- 2 Seniñle mesned-i iqbâli pür-zîb eylesün Bâri
- 3 Kapuñdan kalmasun mehcûr hergiz Neyli-i zâri
- 4 Sözi dâʿim budur ger söyledirseñ ol dil-efkârı
- 5 Eşigîñde kul olmak Mısr'a sultân olmadan yegdir

4

Tahmîs-i Gazel-i Riyâzî Efendi*

... } ... } ... } ... }

I

- 1 Merd iseñ kesb-i kemâl eyleyüp âdem ola gör
- 2 Hâk iken âb-ı ruḥ-ı cevher-i ʿâlem ola gör
- 3 Câm-ı bezm-i ezel erbâbına hem-dem ola gör
- 4 Tâlib-i ʿıyş u dem-i nüş-ı dem-â-dem ola gör
- 5 Bulunur saña da bir câm hemân Cem ola gör

* A 15b, B 19b, C 23a, D 26b, E 38a, B : Tahmîs- Gazel-i Riyâzî AE, Tahmîs-i Gazel-i Riyâzî Pervâzıdır C, D -.

II

- 1 Kesb-i ʿirfân ise maksûduñ eger iy dil-i zâr
- 2 Bender-i şüret ü maenâda olup kâr-güzâr
- 3 Cevheriñ ile nümâyende-i pîş-i enzâr
- 4 ʿAks-i mirâat-veş ol dâhil-i bezm-i esrâr
- 5 ʿArifiñ göñline gir sırrına mahrem ola gör

III

- 1 Gayrıdan itme taleb derdine dermânı şakın
- 2 Açma bî-gâneye dâğ-ı gam-ı pinhânı şakın
- 3 Dehen-i lâl gibi sırr-ı dil ü câm şakın
- 4 Kimse niñ olma zahım-ğurde-i ihsânı şakın
- 5 Kendi dâğ-ı dil-i süzânıña merhem ola gör

IV

- 1 Bir gedüğinde bulun merdüm-i miñnet-zedeniñ
- 2 Haşvi ol rañne-i divârına her gam-gedeniñ
- 3 Tesliyet-bağşı olup şekve-i hicrân ideniñ
- 4 Ol refü çâkine ceyb-i dil-i pür-ğün-şüdeniñ
- 5 Merhem-i râhat-ı zahm-ı dil-i pür-gam ola gör

V^x

- 1 Kil-i âdem gibi ol nefha-i tekrîme sezâ
- 2 Kalma ayakda olup dest-ğuş-ı feyz-i Hudâ
- 3 ʿAşk-ı bî-cân gibi Neylî ola kadrüñ vâlâ
- 4 Feyz-i aşkıla Riyâzî gibi bul neşv ü nemâ
- 5 Çâr-terkîb-i vücûda cüz-i aʿzam ola gör

2 açma ADE : içme BC

5 kendi AC : kendü BDE ; süzânıña AC : süzâmna BDE

1 gedüğinde BCDE : gediginde A

x C nüshasında mısraların sırası karışıktır.

5

Tahmîs-i Gazel-i Bâkî Efendi*

--- / --- / --- / ---

I

- 1 Hemân bir sen şanurdum iy göñül zencîr-i sevdâda
- 2 Ne diller var ki düşmüş kalmış ol zülf-i semen-sâda
- 3 Nigâh itdikce her dem itdiği efgân u feryâda
- 4 Dilâ bülbül şanurdum ben hemân gül-şende dil-dâde
- 5 Belâ bu güllerin ruhsârına şeb-nemde üftâde

II

- 1 Olup divâne bir şüh-i perî-rüyâ dil-i şeydâ
- 2 Cünûn-ı ırşkıma ırşk itdi Kays u Vâmık u 'Azrâ
- 3 Kıyâs idüp yine Kays'a beni ol dil-ber-i ra'nâ
- 4 Disem bir büse vir cânâ dir ihşân itdi mi Leylâ
- 5 Cemâli bâğının şeftâlusinden Kays-ı nâ-şâde

III

- 1 İdüp tasvîr-i eşyâ ser-be-ser ressâm-ı dîrine
- 2 Ne şûret virdi se yr it 'âlemiñ gülşen-serâyine
- 3 Niçe hem-reng imiş gör hüsni ü ırşkı biri birine
- 4 Nümüne gonçe-i ra'nâ leb-i rengin-i Şirine
- 5 Nişâne lâle-i şahrâ dil-i hünin-i Ferhâde

IV

- 1 Ne deñlü vâ'iz itseñ rind-i ırşka vâde-i ferdâ
- 2 İder elbette meyl-i dilber ü şahbâ-yn gam-fersâ
- 3 Şeniden key buved mânend-i diden iy dil-i şeydâ
- 4 İşitdik âhîretde hür u kevşer var imiş ammâ
- 5 Nazîr olur mu iy şüfî mey ü mañbü ba dünyâda

* A 16a, B 19b, C 23b, D 27a, E 38a, B : Tahmîs-i Gazel-i Bâkî ACE - D -
2 gam-fersâ ACDE : gam u fersâ B

V

- 1 Şadâ-yı dil-keş-i muṭrib ne deñlü tutsa âfâkı
- 2 Tezelli eylemez Neylî dil-i mahzûn u müştâkı
- 3 Koyup bir dem nevâ-yı nâle-i pür-süz-ı ʿuşşâkı
- 4 Sözüm difle mugannî nağmesin gûş itme iy Bâkı
- 5 Garaż saña naşihatdir kulak tut kavli-i üstâda

6

Tahmîs-i Gazel-i Nâbî Efendi*

---|---|---|---

I

- 1 Hâr-zâr olmuş cihân bir verd-i hûd-rû kalmamış
- 2 Neşve-bağş-ı kâm olur bir câm-ı memlû kalmamış
- 3 Bir giyâh-ı sebz yok bir berg-i hoş-bü kalmamış
- 4 Gülsitân-ı dehre geldik reng yok bü kalmamış
- 5 Sâye-endâz-ı kerem bir naḥl-i dil-cû kalmamış

II

- 1 Çâre-perdâz olmadı çün nakd-i çeşm-i eşk-bâr
- 2 Cân-sipâr olmakdan özge kalmadı ʿuşşâka kâr
- 3 Derd ü miḥnetle helâk olsa nbla her dil-fikâr
- 4 Eylemiş der-beste dükkâmın tabîb-i rûzgâr
- 5 Hokka-i firûze-i gerdûnda dârü kalmamış

III

- 1 Geçme yüp nakd-i niyâzı ʿâşık-ı şürîdeniñ
- 2 Seng-veş yok rağbeti laʿl-i sirizk-i dîdeniñ
- 3 Kârı sūd itsün mi hiç kesb-i meʿârif ideniñ
- 4 Kadrin añlar yok bilür yok merdüm-i sencidenin
- 5 Çârsü-yı kabiliyyette terâzü kalmamış

*A 16a, B 20a, C 24a, D 28a, E 38b, B : Tahmîs-i Gazel-i Nâbî ACE, D -
2 ʿuşşâka BCDE : bîmâre A

IV

- 1 Hicr ile pür-süz iken erbâb-ı aşkıñ dilleri
- 2 Eylemez çeşm-i terahhumla nigâh-ı kemteri
- 3 Reşha-i lutfın dirig eyley leb-i lafl-i teri
- 4 Teşnegânıñ çäk-çäk olmuş leb-i hvâhiş-geri
- 5 Çeşme-sâr-ı merhametde bir içim şu kalmamış

V

- 1 Leşker-i endüh u gam Neylî olup âşüb-sâz
- 2 İtmede kaşd-ı hücüm-ı cânile şad Türk ü Tâz
- 3 Her taraftan gelmede tîr-i cefâ-yı cân-güdâz
- 4 Ceyş-i gâmdan kânde itsün ilticâ ehl-i niyâz
- 5 Kal'a-i himmetde Nâbî burc u bârû kalmamış

7

Tahmîs-i Gazel-i Nâbî*

.....
 () ()

I

- 1 Senden erbâb-ı dile lutf u kerem gelmez mi
- 2 Hâtırâ yoğsa bu cân-ğaste-i gam gelmez mi
- 3 Nergis-i mestîfe hiç eşk-i nedem gelmez mi
- 4 Beni dil-ğaste görüp çeşmiñe nem gelmez mi
- 5 Yâ peşimâni-i evzâ'-ı sitem gelmez mi

II

- 1 Dil virüp gamze-i bî-rağm u amân-ı yâre
- 2 Eyleyüp sine siper tîr ü sinân-ı yâre
- 3 Dolaşup hem-ç ü kemer müy-ı miyân-ı yâre
- 4 İy düşen dâ'îye-i vâsf-ı dehân-ı yâre
- 5 'Acabâ hâtırıña râh-ı 'adem gelmez mi

2 şad ACDE : sor B

* A 16b, B 20b, C 24b, D 28b, E 39a, ABCE : D -.

III

- 1 Olup ağıyar ile meclisde hemîşe dem-sâz
- 2 Görseñ uşşâkı eger nâze idersin âgâz
- 3 Nice gayretle helâk olmasun erbâb-ı niyâz
- 4 Sen de inşâf id e iy âfet-i bigâne-nevâz
- 5 Gayrile şöhetüñ insâna elem gelmez mi

IV

- 1 Gâh mânend-i şabâ her yaña püyân olduk
- 2 Rûzgâr ile gehî zâr ü perişân olduk
- 3 Reh-i ümmîde düşüp hâk ile yeksân olduk
- 4 Heves-i kâm ile biz bunc a şitâbân olduk
- 5 O da âyâ bize bir iki kadem gelmez mi

V

- 1 Neyliyâ râyic olup nakd-i temennâ-yı hasûd
- 2 Kâr-ı dil kala mı bâzâr-ı emelde bî-sûd
- 3 Böyle sermâye-i kâm ola mı cümle nâ-bûd
- 4 Râyegân olmaya mı yine metâ-ı maşşûd
- 5 Nâbiyâ kâfile-i lutf u kerem gelmez mi

8

Tahmîs-i Gazel-i Nâbî*

— — — — —

I

- 1 Geh bu bezmiñ câm-ı vaşl-ı hoş-güvârın görmüşüz
- 2 Mübtelâ-yı hicr olup gâhî humârın görmüşüz
- 3 Rûzgârın hâşılı her güne kârın görmüşüz
- 4 Bâğ-ı dehriñ hem hazânın hem bahârın görmüşüz
- 5 Biz ne şâtiñ da gamıñ da rûzgârın görmüşüz

2 görseñ ABDE : görseñ C

* A 17a, B 21a, C 25a, D 29a, E 39b, A : Tahmîs BC, Tahmîs-i Gazel E, D -

II

- 1 Her zamân iy dil bu bezm-i munkalib-ahvâlde
- 2 Rüy-ı kâim olmaz nümâyân sāgar-ı âmâlde
- 3 Neşve-i cāhıñ fenâsın yâd idüp her hâlde
- 4 Çok da mağrûr olma kim meyhâne-i ikbâlde
- 5 Biz hezârân mest-i mağrûruñ humârın görmüşüz

III

- 1 Leşker-i cāh u celâli sâz-kâr olmaz yine
- 2 Sahti-i bünyâd-ı ikbâli medâr olmaz yine
- 3 Üstüvâr olsa ne deñlü ber-karâr olmaz yine
- 4 Töb-ı âh-ı inkisâra pây-dâr olmaz yine
- 5 "Arşa-i cāhıñ nice sengin-hişârın görmüşüz

IV

- 1 Rıfât ile ursa cüftî dâmen-i eflâke dest
- 2 Olma ğırre kaşır-ı cāhı eyleyüp cāy-ı nişest
- 3 Kim idüp bir dem revâk-ı tāk-ı vâlâsın şikest
- 4 Bir ğurüşıyla ider biñ hâne-i ikbâli pest
- 5 Ehl-i derdiñ seyl-i eşk-i inkisârın görmüşüz

V

- 1 Kâse-i deryüze ye tebdîl olur cām-ı murâd^x
- 2 Biz bu bezmiñ Nâbiyâ çok bâde-ğvârın görmüşüz^{xx}

9

Tahmîs-i Gazel-i Şâ'ib*

... _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _
 (_ _) (_ _)
 I

- 1 Dehen-i merd der-i mahzen-i sāmân bâşed
- 2 Her ki zed mühr-i berân genc-i Süleymân bâşed
- 3 Ez suhan ters ki cāsüs-ı zebân-dân bâşed
- 4 Nakd-i cân râ leb-i hāmüş nigh-bân bâşed

x A : BCDE - .

xx A : BCDE - .

* A 17a, B 21a, C 25b, D 29b, E 39b, ABCE : D - .

5 Rahne-i memleket-i dil leb-i handân bâşed

II

1 Ber der-i külbe-i teslim tevakkuf dârem
 2 Pîr-i Kenân-ı rızâyem çi tevellûf dârem
 3 Ber meh-i gümşede-i hûd ne teessûf dârem
 4 Sîne-i şâf-ter ez çehre-i Yûsuf dârem
 5 Nakş-ı ümmîd-i men ez seyli-i ihvân bâşed

III

1 Her ki şud peyrev-i erbâb-ı hîred zîn hâmûn
 2 Zulmet-âbâd-ı emel râ buvedeş râh-nümûn
 3 Dehen-i Leylî-i hûd did zi dâgeş Mecnûn
 4 Revzen-i âlem-i gaybest dil-i ehl-i cünûn
 5 Men u ân şehr ki divâne-firâvân bâşed

IV

1 Hâşıl-ı geşt-i cihân çün heme ber-bâd buved
 2 Âkıl ânest be-cûd u keremeş yâd buved
 3 Sûd İn Bey-i Selem bîn ki Hudâ dâd buved
 4 Dâne-i râ ki dil-i mür ez ân şâd buved
 5 Hûşe eş rûz-ı cezâ tâc-ı Süleymân bâşed

V

1 ʔışk-ı bî-cân ki be-dîdâr zi-dil şûd tâlib
 2 Hâkiyân râ şevd ân nîz be-desteş râgıb
 3 Neyliyâ ʔışk hemân geşte beşer râ câzib
 4 Cezbe-i ʔışk ne-pîçed be-melâ'ik Şâ'ib
 5 İn kemendîst ki der gerden-i insân bâşed

10

Murabba' Der Vaşf-ı Sa'î-âbâd*

--- / --- / --- / ---

I

- 1 Cemen pâ-büsuña biñ cânile âmâde sultânım
Kıyâm itirdi şevk-i makdemiñ şimşâde sultânım
- 2 Ayâğıñ tozın özler bende vü âzâde sultânım
Kâdem rencide kıl devletle Sa'î-âbâda sultânım

II

- 1 Şabâ kim hâk-i cânber-fâmını geşt ü güzâr eyler
Semim-i cân-fezâsın ber-güzâr-ı zülf-i yâr eyler
- 2 Cerâg-ı devletiñdir makdemiñle iftihâr eyler
Kâdem rencide kıl devletle Sa'î-abada sultânım

III

- 1 O bâg-ı dil-keşiñ miemârı bir düstür-ı ekremdir
Ki âlem eahd-i lutfında ser-â-pâ şâd u hurremdir
- 2 Zamân hurrem zemîn reşk-i İrem ferhunde bir demdir
Kâdem rencide kıl devletle Sa'î-âbâda sultânım

IV

- 1 Hudâ zât-ı hümâyünüñ hatâlardan bafid itsün
Sa'âdetle hemişe her günüñ ayd-ı sa'îd itsün
- 2 O da Neylî gibi takbîl-i dâmânıñla e'îd itsün
Kâdem rencide kıl devletle Sa'î-âbâda sultânım

* A 17b, B 41a, C 49a, D 56a, E 59b, A : BCDE nüshalarında "Gazeliyât"ta "Harfûl- mîm" başlığı altında gazel olarak kayıtlıdır.

GAZELER

Ez Gazeliyât*

Harfû 1-Elf**

1

- - - / - - - / - - - / - - -

- 1 Merdüm-i çeşm-i gâzâl-i Çîn hâl olmuş saña
‘Aks-i gül mir‘âte düşmiş rüy-ı âl olmuş saña
- 2 Ab u tâb-ı nâzile tahmîr olunmuş âfitâb
Ab u tâb-ı gevher-i hüsn ü cemâl olmuş saña
- 3 Yechi var cânâ sipîhr-i hüsn dirsem rüyîña
Cebhe meh ruhsâr mihr ebrû hilâl olmuş saña
- 4 Nakşı çıkmış ser-nüvişti eylemiş şimdi zuhûr
Hüsni Leylânın siye h bir dest-mâl olmuş saña
- 5 Neyliyâ çıkmaz hayâlinînden miyân-ı dil-rübâ
Ma‘nî-i nâzik hayâl-ender-hayâl olmuş saña

2

- - - / - - - / - - - / - - -

- 1 İy dil-i şeydâ ne gül ne gül-sitân lâzım saña
‘Aşık-ı dil-dâde sin bir dil-sitan lâzım saña
- 2 Sevdigin bir tıfl-ı şeh-âşübdur efsâne döst
Ser-güzeştin söyle iy dil dâstân lâzım saña
- 3 Şorma tîg-i gamzesin le b-teşne misin kanîña
La‘lin em iy ‘aşık-ı dil-haste cân lâzım saña
- 4 Seyh-i şehre minnet itme iy taleb-kâr-ı vişâl
Bir kadehle himmet-i pîr-i mugân lâzım saña

* E 41b, E : ABCD -

** B 22b, C 26b, E 41b, BCE : AD -

1 A 18b, B 22b, C 26b, D 30b, E 41b

2 A 18b, B 22b, C 26b, D 30b, E 41b

- 5 Çek licâm-ı rahş-ı kilki geçmesün icâzı da
Sâha-i ma'nâda Neylî hem-înân lâzım saña

3

--- / --- / --- / ---

- 1 Nutk-ı cân-bahş-ı lebü'dür mâye-i 'işret baña
Söylemez sâkî de hân-ı sâgar-ı şohbet baña
- 2 Eyledim gülşende taḥkîk-i ri'yâziyyât-ı şun'
Oldı evrâk-ı gülîstân nüsha-i hikmet baña
- 3 Güşe-i hicre işâretdir o şuhun gamzesi
Böyle âfetden nice me'mûl olur vuslat baña
- 4 Dâmenim gerd-i gam-ı h'vâhişden eyler şüst ü şü
Cûy-ı tesnîm-i şafâdır meşreb-i himmet baña
- 5 Teng-nâ-yı dehr eylerdi beni efsürde-dil
Olmasa Neylî zemîn-i şirde vüs'at baña

4

--- / --- / --- / ---

- 1 Hürâm eyle çemende nâz ile serv-i çemân-âsâ
Revân olsun sirişkim pâyine cûy-i revân-âsâ
- 2 Şanur üstâd-ı kudret tāk-ı hüsne iki yay aşmış
Gören ebrûlarıñ zir-i cebîniñde kemân-âsâ
- 3 Rikâb-âsâ beni iy şeh-suvârım eyleyüp pâ-mâl
Dil-i âgyârı alursın ele dâ'im 'inân-âsâ
- 4 Olur şad-cân-ı 'âşık çeşmine kurbân o hün-riziñ
Ne dem ki gamzesini şala tîg-i hün-feşân-âsâ
- 5 Müzeyyendir o deflü reng ü büyle dil-i Neylî
Ki ebkâr-ı ma'sânî geşt iderler gül-sitân-âsâ

3 A.18b, B.22b, C.27a, D.31a, E.41b

4 A.18b, B.23a, D.27a, D.31a, E.42a

3 eyleyüp ABDE : eyleme C

5

... / ... / ... / ...

- 1 Gonce-i gül-şen-i âlem dehen-i yâre fedâ
 Serv-i gül-zâr-ı İrem kâmet-i dil-dâre fedâ
- 2 Vâde-i vaşlını ikrâr idemez nâzından
 Şad-vişâl olsun o nev-şîve-i inkâre fedâ
- 3 Zülf-i müşgînîfe kurbân ola şad-âhû-yı Çîn
 Hâşıl-ı ömr ser-i turre-i tarrâre fedâ
- 4 Ola bâzâr-ı muhâbbetde bu nakd-i dil ü cân
 Kıymet-i ışkî bilen yâr-i vefâ-dâre fedâ
- 5 Şubh u şâm itmez idi nâle vü feryâdı hezâr
 Neyliyâ eylemese bülbülü gül hâre fedâ

6

... / ... / ... / ...

- 1 Der devr-i hüsn-i sâki-i nâzik hırâm-ı mâ
 Reşk efkened be-girdiş-i hürşîd câm-ı mâ
- 2 Sehlest kâm-râni-i vuslat be-mâ velî
 Nâ-kâmi-i mahâbbet u ışkest kâm-ı mâ
- 3 Rûy-ı turâ zi-perde-i zülfet ne-dîde im
 Şubhî bedîd hîc ne-mîkerd şâm-ı mâ
- 4 Bâ-hûn-ı dil zi-minnet-i mey bûde em halâş
 Peyveste bād neşve-i ıyş-ı müdâm-ı mâ
- 5 Bâ-intizâmi şîr-i Nizâmî hâlel resed
 Neylî zi-nazm-ı in gâzel-i hûş nizâm-ı mâ

7

--- / --- / --- / ---

- 1 Tahammül hâ-cefâ-yı nâ-kesân bâ yest dâ nâ râ
Gubâr-ı dil buved sürme gülü-yı şekve-i mâ râ
- 2 Derûn râ zâteş-i kîn-i düze h pür-tâb mî-sâzed
Mükâfât-ı eamel ez h vîşten mî-bâşed aedâ râ
- 3 Beter ez eayb-cüyî hic ne-buved eayb eger cüyed
Haber nebved velî ez h vîş in mestân dünyâ râ
- 4 Buved hem-vâre kâr-ı saht tab'an merdüm-âzarî
Ne-rüyed Neyliyâ cüz hâr der pîrâmen-i hârâ

8

--- / --- / --- / ---

- 1 Mî-girift ân saht-ı dil dil-hâ-yı bî-ârâm-ı mâ
Cevher-i âyîne-i pülâd mî-şud dâm-ı mâ
- 2 Pîçeş-i zencire-i gerdiş ne-büdü der nigîn
Key zi-şe ydâyî der u ârâm kerdî nâm-ı mâ

Harfû 1-Bâ*

9

--- / --- / --- / ---

- 1 Derûn-ı hâlede beyhüde şanma yir ider mehtâb
Der-âgûş itdigim ol âfeti teşvîr ider mehtâb
- 2 Degildir hâle düşmiş ol perî bî-kayd teşhîre
Çeküp bir dâ'ire etrâfına tedbîr ider mehtâb

7 A 19a, B 23a, C 27b, D 31b, E 42a

3 cüyed A : cüyend BCDE

8 A 19a, B 23b, C 27b, D 32a, E 42b

* A 19b, B 23b, C 28a, E 42b, B CE : Fî Harfû 1-bâ A, D -.

9 A 19b, B 23b, C 28a, D 32a, E 42b

- 3 Felek pür-tâb ider ehl-i kemâle nâvek-i cevrin
Kemân-ı hâleye şamma şuâ'ın tîr ider mehtâb
- 4 Kurup her gice dâm-ı hâleyi şahrâ-yı gerdûnda
Bir âhû-yı kamer-ruhsâreyi naçcîr ider mehtâb
- 5 Cihâmı bir nazarla sîm-tâb eyler meger Neylî
Gubâr-ı küy-i yâri mâye-i iksîr ider mehtâb

10

— — — / — — — / — — — / — — —

- 1 Pertev-i şem'î mahabbetden olur mest ü harâb
Ab-ı tîg-i şuâ'dır pervâne-i aşka serâb
- 2 Gelmedikce vakti bâz olmaz der-i maşûd-ı dil
Vaktine vâbestedir beyt-i Hudâda feth-i bâb
- 3 Gâh lutf u geh cefâ eylerse uşşâka n'bla
Eksik olmaz gevher-i la'î-i le binde âb ü tâb
- 4 Tâb-ı mihr-i 'ârızî sedd-i reh-i nezzâredir
Besdir ol şûha harîr-i nûr-ı ruhsârı nikâb
- 5 Nâmıma yazıldı menşûr-ı suhan Neylî benim
Rûz-ı dîvân-ı e lest oldu da tevcîh-i hitâb

11

— — — / — — — / — — — / — — —

- 1 Ümîd-i şöhbete perhîz ile memûrlardır hep
Giriftârân-ı derd-i aşk 'aceb rencûrlardır hep
- 2 Ser-i küyündan erbâb-ı mahabbet dürlardır hep
Harîm-i bezm-gâh-ı vaşdan mehcûrlardır hep
- 3 Sırışkin eyleyüp ifnâ hele râzın nihân eyler
Mahabbet ehli memnûn-ı ten-i mahrûrlardır hep

10 A 19b, B 23b, C 28a, D 32a, E 42b

11 A 19b, B 24a, C 28a, D 32b, E 42b

3 mahrûrlardır ACDE : mecrûrlardır B

- 4 Yetiştir sâkiyâ câm-ı şabûhı dest-i rindâne
Mey-i düşîneden sâgar-keşân ma'mûrlardır hep
- 5 Fünûn-ı ırşkı cümle nüsha-i sâgarda görmişler
Harâbât ehli iy Neylî 'aceb ma'mûrlardır hep

12

... _ / _ . . . _ / _ . . . _ / _ . . .
(_) (_)

- 1 Eyleyüp feyz-i hayât-ı ebedî her ma'hub
Hür-ve şerle bu gün cennete dönmüş Eyyüb
- 2 Nür-ı dîdem diyü her küçe güzâr-ı hasret
Yüsufin bulmağa güşişde mişâl-i Ya'küb
- 3 Tâzeden tâzeye itse nbla kârın uşşâk
Tâze-terh-esken-i nâz olmada zirâ her hûb
- 4 Kimisi tâlib olup vaşlına bir fettânî
Olmuş ancak kimine seyr-i cemâli ma'lub
- 5 Neyliyâ olsa nbla zîver-i destâr kabûl
Gonce-i gülşen-i feyz oldu bu şîr-i mergûb

Harfû't-Tâ*

13

... _ / _ . . . _ / _ . . . _ / _ . . .
(_) (_)

- 1 Hatt-ı rûyî komadı nakd-i sirişke hâcet
Vech-i tahîr ile dir şimdi me tâ-ı vuslat
- 2 Nîk-dil 'âşık-ı şâdık katı nâdir bulunur
Reme-i zümre-i ağıardadır bed-bereket
- 3 Vâjgûn-na'î disem râstdır ebrûlarına
Ki ider 'âşıkâ îmâ-yı tarîk-ı miñnet

12 A 19b, B 24a, C 28b, D 32b, E 43a

* A 20a, B 24a, C 28b, E 43a, BCE : Fî Harfû't-tâ* A, D -.

13 A 20 a, B 24a, C 28b, D 33a, E 43a

- 4 Bilür efzün idigin ʿaşkı hüsünden deh-bâr
Eyleyenler gül-i şad-berke hezârı nisbet
- 5 Bilmem enbân-ı kerâmet mi devât iy Neylî
Muttaşıl hâme çıkarmakda metâʿı hikmet

14

— — — / — — — / — — — / — — —

- 1 İn perişânî-i dil ez kâkül-i pürçîn ki est
İn dimâg âşüftegî ez turre-i müşgîn ki est
- 2 Her ki râ dîdem zi derd-i ʿaşk ü zârî kuned
İy tabîb-i cân devâ-sâz-ı dil-i gam-gîn ki est
- 3 Men be-târîkî-i gam güm-keşte-râh-ı firkatem
Yâ Rab ân meh-ţalʿatem bâ-vuşlateş reh-bîn ki est
- 4 ʿAndelîb-âsâ dil-i şürîde şeydâyî kuned
Yâ Rab İn şevk ez gül-i ruhsâre-i rengîn ki est
- 5 Neyliyâ tütî-i tabʿı nefr-i güftâr-ı turâ
İn şeker-efşânden ez yâd-ı leb-i Şîrîn ki est

15

— — — / — — — / — — — / — — —

- 1 Rûsten ez berg ü nevâ berg ü nevâ-yı dîger est
Sîm ü zer râ hâk-kerden kîmyâ-yı dîger est
- 2 Reh-nümâyî hem zi hûd-hvâh er zi-hûd reften küni
Sedd-i reh incâ be-pîşet reh-nümâ-yı dîger est
- 3 Hoş-ter âyed külbe-i endîşe ra ez âşnâ
Mâni-i bigâne mâ râ âşinâ-yı dîger est

4 idigin AC : idigiñ B DE; deh-bâr ABCD : der-i bâr E. (C nüshasında mısraın son kelimesi "deh-bâr" şeklinde harekelennmiştir.)

14 A 20a, B 24a, C 28b, D 33a, E 43a

15 A 20a, B 24b, C 29a, D 33a, E 43b

- 4 Kâr-ı yem râ zûd yâbed her ki neznâsed şitâ
Nâ-şinâyî bâşinâ incâ şinâ-yn diğer est
- 5 Her şavâb-endiş bâşed Neyli-i hengâm-ı hûş
Her ki dâred fikr-i Şâ'ib Şâ'ibâ-yn diğer est

Harfû'ş-Şâ*

16

--- / --- / --- / --- / ---
()

- 1 Sirişk-i ehl-i dile hatt-ı yârdır bâ'is
Bu deñlü göz yaşına ol gubârdır bâ'is
- 2 Deride olmağa dâmân-ı câme-i şabrım
Derûn-ı dilde olan hâr-hârdır bâ'is
- 3 Hatt-ı eizârım sebz eyle yen sirişkimdir
Tarâvet-i çemene cüy-bârdır bâ'is
- 4 Mülâyim oldu hatt-ı nevle 'âşıkâ dil-dâr
Şafâ-yn hâtıra ol sebze-zârdır bâ'is
- 5 Hayâl-i la'li virir Neyliyâ ne şât dile
Bu neşveye o mey-i hûş-güvârdır bâ'is

Harfûl'-Cim*

17

--- / --- / --- / --- / ---

- 1 Hatt gelüp ruh-sârîfâ vaşla medâr olmaz mı hîc
'Âşık-ı şeydâya 'ıyd u hem bahâr olmaz mı hîc
- 2 Bâd-ı âhım seyr idüp meyl-i kenâr itmez mi yâr
Keştî-i kâma muvâfık rûzigâr olmaz mı hîc

* A 20a, B 24b, C 29a, E 43b, BCE : Fî Harfû'ş-Şâ* A, D -
16 A 20a, B 24b, C 29a, D 33b, E 43b
* A 20b, B 24b, C 29b, E 43b, BCE : Fî Harfûl'-Cim A, D -
17 A 20b, B 24b, C 29b, D 33b, E 43b

- 3 Eylemez mi ʿāşık-ı efkendeye mihr ü vefâ
Ol nihâl-i bâğ-ı ʿişve meyve-dâr olmaz mı hîc
- 4 Gerdiş-i cevri ü sitemden çerh dönmez mi ʿaceb
Bu nevâ-yı ʿişk bir gün sâz-kâr olmaz mı hîc
- 5 Dem-be-dem dönmez mi bu cevri ü sitemden rûzgâr
Neyliyâ itdiklerinden şerm-sâr olmaz mı hîc

Har fû 1-Hâ*

18

... / ... / ... / ...

- 1 Dimâğ-ı câmi ʿtır-sây ider mi büy-ı ferah
Görür mi dîde-i bahtım benim de rûy-ı ferah
- 2 Yine bu baht-ı girân-ı vâb olmaya bidâr
Olursa da bün-i güşında güft ü güy-ı ferah
- 3 Sezâ-yı devlet-i gam olmayam idersem eger
Bu deşt-gâh-ı temennâda cüst ü cüy-ı ferah
- 4 Hezâr şükr ki kayd-ı cihândan âzâdım
Ne bîm-i miñnet ü guşsa ne ârzü-yı ferah
- 5 Gelürse destime bu inkisâr ile Neylî
Ne ihtimâl şikest olmaya sebû-yı ferah

* A 20b, B 25a, C 29b, E 44a, BCE : Fî Harfûl-Hâ^a A - D -

18 A 20b, B 25a, C 29b, D 34a, E 44a

2 E nüshasında "olursa da" yerine "görse de" kayıtlıdır, ancak bu şekil vezne uymamaktadır.

3 idersem BCDE : iderse A

Harfû'd-Dâl*

19

- - - / - - - / - - - / - - -

- 1 Şihhat-i şeh ʿayd-i rûze sũrdur eşnâ-yı ʿayd
ʿayd ber bâlâ-yı ʿayd ü ʿayd ber bâlâ-yı ʿayd
- 2 Gũne gũne ʿaydler biri birin taʿkib idũp
Oldu bu sâil-i niʿamda ʿâleme âlâ-yı ʿayd
- 3 Geldi sũr-ı pâdişâhiye reh-i yek-sâleden
Mũste hakk-ı hũlʿat-i teşrĩfidir bâlâ-yı ʿayd
- 4 Eyledi peyveste biri birine ʿaydeyni sũr
El ele virdiler iki dil-ber-i raʿnâ-yı ʿayd
- 5 Şerbet-i şâf-ı niʿamdır şimdi hep mebzũl olan
Gam ye me yokdur bu cãm-ı pũr-keremde lâ-yı ʿayd
- 6 Sâil-hũrde çâker-i dirinedir bayrâm tãm
Sũra irişdi kararũ l-ʿayn olup lâlâ-yı ʿayd
- 7 Rağbet-i üstâd ile oldu müşârun bi'l-benân
Neyliyâ bu nev-gazel çũn gurre-i garrâ-yı ʿayd
- 8 Hâzret-i Kâmil ki mihr-i tabʿ-ı pũr-envâridir
Gayret-efzâ-yı cemâl-i şubh-ı şevk-efzâ-yı ʿayd

20

- - - / - - - / - - - / - - -

- 1 Behişt-i mânevîye verd-i terdir halka-i tevhid
Mey-i tahkike cãm-ı bi-kaderdir halka-i tevhid
- 2 Gezend-i div-i nefsi defʿ için eşhâb-ı tevhide
Mücerreb bir tılısm-ı müteberdir halka-i tevhid

* A 20b, B 25a, C 29b, D 34a, E 44a, BCE : Fî Harfû'd-Dâl A, D -

19 A 20b, B 25a, C 29b, D 34a, E 44a

6 tãm E : nâm ABCD

20 A 21a, B 25b, C 30a, D 34b, E 44a

- 3 Bulur lâbüd girenler dest-res lûlû-yi tahkika
Yem-i ʿarfâna girdâb-ı güherdir halka-i tevhîd
- 4 Der-âgüş-ı ʿarûs-ı kâim iderse nûla erbâbı
Miyân-ı şâhid-i feyze kemerdir halka-i tevhîd
- 5 Şalâdır ehl-i ʿaşka şavt ü zikri hûvân-ı ihsâna
Keşîde bir simât-ı mâ-ḥazardır halka-i tevhîd
- 6 Nûla bülbül-sıfat ʿuşşâkı nâlân eylese Neylî
Gülistân-ı şafâya verd-i terdir halka-i tevhîd

21

— / — / — / —

- 1 Der lücceî ki bâd şinâver nemîşevd
Pây-i dil ez güzeştan-i û ter nemîşevd
- 2 Perverde-i maḥabbet emîn ez gezend-i üst
Ateş ḫaṭar-resân-ı semender nemîşevd
- 3 Râḫat zi seng-i saḫt-ı melâmet nemîşevî
Bâlin ser-î zi penbe-î güş er nemîşevd
- 4 Bâ guşsa-i zamâne merâ bahş müşkilest
Derdest tâ ki nüsha-i sâgar nemîşevd
- 5 Ab-ı ḫayât râ mestân ger be-minnet-est
Çizî ziâb-rû-yı tu bihter nemîşevd
- 6 Neylî hemîşe dil kuned izhâr-ı şevk-ı yâr
Mînâ hicâb-ı şemʿ-i münevver nemîşevd

22

— / — / — / —

- 1 Cünân kez süzîş-i ḫod şemʿa-i kâfûr milerzed
Zi tâb-ı teb-ser-â-pâ-yı teneş çün nûr milerzed

- 2 Ser-i şöhret çu dâri zir-destân râ nigâhî kun
Bedîn rifat bebîn ber-zerre-hâyeş hür milerzed
- 3 Derîn ebret-serâ her çiz-i hâl-i hem-demeş dâred
Besân-ı nûr ez tâb-ı tecellî Tûr milerzed
- 4 Çünân dil mî-çaped ber hañçer-i sîmîn-i ser tizeş
Hemân-güyî ki ber âb-ı revân rencûr milerzed
- 5 Çi dürr-hâ miçekâned hâme-i Neylî temâşâ kün
Ki behr-i aqâd-kerden gerde n-i ân hür milerzed

23

- 1 Çünân kez şaşt hem-vâr-ı dilrân tîr milerzed
Zi ihlâş-ı duâ-yı râstân te'şîr milerzed
- 2 Dil-ı 'âşîk be-tersed ez nigâh-ı germ-i cevâneş
Derîn nañcîr-gâh-ı dem zi âh ü şîr milerzed
- 3 'Aceb dârem beher-kes dest-bâzî mîkuned çün tîfî
Felek k'ü pençe-i mihreş çü dest-i pîr milerzed
- 4 Zi piç ü tâb-ı dil zülf-i bütân der iztırâb-ı şad
Ezîn divâne-i ser der-hevâ zencîr milerzed
- 5 Sedîdâ nazm-ı Neylî ger hâlel-dâr u 'aceb nebved
Ki der-pîş-ı tu ez bîm-i hatâ te'bîr milerzed

24

- 1 Zi eşkem cezbe-i hüsn-i turâ neşv ü nemâ bâşed
Ki âb-ı refteî geh âb-rü-yı kehrübâ bâşed
- 2 Buved kandîl ü sâgar mescid ü meyhâne râ minâ
Becâ bâşed belî şâfî-nihâdân her gücâ bâşed

- 3 Sezed insân-ı kâmil h'vânden ânkes râ ki b'ed ez merk
Şikest-i hâtır-ı nâkıs-dilân-râ mûmiyâ bâşed
- 4 Bülendân-râ ne mîbâşed zi pistân hergiz istignâ
Ki der reh-bürden-i ser dest-gîrî hem zi pâ bâşed
- 5 Be-çeşmeş hem-eyâr-ı şems bâşed zerre-i nâçiz
Nigâh-ı itibâr-ı merd-i dâñâ kimiyâ bâşed
- 6 Neyâbed hâr-ı zâr-ı kîne kerden sine-i Neylî
Cüz ez mehr-i giyâ her sebze İncâ nâ-becâ bâşed

25

--- / --- / --- / ---

- 1 Suhan ân nîst ki insân zi dil ü cân bâşed
Suhan ânest ki in sân zi dil ü cân bâşed
- 2 Sîne râ revnâki ez cân u dil-i âgâhest
Şadr-ı pîrâye-i şîrfân zi dil ü cân bâşed
- 3 Gûş-ı cân mîkeşed erbâb-ı tabî'at çün ney
Her ki râ nâle vü efgân zi dil ü cân bâşed
- 4 Hemçü fevvâre revânest sirişk-i euşşâk
Cûş-ı İn âb-ı firâvân zi dil ü cân bâşed
- 5 Ger hoş-âyende buved hemçü revân nîst 'aceb
Nazm-ı Neylî-i suhan-dân zi dil ü cân bâşed

Harfû'z-Zâî*

26

() / () / () / ()

- 1 Yaz şikeste hat ile yâre mükerrer kâğaz
Dil-şikest olduğımı bildire tâ her kâğaz

25 A 21b, B 26a, C 30b, D 35b, E 45a

* A 21b, B 26a, C 31a, E 45a, BCE : Fî Harfû'z-Zâî A, D -

26 A 21b, B 26a, C 31a, D 36a, E 45a

1 olduğum BCDE : aldığını A

- 2 Mürğ-ı cân nâme-beri olsa anıñ degmez mi
Yâre yazarsa eger âşık-ı kemter kâğaz
- 3 Nâmede yâr hat-ı rüyını tahrîr itmiş
Eyledi hatır-ı uşşâkını muğber kâğaz
- 4 Sinede dâğ yakup şevkle hâtem yirine
Okudu süz-ı dil-i âşıkı ezber kâğaz
- 5 Resm kıl nâmeñe sineñde olan dâğları
Neyliyâ ol şeh-i hüsne ola mahzar kâğaz

Harfû'r-Râ*

27

— / — / — / — / —

- 1 Sermâ-yi gam tamâme irüp nev-bahâr olur
Nahl-i ümidimiz yine pür-berg ü bâr olur
- 2 Serkeşlik itse şimdi nbla baht-ı nâ-sezâ
Birgün cebîn-sâ-yı der-i istizâr olur
- 3 Kalmaz miyân-ı lücce-i miñnetde fülk-i dil
Elbette bir müsâade-i rûzgâr olur
- 4 İy mest-i câh dâmen-i ıyşın seniñ dahı
Üftâde-i keş-â-keş-i dest-i humâr olur
- 5 Tebdil olur kabâ-yı ümide libâs-ı gam
Neyli yine inâyet-i perverdigâr olur

28

— / — / — / — / —

- 1 Ne dem ki ruhları pür-tâb-ı neşve-i mül olur
Gül-i ızârı tahammül-güdâz-ı bülbül olur

2 mürğ-ı cân ABDE : mürğ-ı dil C

* A 21b, B 26b, C 31a, E 45b, Fî Harfû'r-Râ* A, D -

27 A 21b, B 26b, C 31a, D 36a, E 45b

28 A 22a, B 26b, C 31b, D 36a, E 45b

- 2 Hâyâl-i 'arîz-ı rengîn ü la'î-i nâbiñ ile
Kitâb-ı safha-i dil nüsha-i gül vü mül olur
- 3 Ne dâğ-ı hasrete tâkat ne âha kudret var
Çemen-sitân-ı belâda ne gül ne sünbül olur
- 4 Gözümde ol şane miñ 'aks-i tâk-ı ebrûsı
Yem-i sirişki güzâre hayâline pül olur
- 5 Zemîn-i nevde eger Zül-fikâr-ı hâmesini
Alursa destine Neylî benâm Düldül olur

29

... _ / . _ _ / . _ _ / . _ _
(_ _ _) (_ _)

- 1 Neşve-i hüsnini dil hâlet-i ânında bulur
Lezze t-i meyve yi kim bulsa zamânında bulur
- 2 İsteyen la'îni genc-i dil ü cânında bulur
Arayan gevher-i makşûdını kânında bulur
- 3 Güm-i bâzâr-ı tevekkül kılan esbâb-ı dili
Nakd-ı kâmnın felegin ceyb-i zamânında bulur
- 4 Güş iden nüsha-i Şeh-nâme-i aşk-ı yâri
Rüste m evşâfını hep gamzesi şânında bulur
- 5 Vaşf-ı engüşt-i mühennâsın iden şevkından
Kalemin surh-ı midâd ile benânında bulur
- 6 Hîdmet-i yârde kâddin ham iden âgûşın
Yümn-i aşk ile kemer gibi miyânında bulur
- 7 Vaşf-ı dendân-ı musaffâsın iden Neylî-veş
Dürlü mazmûn-ı şafâ-bahşî dehânında bulur

4 hayâline BCDE : hayâlime A

29 A 22a, B 26b, C 31b, D 36b, E 45b

3 Beytin ilk kelimesi C nüshasında "güm" şeklinde harekelemmiştir.

30

- 1 Geh zebâmn geh lebin birgün dile dil-ber virir
Vakti geldikte o naḥl-i ʕiṣve berg ü ber virir
- 2 Gemze sidir çeşm-i yâri böyle hün-rîz eyleyen
Destine şemşîr-i bî-dâdı hep ol kâfir virir
- 3 Laʕ-i şîrîniñ hayâli söyledir ehl-i dili
Tûti-i endişeye fikr-i lebiñ sükker virir
- 4 Olsa nakd-i cân ile ʕâşık hurîdâr-ı lebi
Dirhem-i eşk-i revâmn laʕline serper virir
- 5 Tâb-ı hurşîd-i muḥabbetle bulup neşv ü nemâ
Naḥl-ı hâmem böyle Neylî meyve-i hoş-ter virir

31

- 1 Zülfüñ hevâ-yı düşmen-i nâ-sâze el virir
ʕuşşâka dest-mâye-i tül-i emel virir
- 2 Çeşm-i siyâh-tâbın alur zîr-i destine
Hükm-i sevâd-ı ʕiṣve vü nâzı güzel virir
- 3 Bir bezm-i şevkiñ oldu gönül neş'e-dârı kim
Gelse o bezme sâgar-ı şahbâ kesel virir
- 4 Ne der-kenâre tâliʕim eyler müsâʕade
Ne ʕarz-ı hâle ol şeh-i hüsne maḥal virir
- 5 Aḥsent lutf-ı çerḥa ki şad-dâğ-ı ḥasreti
Sînemde baña bir gül-i hüsne bedel virir
- 6 Neylî hezâr ʕâşıkı var nakd-i cân-be-kef
Kâlâ-yı vaşla yâr ne isterse el virir

30 A 22a, B 27a, C 31b, D 36b, E 46a

31 A 22a, B 27a, C 32a, D 37a, E 46a

3 A : BCDE nüshalarında bu beyit yoktur.

32

— / — / — / —

- 1 Hatt hüsni âteşin-i dil-ârâya şân virir
Perde cemâl-i nağme-i pür-süza ân virir
- 2 †Aşık kad-i hamîde vü âhın ki †arz ider
Ol şeh-suvâr-ı †ışveye tîr ü kemân virir
- 3 Virdi güc ile †âşıkâ cânâneyi rakîb
Hîleyle iş gören kişi miñnetle cân virir
- 4 Meclisde saña düşmen-i bed-kâr olur yakın
†Uşşâka bu mu†amele cânâ gümân virir
- 5 Neylî alınca nişger-i hâmesin ele
Dâd-ı edâ-yı Nefî-i şîrin-zebân virir

33

— / — / — / —

- 1 Oldılar hâr ile gerçi gonce-i gül-zâr bir
Olmada nâleyle ammâ †andelîb-i zâr bir
- 2 Ol tabîb-i cân u dil bir çâre eylerdi aña
Neylesün ammâ degil derd-i dil-i bîmâr bir
- 3 Biñ şafâ-yı †âleme virmez gam-ı †ışkî göñül
Ola mı bigânelerle hîc kadîmî yâr bir
- 4 Eylediler †âkıbet yağma metâ†-ı şabrımı
Düzd-i gamzeyle olup Tâtâr-ı çeşm-i yâr bir
- 5 Her suhan uymaz bu nazm-ı âb-dâra Neyliyâ
Gevher-i şâf ile olmaz seng-i bî-mikdâr bir

34

— — — — —

- 1 Kām alınmazsa lebinden zülf-i dil-ber elde bir
Gonceye olmazsa ruḥṣat sünbül-i ter elde bir
- 2 Kūh-ı ʿıṣkı nevk-i müjgân ile yıkmaktır hüner
Tıṣe-i ser-tiz-i Ferhād-ı dil-âver elde bir
- 3 Ceyb ü dāmân-ı kabâda çâke kalmazsa maḥal
Sîne-yi zaḥm-âşinâ-yı dâg-güster elde bir
- 4 Dest-i luṭfuñla gehî eyle nüvâziş dilleri
Yoḥsa iy mest-i sitem-ker tîg u ḥancer elde bir
- 5 Bezle-gü bir hem-zebân isterse tabriñ Neyliyâ
Hâme-i feyz-âşinâ-yı nazm-perver elde bir

35

— — — — —

- 1 Niçe bir tül-i emel iy dil-i şeydâ niçe bir
Niçe bir dest-i dırâzî-i temennâ niçe bir
- 2 Gelmeyüp yâdiña peymân-ı bezim-gâh-ı elest
Destden gitmeye peymâne-i şahbâ niçe bir
- 3 Girme yüp güşına âvâze-i gülbang-i rahîl
Güş-dârî-i dem-i nağme-i şeştâ niçe bir
- 4 ʿÂleme eylemeyüp çeşm-i haḳîkatle nazar
Olmaya tefrika-i sûret ü maenâ niçe bir
- 5 Vâdi-i nazm-ı mecâziye düşüp ehl-i suḥan
Böyle meydân-ı haḳîkat kala tenhâ niçe bir
- 6 Mey-i gül-gün içesin defʿ-i gam-ı dünyâya
Gelmeğe ḥâtiriña guşsa-i ʿuqbâ niçe bir

- 7 Raḥş-ı ʿazmîñ kala pâ-beste-i râh-ı makşûd
Tevsen-i nefsiñe bu ruḥşat-ı irḥâ niçe bir
- 8 Gelme yüp hergiz uşûle felek-i şuşbede-bâz
ʿAksine devr ide bu künbed-i mîñâ niçe bir
- 9 Her dimâg-ı dili bir nâfice-i çîn itdi
Kilk-i müşgîn-deme bu ruḥşat-ı imlâ niçe bir

36

... _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _

- 1 Hâlet-i laʿlin ḥat-ı sebz âşikâr olsun da gör
Neşvesin şahbâ-yı nâbîñ nev-bahâr olsun da gör
- 2 Çin-i nâz-ı ʿarîz-ı cânâneyi mânend-i gül
ʿAşıkân gülzâr-ı güyende hezâr olsun da gör
- 3 Bâde görsün neşvesi pür-tâb kılsun ruḥların
Ol mehûñ mirʿât-ı ḥüsni tâb-dâr olsun da gör
- 4 Dide nergis gamze süsen kadd serv gerden semen
Şahn-ı bâgı bir ser-âmed gül-ʿizâr olsun da gör
- 5 Neyliyâ seyr it zümür-rûd-zîb yâkût olduğın
Hâtem-i laʿlin ḥat-ı sebz âşikâr olsun da gör

37

(_ _ _)

- 1 Sîñede dâg-ı gam-ı ʿışk-ı nümâ-yân idegör
Şûre-zâr-ı diliñi reşk-i gül-istân idegör
- 2 Var der-i küy-ı muğâna taleb-i bâde ile
Yüri iy ḥaste-i gam derdiñe dermân idegör
- 3 Alur iy dil seni âḥir ele bir gün dil-dâr
Sen he mân gonce-şifat çâk-i girîbân idegör

- 4 Mest-i keyfiyyet-i ırık olmağa saıy eyle müdām
Dili bî-renc-i humâr-ı gam-ı devrân ide gör
- 5 Aşınâ olmak ise şâhid-i kâma maksûd
Neyliyâ tabîfî bigâne-i ırifân ide gör

38

... _ _ / ... _ _ / ... _ _ / ... _ _
(_ _ _)

- 1 ʻAks-i laʻl-i lebiñi sâgar-ı şahbâda görür
Mest-i bî-hüş ise çeşmiñde n'ola bâde görür
- 2 ʻAşık-ı güm-şude dil küyına ʻazm itse n'ola
Neylesün rüy-ı dili küy-ı dil-ârâde görür
- 3 Çeşm-i pür-nemde ider cilve hayâlin ancak
Bir perîdir ki görenler am deryâde görür
- 4 Nüş ider güşe-i çeşminde nihân hûn-ı dili
Bâdesin gamze-i mey-hâresi tenhâde görür
- 5 Tab- ı vâlâñile şindengirü Neyli şuarâ
Gevher-i şirîñi fark-ı ser-i şirâda görür

39

... _ _ / ... _ _ / ... _ _ / ... _ _

- 1 Tevâzue ʻademe çün mukteâ-yı tıynetdir
Kişi fütâdelere meyl ʻademiyyetdir
- 2 Bu reng reng gül-i gül-sitân-ı keşretten
Gelen meşâmıma her lahza bü-yı vahdetdir
- 3 Ter itmeden güzer it anda dâmeni çün kim
Mecâz-ı kañtara-i ʻâlem-i hakikatdir
- 4 Zuhûri hârik-ı ʻâde ricâl-i ʻaşra göre
Kerem zamâne ye nisbet ʻaceb kerâmetdir

4 Bu beyit C nüshasında yoktur. ; ırık B DE : ırıkı A

38 A 23a, B 28a, C 33a, D 38b, E 47a

39 A 23b, B 28a, C 33b, D 38b, E 47a

2 keşretten ABC : keşretedir DE

- 5 Bu nâ-revâci-i dânişde da'vi-i ʿirfân
Güvâh-ı bî-ııredî şâhid-i hamâkatdır
- 6 Felek de gerdişine oldu Neyliyâ hayrân
Ki mihr ü mâhı küşâde dü-çeşm-i hayretdir

40

— — / — — / — — / — —

- 1 ʿÂlem bakılsa şafha-i ʿibret degil midir
Eczâ-yı kevn nüşâ-i hikmet degil midir
- 2 Kaddiñ kabâ-yı surhıla âfet degil midir
Âfet degil kızılca kıyâmet degil midir
- 3 Naıçır-i kâmi elde bilürse ʿaceb mi kim
Dil şâh-bâz-ı sâʿid-i himmet degil midir
- 4 Bak cûş-ı bahr-ı eşkime âgûş-ı vaşla gel
Cânâ kenâr-ı cây selâmet degil midir
- 5 Şâh-ı bahâr açdı çemen mülkini yine
Erbâb-ı ʿıyşâ vaııt-i ganîmet degil midir
- 6 Geldikçe baña nâveg-i cevriñ rakıbe de
Şehv ile râst gelse işâbet degil midir
- 7 Berk-ı nigâhı itdi hebâ ııirmen-i dili
Ol şüh-ı fitne-cû ʿaceb âfet degil midir
- 8 Kalsa küşâde dide-i hürşid ü meh n'ola
Neyli bu ʿâlem ʿâlem-i hayret degil midir

41

— — — / — — — / — — — / — — —

- 1 Kimiñ hem-bezmisin yârân-ı ʿıyş u ʿişretiñ kimdir
Nediñ gam-güsâriñ hem-demiñ hem-şohbetiñ kimdir

40 A 23b, B 28b, C 33b, D 39a, E 47b

3 ʿaceb mi kim BCDE : ʿaceb midir A

41 A 23b, B 28b, C 34a, D 39a, E 47b

- 2 Yine pervâne-veş gerdân-kerd-i şemc-i ruhsârîñ
Mişâl-i şemc şevk-efzâ-yı bezm-i halve tîñ kimdir
- 3 Leb-i mey-günüñ bûs itmeye bezm-i mahabbetde
Şurâhî-veş hemîşe dîde düz-ı furşatîñ kimdir
- 4 Mişâl-i gül nüvâziş-bîn-i dest-i luţf u ihsânîñ
Çü bülbül nağme-sâz-ı gül-sitân-ı tal'atîñ kimdir
- 5 Giriftâr-ı humâr-ı hicr idelden Neyli-i zârı
'Acéb mest-i şarâb-ı bezm-gâh-ı vuşlatîñ kimdir

42*

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

- 1 Ziyâret-gâh-ı yârân mecma'ı aḥbâbdır dirler
Der-i mey-ḥâneyi erbâb-ı ışka bâbdır dirler
- 2 Dil-i vîrâneniñ mi'mâr-ı gamze ölçüsin aldı
Görenler cünbiş-i müjgân-ı çeşmin çâbdır dirler
- 3 'Ebâdet âbı çirk-i şirkile kılmağla âmîziş
Ḥulûş ehli riyâ murdârına çirkâbdır dirler
- 4 İdüp târ-ı dil-i ıvşşâkı nâlân darb-ı destile
Su'âl itseñ anı muḥrib-dih-i müzrâbdır dirler

43

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

- 1 O zaḥm-ı ḥun-feşân kim kâr-ı dest-i şîve-kârîñdir
N'ola cânım gibi sine mde tutsam yâdigârîñdir
- 2 Giribân-çâk olup gel maḥdemiñ şevkıla gül-zâra
Çemende lâleler hep ḥasretiñle dâğ-dârîñdir
- 3 Ne gam ger ḥâk-sâr-ı râh-ı ışk olduñsada iy dil
Seni pâ-mâl iden esb-i cefâya şeh-süvârîñdir

3 me y-günüñ AC : mey-günüñ BDE

* Bu gazel, DE nüshalarında rubailer arasına ilk iki beytiyle kaydedilmiştir.

42 C 34a, D 97b, E 70b, AB -

43 A 24a, B 29a, C 34a, D 39b, E 47b

- 4 Ne hâcet mürğ-ı câna nâveg-endâz-ı nigâh olmak
Giriftâr-ı kemend-i zülfüñ olmuş bir şikâriñdir
- 5 Nbla nakş-ı hayâliñ reşk-i Mânî olsa iy Neylî
Viren maenâya şüret hâme-i muciz-nigâriñdir

44

... / ... / ... / ...

- 1 Nihâl-i kâmetiñle serv egerçi hem-ser olmuştır
Muanber turre-i müşginiñ ammâ ser-ber olmuştır
- 2 Serin virmekle kuh-sâr-ı belâda tîşe-i ırşka
Mağabbet ehline Ferhâd anıñçün server olmuştır
- 3 İder germiyyet-i mihr-i mağabbet puhte güftârı
Anıñçün meyve-i bâğ-ı hayâlim hoş-ter olmuştır
- 4 Olur bir zâta ziver gayra nisbet ʿayb olan iy dil
Harîñ efsâr-ı nâ-çizi serine efsar olmuştır
- 5 Dil-i zârın görenler ser-nüvişt-i miñnet-i ırşkın
Bilürler ehl-i ırşka Neyliyâ ser-defter olmuştır

45

(... / ... / ... / ...)
(...) (...)

- 1 Tüde-i hüsn mi ol ʿarız-ı gül-reng midir
Meşreb-i nâz mı yoğsa dehen-i teng midir
- 2 Müy-ı müşgin-i ser-âmedle ser-efrâz olmuş
Hâl-i dilber sipeh-i fitneye ser-heng midir
- 3 Müjeler sâha-i çeşminde hayâliñ üzre
Biri birine girüp şaf-zede-i ceng midir
- 4 Dil-i ırşşâkda fikr-i hañı nâ-ber-câdir

44 A 24a, B 29a, C 34a, D 39b, E 48a

45 A 24a, B 29a, C 34b, D 40a, E 48a

4 BCDE nüshalarında bu beyit yoktur.

- Şşk mir'âtı meger cilve-geh-i jeng midir
- 5 Târ-ı zülfünde olan 'ukdeler aldı hüşum
Sâhir-i gâmzesi bend itdigi nîreng midir
- 6 Pey-rev olmakda Nedîmâya 'üzür-ıvâh olduñ
Neyliyâ söyleye pây-ı kalemîñ leng midir

46

— — / — — / — — / — —

- 1 Davi-i hüsne hat-ı nev şüret-i fetvâsıdır
Nergis-i güyâlar iki şahid-i davâsıdır
- 2 Kâtl iden ağyârı oldu lâyıq-ı büs-ı lebi
La'î-i şîrîni o şühûñ gâziler helvâsıdır
- 3 Gülşen-i hüsne 'izâr-ı dil-rübâ gül-nâr ise
Bâğ-ı şşkıñ rüy-ı zerd-i 'âşıkân eyvânıdır
- 4 Olmasa hâlî 'aceb mi fitne vü âşûbdan
Güşe-i çeşmiñ ki düzd-i gâmzeniñ me'vâsıdır
- 5 Mihr ü meh pertev-gedâ-yı şufle-i cevvalesi
Bir mey-i nâbiñ gönül sermest-i bî-pervâsıdır
- 6 Neyli-i şeydâ hamûş-ı vaz-ı dehr olsa n'bla
Kim be nân-ı hayreti bend-i leb-i şekvâsıdır

47

— — / — — / — — / — —

- 1 Çeşmiñ ki h'vâb-ı işve ile nâ-küşüdedir
Bir fitne-i zamânedir ammâ günüdedir
- 2 Kaddüñ hayâli dîde-i pür-nemde iy perî
Bir servidir ki perverîşi taraf-ı cüdedir
- 3 Mânend-i Kays olup gönül âvâre-i cünün

İy âhû-yı remîde seni cüst u cüdadır

- 4 Olsa eceb mi beste-i fitrâk-i kâkûli
Şeh-bâz-ı çeşm-i yâre göñül kim rübüdedir
- 5 Neylî nesîm-i feyz bu deñlü vezân iken
Hayfâ yine der-i emelim nâ-küşüdedir

48

. . . / . . . / . . . / . . .

- 1 Dil ki zülf-i perçem-i cânâneden rencîdedir
Mürğ-ı bî-ârâmdır kim lâneden rencîdedir
- 2 Eyleyüp zülfüñ perîşân bâeğ-i âşûb olur
Hâtır-ı âşüfte-kârım şâneden rencîdedir
- 3 Ârzü-yı bûs-ı la'liñle döner durmaz müdâm
Rind-i aşkıñ bezmde peymânenen rencîdedir
- 4 Halka-i zülfinde hâlinden hirâsândır göñül
Mürğ-ı dâm-üftâdedir kim dânenen rencîdedir
- 5 Gamzesi Neylî dile kılmaz nigâh-ı iltifât
Mest-i nâz u eşvedir divânenen rencîdedir

49

. . . / . . . / . . . / . . .

- 1 N'bla sen zülf-i müşğiniñle dirseñ sünbülüm vardır
Benim de tâze tâze zağm-ı tığıñla gülüm vardır
- 2 Seniñ var ise gül gibi eşârıñ bâğ-ı hüsnîñde
Figânımdan benim de bülbül-âsâ gulgulum vardır
- 3 Bizimle bir gice haşır olmağı yâde getürmezsiñ
Dimezsın iy me h-i nâ-mihribân birgün ölüm vardır
- 4 Senin câm-ı Cemîñ var ise cânâ la'î-i nâbîñla

Benim de h n-ı dilden bezm-i aşkıfıda m l m vardır

- 5 Nbla ol gül eger bilmezse Şimdi kadrif  birgün
Diye garralanup Neyli gibi bir bülbülüm vardır

50

... / ... / ... / ...

- 1 Sehi kadler tarik-i G lŐenide Şanma bi-cadır
Reh-i gülşende g y  her biri bir serv-i ra'nadır
- 2 Girift r olalı g s -yı y re d r-ı gurbetde
G f l bir l nesinden d r m rg-i rişte ber-padır
- 3 Yine bir necm-i g s -d r-ı h sniŐ hükm-i teŐiri
Miy n-ı ehl-i dilde b Őis-i  Ő b u gavg dır
- 4 Muħakkak h n-k h-ı G lŐenidir gülşen-i cennet
Ki g s larla ol Ő h-ı ser- med anda t b dır
- 5 Olaldan naĝme-senc-i Őevki ol gül-gonceniŐ Neyli
G f l m nend-i bülbül Gülşeni bir m rg-ı Őeyd dır

51

... / ... / ... / ...
(...) (...)

- 1 Bu niy z itme dil  bir nigeĝ-i n za mıdır
Bunca Őeyd lĝiŐ ol çeşm-i f s n-s za mıdır
- 2 Itme evr k-ı periŐ n-ı dili zülfüne bend
Nüşha-i derd   elem k bil-i Őir ze midir
- 3 C y-veş yok yine bir yerde kar riŐ iy dil
Yoĝsa meyliŐ yine bir serv-i ser-efr za mıdır
- 4 B de-peymalĝı ko Şun kadehi iy s ki
K le-i luŐ u kerem k bil-i end ze midir
- 5 İstin diŐ bu kadar c r et-i siĝre Neyli

5 kadrif  AB : kadrimi CDE

50 A 24b, B 30a, C 35b, D 41a, E 48b

51 A 25a, B 30a, C 35b, D 41b, E 49a

Tab'ı muciz-eşer ü nâdire-perdâza mıdır

52

-- / _ _ / _ _ / _ _

- 1 Rüyında şamma kim haç-ı anber-şiken biter
Ateşde nice iy dil-i şeydâ çemen biter
- 2 Fikr-i 'izâr u kaddiñ ile nev-zemîn-i dil
Bir şüre-zârdır ki gül ü nârven biter
- 3 Sînemde dâğ şamma gül-i tâzedir o kim
Bârân-ı eşk şevk-i ruç-ı yârden biter
- 4 Yâd eyledikce zülf ü benâgûşın ol mehîñ
Gül-zâr-ı dilde sünbül ile hep semen biter
- 5 Neylî benefşe zîver-i gül-zâr-ı hüsnidir
Rüyında şamma kim haç-ı anber-şiken biter

53

-- / _ _ / _ _ / _ _

- 1 Şandım görünce hâleyi itmiş kamer maçar
Ağuşa almış ol mehi sîmîn-ke mer meger
- 2 Dilber olunca olsa bize bir dür-i yetîm
'Aşıkla virir ülfete bîm-i peder keder
- 3 Oldı nîtâkı hancer-i sîmîne cilve-gâh
Güyâ Gümüş-şu yine olupdur kemer memmer
- 4 Çıkmış rakîb süllem-i kaş-ı vişâline
Düşsün zemîn-i firâte yâ Rab teker meker
- 5 Neylî sezâdır olsa ser-efrâz cümleden
Semşîr ü hancerinden olup musteber teber

52 A 25a, B 30a, C 35b, D 41b, E 49a

53 A 25a, B 30a, C 36a, D 41b, E 49a

3 kemer memmer ACDE : meger memmer B

54

... _ / _ _ / _ _ _
 (_ _ _)

- 1 Neşve-i bûs-ı laflı haşre sürer
Özge macûndur leb-i dilber
- 2 Ser-nüvişt-i dili görüp bildim
Oldığın ehl-i ʿışka ser-defter
- 3 Sîne-ber-sîne idüp anı tirâş
Olmuş ağıyâre ol perî berber
- 4 Hükûm-âmîz ola diyü şifrin
Şimdi yârân-ı nazm hâlî eyler
- 5 Neyliyâ râst gelse ʿâşıkına
Hâncer-i Tâzi nakd-i cânâ deger

55

... _ / _ _ / _ _ / _ _ _

- 1 Gel iy şabâ yine teşrîf-i yârden ne haber
Bu hâk-sârına ol şeh-suvârdan ne haber
- 2 Dil-i belâ-keşi gördüñ mi küy-ı dilberde
O dür-geşte-i dâr u diyârdan ne haber
- 3 Çemen-istan-ı hâf-ı yâre eylediñ mi güzer
Hezâr-ı gülşen-i ʿışka bahârdan ne haber
- 4 Hevâ-yı zülfi ile dilleriñ niçe hâli
Site m-keşân-ı siye h-rûzgârdan ne haber
- 5 Gelür mi vâdi-yi sâmâna bir dahı âyâ
Dil-i şikeste-i Neyli-i zârdan ne haber

56

--- / --- / --- / (---)

- 1 Tâ-be-key half ile neşr-i kızb ider liffâflar
Hakkı yâd eyleser de mezmûmdur hallâflar
- 2 Sîm-tenler bilmedi kâdr-i sirîşk-i dîdemi
İtmez oldu şimdi temyîz-i serre şarrâflar
- 3 Oldılar ebrûlarına vesme-keş hûbân-ı şehri
Zâğlandırdı yine şemşîrini seyyâflar
- 4 Meclis içre bî-tekellûf germe göğsün def gibi
Sille urur rûyına her dem defîñ deffâflar
- 5 Neyliyâ cisminde her mü bir zebân olsa yine
Vaşf-ı hüsn-i yârde âciz kalur vaşşâflar

57

--- / --- / --- / (---)

- 1 Korkarım süz-ı gamûñla dil-i şeydâ tutuşır
Muhtemeldir şerer-i ışkıla deryâ tutuşır
- 2 Tavr-ı küstâhî-i pervâneye olmuş âteş
Bir gice anîñ ile şem-i şeb-ârâ tutuşır
- 3 Bir hilâl-i nev iken burc-ı melâhatda he nüz
Pençe-i mihr-i cihân-tâbıla hâlâ tutuşır
- 4 Âteşin sāğar ile meclise gelse sāķi
Dâmen-i şabr-ı gam-ı dağdağa-fermâ tutuşır
- 5 Kemterin bariķa-i feyz-i Hudâdan Neylî
Sâha-i dilde niçe hâr-ı temennâ tutuşır

56 A 25b, B 30b, C 36b, D 42a, E 49b

1 half ABCD : half E

57 A 25b, B 31a, C 36b, D 42a, E 49b

1 korkarım AC : korkarım BDE

58

... / . . . / . . . / . . .

- 1 Debîr-i tab^e levh-i dilde kim meşq-ı makâl eyler
Midâd-ı kâk-i nazmın merdüm-i çeşm-i kemâl eyler
- 2 Hürâm itdikce vâdî-i hünerde şahid-i hâmem
Sûhan-sencân-ı dehri ebkem-i günc u delâl eyler
- 3 Zihî meşşâta-i ziyet-fezâ-yı tab^e-ı nazm-ârâ
‘Arûs-ı bîkr-i fikrim reşk-i rabbâtül-ḥicâl eyler
- 4 O hercâyî götürmez yâdına dil-ḥaste-i aşkı
Hemân beyhüde ‘âşık derdile cismin ḥayâl eyler
- 5 Bu ‘aşrın böyle ancak şimdi hükm-i kevkebi Neylî
Ki esbâb-ı şeref cem^e eyleyen kesb-i vebâl eyler

59

... / . . . / . . . / . . .
(--)

- 1 Figân u nâleyi ‘âşık zamân zamân eyler
Tef-i derûn-ı dilinden figân figân eyler
- 2 İki cihânda da ‘uşşâka yokdur âsâyiş
Cefâyı şimdi güzeller cihân cihân eyler
- 3 Çekide olmada bir bir zemîne katre-i eşk
Beyân-ı zâr-ı derûnum yegân yegân eyler
- 4 idüp ḥayâliñile künc-i dilde ḥalvet-i ḥâşş
O zevk-i şoḥbeti ‘âşık nihân nihân eyler
- 5 Şikâyet-i gâma Neylî tenimde her müyâm
Cefâsı ile o şîrîn zebân zebân eyler

60

--- / . --- / . --- / . ---

- 1 Anlar ki bu virâne yi mæmûr şanurlar
Mâte m-gede yi hân-ķah-i sûr şanurlar
- 2 İtdi bu felek niçe Süleymânları ber-bâd
Kim hâk-i mezelletde görüp mür şanurlar
- 3 Ser-şafha-i hüsninde o nev-câh-ı cemâliñ
Müşgin-rakam-ı hattını me nşûr şanurlar
- 4 Hengâm-ı bahâr irdi çemen döndi be hişte
Gül-zârda her şûhı görüp hür şanurlar
- 5 Çeşmi ki siyeh mest-i mey-i hûn-ı deründür
Neylî yine annmâ anı mahmûr şanurlar

61

. --- / . --- / . --- / . ---

- 1 Göñül hicrinde dâğın zülfi eanber-fâm için şaklar
Geribân küçe-i gâmda çerâğın şâm için şaklar
- 2 Kayırmaz ışkıla adı çekilse eâşık-ı zârıñ
Nigîn-âsâ keşide zağmı dilde nâm için şaklar
- 3 Keder kalmaz şafâ-yı hâtır elbet el virür birgün
Şarâb-ı nâbı sâķi rind-i derd-âşâm için şaklar
- 4 İder üftâde gûra gösterüp gür-ı temennâsın
Felek her bir kemîn-i mekri bir Behrâm için şaklar
- 5 Hat-ı müşginle vaşında laelin bûs ider eâşık
O meh Neylî mümesse k sükkeri bayrâm için şaklar

62

- 1 Hâlin hayâli dîdede kim merdümeklenür
Türmaz o tıfl-ı mehd-i melâhet bekle nür
- 2 Gül-büselerle sâ'id-i sîmîni zeyn olup
Ol ne v-nihâl-i bâğ-ı letâfet çiçeklenür
- 3 Çekdikce sîneye o meh-i mihrîbânı dil
Âlî olup sitâre-i kadri feleklenür
- 4 Zer-baft câme ile gehi reşk-i mihr olup
Gâhî kabâ-yı sebz ile ol meh me leklenür
- 5 İtdikce geşt-i deşt-i sitem şâh-ı gânzesi
Laht-ı cigerle sâhe-i dilde yemeklenür
- 6 Masmûre-i cemâline bulmaz 'adû zafer
Ser-hadd-i hüsnî leşker-i hatt ile beklenür
- 7 Neylî bu bezm-ge hde o kân-ı melâhatin
Vasf-ı lebiyle hân-ı tabî'at nemeklenür

63

- 1 Sâkî ki bezme câm ile mânenî-i Cem gelür
Mülk-i neşâta Hüsrev-i şâhib-'alem gelür
- 2 Ruḥ-sâr-ı yâre kim hat-ı ferḥunde-dem gelür
Teshîr-i vasla nüsha-i müşgîn-raqam gelür
- 3 Bezm-i emelde lebleri yanında kâmıma
Câm-ı mey-i dü-âte şenin keyfi kem gelir
- 4 Bir bezmden ki kaldıra sâkî ayâğını
Gıtdikce gam o bezme kadem-ber-kadem gelür

- 5 Gül-zâr-ı dehrde ʿadem-i bûy-ı lâleden
Neylî meşâm-ı ʿarife bûy-ı ʿadem gelür

64

— / — / — / — / —

- 1 Şol dem ki bezme ol büt-i raʿnâ gelür gider
Güyâ ki cân-ı ʿaşık-ı şeydâ gelür gider
- 2 Câ-gîr-i bâğ-ı vaşl olur ağıyar hem-çü hâr
ʿAşık şabâ gibi aña ammâ gelür gider
- 3 Bezm-i cihânda câm-ı felek devr ider yine
Bu devre niçe Cem niçe Dârâ gelür gider
- 4 ʿAşık o dürr-i pâke ümîd-i kenâr ile
Dâʿim mişâl-i mevce-i deryâ gelür gider
- 5 Kûy-ı muğâna eyle meñ âmed şudın ʿaceb
Neylî de gil o der-gehê dünyâ gelür gider

65

— / — / — / — / —

- 1 Çâh-ı miñnetden halâşa dâmen-i fırsat mı var
Gerka-i girdâb-ı hicre sâhil-i vuşlat mı var
- 2 Geşt-gîr-i guşsa-i devrân ile söyleşmege
Bâzu-ynı baht-ı zebûn-ı dilde ol kuvvet mi var
- 3 Ol hümâ-ynı nâz olur mı sâye-endâz-ı kerem
ʿAşık-ı bî-çâreniñ başında ol devlet mi var
- 4 Âsiyâb-ı çerhde fikr-i daķık eşhâbına
Keçret-i dünân-ı bed-etvârdan ne vbet mi var
- 5 Eylemez erbâbını âzurde-i gavgâ-ynı dehr
Künc-i ʿuzlet gibi Neylî güşe-i râhat mı var

66

... / ... / ... / ... / ...
(--)

- 1 Cemâli vâsıfı ile şîr-i dil-sitân okunur
Hemîşe mekteb-i ʔıřkında gül-sitân okunur
- 2 Menârı gül-bün degül câmiʔi çemen şanma
Nevâ-yı bülbül o gül-destede ezân okunur
- 3 Yazılsa küh-ı mahabbetde ser-güzeştim eger
Mişâl-i kışşa-i Ferhâd bir zamân okunur
- 4 Kitâb-ı ʔıřkıñ o gün müşkili olur âsân
Şikeste-ħattı daħı dem gelür ʔyân okunur
- 5 Güzeller içre yine bir kul oğlı var Neyli
Ki nâmı defter-i ħübânda fülân okunur

67

... / ... / ... / ... / ...

- 1 Rind-i ʔıřka gül-şen-i ʔâlemde sâgar gül yeter
Muşrib-i dil-keş gerekse nağme-i kulkul yeter
- 2 Olsa da sevdâ-yı zülfünden gönül âzâde-ser
Başına amñ belâ-yı miħnet-i kâkül yeter
- 3 Zaħm-ı sine nâle-i cân u dil-i nâlân ile
ʔAřıka gül-zâr-ı ʔâlemde gül ü bülbül yeter
- 4 Şişe-i pür-ħün dil-i cânâ şafâ-yı ʔıřkıla
Bezm-i miħnetde başa hem sâgar u hem mül yeter
- 5 Bülbül-i dil gül-şen-i küyünde itsün nâleler
Tek hemân güller gibi iy gonçe-fem sen gül yeter
- 6 Gülşen-i maʔnâdan ehl-i tabʔa pe sdir bu ğazel
Neyliyâ meşhürdur kim ʔarife bir gül yeter

66 A 26b, B 32a, C 38a, D 44a, E 51a

67 A 26b, B 32a, C 38b, D 44a, E 51a

5 küyünde AD : küyünde BCE

68

... _ / ... _ / ... _ / ... _
(_ _)

- 1 Felekde mihr yüzün şanma kim sehâba çeker
Ki zerm-i hüsnin anı perde-i hicâba çeker
- 2 Göñül teşevvuk-ı rüyâñla kalmaz üftâde
Ki şevk-i zerre-i nâ-çizi âfitâbe çeker
- 3 Göñül müzâhede-i rüy-ı kâmi itse hayâl
Serini baht hemân zir-i ceyb-i h'vâbe çeker
- 4 Nedir bu cezbe-i güftâr la'î-i sâkîde
Müdâm dilleri bezm-i şarâb-ı nâbe çeker
- 5 Vefâyı gerçi ki âgyâre bî-şümâr eyler
O şüh Neyli'ye bir lutfı bîñ hisâbe çeker

69

... _ / ... _ / ... _ / ... _
(_ _ _) (_ _)

- 1 Dest-i sâkîde o kim sâgar-ı eşret koparır
Şâh-ı gül-zâr-ı tarabdan gül-i şohbet koparır
- 2 Varak-ı mihr ü vefâyı kim okur diyü he mân
Bulsa mecmû'a-i âlemden ol âfet koparır
- 3 Kopsa küyından o kâmetle ne dem cilve-künân
Fitne-i mahşer ü âşüb-ı kıyâmet koparır
- 4 Ten-i mecrûhdan aldıkça ber-i siminin
Güyyâ penbe-i dâğ-ı gam u hasret koparır
- 5 O büt-i şüh-ı sitem-kârı hat-âver görmek
Âşıkâ dâ'îye-i h'vâhiş-i vuslat koparır

68 A 27a, B 32b, C 38b, D 44b, E 51b

69 A 27a, B 32b, C 39a, D 44b, E 51b

4 C nüshasında kelime "ber-i" şeklinde harekelenmiştir.

- 6 Ah-ı Şebdiz ile Gülgün sirişkim Neyli
 ‘Arşa-i dilde gubâr-ı gam u miñnet koparır

70

__ I _ _ I _ _ I _ _

- 1 Vaşf-ı ‘izârı gerçi dil-i zârdan geçer
 Ammâ söz ol dehân-ı şeker-bârdan geçer
- 2 Ab-ı hayât olursa da mey lafl-i yârsiz
 Şamma gülü-yı ‘âşık-ı bîmârdan geçer
- 3 Gerçi mecâzı kantara dirler hakîkata
 Câlâk-i ırşk kantarasız yârdan geçer
- 4 Geçse hayâl-i lafl-i dil-i zârdan eger
 Bezm-i cihânda sâgar-ı ser-şârdan geçer
- 5 Yok pend-i vâ‘iza sözümüz gerçi Neyliyâ
 Söz nâşih-ı münîb-i nigû-kârdan geçer

71

(_ _ _) (_ _)

- 1 Deheniñ şevkına dil-hûn idigiñ gönçe-i ter
 Şimdi bildiñ dağı çatlatdı bugün bâd-ı seher
- 2 Eylemiş yâr rakîb-i har ile şohbet-i şeb
 Gam degil bâri eger üstüne yakışsa semer
- 3 Ser-nüviştin görelî künc-i gam u miñnetde
 Oldığın bildi gönül ehl-i gama ser-defter
- 4 Sîne-ber-sîne tirâş eylemiş el ehremeni
 O perî-peyker olup diyü rakîbe berber

70 A 27a, B 32b, C 39a, D 45a, E 51b

71 A 27a, B 33a, C 39a, D 45a, E 52a

1 idigiñ ABDE : idigin C

- 5 Neyliyâ mey-gede erbâbı götürmez kederi
Anıñ içün aña gâm-nâk varan şâd gider

Harfû 'z-Zâ*

72

--- / --- / ---

- 1 Eger cân görmek istersen bedensiz
Gör ol rûh-ı revânı pîrehensiz
- 2 Çemende nâ-sezâlarla o şûhuñ
Harâm olsun hırâm-ı nâzı bensiz
- 3 Göñül agyâr içün incinme yâre
Gül olmaz bâğ-ı âlemde dikensiz
- 4 Alur mı habbe-i nâ-çize âşık
Cihâniñ gencini ol sîm-ten siz
- 5 Eger her zerre bir mihr olsa dünyâ
Gözüm nûrı görünmez başa se nsiz
- 6 Nedir cürmüm dimiş hûbâna Neylî
Alan siz gönlümü hem virmeyen siz

73

--- / --- / ---

- 1 Fürûğ-ı câh-ı haşmet devlet erbâbında şirfânsız
Nazîridir o hüsn-i tâb-dârîñ kim ola ânsız
- 2 Hayâliñ olmasa cân eylemezdi sînede ârâm
Olur vahşet-gede ol külbe-i endüh mihmânsız
- 3 Nbla ol kâfir-i hüsne havâle itsem agyârı
Meşeldir dinsiziñ iy dil gelür haqqından îmânsız

*A 26b, B 33a, C 39b, D 45b, E 52a, BC : Fî Harfîz-Zâ° A, Harfîz-Zâv E, D.

72 A 27b, B 33a, C 39b, D 45b, E 52a

1 istersen BCDE : isterseñ A

73 A 27b, B 33a, C 39b, D 45b, E 52a

- 4 N'ola hat gelmedikce olmasa dil vuşlata reh-yâb
Ki olmaz mansıb-ı vaşla sezâ eşşâk fermânsız
- 5 Ten-i bî-câna beñzer Neyliyâ dil-dârsız eşşık
Ne cânân cândan ayrılusun ne kalsun kimse cânânsız

74

— / — / — / — / —

- 1 Kesb-i safâ-yı eşkıña künc-i gam isteriz
Niş-i sitemle zahmımıza merhem isteriz
- 2 Dâğ-ı derûm tâzeleriz derd-i eşkla
Kim güllerini bâğ-ı gamıñ hurrem isteriz
- 3 Azâde-i mahabbet-i eşk olmağa dili
Dâ'im esîr-i zülf-i ham-ender-ham isteriz
- 4 Müştâk-ı bûs-ı la'î-i lebiñ mest-i eşkıfuz
Sâkî ne eş-ı bâde ne câm-ı Cem isteriz
- 5 Hün-rîz-i eşk olup ideriz nâle-hâ-yı germ
Neylî hemîşe âlem-i süz u dem isteriz

75

— / — / — / — / —

- 1 İdüp tefe hhus-ı dil küy-ı yâre dek gideriz
Karâr-gâh-ı dil-i bî-karâre dek gideriz
- 2 Meşâma nûkhet-i müşgin-i zülfi irse eger
Hitâ vü Çine degil çak Tatâre dek gideriz
- 3 Şalup dili yem-i eşka o gevher-i hüsniñ
Hevâ-yı vaşlı ile bir kenâre dek gideriz
- 4 Afup o Leyli-i hüsni mişâl-i Kays gehî
Cünûn-ı eşkla bir küh-sâre dek gideriz

- 5 ʿilâc-ı derd ü mahabbet sefer dimişler çün
Göñül bu derdile biz bir diyâre dek gideriz
- 6 İdüp gubâr-ı dehen tütüyâ-yı dîde-i cân
Zihî şafâ diyerek küy-ı yâre dek gideriz

76

... / ... / ... / ...

- 1 Bî-sütün-ı gânda âh-ı pür-şererdir tîşe miz
Küh-ken-veş şan'at-ı bâzû degildir pişemiz
- 2 Kâmetiñ geh serve teşbih eyleriz geh ʿarʿara
Vaşf-ı kaddiñde hemîşe râstdır endişemiz
- 3 Bâde-i ʿşkîñla cânâ câm-ı dil leb-rîz iken
Seng-i cevriñle şikest olmak düşer mi şişemiz
- 4 Biz hü mâ-yı evc-i ʿşkîz şanmañuz baht-ı siyâh
Sâye-bağş oldu pez ü pişe hemîşe rişemiz
- 5 Kays-veş hem-zâd-ı zencir-i mahabbetdir göñül
Şîr-i ʿşkîz Neyliyâ de şî-i cünündür bişemiz

77

(... / ... / ... / ...)

- 1 Künc-i firkatde göñül vaşlıñ ümmîd itmez
Rûze-dâran-ı mahabbet heves-i ʿîd itmez
- 2 Sâkiyâ destine câm-ı mey alan rind-i gedâ
Rağbet-i tañtana-i devlet-i Cemşîd itmez
- 3 Şerbet-i laf-i revân-bağşla eyler zinde
Hâste-i ʿşkî tabîbim hele nevmîd itmez

5 Göñül ABC : Neylî DE[Neylî şekli vezne uymamaktadır.]

6 BCDE nüshalarında bu beyit yoktur.

76 A 28a, B 33b, C 40a, D 46a, E 52b

77 A 28a, B 34a, C 40b, D 46b, E 52b

- 4 ʿArak u bâde meh ü mihr yeter şâm u se her
Rind-i mey-ḥ^vâre nigâh-ı meh ü ḥürşid itmez
- 5 Olsa maḥşûş n'bla Neyli'ye bu ḥüsn-i edâ
Kimseye tûti-i endîşesi taklîd itmez

78

· _ _ _ / · _ _ _ / · _ _ _ / _ _ _

- 1 Şafâ-yı ḥâtır elde bâde-i gül-fâm olur olmaz
Neşât-ı dil leb-â-leb meclis içre câm olur olmaz
- 2 Bu deryâ-yı belâda rûzgâr-ı nâ-müsâ'idle
Vuşûl-ı sâhil-i ümmîd çok eyyâm olur olmaz
- 3 Yine ta'bir-i lutf-ı nükte-i sırr-ı dehân-ı yâr
Hezâr esrâr-ı gaybı ḥâtıra ilhâm olur olmaz
- 4 İderseñ zülf ü ruḥ-sârın temennî ol büt-i şühûñ
Daḥı maḥşûduñ iy dil niçe şubḥ u şâm olur olmaz
- 5 Cihân-ı bî-vefâda Neyliyâ bir kâm için ancak
Göñül minnet-keş-i gerdün-ı dün na-kâm olur olmaz

79

· _ _ _ / · _ _ _ / · _ _ _ / _ _ _

- 1 Füzün olduğda ırşkı ʿâşık-ı şeydâda âh olmaz
Olunca şufle-güster nârda dūd-ı siyâh olmaz
- 2 Yer it göñlümde kim saña gezend-i bād-ı âhımdan
Çü minâ-yı dil iy şemʿ-i ḥüsün cây-ı penâh olmaz
- 3 Şeh-i ırşk eyleyince ḥükmin icrâ ʿakla yer kalmaz
Megeldir iy göñül bir mülke iki pâdişâh olmaz

4 rind-i mey-ḥ^vâre CDE : rind ü mey-ḥâre AB

78 A 28a, B 34a, C 40b, D 46b, E 53a

4 iderseñ ABDE : idersen C ; ruḥ-sârın AC : ruḥ-sârın BDE

79 A 28b, B 34a, C 40b, D 47a, E 53a

- 4 Olur yek-reng-i vahdet pertev-i mihr ü maḥabbetle
Cihân-ı ʿışkda şâm u şabâḥ-ı mihr ü mâh olmaz
- 5 Sezâ-yı Türk ü Tâz-ı yâre ʿafv olmağa ey Neylî
Mişâl-i sâḥa-i pehnâ-yı ʿiştân cilve-gâh olmaz

80

... _ / . . . _ / . . . _ / . . . _
(_ . . .) (_ . .)

- 1 ʿışk her dâm-ı dile pâ-ber-i zencîr olmaz
Şîrler degme kemend-efkene naḥcîr olmaz
- 2 Olmayan dâg-ı gam-ı miḥnetile zâr u nizâr
Ney gibi kıâbil-i feyz-i nefes-i pîr olmaz
- 3 Yapmasun gönlimizi rüy-ı dil ile dil-dâr
ʿışk-ı vîrânesi bir vechle tæmîr olmaz
- 4 Meyve-i tâzeye hem-ser mi olur meyve-i ḥuşk
Suḥan-i tâze belî köhneye tanzîr olmaz

81

. . . _ / . . . _ / . . . _ / . . . _

- 1 Baʿîd olmak kadar erbâb-ı şöhretten kemâl olmaz
Ki nezdik olmadıkca âfitâba meh hilâl olmaz
- 2 Olur el açmadın tîr-i duâ sūzişle menzil-res
Ḥadenk-i âh-ı âteş-nâk-i dil muḥtâc-ı bâl olmaz
- 3 İder güyâyi-i çeşm-i bütânı sürme efzûn-ter
Gubâr-ı miḥnet ile merdümân-ı şüh lâl olmaz
- 4 Hemân bîmâr-ı ʿışka çâre ikrâr-ı maḥabbetdir
Bu zâf ile anı beyhüde inkâra mecâl olmaz
- 5 Nbla taʿvîze-i cân itse erbâb-ı suḥan şimdi
Mişâl-i şîr-i Neylî nüşâ-i sihr-i halâl olmaz

82

— / . — / . — / . —

- 1 Hengâm-ı vişâl âkıbet ağıäre de kalmaz
Encâma irer mevsim-i gül hâre de kalmaz
- 2 Bir şühûñ olur ol dağı dermânde-i aşkı
İtdikleri ol şüh-i sitem-kâre de kalmaz
- 3 Çok küh-ken-i aşkıñ irişdi sere kârı
Kuh-sâr-ı belâda dil-i biçâre de kalmaz
- 4 Ağıârıñ ider hâne-i ümmîdini rüşen
Bir gice o meh âşık-ı âvârede kalmaz
- 5 Bir gün tükenür nâle-i bülbül dağı Neylî
Encâma irer mevsim-i gül hâre de kalmaz

83

— / . — / . — / . —

- 1 Dil-i âşık gibi Rüstem cefâ-yı ebruvân çekmez
Bu menzil-gehde birden ol dağı iki kemân çekmez
- 2 Hamîde-kâmet ile olmayan zerd ü nizâr iy dil
Miğâl-i hâle-i meh sineye bir dil-sitân çekmez
- 3 İden pür-zahm u şerhâ sinemi tîr-i nigâhıñdır
Bu menşür-ı gama ol rezme her hâme nişân çekmez
- 4 Çeker dâ'im kemân hamyâze-i gam tîr alur menzil
Bu miñnet-gehde pîrân çekdiği cevri cevân çekmez
- 5 Metâ'ım eyleyen mizân-ı inşâf ile sencide
Eger sūd itmez ise Neyliyâ bârî ziyân çekmez

82 A 28b, B 34b, C 41a, D 47b, E 53a

83 A 28b, B 34b, C 41b, D 47b, E 53b

84

.. _ _ / _ _ . _ _ / _ _ . _ _ / _ _ . _ _

- 1 Yârden ne büse aldık ne kenârın görmüşüz
Nahl-ı kâmuñ dahı ne bergin ne bârın görmüşüz
- 2 Hün-ı dil yâ zehr-i telhâb-ı sitemdir sâkiyâ
Bezm-i dehrin biz şarâb-ı hoş-güvârın görmüşüz
- 3 Lücce-i pür-cüş-ı ırşıkız bir havâda kalmazız
Firkatın de vuşlatın da rüzgârın görmüşüz
- 4 Ândelîbâ lâf urup itme te ferrüd ırşıkda
Biz seniñ gibi bu gül-şende hezârın görmüşüz
- 5 Şadme-i pâ-yı humâr eyler serin âhir şikest
Bezm-i câhuñ Neyliyâ çok bâde-ıvârın görmüşüz

85

.. _ _ / _ _ . _ _ / _ _ . _ _ / _ _ . _ _

- 1 Bir semen-simâ meh-i raenâya düşdi göñlimiz
Bülbül-âsâ ol gül-i zibâyâ düşdi göñlimiz
- 2 Lagziş-i pâ-ya heves hâtır-şikest itdi bizi
Seng-dil bir dilber-i hüd-râye düşdi göñlimiz
- 3 Görse cevriñ rahm ider ırşşâka çerh-i bed-mihir
Pür cefâ şüh-ı sitem-fermâye düşdi göñlimiz
- 4 Ol siyeh-çeşm-âfe tiñ müşgin hat u hâlin görüp
Şimdi gün-â-gün aceb sevdâyâ düşdi göñlimiz
- 5 Kismet-i bezm-i belâda Neyliyâ rüz-ı elest
Serv-veş bir kâmeti bälâyâ düşdi göñlimiz

84 A 29a, B 35a, C 41b, D 48a, E 53b

85 A 29a, B 35a, C 41b, D 48a, E 53b

5 kismet-i DE : kâmeti AB , kâmet-i C

88

— / — / — / —

- 1 Güftâre gelüp olsa dehâmñ güher-endâz
Hacletle olur gonçe-i pür-jâle ser-endâz
- 2 Almağa mecâl olmadı hayret-zede oldum
Sende nazarım kaldı olunca nazar-endâz
- 3 Tîr-i nigeht-i çeşm ile bir gâmzesi Tâtâr
Hîrmen-geh-i sâmânıma oldı şerer-endâz
- 4 Tâk itdi hased kâmet-i hübâm olaldan
Ebrûlarıñ eyvân-ı cemâle kemer-endâz
- 5 Ruşsat virüp açılma şakın gül gibi cânâ
Ger dest-i nesîm olsa dağı perde-ber-endâz
- 6 Pey-revligiñ eşâr-ı Nazîme yine Neylî
Kân-ı suhane olmağa beñzer güher-endâz

89

(— —) (—)

- 1 Uymadı gitdi uşûle felek-i şubede-bâz
‘Aksine devre karar eyledi çerh-i nâ-sâz
- 2 Hey meded âh ile bir yere gelüp baht-ı siyâh
Şeb-i târik-i gâmi eylediler dür u dirâz
- 3 Eylesem gerdiş-i çerh ile biraz ceng ü cidâl
Niçe dem-beste kala gonçe-i ser-beste-i râz
- 4 Bir dağı var mı felek gibi ‘ace b ‘ahd-şiken
İtmedi tâli‘ ile itdigi ‘ahdi incâz

88 A 29b, B 35b, C 42a, D 48b, E 54a

6 kân-ı suhane BCDE : kân-ı gühere A

89 A 29b, B 35b, C 42b, D 49a, E 54b

- 5 Devr-i dölâb-ı sipihr ile olup ser-geşte
Her hüner-mend-i suhan-güy-ı me'ânî-perdâz
- 6 Kâm-yâb olmada ammâ ki zamânında yine
Bir iki süfle-nihâd u kec bâz
- 7 Kâm-yâb olmadı bir şâ'ir-i 'âli-meşreb
Niçe bir cevri ü cefâ-yı felek-i süfle-nevâz

90

... / ... / ... / ...

- 1 Gözümden merdüm-âsâ hâl-i rüy-ı dil-rübâ çıkmaz
Süveydâ-veş dilimden fikr-i zülf-i müşk-sâ çıkmaz
- 2 Göñül zahmın görüp ümîd-vâr-ı nakd-ı vaşl olmaz
Bilür kim ol şeh-i bî-dâddan merhem-behâ çıkmaz
- 3 İder beyhüde 'âşık şafha-i ümmîdi fersüde
Nigîn-i la'î-i dil-berden aña harf-i vefâ çıkmaz

Harfû'ş-Şîn*

91

(... / ... / ... / ...)
(... / ...)

- 1 Rüyına mihr-i cihân dirler idi gerçek imiş
Hüsnine reşk-i bütân dirler idi gerçek imiş
- 2 İtimâd itmez idim görmeden ol hür-veşi
Küyına bâğ-ı cinân dirler idi gerçek imiş
- 3 'Aşık-ı haste-dile nutkıñ ider feyz-i hayât
Lebiñe mâye-i cân dirler idi gerçek imiş

6 Nüshaların hepsinde de ikinci mısra'da bir tef'ile eksiktir.

90 A 29b, B 35b, C 42b, D 49a, E 54b

* A 30a, B 36a, C 43a, E 54b, BCE : Fî Harfû'ş-Şîn A, D -

91 A 30a, B 36a, C 43a, D 49b, E 54b

- 4 Taz-ı ref'târını seyr eylemedin bilmez idim
Kaddiñe serv-i revân dirler idi gerçek imiş
- 5 Böyle nev-tarz imiş eş'ârı meger Neylî'nin
Şâ'ir-i tâze-zebân dirler idi gerçek imiş

92

... / ... / ... / ...
(...) (...)

- 1 Çeşm-i dil-dâre nazar nergis ü sabher ne imiş
Kaddiñe nisbetile serv ü şanevber ne imiş
- 2 Görme yen 'arız-ı pâkindeki dürr-i 'arağın
Ne bilür baħr-i melâhatdeki gevher ne imiş
- 3 Ne teraħhum ider iy dil ne bilür hâl-i dili
Meded ol şüh-ı cefâ-cüy-ı sitem-ker ne imiş
- 4 Gör hırâma gelicek kadd-i kıyâmet-hîzin
Bilmek istersen eger şûriş-i mahşer ne imiş
- 5 Söyle âh-ı şerer-âlüd ideyim iy Neylî
Görsün aedâ daħı şe mşîr-i mücevher ne imiş

93

... / ... / ... / ...

- 1 Marîz-i bister-i aşkıñ devâyı neyler imiş
Esîr-i 'ukde-i zülfüñ rehâyı neyler imiş
- 2 Olan mişâl-i kadeh neşve-yâ b-ı laf-i lebiñ
Bu bezm-i dehrde câm-ı şafâyı neyler imiş
- 3 Şikâr-ı câna yetişmez mi çeşm-i şeh-bâzı
O zülf-i ħam-be-ħam-ı dil-rübâyı neyler imiş

1 Kaddiñe BCDE : Kaddine A

92 A 30a, B 36a, C 43a, D 49b, E 55a

5 ideyim AC : ideyin BDE

93 A 30a, B 36a, C 43a, D 49b, E 55a

- 4 Hezâr-veş ser-i küyün mekân iden o gülüñ
Figân u nâleyi şubh u mesâyı neyler imiş
- 5 Yeter nezâket-i mâsnâ suhanda iy Neylî
Bu deflü rikkat-i hüsn-i edâyı neyler imiş

94

._ _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _

- 1 Ahir olmuş meclis-i Cem câm-ı eşret kalmamış
Devri dönmüş zâgarıñ şahbâda hâlet kalmamış
- 2 Pâyiñe cüy-yı sirişki itmege her sū revân
Gül-sitân-ı dehrde bir serv-kâmet kalmamış
- 3 Cümle târâc eylemiş gâret-ger-i endüh-ı gam
Şehr-bend-i dilde esbâb-ı meserret kalmamış
- 4 Ahir olmuş güft ü güy-ı meclis-i erbâb-ı ayş
Hâşılı bu âlem-i fânide sohbet kalmamış
- 5 Kadrini kim bilsün iy Neylî dür-i eş'ârımıñ
Aşinâ-yı lücce-i deryâ-yı fikret kalmamış

95

._ _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _

- 1 Ruḡuñ âhir dem-i hüsninde ḡatt-ı dil-sitân tutmuş
‘Aceb bir fitnedir kim dâmen-i âhir-zamân tutmuş
- 2 O naḡl-ı hüsnin olmuş beste-i zülfi dil-i şeydâ
Nihâl-i gül-bün-i raenâda bülbül âşiyân tutmuş
- 3 Degildir nâz ancak bâ‘iş-i bîmâri-i çeşmi
O bî-rahm âfet-i ḡün-ḡvârı hem var ise kan tutmuş
- 4 Açıldı şimdi bildik dil-perişân olduğın anıñ
Meger râz-ı derûnın gonçe-i raenâ nihân tutmuş

4 gülüñ AC : gülün BDE

94 A 30a, B 36b, C 43b, D 50a, E 55b

95 A 30b, B 36b, C 43b, D 50b(derkenar), E 55a

1 Ruḡuñ ABDE : Ruḡun C

- 5 Heves-kârân-ı naıçır-i mâ'snî çokdur ammâ kim
Anı şeh-bâz-ı tab'-ı Neylî-i muciz-beyân tutmuş

96

— / — / — / —

- 1 Zülfiñ giderüp rüyını bād-ı seher açmış
Gör feyz-i nesim-i seherî verd-i ter açmış
- 2 Seyr it dür-i dendân-ı şafâ-bahşını yâriñ
Kim hoşka-i laflin yine ol hândeler açmış
- 3 Kaşdı harem-i sîneye pervâz mı âyâ
Şeh-bâz-ı hadeng-i müjesi bâl ü per açmış
- 4 Gençine-i maşşûd yine oldu küşâde
Tâb-ı mey ile sinesin ol sim-ber açmış
- 5 Neylî yine nevkgi kalemiñ vâdi-i ne vde
Bir kâviş ile şad der-i genc-i hüner açmış

97

(— / — / — / —)
(—) (—)

- 1 Deve tabanı kadehden gice rind eyledi nüş
Deve tepmiş gibi ağız seher oldu hamûş
- 2 Başlı dâğ-ı siyehim gördi çün ol şişve-fürüş
Didi baş ile geçer nakd-i sere kara gurüş
- 3 Büm-veş geldi syağına naşibi rindiñ
İtdi şahbâ ile pür sāğarını bade-fürüş
- 4 Dil havâlandı fesinden görelî perçemini
Bād-ı garbî nitekim lücce yi eyler pür-cüş
- 5 Şâhid-i şerime halk oldu kulakdan eşik
Açmış âğuşını Neylî anıñ için her güş

Harfû'l-Fâ*

98

- - - / - - - / - - - / - - -

- 1 Mâye-i kem ragbetî fazl u şeref şud hayf hayf
Ömr-i men der-güş-i dâniş-telef şud hayf hayf
- 2 Merdümân râ hâşilî ez hırmen-i gerdün nemând
İn heme bâ yek dü har eknün ealef şud hayf hayf
- 3 Kec-nihâdan ç ün kemân der dest-ragbet gird-i hâ
Ehl-i dil tîr-i havâdiş râ hedef şud hayf hayf
- 4 İtibâr-ı nâ-kesân ber-ter şud ez ehl-i kemâl
Kadr-i gevher kemter ez seng ü haze f şud hayf hayf
- 5 Neyliyâ nî mâh-ı nev ender sipîhr-i bed-mühür
Çerç be hr-i kâbilân hancer be-kef şud hayf hayf

Harfû'l-Kâf*

99

(- - -) / - - - / - - - / - - -
(- - -) / - - - / - - - / - - -

- 1 Gevher-i vaşlı girerse elime cânânıñ
Yoluna cümle fedâ nakd-i dil ü cân amıñ
- 2 Bende yüz emrine sen şâh-ı sitem-fermânıñ
İşte tîğ işte ser eyle ne ise fermânıñ
- 3 Olalı hicrine me'îlûf o meh-i tâbânıñ
Eylemez vaşlına ragbet dil-i bî-tâb amıñ
- 4 Görmez olduk me-y-i câm-ı keremin devrânıñ
Yürisün sāgar-ı telhâb-ı site m devr amıñ

* A 30b, B 37a, C 44a, E 55b, BCE : Fî Harfû'l-Fâ* A, D -.

98 A 30b, B 37a, C 44a, D 50b, E 55b

*A 31a, B 37a, C 44a, E 55a, BCE : Fî Harfû'l-Kâf A, D -.

99 A 31a, B 37a, C 44a, D 51a, E 56a

- 5 Fazlına muntazırız İzd-i cân-bahşânıñ
Neyliyâ luğf u kerem me rhamet ü bahş anıñ

100

--- / --- / --- / ---

- 1 Şikest irgürmede aźāsına rind-i tarab-cünüñ
Humâr-ı meyle yeksândır neşâtı berş ü afyönuñ
- 2 Olur hayret-fezâ keyfiyyet-i terkibi insânuñ
Yine hayrânı ammâ kendidir ol özge ma'cünüñ
- 3 Vesah-şüy-yı günâh oldıkca tevbe mi olur mâni'
Komaz hâsiyyetin icrâya âb-ı telh şâbünuñ
- 4 Olup reng-i ruğ-ı hübân-ı afyön-hvâre haşhâşî
Olur Karahişârî haqqı ol ruğ-sâr-ı gül-günüñ
- 5 Kişiye penç isim esmâ-i şeşde n sūd-bahş olmaz
Ola mâlik meger mecrür yine ol cümleden dünüñ
- 6 N'bla şeh-beyt-i nazmın Neyliyâ bî-müzd cây itse
İdüp temir beytin haqqı var şâ'irde mazmünüñ

101

-- / -- / -- / --

- 1 Göflin açar mezemmet-i hâr eyleyüp gülüñ
Gelsün bahâr faşlını seyr eyle bülbülüñ
- 2 Her şubh u şâm nüsha-i câmı görüp müdâm
Haqq-ı lebinden al sebakı sāgar-ı mülüñ
- 3 Kesb-i ma'âş bārına iy dil tahammül it
Esbâbı cümle düşına atma tevekkülüñ
- 4 Eflâke irdi rifeat ile başı seb-nemiñ
Encâmı iy dil oldı terakkî tenezzülüñ

- 5 Neylî olursa çeşmi n'ola nîm-bâz-ı nâz
Olmaz şüküfte nergisi bâğ-ı tegâfülün

102

-- / . . / . . . / . . .

- 1 Kim var gamıñla âh-ı hezâr itmedik seniñ
Pâyña naqd-i eşki nişâr itmedik seniñ
- 2 Bir dil mi var bu şayd-geh-i ʿışkda meger
Şeh-bâz-ı çeşmiñ anı şikâr itmedik seniñ
- 3 İnşâf eyle sen dağı bir kerre sâkiyâ
Câm-ı lebiñle def-i humâr itmedik seniñ
- 4 Bir şüh-ı gonce-leb mi kodı bâğ-ı dehrde
Gül-berg-i hüsnîñ anı hezâr itmedik seniñ
- 5 Ağuşa bâri çekmediñ iy nev-bahâr-ı ʿömr
ʿAhdiñde hayf zevk-ı kenâr itmedik seniñ
- 6 Şeydâ vü zâr u vâlih ü efkende eyledi
Hicriñ bu nâ-tüvânı ne var itmedik seniñ
- 7 Çeşm-i firâk-ı dide-i Neyliye gün mi var
Sevdâ-yı kâkülün şeb-i târ itmedik seniñ

103

-- / . . . / . . . / ()

- 1 Yok sûdı kesb ü vâye-i ʿirfân idenleriñ
Hep dâniş oldı mâyesi ħusrân idenleriñ
- 2 Mânend-i Nîl bildirir encâm-ı kârda
Mikyâs-ı dehr ħaddini tuğyân idenleriñ
- 3 Erbâbı oldı ʿışk-ı mecâziñ nümüneşi
Taklîd-i tavr-ı cünbüz-i mestân idenleriñ

102 A 31b, B 37b, C 45a, D 51b, E 56b

103 A 31b, B 37b, C 45a, D 51b, E 56b

3 mecâziñ BCDE : mecâzi A

- 4 Tahdîş-i ni'met emrine ikrârı yok mudur
Ketm-i yesâr için 'aceb imân idenleriñ
- 5 Düşsün bu nev-zemîne kümevt-i yerâ'ası
Neylî semend-i tab'ına meydân idenleriñ

104

--- / --- / --- / ---

- 1 İdüp 'arz-ı dil-i hûn-keşte çeşm-i yâre gösterseñ
Yine sâkî-şıfat şahbâsın ol mey-hâre gösterseñ
- 2 Ola şâyed fûrûzân şem'î ümmîd iy dil-i şeydâ
Derûn-ı sinede n bir âh-ı âteş-pâre gösterseñ
- 3 Yine yüz gösteren zahm-ı sitemdir 'âşıkâ her çend
Dil-i şad-pâremiz ol âyine-ruh-sâre gösterseñ
- 4 Rübûde itdüğün görsek şikârın şâh-bâz-ı hüsn
Dil-i şeydâyı Neylî gamze-i dil-dâre gösterseñ

105

--- / --- / --- / ---

- 1 Getürdüñ müjde-i teşrifini iy bâd hoş geldiñ
Dil-i gam-ginim itdiñ gussadan âzâd hoş geldiñ
- 2 Gelür ol kaşları yâ cüst ü cü eyler seni çünkim
Yeriñ var sinede iy nâveg-i bî-dâd hoş geldiñ
- 3 Peyâm-ı vaşlıla geldiñ nesimâ bâğ-ı küyünden
Bu maḥzûn-ı firâkı eylediñ dil-şâd hoş geldiñ
- 4 Egerçi gül-sitân-ı dehre geldi çok güzel ammâ
Baña sen cümleden iy gül-bün-i âzâd hoş geldiñ
- 5 Olup iy feyz-i istidâd hem-dem tab'ı Neylî'ye
Bu nazm-ı pâke olduñ bâ'îğ-i icâd hoş geldiñ

104 C 45a, C : BDE - A 31a'da ilk beytin ilk mısraı vardır.

105 A 31b, B 38a, C 45a, D 52a, E 56b

2 yeriñ AC : yerin BDE

106

__ / __ / __ / __

- 1 Vaşl el virüp iy dil ğam-ı hicrânu unutduñ
İrdiñ yine bir devlete yârânu unutduñ
- 2 Düşdüñse eger silsile-i zülf-i bütâna
İy dil hele kayd-ı ser ü sâmnânu unutduñ
- 3 Derd-i dili takrîr ideyim dirdiñ o şûha
Gördüñ yine cânânu ğam-ı c'ânı unutduñ
- 4 Ser-geştegi-i çerhden âsâyiş umarsın
Var ise göñül gerdiş-i devrânu unutduñ
- 5 Va'ed itmişidiñ Neyli'ye peymâne-i la'liñ
Sâkî yine ol va'edi o peymânı unutduñ

107

. . . / . . . / . . . / . . .

- 1 Ne bir güzel bulunur şûh-ı dil-rübâ diyecek
Ne var bir 'âşık-ı şurîde mübtelâ diyecek
- 2 İder çü zer dil-i âhe n-sirişt-i tâzeyi nerm
Şarâb-ı köhnedir 'âlemde kîmyâ diyecek
- 3 Hezârı nâle vü şivende gonçesi dil-ğün
Bu gül-şeniñ nesi var câ-yı pür-şafâ diyecek
- 4 Esir-i aşka bu âşüb-gâh-ı 'âlemde
Hürâm-ı kâmet-i bâlâsıdır belâ diyecek
- 5 Şalâdır ehl-i dile var ise disün Neylî
Bu resme pâk-edâ şî'r-i dil-küşâ diyecek

108

— — — — —

- 1 Hümârın bezm-i hicriñ yâd idüp sâgardan el çekdik
Görüp zaḥm-ı cefâ-yı ḥârı verd-i terden el çekdik
- 2 İdüp ser-mâye-i şevk eşk ü rûy-ı zerdimiz iy dil
Bu bâzâr-ı hevesde şimdi sîm ü zerden el çekdik
- 3 Kuduk şevk-i lebiñ seyr eyleyelden şafvet-i rüyîñ
Yine germ-ülfet olup âb ile aḥkerden el çekdik
- 4 Görelden ʻarız-ı renginini ol lâle-ruḥ-sâriñ
Cenâr-âsâ bu gül-şende gül-i aḥmerden el çekdik

109

(— — —) (— —)

- 1 İdelim ʻazm-i sefer tayy-ı beyâbân iderek
Arzû-yı heves-i geşt-i ḥıyâbân iderek
- 2 Ber-ṭaraf itmeye ḥâr u ḥas-ı küfr ü şirki
Düşelim seyl-şifat yollara efgân iderek
- 3 Düşme ne yağdıralım seng-i belâ vü kahrı
Ebr-veş çeşm-i niyâzı güher-efşân iderek

Harfû'l-Lâm*

110

— — — — —

- 1 Fenn-i cefâda çerḥ saña hem-sebak degil
Meh nüşâ-i cemâliñe nisbet varak degil

108 A 32a, B 38a, C 45b, D 52b, E 57a

1 hicriñ AC : hicrin BDE

109 A 32a, B 38b, C 46a, D 52b, E 57a

* A 32a, B 38b, C 46a, D 53a, E 57a , BCE : Fî Harfû'l-Lâm A, D -

110 A 32a, B 38b, C 46a, D 53a, E 57b

- 2 Bu gerdiş-i site mde dağı eylemez karar
Çünkü cihânda devr-i felek yek-nesak degil
- 3 Emvâc -ı hüsn gevherini kıldı âşikâr
Çin-i cebîn-i yârde yer yer çarâk degil
- 4 Kânûn -ı cevre mâh-ve şân itmiş ittifâk
Ammâ ki mihr kâidesi müttefak degil
- 5 Yazdıkcâ hâlin ol şe he bîm-i ritâ bden
Bir dil mi var ki hâme-sıfat iki şakk degil
- 6 Hün itdi dâmen-i felegi seyl-i eşkimiz
Pîrâmen-i sipihde Neylî şafağ degil
- 7 Cümle dürüğüdür dir ise kim ki iy göñül
Ab-ı hayâta bu gazelim mâ-şadağ degil

111

— — / — — / — — / — —

- 1 Noktadır cîm-i cemâle dâne-i hâliñ degil
Virmez âdem cenne te hâliñ ruḥ-ı âliñ degil
- 2 Ağzına alma şarâb-ı nâbı itme kıl u kâl
Meşre b-i ehl-i maḥabbet zâhidâ hâliñ degil
- 3 Gayra şiklet virme taḥşîl-i maâşa saey kıl
Düşına bâr olma ḥalkıñ kimse hammâliñ degil

112

— — / — — / — — / — —

- 1 Uşşâka olduğına peder rehber-i vişâl
Abdâl lafzı oldu bu sırr-ı ḥaffiye dâl
- 2 Hep aşkı tekyesinde bırakmazdı postunu
Kurbân-ı çeşmi olmasa ol meh-veşiñ gazâl

111 A 32b, B 38b, C 46b, D 53a, E 58a

2 hâliñ ACDE : hâliñ B

112 A 32b, B 39a, C 46b, D 53a, E 57b

2 aşkı ACDE : uşşâkı B

- 3 Oldı kulakdan ʿaşıkı hürşid ü meh anıñ
Mengüşü vaşfın eyleye li çerhde hilâl
- 4 ʿUşşâkına hediye-i kuhl-i cilâ yeter
Haccdan ayağı tozu ile geldigi bu sâl
- 5 Neylî güvâh-ı ʿişmeti nâm-ı cemâldir
ʿUşşâkı oldı cümle hemân ʿaşıq-ı cemâl

113

— / — / — / —

- 1 Bulmadı kararın suhan-ı şekve-i hicrân
Her çend ki takrîr-i kelâm eyledi bülbül
- 2 Bezm-i harem-i hâş-ı güle itdi şalâyı
Erbâb-ı dile dâvet-i ʿâm eyledi bülbül
- 3 Bakdıkça güle oldı giriftâr-ı mahabbet
Târ-ı nigehiñ kendüye dâm eyledi bülbül
- 4 Germi-i havâ açdı dil-i gönçeyi Neylî
Süz-ı nağam ile anı râm eyledi bülbül

114

— / — / — / —

- 1 Dâr ü gir-i ehl-i câha iy gönül kem-rağbet ol
Tut he mân dâmân-ı istignâyı dest-i himmet ol
- 2 Göfline gir her büt-i âyine-sîmâniñ müdâm
Cevher-i zâtiñ mücerred kıl mişâl-i şüret ol
- 3 Olma gül-zâr-ı şafâmñ bülbül-i âşüftesi
Semʿ-i zâta yakılan pervâne-i bî-tâkat ol
- 4 İy gönül berg-i çenâr-âsâ hevâ-yı ʿaşkıla
Ol nihâl-i nâzi bâğ-ı vaşla de st-i dâvet ol

113 A 32b, B 39a, C 47a, D 54a, E 57b

3 nigehiñ ACDE : nigehin B

114 A 32b, B 39b, C 47a, D 54a, E 58a

3 yakılan A : pâyân kıl B, yan yakıl CD, âmân kıl E

115

... _ _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _
 (_ _ _) (_ _)

- 1 Zerre-i mihr-i cûş ya'nî dil
Katre-i yemm hurûş ya'nî dil
- 2 Maḥrem-i bezm-gâh-ı âlem-i gayb
Râz-dân-ı sürûş ya'nî dil
- 3 Nakş-ı pervâne kâr-gâh-ı ḥayâl
Ḥân-mân-zîb-i hûş ya'nî dil
- 4 Hemçü pervâne lâl-i ḥayret-i aşk
Ândelîb-i ḥamûş ya'nî dil
- 5 Cür'a-peymâ-yı aşk-ı Neylî-veş
Mey-i hikmet-fürûş ya'nî dil

Harfû'l-Mîm*

116

_ _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _

- 1 Şahbâ ile iderdim eger eşret istesem
Sâgarla söyleşirdim eger sohbet istesem
- 2 Şad bâb-ı hicr açar dil-i nâ-şâde rûzgâr
Bir kez eger küşâd-ı der-i vuşlat istesem
- 3 Ben şeyḥ-i şehre minnet-i himmet mi eylerim
Pîr-i muğândan ister idim himmet istesem
- 4 Endîşe-i firâk ile süzân olur göñül
Bezm-i vişâl-i yârde germiyyet istesem
- 5 Sâkiye Neyliyâ mey için minnet eylemem
Ḥûn-ı dil ü ciger çekerim eşret istesem

115 A 33a, B 39b, C 47a, D 54a, E 58a

* A 33a, B 39b, C 47b, D 54b, E 58b, BCE : Fî Harfû'l-Mîm A, D .

116 A 33a, B 39b, C 47b, D 54a, E 58b

117

— / . — / . — / . —

- 1 Rindâne çeküp cām-ı meyi nûş idebilsem
Hüm gibi o keyfiyyet ile cûş idebilsem
- 2 Cân virmek o zevkile başa minnet-i cāndır
Pervâne-veş ol şem'i der-âgûş idebilsem
- 3 Şad zevkıla küyunda idüp nâliş ü zârı
Gül-şende hezârı yine hāmüş idebilsem
- 4 İdrâk olunurdu hele zevk-i gam-ı hicrân
Bir kerre dili aşk ile bî-hûş idebilsem
- 5 Neylî yine âh ile tutup küyını yâriñi
Ol Ka'be-i uşşâkı siyeh-pûş idebilsem

118

(— / . — / . — / . —)
(— / . —) (— / . —)

- 1 Leb-i cānâne 'aceb la'f mi yâ gül mi disem
'Anberîn-hâline hem müşk mi fülful mi disem
- 2 Oldı pervâne vü bülbül gibi dil pür-tef ü zâr
Saña iy şüh-ı cihân şem'e mi yâ gül mi disem
- 3 Hasret-i haddiñ ile sinede ki dâğlara
Bilmem iy lâle-ruhum gül mi karanfül mi disem
- 4 Böyle nâz eylemeden kaşdı o şühuñ bilmem
Sîve mi 'aşıkına yoğsa tegâfül mi disem
- 5 Meclis-i yârda sūzişle idersin efgân
Neyliyâ ben saña pervâne mi bülbül mi disem

119

— / — / — / —

- 1 Olmuş idi nüvişte-i levh-i ezel kalem
Nün-ı devâta dağı komamışdı el kalem
- 2 El üzre tutsalar nbla k'blmağla vâsıta
Oldı hemîşe nâzım-ı dîn ü düvel kalem
- 3 Eyler müdâm mezlaka-i şafhada hırâm
Olsa 'aceb mi menşe-i sehv ü zevel kalem
- 4 Ummîd-i vaşf-ı kâmetidir şanma anı nâl
Tutmuş dilinde rişte-i tül-i emel kalem
- 5 Neylî bu nev-zemînde nazîre muhâl iken
Buldı bu penç-be ytle anda mahal kalem

120

.. / .. / .. / ..
(..) (..)

- 1 Cilve-i nâzda yârin olalı kaddi 'alem
Oldı düşündaki her câme kabâ-yı mu'lem
- 2 İtmez erbâbım üftâde-i tih-i esbâb
Reh-i teslim gibi var mı tarîk-i eslem
- 3 Güher-i lafl-i leb-i yâr girân-kıymetdir
Cevher-i cân gibi şanma anı harc-ı 'alem
- 4 Mâder-i muhbireden toğmada etfal-i suhan
Vâsıta olmağla söz ebesi oldı kalem
- 5 Çekmege dâmen-i 'uzlet var iken elde yine
İy göñül keşmekeş-i 'alem için çekme elem

119 A 33b, B 40b, C 48a, D 55b, E 59a

5 nazîre CDE : nazîr B, tetayyür A

120 A 33b, B 40a, C 48a, D 55a, E 59a

- 6 Neyliyâ virmeyicek hükmini mülk-i suhanî
Kışver-i nazmda söz şâhibi olmaz âdem

121

— / — / — / —

- 1 Kâbil mi keyf-i ʻışkıla mest-âne olmayam
Meclisde ol perî ola dîvâne olmayam
- 2 Mümkün mi dil sirişte iken nâr-ı ʻışkıla
Bir şufle-i melâhata pervâne olmayam
- 3 Zinhâr olma mahrem-i mihr ü mahabbeti
Dirseñ göñül o mähla bigâne olmayam
- 4 Lâyık mıdır zebûn-ı zen-i dehr-i dün olam
Hem ʻışk eri olam yine merd-âne olmayam
- 5 Kaşdım bu nüş-ı hûn-ı dil itmekde Neyliyâ
Kim zir-i bâr-ı minnet-i peymâne olmayam

122

(— / — / — / —)
(—) (—)

- 1 Bezm-i erbâb-ı dile şevk-fezâdır suhanım
Şem-i fânüs-ı şeb-istân-ı şafâdır suhanım
- 2 Suhan-ı pâkimi âyineye teşbih itmem
Şafvet-i ʻışkıla bî-gerd-i riyâdır suhanım
- 3 Dösta pertev-i envâr-ı şafâ-yı hâtır
Düşme ne şaşaa-i berķ-i belâdır suhanım
- 4 Bir büt-i tâze-res-i fitne-nişândır gûyâ
Ol kadar ʻişve-ger ü şîve-nümâdır suhanım
- 5 Neyliyâ şüret-i mañâ görünür her yüzden
Dest-i ʻirfânda mirâat-ı şafâdır suhanım

123

... / ... / ... / ...

- 1 Fıtıl-i şem-i meclis olsa bir şeb rişte-i cânım
O şah-ı hüsne bârî rüşen itsem süz-ı pinhânım
- 2 Giribân-ı kabâ-yı ışkım olmaz çâkden hâli
Kabâ-düz-ı maḥabbet çâkile açmış giribânım
- 3 Cemâliñ âfitâb-ı nîm-rüz-ı evc-i behcetdir
Düşürmez sâyeñi ben hâke iy serv-i hırâmânım
- 4 Kemîn-i günc-i vuslatda iderseñ habse de fermân
Kemîne bende-i fermânıñım iy şah-ı hübânım
- 5 Bilür ter-dâmen-i ser-mâye-i kâm oldığın Neylî
Gören pür-dürr ü gevher dâmen-i sırâb-ı müjgânım

124

... / ... / ... / ...
()

- 1 Cefâsı deñlü o şeh dil-nüvâz imiş tütalım
Zahm-küşây olıcak çâre-sâz imiş tütalım
- 2 Ider mi bir nıgeh ol ser-firâz-ı nahvet ü nâz
Göñül fütâde-i hâk-i niyâz imiş tütalım
- 3 Tahammül eylemege tâkat istemez mi dile
Bu cevrden bize maşşûdı nâz imiş tütalım
- 4 Çi-süd ırmeyicek meyve-i vefâsına el
Nihâl-i kâdd-i bütân ser-firâz imiş tütalım
- 5 Güzâre kalmayıcak pâda tâkat-i refâr
Çi-fâ'ide der-i ümmîd bâz imiş tütalım

125

- 1 Dehri sūzān eyler āh-ı âteşinim var benim
Pür-ğanın eyler cihānı bir eninim var benim
- 2 Kevke b-i hüsnı ider endām-ı mihri lerze-nāk
Kim felekde mişli yok bir meh-cebinim var benim
- 3 Bir nefes benden gam-ı ʿālem nice olsun cūdā
ʿAlemler gam-gın ider āh-ı hāzınim var benim
- 4 Cümle tıflān-ı hüsün şākird-i ders-i ʿışvesi
Nāzda üstād degil bir nāzeninim var benim
- 5 Vādi-i tanzire düşsün reh-neverdān-ı suhan
Kışver-i maʿnāda Neylī nev-zeminim var benim

Harfū 'n-Nūn*

126

- 1 Geçti künişte oldu o serv-i çemen çemān
Büt gibi kaldı hayretile berhemen hemān
- 2 Dārū-yı derd-i ʿışk leb-i nüş-ḥandidir
Renc-i firāḳdan bulur anı emen emān
- 3 Virdi behişt-i heştı Hudā cins-i tēʿate
Bāzār-ı fazlida olur ednā çemen çemān
- 4 Taʿvīz-i hüsn olup ḥat-ı müşgīn midād ile
Oldı görünce anı niçe ehremen remān
- 5 Yākūt-ı lafl-i dil-beri gördükde Neyliyā
Reşk ile oldu hāl-i ʿakīk-i Yemen yemān

125 A 34a, B 41a, C 49b, D 56b, E 60a

* A 34a, B 41b, C 56a, E 60a, BCE : Fī Harfī 'n-Nūn A, D -

126 A 34a, B 41b, C 49b, D 56a, E 60a

127

— / . — / . — / . —

- 1 Al zevk-ı rızâ mâ-hazar-ı h'vân-ı kaderden
Farq eyleme her h'uşk ü teri şîr ü şekerden
- 2 'Aşık te-n-i zerd ile miyâ'nına şarılta
Farq olmaya bâzûları zerrîn kemerden
- 3 Toymaz seni dil eylese her lahza temâşâ
Ol gürsine-çeşm ola mı hiç sîr nazardan
- 4 Bir gayrı hüner gelmez elinden anıñ ancak
Seylî-i sitemdir gelecek dest-i hünerden
- 5 Bî-reng ise de gevher-i şî'rim n'bla Neylî
Elmâs-ı girân-kadrdır envâ'-ı güherden

128

— / . — / . — / . —

- 1 Göndermek istedikce gönül yâre nâmesin
Degmez mi mürğ-i cândan iderse hamâmesin
- 2 Reşk ile hâl-i 'arız-ı pür-tâb-ı dilbere
'Anber-fürûş âteşe şaldı şemâmesin
- 3 Zünnâr-beste ol büt-i rakkâş-ı seyr idüp
Zâhid çevirdi şubha-i zühdüñ imâmesin
- 4 Ahkâm-ı cevri tâzelerin itdi bî-'amel
Takvîm-i köhne gibi vefâ rûz-nâmesin
- 5 Gül-zâre maqdemîñ işidüp mihr şubh-dem
Bâlâya atdı şevkıla zerrîn 'imâmesin
- 6 Neylî semend-i tab'â yine tâziyânedir
Fürsân-ı nazm tutsa n'bla elde hâmesin

127 A 34b, B 41b, C 49b, D 56a, E 60a

1 mâ hazar-ı BCDE ; mâ hazar-ı A

128 A 34b, B 41b, C 50a, D 56a, E 60b

3 büt BCDE : A -

4 E nüshasında bu beyit yoktur. ; tâzelerin BCD : tâzeleriñ A

129

... _ _ _ _ _
 ()

- 1 Olup mübâreki-i tâli-i sipihre nişân
Görindi cebhe-i gerdûnda garra-i ramazân
- 2 Selâm viridi enâma gelüp meh-i rûze
Hamîde kâddile şamma hilâl oldu 'ıyân
- 3 Bu mâhı eyledi sı pâye sülle m-i ra'nâ
'Urûc-ı 'arş-ı füyûzâta Hazret-i Mennân
- 4 Degil hilâl açılup genc-i feyz-i Sübhânı
Kilidin eyledi âmâde hâzin-i devrân
- 5 Kuşûr-ı tabâma vaşfında itirâf itdim
Semend-i hâme mi Neylî tutup keşide-'inân
- 6 Hezâr-şermile bu demde eyledim cür'et
Ki tâ vesîle-i 'afv ola hürmet-i ramazân

130

... _ _ _ _ _

- 1 Lutf eyle ham-ı cebhe-i pür-çîn çözülsün
Ol 'ukde-i hışım vü girih-gîn çözülsün
- 2 Yandır yine ol şufle-i seyyâleyi sâkî
Efsürdegi-i hâtır-ı gam-gîn çözülsün
- 3 Gencine-i ümmîd açılson dil-i zâre
Sineñdeki ol tükme-i zerrîn çözülsün
- 4 Kılson yine dil-bestele r ümmîd-i küşâyış
Bend-i girih-i turre-i müşğîn çözülsün
- 5 Olsun dil-i Neylî dahı şâyân-ı nüvâziş
Lutf eyle ham-ı cebhe-i pür-çîn çözülsün

131

— / — / — / — / —

- 1 İy seng-pâre-i sitemin zib-i dest iden
Ayîne-i derûmmı sensin şikest iden
- 2 İtmış bülend rütbe-i nâzın ol âfetiñ
Kâdr-i niyâz-ı eâşık-ı şeydâyı pest iden
- 3 Añır ider nişimen-i endüh sînesin
Her şadr-ı câh u devleti cây-ı nişest iden
- 4 Erbâb-ı eşkî ol büt-i deyr-i melâhatiñ
Şevk-ı şarâb-ı la'li imiş mey-perezt iden
- 5 Câm-ı tamâm-hûn-ı dil-i ehl-i eškîdir
Neylî henüz o gâmezleri nîm-mest iden

132

— / — / — / — / —

- 1 Urmâsın el hâncer-i bürrâne zahmet olmasun
Câmı teslim eyleriz cânâne zahmet olmasun
- 2 Câm-ı la'lifdir gârağ erbâb-ı bezm-i eşrete
Şunma sâkî anlara peymâne zahmet olmasun
- 3 Rüste m-i çeşmiñ görür Sührâb-ı câmñ kârını
Tîr-i pür-tâb itmesün müjgâne zahmet olmasun
- 4 Gelmesün şâh-ı hayâliñ hâtır-ı nâ-şâdımâ
Tengdir gâyetle ol virâne zahmet olmasun
- 5 Levh-i mihre yazdı eş'ârın e'Utârid Neyliyâ
Düşme kayd-ı defter-i divâne zahmet olmasun

131 A 35a, B 42a, C 50b, D 58a, E 61a

132 A 35a, B 42b, C 50b, D 58a, E 61a

3 çeşmiñ ABDE : çeşmim C ; câmñ : câmın BCDE

133

... _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
 (_ _ _) _ _ _ _ _ (_ _)

- 1 Mutribâ meclis-i ırışka tarab-âversin sen
Mâhdan mihr gibi hüsni ile mihtersin sen
- 2 Ceş-i gam neyle girift-i dile âhenk itse
Şâh-ı mansûr ile bir demde muzaffersin sen
- 3 Bûselikle dil-i ırışâka virirseñ de karar
Yok muhâlif saña kârîfda muhayyersin sen
- 4 Dâg-ı ırışkıñla ki dil itdi nevâ-yı kânûn
Alup iy kaşı kemânım ele neylersin sen
- 5 Eyledin beste-i zencir-i usûl ile dili
Ol müselsel nağamât ile füsün-kersin sen
- 6 Dest-zen şevk-ı kudümüñla büzürg ü küçek
Tâ ırâk u Aceme velvele-güstersin sen
- 7 Dehr dem-sâziñ olup itdi makâmını bülend
Mâye-i vech-i hümâyüni-i ahtersin sen
- 8 Olsa evfer ne kadar saña niyâz-ı Neylî
Evc-i şeh-nâzda şad-perde füzün-tersin sen

134

... _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

- 1 Urup câna hezârân hancer-i bî-dâd neylersin
İdüp cân ü dili bî-dâdıña muhtâd neylersin
- 2 Dil-i vîrânemi dest-i keremle yapma sultânım
Harâb-âbâd-ı ırışkı eyleyüp âbâd neylersin
- 3 Dem-i vaş-ı sürür-encâmı hoş gör iy göñül şimdi
İdüp âlâm-ı eyyâm-ı firâkı yâd neylersin

- 4 İder teʿşir seng-i Bî-süttüna gerçi kim tîşeñ
Dil-i âhen-sirişt-i yâri iy Ferhâd neylersin
- 5 Zemîn-i nevde Neylî cilve kılsın Edhem-i hâmeñ
Kühen vadîde olup pey-rev-i üstâd neylersin

135

— — / — — / — — / — —
(—)

- 1 Şoĥbet-i aġyârda gül gibi şûĥ u şengsin
Bûlbûlân-ı ʿışkâ ammâ gonçe-veş dil-tengsin
- 2 Sûz-ı âhımla seni ber-bâd iderdim neyleyim
Kâkül-i cânâne iy baĥt-ı siyeh hem-rengsin
- 3 Müy-ı müşġin ser-firâz itmiş seni var ise ger
Leşker-i âşûba iy hâl-i siyeh ser-hengsin
- 4 Vakf iderdim ben seni vaşf-ı dehân-ı dil-bere
İy zemîn-i tâze ammâ neyleyim pek tengsin
- 5 Gördigin ĥûba idersin ʿışk-bâzî Neyliyâ
Her meye keyfiyyet ü her naġme ye âhengsin

136

— — / — — / — — / — —

- 1 Hep istediġin ĥür-ı cinân lutf-ı Ĥudâdan
Zâhid hele vildânı da unutma duʿâdan
- 2 ʿUşşâka peyâmın getürür küy-ı cefâmñ
Bir tâze zuĥûr eylese de semt-i vefâdan
- 3 Bezm-i meye kim gelse sebük-meşreb olur hep
Çün rıtl-ı girân olsa da nâmi ġûkalâdan
- 4 Nâbi'niñ olup nefḥa-i âşârı cihân-gîr
Taʿîr-i bilâd itdi iki kıtʿa-i lâdan

- 5 Neylî gibi her huşk ü teri şîr ü şeker bil
Bir zâ'ika tahşîl ide gör h'ân-ı rızâdan

137

.. _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _

- 1 Faşl-ı dey kim deşt ü şahrâlar olup dehşet-nümün
Güşe-i gam-hâneye nâ-çâr ışınmışdı de rün
- 2 Erba'iniñ çillesi çün zühd-i bârid-saht olup
Dâg-ber-dil dâmen-i kânüna düşdüm hemçü-nün
- 3 Her nihâl-i tâze-i gül-şen mişâl-i şâh-ı bîd
Zîr-bâr-ı berfde kalmış nizâr-ı ser-nigün
- 4 Çeşm-i nerkis açılıp birgün karîrül'-ayn olup

138

.. _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _
()

- 1 Zi dâg-ı ırşk-ı cinân halka hâst ber ten-i men
Ki der ne berd-i mahabbet pes est cevşen-i men
- 2 Veķâr-ı ırşk zi âlüdegî nedâred nakş
Mişâl-i küh hemîşe terest dâmen-i men
- 3 Merâ çü dâg-ı gamet çeşm ü güş-ı ırşk şude est
Yekîst hüsni-turâ dîden ü şinîden-i men
- 4 Kunem zi dâg-ı dilem iktibâs şufle-i feyz
Kelîm-i ırşkem u Tûr-ı dilest "evmen"-i men*
- 5 Eger be-girye-i men Neyliyâ nigâh kuned
Sirişk-i döstî âyed zi çeşm-i düşme n-i men

137 A 35b, B 43a, C 51b, D 59a, E 62b

3 nizâr-ı BCDE : nizâr u A

4 ikinci mısra' hiçbir nüshada yoktur.

138 A 35b, B 43a, C 51b, D 59b, E 61b

* "Tûr'un sağ yanından..." Meryem, 52.

— — — / — — — / — — — / — — —

- 1 Mihr-i evc-i hüsn-i tal'at bâ fûrûzân rûst in
Yâ meh-i gerdûn-ı behcet yâ gül-i hûd-rûst in
- 2 Mevc-i baħr-i hüsn yâ çin-i cebin-i döst in
Yâ kemîn-gâh-ı firîb ü fitne yâ ebrûst in
- 3 Serv-i gül-zâr-ı letâfet şem'â-i bezm-i hüsn
Yâ nihâl-i bâğ-ı eşve yâ kad-i dil-cüst in
- 4 Genc-i vuslat râ tılsımî geşte şemşir est yâ
Nâveg-i mekr-i füsûn yâ gamze-i câdûst in
- 5 Gevher-i kân-ı melâhat gonçe-i bâğ-ı cemâl
Yâ leb-i şeker-feşân yâ tütî-i hoş-güst in
- 6 Hokka-i cânest yâ ser-çeşme-i âb-ı hayât
Halqa-i mîm-i melâhat yâ dehân-ı döst in
- 7 Merkez-i pergâr-ı hûbî nokta-i cîm-i cemâl
Hâl-i rüy-ı dil-rübâ yâ der-harem-Hîndüst in
- 8 İkd-ı pervîn est der-evc-i letâfet Neyliyâ
Gevher-i dendân-ı dil-dârist yâ lû'lûst in

Har fû 'l-Hâ*

— — — / — — — / — — — / — — —

- 1 İdüp ham-ı ser-i zülfiñ küşâde şâne ile
Tokındı göflimize dil-rübâ bahâne ile
- 2 İder mi feyz-i hüner hâme tab'ı nâ-dâne
Olur mı cüst-i har-ı süst tâziyâne ile

139 A 36a, B 43b, C 52a, D 59b, E 62a

* A 36a, B 44a, C 52b, E 62b, BCE - Fî Harfil-Hâ* A, D -

140 A 36a, B 44a, C 52b, D 60b, E 62b

1 zülfiñ ABDE : zülfin C

- 3 Bilür şüyü^c-ı cüküd-i peder ne rütbe imiş
Keş-â-keşin gören ebnâsımñ zamâne ile
- 4 Serinde dâğ-ı mahabbetle fahr ider âşık
Şeh-i zamâne gibi efser-i Keyâne ile
- 5 Hemîşe dil-ber-i mevzûn-ı hırâma meyl ider
Belâya uğramışız tab^c-ı şâ'ir-âne ile
- 6 Geçince tâ dem-i gül oldu nağme-senc-i niyâz
Hezârıñ eyledi cümri güzer terâne ile
- 7 Camîla kalmadı Neylîde tâkat-ı güftâr
Ne ile hâlini arz eylesün saña ne ile

141

- 1 Hemîşe gerçi ki bigâne yüz vişâliñile
Göz âşinâlığımız var hele hayâliñile
- 2 Tabîbim eyle müdâvâ bu haste-i aşka
Yâ şerbet-i leb-i la'liñ ya hubb-ı hâliñile
- 3 Gubâr-ı hâtırı seyr it hayâli dilde iken
Mükedder eyleme mihmânıñ melâliñile
- 4 Nedir bu cümbüşîñ âşüfte-hâl-i zülfi iken
Degilsin iy dil-i şürîde sen de hâliñile
- 5 Seni getürmez o her-câyı yâdına Neylî
Hayâle döndüñ egerçi bu cism-i nâliñile

142

- 1 Ne cânı eyledik mahrem harîm-i vaşl-ı cânâne
Ne tâkat kaldı şabr-ı miñnet-i aşka dil ü cânê

141 A 36a, B 44a, C 53a, D 60b, E 62b

4 hâliñile ACE : hâliñile BD

142 A 36b, B 44a, C 53a, D 61a, E 63a

- 2 Göñül bir serviñ oldı bî-ķarâr-ı bâde-i ırşkı
 ‘Aceb mi itse dâ'im cüy-veş feryâd-ı mest-âne
- 3 Dil-i şeydâ esir-i ğamze-i Tâtâridir şimdi
 ‘Aceb mi düşse ķayd-ı miñnet-i zülf-i perîşâne
- 4 Der-âğuş itsem ol nâ-mihribânı şevķıla iy dil
 Felekde hâle olsam bir gice ol mâh-ı tâbâna
- 5 Hayâli çıkmaz iken bir nefes ķaşâne-i dilden
 Çıķar ol bî-vefâ Neylî bizi gördükce bigâne

143

- 1 Olup şad-pâre çâke ķalmadı bir ceyb ü dâmâne
 Dil-i şeydâ tayansun şimdi dest-i cevri cânâne
- 2 Şarılmadıkca bir kez ol nihâl-i eşveye yâ Rab
 Şikest irgürmesün dest-i ecel ser-rişte-i cânê
- 3 Ser-âverde olur bâm-ı felekden seyrine hürşid
 Şeher-geh çıksa ol meh-ķalâtım geşt-i gül-istâne
- 4 Niçe ümmid-i vaşl itsün göñül ol bî-vefâdan kim
 İder her ğüşe-i çeşmi işâret künc-i hicrâne
- 5 Eger ğüm-ķeşte-i vâdî-i hürmân olmayam dirseñ
 Düşürme bâre-i tabîñ Neylî semt-i ırfâne

144

- 1 Lebiñde görme se cânâ mülâyemet ğonçe
 Ne cânı var ide lâf-ı müşâbehet ğonçe

5 ...bî-vefâ Neylî bizi... A : ...bî-vefâ her dem bizi...BCDE

143 A 36b, B 44b, C 53a, D 61a, E 63a

144 A 36b, B 44b, C 53a, D 61a, E 63a

- 2 Şabâ ile şalınur âh u zârın itmez güş
Hevâ-yı bülbüle kılmaz mütâba'at gonçe
- 3 Irince zaħmına peykân-ı yâr olur ħandân
Görince şeb-nemi eyler mülâtafat gonçe
- 4 Olınca câm-be-kef la'li geldi güftâre
Gül ile eyledi güyâ muşâhabat gonçe
- 5 Ne şekle kordı daħı 'andeli bi iy Neyli
Dehân-ı dil-bere bulsa müşâkelet gonçe

145

-- / _ _ / _ _ / _ _

- 1 Ebrûlar ile meylim o fettâmı görmege
Kaşdım hilâl ile meh-i tâbânı görmege
- 2 Ta'rif olunsa ħüsn-i eger ol mehîñ yine
Muhtâc-ı çeşm-i 'ibret ile anı görmege
- 3 Müjgân-ı dîde şaf-zede-i reh-güzâridir
Şâh-ı ħayâl-i tal'at-ı cânânı görmege
- 4 Sâyeste görmez ise de teşrifine bizi
Gelmez mi bezme câm-ı dirâĥşânı görmege
- 5 Tahkîk bahç-ı mes'ele-i vaşlı Neyliyâ
Mevkûfdur risâle-i hicrânı görmege

146

-- / _ _ / _ _ / _ _

- 1 Bir mâhe 'âşık ol ki mur'âdil bulunmaya
Meyl itmedik felekde aña dil bulunmaya
- 2 Nokşânımız nikâb-ı cemâl-i zuhûridir
Şanna cihânda mürşid-i kâmil bulunmaya

- 3 Ceyş-i fenāya pā-zede olsun o küşt-i çāh
Kim anda ehl-i dānişe hāşıl bulunmaya
- 4 Ayıne karşı tutdı yine saña rüyını
Tā senden özge saña mukābil bulunmaya

147

.. _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _
(_ . _ _) (_ _)

- 1 Bezm-i mey öyle gerek meşreb-i rindāne göre
Dīde-i sāgarı rüy-ı gamı bigāne göre
- 2 Şāhid-i mey çok Aristōları bī-hüş eyler
‘Aql-ı evveldir o kim anı hakīm-āne göre
- 3 Bunca sūzişleri pervāne-i aşkıñ e fsūs
Māye-i hādedir ol şem‘i şeb-istāne göre
- 4 Seyr iden hüsün o şūhuñ dil-i sevdā-zede niñ
Bilür āşüfteligin zülf-i perişāne göre
- 5 Neyliyā yok sözüm elhak ki nazır olmaz imiş
Nazm-ı pākize-i Kāmī-i suhan-dāna göre

148

.. _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _
(_ . _ _) (_ _)

- 1 Gitmiş ol şem‘i şeb-efrüz diyār-ı Şāme
Şeheri peyk-i şabāya virelim bir nāme
- 2 Pāy-māl eyler idi ceyş-i gam u endühi
‘Aşık-ı zārıñ eli irse mey-i gül-fāme
- 3 Niçe demdir nağamāt itmedi şevk ile hezār
Sāh-ı gül giymedi gül-şende murāşşā‘ cāme

147 A 37a, B 45a, C 54a, D 62a, E 63b

2 çok Aristōları B CDE : mey-c ü Aristōları A

148 A 37a, B 45a, C 54a, D 62a, E 65a

- 4 Eyledik şarf niçe nakd-i sirişki ammâ
Degmedik bir nazar-ı sâkı-i sîm-endâme
- 5 Geçmeden çağı gelür mi yine İstanbul'a
Neyliyâ âh geçer mi diliñ ol nâ-râma

149

... _ / . . . _ / . . . _ / . . . _
(_ . . .) (_ . .)

- 1 Hâl-i ruḥ-sârîñ eger olmasa 'anber-süde
Reşkile nâf-ı gazâl olmaz idi fersüde
- 2 Zerre-sân eyledi icrâ-yı cihâmı rakşân
Mihr-veş hüsnîñ olup cilve-nümâ her süde
- 3 Şad-cihân neşve-i afyön u gubâr ola fedâ
Câm-ı şahbâda olan hâlet-i gam-fersüde
- 4 Oldı sermâye bu bâzârda bî-sâmânî
Bender-i ışkda ḥuzrâm tutarlar süde
- 5 Micmer-i hâtırı itmezdi ḥayâli pür-derd
Neyliyâ turreşine olmasa 'anber-süde

150

_ _ / . . . _ / . . . _ / . . . _

- 1 Ma'ni-i ḥulûş oldı ayân fıtratımızda
Yok rûy-ı riyâ âyine-i sîretimizde
- 2 Biz hikmet-i rindide Felâḥtün-ı zamânuz
Der-kâr gerekdir ḥum-ı mey ışretimizde
- 3 Yok sebze-i bigâne 'aceb bâğ-ı vefâyız
Hep mihr-i giyâ ser-zededir tıynetimizde

⁵ Bu beyit sadece Hâlet Efendi nu.173'teki nüshanın 54b varlığında kayıtlıdır.

149 A 37a, B 45a, C 54a, D 62a, E 63b

150 A 37b, B 45b, C 54b, D 62b, E 63b

- 4 Sultân-ı gamız dâğımızı eyleyüp âmac
Tîriñ geçinür dâire-i devletimizde
- 5 Her zerreyi Neylî görüriz şems-i hakikat
İksîr var ancak nazar-ı fibretimizde

151

- 1 Cüdâyım gül-şen-i küyından ol gül kande ben kande
Baña hem-derd-i ışk olsun mı bülbül kande ben kande
- 2 Ne beñzer baña vâdî-i cünün-ı ışkda Mecnûn
İden deşt ü beyâbânı taakkul kande ben kande
- 3 Ne mümkün söyleşilmek gamze-i hancer-be-destiñle
Gel insâf it o bed-mest-i tegâfûl kande ben kande
- 4 Yoğiken tâkatim tâb-ı nigâh-ı luğf-ı dil-dâre
Cefâ-yı tañ-ı ağıyâre tahammül kande ben kande
- 5 Bu tâliñle olur ser-mâye-i derd-i ser iy Neylî
Şafâ-bağş-ı dil olmak sâgar-ı mül kande ben kande

152

- 1 Âbeğdir safy rüy-ı zerd ü eşk-i ter huşuşında
Bilür hûbân ayâr-ı ışkı sîm ü zer huşuşında
- 2 Âceb mi güft ü gü bisyâr olursa vaşf-ı hâlinde
Bilinmez aşlı yok söz söylenür anber huşuşında
- 3 Hayâlin görmege itmez tahammül dide hâtırdâ
Bakılmaz hâtıra meşhûrdur dil-ber huşuşında
- 4 Cevâd u mümsik-i eyyâm tehi-destide yeksândır
Nihâl-i huşuk ü ter birdir şitâda ber huşuşında

- 5 İder bûs-ı lebîf vâdiyle nutkuñ ârzü Neylî
Söz olmaz gerçi sâkî lutfuña sâgar huşuşında

153

— / . — / . — / . —

- 1 Ol gonce-dehe n zümre-i hübân arasında
Gül gibidir ezhâr-ı gül-istân arasında
- 2 Rüyunda degildir görine n kâkül-i zülfi
Ol nûr-ı siyehdir meh-i tâbân arasında
- 3 Külhânda şanur şeker-i süzende görenler
Dâg-ı gamını sine-i süzân arasında
- 4 Güş itmeyeli kulkul-ı şahbâyı kadehden
Çok güft ü şenîd olmada rindân arasında
- 5 Meh-tâb şanur târîki-i şebde görenler
Rûyn o siyeh-zülf-i perîşân arasında

154

— / . — / . — / . —

- 1 "İşki fâş e yler mi "aşık gamze gammâz olsa da
Her nigâh-ı nâz bir gâret-ger-i râz olsa da
- 2 Şayd olur elbet kemend-i âh ile mürğ-i ümîd
Çak nihâl-i Sidre üzre âşiyân-sâz olsa da
- 3 "İşve vü nâzı yeter mi ol büt-i tannâzdan
Her niyâz-ı "aşıkâ nâ-dîde şad nâz olsa da
- 4 Gayrılarla mutribâ dem-sâz olursın sen yine
Dîde-i "uşşâk hûn u nâlesi sâz olsa da
- 5 Yine seng-endâz-ı ta'în olmak mukarrerdir "adû
Şîr-i Neylî meyve-i bustân-ı iccâz olsa da

153 A 37b, B 45b, C 55a, D 63a, E 64a

5 târîki BCDE : üregi A

154 A 38a, B 46a, C 55a, D 63a, E 64b

2 çak ABCD : tak E

155

--- / --- / --- / ---

- 1 Amed-şud-i şabâh u mesâdan netice yok
Gam-keşte bâri bezmimize bâde gelse de
- 2 Zîrinde nâm-ı bendeyedir evvelâ nazar
Sultânım ismi nâmede bâlâda gelse de
- 3 Uyuz dem-i vişâline ol şüh-ı nev-hatûñ
Faşl-ı bahâr mevsim-i ayyâde gelse de
- 4 Eyler güzâr biñ dile bir demde Neyliyâ
Turmaz hayâli hâtır-ı nâ-şâde gelse de

156

--- / --- / --- / ---

- 1 Degil ma'nâ-yı beyti mu'teber çün kim mu'ammâda
Bakar mı zâhir-i eşyâya 'ârif dâr-ı dünyâda
- 2 Cevâd u mümsik-i eyyâm tehl-destide yeksândır
Nihâl-i terle çüb-ı huşküñ olmaz farkı sermâda
- 3 Hâzer kıl bed-nihâdân ile vaz'-ı âşnâyiden
Olur müstehcen elbet lafz-ı hücnat olsa ma'nâda
- 4 Nihâl-i bidîñ olmaz bergi mucib bâr-ı ümmîdi
Degil vâd-i zebân incâzı müstelzem e hışşâda
- 5 Melâl-i hicrile humyâze-keş oldıkça iy Neyli
Olur âgüş-ı 'âşık şâhid-i ümmîde âmâde

157

--- / --- / --- / ---

- 1 Ferdâda tâb-ı mahzere yokdur çü iştibâh
Yarımñ issi var diyüp itme bugün günâh

155 A 38a, B 46a, C 55b, D 63b, E 65a

156 A 38a, B 46a, C 55b, D 63b, E 64b

157 A 38a, B 46b, C 55b, D 63b, E 64b

- 2 Darb eyle kîlk-i 'afvüñ aña urma rüyına
İtme ilâhi rû-siyehim nâmemi siyâh
- 3 Her nev-bahâr-ı 'ömre hazân der-pey oldığın
Söyler zebân-ı hâl ile gül-şende her giyâh
- 4 Her nev-bahâr-ı 'ömre irişür hazân diyü
Gül-şende ter-zebân-ı beyân olmada giyâh
- 5 Neyli o mâh-tâb-ı çehâr-de hrden olma dür
Şad şevkla şafâ vire derd üstüne o şâh

158

.....
(.....) (.....)

- 1 Meş'al-i tâli' olup râh-ber in-şâ'allah
Eyleriz şehri-ü ümîde sefer in-şâ'allah
- 2 Rişte-i dil ne kadar olsa da pür-'uqde yine
Dest-i ikbâl am hâll ider in-şâ'allah
- 3 Şûre-zâr-ı gama da düşdi ise tuhm-ı ümîd
Nem-i feyz ile olur sebz ü ter in-şâ'allah
- 4 Eylerüz şâhce-i naql-i murâda pervâz
Mürg-i ikbâle gelüp bâl ü per in-şâ'allah
- 5 Neyliyâ birgün olur sâgar-ı şahbâ-yı neşât
Bedel-i kâse-i hûn-ı ciger in-şâ'allah

2 rû-siyehim nâmemi A : rû-siyeh-i nâme BCD, rû-siyeh-i nâme-i E

4 'ömre ACDE : 'ömri B

5 Bu beyit sadece Halet Efendi nu.173'teki nüshanın 56a varlığında kayıtlıdır.

158 A 38b, B 46a, C 55b, D 64a, E 64b

Harfû'l-Yâ*

159

- - - / . - - / . - - / . - -

- 1 Bakmazam rûy-ı nigâra gül-i âl olsa dağı
Tâb-ı ruḡ-sârı ile mihr-i cemâl olsa dağı
- 2 Ger işâbet dağı eyleyse ḡatâdır zinhâr
Bed-nigehden ḡazer it eayn-ı kemâl olsa dağı
- 3 Hicr-i pey-der-pey olur resm-i mahabbetde hemân
Rûze-i hicrdedir anda vişâl olsa dağı
- 4 Dür-bâş-ı edeb ol şâha ider mi takrîb
eArz-ı ḡâle dil-i bîmâre mecâl olsa dağı
- 5 Neyliyâ ḡâtırına gelmez o şâh-ı ḡüsniñ
Zafile eâşık-ı dil-ḡaste ḡayâl olsa dağı

160

- - / . - - / . - - / . - -

- 1 ḡatı geldi tâb-ı eârîz-ı gül-geşteyim dağı
İrdi bahâr ben ser-i âteşdeyim dağı
- 2 Kâr itdi ḡamze cünbiş-i ebrûda henüz
Tîr irdi câna seyri kemân-keşdeyim dağı
- 3 Encâma irdi ḡüsni ḡayâlimde lebleri
Bezm âḡîr oldı ben mey-i bî-ḡışdayım dağı
- 4 Dâmân-ı vaşlîñ el virüp aḡyâre sevdigim
Ben dest-i hicriñ ile ke ş-â-keşdeyim dağı

* A37b, B 46b, C 56a, E 65a, BCE : Fî Harfîl-Yâ° A, D -

159 A 38b, B 46b, C 56a, D 64a, E 65a

1 ABCDE nüshalarında derkenar olarak "Zene meyl eylemezem kaḡt-ı ricâl olsa dağı" mısralı vardır.

160 A 38b, B 46b, C 56a, D 64b, E 65b

- 5 Süz-ı derûn söyünmedi eşkimle Neyliyâ
Kâr itmez oldu şimdi ol âteşdeyim dağı

161

... / ... / ... / ... / ...
(---)

- 1 Güzellenüp yine gül-şen cemâl-i yâr gibi
Demîde oldu benefşe hat-ı şîzâr gibi
- 2 O şeh-suvâr-ı melâhat rakîb-i seg-menişi
Redîf-i eşheb-i nâz eylemiş şikâr gibi
- 3 Bu gül-sitân-ı cihân özge şeşder-i gâmdır
Ki bî-şümâr anî zârı var hezâr gibi
- 4 O şüh-ı zevrak-ı yem koçmada ben âgüşum
Küşâde itmedeyim dürdan kenâr gibi
- 5 Sebû-yı bâde ile geldi Neyliyâ sâkı
Yine murâdı şikest-i ser-i humâr gibi

162

... / ... / ... / ... / ...
(---)

- 1 Hüsni âfâkı tutup pençe-i hürşîd gibi
Cânda oynar o mehiñ gamze si nâhîd gibi
- 2 Harf-i müdgam gibi her kim ola cinsiyle be-hem
Erresin çerh tutar farkına teşdîd gibi
- 3 Olmadı vaşlı dirîgâ o nihâl-i hüsniñ
Devha-i dilde olan bâde-i ümmîd gibi
- 4 Bedr-veş eşşıkı kâmil diler ol mihr-i cemâl
Kaşdı eşşâkı bu takrîb ile tebâid gibi
- 5 Cây-gîr oldu süveydâda ümîd-i vaşlıñ
Dil-i etfâle düşen dâciye-i şîd gibi

161 A 38b, B 47a, C 56b, D 64b, E 65b

162 A 39a, B 47a, C 56b, D 65a, E 65b

2 A nüshasında bu beyit yoktur.

- 6 Resm-i maşşûs ile te'sîs-i suhan kıl Neylî
Tâbir olma selef elifâzına te'kîd gibi

163

... / ... / ... / ...

- 1 Dü çeşmimden iki yem gibi hünâbe revân oldu
Remedden hâl-i zâr-ı merdüm-i dîde yemân oldu
- 2 Remedle var idi çeşm-âşinâyî gerçi evvelden
Niçe gün hâne-i didemde şimdi mihmân oldu
- 3 Karîrül-'ayn-ı gül-geşt-i bahâr olmakda hep 'âlem
Baña göz habsi ile külbe-i aştân mekân oldu
- 4 Ne mümkün düşde görmek râhatı şeb-tâ-seher şimdi
Baña bir lahza uyhu tütüyâ-yı çeşm-i cân oldu
- 5 Nîgeh-dâr-ı şifâdır çeşm-i ümmîdim yine Neylî
Penâhım çünkü der-gâh-ı Hudâ-yı Müste'ân oldu

164

... / ... / ... / ...

- 1 Bahâr irdi yine deşt ü fezâlar gül-sitân oldu
Hezâr-ı bî-nevâmî kâr u kerdârı figân oldu
- 2 Şalındı hür-veşler güşe güşe seyr-i gül-zâra
Yine şahn-ı çemen reşk-âver-i bâğ-ı cihân oldu
- 3 Gül-i bādâmı rîzân oldu şanmañ ol kefi yemdir
Şabâdan mevc urup gül-şen ki bahr-ı bî-kerân oldu
- 4 Getürdi bülbüle nâme degildir gonçe-i zanbak
Şabâ şah-ı bahâra şimdi kim peyk-i revân oldu
- 5 Tolandı cûylar mest-âne reftâr ile gül-zârı
Yine hengâm-ı devr-i sâgar-ı şahbâ-keşân oldu

165

... / ... / ... / ...

- 1 Ne ârzü-yı vişâl ü ne ibtilâmuz olaydı
Ne dil-rübüde olaydık ne dil-rübâmuz olaydı
- 2 Devâm-ı devlet-i hüsnine yâriñ anı iderdik
Eger icâbeti meczüm bir duâımız olaydı
- 3 Felek iderdi nihân kırş-ı mihr ü mâhı hemîşe
Nevâl-i hümna gerdünuñ iştihâmuz olaydı
- 4 Bu cism-i zerdile şâyed sezâ-yı ragbet olurduk
Mişâl-i kâhir-i bâ-tâb kehrübâmuz olaydı
- 5 Güşâyış-i dile Neylî olaydı çâre felekde
Ne nazm-ı dil-keş ü ne şîr-i dil-küşâmuz olaydı

166

... / ... / ... / ...

- 1 Bir pençe-i melâhatifî oldum rübüdesi
İkâz-ı fitne itmede çeşm-i gunüdesi
- 2 Tahrîr-i vaşf-ı hüsnîñ ide rken midâdımñ
Şâyân sevâd-ı dîde-i hür olsa düdesi
- 3 Tâ itmedikçe tişesini serde imtiñân
Ferhâd-ı ırşkıñ olmadı kâr-âzmüdesi
- 4 Bûs-ı lebüñle zinde-i câvid-i şevk olan
Ab-ı hayâtıñ olsa sezâ dest-şüdesi
- 5 Cây itse Neyliyâ n'bla destâr-ı ragbeti
Bâğ-ı tabî'atıñ bu gül-i nev-küşüdesi

165 A 39a, B 47b, C 57a, D 65b, E 66a

4 cism AC : çeşm BDE

166 A 39a, B 47b, C 57a, D 65b, E 66a

167

... / ... / ... / ...

- 1 Var yine şehriñ oruc nâmında bir meh-pâresi
Yâ seferdir yâ tahammül mübte lâya çâresi
- 2 Perveriş-yâb-ı deb-istân-ı nâim ü nâzır
Hatm olur ancak tamâm-ı şehirde sı-pâresi
- 3 Geşt iderler şâme dek süzişle hergün sũ-be-sũ
Var yimez içmez niçesi geşte vü âvâresi
- 4 Çıkmada günden güne elden çü eyyâm-ı bahâr
Geçmede hergün çü nakd-i vâkt-i ömrüm pâresi
- 5 Kâdrini bil hoş tut ol yek-mâhe tıfl-ı pâki kim
Gurre-i âd olamaz Neylî anıñ geh-vâresi

168

... / ... / ... / ...
(...)

- 1 Hat-âver oldu ten-i dâğ-dâre gelmez mi
Bahâr geldi o gül lâle-zâre gelmez mi
- 2 Kalur gider mi nihüfte göñülde rûkde-i gam
Miyân-ı bezme kadeh-âşkâre gelmez mi
- 3 O gülde büy-ı ve fâdan eşer mi yok yoğsa
Nesim-i şubh-ı emel bu diyâre gelmez mi
- 4 Hurûşa geldi görüp mevc-i eşkimi deryâ
Dağı o gevher-i yektâ kenâre gelmez mi
- 5 Kalur gider mi bu cevri sipihriñ iy Neylî
Bilüp günâhın âceb itizâre gelmez mi

167 A 39b, B 47b, C 57b, D 66a, E 66b

168 A 39b, B 48a, C 57b, D 66a, E 66b

169

... / ... / ... / ... / ...
(--)

- 1 Bizimle ol büt-i bigâne ülfet itmez mi
Perî ise ne var âdemle şoḥbet itmez mi
- 2 Şikeste-pây-ı gâmız dest-gîre muhtâcız
Meded bir ayaga sâkî mürüvvet itmez mi
- 3 Rumûz-ı nükte-i gâmzeñde âciz oldı rakîb
Zebân-ı tîgîñ anı şerha himmet itmez mi
- 4 Ol âfete niçe arz-ı merâm ider âşık
Hücûm-ı şevk anı lâl-i hayret itmez mi
- 5 Aceb mi olsa sezâ-yı kabûl iy Neylî
Bu şîr-i tâzeyi kim görse raġbet itmez mi

170

... / ... / ... / ... / ...
(--)

- 1 Şanup vesîle-i kurb-ı vişâl âhımız
Şevâb niyyetine eyleriz günâhımız
- 2 Cebîn-i yâre bakup kaldı dîde hayret ile
Gerik-ı lücce-i nûr eyledik nigâhımız
- 3 Göreydik eyler idik medd-i âh ile telmîh
Dirâzi-i şeb-i hicrâna şubḡ-gâhımız
- 4 Felâḫan-ı sitem ü cevri içün ider i'ldâd
Felek iderse ber-âverde seng-i râhımız
- 5 Pesend iderse sezâ Neyliyâ suḫan-sencân
Bu nev-ze mîn gâzel-i mu'ciz-iştibâhımız

171

... / . . . / . . . / . . .

- 1 'Aceb mi de m-be-dem söyletse mürgân-ı gül-istânı
Şeh-i gül taht-gâh-ı gül-şeniñ oldu Süleymânı
- 2 Gözin h'vâb-ı 'ademden açdı ezhâr-ı çemen cümle
Dilâ gel 'ibret al sen de küşâd it dîde-i c'ânı
- 3 Yine geldi miyân-ı gül-şene peymâne-i şahbâ
Getürdi sâkı-i meclis yirine 'ahd ü peymânı
- 4 Çırâgân eylediler maqdem-i sultân-ı ne v-rûza
Gül ile lâle gül-zârıñ olup şem'-i şeb-istânı
- 5 İder şad-perde-i nâz içre gonçe handesin pinhân
Niçe zâr olmasun bâgıñ hezâr-ı zâr u nâlânı

172

... / . . . / . . . / . . .

- 1 Sevdim yine bir tâze gül-i gonçe-dehâni
Bülbül-veş iderse m nbla feryâd u figâni
- 2 Ayıne-i vaşl itdigini bilmesün iy dil
Cellâd-ı nigâhı o şehiñ bilmez amâni
- 3 Ya'kûb-ı belâ-keşleri de yâde getürseñ
Mişliñ yogıdı hâk bu ki iy Yûsuf-ı şâni

173

... / . . . / . . . / . . .

- 1 Sevî-ı pâ-bûsuñ reh-i 'aşkıñda hâk eyler beni
Arzû-yı zahm-ı tîgıñ sine-çâk eyler beni

171 A 40a, B 48b, C 58b, D 66b, E 67a

2 küşâd it dîde BCDE : küşâd-ı dîde it A

172 A 40a, B 48b, C 58b, D 67a, E 67b

3 getürseñ ABDE : getürsen C

173 A 40a, B 48b, C 58b, D 67a, E 67b

- 2 Giry-e-i şevkım sarıldıkça nihâl-i kaddiñe
Nev-bahâr-ı ışkda hem-hâl-i tāk eyler beni
- 3 Şekve-i cevri o şüh-ı ser-terâşın rüz-ı haır
Güşe-gır-i dâmen-i Selmân-ı Pāk eyler beni
- 4 Ol tabīb-i cân kadem-rencide kılmaz Neyliyâ
Hasret-i teşrifi her dem derd-nāk eyler beni

174

— / — / — / —

- 1 Ol kim ezeli ışkı baña pişe düşürdi
Cevr itmegi ol âfet-i bed-kışe düşürdi
- 2 Mecnünñ iden hissesini seng-i melâmet
Sehm-i ser-i Ferhâde dağı tışe düşürdi
- 3 Hep hâtır-ı rindânı şikest eyledi sâkı
Pür-bâde elinden yine bir şışe düşürdi
- 4 Dest urdı şabâ turrelerin itdi perîşân
Aşufte-dilân-ı gamı teşvişe düşürdi
- 5 Üftâdelik el virse n'bla Neyli-i zâre
Avâre dili bir büt-i bed-kışe düşürdi

175

— / — / — / —

- 1 Gam-ı hicriñ dil-i nâ-şâddan dūr olmadan kaldı
Peyâm-ı müjde-i vaşlıñla mesrūr olmadan kaldı
- 2 Dirigâ ol tabīb-i nâz-perverd-i dil ü câmm
Devâ-perdâz-ı derd-i cân-ı rencür olmadan kaldı
- 3 Şarâb-ı kâmu biz nüş itmeden humyâze-riz olduk
Adü câm-ı emelden gerçi mañmür olmadan kaldı

- 4 O şüh-ı dil-nüvâzım rûyı dille yapmasun göflüm
Dil-i vîrâne bir vechile ma'mûr olmadan kaldı
- 5 'İtâb u hışm ile olsun nazar kıl 'âşıkâ çün kim
Nigâh-ı lutf u ihsâmîla manzûr olmadan kaldı
- 6 Şeb-i deycûr-ı gamda şöyle h'vâb-âlûdedir bahtım
Ki bîdâr-ı şadâ-yı nefha-i şûr olmadan kaldı
- 7 Ne mümkündür nazîre bu zemîn-i tenge iy Neylî
Ki cevlan-gâh-ı rahş-ı tab' pür-zûr olmadan kaldı

176

__ / _ . _ / . _ _ / _ . _

- 1 Uftâdedir o serv-kad-i gül-'izâre cüy
'Aşık-şifât düşerse n'bla reh-güzâre cüy
- 2 Müstagni-i mahabbet olan firkat-âşnâ
Gird-âb-ı hicre düşse de olmaz kenâre cüy
- 3 Virmez karar hiç kefi tahriki nâleme
Dem-sâz olup nevâ-yı dil-i bî-karâre cüy
- 4 Rindân gamda kalsa da Yûsuf-tabî'atân
Olmaz şafâ-yı gül-şen-i vaşla nezâre cüy

177

.. _ / _ . _ / . _ _ / _ . _

- 1 Bes degil mi rûy-ı zerd ü nukre-i eşk-i teri
H'vâce-i bâzâr-ı 'aşkıñ ne ylesün sîm ü zeri
- 2 Seyr idenler çeşm-i pür-nemde hayâl-i kâmetiñ
Tarf-ı cûda şandılar tâze-nihâl-i 'ar'arı
- 3 Başı hoşdur rîze-i elmâs ile zahm-ı diliñ
Şeb-nem ister gül-şen-i 'aşkıñda lâbüd gülleri

6 Bu beyit E nüshasında yoktur.

176 A 40b, B 49a, C 59a, D 67b, E 67b

177 A 40b, BCDE -.

- 4 Ziyne t-i hâlini seyr it gerden-i berrâkdan
Zîb-i kâfûr oldığın görmek dilerseñ ʻanberi
- 5 Nev-şükûfte gonçe-i bâğ-ı maḥabbetdir sözüm
Ehl-i ʻaşkıñ Neyliyâ olsa nbla zîb-i seri

T A R İ H L E R

1

Tārîh-i Cûlûs-ı Cennet-Mekân Merhûm Sultân Muştafâ
Hân 'Ale yhi'l-Raḥmetû Ve'l-Gufrân

— — — — —

- 1 İtdi ol şâh-ı cihân teşrif-i cây-ı salṭanat
Eyledi tekrîm ile ser-cümle erkân pâ-y-bûs
- 2 Reşk-i mihr olsa 'aceb mi necm-i baht-ı kâ'inât
Tâli' oldı matla'ı devletden ol şemsü'ş-şümûs
- 3 İrdi nevbet ol şehenşâh-ı mu'allâ-rütbeye
Tâk-ı gerdûnâ nola olsa resîde bâng-i kûs
- 4 Bâz-ı ikbâli şu dem ki şaldı dehre perr ü bâl
Dîde-i ḥaşm oldı ḥün-âlûd mânend-i ḥorûs
- 5 Hârif-i kudsî didi bu muşra'î tārîḥ için
'Adlile dâdile Sultân Muştafâ itdi cûlûs
Sene 1106

2

Tārîh-i Nekâbet-i Hâce-zâde Es'seyyid 'Osmân Efendi

— — — — —

(—)

- 1 Müşerref oldı nekâbet olunca şadr-nişîn
O dâver-i kerem-âyîn o cây-ı 'izzetde
- 2 Ne dâver-i kerem-âyîn ki ne yyir-i kadri
Mihir-veş olmada tâbende evc-i rif'atde
- 3 Gül-i hadîka-i ikbâl kim nesîm-i şun'
Şüküfte itmedi mişlin riyâz-ı devletde

¹ A 49b, B 50a, C 60a, D 68b, E 21a, BDE : Tārîh-i Cûlûs-ı Cennet-mekân Sultân Muştafâ Hân A, Tārîh-i Cûlûs-ı Cennet-mekân Merhûm Sultân Muştafâ Hân C

² A 49b, B 60b, C 73b, D 86b, E 33b, ABC : Tārîh-i Nekâbet-i 'Osmân Efendi el-merhûm DE

- 4 Yegâne fâzıl-ı dehr ü semiyî-i Zîh-nüreyn
Ki oldı zât-ı şerîfî ʿalem fazîletde
- 5 İde hemîşe maşûn Hazret-i Hudâ-yı Hafız
O zât-ı pâki serâ-perde-i ʿinâyetde
- 6 Didî bu mısracî târih bir şenâ-ıhvâm
Henüz buldı yirin mesned-i neķâbetde
Sene 1106

3

Târih-i Mevlûd

... / ... / ... / ...

- 1 Duâ-güne didim bu mısracî târih-i mevlûdın
Musammer ola yâ Rabbi Mehemmed tûl-i ʿömr ile
Sene 1108*

4

Târih-i Vilâdet-i Hüseyn Pâşa-zâde Mehemmed Beyg

(... / ... / ... / ...)
(...) (...)

- 1 Şadr-ı vâlâ-himem ki mevhibedir
ʿÂleme zâtı fażl-ı Mevlâdan
- 2 Rişte-i kâr-ı dehre viridi küşâd
Girih-i pîç pîç-i gavgâdan
- 3 İtmemiş yok duâ-yı devletini
Dil ü cân ile pîr ü bernâdan
- 4 Çün ki bir necl-i pâk-ahter ile
Oldı mükrem Hudâ Teʿâlâdan
- 5 Oldı nev-gonçe-i bahâr-ı şeref
Ser-zede gül-bün-i temennâdan

³ A 65b, B 66b, C 81a, D 90a, E 36a, ABCDE

^x Bu tarih A nüshasının haricindeki nüshalarda 1117 olarak verilmiştir.

⁴ A 49b, B 62b, C 75b, D 85b(derkenar), E -, A : Târih-i Vilâdet BC, Vilâdet-i Mehemmed Beyg ibn-i Hüseyn Paşa D

- 6 Kopardı yek-bâr zevk-ı târihi
Dâsiyân-ı cenâb-ı vâlâdan
- 7 Neyli-i dâsi didi ol dem olup
Mülhem-i feyz-i şavb-ı bâlâdan
- 8 Dehre iclâlile Muhammed Beyk
Geldi şulb-i Hüseyin Pâşâdan
Sene 1110

5

Târih-i Kâzî-i İstanbul Şüden-i Merhûm Dede Efendi

... / ... / ...
(...) (...)

- 1 Bül-mekârim Dede Efendi k'odur
Mazhar-ı âtıfet-i Yezdâni
- 2 Kâzi-i şehri-i Sitanbül olup
Halka oldu niâm-ı sübhâni
- 3 Yürüyüp şimdi terâzüyle
Muhtesib elde tutar mizân
- 4 Şâhid-i 'adl-i 'adâlet bu yeter
Ki oldu târihi "şerhü's-şâni"
Sene 1110

6

Târih-i Vefât-ı 'Amüce-zâde Hasan Ağa

... / ... / ...
(...)

- 1 Cenâb-ı pîr-i mükerrrem 'Amüce Ağa kim
Pür eylemiş idi nâm-ı hüsünle devrânı
- 2 Degildi mürğ-i dili beste dâm-ı dünyâya
'Aceb mi eylese bâğ-ı cinânda cevânı

5 A 50a, B 64b, C 78a, D 87a(derkenar), E -, A : Târih-i Kâzî Şüden-i Dede Efendi BC, Kâzî Şüden-i Dede Efendi D

6 A 50a, 65a(mükerrrem), B 66a, C 81a, D 89b, E 36a, A : Târih-i Vefât 'Amüce Hasan Ağa B CDE

- 3 Cenâb-ı Hakka duâ eyleyüp didim târih
Ola saâdet-i didâriñ aña erzâni
Sene 1111^x

7

**Şeh-zâde Sultân Selim'in Vilâdetine Sekiz Vechile
Târihdir**

- 1 Nevâ-yı şevkıla her bir dil oldı bülbül-i güyâ
Ki açıldı bahâr-ı saltanatda bir gül-i zibâ
- 2 Yüzim yire koyup mevlûdı sâline didim târih
Selim ide cihânda nâmi gibi dâ'imâ Mevlâ
Sene 1111

8

Târih-i 'Arabi Berây-ı Binâ-yı Medrese-i Feyziyye

- 1 Dâre ilmin kad benâ müftîl-enâm
Meşharul-islâmi şadrun emcedü
- 2 Kâne fil-âfâki turrân keyfe lâ
Vehve fi cemâl-me'âlî müfredü
- 3 Kuntu târihen lehu iz hîne mâ
Kile errih "dâru feyzin ceyyidu"
Sene 1112

^x Bu tarih A nüshasının haricindeki nüshalarda 1107 olarak verilmiştir.

⁷ A 50a, B 53a, C 63b, D 70b, E 22a, ABCDE

⁸ A 50a, B 59a, C 71b, D 84b, E 32a, A : Târih-i 'Arabi Medrese-i Feyziyye BC,
Târih-i Medrese-i Feyziyye DE

9

Tārîh-i Dîger Fârsî Berây-ı Binâ-yı Medrese-i Mezkûr

- 1 İn makâm-ı ilm râ âbâd kerd
Hâzret-i fetvâ-penâh-ı her-bilâd
- 2 Güfte meş târîh çün bünyâd keşt
Buķâ-i zibâ-yı feyz-âbâd bâd
Sene 1112

10

Tārîh-i Dîger Tûrkî Berây-ı Binâ-yı Medrese-i Mezkûr

- 1 Hÿvâce-i şâh-ı cihân fetvâ-penâh-ı rûzigâr
Serv-i ser-sebz-i siyâdet gülbün-i gül-zâr-ı feyz
- 2 Yâni Feyzullah Efendi hâzreti kim nâmıdır
Müste fîzân-ı enâma eyleyen iş'âr-ı feyz
- 3 Eyledi bu buķâ-i ilmi binâya ihtimâm
Himmet-i vâlâsını kıldı aña mi'mâr-ı feyz
- 4 Habbezâ menzil-geh-i dâniş makâm-ı dil-nişîn
Kim der ü dîvârın işrâķ itmede envâr-ı feyz
- 5 Oldı çün bânî aña ol ma'den-i feyz-i Hudâ
Hâtif-i kudsî didi târîhîni zî dâr-ı feyz
Sene 1112

⁹ A 50b, B 59b, C 72a, D 84b (derkenar), E -, A : Dîger Fârsî BC, Tārîh-i Dîger

¹⁰ A 50b, B 59b, C 72a, D 84b (derkenar), E -, A : Dîger Tûrkî BC, Tārîh-i Dîger

11

**Tārîh-i Pāye-i Fetvâ Şüden-i Es'eyyid Fethullah
Efendi**

... / ... / ... / ... / ...
(--)

- 1 Meh-i sipihr-i himem âfitâb-ı evc-i hikem
Güzide-şadr-ı kerem zîb-i mesned-i vâlâ
- 2 Huceste-menkabet-i izz ü mekremet kim odur
Nakîb-i fırka-i sâdât u seyyid-i nukabâ
- 3 O mazhar-ı eşer-i sırr-ı nâm-ı Fethullah
Ki konmuş ismine feth-i tılısm-ı izz ü salâ
- 4 Kıdem-i nüh-şeref olunca keşb-i sa'î itdi
O seyyid-i eulemâ ile pāye-i iftâ
- 5 Bu gevher-i hayır-ı şevk-bahş-ı hâlet-rîz
İdince sâmi'a-i bende gâmi kân-ı şafâ
- 6 Kemine bende-i efkâr-ı ge nâ-hvâni
Olup bu şevkîla der-gâhına cebîn-ferşâ
- 7 Ri'âyet-i suhan-i tehniyetle târihin
Didi mübârek ola şadr-ı pāye-i fetvâ

Sene 1112

12

Tārîh-i Mevlûd

... / ... / ... / ... / ...

- 1 Du'âyile didim târih-i mevlûdın anıñ Neylî
Mehe mmed Şâdıkı kılsun muşamme r yümme ile Mevlâ
Sene 1115^x
Sene 1114^{xx}

¹¹ A 50b, B 60b, C 73a, D 86a, E 33b, A : Fetvâ-yı Fethullah Efendi BC, Tārîh-i Pāye-i Fetvâ-yı Fethullah Efendi el-merhûm DE

¹² A 64b, B 66b, C 81a, D 90b, E 36b, ADE : Diğer BC

^x A

^{xx} BCD. E nüshasında bu sene kaydı yoktur.

13

Tārîh-i itmâm-ı Kitâb-ı Şir'atü'l-islâm

... _ / _ _ _ / _ _ _
 (_ _ _) (_ _)

- 1 Oldı çünkim bu kitâb-ı fâhir
Dürre-i fâhire ehl-i şer'â
- 2 Râğbet idüp anı istinsâha
Eyledim hatmine anıñ sür'â
- 3 'Avn-i Hakık ile müyesser olıcak
Oldı tārîhi mükemmel şir'â Sene 1119^x
Sene 1100^{xx}

14

Tārîh-i Berây-ı Çeşme-i Şadr-ı A'zam Çorlılı 'Alî Paşa

... _ / _ _ _ / _ _ _

- 1 Şadr-ı a'zam ol müşîr-i pür kerem
Revnağ-efzâ-yı serîr-i dâveri
- 2 Ya'ni hem-nâm-ı şehen-şâh-ı Neced
Peyrev-i âşâr-ı pâk-i Hayderi
- 3 Şâh-ı 'âlem hazret-i Hân Ahmedîñ
Aşaf-ı zî-şân-ı haşmet-güsteri
- 4 Hayr-ı câriye idüp niyyet yine
Oldı eltâf-ı Hudâniñ mazharı
- 5 Geldi câri oldı bu âb-ı hayât
İdi Hızr-ı himmeti çün reh-beri
- 6 Oldı âyât-ı du'â-yı devleti
Şu gibi cümle enâmîñ ezberi

13 A 50b, B 66b, C 80b, D 87a, E 34a, A : Tārîh-i Kitâb-ı Şir'atü'l-islâm BCDE

x A

xx BCDE

14 A 51a, B 62b, C 76a, D 82a, E 30b, A : Tārîh-i Çeşme-i 'Alî Paşa BC, Tārîh-i Çeşme-i 'Alî Paşa Rahimehullah DE

- 7 Neyli-i dâ'i didi târihini
 içelim e'ayn-ı e'Aliden kevçeri
 Sene 1119

15

Târih-i Şadr-ı Azam Şüden-i Merhûm Nu'mân Paşa

... / ... / ...
 (...) (...)

- 1 Ma'şere'l-müslimîne büşrakum
 Binedâ vâfirve ihsân
- 2 Kâd tevellâş-şedârete'l- euzmâ
 Mâcidun mâ bimişlihi şân
- 3 Vârişü'l-filmi ve'l- eulâ ve'l- eadd
 Le min âbâ'ihî zevîş-şân
- 4 Hâtifü's- sa'di kâle lî errih
 Yeşrahuş-şadra hukmu Nu'mân
- 5 Ve e'adde zikrehu yuverrihuhu
 Şerahaş-şadre hilmu Nu'mân
 Sene 1122

16

Târih-i Vefât

... / ... / ...

- 1 Rahmet berûhi Rahmî
 Sene 1122

15 A 51a, B 62a, C 75b, D 84b, E 32a, A : Târih-i Vezâret-i Nu'mân Paşa BC,
 Târih-i Vezâret-i Merhûm Nu'mân Paşa DE
 2 Misra'n vezni bozuktur.

16 A 65b, B 67a, C 81a, D 91a, E -, ABC : Târih-i Vefât-ı Rahmî Efendi D

17

Tārîḫ-i Vefât

.....
 (.....)

- 1 Nâme-i zindegi-i Hâtemi tayy itdi ecel
 Kâsır-ı firdevsi ilâhî eyle meknûna mekân
 Sene 1124

18

Tārîḫ-i Medrese-i Re'îsü'l-Eṭibbâ 'Ömer Efendi

.....
 (.....)

 (.....)

- 1 Re'îs-i ḥâş-ı eṭibbâ cenâb-ı şadru'r-Rûm
 O kâmil-i dâna
 Müşeyyed eyledi bu buḡsa-i müessesesi
 Metîn-i şevk-ezâ
- 2 idüp ricâl-i tarîka o zât-ı pâk dili
 Sebîl-i ḥayra delîl
 Medârise ile naşîb eyledi müvânîseyi
 Hudâ-yı bî-hemtâ
- 3 irince yûmnile Neylî tamâma bir dâ'î
 Gelüp didi târîḫ
 'Ömer Efendi binâ eyledi bu medreseyi
 Kâbül ide Mevlâ

17 A 65b, B 67a, C 81b, D 90b, E 36b, ABCDE

18 A51a, B 61b, C 74b, D 87a, E 34a, BCDE : Tārîḫ-i Binâ-yı Re'îsü'l- Eṭibbâ
 'Ömer Efendi A

19

Tārîh-i Çeşme-i Ahmed Ağa Zağarcı Başı

... _ / _ . . . _ / _ . . . _ / _ . . .
 (_ . . .) (_ . . .)

- 1 Ab-rûyî gibi mâ yâni Zağarcı Başı
Menba¹-ı şıdık u nigû-menkabe Ahmed Âgâ
- 2 Şarf idüp himmetin ol zât-ı me²âlî-perver
Hızır-veş eyledi bu âb-ı hayâtı icrâ
- 3 Göñline göre Hudâ eyleyüp ihsân virdi
Dil-i şâfî gibi bu âb-ı şafâ-bahşî aña
- 4 Mütefeyz'oldı civârında olanlar andan
Hayr-ı cârî dinilürse aña 'âlemde sezâ
- 5 Kâm-yâb ola hemîşe o mekârim-pîşe
Şu gibi anı 'ezîz eyleye dâ'im Mevlâ
- 6 Neyliyâ nûş iden ahhâb sitâyişler ile
Didi târihi için "çeşme-i kevşer-âsâ"
Sene 1126

20

Tārîh-i Vefât-ı Tabîb Ahmed Efendi

... _ / _ . . . _ / _ . . . _ / _ . . .
 (_ . . .) (_ . . .)

- 1 Bû-'Alî-pîşe Hekîm Ahmed Efendi yâni
O nûvâzende-i kânûn-ı fûnûn-ı hikmet
- 2 Herkese "tebbe limen hebbe"^x ile eylerdi 'amel
İçdi âhir o dağı dest-i ecelden şerbet

19 ABC -, D 82a, E 30b, DE

20 A 51a, 65a(mükerrer), B 67a, C 81b, D 90b, E 36b, A : Tārîh-i Vefât BC,
Tārîh-i Vefât-ı Hekîm Ahmed Efendi DE
x " Sevdiği kişiye tabiplik yapar."

- 3 Güş idüp fevtini Neylî didi aña târih
Cây ola Ahmed Efendiye civâr-ı rahmet
Sene 1127

21

Târîh-i Vilâdet-i Şâh-zâde ‘Abdul-Hamîd Hân

- 1 Afitâb-ı ma‘delet hâkân-ı dîn
Sâye-i Yezdân şeh-n-şâh-ı ferîd
- 2 Ya‘ni Sultân Ahmed-i Dârâ-şüküh
Dâver-i ekrem Hudâvend-i sa‘îd
- 3 Bende-i hüdmet-güzâr der-gehi
Husrev-i ikbâliniñ re‘y-i sedîd
- 4 Mazhar-ı ihsâm oldıkca müdâm
Der-geh-i cüdında ahrâr u ‘abîd
- 5 Eyledi ol şehriyâr-i ekreme
Hazret-i Hak nev-be-nev luftın mezîd
- 6 Virdi bir şeh-zâde-i ‘âlî-güher
Mağz-ı fazlından yine Rabb-ı Mecîd
- 7 Ol hüceste neyyir-i yümni şeref
Oldı burc-ı dūd-mâmında medîd
- 8 Mâh-ı nev şanma felekde sînden
İtdiler âmâde bir mehd-i cedîd
- 9 "‘Ubbide ev hummide" x buyruldı çün
Hayr-ı esmâda olup güft ü şenîd
- 10 İkinin cem‘ itdi Sultân-ı enâm
Nâm-ı pâkin eyledi ‘Abdül-Hamîd

21 A 57a, B 53b, C 64b, D 70a, E 22a, BC : Târîh-i Vilâdet-i Şeh-zâde-i Civân-
baht ‘Abdul-Hamîd A, Târîh-i Vilâdet-i Şeh-zâde ‘Abdul-Hamîd DE .
x " ibadet ve hamdedildi."

- 11 Eyleye ol şehriyâr-ı ekre miñ
Haşre dek ikbâlini Mevlâ bedîd
- 12 Fikr iderken Neyliyâ târihini
İrdi güş-ı câna bir beyt-i müfid
- 13 Geldi Sultân Ahmediñ bu ʿâleme
Yümnile şeh-zâdesi ʿAbdü'l-Hamîd
Sene 1127

22

Târih-i Feth-i Memleket-i Mora

(_ _ _) (_ _)

- 1 Şânek-Allah Mesîh-menkabetâ
Eylediñ dîn ü devleti ihyâ
- 2 Dest-bürd-i ʿazîmetiñ oldı
Böyle müşkil ırlısma dahme-küşâ
- 3 Seyr idüp emr-i dinde saʿyife
Kudsiyân-ı mehâfil-i ʿulyâ
- 4 Virdi bâng-i ʿaleyke ʿavnüllaḥ
Sâk-ı ʿarşa tezelzül-i eczâ
- 5 Oldı tayy-ı zamân kerâmet-i ḥâşş
Saña Hayy-ı Kerîmde n zîrâ
- 6 Kâr-ı çil-sâle-i selâṭini
Çend-rûz içre eylediñ icrâ
- 7 Mülk-i islâmdan elin kesdiñ
Venedik itmiş iken istilâ
- 8 Kaṭ-ı yedle cezâsını virdiñ
Öyle bir düzd-i furşatıñ ḥakkâ

- 9 Venedikle hisâb-ı lafz-ı ʿadûv
Müte sâvîdir itseler ihşâ
- 10 Anı düşmen şayardı amî için
Fenn-i heycâda baez-ı ehl-i hecâ
- 11 Seg ile buldılar velî yeksân
Anı şîrân-ı gâbe-i heycâ
- 12 Süzen-i nîze-i güzâtı yidi
İgne yutmuş köpek gibi aedâ
- 13 Ele viridi boğazını Gördös
Şaldı tîgîñ çü pençe-i gîrâ
- 14 Gördösüñ ehli anaya kavuşup
Anabolıy itdiler meʿvâ
- 15 Anabolı da oldu düşmene teng
Ana baba günü olup güyâ
- 16 Bunun emsâli nice hışn-ı haşîn
Oldı hakku'l-kudüm cümle saña
- 17 Bâz-ı ser-gerde geçdiler andan
Kodı tîgîñ ʿadûya cisr-i fenâ
- 18 Bu hümâyün mukadde mât-ı zafer
Kıldı tertibiñ aña zîb-efzâ
- 19 Şekl-i evvelde eyledi intâc
Böyle garrâ netîce-i kübrâ
- 20 Varısa haddi sâʿir aedâmîñ
Bu kazıyye kıyâsa besdir aña
- 21 Sensin ol mazher-ı ʿacâyib kim
Eylediñ hükm-i nâmîñu icrâ

- 22 Ki olup münceî vilâyetler
Hemm ü ğamdan zamâne buldı rehâ
- 23 Levh-i taezime vaşf-ı iclâliñ
Böyle şebt eylemiş debir-i każâ
- 24 ʿAkl-ı evvel muʿallim-i ğanı
Şâlişün-neyyirîn-i mülk-ârâ
- 25 Şâhibü'ş-şadr-ı mevķıf-ı ikbâl
Şerefü'ş-şems-i sâl-i ʿizz ü ʿalâ
- 26 Gurre-i saʿd-fâl-ı mâh-ı celâl
Kurre-i çeşm-i nâķıd-ı dünyâ
- 27 Ayet-i naşr-ı süre-i teʿyîd
Muşhaf-ı ser-livâ-yı istiʿfâ
- 28 Nâm-daş-ı ʿAlî veliyyullah
Seyf-i meşlül-i "lâfetâ illâ" x
- 29 Şadr-ı ezam nakâve-i ʿâlem
Şıhr-i şâh-ı cihân ʿAlî Pâşâ
- 30 İy hıdıvv-i memâlik-ârâ kim
Buldı hâtem seniñle hüsn ü behâ
- 31 Hıdmet-i şehriyâr-ı ekrem için
Bu güne şaklamış seni Mevlâ
- 32 Bu dağı baht-ı pâdişâhidir
Ki zamanında oldu böyle ğazâ
- 33 Devr-i ʿadlinde şâhibin buldı
Müttekâ-yı vekâlet-i kübrâ
- 34 Niyet-i hayr-ı pâdişâhiniñ
Eşeridir bu niʿmet-i ʿuzmâ

x "Ali'den başka yiğit yoktur." Hadis-i şerif. Bkz. ismail b. Muhammed El-'Aclunî: Keşfü'l-Hafâ, C. II., s. 363. Beyrut 1351.

- 35 Sühâ-i dest-i feth olup şaf-çend
Re'yy-i bârik-i riştedir güyâ
- 36 Neferât anda dâneler gibidir
Oldı yir yir nişân-gehi vükelâ
- 37 Şeh-i devrân anıñ imâmesidir
Bestedir rişte-i umûr aña
- 38 Şâh-ı âlem olınca hayr-endiş
Hayr olur cümle niñ işi mahzâ
- 39 Böyle bir Aşaf-ı Süleymân-veş
Anı tevfiķ idüp Cenâb-ı Hudâ
- 40 Her ne emr itse Aşaf-ı şahdi
Tarfetül-âynda ider icrâ
- 41 Husrev-i aşr u Aşaf-ı şahde
Farzdır beş vakitte hayr duâ
- 42 Her birin mesne dinde dâ'im idüp
Kullarına bağıslaya Mevlâ
- 43 Neyyir-i kadri her biriniñ ola
Fark-ı gerdünda ferkadân-âsâ
- 44 Bu fütühât-ı cümle niñ oldı
Vaşfı birün-ı sâha-i ihşâ
- 45 Geldi târiķ-i sâline dahı teng
Kbla bir mısra' içre cilve-nümâ
- 46 Aña mi'mâr-ı tab'-ı Neylî-i zâr
İtdi bu beyti dil-nişini binâ
- 47 Aldı cümle memâlik-i Morayı
Cüd-ı ikbâlile 'Alî Pâşâ

Sene 1127

44 A, B ve C nüshalarında "cümle" kelimesi "cümme" şeklinde harekelenerek yazılmıştır.

Tārîh-i Fetvâ-yı Merhûm Ebû İshak İsmâ'îl Efendi

---/---/---/---

- 1 Kerîm-i bü'l-mefâhîr şadr-ı nu'mânî-me'âşîr kim
Der-i ikbâli dâ'im kıble-gâh-ı ins ü cân oldu
- 2 Sarahsî-menkabet bahr-ı muhîti fazl ü refet kim
Bisât-ı 'adli mebsût-ı zemîn ü âsumân oldu
- 3 Felek-rütbe Ebû İshak-ı İsmâ'îl Efendi kim
Makâmına şeref-bahş-ı kemâl-i 'izz ü şân oldu
- 4 Sa'âdetle olup teşrîf-sâz-ı mesned-i fetvâ
Kemîne pâye-i iclâli fark-ı ferkadân oldu
- 5 O şadra nâmı gibi ma'deletle bir gelüp hakkâ
Vahîdü'd-dehr 'ünvânıyla mümtâz-ı cihân oldu
- 6 Nihâl-i devleti nev-bâve-bahş-ı ehl-i isti'dâd
Zilâl-i refeti râhat-resân-ı bî-kesân oldu
- 7 O Hîzr-ı mekremet 'ummân-ı cüş-â-cüş-ı efzâliñ
Muhîti himmetin seyr it ne bahr-ı bî-kerân oldu
- 8 Bulup kâ'r-ı zemîn-i ye's ü hirmânda bu nâ-çizi
Çıkardı evvelin emvâc ile sâhil-resân oldu
- 9 Edâ-yı şükrini itdim havâle 'uhde-i 'acze
Hücûm-ı hayret-i şâdî baña 'ıkdü'l-lisân oldu
- 10 Duâ-yı 'izz ü câhı ol Hudâvend-i felek-kadriñ
Bu 'abd-i kemterine hîrz-ı cân vird-i zebân oldu
- 11 Cihân yek zemzeme târih-i iclâlin didi Neylî
Ebû İshak Efendi müftî-i sâmi-mekân oldu

Sene 1128

24

**Târih-i Berây-ı Binâ-yı Mekteb-i İbrâhîm Paşa Der
Nezd-i Hıvâce Paşa**

- 1 Hâzret-i Hân Ahmedîñ dâ mâd-ı şadr-ı ezâmı
Aşaf-ı zî-şâm İbrâhîm Pâşâ-yı celîl
- 2 Mazhar-ı tevfiğ-i destûr-ı mekârim-pîşe kim
Eylemiş tedbîrine taqdîrini Bârî delîl
- 3 Eyleyüp tæmir lutfîle göfûller Ka'besin
Kıldı hükmi ismini icrâ o hem-nâm-ı Halîl
- 4 İlme râğbet gösterüp bu mekteb-i ferhunde-yi
Kıldı ihlâş ile ihyâ bi-nazîr ü bi-âdil
- 5 Eyledikçe mukriyân tertîl-i Kur'ân-ı Kerîm
Şebt olunsun şafha-i imâline ecr-i cezîl
- 6 Ol de b-istân-ı kemâle Neyliyâ târih için
Eylediler gerçi erbâb-ı suhan çok kıl u kâl
- 7 Defter-i hayrâtına yazdı Kirâmen Kâtibîn
Mekteb-i zibâ-yı İbrâhîm Pâşâ-yı celîl

Sene 1128

25

Târih-i Şulh-i Nemçe

- 1 Şulh ile gerd-i vegâdan kalmayup şimdi nişân
Şüret-i emn ü emân gösterdi mir'ât-ı cihân
- 2 Biri birinden çe kildi iki ceyš-i yem-hurüş
Lücce-i âşûbuñ oldu cezr ile meddi ayân

24 A 58a, B 63a, C 76a, D 78a, E 27b, A : Târih-i Mekteb-i der Nezd-i Hıvâce
Paşa BC, Târih-i Mekteb-i İbrâhîm Paşa der Hıvâce Paşa DE
3 hükmi ADE : hükmi BC

25 A 52b, B 56a, C 68a, D 74a, E 25a, ABCDE

- 3 Şafha-i hatt-ı muşâfât oldı meydân-ı muşâff
Şaff-ı peykâr oldı satr-ı nüsha-i emn ü emân
- 4 Nâgme-sâzân-ı muhâlif hep uşûle uydılar
Şevkıla ceng-i tarab gûş eylesün ceng-i revân
- 5 Hiç şoluk aldırılmaz olmağla nevâzil şadr-ı câh
Mübtelâ-yı zâyk olup kalmuşdı bî-tâb u tüvân
- 6 Aşaf-ı şahdiñ dem-i şadlı şifâ-yı şadr olup
Oldı tenfis-i kürüb-ı dehr ile râhat-resân
- 7 Aşaf-ı şâhib-mefâhîr şâhib-i Aşaf-nazîr
Dâver-i Dârâ-me'âşir müsteşâr-ı kâr-dân
- 8 Şadr-ı aẓam nâzım-ı âlem müşîr-ı muhterem
Neyyir-i evc-i himem dâmâd-ı hâkân-ı cihân
- 9 Tâli'-i sad-ı şadâret âfitâb-ı mekremet
İnşirâh-ı şadr-ı devlet mâye-i emn ü emân
- 10 Rûkn-i câh u izzet İbrâhîm Paşâ kim olur
Ka'be-i maqşûda zerrîn hâmesi zer nâvdân
- 11 Dest-i cûd u ref'e ti hem-meşreb-i âb-ı hayât
Hüsn-i tedbîr ile nazm-ı mülk ü millet tevemân
- 12 Hâtemiñ şad-sâle lutfın eyledi bir lahzada
Şâinna şâyeste dinse Hâtem-i Tayy-ı zamân
- 13 Renc-i hummâ-yı gam-ı eyyâmıdan buldı rehâ
Eyleyenler nüsha-i vaşf-ı cemîlin hırz-ı cân
- 14 Hüsn-i tedbîrile bir ân içre revnak-yâb olup
Şulhıla virdi cemâl-i izz ü câha hüsn ü ân
- 15 Ayet-i "innâ fetehnâ" şulha kim târihdir
Ehl-i tefsîr itdi ma'nâ-yı latîfnde beyân

"innâ fetehnâ lekefethen"*

Sene 1130

* "Ey Muhammed! Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik." Fetih, 1.

- 16 Kim ola şulh-i Hudeybiyye murâd ol fethden
Kıldı Hak̄k ihbâr ile anı resüle imtinân
- 17 Feth-i âtiye sebep olmağla ol şulh-i celîl
İtdi andan feth ile ta'bir Hayy-ı Müste'ân
- 18 Hayr ile ta'kibe bu şulhı nice feth-i mübîn
Fâl-i Kur'ânî ye ter bu âyet-i muciz-nişân
- 19 Şadr-ı dâniş-güsterâ baħr-ı mekârim-gevhērâ
İy penâh u yâver-i tab'ı ma'ânî-perverân
- 20 Dâ'i-i ikbâl ü câhiñ Neyli-i eskende kim
İtmede dâ'im duâ-yı devletiñ vird-i zebân
- 21 Satr-ı nazm-ı vaşfiñ eyler süllem-i 'arş-ı kemâl
Pâye-i ħüsn-i kabülüñle iderse kesb-i şân
- 22 Nüşa-i veřk-i sa'âdetdir duâ-yı devletiñ
İtmede erbâb-ı dil pîrâye-i destâr-ı cân
- 23 Ser-firâz olsun livâ-yı 'izz ü câhiñ şöyle kim
Meh-cesi burc-i şerefde mihr ile itsün kırân
- 24 Dest-i ilhâm ile olduğda bu beyte feth-i bâb
Oldı her bir mısraı târiħ-i şulh-ı dil-sitân
- 25 Kıldı emn-âbâd cümle kişveri şulh u şalâħ
Buldı sa'y-ı dâver-i ekremle âsâyiş cihân
- Sene 1130
Sene 1130^x

26

Târiħ-i Kapudân-Şüde n-i Muştafâ Paşa

- 1 Cihân-ı mecd ü 'irfân Asaf-ı deryâ-kef-i devrân
Mükerrem-sıhr-i dâmâd-ı şehen-şâh-ı cihân-ârâ

x D 74b'te derkenar olarak "Nemçeyi kırdı asker-i Sultân Mahmûd" mısraı kaydedilmiştir.

26 A 53b, B 63b, C 77a, D 82b, 86b(derkenar), E31a, A : Târiħ-i Kapudânî Muştafâ Paşa BC, Târiħ-i Kapudân Muştafâ Paşa DE

- 2 Cenâb-ı Muştafâ Pâşâ-ı zî-şân kim yem-i ikbâl
Nümûde itmedi aña mu'âdil gevher-i yektâ
- 3 Vezâretle olup tuğrâ-keş-i ahkâm-ı sultânî
O şadriñ bir zamân devle tle kıldı hükmini icrâ
- 4 Olup berr ü bahirde hükmi câri olması maşşûd
Görüldi mesned-i câh-ı kapüdânî aña icrâ
- 5 İderdi ol muhî-i izz ü şâmı cüst ü cü her sū
Bulup maşşûdım Hızra iriştî lücce-i hazrâ
- 6 Olup berr ü bahirde şavn-ı Yezdânî nigeş-bân
Ola fânûs-ı şem'î câhı bu nüh kubbe-i minâ
- 7 Didi Neylî-i kemter dâ'î-i dirînesi târih
Kapüdân oldı ikbâl ile bahre Muştafâ Pâşâ
Sene 1132

27

Târih-i Câmî'î Kethüdâ Beyg der Ortaköy

- 1 Dâmâd-ı şehriyâr-i cihân şadr-ı azamîñ
Hem kethüdâ-ı erşedi hem şıhr-ı emcedi
- 2 Dâna-ı lutf-pişe Mehemmed Ağâ ki çerh
Bir devrde 'adilini 'âlemde görmedi
- 3 Tenzîf idüp bu buğ'ayn ednâs-ı şirkden
Kıldı binâ bu câmî'î dest-i mü'eyyedi
- 4 "Hayrül-umûri evsâtuñâ"^x üzre emr idüp
Bu hayrı Ortaköyde mahallinde eyledi
- 5 Olduğça tâ ki şeş-cihet-i 'âleme revân
Gül-bâñg-i penç-kâre-i iclâl-i Ahmedî

27 A 53a, B 65b, C 79b, D 83a, E 31a, ABCDE

x "işlerin en güzeli orta halli olanıdır." Hadis-i şerif. Bkz. ismail b. Muhammed El-Aclûnî: Keşfü'l-Hafâ, C. I, s. 391. Beyrut 1351.

- 6 Ol zât-ı kâim-kâre vire Neyliyâ Hudâ
İkbâl-i câh-ı dem-be-dem ü izz-i sermedi
- 7 Târîhîni bu resme senâ birle didiler
İhyâ kılındı ma'bed-i hâşş-ı Muhammedî
Sene 1132

28

Târîh-i Binâ-yı Sa'î-âbâd

._._._. _._._. _._._. _._._.

- 1 Şehen-şâh-ı hümâ-sâye hüdîv-i ma'lelet-vâye
Hümâ yün-pâye Sultân Ahmed-i câh-ı mülk-ârâ
- 2 Sipîhr-i şevket ü şân saltanat-zîb-i felek-ünvân
Cihân-ı mecd ü ırfân pâdişâh-ı şüret ü ma'nâ
- 3 O hâkân-ı mu'azzam dâver-i hürşîd-makdem kim
Der-i ikbâliniñ hazret-keş-i rû-mâlidir Dârâ
- 4 Şafak şamma felek tutdı o hâkân-ı cihân-bâniñ
Harîm-i câhına izzetle gül-gün perde-i vâlâ
- 5 Zamânında olup ser-tâ-ser-i âlem emân üzre
Bisât-ı emn ü râhatdır besît-i sâha-i gâbrâ
- 6 Nigâh-ı iltifâtı düşdi bu cây-ı ferah-zâya
Bu resme dil-nişîn oldı bu nüzhet-gâh-ı bî-hemtâ
- 7 Müfevvez kıldı ta'mîrin cenâb-ı Aşaf-ı ehde
Mülük-âne bu kaşr-ı dil-peğîri eyledi İhyâ
- 8 Vezîr-i azam u dâmâd-ı şâhen-şâh-ı heft-iklîm
Hüdîv-i e krem İbrâhîm Pâşâ-yı kerem-fermâ
- 9 Cihân-ı devlet ü dâniş medâr-ı emn ü âsâyiş
Şadâkat-pîşe hayr-endişe düstür-ı cihân-ârâ

- 10 Zamānıñ äb u tâbı baħr-ı luftıñ dürr-i sırâbı
Yem-i efzâliniñ kemter-ħabâbı lücce-i ħazrâ
- 11 Şifâ-yı şadr-ı devlet pāk-fıtrat Bû ‘Alî-ħikmet
Aristü-fıtnat Eflâtün-tabî‘at şadr-ı bî-hemtâ
- 12 O kaşr-ı dil-küşâniñ tāk-ı eyvân-ı felek-ħadri
Kuşür-ı ‘adne eyler güşe-i ebrû ile imâ
- 13 Bu kaşr-ı pâki kıldı tarfetü l-‘ayn içre âbâdân
Süleymân-ı zamâne itdi ħüküm-i Aşafı icrâ
- 14 Virildi şimdi Kâğıd-ħâneye menşür-ı âbâdı
Sezâdır olsa Sa‘d-âbâd o cây-ı dil-keş ü zibâ
- 15 Letâfetde ruħâm-ı pâkidir âyine-i gerdün
Şafâ-yı ħavzıdır rüy-ı zemîne dide-i binâ
- 16 Yanında eylemez kaşr-ı Ĥavermak da‘vî-i revnak
Vücüh ile bu nüzhet-gâh-ı zibâ oldı bî-hemtâ
- 17 Şehen-şâh-ı cihân fermân-revâ-yı rub‘-ı meskünüñ
Ĥudâ hem-vâre kaşr-ı ‘izz ü câhın eylesün ber-pâ
- 18 Bu Sa‘d-âbâdda şeh-zâde-gân-ı sa‘d-aħterle
Esâs-ı devlet ü iķbâlini Ĥakk eylesün ber-câ
- 19 Vezîr-i a‘zamı ol ħayr-ħvâh-ı devlet ü câhı
Hemîşe hem-dem olsun zâtı ile ferķadan-âsâ
- 20 Kudüm-ı pâkine gelsün de Neylî söyle târiħin
Sa‘d itsün bu Sa‘d-âbâdı Sultân Aħmede Mevlâ
Sene 1134

29

Tārîh-i Diğer Berây-ı Sa'î-âbâd-ı Mezkûr

- 1 Cihân-bân-ı mu'azzam Hân Ahmed
Ki mişlin görmedi ber-âferîde
- 2 Refîk-ı re'yi tevfiq-i ilâhî
Gulâm-ı tabî ârâ-yı sedîde
- 3 O şâhen-şâh-ı Cem-mesned ki oldı
Sipihre şît-i ikbâli resîde
- 4 Degil evşâfını tecdîd mümkün
Yazılsa nev-be-nev niçe kaşîde
- 5 Midâd-ı râğbetinden reşha-i feyz
Ki Kâğıd-ğâneye olmuş çekîde
- 6 Ne Kâğıd-ğâne kim olmuş ezelden
Sa'âdet ser-nüvişt ol nâ-ümîde
- 7 Ki Sa'î-âbâd ile nâm-âver oldı
Muşâdif düşmegin baht-ı sa'îde
- 8 Sarây-ı dil-küşa fermânın itdi
Miyânında o şâh-ı ber-güzîde
- 9 Muqayyed olmağa ol emre bi'z-zât
Vekîl-i mutlakın itdi güzîde
- 10 Vezîr-i a'zam İbrâhîm Pâşâ
Odur dâmâd-ı hâkân-ı sa'îde
- 11 Esîr-i hüsn-i tedbiri işâbet
Rehîn-i zâtı etvar-ı ħamîde
- 12 'Azîmetle getürdi tãrfetül-'ayn
Mişâl-i Aşaf âşâr-ı cedîde

- 13 Sezâdır Asafa tercih olunsa
O şadır-ı kâim-bağ-ı kâr-dîde
- 14 Amîñ maşûr idi bir kaşra kârı
Bunîñ olmuştır âşârî eadîde
- 15 O kaşr-ı dil-küşâ kaşr-ı cinândır
Degil gam sâhesinde ârâmîde
- 16 Degil encâm şafakla oldu gerdün
Tasaccübden bu kaşra leb-gezîde
- 17 Zemîni üzre Kâğıd-ñânenniñ kim
Kılındı Cedvel-i sîmîn ke şîde
- 18 Açıldı gözleri rüy-ı zemîniñ
O rûşen havz ile mânend-i dîde
- 19 eAdîli rube-ı meşkûn içre oldu
Bu reşk-i çâr-bâğıñ nâ-şinîde
- 20 Saâdetle şehen-şâh-ı cihânîñ
Hudâ iqbâlini efvün-ter ide
- 21 Bu Saed-â bâdda şeh-zâdegânla
İrişdirsün hezârân Kâdr u eide
- 22 İrüp itmâma ol kaşr-ı muallâ
Dem-i târihi oldukda resîde
- 23 Lisânül-gaybdan ol demde Neylî
Bu beyt-i dil-nişîn oldu şenîde
- 24 Bu Saed-âbâd-ı ealî cennet-âsâ
Yapıldı eahd-i Sultân Ahmedîde

30

Tārîḫ-i Dîger Berâ-y-ı Sa'îd-âbâd

- 1 Olup manzûrî Kâgîd-ḥâne bir dem
Nigâh-ı iltifât-ı emcedile
- 2 Sarây-ı dil-küşâ fermânın itdi
Kenâr-ı cûya rey-i erşedile
- 3 O Sa'îd-âbâdı Sultân-ı cihâna
Hümâyûn ola baht-ı es'adile
- 4 Kemîne bende-i dirîne Neylî
Didi târîḫini bir müfredile
- 5 Bu Sa'îd-âbâd-ı vâlâmîñ hemîşe
Anılsun nâmı Sultân Ahmedile

Sene 1134

31

Tārîḫ-i Binâ-y-ı Sa'îd-âbâd

- 1 Lisânü'l-gaybdan Neylî gelürse söyle târîḫin
Sa'îd itsün bu cây-ı sa'îdî Sultân Ahmede Mevlâ

Sene 1134

32

Tārîḫ-i Dîger Berâ-y-ı Sa'îd-âbâd

- 1 Yazıldı tākına eyvân-ı çerḫin Neyliyâ târîḫ
Bu Sa'îd-âbâdı yaptı mecdile Sultân Ahmed Hân

Sene 1134

30 A 54b, B 58b, C 70b, D 77a, E 27a, A: Dîger BC, Tārîḫ-i Dîger DE

31 A 65b, B 58b, C 71a, D 76a, E 26a, A: Dîger BC, Tārîḫ-i Dîger DE

32 A 65b, B 58b, C 71a, D 77a, E 27a, A: Dîger BC, Tārîḫ-i Dîger DE

33

Tārîh-i Vefât-ı Âcem Bekr Efendi Rahimehullah

.....

- 1 Uârid-menâbet B ü-bekr Efendi İbn-i Rüstem kim
Anıla itdi dünyâdan kemâl-i mârifet nihlet
- 2 Niçe defa re'îs-i zümre-i küttâb olup güyâ
Biçilmiş câmesi idi riyâset düşına kat kat
- 3 O Vassâf-ı cihân bir nüsha-i ʿirfân idi hakkâ
Kitâb-âsâ cihânda bulmuşıdı ʿizzet ü rifat
- 4 Karîb olmuşdı şad sâle cihânda müddet-i ʿömri
Kitâb u ʿilmile eylerdi dâ'im şohbet ü ülfet
- 5 Vefâtın güş idüp Neylî duşâ ile didim târîh
Ola B ü-bekr Efendiniñ mekâm sâha-i cennet
Sene 1135

34

Tārîh-i Vefât-ı Yek-çeşm Dürri Efendi Rahimehullah

(.....) (.....)

- 1 Ser-firâz-ı şuarâ Dürri kim
Mişli olmuşdı me'ârifde ʿadîm
- 2 Göz yumup ol dağı bu ʿâlemden
Eyledi ʿazm-i gül-istân-ı na'îm
- 3 Çıkdı bir tæmiye ile târîh
Göçdi Dürri hünere kıldı yetim
Sene 1135

33 A 55b, B 67a, C 81b, D 88b, E 35a, ADE : Tārîh-i Âcem Ebübekr Efendi BC

34 A 55b, B 67a, C 81b, D 89b, E 35b, A : Berây-ı Tārîh-i Dürri Efendi Yek-çeşm BC, Tārîh-i Vefât-ı Dürri Efendi DE

35

Tarih-i Tecdid-i Şandûka-i Hırka-i Şerif-i Nebevi

... _ / _ _ _ / _ _ _
 (_ _ _) (_ _)

- 1 Hazret-i pād-şeh-i rüy-ı zemîn
Şāye-i lutf-ı Hudāvend-i şhad
- 2 Şeref-i düde-i Al-i Oğmân
Vâriş-i mülk-i cihân ced-ber-ced
- 3 Hakk-i tserîf ne mümkündür an
Olmağ evşâf-ı kemâlâtına had
- 4 Mevc-i yem gibi kefi refetiniñ
Yokdur âşârına ihsânına ead
- 5 Bendedir irşile ecdâdından
Der-i ikbâline baht-ı es'ad
- 6 Düş-ı iclâline olmuş ezeli
Hil'at-i hâsi-i izz-i ser-med
- 7 Hayra mecbûl nihâd-i pâki
Dâ'im olmakda rızâ-cüy-ı Şamed
- 8 Yine bir vaz'ı pesendide ile
İtdi ihrâz-ı şevâb-ı İzid
- 9 Kisve-i pâki gümüş zarfa koyup
Kıldı iclâl-i resül-i emced
- 10 Bilüp iksir-i sa'âdet idigin
Sime tarh itdi şeh-i Cem-mesned
- 11 Gördi kim cins-i inâyettir bu
İtdi şandûka koyup hıfz-ı e bed

- 12 Kisve-i pāk ile derc-i simin
İtilâf eyledi çün rûh u cesed
- 13 Bu saâdetle mülük-i selefîñ
Olmamışdı birisi müstezâd
- 14 Saeyi meşkür ola hayrı maqbûl
Devletin eyleye Bâri mümted
- 15 Be-hakk-ı bürde-i sultân-ı rüsûl
Bahtı mes'ûd ola ikbâli ebed
- 16 Hül'at-i nuşret ola her demde
Şâhid-i tûğna ârâyış-i kad
- 17 İtdi erbâb-ı suhan bu eşeriñ
Fikr târihi için şarf-ı hured
- 18 Neyli-i bende çeküp hırkaya baş
Yâdına geldi bu zibâ müfred
- 19 Kisve-i pāk-i Resûli kodı bu
Sîm şandükada Sultân Ahmed
Sene 1135

36

Târih-i Vilâdet-i Şeh-zâde Nu'mân Hân

- 1 Şehen-şâh-ı mu'azzam zîb-i evreng-i Süleymânî
Cihân-bân-ı müfahham revnak-ı dihim-i hâkânî
- 2 Hümâyün-sâye Sultân Ahmed-i hürşid-mesned kim
Sezâdır olsa Dârâ der-geh-i câhında der-bâm
- 3 Sütüde-gevher-i tâbende-i iclâl ü şevket kim
Odur pirâye-i silkül-le'âl-i nesl-i Oşmânî
- 4 Anı kıldı şunûf-ı lutfâ mazhar Hâzret-i Mevlâ
Füzûn oldukça ol şâhiñ enâma lutf u ihsâm

- 5 Yine bir meh-ce bin şeh-zâde-i ferhunde-mağdemle
Karirü'l-âyn-ı ikbâl eyledi tevfiğ-ı Yezdâni
- 6 Ne şeh-zâde hilâl-i âsmân-ı izz ü devlet kim
Müşârun bi'l-benândır tal'at-ı ferhunde-ünvânı
- 7 Degil kavz-ı kuzah bir mehd-i zerrin eylemiş idâd
Olup Zühre o mâhiñ dâye-i pâkize-elhâm
- 8 Çerâgânla şeh-âyini şimdi lâle-zâr itdi
Bahâr itdi kudümü yümmile fasl-ı zimistânı
- 9 Teberrük kaçd idüp nâm-ı imâm-ı şer'î Ahmedle
Aña şah-ı cihân şâyeste gördi ism-i Nu'mân
- 10 Ola şeh-zâdelerle o şehin-şâh-ı felek-ı kadriñ
Serir-i saltanatda 'avn-i Yezdâni nigeş-bânı
- 11 Kemine bende-i dirine Neyli didi târihin
Muammer ide Mevlâ yümmile Şeh-zâde Nu'mân
Sene 1135

37

Târih-i Feth-i Hemedân

__ l. __ l. __ l. __

- 1 Hâkân-ı felek-mertebe şahen-şeh-i ekrem
Sultân-ı ümem mihr-i himem sâye-i ma'bud
- 2 Hân-Ahmed-i zî-şân 'alem-efrâz-ı cihân kim
Zill-i keremî olmada her kişvere memdud
- 3 Feth-i Hemedân ile yine oldı mübeşşer
Ol pâdişeh-i memleket-i 'ârifet ü cüd
- 4 Ta'qib-i fütühâta cihân hep nigerândır
Feth-i Hemedân fâli idüp müjde-i maşşud

- 5 Arâyiş-i dîhîm ola ol Hüsrev-i devrân
Nüh kürsî-i e flâk ola tâ dâ'im ü mevcûd
- 6 Emlâk-i hümâyün-ı şehen-şâh-ı cihândan
Oldukda saâdetle o kişver dağı ma'dûd
- 7 Şükr eyleyerek Neyli-i kemter didi târih
Hân Ahmede Mevlâ Hemedânın ide mes'ûd
Sene 1136

38

Târih-i Feth-i Revân

---|---|---|---

- 1 Şehen-şâh-ı muzaffer şehriyâr-ı ma'delet-güster
Şeh-i tevfiq-rehber râyet-efrâz-ı cihân-dârî
- 2 Hümâyün-sâye Sultân Ahmed-i hürşid-pertevle
Yayıldı şark u garba gün gibi envâr-ı âğârı
- 3 Revân teşhîrine Sultân Murâd erkân-ı devletle
'Azîmet eyleyüp bi'z-zât çekmiş renc-i esfârı
- 4 Zihî kuvvet ki hâkân-ı cihân taht-ı hümâyündan
O semte nîm hatve sürmemişken hınk-i reh-vârı
- 5 Mişâl-i 'abd-i â bık pâyine mülk-i Revân geldi
Niceymiş şimdi bildi halk âyîn-i cihân-dârî
- 6 Serîr-i saltanatda bir günün biñ eyleyüp Mevlâ
Muzaffer eylesün dâ'im o hâkân-ı nigû-kâm
- 7 Vücûhuñ her birine bir 'inâyet ârzusuyla
Sekiz vech üzre târih eyledim bu nazm-ı hem-vârı
- 8 Revânı himmet ile aldı Sultân Ahmed adâdan
Yine feth-i cezîl oldu hümâyün eylesün Bârî
Sene 1136

- 9 Olup her mısra-ı garrâsı bir târih ol beytiñ
Bu vechile iki târih tabiñ oldu muhtârı
- 10 Olur târih-i şâliş evvelin âhâdı eylerse
Ger âşrât u mi'ât-ı mısra-ı şâni meded-kârı
- 11 Çıkar târih-i râbi' evvelin âşrâtı eylerse
Ger âhâd u mi'ât-ı mısra-ı diğer aña yârı
- 12 Mi'ât-ı evvel o şâniniñ âhâdıyla âşrâtı
Gelüp târih-i hâmis oldu nevg-i hâmeden câri
- 13 Olur târih-i sâdis evvelin âhâd u âşrâtı
Mi'ât-ı mısra-ı şâni aña zamm olsa her bârı
- 14 Hem âhâd u mi'ât-ı evvel ü âşrâtı şâniniñ
Olur târih-i sâbi'den saña bil-cümle iş'ârı
- 15 Hem âşrât u mi'ât-ı evvel ü âhâdı şâniniñ
Olur târih-i şâmin kıl şümâr ol nazm-ı pergâri
- 16 Bu vadîde nbla teklîf-i cevân olsa ihvâna
Kümevt-i tab-ı yârâniñda ma'fûm olsa mişvârı
- 17 Şalâdır ehl-i nazma işte meydân-ı hüner kim ben
Kodum öñdül hisâb-ı lafz-ı Neylî deñlü dinârı

[Sene 1136]

39

Târih-i Binâ Kaşr-ı Top-hâne

- 1 Afitâb-ı mekremet hâkân-ı dîn
Mazhar-ı tevfiğ 'izz ü sermede
- 2 Yaeni Sultân Ahmed-i Dârâ-şüküh
Kıldı 'ahdinde cihân râhat-gede

- 3 Husrev-i çerh-âsitân kim âfitâb
Her seher der-gâhına yüz sürmede
- 4 Eyledi bārân sirişk-i düşmeni
Sahti-i ikbâli çün zeng-i yede
- 5 Ol şehen-şâh-ı mekârim-perveri
Hak muvaffak eyledi her maqsada
- 6 Hânedân-ı düşmene Top-hâne niñ
Şu'le-i kîni olurken mükade
- 7 Sâbıken aştâbdan mebnî olup
Nâ-münâsib idi tab'ı ecvede
- 8 Görme yüp lâ yak hakîm-i lem-yezel
Devlet-i şâhen-şeh-i Cem-mesnede
- 9 Biñ yüz otuz iki sâlinde hemân
Oldı bil-külliyeye pes âteş-zede
- 10 Oldı çün bu hâlet-i hikmet-karîn
Arzu inhâ bâr-gâh-ı emcede
- 11 Kıldı fermân kârgîr olsun diyü
Aşaf-ı zî-şâmı şadr-ı erşede
- 12 Eyledi himmet o şadr-ı muhterem
Oldı icrâsında dâmen-ber-zede
- 13 Biñ yüz otuz üçde şadr-ı aezamıñ
Reh-ber oldı himmeti ol maqsada
- 14 Aşaf-ı devrân ki yümm-i maqdemi
Eyledi dünyâyı âsâyiş-gede
- 15 Yaeni İbrâhîm Pâşâ-yı ke rîm
Şihr-i ekrem şehriyâr-ı emcede

- 16 Dâver-i ferhunde-şahd-i rûzigâr
Nâz ider eyyâmı eyd-i es'ade
- 17 Üc sene Tob-hânedan soñra bu kaşr
Himmetile irdi fark-ı ferkada
- 18 Merke z-i fizze tde çün kaşr-ı zemîn
Mecma'ı âb üzre oldu cilvede
- 19 Bir gül-i raenâ-yı bî-hemtâ gibi
Gül-şen-i devletde oldu ser-zede
- 20 Ol şeh-i ekremle şadr-ı azamîñ
Ömr ü ikbâlin Hudâ efzün ide
- 21 İki târihin o kaşrîñ Neyliyâ
Eyledim küncide beyt-i müfrede
- 22 Kible-i iclâl kaşr-ı ma'delet
Haq mübârek eyleye Hân Ahmede
Sene 1136

40

Târih-i Feth-i Tebriz

--- / --- / --- / ---

- 1 Eyleyüp tebşir bir kemter didi târihini
Seyf ile Tebrizi Sultân Ahmed aldı müjde bād
Sene 1136

41

Târih-i Feth-i Tebriz

--- / --- / --- / ---

- 1 Hazret-i Hân Ahmed-i Gâzî ki şit-i şevketi
Şarq u garb-ı âleme âvâze şaldı yümmile

⁴⁰ A 65b, B 55b, C 67b, D 72b, E 23b, A : Diğer BC, Târih-i Feth-i Diğer Tebriz D, Târih-i Diğer Tebriz E

⁴¹ A 55b, B 55b, C 67b, D 72b, E 23b, AE : Târih-i Tebriz BC, Tebriz D

- 2 Çaldıran cengin kızılbaşa yine yâd itdirüp
Çâr-yâriñ gayre ti tıgım çaldı yümnile
- 3 Eyleyüp icrâ-yı hükm-i mesned-i dâd u sited
Leşkere ruşsat virüp Tebrizi aldı yümnile
- 4 Kuvve t-i bahtı o hâkân-ı Süleymân şatvetiñ
İtmedik teşhîr ʿâlemde ne kaldı yümnile
- 5 Dindi çok târih Neylî bir ziyâd olsun bu da
Müjde ki Tebrizi Sultân Ahmed aldı yümnile

Sene 1136

42

**Târih-i Tecdid-i Makâm-ı Hâlid Rażıyallâhu Teʿâlâ
ʿanhu**

.

- 1 İdüp târihini Neylî murassaʿ
Mücevher harfile itdi ser-âmed
- 2 Didi târih ibrahîm Pâşâ
Makâm-ı Hâlidi kıldı mücedded

Sene 1137

43

Târih-i Feth-i Tiflîs

.

- 1 Pâdişâh-ı bahr u ber hâkân-ı Iske nder-zafer
Şehriyâr-ı dâd-perver dâver-i deryâ-nevâl
- 2 Neyyir-i iclâl-i sultân Ahmed-i saʿd-âsitân
Kim derinde oldı daʿvâ-yı şeref mihre vebâl
- 3 Eylemiş ol gevher-i ikbâli şunʿı İzdi
Ziver-i dihim-i devlet zîb-i evreng-i celâl
- 4 Oldı aqtâr-ı cihân cümle hıyâbân-ı emân
Şâh-sâr-ı ʿadli dehre eyleyüp ferş-i zilâl

42 A 57a, B 50a, C 60a, D 68b, E 21a, ABCDE .

43 A 57a, B 55a, C 66a, D 71a, E 22b, ABC : Feth-i Kalʿa-yı Tiflîs DE.

- 5 Çetr-i ikbâli olaldan sâ-y-bân-ı eadl ü dâd
Tâb-ı temmüz-ı sitemden oldu halk âsüde-hâl
- 6 Ab-şâr-ı cûdı virdi selsebile piç ü tâb
Cedvel-i sîm-i eâtası itdi icrâ-yı zülâl
- 7 Şaldı heft-iklîme şît-i şevketi ræb u hirâs
Der-geh-i iclâline ser-keşler itdi rûy-mâl
- 8 Kişver-i Tiflîs kim olmuşdı niçe rûzigâr
Mecmaı erbâb-ı işyân melceı ehl-i zalâl
- 9 Kavmine ol kişveriñ itdirdi bîm-i şavveti
Kalayı teslim ile büs-ı zemîn-i ibtihâl
- 10 Bârekallah rûtbe-i şâhib-kırânî kim zafer
Eyledi çil merhale yerden aña arz-ı cemâl
- 11 Olmadı bir şehriyâre böyle feth-i bî-sitiz
Virmedi bu nuşre ti bir pâdişâha Zül-celâl
- 12 Hayr-mahz olmağla ol şâh-ı cihânıñ niyyeti
Hayra tevfiķ eyledi hem-vâre Hayy-ı Lâ-yezâl
- 13 Bâ-ħuşuş oldu muvaffak bir vezîr-i azama
Kim Büzürc-i mihrî eyleser hayret-i tedbîri lâl
- 14 Şîhr-i şâh-ı âlem İbrâhîm Pâşâ kim anıñ
Şânuna nisbet degil Aşaf demek vaşf-ı kemâl
- 15 Bî-azîmet itdi mi Aşaf meger bir kişveri
Kâbzâ-i teşhîre âvurde ne ceng ü ne cidâl
- 16 Ol şeh-i Cem-mesnedi fermân-revâ-yı dehr ide
Aşaf-ı ekremle hem-vâre Hudâ-yı bî-zevâl
- 17 Geldi bir müjde-resân Neylî didi târihîni
Reyile Tiflîsî Sultân Ahmed aldı bî-cidâl

Sene 1137 x

44

Tārîḫ-i Feth-i Gence

- 1 Zamm ide Hâk kişver-i iclâline Hân Ahmedîñ
Kişver-i Nemçe yle mülk-i İsvec ü Efrenc eyi
- 2 Çâr-yâr aśdâsına şöyle tabanca urdı kim
Görmedi nev'-i beşerden böyle garrâ penceyi
- 3 Merkez-i şevketde kutb-âsâ olub gâbit-ka dem
Virmediñ pây-i sebâ ta nîm-ḫaṭve renceyi
- 4 Daḫme-i Efrâsiyâ bu feth idüp şemşîr ile
Bî-azîmet nâmi teşhîr itdi genc-i Genceyi
- 5 Olup ol sultânı dîniñ Neyliyâ mülk-i cihân
Kıldı vakf aśdâya nakd-i mîhnet ü işkenceyi
- 6 Cevherî harfile bir tâcü't-tevâriḫ oldı bu
Gâlib olup hükmi-i Sultân Ahmed aldı Genceyi
Sene 1137

45

Tārîḫ-i Diğer Berây-ı Feth-i Gence

- 1 "Adü-yi çâr-yâri kahr idüp Sultân Ahmed Hân
Alındı genc-i Gence ehl-i islâm oldılar pür-şâd
- 2 Idüp tebrik Neylî didiler kerrübiyân târiḫ
Sa'âdet ile Sultân Ahmede Gence mübârek-bâd
Sene 1137

44 A 57b, B 55b, C 67a, D 72a, E 23a, ABCDE

45 A 57b, B 55b, C 67b, D 72a, E 23b, AE : Diğer BC, Tārîḫ-i Diğer Feth-i Gence D

46

Tārîh-i Berây-i Sebîl-i Vezîr-i Mûşârûn ileyh

---|---|---|---

- 1 Pâdişâh-ı bahr ü ber Hân Ahmed-i Cem-mesnediñ
Şıhr-i bî-hemtâsı İbrâhîm Pâşâ-yı celîl
- 2 Şadr-ı azam-Âsâf-ı ekrem ki çeşm-i rûzigâr
Görmedi mesned-geh-i iclâlde aña 'adîl
- 3 Ab-ı nâb-âsâ vücûh-ı birre mâlin bezl idüp
Eyledi ihyâ maḥallinde se bîl-i bî-'adîl
- 4 Mevc-ḥîz itdikce ol sîmîn-evânîde nesîm
Ab-ı pâkin bu sebîliñ itdi reşk-i selsebîl
- 5 Oldı her bir meşrebe hem-meşreb-i âb-ı hayât
Kâtresin nûş itse şahtıyyân olur çeşm-i 'alîl
- 6 Haşre dek ikbâlile ol şadr-ı 'alî-himmetiñ
Şu gibi aḥkâmın icrâ eyleye Hayy-ı cemîl
- 7 Dindi çok târîḥ Neylî bir ziyâd olsa nbla
Kıldı İbrâhîm Pâşâ menba'-ı luḥfin sebîl

Sene 1138

47

Tārîh-i Berây-ı Çeşme-i Vezîr-i Mûşârûnileyh

---|---|---|---

- 1 Şehen-şâh-ı cihân Hân Ahmed-iñ düstür-ı zî-şâni
Ki ebr-i refeti fark-ı enâma sâye-bân oldı
- 2 Vezîr-i azam u dâmâd İbrâhîm Pâşâ kim
Hemîşe der-geh-i luḥfi melâzz-ı ins ü cân oldı

46 A 58a, B 63a, C 76b, D 78b, E 28a, A : Berây-ı Sebîleş BC, Tārîḥ-i Sebîl-i İbrâhîm Paşa der Hâce Paşa DE

47 A 58a, B 63a, C 76b, D 78b, E 28a, A : Berây-ı Çeşmeleş BC, Tārîḥ-i Çeşme-i İbrâhîm Paşa der Hâce Paşa DE

- 3 Olaldan sâye-endâz-ı enâyet gül-şen-i câha
Nihâl-i şefkati râhat-resân-ı bî-kesân oldu
- 4 Mekârim-pîşe hayr-endişe şadr-ı mâdelet-güster
Ki dâ'im maksadı âsâyiş-i halk-ı cihân oldu
- 5 Şu gibi tab'ı pâki meyl idüp bir hayr-ı câriye
Bu dil-c ü çeşme mahzâ feyz-i lutfından revân oldu
- 6 Ola zât-ı kerîmi zîver-i kürsî-i istiklâl
Dinildikçe yine hürşid-i zîb-i âsmân oldu
- 7 Birer târih olup her mısra'ı bu matla'ın Neylî
Sipih-r-i tākına bu çeşme-sâriñ ferkadân oldu
- 8 Bu dil-c ü çeşme-i şâfi e nâma nûş-ı cân oldu
Zülâl-ı luftı İbrâhîm Pâşanıñ revân oldu

Se ne 1138

Se ne 1138

48

Târih-i Vefât-ı Duhter-i Hüd Şafiye Rahimehâ'llâh

... ..
()

- 1 Dirig duhter-i pâk-ahterim Şafiyyecigim
Ki hep kırâ'at-i Kur'ân u ilm idi kârı
- 2 Dem-i şebâbda terk itdi dâr-ı dünyâyı
Civâr-ı rahmet-i Hakkıñ ola sezâ-vârı
- 3 Bekâya eyledi rihlet bu dâr-ı gurbetde
İlâhî hür u cinân ola münis ü yâri
- 4 Hezâr hüznile Neylî didim aña târih
Mekânın eyleye cennet Şafiyyeniñ Bâri
Sene 1138

49

Tārīḫ-i Vefât

- 1 Yine bir naḥl-i nev ḥâk-i fenâya oldu üftâde
Süleymâne daḥî bâkî degil bu gül-şen-i dünyâ
- 2 İdüp Haḫ vâlideynin şabr ile dâreynde me'cûr
İde menzil-gehin ol naḥl-i pâkiñ cennet-i a'fâ
- 3 Du'sâ birle didi târiḫ-i fevtin Neyliyâ Hâtif
Süleymâna ola gül-zâr-ı cennet menzil ü me'vâ
Sene 1140

50

Tārīḫ-i Tecdîd-i Oḡa-i Yigirmi Sekizinci Bölük 'an
Yeñiçeriyân

- 1 Şehen-şâh-ı cihân Hân Ahmedîñ dâmâd-ı zî-şâm
Vezîr-i azam İbrâhîm Pâşâ-yı kerem-mu'tâd
- 2 Felâḡün-pîşe ḥayr-endişe düstür-ı kerem-pîrâ
Ki 'ahdinde cihân ma'mûr ü 'âlem ḥurrem ü dilşâd
- 3 Zamânında nbla ḥalk-ı cihân olsa emân üzre
Ki yümni-devleti rûy-ı zemîni itdi emn-âbâd
- 4 İdüp haḫkâ ki ḥükm-i ismini icrâ cihân içre
Göñüller Ka'besin yapmağla nâm-ı pâki oldu yâd
- 5 Yigirmi sekiziñ bu mahzar aḡa oḡası çün kim
Mürûr-ı dehr ile ta'mîrine gelmişdi isti'dâd
- 6 İdüp himmet aña ol Aşaf-ı deryâ-kef-i devrân
Mücedded eyledi bu resme ziverle anı bünyâd

49 A 58b, B 67b, C 82a, D 90a, E 36a, ADE : Berây-ı Vefât BC

50 A 58b, B 65b, C 79b, D 87b, E 34b, A : Yigirmisekizinci Oḡamñ Tecdîdine BC,
Tārīḫ-i Tecdîd-i Oḡa-i Yigirmisekiz DE

- 7 Hudâ hem-vâre kılsun hânedân-ı devletin mâemûr
Ola ikbâline her demde hem-dem himmet-i evtâd
- 8 Kemîne dâ'î-i dirinesi Neylî didi târih
Bu cây itdi İbrâhîm Pâşâ 'izzile âbâd

Sene 1140

51

Târih-i Vefât-ı Fâtıma Hatûn Bint-i Hızır Çavuş Ağa

.

- 1 Hızır Çavuş ağa ol zübde-i emsâl-i şulbünden
Cihânda olmuşdı zâhîde bir duhtere nâ'îl
- 2 Göçüp ol duhter-i 'işmet-şî'ârı dâr-ı 'uqbâya
Derûn-ı vâlidinde kaldı dâğ-ı hasreti der-dil
- 3 Gidince Neyli ol ye ktâ-yı siffet didiler târih
İlâhî cennet-i firdevsi ide Fâtıma menzil

Sene 1142

52

**Târih-i Tecdid Ota-i Altmışıncı Cemâ'at 'an
Ye niçeriyân**

.

- 1 Bu cây-ı gâziyân altmış cemâ'at otaşı çün kim
Mürûr-ı 'aşr u eyyâm ile oldı lâyıq-ı tecdîd
- 2 Bu hayra kim olur mazhar diyü bir merd-i zî-şânûñ
Zuhûrına terak্কub üzre iken dîde-i ümmîd
- 3 Yine ol otaññ yoldaşı Bû Leylî 'Alî Ağa
Olup aña muvaffak oldı Hakdan mazhar-ı te'yyîd
- 4 Yolına şarf idüp sîm ü zeri dest-i se hâvetle
Bu resme zîb ü zîverle kapusın eyledi teşyîd

51 A 58b, B 67b, C 82a, D 90a, E 36b, A : Berây-ı Vefât BC, Târih-i Vefât-ı Kerime-i Hızır Çavuş Ağa DE

52 A 59a, B 66a, C 80a, D 88a, A : Altmış Cemâ'atiniñ Ta'mirine Târih B, Altmışıncı Cemâ'at Ta'mirine Târih C, Târih-i Ta'mir-i Ota Altmış Cemâ'at DE

- 5 Hudâ bu otayı sâ'irleriyle eyleyüp ma'âmür
Kederden hıfz idüp dâ'im hatardan eyleye te'bid
- 6 Didi lafzen ve ma'nen Neyliyâ ahbâb târihin
Bu bâb olundu biñyüzkırkikide zeynile tecdid
Sene 1142

53

Târih Berây-ı Çeşme-i Kırımı Mehemmed Efendi

(---) (---)

- 1 Sâbıkâ hâkimi Sitanbülüñ
Şâhibül-ğayr kâmil ü dâ'nâ
- 2 Hayr-ı câriye eyleyüp ragbet
Kıldı bu 'aym şıdkile icrâ
- 3 Bula bu beyt-i pâkile Neylî
Oldı târihini anıñ güya
- 4 Bu Mehemmed Efendi çeşmesiniñ
İç şafâyıla âbın eyle duâ
Sene 1142

54

Târih-i Vefât-ı Hasan Efendi

--- / --- / --- / ---

- 1 Emîr'ül-hâc 'Abdullâh Pâşâ vâli-i Şâmiñ
Gelüp dîvân efendisi bu yerde eyledi rihlet
- 2 Duâ ile didim Neylî vefâtına anıñ târih
Hasan Efendiniñ Mevlâ mekânını ide cennet
Sene 1143

53 A59a, B 66a, C 80a, D 82b, E 30b, A : Târih-i Çeşme-i Kırımı Mehemmed Efendi BC, Târih-i Çeşme-i Kırımı Mehemmed Efendi el-me rhüm DE

54 A 59a, B 67b, C 82a, D 89b, E 36a, A : Berây-ı Vefât BC , Târih-i Vefât-ı Kâtib-i Dîvân DE

55

Tārîḫ-i Vefât-ı Hasan Efendi Kâzî-i Aḳkirmân

.....
 (.....) (.....)

- 1 Hasan Efendi o müstahsenü'l-eṭvâr-ı kuzât
 Kî sülûk itmîşidi şavb-ı tarîḫ-i ḥasene
- 2 Göçdi ruḳbâya o kâzî iken Aḳkirmânda
 "irci'î"^x ḥükmi ile oldu revân Zül'-minene
- 3 Neyliyâ söylediler fevtine amñ tārîḫ
 Yazdılar defter-i emâline cümle ḥasene

Sene 1145

56

**Tārîḫ-i Kaşr-ı Sultân-ı Cihân Sultân Maḥmûd Hân
 Edâma'llahu Te'âlâ**

.....

- 1 Olup âyine tab'ı şâf-ı sultân-ı cihân-ârâ
 Yine tabınca bir âyinelî kaşr eyledi ihyâ
- 2 Ne kaşr-ı dil-küşâ âyine-zâr-ı ḥayret-efzâ kim
 Kalur mir'ât-veş seyrinde ḥayrân dide-ḥürâ
- 3 Tutardım Beyt-i Ma'mûre nazîre anı ma'nâda
 O da âyinelere kılsa cem'-i şüret ü ma'nâ
- 4 Meh-i nev sanma tutmuş aña gerdün zîrden güşın
 Leb-i bâmı peyâm-ı 'arş-ı bâlâdan olup gûya
- 5 Mişâl-i zülf-i ḥübân turre-i dil-cûsına her ân
 Cihân dil-beste cân meftûn nazar vâlih ḥired şeydâ

55 A 59b, B 68a, C 82b, D 89b, E 36a, A : Berâ-yı Vefât BC, Tārîḫ-i Vefât-ı Hasan Efendi DE
 x "Dön!" Fecr, 28.

56 A 59a, B 50a, C 60b, D 69a, E 21a, BC : Tārîḫ-i Binâ-yı Kaşr-ı Ayinelî bâ-medh-i Pâdişâh-ı Cem-câh Sultân Maḥmûd Hân A, Tārîḫ-i Kaşr-ı Sultân-ı Cihân Gâzî Sultân Maḥmûd Hân Edâma'llahu Saltanatı DE

- 6 Yine ʿâdet kider ihsân u iclâl ü saʿâdetle
Sezâ üç tahtile bu kaşr-ı vâlâ olsa müstegnâ
- 7 Nbla olsa ber-â-ber kâdr ü şâm çerh-i çârumla
Ki şadr-ârâsıdır ol neyyir-i iclâl-i rûh-âsâ
- 8 Şehen-şâh-ı cihân Sultân Maḥmûdü'l-menâkıb kim
Serir-i saltanatda nâmı gibi oldu bî-hemtâ
- 9 Hudâvend-i mümecced ced-be-ced ḥâkân-ı emced kim
Gulâm-ı der-gehidir şân u şevket irgile ḥakkâ
- 10 Hezâr âyînelerle çâr-sû-yı kaşrı zeyn oldu
Bir âyîneyle Iskender niçe olsun aña hem-pâ
- 11 Her âyîne duʿâ-yı devleti mirʿât-veş Neylî
Ola ʿarş-ı kabûle dâ'imâ âvîze-i raenâ
- 12 Hemîşe dest-gâh-ı saltanatda ber-devâm olsun
Hudâ hem-vâre kaşr-ı ʿizz ü câhın eylesün ber-pâ
- 13 Duʿâ ile feleklerde melekler didi târiḥin
Ola âyîneli bu kaşr-ı raenâ dâ'im ü ber-câ

Sene 1145

57

Târiḥ-i Müftî Şûden-i İshâk Efendi

_ _ _ _ _

- 1 Hamdülillah kim niyâz-ı müstemendân-ı enâm
Oldı mevşûl-i kabûl-i der-geh-i Hayy-ı cemîl
- 2 İnşirâh-ı şadrile irdi meserret ser-be-ser
Olmuşiken tabʿ-ı ʿâlem ḥüzn ü yeʿsile kelîl
- 3 Mesned-i fetvâ-yı teşrîf itdi yektâ-yı ʿaşır
ʿilm ü ʿiffette ʿâlem ʿadl ü keremde bî-ʿadîl

- 4 Hâzret-i İshak Efendi kim zülâl-i lutfidir
Teşnegân-ı ehl-i takvâ vü kemâle selsebîl
- 5 Sâye-bân-ı ‘adli ol dâdâr-ı şâhib-re‘fetîñ
Fark-ı ehl-i dânişe oldu yine zill-i zalîl
- 6 Tab‘ı şâf-ı pâki bir cüy-ı revândır kim aña
Reşkile eşkin revân eyler hemîşe Şatt u Nîl
- 7 Mihr ü mâh oldukça kevne pertev-endâz-ı cemâl
Devlet ü kâdr ü şerefle Hak vire ‘ömr-i tavîl
- 8 Şafha-i tevfiķa Ne yilî dest-i tevfiķ-ı ezel
Yazdı târiķ-i cemîlin şeyhül-islâm-ı cemîl
Sene 1146

58

Târiķ-i Hâne-i Şeyhül-islâm İshak Efendi

— — — — —
()

- 1 Dâver-i vâlâ-hime m Husrev-i Dârâ-‘alem
Menba‘ı lutf u kerem şâh-ı Süleymân-haşem
- 2 Husrev-i gâzî ki hep kulluğun eyler taleb
Pâdişehân-ı ‘Arab tâc-verân-ı ‘Acem
- 3 Faħr-ı mülûk-i cihân mefhar-ı ‘Osmâniyân
Hâzret-i Mahmûd Hân lücce-i cûd u himem
- 4 ‘ilme idüp ihtirâm ehlini eyler müdâm
Himmeti ile bekâm lutfi ile muğtenem
- 5 Kıldı o sultân-ı dîn hürmet-i şer‘i mübîn
İde Hudâ-yı mu‘în dâ‘im anı muhterem
- 6 Müfti-i zî-şânına şâni-i nu‘mânına
‘Adl ü hime m kânına kıldı çü kaşd-ı kerem

- 7 Böyle mu'allâ serâ eyledi temlik aña
Şânına dinse sezâ gâni-i bâğ-ı İrem
- 8 Anda şühür u sinîn mecdile olup mekin
Eyleye ihyâ-yı dîn devlet ile dem-be-dem
- 9 Hazret-i İshak Efendi ki dil-i pâkidir
Mağzen-i esrâr-ı feyz menba'ı ilm ü hikem
- 10 Ol şeref-i izz ü câh dâver-i fetvâ-penâh
'Arif-i pür-intibâh şadr-ı 'adâlet-şiyem
- 11 Kilk-i şeref Neyliyâ şafha-i ikbâlde
Sâlini temlikiniñ kıldı çü kaşd-ı rakam
- 12 Yazdı bu 'ünvân ile tākına târihini
Menzil-i 'adl ü kerem beyt-i veliyü'n-ni'am
Sene 1146

59

Târih-i Tecdid-i Hâne-i Ahmed Efendi

- 1 Ahmed Efendi kâzi'asker-zâde-i dâna-reviş
Kim 'ilmi ma'fûm-ı ümem hem zühd ü takvâda ferid
- 2 Dâr-ı fenâda hânesi bir gice oldu muhterik
Dâreynde taz'if ide ecrini Mevlâ-yı Mecid
- 3 Güş idicek anı vezir-i a'zam-ı 'âlî-himem
Ya'ni 'Alî Pâşâ-yı şâhib-himmet ü re'yy-i sedid
- 4 Tecdidine himmet idüp tæmire fermân eyledi
Tahrir olundu defter-i hayrâtına ecr-i cedid
- 5 Bârî ide ol Aşafîñ ikbâl ü câhın müstedâm
Şadr-ı sa'âdetde müdâm Hak emrini ide mezid

59 A 60a, B 66a, C 80b, D 88a, E 35a, A : Târih-i Hâne-i Ahmed Efendi BC,
Târih-i Beyt-i Kâdi'asker-zâde Ahmed Efendi DE

- 6 Düşdi bu yektâ mısra-ı târih aña Neyliyâ
Mevlâ ide bu hâneyi Ahmed Efendiye sa'îd
Sene 1146

60

Târîh-i Vefât-ı Rif'atî 'Alî Beyg Efendi

... / ... / ... / ...
()

- 1 Güzide-i şerefâ Rif'atî 'Alî Beyg kim
Vücüh-i dâniş ile bulmuşıdı ol şöhret
- 2 Olup o hüb-şiyem kâzi-i Ebî Eyyüb
Hükümet itmîş idi sıffet ile bir müddet
- 3 Şalâh u sıffet ü şirfân ile olup ma'rûf
İderdi ehl-i me'ârifle dâ'imâ ülfet
- 4 Burûsa pâyesi olmuşdı dâr-ı dünyâda
Beğâda da vire Hak aña sızzet ü rif'at
- 5 Vefâtına didi Neylî du'â ile târih
Mekân-ı Mîr 'Alî ola kıt'a-i cennet
Sene 1147

61

**Târîh-i Vefât-ı Es-Seyyid 'Osmân Efendi Ibnül-Merhûm
Es-Seyyid Feyzullah Efendi**

... / ... / ... / ...
() ()

- 1 Seyyid-i dîn-penâh Feyzullah
Ya'ni şadr-ı şehîd müftîl-enâm
- 2 Necl-i pâki o zât-ı mifzâlhî
Seyyid 'Osmân Efendi fâhr-i kirâm

60 A 60a, B 68a, C 82b, D 89a, E 35b, ABCD : Târîh-i Vefât-ı Rif'atî 'Alî Beyg Rahimehullah E

61 A 60b, B 68a, C 83a, D 89a, E 35b, A : Berây-ı Vefât-ı Seyyid 'Osmân Efendi BC, Târîh-i Vefât-ı 'Osmân Efendi DE

- 3 Hale biñ oldu hâkimü'ş-şer'i
Müdde t-i hükmi oldu çünki tamâm
- 4 Bu mahalle gelince 'avdetde
Eyledi cânib-i cinâna hırâm
- 5 Güş idüp rihletin o mañdümüñ
Mâtem itdi aña havâşş u 'avâm
- 6 Neyliyâ âh ile didim târih
'Adni 'Osmân Efendi ide makâm

Sene 1147

62

**Târih-i Müftî Şüden-i Es'seyyid Muştafâ Efendi
İbn'el-Merhûm Es'seyyid Feyzullah Efendi**

- 1 Bihamdillah yine şevkile diller şâd-mân oldu
Cihân mesrûr ü pür-nür oldu 'âle m kâm-rân oldu
- 2 Olup rüy-ı zemînden ber-şaraf jeng-i gâm u miñnet
Zamân âyine gibi 'âleme pertev-feşân oldu
- 3 İdüp bir şadr-ı bî-hemtâ müşerref câh-ı fetvâyi
Sa'âdetle cihâna şeyhü'l-islâm-ı zamân oldu
- 4 Nihâl-i tayyibü'l-arâk-ı nu'mânî-mefâhir kim
Enâma devleti ser-mâye-i emn ü emân oldu
- 5 Siyâdet-vâye gerdün-pâye şadr-ı ma'âlet-sâye
Ki der-gâh-ı bülendi melce'i halk-ı cihân oldu
- 6 Hemîşe gevher-i zâtı ola pîrâye-i fetvâ
Dinildikçe yine hürşîd-i zîb-i âsümân oldu
- 7 Kemîne bende-i dirîne Neylî didi târihin
Semiyy-i Muştafâya mesned-i fetvâ mekân oldu

62 A 60b, B 60a, C 73a, D 86a, E 33a, A : Târih-i Fetvâ-yı Seyyid Muştafâ Efendi
İbne'l-merhûm Es'seyyid Feyzullah Efendi BC, Târih-i Fetvâ-yı Seyyid Muştafâ Efendi
İbne'l-mevlâ el-merhûm Es'seyyid Feyzullah Efendi DE

63

Tārîḫ-i Kā'im-Makām-Şuden-i Köprili-zâde Ahmed Paşa

.....
 (.....) (.....)

- 1 Habbe zâ re'yy-i hümayün-ı şeh-i mülk-ârâ
Kıldı bir kâra muvaffak anı te'yyid-i Hudâ
- 2 Aşaf-ı ekremini eyledi çünkim irsâl
Küde tedbiri ile def'-i gezend-i aedâ
- 3 Mecd ü ikbâl ile bir şadr-ı nigü-kirdârı
Câ-nişin itdi rikâbında sa'âdetle aña
- 4 Ol bihîn kân-ı me'âlî vü şeref kim olmuş
Güher-i fıtratı perverde-i hürşid-i Hudâ
- 5 Kâtibül-hükm-i şeh-n-şâh-ı suhan ya'ni kalem
Kıldı levh-i felege vaşfım böyle imlâ
- 6 İftihâr-ı vüzerâ mu'temed-i devlet ü dîn
Şadr-ı meh-kevke be düstür-ı mekârim-fermâ
- 7 Zîb-i divân-ı şeref mefhar-ı eşrâf-ı selef
Aşaf-ı bahr-kef ü dâver-i mesned-pirâ
- 8 Der-geh-i devletidir kıble-i ehl-i ikbâl
Sâye-i himmetidir kehf-i emân-ı zu'afâ
- 9 Nüşa-i midhat-i evşâf-ı kerîm-ânesine
Olsa şîrâze sezâ rişte-i zülf-i hürâ
- 10 Gevher-i zâtı gül-i gül-şen-i Rahmânîdir
Olsa hükmi nbla ber-müciib-i şer'-i garrâ
- 11 'İlm ü hilm ü kerem ü dâniş ü hüsn-i tedbîr
Cem' idüp cümleyi kılmış anı Hak müsteğnâ

- 12 Söyledir 'adli ki 'ahdinde alur şahid-i gül
Eylese büyüm gül-şende şabâdan dâvâ
- 13 Kâdrini bilse nbla hazret-i sultân-ı cihân
Bir müdânî kam hem-pâye olanlarda aña
- 14 Giyeh-i huşk gül-i gül-şene hem-ser mi olur
Hiç ber-â-ber ola mı laf ile seng-i hârâ
- 15 Defter-i himmetiniñ bilmeyeler icmâlin
Remle darb eyleseler mevcini bahrin meşelâ
- 16 Devha-i gül-şen-i âmâl ü çemen-zâr-ı murâd
Nev-be-nev reşha-i lutfıyla bulur neşv ü nemâ
- 17 O felek-kevkibe düstür-ı melek-menkabe kim
Mihr ü meh rüz u şeb olur derine nâşıye-sâ
- 18 Şahh-nüvis olduğu dem kıl-k-i 'utârid münşî
Hoşka-i sebz-i felek çini devât olsa sezâ
- 19 Kâmil-i 'aşr u hüner-pîşe ki ibn-i 'Abbâd
Der-i fazlında aña bendelik eylerse revâ
- 20 Münte hâb gevher-i yek-dâne-i gencine-i câh
Ma'ni-i lafz-ı şeref nüşha-i fazl u takvâ
- 21 Şadr-ı vâlâ-revişâ Aşaf-ı şahib-menişâ
İy nüvâzende-i kânûn-ı kirâm-ı vüzerâ
- 22 Hâce-i nâtıka icmâl ile eylerse nbla
Güher-i medhîfi pirâye-i silk-i inşâ
- 23 Olmasa dilde firâvân keder-i gün-â-gün
Böyle mi eyleser idim vaşf-ı cemâliñ imlâ
- 24 Tâ ki feyyâz-ı ezelden irişüp lutf-ı 'amîm
Ni'met-i Hakdan ala hisşelerin bay ü gedâ
- 25 Kerem-i dem-be-dem-i Hakla ser-efrâz olup
Her nefesde olasın mazhar-ı feyz-i Mevlâ

- 26 Neyli-i nâdire-perdâz-ı genâ-ḥvân-ı kâdim
Vaşf-ı şâmînda seniñ eyledi bir beyt inşâ
- 27 Oldı her mısrâı ol beyt-i bülend-erkânıñ
Manşıb u câhıña târiḥ-i laṭif ü garrâ
- 28 Maḳdem-i Aşafıla geldi rikâba ziynet
‘Adl ü şadr ile mükerrerem ola Ahmed Pâşâ
Sene 1149
Sene 1149

64

Târiḥ-i Vefât-ı Ruḳıyye Ḥatun Binti İmâm Ak Şemse’ü-dîn
_ _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _

- 1 Yegâne vâ‘iz-i kâmil İmâm Ak Şemse’ü-dîn
Tesellî-yâb iken bir duḡter ile luṭf-ı Mevlâdan
- 2 Bu dâr-ı ibtilâda vâlideymın terk idüp âḫir
Fenâdan ol kerîme gördi bâkî mülki müstaḫsen
- 3 Didi Neylî anıñ bir mısrâ‘ ile fevtine târiḥ
Ruḳıyye cennet-i mevâda ide menzil ü mesken
Sene 1150

65

Târiḥ-i Feth-i Belgrâd
_ _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _

- 1 Şehriyâr-ı heft-kışver pâdişâh-ı baḫr u ber
Dâver-i Dârâ-der ü ḫâkân-ı İskender-zafer
- 2 Ol şehen-şâh-ı felek-mesned ki reşk eyler müdâm
Asümânda kevkeb-i ikbâline şems ü kamer
- 3 Yümn-i tuḡrası nişân virir hümâdan cân gibi
Olalı nâm-ı hümâyünü içinde cilve-ger

64 A 61b, B 68a, C 83a, D 90b, E 36b, A : Berây-ı Vefât BC, Târiḥ-i Vefât DE

65 A 62b, B 50b, C 61a, D 79a, E 28b, A : Târiḥ-i Belgrâd BC, Târiḥ-i Feth-i Belgrâd-ı Saḫt-bünyâd Der Sitâyiş-i Sultân Mahmüd DE

- 4 Şekli bir ʿankâ-yı kâf-ı maʿdeletdir kim ider
Beyzâsıyla beyzâtü'l-islâm def-i şûr-ı şer
- 5 Zül-fikâr-ı Haydâr-ı kerrârdır şemşiri kim
Seyf-i kişver-gîr-i şâh-ı ʿâleme telmîh ider
- 6 Dâ'im olsun devlet ü sıhhatle sultân-ı enâm
Dîde-i ikbâli bir dem görmesün rûy-ı keder
- 7 Kim Beligrâdı alup düşmen niçe eyyâm u sâl
Kâfire oldu esîr ol hışn-ı pâk ü mu'teber
- 8 Gelmez idi ʿakla tahlîşi o zibâ ma'kûlîh
Ehl-i islâma ʿaceb dâg-ı dil idi ser-te-ser
- 9 Hamdü'lillah dest-i aʿdâdan anı itdi halâş
Himmet-i şâh-ı cihân Sultân-ı Mahmûdü'l-eşer
- 10 Bâed ez-în hem kaʿlâsın ta'mîr ü tezyîn eyledi
Oldı revnakla metânetde dahı efzûn-ter
- 11 Gerçi kim sâ'ir kapularla kapu yoldaşdır
Oldı İstanbul Kapusu cümleden mergûb-ter
- 12 İntisâb itmiş o zirâ pâ-y-i taht-ı câhına
Anî için oldu pes bu resmile pür-zîb ü fer
- 13 Eyleye Bâri o şâh-ı ʿaşrı mansûrû'l-livâ
Kahr idüp aʿdâsını dâ'im ide zir ü zeber
- 14 Fethine ta'mîrine târih ile me'mûr olup
Neyli-i kemter de bu hîdmetle oldu behre-ver
- 15 Geldi tâ ki hâtura bir beyt kim mısra'ları
imtizâc itmiş biri biriyle çün şîr ü şeker
- 16 Mısra'-ı evvel olup târih-i fethi kal'âmîh
Mısra'-ı şânî virir târih-i ta'mîrin haber

4 şûr-ı şer BDE : şûr u şer AC
14 bu hîdmetle D -
15 C nüshasında bu beyit yoktur.

- 17 Feth idüp bu kal'ayı yümn ile sultânü'l-ümem
 Kıldı məmür anı ol Sultân-ı Mahmüdü's-siyer
 Sene 1152
 Sene 1157

66

Tārîh Berây-ı Binâ-yı Kaşr-ı Höd

— / . . . / . . . —

- 1 Bu kaşr-ı cihân-nümâ ya şâyân
 Her seyr ideniñ olurise meyli
 2 Bünyâdınıñ oldı bî-muhâbâ
 Tārîhi ne hûb kaşr-ı Neylî
 Sene 1153

67

Tārîh-i Çeşme-i Verd-i Nâz Kadın der Aksarây

— / . . . / . . . / . . . —

- 1 Pâdişâh-ı bahr u ber Sultân Mahmüdü'l-eşer
 Kim sehâb-ı lutfi eyler 'âlemi sırâb-ı âb
 2 Nakd-i câhın cins-i hayra dâ'imâ şarf eyleyüp
 Almada her demde kâlâ-yı du'âyı bî-hisâb
 3 İşmet-ârâ bir du'â-güy-ı sarây-ı devleti
 Çeşme bünyâd eyleyüp kıldıkda ihrâz-ı şevâb
 4 Eyleyüp tebşir Neylî didiler tārîhini
 Akdı Verd-i Nâz Kadın çeşmesinden tâ gülâb
 Sene 1154

66 A 61b, B 66b, C 81a, D 86a(derkenar), E -, A : Berây-ı Kaşr B C, Tārîh-i Kaşr-
 ı Höd D

67 A 61b, B 52b, C 63b, D 81a, E -, A : Tārîh-i Çeşme BCD

68

Târîh-i Mekteb-i Verd-i Nâz Kadın der Akşarây

--- / --- / --- / ---

- 1 Kıl sun Hudâ-yı müste'ân dâ'im şeh-i kevn ü mekân
Sultân-ı gerdün-âsitân hâkân-ı âlî-kevke bi
- 2 Ya'ni şehen-şâh-ı üme m Sultân Mahmûdü'ş-şiyem
Kim olmuş anıñ dem-be-dem nâsa 'inâyet matlabı
- 3 'işmet-sarâyında yine bir zât-ı nigû-dîdine
Bu mektebiñ ihyâsına bezl itdi mâl-i atyebi
- 4 Olduğça 'âlem ber-karâr ikbâli olsun üstüvâr
Câh u sa'âdetle güzâr itsün heme rûz u şebi
- 5 Neylî olup târih-sâz dest-i du'âsıyile bâz
Bünyâd kıldı Verd-i nâz Kadın bu zibâ mektebi
Sene 1154

69

Târîh-i Sebîl-i Müşarun ileyha der Mahall-i Mezbûr

--- / --- / --- / ---

- 1 Şehâ bâtıñ hemişe âb-ı ihsâna mesîl itdiñ
Cihâm gül gibi açup gül-istâne mişîl itdiñ
- 2 Taşup âb-ı hayât-ı lutf u cûduñ zir ü bâlâdan
Su'âl-i âb iden leb-teşne-gâne selsebîl itdiñ
- 3 Sa'âdetle virüp hükmini nâm-ı pâk-i Mahmûduñ
Ayâze dergehiñde her kuluñ şâhid-'adîl itdiñ
- 4 Harîm-i 'işmetinde bir du'â-güy-ı hayr-ıvâhıñ
Bu zibâ çeşme-i dil-cüy-ı icrâya delîl itdiñ

68 A 61b, B 52b, C 63a, D 80b, E 29b, BCE : Mekteb-i Müşarun ileyhâ der Mahall-i Mezkûr A, Târîh-i Verd-i Nâz Kadın der Akşarây D

69 A 62a, B 52b, C 63b, D 80b(derkenar), D - , Târîh-i Sebîl BC : Târîh-i Sebîl-i Verd-i Nâz Kadın D

- 5 Hütâb idüp melekler Neyliyâ aña didi târih
Gülâb-âsâ bu nâbı Verd-i Nâz Kadın sebîl itdiñ
Sene 1154

70

Târih-i Sâhil-hâne-i Es-seyyid ‘Abdullah Efendi

- 1 Hoşâ zibende sâhil-hâne-i dil-cü-yı nev-bünyâd
Ki taşvirinde hayrân şüret-i dîvâr-veş Bihzâd
- 2 Degil sâhil-serâ bir dil-rübâdır kim leb-i yemde
Berây-ı cilve ber-câ-yı dil-ârâ eylemiş idâd
- 3 Gül-istâm o deñlü dil-küşâ bir bâğ-ı hurremdir
Olunmaz nâm-ı gül-zâr-ı İrem yanında amñ yâd
- 4 Bu hüsn ile temâşâ eyleseydi resm-i zibâsın
Olurdu ‘âşık-ı zârı bütân-ı Hâlec-i nev-şâd
- 5 Olup evrâk-ı gül-zârı ser-â-pâ nüşha-i hikmet
Riyâziyyât dersin eylemiş bülbülleri mu’tâd
- 6 Nesim-i cân-fezâsın görmüş olsa hâzin-i cennet
Havâ-yı ‘Adne tercih eyler idi herçi bad-â-bâd
- 7 Hezârân şevkıla her şâh-verd-i dil-pezirinde
Neşîd-i medhidir şubh u mesâ bülbüllere evrâd
- 8 Amñ her kıtası bir dil-nişin beyt-i muşanna’dır
Kim amı tab‘-ı maḥdüm-ı müfahḥam eylemiş inşâd
- 9 Mükerrerrem necl-i pâk-i hazret-i fetvâ-pe nâhî kim
Nümâyândır cemâlinden kemâl-i lutf u isti‘îdâd
- 10 Gül-i bâğ-ı siyâdet pâk-fıtrat Hâşimi-nisbet
Nihâl-i devḥa-i ‘izz ü sa‘âdet mekremet-mu’tâd

70 A 62a, B 64b, C 78b, D 81a, E 29b, A : Târih-i Sâhil-hâne BC, Târih-i Sâhil-serây-ı Şeyḫul-islâm Seyyid Mustafâ Efendi-zâde Seyyid ‘Abdullah Efendi DE
4 Hâlec-i nev-şâd B : Hâlec ü nev-şâd ACE, ḥalk u nev-şâd D

- 11 Kerem-perver hüner-ver mahz-ı şifân-ı muşavver kim
Fütüvvetle mekârim zâtı ile oldılar hem-zâd
- 12 Şeref-mend-i yegâne Seyyid ‘Abdullah Efendi kim
Eşerde hayrül-esmâ diyü ismin itdiler İrâd
- 13 Füzün oldukça tâ şayf u şitâda rûz u şeb dâ‘im
İde fazlıla Mevlâ ‘ömr ü câh u devletin müzdâd
- 14 Riyâz-ı ‘izz ü ikbâlin Hudâ ser-sebz ide tâ kim
Kudümü nev-bahârîñ eyledikçe ‘âlemi dil-şâd
- 15 Benân-ı ‘izzet ü iclâl ile ser-şafha-i dehrde
Bu ‘ünvân ile vaşf-ı vâlidin şebt eylemiş üstâd
- 16 Hudâvend-i cihân kutb-ı zamân u şânî-i Nuemân
Ki re‘y-i enverinden ‘âkl-ı evvel eyler istirşâd
- 17 Hemîşe ‘âleme luţf u ‘inâyet oldı mustâdı
Nola aña kul olsa der-gehinde bende vü âzâd
- 18 Bu re‘fette sezâdır ol veliyy-i ni‘met-i ‘aşrîñ
Zamân-ı luţfına reşk eylese cümle geçen a‘yâd
- 19 Sürür u şâd-mânî şâmil-i ehl-i emânîdir
‘Adüy-ı dîn ü devletdir cihânda varısa nâ-şâd
- 20 Enâma şarf ider dâ‘im metâ‘ı luţf u ihsânı
Velî nakd-i du‘â-yı hayrdır ol maşrafa İrâd
- 21 O mizâl-i celilîñ fazla-i fazl ü kemâlidir
Sümüvv-i şân-ı âbâ hem ‘uluvv-i nisbet-i ecdâd
- 22 Dem-â-dem nâsa mebzûl olmada envâ‘ı ihsânı
Ki istib‘âd olunmaz eylese ger halkı isti‘bâd
- 23 O deñlü ‘ahd-i ‘adlinde olur ahkâm-ı şer‘ icrâ
Şabâdan büymü gül ister ise eyler istirdâd

12 ismin itdiler İrâd BCE : ismini itdiler İrâd D(bu şekil vezne uymamaktadır.), ismin itdiler yâd A

15 vâlidin CDE : AB -

- 24 Yeminü'd-devle bâzû-bend-i mülk ü kuvvet-i islâm
Vücûh-ı vaşfını mümkün degil bir vechile ta'îlâd
- 25 Benân-ı kâmbahş-ı hâmesi ednâ işâretle
İder bir demde biñ gâm-gîni kayd-ı guşşadan âzâd
- 26 Nigâh-endâz-ı şefkat olsa bir dem deşt ü küh-sâre
Olur emr-i gazâle rıfkile şîr-i zebân münkâd
- 27 Semiyî-yi Muştafâ zîb-i makâm-ı şeyhü'l-islâmî
Ki fetvâsı enâmı menhec-i şere ider irşâd
- 28 Siyâdet-vâye gerdün-pâye şadr-ı ma'lelet-vâye
Ki ta'îlâd-ı kemâl-i fazlına vâfî degil a'îlâd
- 29 Sarây-ı devlet ü ikbâliniñ ola nigeht-bâmı
Hemîşe sâha-i âlemde yümni himmet-i evtâd
- 30 Olup zıll-i zalîl-i refetinde âlem âsüde
Her emrinde aña te'yîd-i Bârî eyleye imdâd
- 31 Didi bir mışra'ı yektâ ile Neylî aña târih
Mübârek ola sâhil-hâne-i zîbâ-ya nev-âbâd
Sene 1156

71

Târih-i Tecdîd-i Mahzen-i Tersâne-i Âmire

... } ... } ... } ... }
(_ _ _) (_ _)

- 1 Şehriyâr-ı âzamet-güster-i Dârâ-şevket
Mazhar-ı âtıfet-i feyz-i Hudâvend-i Vedüd
- 2 Melce-i pâdişehân Husrev-i Dârâ-ünvân
Dâver-i pâk-şiyem Hazret-i Sultân Mahmûd
- 3 O şehen-şâh-ı cihân-gîr-i hümâyün-girdâr
Ki felek kevkeb-i bahtından ider kesb-i su'ûd

71 A 63b, B51a, C 61b, D 79b, E 29a, A : Târih-i Mahzen-i Tersâne BC, Târih-i Mahzen-i Serb der Tersâne-i Âmire der Sitâyış-i Sultân Mahmûd DE.

- 4 Eşer-i merhame ti e'aleme oldı sâri
Raħmı her zahma olup merhem-i hâşş-ı Bihbûd
- 5 Teşne-i nev-nigeh-i luftı olup mahzen-i surb
Köhnelikden yanarak olmuşıdı dūd-nümūd
- 6 Raħm idüp hâl-i perîşâna sultân-ı cihân
İtdi tecdîdine çün emr-i hümâyûnı vürūd
- 7 Oldı evvelkiden efzûn cihât-ı hüsni
Buldı hem esra'-ı eyyânda bu resme vücūd
- 8 Dem-be-dem devlet ü ikbâli olup rûz-efzûn
Eyleye mazhar-ı eltâfi Hudâ-yı ma'bûd
- 9 Ola her kârına te'vîd-i ilâhî munzâm
Kıla düşmenleriniñ menzilini nâr-ı vekûd
- 10 Oldı her mısrarı tecdîdine Neylî târih
Eyledi sâha-i endîşeye bir beyt vürūd
- 11 Bî-'adil oldı mahallinde bu mahzen el-hak
Emr idüp 'izzet ü ikbâle Sultân Mahmûd
Sene 1157
Sene 1157

72

Târih-i Hânkâh-ı Seyhû'l-islâm Es-Seyyid Mustafâ Efendi

- 1 Hudâvend-i cihân fetvâ-penâh-ı ma'lele t-ünvân
Mekârim-pîşe hayr-endîşe şadr-ı mekremet-muctâd
- 2 Kerîm-i bü'l-mefâhir dâver-i şâhib-me'âşir kim
Siyâdetle fütüvvet zâtı ile oldılar hem-zâd
- 3 Semiy-yi Mustafâ müfti'l-enâm-ı Hâşimî-nisbet
Ki fetvâsı tarîk-ı şer'e nâsı kılmada irşâd

- 4 Bu ihsân u mekârimle revâdır ol kerem-kârîñ
İderse gıbta eahd-i lutfına cümle geçen e'yyâd
- 5 Yine hayr-ı ezîme Hak muvaffak eyleyüp anı
Nakışbendiyye ye bu hânkâhı eyledi bünyâd
- 6 Bu eyyâma gelince ol tarîk aşhâbına kimse
Bu resme hânkâh-ı bî-kuşûrı kılmadı âbâd
- 7 Meger ol zât için hıfz eyler imiş Hazret-i Bârî
Ki oldu şimdi bünyâm karîn-i himmet-i evtâd
- 8 O zât-ı kâim-kârîñ ol tarîka nisbet-i hâşsı
Zuhûrına bu hayrîñ bî-muhâbâ eyledi imdâd
- 9 Hudâ eyyâm-ı ömr ü devletin efzûn ide dâ'im
Enâma oldu Neylî bu duâ şubh u mesâ evrâd
- 10 Koyup hâke ser-i ihlâsı bir dâ'î didi târih
Ace b e'âlî-makâm-ı nakışbendiyye mübârek-bâd
Sene 1157

73

Târîh-i Diğer Berây-ı Hânkâh-ı Mezkr

--- / --- / --- / ---

- 1 Hudâvend-i mükerrem dâ'ir-i zî-şân-ı ekrem kim
Der-i ihsâm dâ'im mültecâ-yı hâs u e'âm oldu
- 2 O e'ummânü'l-mefâhir şadr-ı nu'mânî-me'âşir kim
Dem-â-dem zinde-sâz-ı resm-i eslâf-ı kirâm oldu
- 3 O mifzâl-i siyâdet-vâ yenîñ e'ünvân-ı iclâli
Muhi't-i ma'delet ke nzü'l-'esâ müftî'l-enâm oldu
- 4 Semiy-yi Mustafâ zîb-i makâm-ı şeyhül-islâmî
Ki hem-vâre enâma feyz-i lutfi müstedâm oldu

- 5 Niçe nâ-kâm ü bî-vâye hezârân kesr-i hâtırla
İdüp der-gâhına rû-mâl maqziyyü'l-merâm oldu
- 6 Tarîk-i Nakşbendiyye olup bil-cümle muhtârı
Hemîşe mazhar-ı tevfiğ-i Hayy-ı lâ-yenâm oldu
- 7 İdüp ihlâsıla nev-hânkâh-ı dil-keşi ihyâ
Sefer-ender-vaṭan erbâbına Dârü's-selâm oldu
- 8 Tecellî-gâh-ı aşhâb-ı kulüb olsa sezâdır kim
Hulûş-ı dille bed' ü şıdk-ı kalbîle tamâm oldu
- 9 Virüp keşretde vahdet halvet-ender-encümen hükmin
Füyûzât ile her bir hücre cây-ı izdiḥâm oldu
- 10 Gelüp gördükde bir dâ'î didi Neylî aña târiḥ
Nakşbendiyyeye bu dil-keş ü zibâ maqâm oldu
Sene 1157

74

Târîḥ-i Diğer Berâ-yı Hânkâh-ı Mezkûr

- 1 Hudâvend-i mükerrem kâm-baḥş-ı ekrem ü efham
Ki teşriifiyle şadr-ı câh-ı fetvâ kâm-bîn oldu
- 2 Melazğ-ı bî-nevâyân dâver-i ʿallâme-i devrân
Ki aşhâb-ı kemâle der-gehi hısn-ı ḥaşîn oldu
- 3 Gül-i âl-i siyâdet-reng ü büy-ı gül-şen-i devlet
Ki bâğ-ı saltanat zâtıyla firdevs-i berîn oldu
- 4 Olup tevfiğ-ı Yezdânî mülâzım bezm-i ḥâşında
Gulâm-ı âsitân-ı devleti rey-i rezîn oldu
- 5 Tarîk-ı nakşbendîde mürâʿat-ı şerîʿatle
Olup zıkr-ı ḥafî pes güft ü güdan çün emîn oldu

- 6 İdüp erbâbına bu hânkâh-ı dil-keşi bünyâd
Ki bî-şekk revnağ ârâyiş-i bâzâr-ı dîn oldı
- 7 Ve lîkin hânkâhlar anda nedret üzre olmağla
Bu emriñ sırrı pez genc-i hafâda der-kemîn oldı
- 8 Meger ol zât iç ün hıfz eyler imiş Hazret-i Bâri
Bilindi hikmeti şimdi enâma müstebîn oldı
- 9 Velî âli senedle ol tarîka nisbet-i hâşı
Bu hayra mazhar olmağda aña bî-şek mu'în oldı
- 10 Olup her mısraı tarîh bir beyt-i dil-âviziñ
iki tarîhi Neylî biri birine qarîn oldı
- 11 Semiyy-i Muştafâ müftîl-memâlik eyleyüp bünyâd
Nakışbendiyye ye me'vâ mahall-i dil-nişîn oldı
Sene 1157
Sene 1157

75

Târîh-i Tecdîd-i Mahzen-i Çüb der Tersâne-i 'Âmire

(---) (---) (---)
(---) (---)

- 1 Dâver-i pâdişehân mâdelet-ârâ-yı cihân
Şeh-i Cem-câh celî-menkabe Sultân Mahmüd
- 2 O Hudâvend-i mu'azzam ki sezâdır olsa
Hayme-i sâha-i iclâli bu nüh çerh-i kebüd
- 3 O şehe n-şâh-ı müfahham ki der-i iclâlin
Eylemiş melce-i âmâl Hudâ-yı me'büd
- 4 Hem-dem-i re'yy-i hümâyün müniri-tevfîk
Bende-i bâr-geh-i devleti baht-ı mes'üd
- 5 Sâbıkâ mazhar-ı ihsâm olup mahzen-i surb
Oldı emşâli içinde o şerefle mahsüd

- 6 Maḥzen-i çüb daḡı reşk ile olup maḥzün
Keder-i gıbta ile olmuşıdı hüzn-âlüd
- 7 Nazar-ı âtıfeti aña daḡı şâmil olup
Kıldı tecdîdine çün emr-i hümâyûnı vürüd
- 8 Ferḡadân-ı felek-i mülk olup ol iki eğer
Çüb tehdîdi ser-i düşmene hem oldı emüd
- 9 Devlet ü saltanatın ide Hudâ rüz-e fzün
Sâye-i luḡfı ola fark-ı enâma memdüd
- 10 Ola her emrine te'yîd-i ilâhî hem-dem
Eyleye mazhar-ı tevḡıḡı Hudâvend-i Vedüd
- 11 Didi bu nev-esere Ne ylı-i kemter târiḡ
Yapdı bu maḡzeni ikbâlle Sultân Maḡmüd
Sene 1159

76

Târiḡ-i Felke-i Hümâyün

- 1 Şehen-şâh-ı cihân ḡâkân-ı deryâ-feyz-i mihr-ünvân
Süleymân-ı zamân Sultân Maḡmüd-ı kerem-mustâd
- 2 Hudâvend-i muzaffer şehriyâr-ı dâd-perver kim
Enâma yümn-i baḡtı eyledi dünyâyı emn-âbâd
- 3 Hudâ eyyâm-ı ömr ü devletin efzün ide dâ'im
Hemîşe ola her emri karîn-i himmet-i evtâd
- 4 Temevvüc eyleyüp deryâ-yı re'yi kıldı çün fermân
Bu resme eylediler bî-bedel bu şandalı icâd
- 5 Kürekler bâl ü per murḡ-âbi-i ferḡunde-peykendir
Sezâdır olsa ger ankâ-yı bahri; nâmu ile bâd
- 6 Olurdı belki tente olmaḡa ol şandala şâyân
Eğer olmasa köhne atlas-ı çerḡ-i kühen-bünyâd

- 7 Be-câdır aña teşbîh eylesem taht-ı Süleymânı
Götürdükçe anı ol şâh-ı vâlâ-menziletle bād
- 8 Sipihriñ gerçi var iki çerâğı mihr ile mehdan
Velî bu üç fenerle oldu andan lâ-cerem müzdād
- 9 Temâşâ ideli bu hüsnile olup nümû-dârı
Nesîm olmaz cüdâ her dem yanından herçi bād-â-bād
- 10 Hudâ ekdârdan mahfûz ide zât-ı hümâyûnı
Meserretle ola eyyâm-ı 'adli gıpta-i aşyâd
- 11 Getür iki eliñ Neylî duâya söyle târihin
Münevver şandal-ı sultân-ı bahr ü ber hümâyûn bād
Sene 1160

77

Târîh-i Diğer Berây-ı Felke-i Hümâyûn-ı Mezûr

... / ... / ... / ...
(...) (...)

- 1 Dâver-i tâc-verân Husrev-i deryâ-'ünvân
Şeh-i Cem-câh-ı felek-kevkêbe Sultân Mahmûd
- 2 O şehen-şâh-ı mu'azzam ki der-i devletini
Eylemiş melce-i âmâl-i cihân Hayy-ı Vedûd
- 3 Şandal-ı keşti-i iclâli hilâl olsa sezâ
Felke-i sâhil-i ikbâli olup çerh-i ke bûd
- 4 Yine bir demde vezân oldu nesîm-i himemi
Lücce-i tabî hümâyûnı idüp mevc-âlûd
- 5 Ya'ni bu felke-i nev-resm-i felek-bünyânıñ
Kıldı inşâsına fermân-ı hümâyûnı vürûd
- 6 Yümn-i ikbâli aña olmağıla feyz-re sân
Buldı pez ahsen-i eşkâle bu resme vücûd

9 yanından ABDE : yanından C

77 A 64b, B 52a, C 62b, ABC : DE -

- 7 Olsa bu felke-i ra'na nbla eflāk-pesend
Bir şahidde anıñ olmadı 'adili ma'bud
- 8 Ola dil-h'vāhına taqdır-i ilāhī maqrūn
Şevket-i devletin efzūn ide Hayy-ı ma'bud
- 9 Ömr ü ikbāli olup rüz-be-rüz efzūn-ter
Zıll-i ihsānı ola fark-ı enāma memdūd
- 10 İrice k eymen-i eyyāmda çün itmāna
İtdi tārihi için emr-i hümāyūnı vürūd
- 11 Ser-fürü eyledi cümle didi Neyli tārih
Dil-küşā felke-i pür-ziver-i Sultān Maḥmūd
Sene 1160

78

Tāriḥ-i Çeşme-i Pādişāh-ı Cihān Sultān Maḥmūd Hān

(_ _ _) (_ _)

- 1 Menba'-ı 'ārifet ü lücce-i şān ü şevket
Şāh-ı zī-şān-ı felek-kevkebe Sultān Maḥmūd
- 2 O şehen-şāh-ı kerem-ver ki der-i ma'deletin
Eyledi maqşad-ı āmāl-i cihān Hayy-ı Vedūd
- 3 Ḥayr-ı cāriye olup meşreb-i pāki mecbūl
Eyledi şu gibi icrāsına fermānı vürūd
- 4 Mevkr'inde cereyān itdi bir āb-ı şāfī
Ki letāfetde anıñ olmadı mişli ma'bud
- 5 Ola her re'vine taqdır-i ilāhī hem-dem
Kıla her emrini te'vīd Ḥudā-yı ma'bud
- 6 Şevket ü devleti efzūn-ter ola hem-vāre
Sāye-i luḫfi ola fark-ı enāma memdūd

- 7 Söyledi dâ'i-i dirinesi Neyli târih
 'Ayn-ı dil-cü-yı şifâ çeşme-i Sultân Mahmûd
 Sene 1160

79

**Târih-i Vefât-ı Seyyid Nûre'd-dîn Efendi Şeyh-i Hânkâh-ı
 Koca Mustafâ Paşa**

- 1 Gavş-ı ekrem Şeyh Nûre'd-dîn Efendi kutb-ı 'asr
 'Arif-i râz-ı hakikat vâkıf-ı esrâr-ı dîn
- 2 Nûr-ı tevhîd ü siyâdetle mişâl-i neyyirîn
 Lâmi' idi rûz u şeb rûyında envâr-ı yakîn
- 3 Mustafâ Pâşâda sıdk-ı bâlile heftâd sâl
 Olmuşıdı buka-i irşâdda halvet-güzîn
- 4 Rihle tinde cem' idüp bir meclise aşhâbını
 Kıldı dünyâdan güzzer tevhîd ile ol pâk-bîn
- 5 Hâli oldu Neyliyâ kendüye târih-i vefât
 Geçdi tevhîd ile Nûre'd-dîn-i kutbu'l-vâsılîn
 Sene 1160

79 A. 65a, B. 68b, C. 83a, D. 90b, E. 36b, ABC : Târih-i Vefât-ı Şeyh Nûre'd-dîn D,
 Târih-i Vefât-ı Koca Mustafâ Paşa Şeyhi Nûre'd-dîn Efendi Rahimehullah E
 5 kutbu'l- vâsılîn DE : kutb-ı vâsılîn ABC. "kutb-ı vâsılîn" şeklinde olursa eğer, tarih
 1160'ı değil 1119'u gösterir.

Hikāye-i Manzūm*

(---) (---)

- 1 Didi bir şüfi-i şabâ-reftâr
İder idim cihâ m geşt ü güzâr
- 2 Meyl idüp ya'ni 'âlemi seyre
Güzerim düşmiş idi bir deyre
- 3 Gördüm ol deyr içinde bir ruhbân
Câme si câ me-i müselmânân
- 4 Baña bu hâlden gelüp hayret
Sırrını fehme e yledim rag bet
- 5 Didim iy pîr-i deyr-i pür-esnâm
Sende neyler bu kisve-i islâm
- 6 Eyleyüp pîr-i deyr baña hitâb
Didi iy şüfi-i sütüde-cenâb
- 7 Niçe demdir ki ben müselmânım
Dide-pür-nür-i şem'î imânım
- 8 Didim âyâ bu devlet ü iqbâl
Nereden itdi saña 'arz-ı cemâl
- 9 Eyleyüp mâcerâsını takrîr
Didi şad-güne şevkile ol pîr
- 10 Bir zamân de yrimizde itdi makâm
Bir müselmân civân-ı serv-i hırâm
- 11 Kadd-i ra'nâsı serv-i bâğ-ı behişt
Ruğları idi hem çerâğ-ı behişt
- 12 Lebleri olmuş idi 'îsî-dem
Hem miyâm çü rişte -i Meryem

*A 68b, B 14b, C 17b, D 20a, E 15b, ABC : Hikāye-i Manzūme-i Garîbe E, D -

- 13 Dil-i ʿuṣṣākı itdi ol meh-veş
Hemçu kandil-i deyr-i pür-âteş
- 14 Vardı bir şüh duhter-i tersâ
Zülfi gül üzre ʿanber-i tersâ
- 15 Mâh haddden egerçi birün-ter
Hüsni mälından oldı efzün-ter
- 16 İdicek ol cevân şüha nigâh
Cânna düşdi âteş-i cân-gâh
- 17 Hürme n-i şabrı eyleyüp ber-bâd
Yâdına gelmez oldı hergiz yâd
- 18 Ne gice h̄vâb ü ne seher ârâm
Sîne pür-rîş-i şerha-i âlâm
- 19 H̄lüyâ-kâri-i vişâli ile
Güft ü gü eyledi hayâli ile
- 20 Kise-i mekr ü hileyi açdı
Reh-i cânâna sîm ü zer saçdı
- 21 Dehen-i kîse oldı halka-i dâm
Şayd ola tâ ki ol tezerv-hırâm
- 22 Gerçi hiç itmedi kuşür annmä
Kâbil-i şayd olmadı o hümâ
- 23 Yâri teshîre olmayup kâdir
Oldı meʿyüs-i vaşlı çün âhir
- 24 Eyledi fikr şüret-i uhrâ
Mütesellî ola amñ ile tâ
- 25 Var idi bir muşavvir-i üstâd
Aña şâkird olamaz Behzâd
- 26 İtmege nakş amñ gibi Mânî
Yogıdı neylesün velî cânı

- 27 Resm-i ayyâne şöyle kâdir idi
Kim görürse bi-aynihi dir idi
- 28 Seyr iden nakş-ı hâme sin bir ân
Dir idi özge nakş eaceb seyrân
- 29 Bir gün ol duhter-i felâket-bîn
Geldi piş-i muşavvire miskîn
- 30 Eyleyüp bezl-i nakd-i mâl ü menâl
İtdi bu resme arz-ı şüret-i hâl
- 31 Didi iy fenn-i nakşın üstâdı
Baña tasvîr it ol perî-zâdı
- 32 Dil heyülâ-yı aşkı oldu ezel
Şüret-i hüsnine degil mi maḥal
- 33 Çün muşavvir kelâmın eyledi güş
Oldı deryâ-yı şefkati pür-cüş
- 34 Eyleyüp ihtimâm ol mâhî
Resm ü nakş eyledi alâ-mâhî
- 35 Duhter ol şürete idüp izâz
İtdi câyın firâz-ı mesned-i nâz
- 36 Aşk-bâzî idüp aña yekser
Aşkî bir şürete kodı duhter
- 37 Karşusunda ge hî idüp feryâd
Oldı rû-mâl-pâyine mustâd
- 38 Eyleyüp gâh ḥasretile nigâh
Her nige hde iderdi bî-ḥad âh
- 39 Geh der-âgüş idüp kemer-âsâ
Geh lebinden olurdu şekker-ḥâ

31 nakşın C : nakş ABDE

39 olurdu BCDE : olur A ; şekker-ḥa ADE : şekker-ḥâ^v BC

- 40 Lîk şol kimse k'bla teşne-i âb
Amî sîrâb ider mi mevc-i serâb
- 41 Geçdi bu hâlet ile bir nice dem
İtdi fîl-cümle def-i guşsa vü gam
- 42 Lîk bâ-hükmi-i Hazret-i Mennân
Düşdi bir derd-i bî-amâna cevân
- 43 Oldı günden güne şikeste-mizâc
İtmedi şûd hergiz aña ilâc
- 44 Cân u ten beynine düşüp firqat
Dâr-ı şukbâya eyledi rihlet
- 45 Bunu duğter hemân ki gûş itdi
Şerhe gelmez ki neyledi n'itdi
- 46 Eyledi tâ o deflü nâle vü âh
Şeb-i târ itdi rûzi düd-ı siyâh
- 47 Kurulaldan beri bu çe tr-i kebûd
Olmamışdı bu resme düd-âlûd
- 48 Tutdı nâ-çâr semt-i şürete rüy
Oldı zahm-ı derûna merhem-cüy
- 49 İdüp aışâma dek yüzine nazar
Giceler kordı pây-i şürete ser
- 50 Bir şebân-geh o zâri yâd itdik
Şubh-dem anı görmege gitdik
- 51 Gördük ol derd-mend-i dil-dâde
Piş-i şüretde hâke üftâde
- 52 Cân-ı şirinin eyleyüp teslim
Levh-i divâre eylemiş terkîm
- 53 Yasnî bir iki beyt-i hâlet-zâ
Hün-i eşk ile eylemiş imlâ

- 54 Ki göñül olma mevtden pür-gam
Mağdem-i merke belki ol hurrem
- 55 Ki idüp terk-i dîn-i naşrânî
Oldı rûzî baña müselmânî
- 56 Eyleyüp terk-i dîn-i dîrîni
Dînim oldı çü yârimîñ dîni
- 57 Umarım Hazret-i Hudâ-ya Gafür
Eyle yüp cümle cürmimi mağfûr
- 58 Yaeni menzil-ge him o Hayy-ı Kerim
Eyleye yârim ile dâr-ı na'îm
- 59 Ebedî hüsnin eyleyüp seyrân
Dâmeni ola destime şâyân
- 60 Gerçi oldı o reh-ber-i şukbâ
Pey-revim ben dağı aña hâlâ
- 61 Ehl-i islâm olup bu kıssaya şâd
Duğteriñ itdiler şenâsını yâd
- 62 Defn idüp an yâri yanında
İtmediler kuşûr şânında
- 63 Yine birgün o cânibe gitdim
Hâne-i duğtere güzâr itdim
- 64 Mütehayyir olup bu hâlâta
Nazar itdim o çend-ebyâta
- 65 Zîr-i ebyâta eyledim çü nazar
Dağı gördüm bir iki beyt-i dîger
- 66 Şofradan hem o şöhre-i âfâk
İtmiş aña bir iki beyt ilhâk
- 67 Ki ne hurrem imiş baña bu sefer
Buldum ânufıla vaşl-ı yâre zafer

- 68 Eyleyüp menzil-i rızâ-yı me'âb
Nâme-i cürmim oldı şüste-i âb
- 69 Yârim ile civâr-ı Hakkda müdâ'm
Eyledim piş-gâh-ı kurbi maķâm
- 70 Baña el viridi devlet-i sermed
Dâmen-i vaşl-ı yâr u ayş-ı ebed
- 71 Didi râhib görince am hemân
Düşdi bir nûr göflüme ol ân
- 72 Eyledim kalbim anıñ üzre yakîn
Dîn-i islâmdır hemân hakk dîn
- 73 Sâ'ir edyândan olup bî-zâr
Eyledüm aña cân ile ikrâr

Mektûb-ı Manzûm*

... / ... / ...
(...) (...)

- 1 Gel e iy hâme-i garîb-nüvâz
Nâle-i ehl-i hasrete dem-sâz
- 2 Seniñ ile bir iki dilleşelim
Güft ü gü-yı firâkı söyleşelim
- 3 Bizi ç ün çerh gurbete şaldı
Ne nedim ü ne hem-zebân kaldı
- 4 Yok yanımda enis-i gam-ıvârım
Raħm ide tâ ki güş idüp zârım
- 5 Sensin ancak bu demde baña hemîn
Hem-zebân-ı dil-i hâzîn ü gamîn

72 Eyledim BCDE : Eyledi A

*A 66b, B 16b, C 19b, D 22b, E 17b, ABC : Mektûb-ı Mergûb-ı Manzûme E, D -.

2 güft ü güy C : güft-güy ABDE

4 enis-i ABDE : enis ü C

- 6 Gerçi kim deşt-gâh-ı gurbetde
Yaeni bu düzağ-i felâketde
- 7 Saña da kâr idüp se mûm-ı hevâ
Hâsıl idüp yübüset-i sevdâ
- 8 Akmaz oldu murâduñ üzre midâd
Cereyân itmez oldu cüy-ı murâd
- 9 Lik bir gam-güsâr-ı müşfiksin
Merhamet-pişe yâr-ı şâdıksın
- 10 Şabr idüp zahmetine ihvânıñ
Ser virirsın işinde yârânıñ
- 11 İmdi iy hâme difle söyleyeyim
Hasb-i hâlim ifâde eyleyeyim
- 12 Bize bir dâstân tahrîr it
Hâl-i zârım içinde tahrîr it
- 13 Eyleyüp intiḥâb-ı nükte-i ḥâş
Eyle tahrîr-i ruḳ'â-i ihlâş
- 14 Kaşd-ı telmih idüp bu nâlâna
Eyle ta'birini garîbâna
- 15 Ser-be-ser süz-nâk olup maзмün
Ola pür-süz-ı tâb u süz-ı derûn
- 16 inkisâr-ı dile idüp imâ
Eyle ḥatt-ı şikest ile imlâ
- 17 Himmetifile çü nâme ola temâm
Urıla yaeni aña ḥatm-i ḥitâm
- 18 Eyleyüp peyk-i âha anı refîk
Şavb-ı dil-dâre idelim tatrîk
- 19 Eylesün nâme kesb-i vâye-i zîb
Kılalım anı rû-be-râh-ı ḥabîb

- 20 Lîk olduĝda ʻazim-i taştir
Bu hitâb ile kıl anı taştir
- 21 İy güzîn-i ehâli-i ʻirfân
Nâdirül-ʻaşr-ı fâ'ikül-akrân
- 22 Fihris-i câmi'î-i cerîde-i fa'îl
Nûr-ı bineş-fezâ-yı dîde-i fa'îl
- 23 Hâsr vü mârifet ki bî-verziş
Zîr-i hükminde hitta-i dâniş
- 24 Sûz-ı dil ihtirâk-ı hâtır ile
Hasret ü iştiyâk-ı vâfir ile
- 25 Şad dürûd u tahîyyet ile genâ
Kılina muhlîş-âne çün ihdâ
- 26 Olunup evvela su'âl-i mizâc
Hâtır-ı ʻâtır olur istinzâc
- 27 Nicesiz hoş misiz şafâda misiz
Zevk-ı şevkile dil-küşâde misiz
- 26 Gâh irdikde rûz-ı âzîne
Semt-i Eyyüb'e yol düşer mi yine
- 29 Hem-reh olup bir iki yârâne
Kaşd olunur mı Mevlevî-hâne
- 30 Bize çün lâcerem olup olac ak
Künc-i gam kaldı cilve-gâh anc ak
- 31 Bâri hâtırdan itmeyüp ib'âd
Umarız gâhi idesiz bizi yâd
- 32 Eyleyüp yâd ya'ni ahyânâ
Bizim için de eyle ʻıyş u şafâ

26 olur BCDE : ola A

27 zevk-ı şevkile BCDE : zevk u şevkla A

- 33 Çün ki biz kaldık ol şafâdan dür
Nâminuz bâri kalmasun mehcür
- 34 Añmaz iseñ de şâg u vâr olasın
Bezm-i âlemde kâm-kâr olasın
- 35 Mesned-i şihhat ü selâmetde
Sâye-i âavn-i Rabb-ı izzetde
- 36 İdesiz rûz u şeb hemîşe karâr
Bî'n-nebiyyi ve âlihi'l-ebrâr
- 37 Bâed ez in bir dem-i ferah-zâda
Dem-i cân-bağş-ı behcet-e fzâda
- 38 Yine bâğ-ı vâtan gelüp yâda
Murğ-ı dil gelmiş idi fer yâda
- 39 Bulmayup def'-i vahşete takrîb
Dir idim yâ enîs-i küll-i garîb
- 40 Geldi nâ-gâh bir huceste-gulâm
Aña güyâ ezel beşir idi nâm
- 41 İdere k hânde oldu dest-be-ceyb
Kıldı izhâr sırr-ı gaybu'l-gayb
- 42 Müteveccih olup bu nâ-kâme
Şundi dest-i fakîre bir nâme
- 43 Nâme yâ hüdhüd-i hidâyet mi
Yohsa tâvûs-ı bâğ-ı cennet mi
- 44 Heyet-i tayy-ı hûb u ferruh-fâl
Hemçü vefk-ı murabba'ı âmâl
- 45 Gelüp ol hûb nâme-i dil-keş
Dil-i bî-mâre irdi şihhat-ves

34 şâg u vâr AC : şâg vâr BDE

43 yâ hüdhüd-i hidâyet mi AC : yâ nâme-i hüdhüd-i BE, nâme hüdhüd-i hidâyet mi D

- 46 Kalmayup baħr-ı ğamda tãb-ı ŝinã
Hızr irişdi o nãme-i raġnã
- 47 Destime olmadın daħı vãŝıl
Baġna bir ħãlet irdi ve'l-ħãŝıl
- 48 Yaeni bir ğüşe-ĝir-i beyt-i ħazen
Alup andan şe mím-i pírãhen
- 49 Nãgehãn büy-i âŝinã geldi
Dide-i cãna rüŝenã geldi
- 50 Dest-i ħvãhiŝle ğün olup meftüh
Irdi ol daħme-i ümide fütüh
- 51 Göricek nãm-ı dõstı mersüm
Sebeb-i ħãlet oldu pes ma'füm
- 52 Habbezã nazm-ı dil-keş ü rengin
Görse Hassãn iderdi şad-taħsın
- 53 Lafz ŝirín ü maeni ŝãf-meniz
şir ü şekker-veş itmişãmiziz
- 54 Olmamıŝdır zebãn-zed-i bülegã
Böyle manzüm nãme-i raġnã
- 55 Ğün okındı bilindi muħte vãsı
Oldı ma'füm lafz u maenãsı
- 56 Yazmamaĝla bir iki ğün mektüb
Olmıŝız bî-vefãlıĝa mensüb
- 57 Hãŝe li'llãh ki bî-vefãlıĝ ola
Dilde maħz-ı vefãdan özge nbla
- 58 Özrimiz ol ħuŝuŝda ğokdur
Yek-be-yek dimege maħal yokdur

- 59 Cümlesinden velî müvecceh ü hüb
Beyt-i meşhür "mâ eger mektüb"
"Mâ eger mektüb ne ne vîsîm 'ayb-ı mâ mekun
Der miyân-ı râz-ı müştâkân kalem nâ-mahrem est"^x
- 60 İtdiler gâlibâ seni mezgûl
Yâda gelmez dimişsiz İstanbul
- 61 Yâda gelmez demek olurdu meger
Bir nefes dür olaydı dilden eger
- 62 Eylemişsiz biraz idüp tavşîf
Dil-berân-ı Edirne'yi ta'rif
- 63 Ol fûrû-mâyegân olunup yâd
Hep olunmuş me 'âyibi ta'dâd
- 64 Zemm ü kâdhında olunup ıtrâ
Her ne dinmişse hep güzel amnâ
- 65 Şüretâ serv-ğad diyü tahîr
Düşmemişdir mahalline ta'bir
- 66 Serv-ğadd olmaz ise bunda n'bla
Servi yok serv-ğaddi kânde ola
- 67 Bedel-i servdir bu gül-şende
Bîd-i bî-ğâsıl-ı ser-efkende
- 68 Hüş dimişdir bu beyt-i nağzı 'aceb
Nâzımı rûhı şâd ola yâ Rab
- 69 Servsiz gül-sitâni neylerler
Yârsız bu cihâni neylerler
- 70 Kavle alup bütânın ol tarafın
Eylemişsiz beyân bize şerefîn

x AC (derkenar) DE : B - . "Eger mektup yazamazsak, bizi ayıplamayın. Müştakların sırrı arasına kalemin girmesi mahremdir. "

69 D nüshasında bu beyit yoktur.

- 71 Gerçi var içlerinde ehl-i kemâl
Hüsn-i hulk u ede ble mälâmâl
- 72 Lik anlarda da neler vardır
Nâ-ḥalef niçe bed-güher vardır
- 73 Bunların içlerinde sağ yokdur
Ardını arar iseñ iş çokdur
- 74 Bize öğretme eski bildigimiz
Degil anlar da ḥırlı هیرلی
- 75 Ser-te-ser dil-berân-ı şehîr ü diyâr
Cümle ḥübân-ı küçe vü bâzâr
- 76 Ḥüb-rüyân-ı dehr ser-tâ-ser
Gerek anlar gerekse bundakiler
- 77 Mihr ü meh gibi bî-şebât u karar
Anda ne ay ve bunda ne gün var
- 78 Eylemişsiz olup müheyyec-i şevk
Bizi ol âşiyân-ı şizzete şevk
- 79 Mümkün olsa o cânibe güzerim
Uçar idim olaydı bâl ü perim
- 80 Olmamışken esîr-i dâm-i heves
Yok rehâmız mişâl-i mürğ-i kafes
- 81 Lik bir hikmet-i Hudâ'dır bu
İktizâ-kerde-i kazâdır bu
- 82 Gel e iy ḥâme-i suḥan-perdâz
Yeter itdiñ bu güft ü güyü dirâz
- 83 Kıssa-i şevk irmez encâma
Sâ'ı idersek ne deflü itmâma

71 DE nüshalarında bu beyit yoktur.

74 هیرلی DE : ABC -

82 güft ü gü C : güft-gü ABDE

- 84 Yeter iy ʿandelīb-i hāme ye ter
Tā-be-key bu nevā-yı nā-ḥōş-eger
- 85 Ki degil nağmen ol kadar maṭbūʿ
Tā ola gūş-ı cān ile mesmūʿ
- 86 Eyleseñ baʿd z'in sūkūt eger
Añlarım mūsikī yirine geçer
- 87 Sözləriñ lehce-i kenārıdır
Tarḥ-ı dihkān-ı nā-bekārıdır
- 88 Lık taklīd-i şehriyāne ile
Diñledirsın yine terāne ile
- 89 Nāme-i dōstdan alup vāye
Eyledüñ feyz-i şevkı ser-māye
- 90 O hevesle bu dūd-mān-ı hevā
Buldı bu şüret ile berg ü nevā
- 91 Yoḥsa bu nāme-i perişānı
Nblacak kadr u rifʿat ü şānı
- 92 Biri birine uymaz aqvāli
Yok muḥaşşal medār-ı ikbāli
- 93 Mecmaʿ-ı raṭb u yābis-i izʿān
Hemç ü keşkül-i merd-i ser-gerdān
- 94 Bāri eslāf gıtdigi yola git
Resm-i ḥüsn-i ḥitāmı der-kār it
- 95 Ḥayra tevfiķ idüp ser-i kārı
Ḥüsn-i ḥāl ile ḥatm ide Bāri
- 96 Ola temne'l-keleām ḥatm-i penāh
Hasbiyallāhu lâ ilāhe sivāh

E L - E L G A Z*

1

Lugaz

x (عزل)

... _ / _ . . . / _ . . .
 (_ . . .) (_ . . .)

- 1 Ol nedir kim müselleme ü maqbül
Oldı reddi delil-i hüsn-i kabül
- 2 Anı mænend-i tuhfe-i kem-yâb
Biri birine gönderir aḥbâb
- 3 Virilir gerçi kim o bî-dirhem
Reddi ammâ ki şer'an oldı ehem
- 4 O güzîn-i şe'â'ir-i islâm
Oldı miftâh-ı bâb-ı 'arz-ı merâm
- 5 Oldı çünkim o pâk-i dürr-i semîn
Barışır nîk-vâr-ı devha-i dîn
- 6 Neyliyâ pes 'aceb degil ki müdâm
Naḥl-i kadd-i enâmı eylese lâm

2

Lugaz

x (مغز)

... _ / _ . . . / _ . . .

- 1 Ol nedir kim bir ḥişâr-ı ma'nevî
Beytler ekser içinde maşnevî
- 2 Fethine erbâb-ı tab' idüp gulûv
Ortaya alurlar anı sũ-be-sũ

* B 68b, C 83b, ADE -

1 A 70a, B 68b, C 83b, D 91a, E 77b

x A : BCDE -

5 barışır BCE : yarışır AD

2 A 70a, B 68b, C 83b, D 91b, E 78a

x A : BCDE -

1 beytler ekser BCDE : ekser ebyâtı A

- 3 Hâşılı bir sırr-ı mübhemden garaz
Oldı gâhî cevher ü gâhî 'araz
- 4 Söylese m de ben anı saña nedir
Yine şorarsın anı baña nedir
- 5 Oldı reh-ber kendüsine bu lûgaz
Görinen köye kulaguz istemez

3

Lûgaz

x (ل و گ)

- - - / - - - / - - -

- 1 Ol nedir kim gıceci bir zayıf-ı pāk
Geşt ider şehri gıce bî-vehm ü bāk
- 2 Bir gök ata binmiş ol ezrak-süvār
Şanma cād üdur anı yâ cānı var
- 3 'Add olunmaz ce yşi şâhib-ihtişâm
Vechi var dinse aña pâşâ-yı Şâm
- 4 Kavmi içre habs olunur gerçi gâh
Bend içinde yine eyler kat'-ı rāh
- 5 Ademi vaktinde hem görmüş o pîr
Çehresi el'ân çün-mihr-i münîr
- 6 Geh görünür şarkda mağribde gâh
Geh miyân-ı bahrde eyler şinâh
- 7 Cismi sîm-i hâme beñzer mağz-ı nûr
Lîk bir maşûkası var reşk-i hûr
- 8 Rûz u şe b maşûkasıyla yol alır
Geh öfünde gâh ardında kalır

3 A 70b, B 69a, C 84a, D 91b, E 78a

x A : BCDE - .

6 CDE : " Geh görünür şarkda mağribde nûr

Lîk bir maşûkası var reşk-i hûr" AB .

7 AB nüshalarında bu beyit yoktur.

- 9 Maḥv olup gâhî görünmez 'âleme
Hem girer gâhî libâs-ı mâteme
- 10 Cismi hem sîmin ü hem gâhî semîn
Lâgarî dervîşdir gâhî hemîn
- 11 Gerçi gündüz halk ile bigânedir
Neyliyâ söyle anı âyâ nedir

4

Lugâz

... _ / _ . . . _ / _ . . .
(_ . . .) (_ . .)

- 1 Nedir ol bir mütelevvin-meşreb
Dinse şâyân-ı hurûfî-mezheb
- 2 Mektebe varmış elif yutmuşdur
Anı erbâb-ı hüner tutmuşdur
- 3 Geh içer kahve vü gâhî şahbâ
İdemez kimse aña çün ü çerâ
- 4 İtmese nüş şarâb-ı gül-fâm
İdemez hâşılı temyîz-i kelâm
- 5 Gâh olmağla makâma evfak
Eyler ol ak yazılı nüş-ı 'arâk
- 6 Hem-dem olmağla iki yüzlilere
Her zamân düşmededir yüzi yire
- 7 Seretân gibi ider kec-reftâr
Toğrıdır gerçi velî kırması var
- 8 Yok velî ağızı anıñ ammâ
Söyle se dilli düdükdür güyâ

- 9 Oldı geh Râfızî geh ‘Abbâsî
Sâde-rüyâna düşer sevdâsı

5
Lugaz x (نون)
- - - / - - - / - - -
(- -)

- 1 Ol nedir k'olmuş müdevver tal'atı
Çekmede halk aña hergün hasreti
- 2 Nâs için hergün çıkar kürsiye hem
Hem-dem olur herkes ile dem-be-dem
- 3 Hem girer hammâma çün-bedr-i tamâm
Hem güneş gibi çıkar andan müdâm
- 4 Tahtı üzre pâdişehlerle celîs
Künc-i gânda hem gedâlarla enîs
- 5 Gâh olur anî için ceng ü sitiz
Nâm u zâ tın eylemiş Mevlâ ‘azîz

6
Lugaz x (سين)
- - - / - - - / - - -
(- -) (- -)

- 1 Nedir ol iki şahş-ı şâhib-seyr
‘Ayndır biribirine hem gayr
- 2 Hem sefer-der-vaţan olup kârı
Perde-birün oldı âşârı
- 3 Kim ki ‘ibretle aña nâzır olur
Sırr-ı "en-nûru fi's-sevâdı"x bilür

5 A 71a, B 69b, C 84b, D 92b, E 78b

x A : BCDE -.

6 A 71a, B 69b, C 85a, D 92b, E 78b

x A : BCDE -.

1 nedir ol BCDE : ol nedir A

x " Karanlıkta nur vardır."

7

Luğaz

... / ... / ...

- 1 Ol nedir kim bir hişâr-ı dil-nişîn
Dirse şâyân kal'a-i gevher-nigîn
- 2 Bir satîh-i kâhine olmuş maķar
Virmede ahval-i âlemden haber
- 3 Me'ħaz-ı ilm oldu ol dürcü'd-dürer
Gör sözüm kandan gelür kandan gider

8

Luğaz

x

... / ... / ...

(...) (...)

- 1 Nedir ol tâ'ir-i hümmâ-pervâz
Hâ'il olmaz aña nişb ü firâz
- 2 Ol kanadıyla geldi pervâza
Olmaz ammâ ki aña endâze
- 3 Ba'z-ı eşhâşda o kâşırdir
Lîk Bektâşiyânda hâzırdir
- 4 Şâhibi ger olursa erlerden
Ola Ferhâd gibi küh-efken
- 5 Râst gelse ger aña bir kemter
Küy-ı âmâline olur reh-ber

7 A 71b, B 69b, C 85a, D 93a, E 79a

8 A 71a, B 70a, C 85a, D 93a, E 79a

x A : BCDE -

9

Luğaz

x (برصد كُر.)

.

- 1 Nedür ol bâli çok mürğ-i hevâyi
Dem-i pervâzda eyler şadâyı
- 2 Gehî bulur gehî bulmaz hevâsın
Gidâ eyler benî-âde m gıdâsın
- 3 Mekâm oldı nevbet-hâne ammâ
Velî çok görmiş anda tabl u surnâ
- 4 Geçinür gerçi kim bād-ı havâdan
Kıyâs itme anı sen bād-ı bî-zen
- 5 Sefer-ender-vaţandır aña bâzî
Müdekkık fehm ider ancak bu râzı

10

Luğaz

x (قوف)

.
() ()

- 1 Nedür ol ism kim mu'azzamdır
Aşiri kendide n mu'addemdir
- 2 Okunur evvelinde Kur'ânî
Vasatında bulundı furkâmî
- 3 Fil-meşel nazm olınsa evşâfı
Kâfiye eylesek olur kâfî

9 A 71a, B 70a, C 85b, D 93a, E 79a

x A : BCDE -

1 pervâzdan BCDE : pervâzda A

10 A 71b, B 70a, C 85b, D 93b, E 79a

x A : BCDE -

11

Lugaz

..... / /
 (.....) (.....)

- 1 Nedür ol cevher-i sütüde-eğer
Aña dil-dâde cümle nev'-i beşer
- 2 Görmedüm öyle cevher-i fâyık
Cevher ammâ ki şehlere lâyıq
- 3 Mazhar-ı feyzi gerçi müsırdır
ismi var cismi yok 'aceb sırdır

12

Lugaz

x (اوطر)

..... / /
 (.....) (.....)

- 1 Ol nedir kim çârdır harfi anıñ
Bir 'azimü'-ş-şanıñ ismi bî-mekân
- 2 Tarh idersen birisini bir kalur
Müstakimül'-tab' olan bilsün hemân

13

Lugaz

x (مكان)

..... / /
 (.....) (.....)

- 1 Bil nedür ol güşe-i dükkânda
Şaklar anı şatmağa 'attârlar
- 2 Kalbile nevniñde görürsüñ anı
Gözle görür gerçi ki bidârlar

11 A 71b, B 70b, C 85b, D 93b, E 79a

12 A 71b, B 70b, C 86a, D 94a, E 79b

x A : BCDE -

13 A 71b, B 70b, C 86a, D 94a, E 79b

x A : BCDE -

1 nedür ol güşe-i dükkânda ADCE : ol nedürür güşe-i dükkânda B

14

Luğaz-ı Menşûr

(کتود)

Ve eyyü şahrin lenâ temme'l-hüdâtu bihi kaennehu 'alemun fî
re'sihî nâru . Bel vesetuhu eyzan nârun . yezkurullahe subhânehu ve
te'âlâ ânâ el-leyli ve etrâfe'n-nehâri . enârullahu te'âlâ burhânehu
. ve a'zeme şânehu . fehuve refî'ş-şâni . ve menî'ül-bünyâni .
büniyet 'alâ hamsetin li hamsin . ismuhu ecvef . ve müsemmâhu
mücevvef . mikâtun zu mirkâtin . yurâ'âl-evkât . ye'vî ilâ rüknin
rekîn . min erkânü'd-dîn . huve min şe'â'irü'l-islâm . kâ'imun 'alâ
kâ'imetin fî 'ibâdeti'l-meliki'l-'allâm . velâ garve en zahere li-
eşhâbi'l- 'irfân . ve keyfe lâ ve huve yunâdî bi-'alâ şavtin fî ba'zîl-
aşyani .

M U ' A M M E Y A T *

1

Benâm-ı Cebbâr**

... _ / _ _ / _ _ / _ _
(_ _) (_ _)

Gösterip rûyın ol civân-ı besîm
Dil-i mâhî tamâmi itdi dü-nîm

2

Benâm-ı Zâkan***

... _ / _ _ / _ _ / _ _ / _ _
(_ _)

Göñülde kâmeti fikri o serv-i ra'nânî
'Aceb düşer mi ayagına yüz sürem anî

14 A 72a : BCDE .

* A 72a, B 70b, C 86a, D 94a, E 77b, BCDE : A .

** A 72a, B 70b, C 86a, D 94a, E 77b, BCDE : Mu'ammâ Benâm-ı Cebbâr A

*** A 72a, B 70b, C 86a, D 94a, E 77b , ABCDE

3

Benâm-ı Hüseyin*

... / ... / ... / ...
 (_ _)

O reşk-i mihr ider gerçi kim dirîkî kadem
 Bezmede dîde velî muntazır aña her dem

4

Benâm-ı Ömer**

... / ... / ... / ...

Bezmede ansız olur mı şafâ-yı ıyş taleb
 Ki bâde merhem-i cân dâfi-i gam oldu 'aceb

5

Benâm-ı Elmâs***

_ _ / _ _ / _ _ / _ _

Nâ-çâr dili ben çü ruḥ-ı yâre düşürdüm
 Tekrâr ser-i zülf-i siyeh-kâre düşürdüm

6

Benâm-ı Hâtem*

_ _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _

Eyle meydân-ı keremde esb-i cûdı germ-rev
 Yâd ola Hâtem gibi nâmuñ cihânda nev-be-nev

*A 72a, B 70b, C 86a, D 94a, E 77b, ABCDE

** A 72a, B 70b, C 86a, D 94a, E 77b, ABCDE

*** A 72a, B 71a, C 86a, D 94b, E 77b, ABCDE

* D 94b, E 77b : ABC -.

RUBA'İYYAT*

1

(Ahreb veznindedir.)

Güftârımı âteşin-şîâr it yâ Rab
 Nevg-i kalemim şerer-nigâr it yâ Rab
 Tarh-efken-i bünyân-ı rubâ'î oldum
 Gencine-i ilhâma düçâr it yâ Rab

2

(Ahreb veznindedir.)

Eşâr-ı nüvis-i dehr ider ser-nâme
 Her matlarımız ceride-i eyyâme
 Nüh hayme-i çerhî Neyliyâ teng ideriz
 Vâdî-i rubâ'ide ser-i Hayyâme

3

(Ahreb veznindedir.)

Efsûs idüp hitâme mâh-ı rûze
 Düşdi gam-ı hasreti dil-i pür-sûze
 Elden çıkarup dirîg o nakd-i vâkti
 Şarf eylemedik bir amel-i fîrûze

4

(Ahreb veznindedir.)

Bir sineye dâg-ı ırşk-ı dil-ber komuşız
 Meydân-ı maşabbete yine ser komuşız
 Sevdâ-yı hatîf düşüp dil-i pür-sûza
 Ol mic mer-i bezm-i ırşka anber komuşız

* A 41b, B 71a, C 86a, D 94b, E 68b, BCDE : A -

1 A 41b, B 75a, C 91b, D 100b, E 68b

2 A 44a, B 71a, C 86b, D 94b, E 68b

3 A 44a, B 71a, C 86b, D 94b, E 68b

4 A 42b, B 71a, C 86b, D 95a, E 68b

5 (x)

(Ahreb veznindedir.)

Dil subhâ-i zühde fîl-meşel urşa da el
 Ser-rişte virir şofî ucu hep tül-i emel
 Mir'ât-tı mücâzât-tı cihânda gör kim
 Her şahşâ göre olur mükâfât-tı emel

6

(Ahreb veznindedir.)

Hüsn ile o şühî biz ser-âmed bilürüz
 Her bir dem-i vaşlın ömr-i ser-med bilürüz
 Fark eylemeziz pest ü bülend-i dehri
 Kar-ı bün-i câhî fark-ı farkad bilürüz

7

(Ahreb veznindedir.)

Yâ Rabb virüp gevher-i endîze meh-tâ b
 Güftârımı kıl lâyıq-ı vaşf-ı aşhâb
 Düzdüm heves-i menkabet-i Şiddîka
 Kıl meslegimi câdde-i şıdk u şavâb

8

(Ahreb veznindedir.)

İy müdde-i da'vî-i ırşk-ı cânân
 Bî-şâhid-i bî-tâbî-i dil sūziş-i cân
 Dil şafhası şâyân-ı hat-ı ırşk olamaz
 Tâ kim şerer-i âh ile olmaya zer-e fşân

5 A 43a, B 71a, C 86b, D 95a, E 68b

(x) A 41b'de 5. rubâi olarak, "Habbe zâ manzûme-i fibret-nümâ" mısraî ile başlayan ve takrizlerin sıralamasında 2. sırada bulunan 4 beyitlik bir şiir kayıtlıdır.

6 A 42b, B 71a, C 86b, D 95a, E 68b

7 A 41b, B 94b, C 86b, D 94b, E 69a

8 A 43b, B 71a, C 87a, D 95a, E 69a

9

(Ahreb veznindedir.)

Cüş-ı yem-i ʿışkı talmayanlar bilmez
 Dil mülkin o bahre şalmayanlar bilmez
 Kıdrini ziyâ-yı neyyir-i şâdîniñ
 Târîki-i gâmda kalmayanlar bilmez

10

(Ahreb veznindedir.)

Hübân-ı cihân tarab-fezâdır cümle
 Hem rişte-i guşşadan girih-küşâdır cümle
 Hep âyine-i nûr-ı Hudâdır cümle
 Ammâ yine neyleyim ki bî-vefâdır cümle

11

(Ahreb veznindedir.)

Feryâd feryâd o şûh-ı düzdîde-i nigâh
 Ser-mâye-i şabrım eyledi cümle te bâh
 Bilmem niçe olur hâl-i dil-i âvâre
 "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh"

12

(Ahreb veznindedir.)

Sehm-i dile tîr-i cevri-cânâne deger
 Hep hisse-i lutf cümle nâ-dâne deger
 Ol ʿişve-fürüşüñ ʿâşıkı yanında
 Her gevher-i nâzı nakd-i şad-câna deger

9 A 42b, B 71b, C 87a, D 95b, E 69a

10 A 44a, B 71b, C 87a, D 95b, E 69a

11 A 44a, B 71b, C 87a, D 95b, E 69a

12 A 42a, B 71b, C 87b, D 95b, E 69a

13

(Ahreb veznindedir.)

Geh nâle vü geh hayâle döndüm sensiz
 Bak bak gam ile ne hâle döndüm sensiz
 Bir bülbül-i gûyâ-yı gül-i hüsnüfî idim
 Hayrâni-i gamla lâle döndüm sensiz

14

(Ahreb veznindedir.)

Dil tîr-şıfat o kaşı yâdan dūr oldu
 Gıdıkçe kemân-ı ışkî pür-zūr oldu
 Gör tâli'î kim dîde-i mihr-i iqbâl
 Geldikde der-i ümmîdime kör oldu

15

(Ahreb veznindedir.)

İy âyine-i kalbin iden jeng-i riyâ
 Çün çehre-i seng-i hâre bî-nūr u ziyâ
 Vir şaykale-i mecâzî mir'ât-ı dile
 Ruḥ-sâr-i hakikat ola tâ cilve-nümâ

16

(Ahreb veznindedir.)

Her ma'ni-i beyt-i Neyli-i nükte-güzîn
 Der hüsn-i edâ geşte sezâ-yı tahsîn
 Endîşe-i Hayyâm bedügi mâned
 İn dil-ber-i ḥân-zâd u ân hayme-nişîn

13 A 43a, B 71b, C 87b, D 95b, E 69a

14 A 44b, B 72a, C 87b, D 96a, E 69b

15 A 41b, B 72a, C 87b, D 96a, E 69b

16 A 43b, B 72a, C 87b, D 96a, E 69b

17

(Ahreb veznindedir.)

Eyâ ola mı yine virüp tâli'im el
 Nev-rûz-ı neşâ't âhir şâm-ı keşel
 Kaşâne mi teşrîf idüp ol mihr-i cemâl
 Burc-ı emel ola gayret-i burc-ı hamel

18

(Ahreb veznindedir.)

Şad hayf bu şeb esîr-i dînân olduk
 Bir kavm-i le'ime ya'ni mihmân olduk
 Nâ-puhte suhanlara olup sîr tamâm
 Hasret-keş-i nîm-pâre-i nân olduk

19

(Ahreb veznindedir.)

Biz dâver-i ırşka bende-i fermânız
 Müstâgni-i şân ü şevket-i şâhânız
 Her şûha idüp 'arz-ı dil-i pür-sûzı
 Biz meclis-i ırşka micmere-gerdânız

20

(Ahreb veznindedir.)

Yâ Rab kerem it fâhr-i cihân hürmetine
 Mağz-ı şeref-i kevn ü mekân hürmetine
 Biz her ne kadar bilmedik ise kâdrin
 'Afv it bizi yâ Rab ramazân hürmetine

17 A 43b, B 72a, C 87b, D 96a, E 69b

18 A 43a, B 72a, C 88a, D -, E -

19 A 43a, B 72a, C 88a, D 96a, E 69b

20 A 44a, B 72a, C 88a, D 98a(de rkenar), E -

MUKAṬṬA'ÂT

1

· · · / · · · / · · · / · · · /

Bakınca rüyña dil virdi âfitâb saña
 'Aceb mi eyler ise 'arz-ı süz u tâb saña
 Şuâ'-ı mihr-i ruhuñ oldu sedd-i râh-ı nigeñ
 Harîr-i nûr-ı cemâliñ yeter nikâb saña

2

· · · / · · · / · · · / · · · /

Zihî kaşr-ı fe rah-güster neşât-engîz ü rûh-efzâ
 Ki tarh-ı bî-nazîri oldu tarh-ı gamda bî-hemtâ
 Ne kaşr-ı dil-küşâ kim güyiyâ her taş-ı ra'nâsı
 Kuşûr-ı 'adne eyler gûşe-i ebrû ile imâ

3

· · · / · · · / · · · / · · · /

Tebârekallah eyâ menzil-i behîşt-âsâ
 Cenâb-ı Yuşa'a kılmış Hudâ seni me'vâ
 'Aceb mi Tûr-ı tecellî-i fe yz dirsem eger
 Ki oldu hem-dem-i Mûsâya cây-ı 'adn-âsâ

4

· · · / · · · / · · · / · · · /

Ağyar ile yâr eyleme dil-dârımı yâ Rab
 Sen şakla belâdan o sitem-kârımı yâ Rab
 Vir revnağ-ı gülzâr-ı İrem bâğ-ı derûna
 Bir gönçe-i dâğ-ı dil-i efgârımı yâ Rab

1 A 41b, B 74a, C 87b, D 98b, E 71a

1 rüyña A : rüyna BCDE

2 A 41b, B 74a, C 90a, D 98b, E 71a

3 A 41b, B 74b, C 91a, D 100a, E 72a

4 A 42a, B 72b, C 88b, D 96a, E 70a

5

... _ / . _ _ / . _ _
 (_ _ _) (_ _)

‘Aleml-i feyz-i akdesi seyre
 Dide-i cāna perde oldu zünüb
 ‘Amel-i bed baña hicāb oldu
 ‘Amelimden ben olmadım mahcūb

6

_ _ _ / . _ _ / . _ _ / . _ _

Rindān ‘ıyş-ı sākī itsün şalā-yı ‘ışret
 Çak gūş-ı cāna ırsün ammā nidā-yı ‘ışret
 Rindān şāf-meşreb şahbā ise keder-şūr
 inkār olur mı şüfī elhak şafā-yı ‘ışret

7

_ _ _ / . _ _ / . _ _ / . _ _

Nakş-ı hüsnî ol nigār-ı şive-kārîñ tâzedir
 Şit-i vaşfiyle anuñçün çerh pür-āvâzedir
 Cüy-veş hālî degildir cüst ü cüy-ı dil meger
 Var ise meyli yine bir tâze nañl-i nâzedir

8

_ _ / . _ _ / . _ _ / . _ _

Bir gūşe ile ‘aşıka gāhî nazariñ var
 Her gūşede amma yine biñ fitneleriñ var
 Gittikçe baña germ-‘itāb itdiñ o şüñi
 İy âteş-i pür-süz-ı dil elhak eşeriñ var

5 A 42a, B 73a, C 89a, D 97b, E 70b

6 A 42a, B 73b, C 89b, D 98a, E 71a

7 A 42a, B 72b, C 88a, D 98a(derkenar), E -

8 A 42a, B 73a, C 89a, D 97b, E 70a

9

__ i . __ i . __ i . __

Gitmezse nbla gül gibi dâg-ı gamı her dem
Sinemde o bir gönçe-i hüsnüñ bedelidir
Hürşid-i cemâli hâtı şeb-reng ider âhîr
Şâd eyler iseñ eyle beni gün gicelidir

10

__ i . __ i . __ i . __

Gül-şende hâtırâ kaçan ol gönçe-fem gelür
Her bir güli nümüne-i hâr-ı sitem gelür
Künc-i belâda gelmede derd ü gamıñ dile
Yârân hemîşe hânemize dem-be-dem gelür

11

__ i . __ i . __ i . __

Gülüñ evrâkıñı bad-ı hazân idüp nişâr âhîr
Dağıtdı âşiyân-ı andelîbi rüzgâr âhîr
Hazân hâtt-ı gül-i ruhsârın itmîşdir kenâr âhîr
Dirîg olmuş o firdevs-i leñâfet hâr-zâr âhîr

12

__ i . __ i . __ i . __

“Alemin baña ne hürşid ü ne mâhı görünür
Şırr-ı Hak “ârife her şeyde kemâhı görünür
Vâsıl-ı şems-i hakikat olan ehl-i nazara
Zerreler nür-ı Hakıñ sâlik-i râhı görünür

9 A 42a, B 73b, C 89b, D 97b, E 70b

10 A 42a, B 73b, C 89b, D 97b, E 70b

11 A 42b, B 73b, C 89b, D 97b, E 70b

12 A 42b, B 73b, C 89b, D 98a, E 70b

13

... / ... / ... / ...

Eylese ger feyz-i dâniş cānib-i dūn-rūtbeye
Kendisin vālā-nişin-i mesned-i ʿirfān bulur
İbni Hācib gelse ḥāk-i pāyine rū-māl idüp
Der-geh-i fāzlında ancak rūtbe-i der-bān bulur

14

... / ... / ... / ...

İy dil sürür eyyāmıdır bu mevsim-i pür-zīb ü fer
Şād ol ki sür eyyāmıdır gitsün göñüllerden keder
Bihūde şamma pür-şitāb pür-tāb idüp gitdi şihāb
Nāhıde mihr-i māh-tāb gelsün diyü şaldı ḥaber

15

... / ... / ... / ...
(...) (...)

Cemen-i aḥşer-i sipihr içre
Añladıñ mı nedir bu şems ü kamer
Gül-şen-i dehrin iki gönçesidir
Birin aḥşām açar birini seher

16

... / ... / ... / ...

Taht-gāh-ı cihān içinde dilā
Añladıñ mı nedir bu şems ü kamer
Husrev-i dehrin iki efseridir
Birin aḥşām giyer birini seher

13 A 42b, B 73b, C 90a, D 98a, E 71a

1 Eylese ger feyz-i dâniş cānib-i dūn-rūtbeye A(sahh) : ıderse feyz-i dâniş nâ-dâni dūn-rūtbeye BCD, ıderse feyz-i dâniş nâ-dâni dūn-rūtbeye E

14 A 42b, B 74a, C 90b, D 99a, E 71b

15 A 42b, B 74a, C 90b, D 99a, E 72a

16 A 42b, B 74b, C 91a, D 100a, E 72a

17

... / ... / ... / ...
 () ()

Dide-i bâtinu kim olmaya şahşılñ binâ
 Dide-i zâhir ile şâhib-i ʿirfân olmaz
 Olsa bir şûret-i bi-cânda eger merdüm-i çeşm
 Gözi insân olur ammâ özi insân olmaz

18

... / ... / ... / ...
 () ()

Saʿy kıl cevher-i idrâkle kâmil ola gör
 Ki nümâyişle kişi şâhib-i ʿirfân olmaz
 Olsa âyine nümâyende-i rûy-ı insân
 Yüzi insân olur ammâ özi insân olmaz

19

... / ... / ... / ...

Zemîn-i sineyi bir nev-civândan dâg-dâr itdük
 Yine bir tâze vâdî-i mahabbet ihtiyâr itdük
 Perişân eylediñ ʿuşşâkı zülfiñ eyleyüp pür-pîç
 Nesîm-i âh ile taklîd-i kâr-ı rûzgâr itdük

20

... / ... / ... / ...

Sevķ eyledi nigâhını ebrüsü câne dek
 Zür-i kemânla irdi o nâveg nişâne dek
 Kûyında âsitânına olsam nihâde-rû
 Hürşîd-veş irerdi serim âsmâne dek

- 17 A 43a, B 74a, C 90a, D 99a, E 71a
 18 A 43a, B 74a, C 90a, D 99a, E 71b
 19 A 43a, B 73a, C 88b, D 97a, E 70a
 20 A 43a, B 74b, C 90b, D 99b, E 71b

21

--- / --- / --- / ---

Gördüm açılmış çemende bî-bedel bir ak gül
Görmedim hergiz cihânda böyle bir berrâk gül
Bâğa çık nâz ile mesrûr eyle hasret-keşlerin
Sümbül özler zülfini ruḥ-sârîña müştâk gül

22

--- / --- / --- / ---

Görmez cihân gözlerimiz câm-ı Cem degil
Keyf-i mey-i maḥabbetîñ iy şüh kem degil
Tahrîr-i ser-nüvişte me satr-ı rakam imiş
Pür-çini-i cebine sebep yoḥsa gam degil

23

--- / --- / --- / ---

Ateşin-bâgım semûm-ı gam nesimimdir benim
Nükhe t-i yeşim kitâb-ı dil-i şemimimdir benim
Nüşa-i yeşim dilimde şerḥa vü dâg-ı emel
Ḥat-keşide nokta-i harf-i semimimdir benim

24

--- / --- / --- / ---

Her laḫza müjen fitneye âmâde görülsün
Ol tîg-ı siyeh-tâb-ı cilâ-dâde görülsün
Dür ise de erbâb-ı riyânîñ nazarından
Sâkî yine meclisde gehî bâde görülsün

21 A 43b, B 72b, C 88b, D 96a(derkenar), E -
22 A 43b, B 73b, C 89b, D 98a, E 71a
23 A 43b, B 73a, C 89a, D 97a, E 70a
24 A 43b, B 72b, C 88b, D 96b E 70a

25

... / ... / ...
 () ()

Şaba sen o yâri bilür misin
 Uyğusından uyarı bilür misin
 Gamzesi hanceriyle o yâr gibi
 Hiç yürekleri oyar bilür misin

26

... / ... / ...

Terce mân oldu nigâhı leb-i dil-cüsünden
 Aldım ağız haberin çeşm-i suhan-güsünden
 Eşer-i na'î degil reh-güzerinde yâriñ
 Çâk olur hâk-i rehi lezzet-i pâ-büsünden

27

... / ... / ...

Becâ degil mi tecellî iderse nûr-ı suhan
 Kelim-i hâmeye oldu şahîfe Tûr-ı suhan
 Bu rûz merre edâ ile deffe-i dilden
 Hemîşe çıkmada kâlâ-yı ne vâ-zuhûr-ı suhan

28

... / ... / ...

Olur mahzûn kemâliñ itme izhâr
 Kemâli olmayan yâr-i şadîka
 Gül eyler ne fhasın gül-şende pinhân
 Hacâlet virme mek için şakîka

29

--- / --- / --- / ---

Yeter h n-ı ciger n ş eyledi  bir niçe demlerle
S r iy s k  ay ğı bezme gel demler kademlerle
Açıldı g neler g llerle p r-z b oldu g l- enler
Aılsak biz de g ller gibi b ga g ne-femlerle

30

--- / --- / --- / ---
(---) (---)

Eyleyüp b ga güzer olsa em n g l- ende
Ne gezer y r gibi serv-i rev n g l- ende
Virme s n diyü keder tab -ı  ak ka  aclet
B y-ı dil-h nunu g l itdi nih n g l- ende

31

--- / --- / --- / ---

er ğın ister efs n olduğın tab -ı m l k- ne
Nbla eyleser r ğbet Hüsrev-i devr n ir ğ na
ir ğ n  anna enc m yeryüzünde enc men t td 
Tem   -y  g l-ist n-ı  ehen-  h-ı cih n-b ne

32

--- / --- / --- / ---

GirmiŐken ele Şimdi Őik r a layup anı
Kadrini bil p h rmetile t t ramaz nı
Vaş itmedesin niemet-i HaŐdır d v nı
Z hid yal nuz sa na yidirme m ramaz nı

29 A 44a, B 73b, C 90a, D 98b, E 70a
30 A 44b, B 74a, C 90b, D 99a, E 71b
31 A 44b, B 74b, C 91a, D 100a, E 72a
32 A 44b, B 72b, C 88a, D 96b, E 69b

33

() . . . / . . . / ()

Cây idüp reh-güzâr-ı Eyyûbı
Seyr ider her gelen geçen hûbı
Hâl-i mevtime de degil gâfil
Yâdigârın Buğurcı Ya'kûbı

34

() . . . / . . . / . . . / ()

Hatt-ı la'ile görüp dil o nihâli gam-gîn
Mevsim-i fırsatın olmaz diyü bundan iyisi
Taleb-i büse-i sîb-i zâkan itdikde didi
Sâña şeftâlû gerekse bâña cânım kayısı

35

. . . / . . . / . . . / . . .

Tabîbim şerbet-i la'îfî şunsâñ cânâ olmaz mı
Müdâvâ eyleseñ dil-ḥaste-i hicrâne olmaz mı
Küleḥ kec cebhe pür-çîn deşne der-dest ü nigeḥ ser-mest
O şûḥ-ı şeh-levend elḥak 'aceb rindâne olmaz mı

36

. . . / . . . / . . . / . . .

Ḥatâ görürseñ eger öyle şerr ü ta'ın itme
Cihânda hiç beşer var mıdır ḥatâ itmez
Gel âfitâba nazar kıl ki bu beşâretle
Hemîşe reh-güzerin ḥatt-ı üstüvâ itmez

33 A 44b, B 72b, C 88a, D 96b, E 69b
34 A 44b, B 72b, C 88b, D 96b, E 70a
35 A 44b, B 73a, C 89a, D 97b, E 70b
36 D 100a, E 72a, ABC -

M E T A L i c V E E B Y A T

1

... / ... / ... / ...
 (...) (...)

Olsa ger tâze-zebân ile kaçan nağme-serâ
 Hâme-i nâdire-gü dilli dūdūkdür gūyâ

2

... / ... / ... / ...

Şâhib-naçara nisbet-i takşîr ile gūyâ
 Bir âyine yüz dirler imiş ehl-i riyâ

3

... / ... / ... / ...

N'ola bir dem dehânsız olmasa ol şem'î bezm-ârâ
 Görülmüş mi cihânda dūdsuz şem'î iy dil-i şeydâ

4

... / ... / ... / ...

O şūh-ı nūkte-dân oldukça nâz ile suhan-pîrâ
 Dü la'î-i nâbdan şan bir dūr-i şeh-vâr olur peydâ

5

... / ... / ... / ...

Dilâ şanma cefâ vü cevri dil-dârîñ sañadır hep
 Bu derde cümle erbâb-ı maḥabbet mübtelâdır hep

* B 75a, C 91b, D 101a, E 72b, BCDE : A -

1 A 45b, B 75b, C 92a, D 101b, E 73a

2 A 45b, B 77a, C 94a, D 104a, E 74b

3 A 45b, B 78b, C 95b, D 105b, E 75b

4 A 45b, B 78b, C 95b, D 105b, E 75b

5 A 45b, B 76a, C 92b, D 101b, E 73a

6

... / ... / ... / ...

Var imiş lebleri beyninde o şühûñ şerâb
Bu gice girmiş araya hele cām-ı mey-i âb

7

... / ... / ... / ...

Gonçeniñ böyle dehen-çîdeligin itme eceb
Olmış âmâde ider bûs-ı leb-i yâri taleb

8

... / ... / ... / ...

Râfizi-i bed-sirişt ender meyân-ı mâ garîb
Hemçü pâ-y-i zîşt-i tâvûs est der a'zâ garîb

9

... / ... / ... / ...

İrdi yine eahd-i kerem oldu göñüller be hre-yâb
Aldı naşîb-i kâmdan herkes bu mevsimde nişâb

10

... / ... / ... / ...

Dil-i şikeste siyeh-çerde dil-berî talebet
Ki mûmiyâni hal-kerde kahve-i keremet

11

... / ... / ... / ...

Şâ'ir geçermiş şeyh-i tarîkat
Hem düzd-i mâ'nâ hem düzd-i şüret

- 6 A 45b, B 76b, C 93a, D 102b, E 73b
7 A 45b, B 77b, C 94b, D 104b, E 75a
8 A 45b, B 79b, C 96b, D 106b, E 75b
9 A 45b, B 79b, C 97a, D 107a, E 76b
10 A 45b, B 78a, C 95a, D 105a, E 75a
11 A 45b, B 78a, C 95b, D 105b, E 75b

18

(_ _ _) (_ _)

Neyliyâ h'vâh Câmi ez Kâmi
K'f'n dü üstâd her dü mî dânenî

19

_ _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _

Vaşl-ı yâre eylese 'âşık 'aceb mi hârc-ı zer
Kim kumaş-ı vaşl-ı yâriñ hârcı içinden çıkar

20

_ _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _
(_ _)

Hemîşe dîde-i gam-dîde h'ûn-ı nâb doker
Mişâl-i sâğar-ı serşâr kim şarâb doker

21

_ _ / _ _ / _ _ / _ _

Abı bu selse biliñ kim rûz u şeb revândır
Teshîm-i cennet ile 'aynân-ı bahriyândır

22

_ _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _
(_ _ _) (_ _)

İdelî pîr-i muğân sâğara destinde nazar
Ayağı şevkîla mey-hâreleriñ yer mi başar

23

_ _ / _ _ / _ _ / _ _

Hâk olsa da yolunda yine itmeyüp nazar
Ol nûr-ı dîde 'âşık-ı zârı başar geçer

- 18 A 46a, B 79a, C 96b, D 106b, E 76a
19 A 46a, B 75a, C 91b, D 101a, E 72b
20 A 46a, B 76a, C 93a, D 102b, E 73b
21 A 46a, B 76b, C 93b, D 103a, E 73b
22 A 46a, B 77b, C 94b, D 104b, E 74b
23 A 46a, B 77b, C 94b, D 104b, E 75a

24

.. _ / . _ _ / . _ _ / . _ _
 (_ _ _) (_ _)

Gelmede gün yüzine haçt-ı siyeh leyl ü nehâr
 Gıceyi gündüze katmış geliyor faşl-ı bahâr

25

.. _ / . _ _ / . _ _ / . _ _

İtdi âhım mevce-i çin-i cebîn-i âşikâr
 Geşti-i ümmîdimi gird-â ba şaldı rûzigâr

26

.. _ / . _ _ / . _ _ / . _ _
 (_ _ _) (_ _)

Oldı vaşf-ı haçt-ı rüyında o deñlü güftâr
 Kalmadı nükte-i nâ-güfte çü mazmûn-ı bahâr

27

.. _ / . _ _ / . _ _ / . _ _

Bu bahriñ ol ki resm-şinâs şinâsıdır
 Deryâ-yı bî-kerân-ı gamıñ âşinâsıdır

28

.. _ / . _ _ / . _ _ / . _ _
 (_ _ _) (_ _)

Sîne de tâze zañm-ı müjgâniñ
 Nev-şüküfte sinân-ı lâlesidir

24 A 46a, B 77b, C 94b, D 104b, E 75a
 25 A 46b, B 78b, C 95b, D 105b, E 75b
 26 A 46b, B 79a, C 96a, D 106a, E 76a
 27 A 46b, B 79a, C 96b, D 106b, E 76a
 28 A 46b, B 79a, C 96b, D 106b, E 76a

29

... / ... / ... / ...
 (...) (...)

Tîr-i cevriñ didim itdiklerini câna güzer
 Didi ol kaşları yâ geçmişe mâzî dirler

30

... / ... / ... / ...
 (...)

Merdüm-i şüh gubâr-ı gam ile lâl olmaz
 Sürmeden nergis-i hübân dahı güyâ ter olur

31

... / ... / ... / ...
 (...) (...)

Taş döger hâdim iken şevkîla çakmak şeb ü rüz
 İyü gün döstüdir almam elime pertev-süz

32

... / ... / ... / ...

Seniñ gibi baña bir dil-ber-i âyine-rü olmaz
 Benim gibi saña bir tütü-i pākize-gü olmaz

33

... / ... / ... / ...

Sevdâ-yı ırşık dilden bir güne zâ'il olmaz
 Reng-i siyâha hergiz bir reng hâ'il olmaz

29 A 46b, B 79b, C 96b, D 106b, E 76b

30 A 46b, B 79b, C 97a, D 107a, E 76b

31 A 46b, B 75a, C 91b, D 101a, E 72b

31 iken şevkîle A: iken hizmetime BCDE ; almam elime ABC : ele almam iyü DE

32 A 46b, B 75b, C 92a, D 101a, E 72b

33 A 46b, B 78a, C 95b, D 105a, E 75b

34

_ _ / _ _ / _ _ / _ _

Biz pây-i himmet ile reh-i ʔşk almışız
Mânend-i Kays şanna beyâbânda kalmışız

35

_ _ _ / _ _ _ / _ _ _

Tutar destiyle lâl-i bî-zebân iş
Meger dilden gelen elden gelürmiş

36

_ _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _

Sebân-geh bizden evvel Seydi gâziye gelen kavmiñ
Seher-geh başlarına niçe Seydi hâlleri gelmiş

37

_ _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _
(_ _) (_ _)

Çerha tutmuş iderek seyl-i sirişkin rizân
Tig-i âhın dil-i divâne şuyun buldırmış

38

_ _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _

Şol ki hâtırda hayâl-i la'î-i cânân gizlemiş
Bir şikeste şişe içre âb-i hayvân gizlemiş

39

_ _ / _ _ / _ _ / _ _

Takrib ider vişâlini ʔuşşâka ol şehifî
Çeşm-i emel bakılsa ʔaceb dür-bîn imiş

- 34 A 46b, B 78b, C 95b, D 105b, E 75b
35 A 46b, B 76a, C 92b, D 102a, E 73a
36 A 46b, B 77a, C 94a, D 103b, E 74b
37 A 46b, B 77b, C 94b, D 104b, E 75a
38 A 47a, B 78b, C 96a, D 106a, E 76a
39 A 47a, B 79a, C 96a, D 106a, E 76a

40

--- / . --- / . --- / . ---

Bir Mevlevi-i şüha olup 'âşık-ı şâdık
Hâlim diyicek döndi didi öyle mi 'âşık

41

--- / . --- / . --- / . ---

Gidip koldan hayâli kaldı ancak dîdede anıñ
Nbla şâhîn uçarsa gözlerinde ırşık-bâzânıñ

42

--- / . --- / . --- / . ---

Beste-i zencir-i zülfüñdür bütün dünyâ seniñ
Olmadı kim kaldı cânâ hüsnife şe ydâ seniñ

43

--- / . --- / . --- / . ---

Kalır hâtırları bisyâr uşşâk-ı dil-efgârıñ
Şayılmaz hâtır-ı 'âşık yanında ol sitem-kârıñ

44

--- / . --- / . --- / . ---

Meded kârında olsun gâmze-i hûn-riz fettânıñ
Dirig itme rakibiñ başı için tîg-i bürrânıñ

45

--- / . --- / . --- / . ---

Bu 'ayn-ı cân-fezâ kim nâmi olmuş selsebil anıñ
Semiyy-i pâkidir 'aynen "tüsemme selsebilâ" x nın

40 A 47a, B 75a, C 92a, D 101b, E 72b

41 A 47a, B 75a, C 92a, D 101b, E 72b

42 A 47a, B 75a, C 92a, D 101b, E 73a

43 A 47a, B 76a, C 93a, D 102a, E 73b

43 hâtırları ADE : 'âşıkları BC

44 A 47a, B 76a, C 93a, D 102b, E 73b

45 A 47a, B 76b, C 93b, D 103a, E 73b

x "O pınara selsebil (tatlı su) de nir." Dehr, 18.

46

_ _ / _ _ / _ _ / _ _

Gösterme rakibe ruḥ-ı âyine-miṣâliñ
Dîv âyinesi eyleme mir'ât-ı cemâliñ

47

_ _ _ / _ _ / _ _ _ / _ _ _

Yir itmişdir dil-i şeydâda zaḥm-ı nevg-i peykânıñ
Göñülden çıkmaz iy şâh-ı cihânım lutf u ihsânıñ

48

_ _ / _ _ / _ _ / _ _

Gül-bergiñ üzre eyleme âşüfte sünbülüñ
Dağıtma berg-i revnağımı gonç e-i gülüñ

49

_ _ / _ _ / _ _ / _ _
()

Olup mübâreki-i tâli^e-i zamâneye dâl
Görindi cebhe-i gerdûnda gurre-i şevvâl

50

_ _ _ / _ _ / _ _

Çeşm-i âlem görmeyüp aña 'adil
Oldı lâ-'aynü re'et bu selse bîl

51

_ _ _ / _ _ / _ _ / _ _

Çeşm-i ebrûsı güzel desti güzel pâyi güzel
Görmedim ol meh-i şe hrî gibi her-câyi güzel

46 A 47a, B 77a, C 94a, D 103b, E 74a

47 A 47a, B 77a, C 94a, D 103b, E 74a

48 A 47a, B 77b, C 94b, D 104a, E 74b

49 A 47a, B 76b, C 93a, D 102b, E 73b

49 gurre ADE : garrâ BC

50 A 47a, B 76b, C 93b, D 103a, E 74a

51 A 47b, B 79a, C 96b, D 106b, E 76a

52

... / ... / ... / ...

Tutulmuş niçe kerre çerha tîg-ı tîzdir âhım
Ser-i hasma anıñçün böyle şür-engizdir âhım

53

... / ... / ... / ...

Dest-i dile peymâne-i bezm-i ezel aldım
Bu meclis-i ırşık içre mey-i bî-kesel aldım

54

... / ... / ... / ...

Düşde düşdim âteşe ırşık olursın didiler
Şimdi ırşık oldum ammâ böyle âteş görmedim

55

... / ... / ... / ...

Saht-ı dil bûdest piş ez karden-i men âh-ı germ
Süd-künün ez şule-hâ-yı âh-ı germe m saht ne rm

56

... / ... / ... / ...

Miyânın seyr idince başıma ırşıkñ gamın aldım
Alan bir kıldan alur nüktesin tahkik imiş bildim

57

... / ... / ... / ...

Tüvânâdan füzün ıraciz tutar kâr
Gelür dilden gelen lâlin elinden

52 A 47b, B 77a, C 94a, D 104a, E 74b

53 A 47b, B 77b, C 94b, D 104a, E 74b

54 A 47b, B 78a, C 95a, D 105a, E 75b

55 A 47b, B 78b, C 95b, D 105b, E 75b

56 A 47b, B 79a, C 96b, D 106b, E 76b

57 A 47b, B 76a, C 92b, D 102a, E 73a

58

. . . / . . . / . . . / . . .

Şerh-i Telhîş ü maḥabbe tden olunc a imtihân
Oldı faşl-ı vaşlda zâhir ʿayâr-ı ʿâşıkân

59

. . . / . . . / . . . / . . .

Nişân isterseñ âb-ı zindegâniniñ sebîlinden
Bu ʿayn-ı cân-fezanıñ şor supâl it selsebîlinden

60

. . . / . . . / . . . / . . .

Bu dil-cû selsebîliñ dâ'imâ âbı revân olsun
Şafâlarla içüñ nüş idene hem nüş-ı cân olsun

61

. . . / . . . / . . . / . . .

Seylî-i cefâ görmedeyiz yâriñ elinden
Dâd ol şeh-i bî-dâd-ı sitem-kârıñ elinden

62

. . . / . . . / . . . / . . .

Niçe zâr olmasun dil vaz-kec-i dâr u mezîriñden
Ham idüp kâmetim miñnetle giryân olmasın dırsın

63

. . . / . . . / . . . / . . .

Kalb-i niyâz-ı ʿâşıkâ ḥancer-i nâz degmesün
Ḥancer-i nâza âteş-i ehl-i niyâz degmesün

58 A 47b, B 76a, C 92b, D 102a, E 73b

59 A 47b, B 76b, C 93a, D 102b, E 73b

60 A 47b, B 76b, C 93b, D 103a, E 74a

61 A 47b, B 77a, C 93b, D 103b, E 74a

62 A 47b, B 77a, C 94a, D 103b, E 74a

63 A 47b, B 77b, C 94b, D 104a, E 74b

64

... _ / . _ _ / . _ _
 (_ _) (_)

Zîr-i la'inde o hâl-i müşğîn
 Bir Habeş dil-beridir câna yakın

65

... _ / . _ _ / . _ _

Öginmiş hâline müşk iy büt-i Çîn
 Hıtâdan geldi çok özr itdi miskîn

66

... _ / . _ _ / . _ _
 (_ _) (_)

Hele cevri itmede ehl-i dile mâhir ersin
 Sitem itmede yine kâdir iseñ eyle rsin

67

_ _ / . _ _ / . _ _ / . _ _

Yârân diyü iy dil bizi me'lûf-ı gam itdiñ
 Lu'f it mede d ol şöbet-i yârân se niñ olsun

68

... _ / . _ _ / . _ _ / . _ _
 (_ _)

Bahârdır açılıp verd-i âteşin-suhan
 Aceb mi tâzelenürse yine zemîn-i suhan

69

_ _ / . _ _ / . _ _ / . _ _

İtdim sevâd-ı hâmemi yârâna rû-be-râh
 İzmirden hediye yeter bir kalem-siyâh

64 A 48a, B 78a, C 95a, D 104b, E 75a

65 A 48a, B 78a, C 95a, D 104b, E 75a

66 A 48a, B 78a, C 95a, D 105a, E 75a

67 A 48a, B 78a, C 95a, D 105a, E 75a

68 A 48a, B 78b, C 96a, D 106a, E 76a

69 A 48a, B 75b, C 92a, D 101a, E 72b

70

.. _ _ / . . . _ / . . . _ / . . . _

İtdi divâne dilizârı perî-rûlar yine
Aldılar sihr ile ʻaqlım çeşmi ʻadûlar yine

71

. . . _ / . . . _ / . . . _ / . . . _

Açıldı gonçeler gül-şen pür oldı zîb ü zîverle
Açılsak biz de güller gibi bâğa gonçe-femlerle

72

.. _ _ / . . . _ / . . . _ / . . . _
(_ _ _) (_ _)

Gel disem difilemeyüp sözimi bakmaz yüzime
Haş gelüp hüsni gidince gelür annâ sözime

73

. . . _ / . . . _ / . . . _ / . . . _

Ol şe h-i hüsniñ bakan rûy-ı cihân-ârâsına
iltifât itmez cihânıñ Husrev ü Dârâsına

74

.. _ _ / . . . _ / . . . _ / . . . _
(_ _ _) (_ _)

Deşt ü şahrâya düşermiş gam u şâdisinde
Özge divâne imiş Kays da vâdisinde

75

. . . _ / . . . _ / . . . _ / . . . _

Niçe bîmâr dirler çeşm-i dil-ber gibi ser-meste
İçer mey yirine hûn-ı dili yine adı haste

- 70 A 48a, B 75b, C 92a, D 101a, E 72b
71 A 48a, B 75b, C 92b, D 101b, E 73a
72 A 48a, B 76a, C 92b, D 102a, E 73a
73 A 48a, B 76b, C 93a, D 102b, E 73b
74 A 48a, B 77b, C 94b, D 104a, E 74b
75 A 48a, B 78a, C 95a, D 104b, E 75a

76

... / ... / ... / ...
 (_ _ _) (_ _)

Kimse hüküm itmez iken mülk-i dil-i şeydâda
 İtdi vakf-ı gâm-ı ʻışkı mütevellî-zâde

77

_ _ / _ _ / _ _ / _ _

Tevfikim refik ide yolda Hudâ bize
 Geştide ola ʻavn-i Hudâ nâhudâ bize

78

... / ... / ... / ...
 (_ _ _) (_ _)

Güzer itmekde hayâliñ bu dil-i pür-tâba
 Bir perîdir kim ola cilve-gehi germ-âbe

79

_ _ / _ _ / _ _ / _ _

Yâr ile yine ʻışret için geşt ü güzâre
 Açıldı havâ açılalım se yr-i Hüşâre

80

... / ... / ... / ...
 (_ _ _) (_ _)

Nakş ider ol şanemiñ hüsnini levh-i câne
 ʻışkı bir şürete kor gibi dil-i divâne

76 A 48a, B 78a, C 95a, D 105a, E 75a

77 A 48b, B 78b, C 95b, D 105b, E 75b

78 A 48b, B 78b, C 96a, D 106a, E 76a

79 A 48b, B 79a, C 96a, D 106a, E 76a

80 A 48b, B 79a, C 96b, D 106b, E 76b

81

... _ _ _ _ _
 (_ _ _) (_ _)

Göflimi aldıñ ilâhî beni de al bârî
 Koyma gurbetde gönülsüz bu ten-i bîmârî

82

... _ _ _ _ _
 (_ _ _) (_ _)

Rağbet itmez bize küyünda olaldan câyî
 Eyledi göflimi de kendi gibi her-câyî

83

... _ _ _ _ _

Nesîm-i şubh refâre getürdi serv-i gül-zârî
 Dem-i fîsî gibi ihyâ idüp emvât-ı ezcârî

84

... _ _ _ _ _

Çengâl-i ser-i zülfiñe kılmagla ta'alluk
 Çâh-ı zağanında ne gönüller kovalandı

85

... _ _ _ _ _

Kıl temâşâ ol şehîñ hüsni cihân-ârâsını
 Pençe-i hürşîd-i zer tutmuş cihân arasını

- 81 A 48b, B 75b, C 91b, DE -
 82 A 48b, B 75b, C 92a, D 101b, E 73a
 83 A 48b, B 76a, C 92b, D 102a, E 73a
 84 A 48b, B 76a, C 92b, D 102a, E 73a
 85 A 48b, B 76b, C 93a, D 102b, E 73b

86

... / ... / ... / ...

Eylemiş haç mürde şem'î hüsn-i bezm-ârâsım
Râ kaşı tutmuş siyeh-câmeyle anî yasım

87

... / ... / ... / ...

Mişâl-i hâr olur âzâr-ı merdüm bâ'îş-i h'vârı
Nazardan dür iderse hemçü-müjgân merdüm-âzârı

88

... / ... / ... / ...

Tokız ton bulamaz tokuz tolanır ser-te-ser şimdi
Kabarta hasretile kan sir-i tiryâkiler şimdi

89

... / ... / ... / ...

Gamdan anıfla oldu ser-i ehl-i dil beri
Tutsam 'aceb mi sâgarı başım ber-â-beri

90

... / ... / ... / ...

"Tüsemmä selsebilâ" x âyetin ezberleyüp tâlî
Tae'yyün virdi bu 'ayna müselsel şavt-ı sil-sâli

91

... / ... / ... / ...

Niçe yüzden görüp bin şûret-i gam çeşm-i giryânım
Baña göstermedi mir'ât-ı bah'tım rûy-ı şâdânî

86 A 48b, B 77a, C 93b, D 103a, E 74a

87 A 48b, B 77a, C 93b, D 103b, E 74a

88 A 48b, B 77a, C 94a, D 103b, E 74a

89 A 48b, B 77b, C 94a, D 104a, E 74b

90 A 49a, B 76b, C 93b, D 103a, E 74a

x "Selsebil (tatlı su) denir" Dehr, 18.

91 A 49a, B 79b, C 97a, D 107a, E 76b

92

_ _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _

Oldı cem' eyleyüp envâ'-ı fûnûn-ı edebî
Kışver-i nazmda söz şâhibi Şâhib Çelebi

93

_ _ / _ _ / _ _ / _ _

İy dâğ-ı sine şadra geçüp germe gögsünü
Kan ağlamakda merdüm-i didem seni başar

94

_ _ / _ _ / _ _ / _ _

Bir çâre bulmadı sitem-i yâre 'andelîb
Kaldı hezâr-ı zâr ile bî-çâre 'andelîb

95

_ _ / _ _ / _ _ / _ _

Gird-i rehiñ iy eşk yuduñ çeşm-i terimden
Terk-i edeb itdiñ nbla düsseñ nazarımdan

96

_ _ _ / _ _ _ / _ _ _ / _ _ _

İy Hüseynim şöbe tiñ seyr-i Hişârımdır benim
Gözle riñ Göksu şakalın Şarıyârımdır benim

92 A 49a, B 79b, C 97a, D 107a, E 76b

93 D 101a, E 72b, ABC -

94 D 101b, E 72b, ABC -

95 D 103b, E 72b, ABC -

96 D 107a, E 76b, ABC -

TAKRİZLER

1

Takrîz-i Manzûme-i Vâşık Efendi*

(---) (---)

- 1 Habbe zâ şahid-i nazm-ı zîbâ
Vâdî-i tâzede hem cilve-nümâ
- 2 Hüsn-i reftârı olup kendüye hâş
Olsa dil-dâdesi şâyeste havâş
- 3 Nbla vaşında idersem ıtrâ
Naç-ı sultân-ı rüsüldür zîrâ
- 4 Nazm iden zât-ı fezâ'il-maşhûb
Eylemiş anı bedî'ül-üslûb
- 5 Olmuş ol meşkabe-hvân-ı esrâ
Mu'izâtında anıñ nağme-serâ
- 6 Meşnevî gerçi kim ol nazm-ı sedîd
Lîk vâdî vü edâsında vahîd
- 7 Eylemiş vâdî-i nevde tek ü pü
Ka'be olmuş ol emirde pîrû
- 8 Peyrev-i Ka'be-recâ-yı Vâşık
Eyleye ka'bını 'âlî Hâlık

* A 70a, B 74b, C 91a, D 99b, E 79b, ABC : Takrîz DE

4 iden BCDE : idüp A

6 DE nüshalarında bu beyit yoktur.

7 DE nüshalarında bu beyit yoktur.

8 DE nüshalarında bu beyit yoktur.

2

Takrîz*

--- / --- / ---

- 1 Hâbbezâ manzûme-i şibret-nümâ
Nâzımı kavlince nâmı hûş-edâ
- 2 Kimse ler bilmez nedir maşşûdını
Her ne ise maşşadın vire Hüdâ

3

Takrîz*

--- / --- / ---
(---) (---)

- 1 Hâbbezâ ne v-eşer-i tâze-kumaş
Râz-ı şirfâmı dehre eyledi fâş
- 2 Bâşîş-i zevkîdır mezâyâsı
Lafzı gibi yegâne ma'nâsı

* A 41b, B 75a, C 91b D 100b, E 79b, A nüshasında "rubâ'iyât" başlığı altında 5. sırada kayıtlıdır.

* A 70a, B 75a, C 91b, D 100b, E 80a, AD : BCE -.[Süleymaniye Kütüphanesi Es'ad Efendi no. 2710 vr. 86a'da bu takrizin başlığı "Takrîz-i Nev-edâ-yı Seyyid Feyzî" şeklindedir. Ancak, takriz 2 beyit olarak kayıtlıdır.]

4

Takrîz**

---|---|---

- 1 Habbe zâ nazm-ı ğarîb-i bî-bedel
Olsa her beyti sezâ dârb-ı meşel
- 2 Zevk-bahş-ı hâtır-ı ezel-mezâk
Eyler erbâb-ı dile def'-i kesel

te nme***

** C 91b(derke nar), ABDE -

*** A 72a, B 79b, C 97a, D 107a, E 80a

F- BIBLİYOGRAFYA

Açıkgöz, Yrd. Doç. Dr. Namık: Riyazi Divanı'nından Seçmeler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

Ahmed Muhtar, Hacı Beyzade : Şair Hanımlarımız, İstanbul 1321.

Ahmed Nâfiz : Riyazü'n-Nukabâ, Fatih Millet Ktp. T. No:723 .

Ahmed Refik(Altınay): İlmiye Salnamesi, İstanbul 1334.

" " " : Lale Devri, İstanbul 1331.

Ahmed Remzi : Miftâhu'l-Kütüb ve Esâmi'l-Müellifîn Fihristi, İstanbul 1346/1928.

Akkutay, Yrd. Doç. Dr. Ülker : Enderun Mektebi, Ankara 1984.

Akpınar, Yavuz: "Saib Tebrizi", TDEA, C. VII, İstanbul, 1990.

Aksoy, Hasan : "Birgivi (Birgili) Mehmed Efendi", TDEA, C. I, İstanbul 1977.

" " " : "Münacat", TDEA, C. VI, İstanbul 1986.

Aktepe, M. Münir: "Ahmed III.", TDV. İ.A., C. II, İstanbul 1989.

" " " : "Damad İbrahim Paşa", TDV, İ.A., C. VIII, İstanbul 1993.

" " " : "Mahmud I", İ.A., VII. C., İstanbul 1988.

" " " : "Nevşehirli İbrahim Paşa", İ.A., C. IX., İstanbul 1988.

Akün, Ömer Faruk : "Sâbit", İ.A., C. X, İstanbul 1988.

Ali Canib : "Edirneli Efendi", Hayat Mecmuası, C. I, Sayı 11, Ankara 10 Şubat 1927.

Ali Canib : "Mîrzâzâde Neylî", Hayat Mecmuası, C. III, Sayı 68, Ankara 10 Mart 1928.

Ali Canib : "Seyyid Vehbi", Hayat Mecmuası, C. I, Sayı 16, Ankara 17 Mart 1927.

Arslan, Dr. Mehmed : "Kadı Burhaneddin Divanında Musiki", Yedi İklim, Sayı 32, Kasım 1992.

Arslan, Dr. Mehmed : "Mu'amma Geleneği ve Cem Sultan'ın Bazı Mu'ammalarının Çözümü", Yedi İklim, Sayı (24)+6, Eylül 1992.

Ateş, Ahmed : "Hassan", İ.A. C. VI/, İstanbul tarihsiz.

" " : "Muhyi'd-din Arabi", İ.A. C. VIII, İstanbul 1960.

Ateş, Ahmed : "Metin Tenkidi Hakkında (Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Al-i Osmân Münasebeti ile)", Türkiyat Mecmuası, İstanbul 1939.

Aynur, Hatice : Eski Türk Edebiyatı Tezleri Bibliyografyası, Boğaziçi Üniversitesi Fed-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Sayı 2, Ağustos 1991.

Aynur, Hatice : Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları, Tezler, Yayınlar, Haberler, Boğaziçi Üniversitesi Fed-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Sayı 3, Ekim 1993.

Aynur, Hatice : Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları, Tezler, Yayınlar, Haberler, Boğaziçi Üniversitesi Fed-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Sayı 4, Haziran 1994.

Ayvazoğlu, Beşir : Güller Kitabı, İstanbul 1992 .

Ayvazoğlu, Beşir : "Lale", TDEA, C. VI, İstanbul 1986.

Ayvazoğlu, Beşir : "Lale Devri", TDEA, C. VI, İstanbul 1986.

Babinger, Franz :(Çeviren: Prof. Dr. Coşkun Uçok): Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, Mersin 1992.

Bağdatlı İsmail Paşa : Hediye-tü'l-Arifin Esmâ-i'l-Müellifin ve Asarü'l-Musannifin, C. I, İstanbul 1951.

Bağdatlı İsmail Paşa : İzahul-Meknun fi'z-zeyl-i ala Keşfi'z-zünun 'an Esami'l-Kütübi ve'l-Fünun, C. I, İstanbul 1954.

Bakırcıoğlu, Ziya : "Haşmet Efendi", TDEA, C. IV, İstanbul 1981.

Banarlı, Nihad Sami : Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C. II, İstanbul 1978.

Baysun, M. Cavid: "Ali Paşa", İ.A., C.I, İstanbul 1986.

" " " : "Belgrad", İ.A., C. II, İstanbul 1979.

" " " : "Çelebizade", İ.A., C. III, İstanbul 1988.

" " " : "Es'ad Efendi", İ.A., C. IV, İstanbul 1988.

" " " : "Muamma", İ.A., C. VIII, İstanbul 1960.

" " " : "Murad IV. ", İ.A., C. VIII, İstanbul 1960.

Behceti İsmail Hakkı el-Üsküdari (Haz. Şehsuvaroğlu, Prof. Dr. Bedi N.): Merakid-i Mu'tebere-i Üsküdar, İstanbul 1976.

Berker, Aziz-Parmaksızoğlu, İsmet : Yazma ve Basma Kitapların Tasnif ve Fişleme Kılavuzu, İstanbul 1958.

Beyzadeoğlu, Dr. Süreyya : "Divan Şiirinde Söz, Sühan, Lafız", Yedi İklim Dergisi, Sayı 41, Ağustos 1993.

Binark, İsmet : "Cilt, ciltçilik", TDEA, C. II, İstanbul 1977.

Blochot, E. : Catalogue des Manuscrits Turcs de la Bibliotheque Nationale, Paris 1932-1933.

Brockelmann, C. : Geshichte der Arabischen Litteratur, Leiden, 1943.

Brockelmann, C. : Geshichte der Arabischen Litteratur Erster Supplementband I., Leiden 1937.

Brockelmann, C. : "İbnülcevzi", İ.A., C. V/II, İstanbul 1988.

Bursalı Mehmed Tahir : "Neyli", Türk Yurdu, C. IV, İstanbul 1329.

Bursalı Mehmed Tahir : Osmanlı Müellifleri, C. I, İstanbul 1333.; C. II, İstanbul 1333.

Büyük Türk Klasikleri : "Neyli", C. VI, İstanbul 1987.

Cengiz, Halil Erdoğan : Divan Şiiri Antolojisi, Ankara 1983.

" " " : "Divan Şiirinde Musammatlar", Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı, II., (Divan Şiiri), Sayı 415-416-417/ Temmuz Ağustos Eylül 1986.

Cengiz, Halil Erdoğan : "Ruhi (Bağdatlı)", TDEA, C. VII., İstanbul 1990.

Cevdet : Tarih-i Cevdet, C. I, İstanbul tarihsiz .

Çavuşoğlu, Mehmed : "Kaside", Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II, (Divan Şiiri), sayı 415-416-417/ Temmuz Ağustos Eylül 1986.

Çavuşoğlu, Mehmed : Yahya Bey, Divan, İstanbul 1977.

Devellioğlu, Ferit : Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Ankara 1982.

Dilçin, Cem : "Divan Şiirinde Gazel", Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II, (Divan Şiiri), sayı 415-416-417/ Temmuz Ağustos Eylül 1986.

Doğan, Dr. Muhammed Nur : Lale Devri Şairlerimizden Şeyhülislam İshak Efendi ve Divanı'ndan Seçmeler, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1990 .

Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi : C. XI, İstanbul 1989.

Edirne Selimiye Kütüphanesi Kataloğu (Basılmamış, Süleymaniye Kütüphanesinde)

Erdem, Dr. Sadık : Neylî, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri, Yedi İklim Dergisi, Aralık 1992 Sayısından ayrı basım, İstanbul 1992.

Ergun, Sadettin Nüzhet : Mezar Kitabeleri İstanbul'da Medfun Meşahire Ait, İstanbul 1932.

Esseyid İsmail 'Asım : Nuhbetü'l-Asar li zeyl-i Zübdetü'l-Eş'ar, İstanbul Üniversitesi Ktp. Ty. 1182.

Eyice, Prof. Dr. Semavi : "Hadersdorf'da Türk Taşları Belgrad'dan Viyana'ya Götürülen Taşlar", Kaynaklar, I, Güz, İstanbul 1983.

Faik Reşad : Teracim-i Ahval, İstanbul 1313.

Fatin Davud Efendi : Hatimetü'l- Eş'ar, İstanbul 1271.

Fındıklılı İsmet Efendi : Tekmiletü'ş-Şakaik Fi Hakk-ı Ehli'l-Hakaik (Neşre haz. Doç. Dr. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1989.

Fıtnat : Divan-ı Fıtnat İstanbul 1286.

Flügel, Gustav : Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek zu Wien, Wien 1865.

Gibb, E. J. W. : A History of Ottoman Poetry, IV. C., London 1905.

Göçgün, Dr. Önder : "Diyarbakır Kütüphanesindeki Türkçe Yazma Eserler Üzerinde Araştırmalar", Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi, 3. Sayı, fasikül1-2.

Gökbilgin, M. Tayyib : "Boğaziçi", İ.A., C. II, İstanbul 1979.

Gökbilgin, M. Tayyib : "Edirne", İ.A., C. IV, İstanbul 1988.

" " " : "Köprülüler", İ.A., C. VI, İstanbul tarihsiz.

Gölpınarlı, Abdülbaki : Divan Şiiri, XVIII. Y.Y., İstanbul 1955.

" " : Mevlana Müzesi Yazmalar Kataloğu, C. II, Ankara 1971.; C. III, Ankara 1972.

Gölpınarlı, Abdülbaki : Nedim Divanı, İstanbul 1972.

Günaltay, Ord. Prof. M. Şemseddin : İslam Tarihinin Kaynakları, Tarih ve

Müverrihler, İstanbul 1991.

Hafız Hüseyin Ayvansarayı (Haz. Derin, Fahri Ç.-Çabuk, Vahid): Mecmu'a-i Tevarih, İstanbul 1985.

Hammer (Tercüme : Bürün, Vecdi): Büyük Osmanlı Tarihi, C. VI, İstanbul 1990.; C. VII, İstanbul 1991. ; C. VIII, İstanbul 1991.

Hasibü'l-Mevlevi, Usküdari : Vefiyat-ı Ekabir-i İslamiye, Millet Ktp., Tarih 620.

Haşmet : Divan-ı Haşmet, Raşid Efendi Eki, 21522.

Hüseyin Ramiz : Adab-ı Zürefa, Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, 3873.

" : Zübdetü'l-Vukuat, İ.Ü. Ktp., Ty. No:2395.

İbnü'l-Emin Koleksiyonu : Konularına Göre Tasnifli Eserler Kataloğu, İstanbul 1987.

İnce, Dr. Adnan : Mîrzâ-zâde Mehmed Sâlim Dîvânı, Ankara 1994.

İpekten, Doç. Dr. Haluk : Nâ'ilî, Ankara 1986.

" " " : "Nazım", İ.A., C. IX, İstanbul 1988.

" " " : Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuara Tezkireleri, Erzurum 1991.

İpekten, Haluk-İsen, Mustafa : "XVIII. Yüzyıl Divan Edebiyatı", Türk Dünyası El Kitabı, C. III, Edebiyat, Ankara 1992.

İpekten, Doç.Dr. Haluk-İsen, Doç.Dr. Mustafa-Toparlı, Dr. Recep : Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ankara, 1988.

İsen, Mustafa-Makas, Zeynelabidin : "Muhammes", TDEA, C. VI, İstanbul 1986.

İsen, Mustafa : "Murabba", TDEA, C. VI, İstanbul 1986.

" " : "Nazım, nazm" TDEA, C. VI, İstanbul 1986.

" " : "Rubai", TDEA, C. VII, İstanbul 1990.

+ İ.A. : İslam Ansiklopedisi

İ. A.: "Ebülleys", C. IV, İstanbul 1988.

İsma'il 'Asım : Divan, İstanbul 1268.

İsma'il Belîğ (Haz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu): Nuhbetü'l-Asar li-zeyl-i Zübdetü'l-Eş'ar, Ankara 1985.

İsma'il b. Muhammed El-'Aclûnî: Keşfü'l-Hafâ, C. I., Beyrut 1351.; C. II. Beyrut

1352.

İstanbul Belediye Kütüphanesi Alfabetik Kataloğu, C. III, İstanbul 1953.
İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, C. III, İstanbul 1965.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C. I, İstanbul 1987.

Kahhale, Ömer Rıza : Mu'cemül- Müellifin, C. I-XVI, Beyrut tarihsiz.

Kara, İsmail : "Nakşibendilik", TDEA, C. VI, İstanbul 1986.

" " -Kutlu, Mustafa: "Mevlevilik" TDEA, C. VI, İstanbul 1986.

Kara, Mustafa : "Muhyiddin Arabi", TDEA, C. VI, İstanbul 1986.

Karabulut, Ali Rıza : Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi Kataloğu, Kayseri 1982.

Karahan, Abdülkadir : Nabi, Ankara 1987.

" " : Nef'i, Ankara 1986.

" " : "Nef'i", İ.A., C. IX, İstanbul 1988.

" " : "Neyli", T.A., C. XXV, Ankara 1977.

" " : "Osman-zade Taib", İ.A., IX. C., İstanbul 1988.

" " : "Seyyid Vehbi", İ.A., C. X, İstanbul 1988.

Karal, Enver Ziya : "Ahmed III", İ.A., C. IV, İstanbul 1988.

Karatay, Fehmi Ethem : İstanbul Üniversitesi Türkçe Basmalar Alfabetik Kataloğu, C. I, İstanbul 1956.

Karatay, Fehmi Ethem : Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı Türkçe Yazmalar Kataloğu, C. II., İstanbul 1961.

Karlığa, Doç. Dr. Bekir : "Yirmisekiz Mehmed Çelebi'nin Yeni Bulunan Bir Fizik Kitabı Tercümesi ve Onsekizinci Yüzyılın Başında Osmanlı Düşüncesi", Bilim Felsefe Tarih I, İstanbul 1991.

Katib Çelebi (Neşr. Yaltkaya, Şerafeddin-Bilge, Rifat): Keşfü'z- Zünun, C. I-II, İstanbul 1971.

Kavakçı, Doç. Dr. Yusuf Ziya : İslam Araştırmalarında Usul, Ankara tarihsiz.

Kemiksiz-zade Safvet Mustafa : Nuhbetül- Asar min Feraidül- Eş'ar, İ.U. Ktp., Ty. 6189.

Kılıç, Atabey : "Neylî Divanı'nın Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi'ndeki Nüshası", Yedi İklim, Sayı 43, Ekim 1993.

Kırboğa, Mehmed Ali : Kamusü'l-Kütüb ve Mevzuati'l-Müellefat, Konya 1974.

Kocatürk, Vasfi Mahir : Divan Şiiri Antolojisi, Ankara 1963.

" " " : Divan Şiirinde Meşhur Beyitler, Ankara 1963.

" " " : Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara 1964.

Koçkuzu, Ali Osman : "Aynî", TDV. İ.A., C. IV, İstanbul 1991.

Koçu, Reşad Ekrem : "Ali Paşa, Çorlulu", İ.A., C. I, İstanbul tarihsiz.

Konyalı, İbrahim Hakkı : Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarini, C. I, İstanbul 1976. ; C. II, İstanbul 1977.

Kortantamer, Dr. Tunca : Nev'i-zade Atayı ve Hamsesi, Basılmamış Doçentlik Tezi, İzmir 1982.

Kortantamer, Prof. Dr. Tunca : Eski Türk Edebiyatı, Makaleler I, Ankara 1993.

Köprülü, Orhan F. : "Feyzullah Efendi", İ.A., C. IV, İstanbul 1988.

Köprülüzade, Prof. Dr. Mehmed Fuad : Eski Şairlerimiz Divan Edebiyatı Antolojisi, İstanbul 1931.

Kufralı, Kasım : "Birgivi", İ.A., C. II, İstanbul 1979.

Kufralı, Kasım : "Gülşeni", İ.A., C. IV, İstanbul 1988.

Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, (Haz. Özek, Prof. Dr. Ali-Karaman, Prof. Dr. Hayrettin-Turgut, Doç. Dr. Ali-Çağrıncı, Doç. Dr. Mustafa-Dönmez, Prof. Dr. İbrahim Kafi-Gümüş, Doç. Dr. Sadrettin), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.

Kurat, Akdes Nimet: "Baltacı Mehmed Paşa", İ.A., C. II, İstanbul 1979.

Kutlu, Mustafa : "Nabi", TDEA, C. VI, İstanbul 1986.

Kutlu, Mustafa : "Nef'i Ömer Efendi" TDEA, C. VII, İstanbul 1990.

Kutlu, Şemsettin : Divan Edebiyatı Antolojisi, İstanbul 1983.

Levend, Agah Sırrı : Türk Edebiyatı Tarihi I, Ankara 1985.

" " " : Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar, İstanbul 1980.

Levy, R. : "Mirza", İ.A., C. VIII, İstanbul 1960.

Mecmu'a : Nuruosmaniye Ktp.. 4965.

Mecmu'a-i Murakkaat : İ.U. Ktp., İbnülemin Kitapları, T. 3780.

Mehmed Fu'ad Abdülbaki : El-Mu'cemü'l-Müfehres Li-Elfazi'l-Kur'ani'l-Kerim, İstanbul 1990.

Mehmed Raif : Mir'at-ı İstanbul, İstanbul 1314.

Mehmed Süreyya : Sicill-i 'Osmani, C. I, İstanbul1308.; C. III., İstanbul 1311.; C. IV, İstanbul tarihsiz.

Mehmed Şemî : İlâveli Esmârüt- Tevârih ma'a Zeyl, İstanbul 1295.

Merçil, Doç. Dr. Erdoğan : Fars Atabegleri Salgurlular, Ankara 1975.

Merçil, Erdoğan : "Vassaf", İ.A., C. XIII, İstanbul 1986.

"Mirzazadeler", Meydan Larousse, C. VIII, İstanbul 1972.

Muallim Naci : Esâmî, İstanbul 1308.

" " : Lugat-i Naci, İstanbul tarihsiz.

" " : Mecmua-i Muallim, I. sene, İstanbul1303.

" " : Osmanlı Şairleri, İstanbul 1307.

" " (Haz. Kurnaz, Cemal) : Osmanlı Şairleri, Ankara1986.

Mustafa Nuri Paşa : Netayicü'l-Vuku'at, C. III, tab'-ı saniye, İstanbul 1327.

Müstakim-zade, Süleyman Sa'dü'd-din : Devhatü'l-Meşâyih, İstanbul tarihsiz.

" " " " : Mecelletü'n- Nisâb, Süleymaniye Ktp.,

Halet Efendi 628.

Neylî, Mirza-zade Ahmed : Divan-ı Neylî, Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, Genel 4316.

Neylî, Mirza-zade Ahmed : Divan-ı Neylî, Atıf Efendi Ktp. 2073/2 (mecmua).

" " " : Divan, Atıf Efendi Ktp. 2115.

" " " : " , Hacı Selim Ağa Ktp., 936.

" " " : " , İ.U. Ktp., Ty. 1627.

" " " : " , " " " 2868.

" " " : " , " " " 2878.

" " " : " , " " " 9622.

" " " : " , " " " 5537/3 (mecmua).

" " " : " , " " " İbnü'l-Emin Kit., 3116.

" " " : Divan, Millet Ktp., Ali Emiri Kit., manzum 483.

" " " : Divan, Süleymaniye Ktp. Es'ad Ef. 2710.

" " " : Divan, " " " " . 3442/6 (mecmua).

Neylî, Mirza-zade Ahmed : Divan, Süleymaniye Ktp. Halet Ef. İlavesi 173.
 " " " : Divan, Süleymaniye Ktp. Hamidiye 1123.
 " " " : Divan, " " Tarlan Kitapları 31.
 " " " : Divan, " " Zühdi Bey 172.
 " " " : Divan, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Hazine 900.
 " " " : El-Evfa fi Tercemete'l-Vefa, Bayezid Devlet Ktp.,
 5266.

Neylî, Mirza-zade Ahmed : El-Evfa fi Tercemete'l-Vefa, i.U. Ktp., Ty. 7378.

Neylî, Mirza-zade Ahmed : " " " ", Süleymaniye Ktp. Halet Ef.
 66.

Neylî, Mirza-zade Ahmed : El-Evfa fi Tercemete'l-Vefa fi Faza'ili'l-Mustafa,
 Süleymaniye Ktp. Kılıç Ali Paşa 738.

Neylî, Mirza-zade Ahmed: Evfa fi Tercemete'l- Vefa fi Faza'ili'l- Mustafa, Nuru-
 osmaniye 735.

Neylî, Mirza-zade Ahmed : Evfa fi Tercemete'l- Vefa, Süleymaniye Ktp.
 Mihrişah Sultan 305.

Neylî, Mirza-zade Ahmed : El-Fazlü'l-Vehbi fi Tercemet-i Canibi'l- Garbi, i.U.
 Ktp., Ty. 3304.

Neylî, Mirza-zade Ahmed : El-Fazlü'l-Vehbi fi Tercemeti'l- Canibi'l-Garbi, i.U.
 Ktp., Ty. 9784.

Neylî, Mirza-zade Ahmed : El-Fazlü'l-Vehbi fi Tercemeti'l-Canibi'l-Garbi,
 Süleymaniye Ktp. Halet Ef. 363.

Neylî, Mirza-zade Ahmed : El-Fazlü'l-Vehbi fi Tercemeti'l-Canibi'l-Garbi,
 Süleymaniye Ktp. Mihrişah Sultan 168.

Neylî, Mirza-zade Ahmed : Ma la budde li'l-Erib mine'l-meşhur ve'l-Garib,
 Kayseri Raşid Efendi Ktp. 959.

Neylî, Mirza-zade Ahmed : Ma la budde li'l-Erib mine'l-meşhur ve'l-Garib, Hacı
 Selim Ağa 815.

Neylî, Mirza-zade Ahmed : Ma la budde li'l-Erib mine'l-meşhur ve'l-Garib, İ.U. Ktp., Ty. 974.

Neylî, Mirza-zade Ahmed : Ma la budde li'l-Erib mine'l-meşhuri'l- Garib, İ.U. Ktp., 3969.

Neylî, Mirza-zade Ahmed : Ma la budde mine'l-Erib mine'l-meşhuri'l-Garib, İ.U., Ktp. 1516.

Neylî, Mirza-zade Ahmed : Ma la budde minhu'l-Erib mine'l-meşhuri'l-Garib, İ.U. Ktp., 3221.

Neylî, Mirza-zade Ahmed : Şerh-i Lugat-i Tarih-i Vassaf, Süleymaniye Ktp., Lala İsmail 545/2.

√ Neylî, Mirza-zade Ahmed : Tarih-i Vassaf Şerhi, Süleymaniye Ktp. Mihrişah Sultan 317 12.

Onay, Ahmet Talât : Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Ankara 1992.

Onur, Oral : Edirne Vakıf Kütüphaneleri, İstanbul 1986 .

Orhonlu, Cengiz : "Mustafa II", İ.A., C. VIII, İstanbul 1960.

Osmanlı Ansiklopedisi, Tarih/Medeniyet/Kültür, C. I, İstanbul tarihsiz.; C. II, İstanbul 1993.; C. III, İstanbul 1993.; C. IV, İstanbul 1993.; C. V, İstanbul 1993.

Pakalın, Mehmed Zeki : Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. III, İstanbul 1983.

Pala, Dr. İskender : Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Ankara 1989.

Pala, Dr. İskender : "Nazım Yahya Efendi", TDEA, C. VI, İstanbul 1986.

Parmaksızoğlu, İsmet : Türklerde Devlet Anlayışı (İmparatorluk Devri 1299-1789), Ankara 1982.

Pekolcay, Necla-Eraydın, Selçuk : İslâmî Türk Edebiyatı Giriş, İstanbul 1981.

Ragıp Mehmed Paşa : Divan-ı Ragıp, Bulak 1253.

Râmiz : Âdâb-ı Zürefâ, Süleymâniye Ktp., Es'ad Efendi 3873 .

Râşid Mehmed : Târih-i Râşid, C. III, Müteferrika baskısı, İstanbul 1153.

Redhouse, James W. : A Turkish And English Lexicon, İstanbul 1978.

" " " : English-Turkish Dictionary, İstanbul 1984.

Rieu, Charles : Catalogue of the Turkish manuscripts in the British Museum, London 1888.

Rossi, Ettore : Elenoc dei Manoscritti Turchi della Biblioteca Vaticana, Roma 1953.

Safâyî, Mustafa : Tezkiretü'ş-Şu'arâ, Süleymâniye Ktp. Es'ad Ef. 2549.

Safâyî, Mustafa : Tezkiretü'ş-Şu'arâ, Kayseri Râşid Efendi Ktp. 935.

Sâlim, Mîrzâ-zâde Muhammed : Tezkiretü'ş-Şu'arâ, Kayseri Râşid Efendi Ktp. 979.

Sâmî, Şâkir, Subhî : Târih-i Subhî, İstanbul 1198.

Sayım, Seniha : "18. Asır Şairlerinden Mîrza-zade Ahmed Neylî, Divanı, Hayatı, Eserleri ve Sanatkarlığı Uzerinde Küçük Bir Tetkikle Birlikte...", Mezuniyet Tezi, İstanbul 1940-41.

Sevgi, Dr. Ahmet : "Neylî'nin Manzum Bir Hikayesi", Yedi İklim, Sayı 47, Şubat 1994.

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa : Silahdar Tarihi, C. II, İstanbul 1928.

Silahdar-zade Mehmed Emin: Silahdar Tezkiresi, İ.Ü. Ktp., Ty. 2557.

Soykut, İ. Hilmi : Açıklamalarıyla XII. Asırdan XX. Asra Kadar Türk Şiirinde Tasavvuf, Hikmet ve Felsefeyle Dolu Unutulmaz Mısralar, İstanbul 1968.

Süleyman İzzî Efendi : Târih-i İzzî, Müteferrika baskısı, C. II, İstanbul 1199.

Steingass, F. : A Comprehensive Persian-English Dictionary, Beyrut 1975.

Şânîzâde : Târih, C. II, İstanbul 1284.

Şardağ, Rüştü : Klasik Divan Şiirimiz, İstanbul 1976.

Şemseddin Sâmî : Kâmus-ı Türkî, İstanbul 1317.

" " : Kâmusül-A'lâm, C. IV, İstanbul 1316.; C. VI, İstanbul 1316.

Şeyhî Mehmed Efendi(Neşr. Doç. Dr. Abdülkadir Özcan) : Vakâyi'ül-Fuzalâ, C. I, İstanbul 1989.; C. II-III, İstanbul 1989.

Şeyhülislam Küçük Çelebi-zâde Âsım : Târih-i Çelebi-zâde, Müteferrika baskısı, İstanbul 1153.

Tansel, Fevziye Abdullah : "Nedim", İ.A., C. IX., İstanbul 1988.

- Tarlan, Ord. Prof. Dr. Ali Nihad : Edebiyat Meseleleri, İstanbul 1981.
- Tevfik : Mecmû'atût-Terâcim, İ.Ü. Ktp., Ty. 192.
- Timurtaş, Prof. Dr. Faruk Kadri : Tarih İçinde Türk Edebiyatı, İstanbul 1990.
- Tolasa, Harun : "Kaside", TDEA,C. V, İstanbul 1982.
- T. A. : Türk Ansiklopedisi
- TDEA : Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yayınları.
- " : "Aynî", C. I, İstanbul 1977.
- " : "Divan", C. II, İstanbul 1977.
- TDEA : "Divan Edebiyatı", C. II, İstanbul 1977.
- " : "Haki Mehmed Efendi", C. IV, İstanbul 1981.
- " : "Lâle Devri", C. VI, İstanbul 1986.
- " : "Nâmî Murtaza Kulu Han", VI. C., İstanbul 1986.
- " : "Na't", C. VI, İstanbul 1986.
- " : "Necib (III. Ahmed)", C. VI, İstanbul 1986.
- " : "Neylî Ahmed Efendi(Mirzazade), C. VII, İstanbul 1990.
- " : "Nuhbetül-Âsâr Min Ferâ'idü'l-Eş'âr", C. VII, İstanbul 1990.
- " : "Nuhbetül- Âsâr Min Fevâ'idü'l- Eş'âr", C. VII, İstanbul 1990.
- " : "Rahmî Mustafa", C. VII., İstanbul 1990.
- " : "Rif'atî Ali Bey", C. VII, İstanbul 1990.
- " : "Riyâzî Mehmed Efendi", C. VII, İstanbul 1990.
- " : "Safâyî Mustafa Efendi ", C. VII, İstanbul 1990.
- " : "Sâlim, Mehmed Efendi (Mirza-zade)", C. VII, İstanbul 1990.
- TDV. İ.A. : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
- Tolasa, Harun : "Divan Şiiri", TDEA, C. II, İstanbul 1977.
- Türk Üniversitelerinde Yapılan Eski Türk Edebiyatı Tezleri Bibliyografyası (1982-1990), Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Sayı I, Ocak 1991.
- TUYATOK : Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu .
- " : I,(34), Ali Nihat Tarlan Dermesi, Ankara 1981.
- " : 07/III, İstanbul 1983.
- " : Bâyezid Devlet Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu, Ankara 1984.
- Uçman, Abdullah: "Nedim", TDEA, C. VII, İstanbul 1990.
- Uluçay, M. Çağatay : Padişahların Kadınları ve Kızları, Ankara 1992.
- Unat, Fâik Reşit : Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu, Ankara 1988.
- Uyan, Abdülhatif : İslam Meşhurları Ansiklopedisi, C. III, İstanbul 1983.

Uzun, Mustafa : "Allah (Edebiyat) ", TDV. İ.A., C. II, İstanbul 1989.

" " : "Divan Edebiyatı", TDEA., C. II, İstanbul 1977.

" " : "Divan Şiiri", TDEA., C. II, İstanbul 1977.

Uzunçarşılı, Prof. Dr. İsmail Hakkı : Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı, Ankara 1988.

Uzunçarşılı, Prof. Dr. İsmail Hakkı : Osmanlı Tarihi, C. I-VI, Ankara 1983-1988.

Üzgör, Doç. Dr. Tâhir : Türkçe Dîvân Dîbâceleri, Ankara 1990.

Vâsıf : Târih, C. II, İstanbul 1219.

Wensick, A. J. : Concordance Et Indices De La Tradition Musulmane, C. I., Leiden 1936.

Yakıt, Doç. Dr. İsmail : Ebced Hesabı ve Târih Düşürme, İstanbul 1992.

Yatman, Mustafa : Osman-zade Tâib Divanından Seçmeler, Ankara 1989.

Yeni Tarama Sözlüğü (Düzenleyen : Cem Dilçin) : Ankara 1983.

Yeniterzi, Yrd. Doç. Dr. Emine : Divan Şiirinde Na't, Ankara 1993.

Yetiş, Kâzım : "Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesindeki Tezlerin Bibliyografisi I", İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Sayı 23, İstanbul 1981.

Yınanç, Mükrimin Halil : "Ayni", İ.A., C. II., İstanbul 1979.

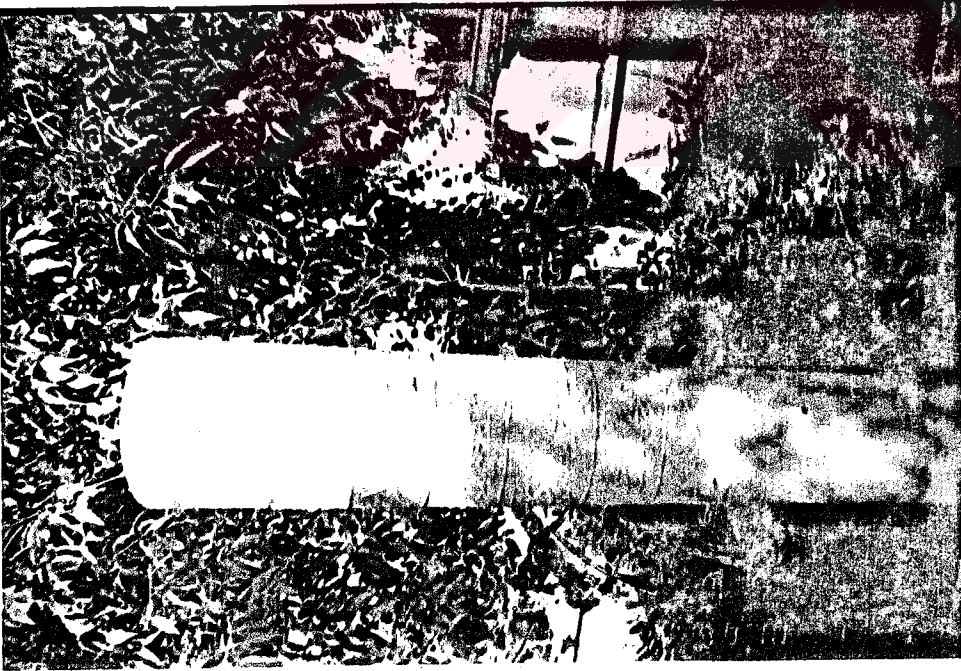
Yöntem, Ali Cânib : "Fitnat", İ.A., C. IV, İstanbul 1988.

284 Yusufağa Kütüphanesi Tarihçe Teşkilat ve Kataloğu, Konya tarihsiz.

G- EKLER

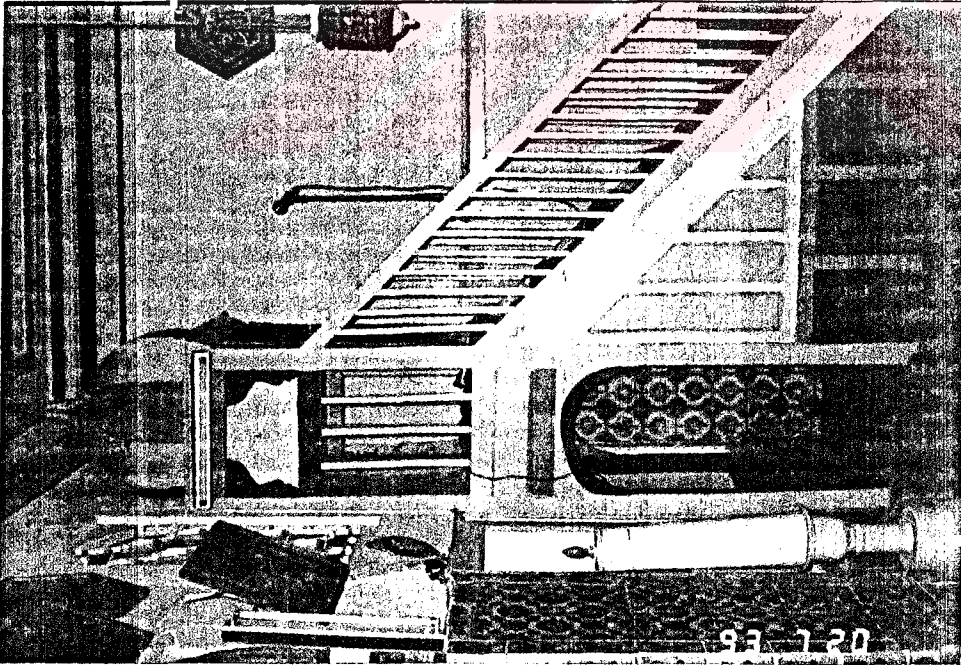
1. Mîrzâ Mehmed Efendi'nin mezar taşı

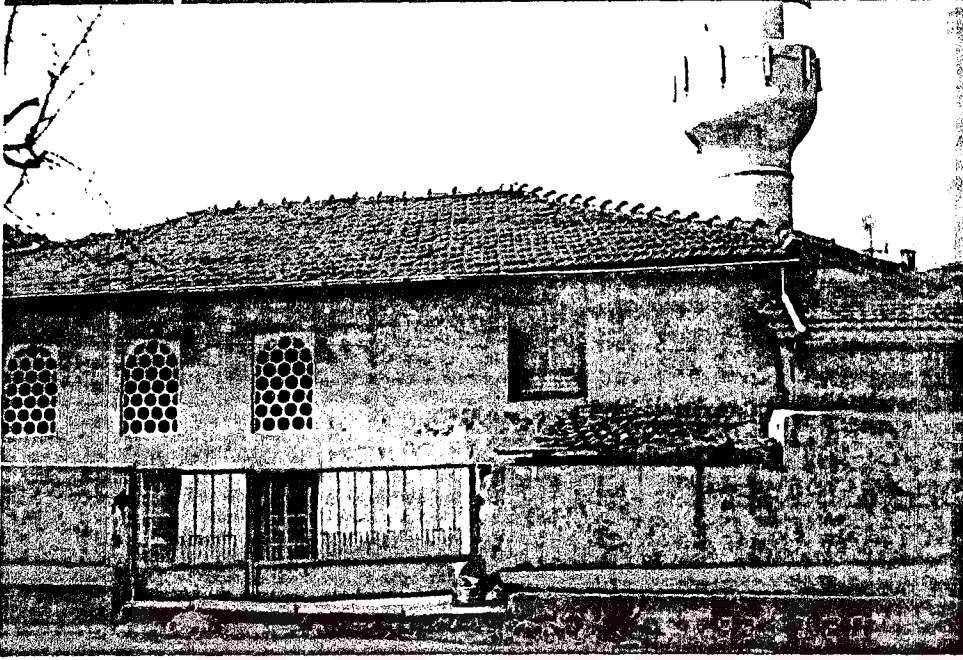
2. Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi'nin mezarı.

3a. Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi Câmii.

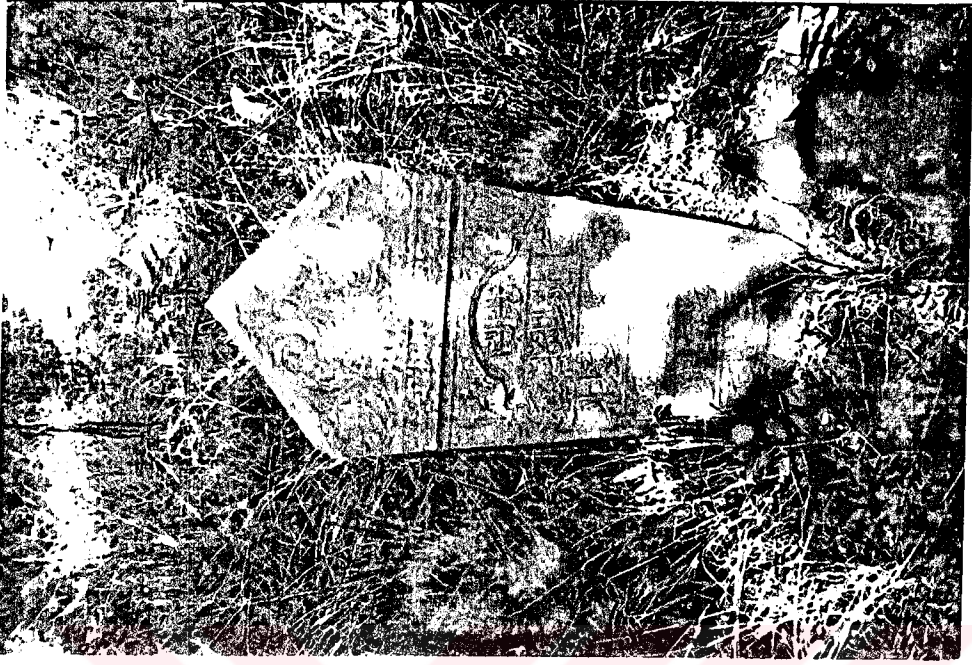
3b. Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi Câmii

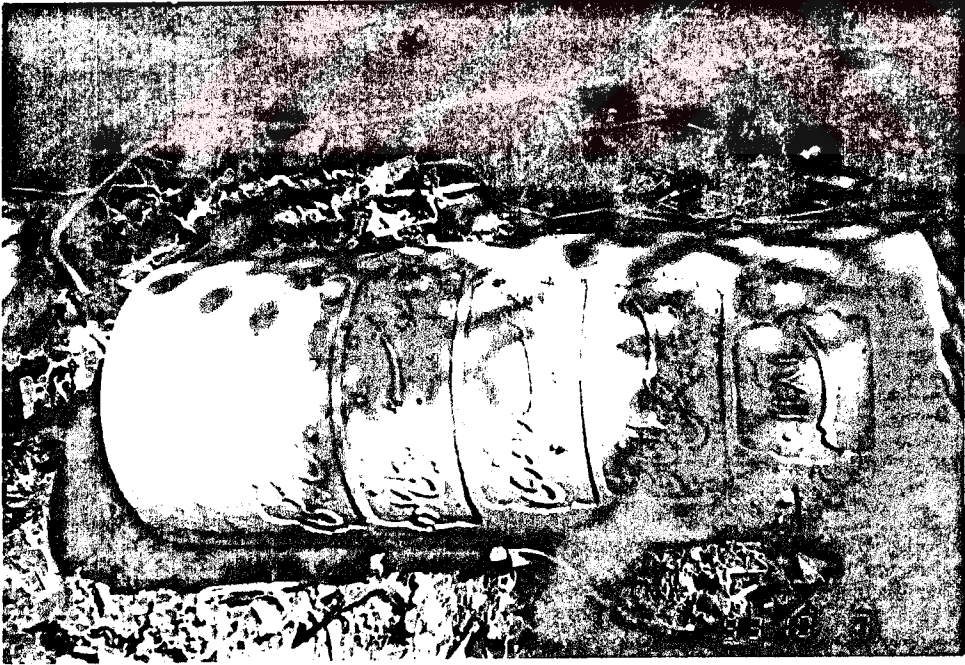
3c. Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi Câmii.

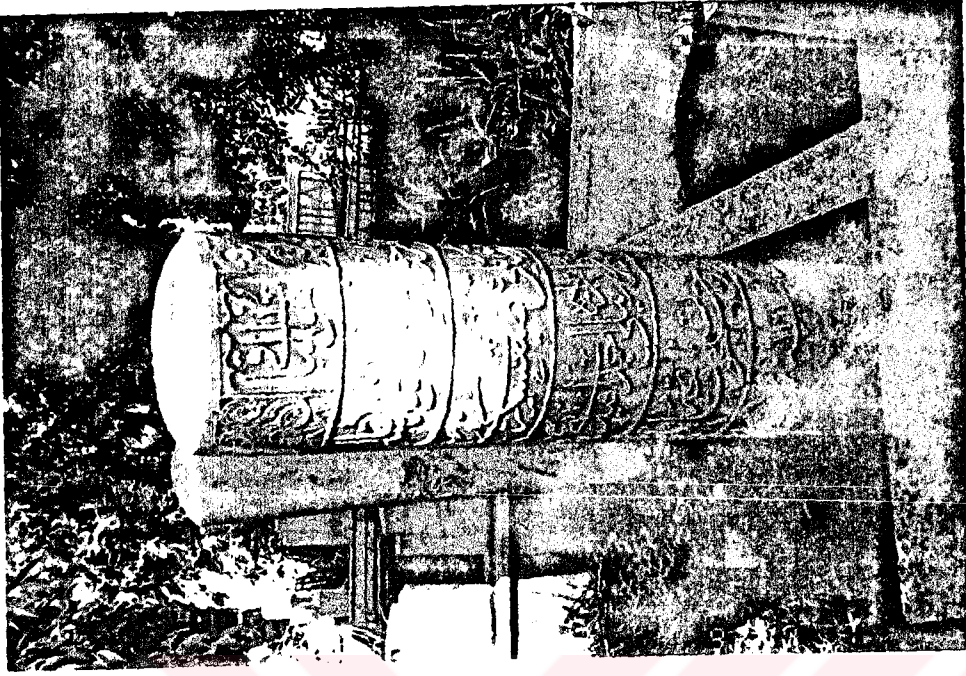
3d. Mîrzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi Câmii

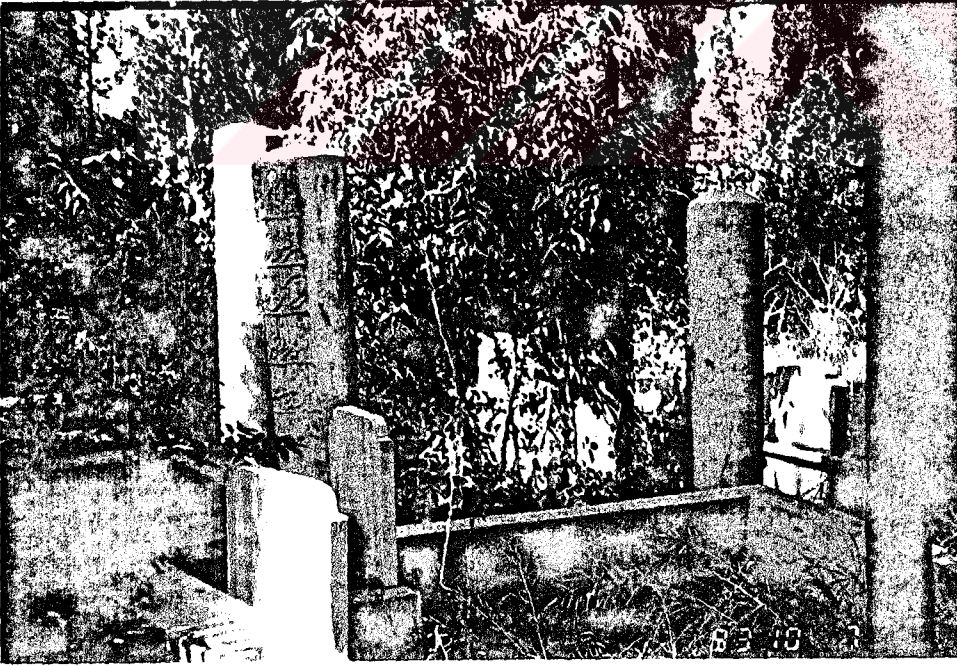
4. Neyli'nin hanımı Hanife Hatun'un mezarı.

5. Neyli-zâde Mehmed Hamîd Efendi'nin mezarı.

6. Neyli'nin mezarı.

7. Neyli ve ağabeyi Şeyh Mehmed Efendi'nin mezarı.